MATILDE SERAO

Speranțe

EDITURA EMINESCU

Coperta colecției : **Wanda Mihuleac**
Ilustrația copertei : **Rodica Sora**

MATILDE SERAO
IL PAESE DI CUCCAGNA
Milano
S. A. Fratelli Teves Editori

MATILDE SERAO

Speranțe

In românește de
ADRIANA LĂZĂRESCU

1984
EDITURA EMINESCU
București, Piața Scînteii 1

Matilde Serao

Speranțe

I

DUPĂ-AMIAZĂ, SOARELE PĂtrunse în piaţeta Banchi Nuovi, întinzîndu-se de la litografia Cardone la farmacia Cappa şi de acolo, tot prelungindu-se, prelungindu-se, urcă din nou pe toată strada Santa Chiara, înveselind cu o lumină neobişnuită strada aceea care păstra totdeauna, chiar şi în orele de maximă agitaţie, un aspect glacial, între claustral şi scolastic. Dar marea forfotă matinală de pe strada Santa Chiara, a persoanelor care vin din cartierele de nord ale oraşului, Avvocata, Stella, San Carlo all'Arena, San Lorenzo, îndreptîndu-se spre cartierele din sud, din Porto, Pendino şi Mercato, sau viceversa, după-amiază, încet-încet, descreştea ; acel du-te-vino al trăsurilor, al carelor, al vînzătorilor ambulanţi înceta ; era un ocol continuu al mînăstirii Santa Chiara, pe străduţa I' Foglia, spre străduţa Mezzocannone, spre Gesù Nuovo, spre San Giovanni Maggiore. Veselia soarelui se grăbea să lumineze o stradă acum solitară. Negustorii de pe partea dreaptă a străzii Santa Chiara — fiindcă pe partea stîngă nu sînt decît zidurile înalte, întunecate şi de nepătruns ale mînăstirii Clarisse-lor — negustori de mobile vechi, prăfuite, de mobile noi meschine şi sărăcăcioase, negustori de stampe colorate şi de oleografii foarte viu colorate, negustori de sfinţi de lemn, de sfinţi de stuc, mîncau, în fundul prăvălioarelor lor întunecoase, pe un colţ de faţă de masă pătată de vin, ţinînd alături de

farfuria mare de macaroane carafa de sticlă verzuie, plină cu vin de Marano și astupată cu o frunză de viță de vie răsucită ca un cornet, în chip de dop. Băieți de prăvălie, așezați pe jos, în pragul magazinului, mîncau pe îndelete dintr-o pîine rotundă, ruptă în două, care avea cîte o umplutură acrișoară, de dovlecei prăjiți și înmuiați în oțet, cu piper și usturoi ; și mirosul penetrant și persistent de roșii care condimentau din belșug macaroanele, de la un capăt la altul al străzii, se adăuga mirosului înțepător de oțet tare alături de toate celelalte mirodenii, excesiv de aromate. De la vreun vînzător de fructe care mai trecea pe acolo, purtînd pe cap un coș de smochine, aproape gol, sau, împingînd un cărucior, încărcat de coșuri unde nu vedeai decît resturi de prune violete, de piersici cu sîmburele lipit de pulpa fructului, negustorii, vînzătorii, băieții de prăvălie, cu buzele mînjite de sosul de roșii sau unse de grăsime, cumpărau fructe de doi *soldi* [1] ca să-și încheie prînzul ; în fața litografiei lui Martello, ale cărui mașinuțe de imprimat și multiplicat cărți de vizită se potoliseră, doi muncitori, cu un aer grav, tăiau în felii un pepene gălbui ; în timp ce în pragul unei ușițe, două croitorese discutau, așteptînd să treacă vînzătorul de *pizza,* lipia acoperită cu sos de roșii, usturoi și măghiran, coaptă la cuptor și vîndută pe trei centime, pe cinci centime, și pe zece centime bucata. *Il pizzaiuolo* [2] a trecut, într-adevăr, numai că pe tava de lemn, unsă toată de ulei, pe care o purta sub braț, nu mai era nici o fărîmă de *pizza ;* vînduse tot și el însuși se ducea să mănînce, jos, în cartierul Porto, unde-și avea *pizzeria.* Dezamăgite, cele două croitorese se sfătuiră : apoi cea blondă, cu un nimb de aur în jurul delicatului său chip alb, o porni cu acel pas legănat care dă o notă orientală seducției femeii napolitane, și urcînd pe strada Santa Chiara, cu capul plecat ca să-și ferească fața de arșița soarelui, intră pe străduța Agenției, luînd-o spre bodega neagră a cîrciumarului, aproape vizavi de clădirea Agenției ; se ducea să cumpere ceva de mîncare, pentru ea și pentru colega sa.

---

[1] *soldo :* monedă echivalentă cu cinci centime în sistemul decimal introdus de revoluția franceză (n. tr.).

[2] Vînzător de *pizze* (n. tr.).

Străduța Agenției devenise și ea pustie, după-amiază, cînd se reîntorc toți acasă și în micile ospătării ca să mănînce, cînd căldura verii crește, și crește, și începe *controra* — adică perioada zilei napolitane echivalentă cu *siesta* spaniolă : masa, repausul, și somnul oamenilor obosiți. Tînăra croitoreasă, puțin intimidată de întunericul beciului, de unde venea o duhoare acră de vin, se oprise în prag, strîngînd ochii ; și se uita în jos, mai înainte de a intra, presimțind parcă primejdia vreunui chepeng ridicat, a unei pivnițe, cu gura neagră deschisă. Dar băiatul de prăvălie al cîrciumarului se apropie de ea ca s-o servească.

— Dă-mi ceva de mîncat cu pîine, — spuse ea, legănîndu-se puțin.

— Pește prăjit ?

— Nu.

— Puțin *baccalà* [1] în sos ?

— Nu, nu, — răspunse ea dezgustată.

— O ciorbă de burtă ?

— Nu, nu.

— Atunci ce doriți ? — întrebă băiatul, oarecum plictisit.

— Aș vrea... aș vrea carne de trei *soldi* s-o mîncăm cu pîine, Nannina și cu mine, — spuse ea cu o grimasă grațioasă de lăcomie.

— Azi nu gătim carne ; e sîmbătă. Numai ciorbă de burtă, pentru cine nu ne crede... sîmbăta...

— Fie, dă-mi și *baccalà*, fie, — murmură ea, reprimîndu-și un oftat.

Se uita curioasă în curtea Agenției, în timp ce băiatul dispăruse în adîncimea tenebroasă a pivniței ca să-i aducă peștele. Din înaltul cerului pătrundea puțin soare și în curtea aceea, aurind-o ; și din cînd în cînd o traversa cîte o umbră de femeie sau de bărbat. Antonietta, tînăra croitoreasă, continua să privească, în timp ce fredona încet un cîntec monoton popular, legănîndu-se ușor.

— Iată și peștele, — spuse băiatul, întorcîndu-se.

---

[1] moruă *(gadus morrhua)* din familia Gadiformelor, din apele reci din Nord ; merluci ; în general *baccalà* se servește afumat și sărat, uscat la vînt (n. tr.).

Îl pusese pe o farfurioară ; erau patru bucăți mari care se desfăceau în fîșii, într-un sos roșietic presărat cu multe boabe de piper ; clătinîndu-se, sosul lăsa urme galbene de untdelemn pe marginea farfuriei, de un alb cenușiu.

— Și iată și cei trei *soldi* murmură Antonietta, scoțîndu-i din buzunar.

Dar rămase cu farfuria în mînă, privind porția de pește care se desfăcea în fîșii în sos.

— Dacă aș lua un loz de trei numere, — spuse, în timp ce se îndepărta, ținînd cu grijă farfuria, — aș vrea să-mi potolesc odată pofta de a mînca zilnic carne.

— Carne sau macaroane, răspunse, prompt, băiatul, rîzînd.

— Mda : macaroane și carne, — strigă triumfal croitoreasa, cu ochii mereu ațintiți asupra farfuriei, ca să nu se prelingă sosul pe jos.

— Dimineața și seara ! — strigă băiatul din prag.

— Dimineața și seara ! — strigă și Antonietta.

— Trebuie să-ți pui toate nădejdile în ștrengarul acela — țipă vesel ucenicul cîrciumarului, arătînd cu ochii înspre curtea Agenției.

— Mă întorc mai tîrziu, — spuse din colțul străzii, croitoreasa. Ți-aduc farfuria.

Străduța Agenției rămase din nou pustie, multă vreme. Iarna este foarte frecventată, după-amiaza, de tinerii studenți care ies de la Universitate și o iau pe scurtătură ca să ajungă la Gesù și la Toledo : dar era vară și studenții erau în vacanță. Fiindcă se apropia ora, din cînd în cînd mai dădea colțul totuși cîte un om, de pe strada Santa Chiara sau de pe Mezzocannone, și se furișa pe poarta Agenției ; unii cu un aer circumspect, alții prefăcîndu-se indiferenți.

Printre primii fusese un lustragiu, cu lădița lui : un bătrîn cocoșat, șoldiu, care își ținea lădița ridicată pe șoldul mai înalt, încovoiat rău, înfășurat cu o veche manta lungă și largă, verzuie, pătată toată, cîrpită toată, cu o șapcă fără vizieră, lăsată pe ochi. În fața gangului, la intrarea în Agenție, lustragiul își puse lădița pe jos, apoi se așeză și el alături, ca și cum ar fi așteptat mușterii ; dar uită să bată de două ori sec cu peria, pe lemn, ca să-și cheme clientela : și cu o listă lungă de bilete de loterie în mînă, pro-

fund absorbit, chipul lui gălbejit şi strîmb, de bătrîn rahitic, vădea intensitatea unei patimi care îl transfigura ; în timp ce prin faţa lui, fiindcă se apropia ora, continua să treacă lume şi din curte venea un zumzet de glasuri napolitane, unele stridente şi altele timbrate. Un bărbat un muncitor, se opri lîngă lustragiu ; avea în jur de treizeci şi cinci de ani, totuşi faţa-i era palidă şi ochii lipsiţi de viaţă ; haina aruncată pe spate lăsa să i se vadă cămaşa de percal colorat.

— Dăm lustru ? — întrebă automat lustragiul, punînd deoparte lista cu biletele de loto.

— Da, e şi cazul ! — răspunse celălalt cu un uşor rînjet. — Ce să spun, am o poftă de lustruit pantofii ! Dacă mai aveam azi încă doi *soldi* aş fi jucat un ultim bilet de loterie la *donna* Caterina.

— Joc *mic* ? îl întrebă în şoaptă lustragiul.

— Da : puţin la Guvern şi puţin la *donna* Caterina. Toţi sînt pungaşi, toţi pungaşi, — adăugă apoi muncitorul, mestecîndu-şi chiştocul negru şi dînd din cap, cu un aer de supremă neîncredere.

— Ai socotit-o sărbătoare ziua de azi ? Nu te-ai dus să croieşti mănuşi ?

— Nu mă duc niciodată, sîmbăta, răspunse celălalt, schiţînd un zîmbet vag. Mă duc în căutarea norocului : pînă la urmă tot o să-l găsesc eu, într-o sîmbătă dimineaţă !

— Şi banii de pe o săptămînă cînd îi iei ?

— Ei ! — spuse muncitorul, ridicînd un umăr, — în genere vinerea n-am de luat nimic.

— Şi cum de reuşeşti să joci ?

— Ca să joc găsesc totdeauna. Sora *donnei* Caterina, aceea cu *jocul mic,* dă bani cu împrumut...

— Cu dobîndă mare ?

— Cinci centime pe o liră, pentru fiecare săptămînă.

— Nu-i rău, nu-i rău, spuse lustragiul, cu un aer convins.

— Eu îi datorez şaptezeci şi cinci de lire, — răspunse mănuşarul — şi în fiecare luni se dezlănţuie o furtună. Mă aşteaptă în faţa porţii de la fabrică, ţipă şi înjură. Michele este o adevărată vrăjitoare. Dar ce pot să fac ? Într-o bună zi o să cîştig lozul cel mare şi o să-i plătesc...

— Şi cu restul cîştigului ce-o să faci ? — întrebă Michele, rîzînd.

— Ştiu eu ce o să fac ! — exclamă Gaetano, mănuşarul. Cu haine noi, cu pană de fazan la pălărie, în trăsură cu clopoţei, ne ducem toţi să ne destrăbălăm la *Due pulcinelli,* la *Campo di Marte*...

— Sau la *Figlio di Pietro,* la Posillipo...

— Sau la *Asso di coppe,* la Portici...

— De la o tavernă la alta...

— Carne şi macaroane...

— Şi vin de Monte di Procida...

— Şi aşa, o viaţă are omul, — încheie filosofic mănuşarul, potrivindu-şi haina pe umeri.

— Eu nu fac datorii, — adăugă, după un minut de tăcere, lustragiul.

— Ferice de tine !

— De altfel, nici n-aş găsi pe nimeni să-mi împrumute un ban. Dar mi-i joc pe toţi. N-am familie. Pot să fac tot ce-mi place.

— Ferice de tine ! — repetă Gaetano, al cărui chip se tulburase.

— Trei *soldi* de dormit, cinci sau şase de mîncare, — continuă lustragiul, — şi nu mă bate nimeni la cap ! Ah, eu n-am vrut să mă însor, eu ! Am patima jocului, şi asta mi-ajunge !

— De-ar crăpa cel ce a mai inventat şi căsătoria ! blestemă Gaetano, devenind pămîntiu.

Nu mai era mult pînă la ora patru şi curtea Agenţiei se umplea de lume. Pe acel spaţiu, de aproximativ o sută de metri, se îndesea o mulţime de napolitani, discutînd cu vervă, sau aşteptînd în tăcere, cu resemnare, privind acolo sus, la etajul întîi, balconul acoperit, unde urma să se facă tragerile. Dar totul era închis acolo sus, trase şi obloanele de lemn, în spatele cristalelor balconului cel mare. Cum venea mereu altă lume, încontinuu, mulţimea ajunsese pînă la zidurile curţii : cîteva femei, împinse, se înghemuiseră pe primele trepte ale scării ; cîte una, mai ruşinoasă, se ascundea sub balcon, pe lîngă pilaştrii care-l susţineau, rezemîndu-se de uşa închisă a unui grajd mare. O femeie, încă tînără, cu chipul palid şi seducător, deşi trecut, cu ochii mari negri puţin melancolici, puţin ciu-

dați, cu cearcăne vineții, cu coada groasă, neagră, desfăcută pe spate, se cocoțase pe un bloc de piatră, părăsit, în curtea aceea, poate încă de pe vremea cînd fusese construită sau restaurată clădirea ; și de acolo, slabă moartă, în rochia ei de lînă amestecată cu bumbac, revopsită neagră, care-i făcea o sută de cute pe pieptul slab, și pe șolduri, legănîndu-și un picior într-o cizmă ruptă și scîlciată, ridicîndu-și pe umeri, din cînd în cînd, un șal sărăcăcios, și el revopsit în negru, domina mulțimea, privind-o cu ochii ei abătuți și triști. Toată mulțimea aceea era alcătuită numai din oameni sărmani : cîrpaci care-și încheiaseră lucrul, pe mescioara din magherniță unde și locuiau, își răsuciseră șorțul de piele vîrîndu-l sub curea, și cu mînecile de la cămașă suflecate, cu șapca pe ochi, rumegau în minte numerele jucate, cu o mișcare imperceptibilă a buzelor ; servitori fără lucru, care în loc să-și caute un stăpîn, își cheltuiau ultimele lire de pe paltonul de iarnă amanetat, visînd la cele trei numere cîștigătoare care să-i prefacă din servitori în stăpîni, în timp ce o contracție de nerăbdare le schimonosea fața palidă, nerasă, cu barba crescută fără noimă ; birjari care-și lăsaseră trăsura în grija cumătrului, fratelui, fiului și așteptau cu răbdare, cu mîinile în buzunar, cu aerul flegmatic al birjarului obișnuit să-și aștepte ore în șir plimbărețul ; misiți de camere mobilate, misiți de slujnice, care în timpul verii, după plecarea străinilor și a studenților, lîncezeau pe scaune, lîngă tabelele lor cu anunțuri, ceea ce însemna, de fapt, toată prăvălia lor, pe la colțurile străduțelor San Sepolcro, Taverna Penta, Trinità degli Spagnuoli, acum, după ce jucaseră ceva parale, sustrase din hrana zilnică, neavînd treabă, leneși, veneau să asiste la extragerea lozurilor ; erau muncitori cu brațele, din domeniul micilor meșteșuguri napolitane, care după ce-și lăsaseră munca lor aspră și prost retribuită, strîngînd în buzunarul descusut al vestei biletul de cinci *soldi* sau mănunchiul de bilete de la *jocul mic*, veniseră să palpite în fața acelui vis, care putea deveni o realitate ; erau oameni și mai nefericiți, adică toți cei ce trăiesc la Napoli nici măcar de pe o zi pe alta, ci de pe o oră pe alta, încercînd fel de fel de munci, buni la toate și incapabili, din cauza unei soarte potrivnice, să-și găsească o muncă sigură și remunerată, nefericiți fără casă,

fără adăpost, atît de ruşinos de zdrenţăroşi şi de murdari, renunţînd pînă şi la pîine, în ziua aceea, doar ca să poată juca un bilet la loterie, pe figura cărora se citea dubla amprentă a foamei şi a deznădejdii.

În mulţime, se distingeau şi cîteva femei ; femei neglijente, fără vîrstă, ca şi fără frumuseţe ; slujnice fără serviciu, soţii de jucători îndîrjiţi, jucătoare ele însele, muncitoare concediate, şi printre toate, chipul palid şi atrăgător al Carmelei, cea aşezată pe blocul de piatră, un chip veştejit, cu ochii mari obosiţi şi îndureraţi.

Mai tîrziu, cînd nu mai era mult pînă la ora extragerii, şi cînd se înteţise gălăgia, printre puţinele feţe palide de femei şi rochiile zdrenţuite de percal decolorat, de prea mult spălat, a apărut şi o siluetă de femeie foarte diferită de celelalte. Era o femeie din popor, înaltă şi voinică, cu obrazul brun foarte fardat, cu părul şaten ridicat în creştet, pieptănat cu multă grijă şi cu breton, pe fruntea îngustă, care avea chiar o umbră de pudră ; cerceii grei cu perle care nu erau perfect rotunde, de un alb-verzui, îi trăgeau loburile într-atît, încît fusese nevoită să-i fixeze, pe deasupra urechilor, cu un şiret de mătase neagră, de teamă să nu-i rupă lobul urechii ; un lanţ de aur cu un medalion masiv de aur îi atîrna pe vestuţa de muselină albă, brodată toată şi cu garnituri de dantelă ; din cînd în cînd, îşi ridica pe umeri un şal negru, transparent, de mătase creponată, arătîndu-şi mîinile, cu degetele încărcate de inele masive de aur pînă la jumătatea celei de a doua falange. Privirea o avea serioasă şi liniştită, cu un uşor aer de insolenţă, gura strînsă exprima severitate ; dar străbătînd mulţimea, ducîndu-se să se aşeze pe a treia treaptă a scării, ca să vadă şi să audă mai bine, ea păstra acea înclinare a capului, tipică femeilor din popor napolitane, puţin cochetă, puţin mistică, şi mai păstra şi acea ondulare a trupului, atît de seducătoare sub şal, pe care burghezele napolitane o pierd imediat în rochiile de modă franceză. Totuşi, în ciuda simpatiei spontane pe care o stîrnea chipul acela feminin, trecerea ei a provocat în mulţime un murmur aproape ostil şi o mişcare parcă de repulsie. Ea a răspuns cu un gest dispreţuitor, ridicînd din umeri ; şi a rămas singură, în picioare, pe a treia treaptă, ţinînd şalul ridicat pe spate şi mîinile încărcate de inele

încrucișate pe pîntec. Murmurul mai continuă ici-colo ; ea privi mulțimea de două-trei ori, cu seninătate, ba chiar cu mîndrie. Zumzetul încetă : pleoapele femeii clipiră, de două-trei ori, ca de un orgoliu satisfăcut.

Dar, în sfîrșit, dintre toate celelalte, Carmela cu chipul ofilit și ochii mari îndureraţi, *donna* Concetta cu degetele pline de inele și cu bretonul pudrat, Concetta, frumoasa, voinica și bogata cămătăreasă, sora *donnei* Caterina, sora deținătoarei *jocului mic*, mai presus de mulțimea din curte, din gang, de pe stradă, se deosebea chipul unei femei, atrăgînd cel puțin o privire a lumii adunată acolo. Era femeia de la balconul primului etaj al palatului Agenției, care stătea în spatele balustradei ; așezată lateral, i se vedea profilul cum se apleca și se ridica ritmic, pe angrenajul lucios al unei mașini de cusut *Singer ;* în timp ce piciorul, ieșind din fusta modestă de percal albastru cu poauri albe, apăsa cadențat pe pedala de fier, care se lăsa și se înălța, cu o mișcare uniformă. În zumzetul glasurilor, și al discuțiilor de la un capăt la altul al curții, și în tîrșîitul picioarelor, trilul surd al mașinii de cusut se pierdea ; dar pe fundalul umbros al balconului, figura lenjeresei se contura perfect din profil, ca și mîinile care duceau bucata de pînză albă sub acul săltăreț, în sus și în jos, al mașinii și piciorul care apăsa neobosit pe pedală, și capul care se ridica și se apleca pe lucru, fără vioiciune, dar și fără oboseală, continuu. Din profil se vedea un obraz delicat, delicat trandafiriu și o coadă groasă șatenă, modest aranjată și strînsă simplu pe ceafă, se vedea colțul unei guri fine și umbra pe care genele lungi, lăsate în jos, o aruncau pe pomeții obrajilor. De o oră de cînd mulțimea se înghesuia în curte, tînăra lenjereasă nu privise decît de vreo două ori în jos, aruncînd cîte o scurtă ochiadă indiferentă, și lăsîndu-și apoi repede privirea pe angrenajul lucios al mașinii, ducînd ușor cu mîinile bucata de pînză, ca să tragă cusătura dreaptă, dreaptă. Nimic nu o sustrăgea lucrului ei, nici glasurile înfuriate, nici exclamațiile dinamice, nici murmurul, nici zgomotul crescînd de pași ai mulțimii ; nu privise niciodată spre terasa acoperită, unde în curînd avea să se înceapă extragerea. Lumea o privea de jos, pe delicata și neobosita lenjereasă, dar ea își continua liniștită lucrul, ca și cum

nici măcar un ecou din patima aceea, atît de tainică dar atît de vădită, n-ar fi ajuns pînă la ea ; ea părea atît de departe, atît de rezervată, atit de absorbită într-o lume absolut desprinsă, diferită, pe care fantezia o putea presupune mai degrabă o închipuire decît o realitate, mai degrabă o figură imaginară decît o persoană vie.

Dar, deodată, un strigăt lung de satisfacţie izbucni din pieptul mulţimii, diversificat pe toate tonurile, ridicat pînă la notele cele mai acute şi apoi coborînd pînă la notele cele mai grave ; uşa terasei mari se deschisese. Lumea care aştepta în stradă încercă să pătrundă în gang, cea din gang se îngrămădi în curte ; strînşi toţi ca într-o menghină, cu feţele ridicate şi cuprinse de o curiozitate nestăvilită, de o nelinişte fără seamăn. O tăcere deplină. Şi privind bine, privind bine, după mişcarea buzelor unor femei, se vedea că se rugau ; în timp ce Carmela, fata cu atrăgătorul chip fanat, cu ochii negri infinit de trişti, se juca cu un şiret negru de la gît, de care erau agăţate un medalion cu Fecioara Maria Îndurerată şi un mic corn de coral. Tăcere generală ; de aşteptare, de amorţire. Pe terasă doi uşieri ai Loteriei Naţionale aşezaseră o mesuţă lungă şi îngustă acoperită cu un covoraş verde ; şi în spatele mesuţei trei scaune mari, pe care să stea cele trei autorităţi, un consilier de prefectură, directorul Loteriei din Napoli şi un reprezentant al Primăriei. Pe o altă mesuţă a fost aşezată urna, pentru cele nouăzeci de numere. E mare urna ; toată făcută dintr-o plasă metalică, transparentă, în formă de lămîie, cu unele fire de alamă, întinse de la un capăt la altul, înconjurînd-o aşa cum cercurile meridianului înconjoară pămîntul ; fire subţiri şi lucioase care-i asigură rezistenţa fără a-i împiedica perfecta transparenţă. Urna este suspendată în aer, între două suporturi de alamă ; pe un suport este fixată o manivelă, tot metalică şi cînd e învîrtită, învîrteşte repede toată urna pe axul ei. Cei doi uşieri care aduseseră tot acest material, afară pe terasă, erau bătrîni, cu spatele uşor încovoiat, parcă somnolenţi. Şi cele trei autorităţi, în pardesie şi jobene, păreau plictisite şi somnolente, aşezîndu-se în spatele mesuţei : astfel era consilierul de prefectură cu mustăţile vopsite cîndva într-un negru puternic, dar care părea să se fi decolorat în cafeniu, pe chipul brun lucios şi somnoros ; astfel şi

secretarul care era un tînăr cu bărbuţa neagră. Toţi se mişcau lent, cu mişcări măsurate, cu o precizie de automate, încît un om din popor strigă din mulţime :

— Haide, începeţi odată !

Se lăsă din nou tăcere ; dar un mare val de emoţie se porni odată cu apariţia băiatului care urma să extragă din urnă numerele cîştigătoare.

Era un băieţaş îmbrăcat în uniforma bej a Azilului săracilor, un biet orfan din *Serai,* cum numeau napolitanii azilul acelor creaturi părăsite, un biet *fiu al Seraiului* fără mamă şi fără tată, sau fiul unor părinţi care din cauza mizeriei sau a cruzimii îşi părăsiseră progenitura. Băiatul, ajutat de unul dintre uşieri, îşi îmbrăcă peste uniforma de *fiu al Seraiului* o hăinuţă de lînă albă ; o beretă albă, tot de lînă, i se puse pe cap, deoarece legenda Loteriei vrea ca micul inocent să fie îmbrăcat în culoarea albă a inocenţei. Apoi se sui sprinten pe un scaun ca să ajungă la înălţimea urnei. De jos mulţimea fremăta în tumult :

— Frumuşel băiatul ; frumuşel băiatul !

— Fii binecuvîntat !

— În tine-mi pun nădejdea şi în sfîntul Iosif !

— Fecioara să-ţi binecuvînteze mîinile !

— Binecuvîntat ! Binecuvîntat !

— S-ajungi bătrîn, sfînt şi bătrîn !

Fiecare îi spunea cîte ceva, o urare, o binecuvîntare, o dorinţă, o invocare duioasă, o rugă. Copilul tăcea, privind, cu mînuţa sprijinită pe plasa metalică a urnei ; şi puţin mai departe, sprijinit de coloana balconului, era un alt copil al *Seraiului,* foarte serios, în ciuda obrajilor îmbujoraţi şi a părului blond tăiat pe frunte ; era băieţaşul care avea să extragă numerele sîmbăta viitoare şi care venea acolo ca să înveţe, să se obişnuiască cu manevra extragerii şi cu strigătele mulţimii. Dar nimeni nu se uita la el ; miile de exclamaţii ale lumii se adresau celui îmbrăcat în alb, celui din ziua aceea ; era sufletul inocent al copilului îmbrăcat în alb care stîrnea zîmbete de duioşie, care făcea să înlăcrămeze de emoţie toată mulţimea aceea de fiinţe chinuite şi încrezătoare numai în zeiţa Fortuna. Unele femei îşi ridicaseră în braţe propriii lor copii, ţinîndu-i spre

micul fiu al *Seraiului*. Şi glasurile, duioase, pătimaşe, sfîşiate, continuau :

— Pare un mic sfînt Ioan, aşa pare !

— Fie ca tu să ai parte numai de har divin, dacă-mi aduci acest har !

— Sufetul mamii, tare-i scump !

Brusc, situaţia a luat alt curs. Unul din uşieri lua numărul de pus în urnă, îl arăta desfăcut poporului, anunţîndu-l cu glas clar, îl trecea celor trei autorităţi care-şi aruncau asupra lui o privire fugară, distrată. Unul din cei trei, consilierul de prefectură, închidea numărul într-o cutie rotundă, al doilea uşier îl trecea băiatului îmbrăcat în alb care-l arunca imediat în urnă, prin micuţa gură de metal deschisă. Şi fiecare număr anunţat provoca exclamaţii, strigăte, rînjete, rîsete. Şi fiecare număr era interpretat de popor după explicaţia scoasă din *Libro dei sogni*[1] sau din *Smorfia*[2] sau din legenda populară care se propagă fără cărţi şi fără ilustraţii, şi se rîdea în hohote, povesteau glume picante, se auzeau exclamaţii de teamă sau de speranţă : totul acompaniat de o rumoare confuză, ca şi cum ar fi fost corul în surdină al acelei furtuni.

— Doi !

— ...copila !

— ...scrisoarea !

— ...dă Doamne, să-mi iasă scrisoarea asta !

— Cinci !

— ...mîna !

— ...să-l ia naiba pe cel ce-mi vrea răul !

— Opt !

— ...sfînta Fecioară, Maica Domnului !

Dar după fiecare zece numere, închise în cutiuţele lor rotunde, bejulii, de îndată ce erau aruncate în urnă de micuţul orfan din *Serai*, îmbrăcat în lînă de un alb imaculat, al doilea uşier închidea gura urnei şi, învîrtind manivela de metal, îi imprima o rotire pe propriul ax, făcînd

---

[1] Cartea Viselor (n. tr.).

[2] Manual folosit la jocul de loto, conţinînd valoarea numerică de la 1 la 90 de ilustraţii inspirate din vise sau din diverse evenimente. Denumirea derivă de la *Morfeu* (mitologie) zeul somnului (n. tr.).

să se rostogolească numerele, să danseze, să salte. Şi de jos se striga :

— Învîrteşte, învîrteşte, unchiaşule !

— Încă o rotire, pentru mine !

— Învîrteşte exact pe gustul meu !

Cei ce făcuseră prognosticuri la loterie, *cabaliştii,* nu vorbeau şi nici nu priveau învîrtirea urnei ; pentru ei nu exista nici pruncul neprihănit, nici sensul numerelor, nici învîrtirea, lentă sau vioaie, a marii urne metalice ; pentru ei nu exista decît *Cabala* [1], *Cabala* obscură şi totuşi foarte clară, marea fatalitate, dominantă, atotguvernatoare, care ştie tot, care poate tot şi care face tot, fără să i se poată opune nici o altă putere, umană sau divină. Numai ei tăceau, gînditori, concentraţi, ba chiar dispreţuitori faţă de zarva aceea puternică populară, absorbiţi într-o lume spirituală, mistică, aşteptînd cu o profundă certitudine.

— Treisprezece !

— ...lumînările !

— lumînarea cea groasă, lumînarea cea mare, să stingem această lumînare !

— ...s-o stingem, s-o stingem ! — murmura corul.

— Douăzeci şi doi !

— ...nebunul !

— ...nebunaticul !

— ...ca tine !

— ...ca mine !

— ...ca cel ce joacă orbeşte la loterie !

Lumea se entuziasma frenetic. Un freamăt îndelung străbătea mulţimea care se legăna ca şi cum ar fi agitat-o însăşi mişcarea stranie a valurilor mării. Femeile, mai ales, deveniseră nervoase, fără astîmpăr, strîngîndu-şi copiii în braţe atît de tare, încît să le pălească faţa şi să-i facă să plîngă. Carmela, aşezată pe blocul de piatră, avea mîna încleştată pe medalionul cu Maica Domnului şi pe micul corn de coral ; *donna* Concetta, cămătăreasa, uita să-şi mai ridice şalul de crepon negru care-i cădea pe şoldurile viguroase, în timp ce buzele aveau un uşor tremur. Şi era

[1] Tehnică populară de a ghici viitorul prin mijlocirea scrisorilor, numerelor şi a figurilor ; *cabala* loteriei, arta de a face prognosticuri, presupune ghicirea numerelor ce urmează a fi extrase prin operaţii aritmetice (n. tr.).

sufocat, sufocat trilul surd al mașinii de cusut, din balconul de la etajul întîi ; nimeni nu se mai gîndea la neobosita lenjereasă. Febra mulțimii napolitane, în iminența visului care era pe punctul de a deveni realitate, devenea din ce în ce mai acută, provocînd o tresărire și mai vie și mai îndelungă, ori de cîte ori era strigat un număr îndrăgit de popor, un număr simpatic :

— Treizeci și trei !
— ...anii lui Cristos !
— ...anii *Săi !*
— ...ăsta iese !
— ...nu iese !
— ...veți vedea că iese !
— Treizeci și nouă !
— ...spînzuratul !
— ...de gît, de gît !
— ...așa trebuie să văd pe cine spun eu !
— ...strînge, strînge manivela !

Imperturbabili, pe terasă, autoritățile, ușierii, băiatul îmbrăcat în alb, își continuau acțiunea, ca și cum tot tumultul acela al mulțimii n-ar fi ajuns pînă la urechile lor ; doar celălalt copil, prima dată în fața acelui spectacol extravagant, se uita jos, de la balustradă, uluit, palid, cu buzițele lui roșii umflate, de parcă ar fi vrut să plîngă ; mic suflet inconștient și rătăcit în vîrtejul patimei oarbe omenești. Pe terasă, operația înainta cu cel mai mare calm : și la fiecare alt grup de cîte zece numere puse în urnă, ușierul o învîrtea și mai mult, făcînd să danseze și să salte bilele jucăușe în plasa transparentă de metal.

Nu se schimba nici un cuvînt, acolo sus, nici un zîmbet : febra rămînea la nivelul omenirii din curte, nu se ridica pînă la etajul întîi. Acum, jos, persoanele cele mai serioase rîdeau în hohote spasmodice, dar cu glas scăzut, dădeau din cap ca și cum li s-ar fi transmis patima în forma ei cea mai gălăgioasă. Operația părea să se apropie grăbit de final. Numerele șaptezeci și cinci, numărul lui *Pulcinella* [1] și șaptezeci și șapte, cel al diavolului au fost întîmpinate cu noi strigăte ; dar lungi, foarte lungi aplauze

[1] Mască napolitană din *Commedia dell'arte*, prototipul netotului (n. tr.).

au salutat numărul nouăzeci, ultimul număr, în primul rînd pentru că era ultimul, apoi pentru că nouăzeci este un număr extrem de simpatic ; nouăzeci înseamnă *teamă* ; nouăzeci înseamnă *marea ;* nouăzeci înseamnă *popor ;* şi pe lîngă astea mai are alte cinci sau şase semnificaţii, toate populare. Toţi cei din curte, bărbaţi, femei, copii aplaudau pe măreţul nouăzeci care este omega al loteriei. Apoi, deodată, ca prin farmec, s-a aşternut o tăcere adîncă ; toate acele trupuri, toate feţele, au încremenit — mulţimea aceea nemaipomenită şi agitată părea pietrificată în sentimente, în cuvînt, în gesturi, în expresie.

Primul uşier, care anunţase cele nouăzeci de numere, sprijini de balustradă o tăbliţă de lemn, lungă şi îngustă, cu cinci despărţituri goale, aidoma tăbliţei acelor *bookmakers* [1] de la curse, în timp ce celălalt uşier efectua ultimele învîrtiri de manivelă ale urnei umplute cu nouăzeci de numere. Tăbliţa era întoarsă spre mulţime. Apoi, consilierul agită un clopoţel ; rotirea urnei încetă ; al treilea uşier îl legă la ochi pe copilul îmbrăcat în alb ; acesta îşi cufundă vioi mînuţa în urna deschisă şi căută o clipă, numai o clipă, extrăgînd imediat o cutiuţă rotundă cu numărul respectiv. În timp ce biluţa trecea din mînă în mînă, jos, din piepturile acelea pietrificate, din gurile acelea pietrificate, ieşi un suspin posomorît, întunecat, plin de îngrijorare.

— *Zece,* — strigă uşierul, anunţînd numărul extras şi punîndu-l imediat în prima căsuţă.

Murmur şi agitaţie în mijlocul mulţimii ; toţi cei care speraseră în prima tragere erau dezamăgiţi.

Un nou sunet de clopoţel : copilul îşi vîrî a doua oară mînuţa delicată în urnă.

— *Doi,* strigă uşierul, anunţînd numărul extras şi punîndu-l în a doua despărţitură.

La murmurul crescînd se adăugă şi cîte o înjurătură înăbuşită ; toţi cei care jucaseră la a doua tragere erau dezamăgiţi : toţi cei care speraseră să cîştige patru numere erau dezamăgiţi ; toţi cei care jucaseră un mare *terno secco* [2] începuseră să se teamă de-a binelea de o mare dez-

[1] Agenţi de pariuri (engl.) (n. tr.).

[2] La loto, joc de trei numere în grup, cu excluderea unui *ambo* (grup de două numere) care extrase la aceeaşi rotire a urnei dau dreptul la un cîştig (n. tr.).

iluzie. Astfel că, în clipa cînd mînuța copilului pătrunse pentru a treia oară în urnă, se auzi ici-colo cîte un strigăt de mare neliniște :

— Caută bine, alege bine, copile !

— *Optzeci și patru,* strigă ușierul, anunțînd numărul și plasîndu-l în cea de a treia despărțitură.

Izbucni un țipăt puternic de indignare, însoțit de înjurături, vaiete și exclamații colerice și dureroase. Acest al treilea număr, rău, era decisiv pentru tragere și pentru jucători. Cu optzeci și patru erau dezamăgiți toți cei ce jucaseră la prima, la a doua și la a treia tragere, erau dezamăgiți toți cei ce jucaseră grupul de cinci, de patru și de trei numere, *terno* și *terno secco,* speranța și bucuria poporului napolitan, speranța și dorința tuturor jucătorilor, de la cei mai îndîrjiți pînă la cei care joacă o singură dată, din întîmplare : grupul de trei numere — *terno* — care este cuvîntul fundamental al tuturor acelor dorințe, al tuturor acelor nevoi, al tuturor acelor necesități, al tuturor acelor mizerii. Un cor de blesteme se ridica de jos, împotriva ghinionului, împotriva soartei potrivnice, împotriva Loteriei și împotriva celor ce cred în ea, împotriva guvernului, împotriva nenorocitului de băiat care avea o mînă atît de nenorocită. *Orfelinul, orfelinul :* strigau de jos, ca să-l insulte, arătîndu-i pumnul. Copilul nu se întoarse, rămînînd încremenit și cu ochii plecați ; de la al treilea la al patrulea număr trecuseră două-trei minute, ca de altfel în fiecare săptămînă : al treilea număr era expresia înfricoșătoare a infinitei dezamăgiri populare.

— *Șaptezeci și cinci,* — anunță cu glas mai slab ușierul, punînd numărul extras în a patra despărțitură.

Printre vocile înfuriate care nu se mai potoleau, se auzi și cîte un fluierat de răzbunare. Înjurăturile plouau asupra capului copilului : dar cele mai mari blesteme erau împotriva Loteriei, la care nu se poate cîștiga niciodată, unde totul e aranjat ca să nu cîștige nimeni, niciodată, niciodată, mai ales cei săraci.

— *Patruzeci și trei* — încheie cu anunțatul ușierul, așezînd la locul lui al cincilea și ultimul număr.

Și un ultim suflu de mînie în mijlocul mulțimii ; nimic altceva. Într-o clipă, de pe terasă dispăru toată mașina rece

a Loteriei : dispărură cei doi copii, cele trei autorități, urna cu cele optzeci și cinci de numere și piedestalul ei, dispărură mesuțele, scaunele, ușierii, și se închiseră și ușile de cristal ca și obloanele terasei, într-o clipă. Singură, dreaptă, sprijinită de balustradă rămase doar cruda tabelă, cu cele cinci numere ale sale, marea fatalitate, marea deziluzie.

Cu multă lentoare, cu durerea în suflet, oamenii părăseau curtea. Asupra celor mai exaltați în patima jocului suflase vîntul de jale și-i abătuse, de-și simțeau brațele și picioarele tăiate, gura amară de parcă le venise fierea în ea ; cei ce-și jucaseră toți banii, în dimineața aceea, nemaisimțind nevoia nici să mănînce, să bea, să fumeze, hrănindu-se din plin cu viziunile belșugului imaginar, visînd pentru seara aceea de sîmbătă și pentru duminică și pentru toate ziele următoare o îmbuibare nemaipomenită de prînzuri sățioase și bogate, devorate în închipuire, își țineau fără vlagă mîinile în buzunarele goale, și în ochii lor mîhniți se oglindea durerea fizică, infantilă, a celui ce simte primele crampe ale foamei și nu are, știe că nu poate avea, pîinea cu care să-și potolească stomacul : alții, mai nebuni, prăbușiți de la înălțimea speranțelor lor într-o clipă, simțeau acel lung minut de nebunie chinuitoare, cînd nu vrei să crezi nenorocirea și ochii capătă acea privire rătăcită care nu mai vede forma lucrurilor în timp ce buzele bîlbîie cuvinte incoerente — și acești nebuni disperați își mai aveau încă ochii pironiți asupra tabelei cu cele cinci numere, de parcă nu se puteau convinge încă de adevăr, și în mod mecanic confruntau cele cinci numere cu lunga listă albă a biletelor lor de loterie : nici *cabaliștii,* în fine, nu plecau încă de acolo, discutînd între ei, ca niște filosofi, ca niște logicieni, concentrați întruna în înalta matematică a loteriei, unde trăiesc *figurile, cadențele, triplele,* raționea algebrică a *pătratului maltez* și nemuritoarele elucubrații ale lui Rutilio Benincasa.

Dar în cei ce plecau, ca și în cei ce rămîneau pironiți acolo, din cauza patimei lor, în cei ce discutau cu furie, ca și în cei ce-și plecau capul, vlăguiți, deznădăjduiți, fără o umbră de putere de a reacționa și de a gîndi, mîhnirea profundă, deși se manifesta diferit, avea aceeași substanță adîncă, intensă, care făcea să le sîngereze cea mai intimă fibră, în intenția de a distruge însuși izvorul existenței.

Lustragiul Michele, schilodul, stînd tot pe jos, cu lădiţa lui neagră între picioarele strîmbe, auzise numerele extrase fără să se ridice, ascuns în spatele oamenilor care se îngrămădeau. Acum, în timp ce mulţimea se retrăgea încetîncet, el stătea cu capul lăsat pe piept şi coloritul gălbui de pe chipul lui de bătrîn rahitic devenise verde, de parcă i s-ar fi revărsat toată fierea în creier.

— Nimic ? — întrebă o voce surdă lîngă el.

Michele îşi ridică maşinal ochii cenuşii cu pleoapele roşii şi-l văzu pe Gaetano, mănuşarul, care vădea pe chipul său decolorat deprimarea exaltaţilor dezamăgiţi.

— Nimic, — răspunse scurt lustragiul, plecîndu-şi din nou ochii.

— Şi eu tot nimic. Ai cumva cinci sau şase *soldi*, din întîmplare, cumetre ? Ţi-i dau înapoi luni.

— Cine să mi-i dea şi mie ? Dacă ai zece, facem cîte cinci pentru fiecare — murmură disperat lustragiul.

— Adio, cumetre, spuse mănuşarul, cu un glas aspru.

— Adio, cumetre, — răspunse, pe acelaşi ton, lustragiul schilod. Dar în timp ce Gaetano se îndepărta, pe poarta cea mare, trecu pe lîngă el, serioasă, lentă, cu ochii în jos, *donna* Concetta, cu lanţul de aur care i se legăna pe piept şi cu mîinile încărcate de inele.

— Ai cîştigat ceva, Gaetano ? — întrebă ea, cu un zîmbet abia schiţat.

— Am cîştigat pe dracu să mă ia ! — strigă el, exasperat că o vede lîngă el pe cămătăreasa care-i amintea de toată mizeria lui, exasperat de întrebare în clipa aceea.

— Bine, bine, — replică ea, cu răceală. Ne vedem luni, nu uita.

— Nu uit, nu, vă am în suflet, ca pe Maica Domnului — îi strigă el, cu o voce şuierătoare.

Ea se depărtă dînd din cap. Nu venea acolo pentru propriile-i interese, fiindcă ea nu juca niciodată ; şi nici ca să-şi chinuie vreun datornic, cum era Gaetano ; venea în locul surorii ei, *donna* Caterina, deţinătoarea *jocului mic*, care nu îndrăznea să se prezinte acolo, în public. *Donna* Caterina îi comunica surorii sale numerele de care aceasta se temea cel mai mult, adică cele care fuseseră jucate mai

mult la ea, și pentru care ar fi trebuit să plătească sume mai mari ; dacă ieșeau aceste numere temute, atunci *donna* Concetta trimitea repede un băiat la soră-sa, care era pregătită să fugă ca să nu-i plătească nici unuia. Pînă acum, *donna* Caterina, de trei ori dăduse faliment în acest fel, cu banii numerelor jucate în buzunar, o dată fugise la Santa Maria di Capua, o dată la Gragnano, o dată la Nocera dei Pagani, rămînînd acolo cîteva luni ; și avusese curajul să se reîntoarcă, înfruntîndu-i pe jucătorii dezamăgiți, de unii scăpînd cu îndrăzneală, altora dîndu-le cîțiva *soldi*, deschizînd din nou jocul, în timp ce cei furați, cei escroci, cei dezamăgiți, se întorceau la ea, incapabili s-o denunțe, cuprinși din nou de febra jocului, sau ținuți la respect de *donna* Concetta căreia îi datorau mai toți bani ; și speculația continua, banii treceau de la o soră la alta, de la deținătoarea *jocului mic* care știa să falimenteze la timp, la cămătăreasă care îndrăznea să-i înfrunte pe cei mai rău intenționați dintre datornicii ei.

Nici fuga asta nu era considerată ca un delict, ca un furt, de *donna* Caterina și de clientela ei ; oare, în stil mai mare, nu face întocmai și guvernul, care a încredințat o zestre de șase milioane pentru fiecare tragere și pentru fiecare *roată* din cele opt, și cînd, printr-o foarte rară combinație, cîștigurile ar depăși cele șase milioane nu falimentează și guvernul, diminuînd entitatea cîștigurilor ? Oh, dar în ziua aceea nu era nevoie ca *donna* Caterina să falimenteze, să fugă ; numerele extrase erau atît de rele, încît poate că nu cîștigase nici unul din jucătorii ei ; și *donna* Concetta urca încet-încet pe strada Santa Chiara, fără să se grăbească, știind că sîmbăta aceea era dezastruoasă pentru întreg Napoli care juca la loterie, pregătindu-se pentru bătăliile ei de cămătăreasă de luni. Treceau pe lîngă ea toate acele creaturi nefericite, cu speranțele înfrînte ; și ea dădea din cap, cu înțelepciune, față de aberațiile acelea umane, adunîndu-și capetele șalului de mătase creponată neagră în mîinile încărcate de inele. O femeie care venea iute pe strada în pantă, tîrînd după ea o fetiță și un băiețel, și ținînd în brațe un prunc de alăptat, o atinse ușor, trecu mai departe și intră în curtea Agenției, unde mai rămăseseră cîteva persoane.

Era o femeie foarte sărăcăcios îmbrăcată, cu o rochie de percal atît de zdrenţăroasă şi de murdară, că stîrnea milă şi dezgust ; cu o fîşie de şal de lînă destrămat, la gît ; şi atît de suptă la faţă, atît de consumată, cu dinţii atît de negri şi cu părul atît de rar, de n-ai fi zis că ar fi ai ei cei trei copii, nezdrenţăroşi şi nici murdari, chiar frumuşei. Pruncul de alăptat, cam slăbuţ, îşi lăsa capul pe umăr ca să doarmă ; dar sărmana de ea era atît de agitată, încît nu mai era atentă la sugaci. Şi văzîndu-şi sora, pe Carmela, aşezată tot pe pietroiul acela, cu mîinile lăsate în poală, cu capul plecat pe piept, singură-singurică, încremenită într-o durere mută, se apropie de ea :

— Oh, Carmela !

— Bună ziua, Annarella — spuse Carmela, tresărind, schiţînd un foarte palid surîs.

— Şi tu stai aici ? — o întrebă, cu o intonaţie de surpriză dureroasă.

— Ei, da, — răspunse Carmela, cu un semn de resemnare.

— L-ai văzut pe Gaetano, pe bărbatu-meu ? — întrebă cu neliniște Annarella, lăsînd să-i alunece de pe umăr pe braţ căpşorul sugaciului, ca să poată adormi mai lesne.

Carmela îşi ridică ochii mari pe chipul bietei sale surori, dar o văzu atît de descompusă, atît de hîdă din cauza mizeriei şi a lipsurilor, atît de îmbătrînită, atît de dăruită bolii şi morţii, atît de disperată în întrebarea aceea, încît nu îndrăzni să-i spună adevărul. Da, îl văzuse pe Gaetano, mănuşarul, cumnatul ei, îl văzuse mai întîi fremătător şi anxios, apoi palid şi deprimat ; dar sora ei, dar fragilul sugaci adormit, dar ceilalţi doi prunci, care priveau curioşi în jurul lor, îi făceau prea multă milă. Şi-atunci a minţit.

— Nu l-am văzut deloc, — spuse, aplecîndu-şi ochii.

— Trebuia să fie aici, — murmură Annarella, cu vocea ei răguşită şi lentă.

— Te asigur că nu a fost deloc.

— Poate că nu l-ai văzut, — repetă Annarella, încăpăţînată în incredulitatea ei dureroasă. Cum putea să nu vină? Soră dragă, aici vine în fiecare sîmbătă. Se poate să nu fie acasă, cu copiii săi ; se poate să nu fie la fabrica de mănuşi, unde poate să-şi cîştige o pîine, dar nu se poate să nu

fie aici sîmbăta ca să audă numerele care ies ; aici e patima lui și moartea lui, soră dragă.

— Joacă mult, nu-i așa ? — spuse Carmela care devenise nespus de palidă și o podidiseră lacrimile.

— Toți banii pe care-i are și-i poate juca și chiar și pe cei pe care nu-i are... Am putea trăi destul de bine, fără să mai apelăm la nimeni pentru nimic ; dar, din cauza acestei loterii blestemate sîntem plini de datorii și de umilințe, și mîncăm din cînd în cînd, așa, cînd mai aduc eu cîte un codru de pîine în casă. Ah, bietele fărturi, bietele fărturi, sărmanii mei copii !

Și glasul îi era atît de matern sfîșietor, încît Carmela lăsă să i se prelingă lacrimile de-a lungul obrajilor, înfrîntă de o suferință infinită, de atîta milă. Rămăseseră aproape singure în curte.

— Și tu de ce vii să asiști la loteria asta blestemată ? — întrebă brusc Annarella cuprinsă de o furie împotriva tuturor celor ce jucau.

— Ei, ce vrei să faci, surioară dragă ? — spuse cealaltă, cu armonioasa ei voce deprimată ; ce vrei să faci ? Tu știi că eu aș vrea să vă văd pe toți mulțumiți, pe mama, pe tine, pe Gaetano, pe copiii tăi și pe Raffaele, iubitul meu și... pe o altă persoană ; tu știi că suferința voastră este și suferința mea și că nu am o oră de liniște cînd mă gîndesc la tot ce pătimiți. Și astfel, tot ce-mi rămîne, din cît cîștig, îl joc. Într-o bună zi, Domnul mă va binecuvînta, trebuie să cîștig lozul cel mare... și atunci, atunci, vă dau tot vouă, vă dau vouă tot !

— Oh, biata mea soră ! biată soră ! — spuse Annarella, cuprinsă de o melancolică duioșie.

— Trebuie să vină și ziua aceea, trebuie să vină... — murmură pătimașa, ca și cum și-ar fi vorbit sieși, ca și cum ar fi și văzut ziua aceea de belșug.

— De-ar putea trece un înger și să spună *amin* — murmură Annarella, sărutînd fruntea sugaciului ei. Dar unde o fi Gaetano ? — reluă, învinsă de îngrijorare.

— Spune drept, Annarella, — o întrebă Carmela, dîndu-se jos de pe blocul acela de piatră cu intenția de a pleca de acolo, — chiar nu ai nimic de dat copiilor, azi ?

— Nimic, — răspunse sora ei, cu glasul firav.

— Ia această jumătate de liră, ia-o, — îi spuse cealaltă, scoţînd-o din buzunar şi dîndu-i-o.

— Dumnezeu să te răsplătească, soră dragă.

Şi se priviră, cu atîta milă mută, încît numai de ruşinea celor ce treceau pe strada Agenţiei nu izbucniră în hohote de plîns.

— La revedere, Annarella.

— La revedere, Carmela.

Tînăra pătimaşă sărută uşor fruntea copilului care dormea. Annarella, cu pasul său domol de femeie care născuse prea mulţi copii şi care muncise prea mult, o luă spre mînăstirea Santa Chiara, tîrîndu-şi după ea pe ceilalţi doi copii, băiatul şi fata. Carmela, strîngîndu-se în posacul şi decoloratul ei şăluţ negru, tîrîindu-şi pantofii scîlciaţi, o porni în jos spre piaţa Banchi Nuovi. Acolo, un tînăr curat îmbrăcat, cu pantalonii strîmţi pe genunchi şi largi ca două clopote la gleznă, cu haina pe talie, şi bereta pe ureche, o fixă cu ochii săi reci, de un albastru deschis şi îşi strînse, sub mustăţile mici blonde, buzele cărnoase ca acelea ale unei fete. Oprindu-se, mai înainte de a-i vorbi, Carmela îl privi cu o pasiune şi o duioşie atît de intensă, de parcă ar fi vrut să-l învăluie într-o atmosferă de dragoste. Dar el păru că nu bagă de seamă.

— Ei bine ? — întrebă el, cu un fir de voce şuierătoare, ironică.

— Nimic ! — spuse ea, deschizîndu-şi braţele cu un gest de dezolare ; şi ca să nu plîngă îşi ţinea capul plecat, privindu-şi vîrful botinelor care-şi pierduseră luciul şi printre descusături lăsa să se vadă căptuşeala murdară.

— Hm, ce zici de tine ? ! — exclamă tînărul, furios. Femeia-i tot femeie !

— Ce vină am eu, dacă n-au ieşit numerele ? ! — spuse cu umilinţă, cu durere, tînăra pătimaşă.

— Trebuia să le cauţi pe cele bune ; să te fi dus la tatăl Luminat care le ştie, şi le spune numai femeilor ; să te fi dus la don Pasqualino, cel asistat de *spiritele* bune, şi astfel ai fi ştiut numerele. Fata mea, scoate-ţi din cap că m-aş putea însura cu o mică zdrenţăroasă ca tine...

— Ştiu asta, ştiu... murmură ea umil. Nu mai mi-o spune.

— S-ar părea că uiți. Fără bani nu se cîntă slujbe ! Te salut !

— Nu treci în seara asta prin cartierul meu ? — îndrăzni ea să-l întrebe.

— Am treabă ; trebuie să ies cu un prieten. Apropo, îmi împrumuți două-trei lire ?

— Am una singură, una singură... — exclamă ea, îmbujorată toată, nespus de înjosită, scoțînd lira din buzunar, cu timiditate.

— Ducă-se dracului de mizerie ! — înjură el, mestecîndu-și chiștocul de țigară de foi *napolitană*. Dă-o încoace. O să caut să-mi aranjez treburile cum oi putea.

— Nu treci pe la mine ? — îl rugă ea, cu ochii și cu glasul.

— Dacă trec, trec foarte tîrziu.

— Nu contează, nu contează, te aștept la balconaș — spuse ea, dînd din cap, încăpățînată în umilința aceea a sufletului și a ființei sale.

— Și nu mă pot opri...

— Ei bine, fluieră ; fluieră o dată și eu aud și adorm mai liniștită, Raffaele. Ce mare lucru, în trecere, să fluieri?

— Ei bine, — consimți el, cu indulgență, — bine. Adio, Carmela.

— Adio, Raffaele.

Se opri ca să-l privească cum se îndepărta, repede înspre strada Madonna dell'Aiuto, pantofii lustruiți scîrțîiau, tînărul mergea cu pasul mîndru tipic oamenilor din popor, *guappi* [1].

— Fie binecuvîntat de sfînta Fecioară, pentru fiecare pas făcut — murmură tînăra, în sinea ei, cu duioșie, pornind-o și ea.

Dar în timp ce mergea, se simțea vlăguită și deznădăjduită ; toate amărăciunile din ziua aceea perfidă, amărăciunile provocate de dragostea față de alții, amărăciunea pentru mama ei care făcea pe servitoarea la șaizeci de ani,

---

[1] a. persoană violentă și lipsită de scrupule, arogantă și vulgară (dialect nap.) b. *camorist* : nume dat mafioților la Napoli (*camorra* = mafie) (n. tr.).

pentru sora ei care nu avea un codru de pîine pentru copiii ei, pentru cumnatul ei care se lăsa tîrît spre ruină, pentru logodnicul ei pe care ar fi vrut să-l vadă fericit și bogat ca pe un domn și căruia îi lipsea totdeauna o liră în buzunar, toate aceste amărăciuni și altele, și mai profunde, și cea mai mare și cea mai profundă, cea mai dezolantă dintre amărăciuni, aceea a propriei neputințe, toate i se revărsau din suflet în sînge, i se urcau pe buze, în ochi, în creier. Oh, nu era de ajuns că ea lucra, în meseria aceea greţoasă, la Fabrica de tutun, toate cele șapte zile ale săptămînii ; nu era de ajuns că nu avea măcar o singură rochie decentă, nici o pereche de pantofi care să nu fie ruptă, încît la fabrică n-o vedeau cu ochi buni ; nu era de ajuns că postea, patru zile din șapte, în săptămînă, ca să-i dea o liră mamei sale, două lire lui Raffaele, jumătate de liră surorii ei Annarella și tot restul, cînd îi mai rămînea, la loterie ; era zadarnic, zadarnic, nu avea să facă niciodată nimic, pentru cei ce-i iubea ; nu aveau nici un rost nici truda, nici mizeria, nici foamea ; nimic nu servea la nimic. Și în timp ce cobora pe treptele de la San Giovanni Maggiore, la Mezzocannone, apropiindu-se de cel mai dureros popas al ei, s-ar fi omorît, atît de nenorocită se simțea, neputincioasă, inutilă. Și totuși, mergea mai departe ; și se opri în vechea piațetă Mercanti, piațetă care părea o biată curte de serviciu, și acolo se sprijini de un zid, ca și cum n-ar fi fost în stare să meargă mai departe.

Mica piaţă era plină de băltoace, de coji de fructe, o pălărie de damă, ruptă, aruncată într-un colţ ; dintre ferestrele de la etajul întîi, trei aveau jaluzelele verzi întredeschise, lăsînd să străbată doar o licărire de lumină ; ferestre meschine și jaluzele decolorate, pe care praful, apa și soarele își lăsaseră amprenta ; o ușă mică, cu treapta scării știrbită și umedă, cu o intrare, un coridor îngust și negru ca un tub. Carmela se uita înăuntru, cu ochii holbaţi de un sentiment de curiozitate și teamă. O femeie, mai degrabă bătrînă, o slujnică, ieși de acolo, ridicîndu-și fusta ca să nu se ude din cauza băltoacelor. Carmela, desigur, o cunoștea, fiindcă i se adresă cu francheţe :

— *Donna* Rosa, vreți s-o chemați pe Maddalena ?

Aceea o măsură cu privirea, ca s-o recunoască ; apoi, fără să mai intre din nou în casă, strigă din piaţetă, înspre ferestrele de la etajul întîi :

— Maddalena ! Maddalena !

— Cine e ? — întrebă o voce răguşită, din casă.

— Te caută sora ta ; coboară.

— Vin acum — răspunse vocea, mai încet.

— Mulţumesc *donna* Rosa, — murmură Carmela.

— Pentru puţin — răspunse cealaltă, scurt, îndepărtîndu-se.

Maddalena se lăsă aşteptată două sau trei minute ; apoi, se auzi pe coridor un zgomot cadenţat de tocuri de lemn şi apăru. Purta o fustiţă de muslin alb, cu o bordură înaltă de broderie, tot albă : o vestă de lînă de culoare crem, strînsă pe talie, cu fundiţe de panglică de catifea neagră, la mîneci, la cordon, pe şolduri ; şi un şăluţ de jenilie, culoarea trandafirie, la gît, — fusta lăsa să se vadă botinele din piele lucioasă, cu tocurile foarte înalte, şi ciorapii de mătase roşie. Semăna la chip şi cu Annarella şi cu Carmela ; dar părul castaniu, ridicat, îngrijit pieptănat, prins cu ace de bagă, dar obrajii cam palizi, fardaţi cu roşu estompau orice asemănare cu Annarella, făcînd-o totodată mult mai seducătoare decît Carmela. Cele două surori nu s-au sărutat, nu şi-au dat mîna, dar au schimbat o privire atît de intensă, încît a valorat cît orice cuvînt sau semn.

— Ce faci ?

— Bine, — răspunse Maddalena, dînd din cap, ca şi cum nu sănătatea ar fi contat. Dar mama ce face ?

— Ca orice bătrînică...

— Biata mama, biata de ea !... Annarella ce face ?

— Ah, ea e plină de necazuri...

— Mizerie, nu ?

— Mizerie.

Au suspinat amîndouă, profund. Cînd s-au privit, o roşeaţă şi o paloare le-au transformat chipurile.

— Şi azi îţi aduc o veste rea, Maddalena, — spuse în sfîrşit Carmela.

— Nimic, nu ?

— Nimic.

— E soarta mea nenorocită — murmură Maddalena, cu glas scăzut. M-am rugat atît de mult Fecioarei, nu Celei fără de prihană, că nu sînt demnă să-i rostesc nici numele, dar Îndureratei care înţelege şi mă compătimeşte pentru nenorocirea mea... dar nimic, n-a putut nimic !...

— Fecioara Îndurerată ne va face graţia asta — spuse încet Carmela — să sperăm în prima sîmbătă.

— Să sperăm — răspunse cealaltă cu umilinţă.

— La revedere, Maddalena.

— La revedere, Carmela.

Maddalena întoarse spatele şi cu pasul cadenţat de ritmul tocurilor de lemn, dispăru în coridor ; abia atunci Carmela schiţă gestul de a se repezi după ea, ca s-o cheme înapoi ; însă cealaltă intrase în casă. Fata plecă, alergînd, strîngîndu-şi agitată şalul, muşcîndu-şi buzele ca să nu hohotească în plîns. Oh, toate amărăciunile, toate, şi sîmbăta aceea fără o bucată de pîine, nu însemnau nimic faţă de amărăciunea pe care o lăsa în urmă, dar care venea şi cu ea, eterna otravă, ruşinea eternă a inimii ei.

. . . . . .

La cinci şi jumătate curtea Agenţiei era cu totul goală şi tăcută ; nu mai intra nimeni acolo, nici măcar ca să privească tabela solitară a celor cinci numere extrase ; cele cinci numere fuseseră afişate la toate centrele de loterie din Napoli şi în faţa fiecăruia, în tot oraşul, stătea cîte un grup de oameni care se uitau. Nimeni nu mai intra în curtea Agenţiei ; mulţimea avea să se întoarcă abia după şapte zile. Se auzi un zgomot de paşi. Era un uşier de la Loto, care-i ţinea de mînă pe cei doi copii de la Azilul săracilor ; cel care trăsese numerele şi cel care avea să extragă sîmbăta viitoare ; uşierul îi ducea înapoi la Azil, unde avea să depună cele douăzeci de lire, adică plata săptămînală oferită de Loteria Naţională copilului care extrăgea numerele. Cei doi băieţaşi ţopăiau în spatele uşierului, gungurind voioşi ; lenjereasa, care cosea la maşina ei, îşi ridică capul şi le surîse. Apoi reîncepu să apese cu piciorul pe pedală şi să-şi conducă bucata de pînză, drept, sub ac ; continuă în linişte, neobosită, cu chipul umil şi pur al celei ce lucrează.

II

— AGNESINA FRAGALÀ, FATA FRUmoasă a lui papà, — spunea tînărul tată, aplecat asupra leagănului de alamă lucioasă ca aurul, ţinînd deoparte perdeluţele de dantelă, garnisite cu cîte o fundiţă de panglică de culoarea roză, şi alintînd cu vorbele, cu privirea, cu zîmbetul, pe copila nou-născută cu obrajii rumeni, care dormea liniştită, — Agnesina, Agnesina, Agnesina — continuă el să spună, rîzînd în sinea lui, — tu îmi pari a fi o zînă...

— Taci, Cesare ; o să trezeşti fetiţa — murmură cu un glas stins mama, de la toaleta în faţa căreia stătea.

— Şi aşa va trebui să se scoale mai tîrziu — răspunse tatăl, scăzînd totuşi glasul şi trăgînd perdeluţele pînă a le lăsa întredeschise. Nu trebuie să le-o arătăm invitaţilor noştri ?

— Da, numai să nu înceapă să ţipe în salon ! — replică tînăra mamă, cu un zîmbet ambiguu între glumeaţa teamă şi beatitudinea maternă.

— Hm ! — exclamă tînărul tată, desprinzîndu-se de leagăn şi venind lîngă soţia lui. Invitaţii vor fi mai atenţi să mănînce dulciurile, prăjiturile, să-şi soarbă *granitele* [1] şi alte îngheţate. O să vezi ce festin copios, Luisella dragă !

Edificiul fragil al părului foarte negru al Luisei Fragalà fusese construit cu pricepere şi cu graţie ; cîte un cîrlionţ umbrea fruntea îngustă brună şi tinerescul chip oval, cu sprîncenele negre, subţiri care păreau creţe, cu ochii codaţi ca în Orient, de un cenuşiu scînteietor, dulci şi maliţioşi, cu nasul puţin lung, puţin gros, dar nu dizgraţios, cu o gură de copil, roşie ca o garoafă, avea un farmec de tinereţe, de prospeţime care-l făcea pe soţul, încă amorezat de ea, să zîmbească încîntat. Şi Cesare Fragalà era tînăr şi frumos ; de o frumuseţe poate într-un fel feminină ; avea pielea albă ca aceea a unei femei şi

[1] *granita* : a. îngheţată granuloasă obţinută prin congelarea sucurilor de portocală sau lămîie, şi chiar din cafea concentrată b. sirop concentrat cu gheaţă (n. tr.).

părul șaten creț, creț pînă pe frunte, pînă la tîmple, descoperind uneori pielea albă a capului ; avea fața rotundă, încă puțin copilărească, în ciuda celor douăzeci și opt de ani ; dar o paloare egală, caldă, meridională, bărbătească întru totul, a obrajilor rași cu grijă, ca și mustățile castanii, dese, puțin crețe la vîrfuri, corectau imediat caracterul feminin și infantil al acelui chip de bărbat. Și amîndoi, născuți burghezi, din rase nedegenerate, aveau caracterul tineretului napolitan, masculin sau feminin ; bărbatul robust, dar indolent ; de o frumusețe naturală, și avînd destul de mult cultul propriei persoane ; cu duioșia amestecată cu o vagă viclenie, contrast care se observa pe chip ; cu un aer de necizelare care se atenua în cumsecădenie, și femeia, brună, delicată, cu sîngele care părea să aibă văpăi tăinuite, cu acea rezoluție a voinței în anumite linii ale profilului și ale bărbiei, care relevă în inima feminină o forță tainică, lentă, promptă în fața tuturor pasiunilor și a tuturor sacrificiilor. Și în jurul lor, totul semăna cu ei : luxul puțin vulgar al brocatului crem și roșu, cu care erau tapisate mobilele și care acoperea și patul, și al cărui desen semăna cu tapetul franțuzesc de pe pereți ; toaleta închisă într-o cupolă de dantelă, prețios lucru făcut de mîinile logodnicei, în așteptarea zilei de nuntă ; și marele dulap de lemn cafeniu, cu ornamente aurii, dulapul cu trei uși cu oglinzi, care era în epoca aceea gradul suprem al luxului burghez ; și numeroasele icoane de sfinți și sfințișori, un sfînt Luigi, în întregime din argint, cu chipul de ceară, un sfînt Cesare, din stuc cu o mică sutană de călugăr, împreună cu mătăniile, raclele, lumînarea groasă pascală formînd parcă două trofee pe cele două laturi ale patului conjugal ; și în fine o candelă de argint, aprinsă în fața miniaturii Pruncului Iisus, în mica nișă ; și în aceeași cameră conjugală, așa, din duioșie burgheză, din acel simțămînt de invincibilă patriarhalitate napolitană, leagănul, înflorit tot de panglicuțe, unde dormea, în scufița ei brodată, mititica născută de abia o lună. Totul era în ton, pînă și îmbrăcămintea lor : Cesare Fragalà, așteptîndu-și invitații, era îmbrăcat în frac, cu batista la piept, corect pieptănat, după ce-și periase bine părul său creț ca să-i domolească răzvrătirile — dar avînd un lanț de ceas prea strălucitor,

butonii de cămaşă prea mari şi purtînd o cravată de saten alb, în loc de o cravată de batist alb ; Luisa Fragalà, foarte graţioasă în rochia ei de saten galben, acoperită, ca să poată fi pieptănată, de un capot de muslină albă, dar prea strălucitoare de briliante, la urechi, la gît, pe braţe. Chiar în momentul acela, terminînd cu pieptănatul, coaforul îi fixase în părul negru, în dreptul frunţii, o stea de briliante.

— N-ar mai merge şi altceva ? — întrebă ea, cu o vagă bănuială că ar fi prea puţin împodobită.

— Nu, îi răspunse coaforul, cu un aer convins. Cu cît veţi pune mai puţine podoabe pe cap cu atît veţi face o impresie mai bună — adăugă el cu mare convingere.

— Aşa credeţi ?

— Lăsaţi-vă servită de cine este cunoscător în această artă — adăugă artistul coafor, în timp ce îşi aduna pieptenii şi fierul de frezat.

— Îţi stă foarte bine — murmură soţul la o privire interogativă a soţiei.

Şi o analiza cu o duioşie pătimaşă, în detalii, ca să observe dacă lipsea ceva.

— Dacă-mi reuşeşte o combinaţie — adăugă Cesare Fragalà, în timp ce coaforul căruia îi dăduse cinci lire şi una ca bacşiş, se îndepărta în tăcere ca să nu o trezească pe copilă, — dacă-mi reuşeşte combinaţia asta, Luisella, vreau să-ţi cumpăr un şir de briliante în jurul gîtului.

— Ce combinaţie ? — întrebă ea, în timp ce-şi pudra braţele pe jumătate goale. Şi îşi încruntă sprîncenele subţiri, cu neaşteptata bănuială a femeilor împotriva tuturor afacerilor pe care ele nu le cunosc.

— Îţi voi spune eu mai tîrziu — spuse el, rîzînd.

— Spune-mi acum, — îi ceru ea, oprindu-se, ţinînd în mînă mănuşile lungi.

— Nimic concret deocamdată, Luisella — murmură el, oarecum stînjenit, plictisit că lăsase să-i scape cuvintele acelea.

— Promite-mi că nu vei hotărî niciodată nimic, pînă nu te sfătuieşti cu mine — spuse ea, ridicînd o mînă.

— Promit, — răspunse el, cu o profundă sinceritate.

Ea se linişti ; se aşeză încrezătoare, trăgîndu-şi mănuşile, în timp ce soţul ei, neclintit, în faţa oglinzii, îşi ro-

tunjea încă vîrfurile mustăţilor, automat, zîmbind propriei sale imagini şi vieţii. Familia Fragalà număra nici mai mult nici mai puţin decît optzeci de ani de prudenţă comercială şi de crescîndă avere, începînd cu bunicul lui Cesare, cu o mizeră prăvălioară de cofetar, pe strada Purgatorio ad Arco în cartierul Pendino ; ba chiar şi mai rău, spuneau invidioşii, fiind doar un vînzător ambulant de prăjiturele de cinci centime, întinse pe o tavă de lemn, purtată pe cap, sau sub braţ, sau susţinută de o curea de piele, trecută pe după gît. Oricum, pe tavă sau în această prăvălioară, prăjiturelele erau făcute dintr-o făină mediocră şi cu zahăr de calitatea a treia, pregătite cu ouă de o prospeţime dubioasă şi adesea date la foc într-o grăsime destul de rîncedă şi umplute mai degrabă cu mere coapte în cuptor sau cu gutui coapte sub cenuşă, decît cu piersici însiropate sau vişine însiropate. Dar ce conta ! Toţi meridionalii, bărbaţi, femei, tineri şi bătrîni, adoră dulciurile, toate dulciurile, numai să fie dulci, chiar şi gogoşile în formă de covrig pudrate cu puţin zahăr şi anason ; prăjiturelele de cinci centime apăreau şi dispăreau în prăvălioara bunicului Fragalà, împreună cu caramelele colorate şi lipicioase, odată cu gogoşile în formă de covrigi, numite *ancinetti.* Cîştigînd ceva bani, bunicul Fragalà ajunsese repede să producă prăjituri de trei *soldi,* aşazisa *sfogliatella,* prăjitura din aluat franţuzesc care este de două calităţi : *riccia,* adică mare, plată, subţire, făcută parcă din solzi foarte fini şi crocantă, în timp ce cantitatea mică de cremă de vanilie cu care era umplută se topea pe limbă ; şi *frolla,* a doua plăcintă, mare şi groasă, înaltă de două degete, dintr-un aluat fraged, care se fărîmiţa, mîncînd-o, tot mîncînd-o, şi un strat gros de cremă în ea care mînjea buzele şi obrajii. Ce-i drept, bunicul Fragalà era acuzat că amesteca o cantitate de ingrediente murdare şi periculoase în cremşniturile lui ; amidon, coloranţi sintetici, zahăr roşu, seu de vacă, gelatină şi chiar tărîţe. Dar ce conta ! În zilele de duminică şi în toate celelalte sărbători impuse de biserică, prăjiturile lui din aluat fraged se vindeau ca pîinea caldă, şi mai mult decît pîinea caldă, de la nouă la două după-amiază ; la două bunicul Fragalà închidea, fiindcă nu mai avea prăjituri de vînzare, deşi

avea preparate foarte multe, dar era un om cu frica în Dumnezeu. Cu timpul, el deschisese o altă prăvălie la San Pietro a Maiella, de care se ocupa fiul său ; apoi, o altă prăvălie pe strada Costantinopoli spre Muzeul Burbonic, lăsată în grija unui alt fiu de-al său ; și, în sfîrșit, la moartea lui, cel mai mare dintre copii îndrăzni să înfrunte strada Toledo, dar în partea de sus a străzii, deschizînd la întretăierea cu Spirito Santo o cofetărie cu *trei uși*, adică, cu trei încăperi, un lux nemaipomenit. Subzistau încă, în stăpînirea celorlalți frați mai mici, Fragalà, patiseriile din strada Purgatorio ad Arco, aceea din strada San Pietro a Maiella, aceea din strada Costantinopoli, toate mai mult sau mai puțin afumate, murdare, pline de muște care bîzîiau, dar exalînd mirosul înnebunitor de zahăr ars, de miere, de fructe glasate, prăjituri crocante care sînt bucuria copiilor, a femeilor, a bătrînilor napolitani.

La Purgatorio ad Arco prăjiturile se vindeau și pe zece centime, adică doi *soldi*, o medie între un *soldo* la bunicul Fragalà și trei *soldi* prăjitura modernă. Dar prăvălia, dar cele trei prăvălii reunite în strada Toledo, la Spirito Santo, erau mîndre cu firma lor *cofetărie înființată în 1802* — litere de aur pe marmură neagră — toate trei în marmură albă, cu vitrine din cristale netede, pline de bomboane colorate, cu casete lucioase de metal și cu vase de sticlă transparentă pline cu pișcoturi, și vase înalte rotunde pline de pastile tari și dulci, unele pentru stomacul deranjat și altele pentru tuse, cu rafturi mici de cristal, unde stăteau înșirate tot felul de prăjituri și prăjiturele.

Cofetăria din strada Toledo avea un aspect splendid, dar în mijlocul apetisantelor inovații, nu renunțase la vechea și sigura specialitate napolitană, la nemuritoarea *sfogliatella*, totdeauna nemuritoare și populară, în ciuda progresului patiseriei, în cele două forme ale ei, *riccia* și *frolla* ; și duminica toate familiile patriarhale care ieșeau de la slujbele atîtor biserici aflate în jur, Spirito Santo, Pellegrini, San Michele, San Domenico Soriano, ducîndu-se sau venind, cumpărau cele șase sau opt *sfogliatelle*, și toate celelalte specialități de dulciuri care se mănîncă la Napoli, în toate sărbătorile anului ; tarta de migdale sau *pasta reale* de Crăciun, adică tort de migdale, cu migdale pisate, zahăr, albuș de ou și puțină făină ; *sanguinaccio*

de carnaval, adică o prăjitură pe bază de lapte, ciocolată și sînge de porc, cu fructe glasate și stafide ; prăjitură făcută cu migdale, specifică postului cel mare de Paști, numită *quaresimale*[1]*: mustacciolo,* adică prăjitura tradițională de Crăciun pe bază de stafide, cedru glasat, smochine, migdale pisate, zahăr și puțină făină, și de Paști *pastiera,* adică tortul napolitan făcut din aluat fraged, umplut cu brînză dulce, cu grîu macerat, fructe glasate și ciocolată ; *osso di morto,* făcut din migdale, zahăr candel, de Ziua Morților ; *torrone,* nugaua, de sărbătoarea Sfîntului Martino ; și încă multe altele, *croccante, struffoli, sosamiello,* toate prăjituri partenopee[2], pe bază de multe migdale, mult zahăr, multă ciocolată, prăjituri nemaipomenit de gustoase pentru cerul gurii și greoaie pentru stomac, dar care sînt desfătarea mulțimii napolitane și care se vînd în provincie, de fiecare sărbătoare, cu lădițele, cu lăzile, cu lădoaiele, cu vagoanele. Oh, totdeauna printre invidioșii familiei Fragalà, erau cei ce șopteau împotriva misterioaselor ingrediente, cu care erau colorate și pregătite aceste dulciuri ; dar erau răutăți nedăunătoare, cărora clienții nu le dădeau ascultare, sau de care nu se îngrijorau deloc, chiar dacă le credeau. Napolitanul filosof, clientul lui don Peppino Fragalà, spunea : „dacă am ști ce mîncăm, nimeni n-ar mai vrea să mănînce." Casa Fragalà era solidă : Cesare Fragalà moștenise de la tatăl său o avere frumușică și un credit intact. Este adevărat, el avea o oarecare repulsie, în instinctul său de burghez înstărit, față de prăvăliile întunecoase ale unchilor săi și ale verilor săi, la Purgatorio ad Arco, pe strada San Pietro a Maiella, pe strada Costantinopoli, unde bîziiau plicticos muștele, sătule parcă, bolnave de indigestie parcă, din cauza zahărului prost și a mierei proaste; dar era prudent, nu își disprețuia originea și își primea bucuros rudele la mesele de familie ; și cînd trebuia să facă inovații la prăvălia lui din strada Toledo, se gîndea bine, se sfătuia, mai ales cu soția.

La toate acestea se gîndea Luisa în timp ce își trăgea mănușile și în timp ce soțul ei se dusese dincolo, în bucă-

[1] *quaresima,* postul mare, păresimi (n. tr.).

[2] *partenopeu,* napolitan (de la *lat. Parthenopeius*) cu nuanță aulică dar și ironică (n. tr.).

tărie, să vadă dacă erau pregătite toate băuturile reci şi îngheţatele, şi dacă servitorii din afară, angajaţi anume pentru împrejurarea aceea, erau în ţinută corectă. Luisa se ridicase şi, ţinîndu-şi trena de saten galben, dăduse şi ea deoparte perdeluţa de dantelă a leagănului şi-şi privea cu nesaţ fetiţa, pe Agnesina. Oh, niciodată, niciodată soţul ei, Cesare, n-ar fi făcut nimic fără să o consulte : se căsătorise cu ea din dragoste, fără un ban, împotriva voinţei tuturor şi o trata ca şi cum i-ar fi adus douăzeci de mii de ducaţi ca zestre, ca pe o doamnă. Acum că apăruse şi Agnesina, Agnesina Fragalà, fata frumoasă a lui papà, cum spunea el, răsfăţînd-o, era imposibil ca acesta să-i ascundă vreodată ceva Luisellei, măicuţei Agnesinei. Cine ştie, poate că era vorba de patiseria mare din piaţa San Ferdinando în centrul vieţii îmbelşugate napolitane, o prăvălie complet modernă, pe care Cesare Fragalà visa de cîtva timp s-o deschidă, fără să îndrăznească să rişte un capital mare. Poate că asta era... şi mama cea brună, cu chipul proaspăt şi plăcut, binecuvîntă în şoaptă mica făptură care dormea, şi o rugă să înduplece pe Cel de Sus pentru izbîndirea planurilor tatălui ei şi a speranţelor mamei ei.

Ieşind din cameră, dădu de soţul ei :

— Unde este doica ? — întrebă ea.

— În camera de lîngă bucătărie, cu *donna* Candida.

— Să mergem să vedem — spuse ea, îndreptîndu-se într-acolo, trecînd prin partea din spate a casei, camere gen debara, camere de serviciu care dau în încăperea de lîngă bucătărie.

Doica din Frattamaggiore, o destoinică femeie grasă, cu obrajii rumeni, cu ochii mari dar holbaţi, cu expresia unei fericite seninătăţi, îşi pusese rochia de damasc albastru garnisită cu o bandă mare de saten galben şi atît de bogată era rochia în cute pe şolduri, de părea că se leagănă la fiece pas pe care-l făcea, larg şi apăsat, ca un edificiu *de damasc. Doica purta un fular de voal alb pe piept, peste* care atîrna lanţul de aur, cu bobiţe mari goale, în trei şiruri ; un şorţ mare de batist îi acoperea pîntecul, şi pe şorţ ea îşi ţinea mîinile încrucişate şi încărcate de inele. Părul şaten era strîns pe ceafă cu un pieptăn rotund de argint şi din el, îi atîrna pe ceafă, o fundă mare de saten albastru.

Lîngă ea, *donna* Candida, moașa, invitată din obligație, își îmbrăcase rochia de mătase roșie, de la botezurile de mare gală, și pe piept purta, în chip de broșă, o miniatură, cam mare, cu portretul răposatului ei soț, *don* Nicodemo; în părul de un cenușiu dubios, o camelie roșie de mătase. Atît ea cît și doica, două persoane foarte importante, așteptau cu răbdare, schimbînd cîte o vorbă.

— *Prosit !* — exclamă moașa, văzînd-o pe frumoasa lehuză.

— Prea amabilă, *donna* Candida. Ai venit devreme. Nu te vei plictisi așteptînd ? Vrei să servești ceva ? Doică, tu desigur că vrei ceva — și glasul Luisellei vădea marea duioșie firească, profundă, față de doica propriei ei creaturi.

— Cum e voia excelenței voastre — răspunse doica, ridicîndu-și ochii săi dulci de culoarea untdelemnului, ușor prostuți.

Cum și Cesare Fragalà venise acolo, un valet aduse marsala, pișcoturi, prăjituri, bomboane, fructe glasate moașei și doicii. Înduioșați, soțul și soția, în picioare, le priveau pe cele două femei cum mîncau liniștite, continuu, din toate ; cînd se opreau o clipă, Luisella Fragalà împingea tava de argint spre doică. Moașa, care era femeie politicoasă, ridicînd primul pahar de marsala, exclamă :

— În sănătatea *donnei* Agnesina ! Să crească frumoasă și bună ca și mama ei !

— În sănătatea *piccerellei* [1] mele ! — exclamă doica rîzînd.

Și soțul și soția, emoționați, se priviră cu lacrimile satisfacției în ochi, mulțumindu-le printr-o mișcare a capului. Deodată, mama spuse :

— Doică, plînge fetița !

Doica își șterse iute buzele umede de vin, lăsă fructa glasată pe care o mînca, și se duse repede, într-un foșnet de mătase, deschizîndu-și mecanic pieptarul cu afectuoasa și instinctiva mișcare maternă.

În salonul de primire, mobilat tot cu divane, fotolii mici și mari, și scaune în damasc de culoarea grena, cu

[1] *piccerella*, fetiță, copilă (dialect napolitan) (n. tr.).

rame de lemn auriu, luminat de *carcels* [1]-urile mari, așezate pe marmura grej și rece a mensolelor din lemn auriu, și de policandrul cel mare de bronz auriu cu ciucurași șlefuiți de cristal, lumea începea să sosească. Cei ce se cunoșteau se adunaseră în grup și discutau, cu glas scăzut, între ei, animat, ca să-și dea aere de oameni de spirit, de oameni de societate, fără să le arunce măcar o privire invitaților necunoscuți : și aceștia, grupați pe familii, se așezaseră prin colțuri, apropiaseră scaunele și fotoliile, formaseră și ei tot atîtea alte fortărețe, de unde lansau în jur, asupra lampadarului și asupra persoanelor, asupra covorului și a mensolelor, priviri curioase și în același timp neîncrezătoare, imediat mascate de aplecarea pleoapelor, cînd li se părea că ar fi surprinși. La fel făcuse și familia lui *don* Domenico Mayer, un funcționar de la Administrația Financiară, care locuiește într-un apartament modest, la etajul al cincilea, din casa aceea înaltă și mare, imensul palat Rossi, în piața Mercatello, o clădire care dă în patru străzi diferite, și unde vecinii, după ani întregi de conviețuire, adesea, nici nu se cunosc, nu-și știu nici măcar numele și, deși alături, se întîmplă să nici nu se întîlnească, atît de mare este învălmășeala oamenilor de tot felul pe cele două scări principale, și cele două scări de serviciu.

Don Domenico Mayer, cu o figură de mizantrop, îmbrăcat într-un costum negru birocratic, conducea o familie mizantroapă, compusă din soția lui cu obrajii flasci și palizi, suferind mereu de nevralgii la maxilare, din fata lui, Amalia, o poftcioasă înaltă, grasă, cu ochii mari și fruntea îngustă, nasul mare, buzele groase, cozile groase și negre, suferind de furioase convulsii isterice ; din fiul său Alfonso, căruia toți îi spuneau familiar Fofò, suferind de un cretinism în plină evoluție și de o poftă de mîncare continuă. Familia mizantropică se așezase în formă de pătrat, femeile își adunaseră sărăcăcioasele, dar decentele fuste în *jurul scaunelor, tatăl și fiul stăteau pe marginea* fotoliilor, rigizi, taciturni. Ca ei se mai izolaseră și alte familii de funcționari, de mici comercianți, de vînzători, păstrînd o ținută serioasă, strîngîndu-și coatele pe șolduri,

[1] *carcel,* lampă cu gaz inventată de ceasornicarul francez *Carcel,* în 1800 (în franceză) (n. tr.).

trecîndu-şi uneori, în mod automat, mîna, peste stofa care imită castorul, a hainelor lor care-şi păstrase luciul, deşi era veche de treizeci de ani ; în timp ce de partea cealaltă erau toţi cei din familia Fragalà şi cu ei cei din familia Naddeo, negustori renumiţi de vase de bucătărie, de pe Rua Catalana ; familia Antonacci, negustori de vază de stofe şi postavuri la Mercanti ; şi familia Durante, mari negustori de peşte la Pietra del Pesce : toţi îmbrăcaţi la fel : bărbaţii în frac, femeile în rochii de brocart sau de saten, pline de bijuterii, mai ales de brăţări, ca Luisella Fragalà. A cărei plăcută apariţie în salon a fost salutată printr-o forfotă generală ; toţi s-au ridicat şi şi-au părăsit locurile : cei mai îndrăzneţi sau cei mai familiari au venit în jurul ei, în timp ce cei mai timizi au rămas la o oarecare distanţă, aşteptînd, într-o ţinută corectă, să fie văzuţi şi salutaţi. Toată lumea o complimenta pentru felul înfloritor în care arăta, chemînd-o *mammà, mammà* urîndu-i, după obiceiul meridional, *„acest copil şi alţi o sută cu sănătate“*, deci nici mai mult nici mai puţin decît alţi o sută de copii ! şi ea se îmbujora de plăcere, lăsa capul în jos, mulţumind, făcînd să sclipească steaua de briliante din păr, care era de altfel obiectul de discuţie al tuturor celorlalte Fragalà, al tuturor celor din familia Naddeo, Antonacci, Durante ca şi al admiraţiei tainice şi al suspinelor invitatelor mai umile, aşa-zisele pe *jumătate-doamne*. În timp ce Cesare Fragalà stătea de vorbă cu bărbaţii, rîzînd, trecîndu-şi mîna înmănuşată prin părul ondulat, s-a stîrnit o mişcare generală de retragere spre divane şi fotolii: toţi s-au aşezat. Luisella Fragalà, dreaptă, în mijlocul salonului, de îndată ce vedea sosind vreo doamnă, se îndrepta spre uşă, saluta, zîmbea, o însoţea pe doamnă pînă la fotoliu, formînd un cerc mare feminin, unde pe opulentele piepturi, strînse în rochiile de brocart, se agitau uşor evantaiele. Numai divanul din mijloc rămînea gol : era locul de onoare pe care toţi îl priveau, privind apoi şi uşa, aşteptînd invitaţii necunoscuţi care aveau să-l ocupe, ştiind că fără ei petrecerea nu ar fi început cu adevărat, ştiind că nu aveau să se ofere dulciuri şi băuturi, dacă nu ar fi apărut invitaţii aceia de mare vază. Într-adevăr, cum timpul trecea, Luisella şi Cesare îşi schimbau din cînd în cînd cîte o privire interogativă. Deodată, cînd a intrat

o pereche în salon, Luisella Fragalà a avut o izbucnire spontană de bucurie şi a îmbrăţişat-o cu efuziune pe doamnă, i-a strîns mîna, zîmbind, domnului ; un murmur s-a stîrnit în salon, cîteva persoane s-au ridicat în picioare, a fost murmurat un nume.

Era chiar el, *don* Gennaro Parascandalo, faimosul *don* Gennaro, bărbatul înalt, robust, simpatic, cu o fizionomie care aspira la cinste, loialitate, bunătate, o persoană a cărei strîngere de mînă avea ceva energic afectuos, o persoană al cărei zîmbet încuraja cea mai descurajată fiinţă, o persoană a cărei privire îndemna la viaţă : în sfîrşit, un om foarte bogat, naşul micuţei Agnesina Fragalà, un bogătaş fără copii. Ah, avuseseră copii el şi palida lui soţie cu părul încărunţit şi cu ochii melancolici care rămînea nesilită de nimeni închisă în somptuoasa ei casă tăcută, iar cînd îl însoţea, părea o umbră, o fantomă vie a durerii ! Avuseseră trei copii minunaţi, doi băieţi şi o fată, trei copii sănătoşi, frumoşi, robuşti pentru care *don* Gennaro Parascandalo, ca să-i îmbogăţească, făcuse, teribil şi cu răceală, recea şi teribila lui meserie de cămătar aristocratic; nu împrumuta mai puţin de cinci mii de lire, pe rînd, şi chiar două sute de mii, într-o singură dată, totdeauna cu dobîndă de zece la sută pe lună, aşa, fără milă ; pentru copiii lui. Dar, în casa lui intrase difteria, pe furiş şi iremediabil ; şi în douăzeci şi cinci de zile nici ştiinţa celor mai iluştri medici, nici disperarea tatălui şi a mamei, nici banii cheltuiţi, nimic, nimic nu-i putuse salva pe cei trei copii ; toţi trei muriseră sufocaţi, într-un mod atît de sfîşietor, încît mult timp raţiunea doamnei Parascandalo, mult timp, a părut profund tulburată. Şi chiar robustul bărbat se prăbuşise, pentru un moment ; nu şi-a revenit decît lent, foarte lent, a călătorit mai des, a apărut la toate premierele, a dăruit flori şi bijuterii artistelor ilustre şi balerinelor ilustre, dar toate cu o indiferenţă supremă, fără plictiseală, dar şi fără entuziasm. Din cînd în cînd, apărea *însoţit de soţie, taciturnă creatură lipsită de viaţă, incapabilă să-şi ia gîndul şi inima nici pentru o clipă de la cei* trei copii pierduţi: dar atunci *don* Gennaro devenea vesel, etala o mare bună dispoziţie burgheză, căreia soţia lui îi răspundea cu cîte un uşor şi distrat surîs. Şi în seara aceea, cum umbra lui se hotărîse să iasă din umbră, *don* Gennaro

Parascandalo era nespus de vesel şi în timp ce Luisella Fragalà o însoţea pe doamna Parascandalo spre divanul de onoare, el trecea de la un grup la altul, urmat de Cesare Fragalà, glumind, rîzînd, în timp ce toţi, la care se oprea, îl înconjurau cu acea tendinţă de adoraţie a bogăţiei pe care o au toţi oamenii, mai ales meridionalii. Oh, erau oameni bogaţi cei din familia Naddeo, Antonacci, Durante, Fragalà, dar lucrurile se pot schimba în lumea asta, de la o zi la alta ; şi *don* Gennaro era atît de bogat, de nici nu ştia ce să mai facă cu atîta bogăţie ! Cît priveşte lumea *aproape-bogată* din salon, funcţionari, mici comercianţi, vînzători îl priveau de departe, cu respect, intimidaţi de umerii lui largi, toracele impunător şi capul leonin. Şi numele era susurat continuu, ici şi colo, însoţit de comentariile făcute cu glasul şi mai scăzut...

— *Don* Gennaro Parascandalo,... *don* Gennaro Parascandalo...

Dar Luisella Fragalà şi Cesare păreau să aibă alt şoc electric, provocat de sosirea unei alte persoane pe care o aşteptau. Era o doamnă în vîrstă care înainta cu gravitate, îmbrăcată într-o străveche rochie de mătase maron, cu modelul de acum treizeci de ani, o ţesătură bătoasă, tare ca un carton, încreţită ca burduful de armoniu, cu mîneci foarte ample ; pe spate avea un şal de dantelă neagră, şi el străvechi şi fixat pe piept de o broşă mare cu rubine şi turcoaze, montată în argint ; mîinile slabe, schimonosite de vîrstă, purtau mitene de mătase neagră şi strîngeau o geantă de catifea neagră, brodată toată în broderie plină, pe o parte portretul unui căţeluş, pe o pernă, şi pe cealaltă figura sclifosită a unei ţărăncuţe cu o pălărie mare de pai. Luisella Fragalà, ridicîndu-şi trena de saten galben, se grăbi să o întîmpine, îi făcu o reverenţă de mare stimă, şi se aplecă să-i sărute mîna pe care bătrîna şi-o lăsă sărutată, păstrînd expresia severă a chipului ei de cucuvea bătrînă, cu nasul coroiat şi ochii mici rotunzi şi spălăciţi. Un murmur străbătu din nou salonul :

— Cumătra marchiză, cumătra marchiză...

Nimeni nu-i spunea marchiza di Castelforte : ci doar cumătra marchiză ; nu exista decît o singură cumătră marchiză în familia Fragalà ; şi era naşa, protectoarea Luisellei, o doamnă respectată şi temută de toate rudele, o

marchiză, în sfîrșit, una cu titlu, o nobilă, o persoană de rasă superioară. Pînă și *don* Gennaro Parascandalo, care nu avea nevoie de nimeni, după cum știau cu toții, se duse să-i facă o plecăciune, în timp ce bătrîna îl scruta cu privirea. Acum, pe divanul de onoare nu mai era nici un loc : în mijloc stătea Luisella Fragalà, în dreapta, cumătra marchiză care își arăta pantofii de moar negru și care-și strîngea geanta ei de catifea, în stînga, doamna Parascandalo, trista figură mută, îmbrăcată într-o rochie de la Paris, încărcată de minunate pietre prețioase, dar cu capul plecat, copleșit de amintiri pentru totdeauna, fără leac. Și cum toată lumea se așezase, de două minute, în salon domnea o tăcere absolută.

Toți mai așteptau însă, scrutînd pe furiș ușa, prefăcîndu-se că se gîndeau la cu totul altceva : doamnele ascundeau cîte un căscat ușor în spatele evantaielor ; fetele aveau acel aer de somnambule care le face să pară desprinse de orice preocupare materială ; bărbații își răsuceau mustățile și băieții aveau aspectul unei prostrații absolute, dintre care Fofò Mayer dădea nota cea mai acută. Dar Cesare Fragalà dispăruse. După două minute de tăcere au apărut dulciurile și băuturile. Și atunci au început toți să discute, zgomotos, într-o rumoare generală, fiecare străduindu-se să aibă o atitudine cît mai dezinvoltă, prefăcîndu-se că nu ar da atenție bunătăților. Dar ele apăreau de peste tot, continuu, extinzînd în salon bucuria dorinței pe care o aveau de a-și satisface lăcomia, spre desfătarea tuturor acelor dornici de dulciuri, a acelor pofticioși de prăjituri și înghețate, bărbați și femei, băieți și fete și bătrîni.

Înghețatelor mari și rotunde ca o lună plină, tari de trebuia să înfigi bine linguriță, de vanilie stil portughez, de fructe, de zmeură, de cafea albă, de cafea de Levant, de ciocolată, li se alternau *formette*-le, adică înghețatele mai mici, mai ușoare, de forma unei sfere, romboidale, sau ca o nucă de cocos și care erau puse cu grație în scoici roze și albastre de cristal, cu marginea aurită : înghețatelor combinate, *spumoni*, jumătate cremă și jumătate înghețată, în tot felul de amestecuri, vanilie cu ciocolată, mandarină și punci, vanilie și fistic, vanilie și căpșuni,

căpşuni cu frişcă, îngheţatelor combinate, adică acelor *spumoni,* adoraţia femeilor şi a copiilor, le urmau *gramólate* [1]-le, adică îngheţatele de piersici, îngheţatele de vişine, *granite*-le de lămîie şi de cafea, aşezate în cupe de cristal lăptos dar transparent, ceva între ceaşcă şi pahar. Vreo zece minute nu s-a mai auzit decît un clinchet de farfurioare, de linguriţe, de pahare : numai doamnele entuziasmate, de îngheţatele combinate în tot felul, în culori seducătoare prin prospeţimea lor, cu frişca de un alb candid, moţată în mijloc, scoteau cîte un strigăt uşor de emoţie şi întindeau involuntar mîinile ; în timp ce ceilalţi, mai taciturni, mai activi, sorbeau din *gramolate* din *formette,* şi apoi gustau îngheţata cea tare după *spumone,* din pofta şi plăcerea de a le compara...

În mijlocul unei asemenea bucurii dialogurile se însufleţeau, cavalerii alergau de colo-colo, ţinînd cîte o farfurioară, un pahar, o ceaşcă, servind doamnele, şi chiar servindu-se ei înşişi, vorbind de la distanţă, interpelîndu-se, chemînd chelnerii cu tăvile, făcîndu-i să se zăpăcească puţin, în învălmăşeala aceea :

— Un *spumone* doamnei Naddeo !

— V-ar plăcea o *gramolata* de vişine ?

— Luaţi un pahar cu punci cu şampanie, nu există ceva mai bun ca să digeraţi restul.

— Cine vrea să schimbe o îngheţată de căpşuni, cu una de *cafea albă* ?

— Vă asigur că nu vă face rău. Parfeurile, îngheţatele cu şi fără frişcă, *granite*-le, toate sînt numai apă, doamna mea.

— Mai e o cupă de căpşuni cu frişcă ?

— Am eu...

— Mamă, dă-mi frişca, dă-mi frişca...

Nespus de încîntat, Cesare Fragalà fugea dintr-o parte într-alta, urmat de chelneri : la fiecare tavă care sosea, prima servită era cumătra marchiză, a doua, doamna Parascandalo : dar aceasta, după ce gusta o linguriţă de îngheţată, lăsa imediat farfurioara, aplecîndu-şi mereu ochii absentă, ca şi cum nu ar fi văzut şi nu ar fi auzit

[1] *gramolate (granite)* suc dens de fructe (fructe pasate) sau cafea servită cu bucăţele de gheaţă (n. tr.).

nimic din ce se petrecea în jur. În schimb, cumătra marchiză, încet-încet, fără să se grăbească, cu gura ei de mops, cu buzele lipite de gingiile fără dinți, sorbea liniștită tot, din înghețatele mari, din *gramolate, formette, spumoni* cu o mișcare continuă a maxilarelor, cu o agitație a nasului ei coroiat care i se lăsa aproape de buza superioară.

— Cumătră marchiză, gustați din fisticul acesta.

— Cumătră marchiză, ați prefera de mandarină ?

Ea dădea din cap în sens afirmativ, ca un vechi idol chinezesc ; și mîinile chircite lăsaseră geanta de catifea neagră, după ce scoseseră din ea o batistă mare albă, ca să țină farfurioara. Fericită, Luisella Fragalà dădea din cap, rîzînd de toată veselia zarvei aceleia. Din cînd în cînd soțul ei se oprea cîte un minut în fața ei :

— Nu iei nimic ? — întreba cu duioșie.

— Nu, nu, servește pe celelalte doamne.

— Ia ceva, Luisella...

— Nu, îmi place mai mult să privesc — spunea ea, uitîndu-se în jur.

Spectacolul era atît de interesant ! Doamnele, mai reținute în lăcomia lor, savurau delicat înghețata, ținînd farfurioara în vîrful degetelor înmănușate, ridicînd degetul mic de cîte ori adînceau linguriță, ținînd batiscioara de batist tivită cu dantelă pe genunchi și mușcîndu-și buzele după fiecare linguriță de înghețată. Unii bărbați, în tăcere, studiau cu atenție tăvile chelnerilor, ca să facă o alegere înțeleaptă, după care se retrăgeau într-un colț ca să mănînce în liniște. Copiii mîncau înghețata ținînd-o pe scaun, mînjindu-se cu frișcă pînă la născior, întinzîndu-și buzițele roșii, dezvăluind toată desfătarea în ochii lor inocenți, lingînd îndelung linguriță ; în timp ce fetele, marile somnambule, refuzau cîte un dulce, refuzau altul, cu o grimasă de dezgust ; și în cele din urmă luau cîte puțin din toate, lăsîndu-le la jumătate, nefiind încă adevărate *pofticioase ; pînă și familia Mayer își învinsese mizantropia*, doamna nu se mai gîndea la nevralgiile ei, *don* Domenico oscila între o înghețată mai subțire cu frișcă și alta mai consistentă, în timp ce Amalia și Fofò își schimbau înghețatele ca să simtă toate gusturile. În celelalte camere, în camera de la intrare, peste tot, pînă și în debarale, pînă și unde dormea bucătăreasa, și mai ales în bucătărie, se

buzea același clinchet de farfurioare, de cești, de pahare, de linguriţe ; era aceeași veselie dacă nu și mai mare. Slujnicele de la toate etajele din palatul Rossi erau acolo ; urcase pînă și portarul ; coaforul doamnei Luisella se întorsese ; era soţul doicii ; vizitiii familiei Naddeo și Antonacci care aveau trăsuri se suiseră și ei ; pînă și vînzătorul de ziare de la colţul Tarsia, pînă și poștașul după ultimul său drum, încă în uniformă, încă cu geanta lui cu scrisori pe umăr ; și în jurul Gelsominei, doica, în jurul *donnei* Candida, moașa, toată lumea aceea umilă din popor care adoră dulciurile, care adoră înghețata, făcea mare zarvă, antrenată de îndemnurile stăpînului, Cesare Fragalà, care trecea din cînd în cînd, de la veselia din salon la aceea din bucătărie, la fel de mulţumit de mulţumirea altora, simţind cum îi creștea inima în faţa spectacolului oferit de toţi cei care mîncau și beau, răspunzînd familiar urărilor servitorilor, ale slujnicelor, vorbindu-le în dialect.

Acum, dincolo se instaura o atmosferă de repaus gastronomic ; lumea se mai liniștea, lua o atitudine sobră ; zîmbea fericită după răbufnirea aceea de lăcomie. Conversaţiile, la început abia înfiripate, aveau acum un ton blînd, de lume sătulă și potolită, plină de o rafinată educaţie ; doamnele surîdeau din vîrful buzelor, cu delicateţe, fetele își agitau micile evantaie, aidoma somnambulelor ; bărbaţii iniţiau discuţii potolite, serioase, legate de afacerile lor, de politica măruntă cotidiană, de reducerea activităţii comerciale napolitane, din care cauză sufereau toţi ; și stăteau în picioare, în grupuri, făcînd unele gesturi largi și dînd cu gravitate din cap.

Cumătra marchiză își reluase geanta de catifea și își încrucișase pe deasupra ei mîinile chircite în mitene ; și cum o torpoare îi imobiliza chipul, părea o mumie adormită ; în timp ce doamna Parascandalo, plecîndu-și capul, se pierdea în contemplaţia propriului evantai, un preţios evantai vechi pe care mai mult ca sigur că *don* Gennaro îl primise de la vreun datornic de al lui, disperat, în vreo vînzare forţată. Între aceste două femei taciturne, Luisella Fragalà începea să se plictisească peste măsură : temperamentul ei vioi o îndemna să se ridice, să se mai învîr-

tească prin salon, să mai stea de vorbă cu rudele şi cu prietenele, să se mai ducă pe dincolo să vadă ce făcea Agnesina, să vadă ce se mai întîmpla prin bucătărie şi în sufragerie, de unde auzea o zarvă mare, dar locul ei de onoare era acolo, pe divanul acela, locul stăpînei casei, al mamei de familie ; ar fi fost o crimă de les-burghezie să-l fi părăsit ; şi continua să se plictisească de moarte, zîmbind de departe prietenelor, în timp ce-şi făcea vînt cu evantaiul ei mare de saten negru, presărat cu steluţe aurii.

La un moment dat, nemaiputînd să reziste, îl chemă pe soţul ei şi-i vorbi în şoaptă o clipă ; el dădu afirmativ din cap, şi dispăru dincolo ca să organizeze cortegiul. Invitaţii, obişnuiţi cu programul burghez al acestor festivităţi, au înţeles imediat şi au început să privească înspre uşă, din cînd în cînd, ştiind că avea să urmeze o altă parte a spectacolului. Ici-colo se schiţa cîte un zîmbet afectuos ; se stîrni un murmur de bucurie.

Dinspre uşa cea mare apăru cortegiul. Micuţa Agnesina cu obrăjorii roşii în scufiţa ei de dantelă albă cu panglici albastre, cu un pieptăraş de batist, tot brodat, ale cărui mînecuţe largi îi acopereau mînuţele roşii, întinsă într-un *porte-bébé,* adică un pătuţ şi în acelaşi timp un leagăn, un săculeţ şi o hăinuţă, stătea pe braţele puternice ale Gelsominei, doica din Frattamaggiore ; ea ducea plodul cu o profundă devoţiune, aidoma clericului care duce liturghia, de la un capăt al altarului la celălalt, fără să-şi desprindă ochii de pe chipul Agnesinei care o fixa placid, cu ochişorii aceia limpezi de nou-născută cu aparenţa de cristal. Lîngă Agnesina, cu toată gravitatea menirii ei, era *donna* Candida, moaşa, care pentru a-şi întări continuitatea patronajului ei, ţinea mîna pe pernuţa copilei ; în spate, tatăl, Cesare Fragalà ; şi mai în spate, din nou chelnerii cu tăvile pline de fructe glasate, bomboane, fursecuri, prăjituri glasate, fructe însiropate, şi cu alte tăvi pline de pahare cu Marsala, Malaga şi Lunel ; şi în spatele lor, îndrăznind să-şi scoată capul, cîte o slujnică curioasă şi înduioşată privea cu ochii holbaţi.

La apariţia cortegiului, nu neaşteptat, din moment ce toţi ştiau că frageda creatură avea să fie arătată invitaţi-

lor, rudelor și prietenelor, la apariția lui, izbucniră așadar aplauze prelungi, frenetice, iar ici-colo, mai surde, din cauza mîinilor înmănușate ale unor tineri eleganți ; și într-un cor feminin și masculin izbucni :

— Trăiască *donna* Agnesina !
— Trăiască Agnesina !
— Să trăiești ca o sfîntă !
— Cît e de frumoasă, cît e de scumpă !
— Agnesina ! Agnesina !
— Trăiască tatăl și mama Agnesinei !

Între timp copila fusese dusă direct la sărutul cumetrei marchize care o ținuse la sfîntul botez, dimineață, și care o sărută pe frunte, ușor, în timp ce punea o hîrtie albă în mîna doicii, făcînd o grimasă de nemulțumire, cu nasul ei coroiat care i se lăsa pe gura-i teșită și zbîrcită. Aplauze la sărutul cumetrei marchize. Apoi, înclinîndu-se, cu fața mare cam palidă și parcă crispată de un gînd rău, o sărută cumătrul, *don* Gennaro Parascandalo ; poate în minutul acela îi trecuseră prin minte alte petreceri de acest fel, alte botezuri, botezurile copiilor săi. Dar el își reveni imediat, răspunzînd printr-un zîmbet aplauzelor și mai zgomotoase ale societății. Cînd fetița a fost sărutată și de mamă, s-a așternut un lung minut de tăcere, ca și cum o neașteptată gravitate s-ar fi insinuat în vesela reuniune : mama își ținea capul aplecat asupra chipului fetiței ei, ca și cum i-ar fi suflat propria-i respirație, ca și cum i-ar fi vorbit, binecuvîntînd-o, invocînd pentru ea toate harurile. Tăcere : apoi din nou o rumoare întețită, copila fiind purtată în triumf în mijlocul invitaților, în timp ce femeile intonau drăgălașe strigăte de maternă emoție, giugiulind-o cu entuziasm, dar ea începuse să se smiorcăie. Și, Luisella Fragalà, ridicîndu-și brusc capul, descoperi în spatele unei rude o figură bizară, pe care nu o cunoștea. Luisella, cuprinsă de curiozitate, privi de două-trei ori figura aceea, căutînd să-și amintească unde o mai văzuse, dar a fost în zadar : era o figură nouă. Cine putea fi ? Poate o persoană adusese vreo rudă, vreun prieten, așa, fără să fi cerut măcar voie, cu acea minunată familiaritate, care în lumea napolitană urcă pînă la cele mai înalte clase. Fără îndoială, era o persoană necunoscută.

Şi în timp ce copila preasărutată continua să scîncească, în timp ce doica, moaşa şi celelalte doamne căutau s-o potolească, spunîndu-i cuvinte drăgăstoase pe un ton de cantilenă, în timp ce în salon se răspîndea încă o dată veselia mîncării, a vinului, a lăcomiei, Luisella Fragalà, nespus de interesată, ascultînd parcă de o voce interioară, nu-şi putea desprinde ochii de la figura aceea bizară, imobilă.

Era un bărbat de vreo treizeci şi cinci-patruzeci de ani, cu figura palidă, emaciată, a unuia care ar fi făcut o lungă şi dezastruoasă călătorie : o barbă neagră, deasă, uşor creaţă, neîngrijită, i se lăsa de pe obrajii striaţi de un roşu bolnăvicios şi ascundea orice urmă de cămaşă şi de cravată ; pe fruntea de aceeaşi paloare se desenau două zbîrcituri, la fiecare mişcare a sprîncenelor ; părul îl avea şaten, dat dezordonat pe spate, lăsînd tîmplele descoperite unde era ceva mai rar, unde, privind mai atent, se vedea, sub fineţea pielii, reţeaua de vene albastre, ceva cam îngroşate. Gîtul uscat : la fiecare mişcare a capului, i se dezvăluiau tendoanele ca la labele de găini moarte ; uscate îi erau şi mîinile, lăsate, în voie, de-a lungul corpului. Bărbatul era îmbrăcat sărăcăcios, foarte sărăcăcios, cu o pereche de pantaloni din stofă sare şi piper, cam scurţi, care lăsau să se vadă pantofii nu prea şterşi de praf, pantofi stil prusac, legaţi cu un şiret care devenise roşietic, şi o vestă cu o jachetă, da, chiar o jachetă culoarea maron închis. Şi în totul, acest bărbat avea o înfăţişare bolnăvicioasă şi în acelaşi timp misterioasă, mizerabilă şi josnică în mizerie ; şi ochii săi negri rătăceau ici şi colo, fără să se oprească deloc, nici un minut în acelaşi loc, avînd aceeaşi expresie de mister şi josnicie a întregii sale făpturi.

— Cine o fi zdrenţărosul ăsta ? — se întrebă Luisella Fragalà, cuprinsă de o senzaţie de furie şi teamă.

Toţi se învîrteau zgomotoşi în jurul tăvilor cu dulciuri, dulciuri nespus de rafinate, adică refinateţea absolută a bucătăriei şi cofetăriei Fragalà, de pe strada Toledo ; tendinţei firesti de lăcomie i se alătura acum curiozitatea pentru anumite forme, gusturi, culori pe care mulţi dintre invitaţi le admiraseră totdeauna în vitrinele strălucitoare,

în bombonierele îmbrăcate în saten, în cupele de porţelan. Curmalele împreună cu crema de fistic peste care se turna un pahar de Malaga aveau o savoare atît de profund aromată ; rafinatele bomboane fondante cu cremă de trandafir, în care cîteva bucăţele de coajă de lămîie, glasată, dă o notă acută, acră, care excită cerul gurii şi pe care vinul de Marsala o combină atît de bine ; toată bogăţia aceea atrăgătoare, seducătoare, încîntătoare mireasmă de vanilie, pe care o emană ciocolata, crema, biscuiţii cu migdale ; toată acea penetranţă supra-acută de mentă, de mentă forte, care este în acelaşi timp răcoritoare şi stimulatoare, care inflamează gura, încălzeşte stomacul şi stîrneşte sete ; toată această combinaţie de bunătăţi plăcute ochilor, gustoase în cerul gurii, dăduseră o nouă exaltare reuniunii, căreia vinul vărsat cu dărnicie venea să adauge un început de adevărată ebrietate.

— Cine să fie oare cerşetorul ăsta ? se întrebă din nou Luisella Fragalà, simţindu-se parcă jignită în orgoliul ei de stăpînă a casei, în dragostea ei faţă de puritate, de acel om bolnăvicios, mizerabil, murdar.

Se ridică automat, ca să afle ceva, de la cineva, asupra acelui zdrenţăros bizar introdus în casa ei, părăsind-o pe cumătra marchiză care-şi desfăcuse din nou batista ei albă pe genunchi şi pe batistă îngrămădise tot soiul de dulciuri, mîncînd din toate, încet, fără încetare, părăsind-o pe preabogata şi nefericita doamnă Parascandalo ai cărei ochi plini de lacrimi urmăreau atent *porte-bébé*-ul în care micuţa Agnesina îşi continua ocolul prin salon. Într-adevăr, Luisella Fragalà ajunse din urmă micul cortegiu, în care micuţa ţipa strident, în timp ce se încheia ocolul : şi în mod instinctiv, cînd doica Gelsomina era pe punctul de a se opri în faţa acelui personaj straniu, ca şi cum ar fi vrut să-l lase şi pe el să o sărute pe copilă, Luisella Fragalà interveni energic, scrutîndu-l cu o privire de silă pe necunoscutul care înaintase ca s-o sărute pe fetiţă, şi-i spuse doicii cu asprime, în timp ce-şi punea mîna pe perniţa copilei Agnesina, ca s-o protejeze :

— Du-te, doică, prea plînge tare copila.

Doica ieşi imediat, urmată de *donna* Candida, în timp ce mama, de la uşă, le privea cum se îndepărtează înspre celelalte camere, vrînd parcă să le mai ocrotească încă de

un rău imaginar. Reintrînd în salon, Luisella Fragalà a fost absentă pentru o clipă, neobservînd spectacolul care i se prezenta : covorul era presărat cu mici ghemotoace, făcute din hîrtia gofrată în care stau fructele glasate, ca într-un cuib, cu staniol auriu şi argintiu, de la diverse bomboane, cu poleiala lucioasă a bomboanelor de ciocolată : pe scaune, pe mesuţe, pe console erau îngrămădite prăjiturile, luate de pe tăvile devastate ; doamnele îşi scoseseră mănuşile, ţinînd cu două degete fursecul, după ce luaseră bucăţica de fruct glasat, prăjitura cu migdale, subţirea şi întortocheata caramelă pe care o mîncau ; bărbaţii treceau de la o tavă la alta, de la un grup de femei la altul, ţinîndu-şi copiii de mînă, care bîzîiau, toţi cu buzele lucioase de zahărul prelins pe la colţurile gurii şi mînjiţi de ciocolată. Alţii, după ce-i ceruseră permisiunea lui Cesare Fragalà care le-o acordase rîzînd de dezlănţuirea aceea, adunau într-o batistă prăjituri, punîndu-le cu delicateţe, căutînd să nu le strivească ; altora, însuşi Cesare, cerînd să i se aducă foi mari de hîrtie, le făcea cornete înalte şi le umplea, de bunătăţi, sfîrşind astfel devalizarea tăvilor Toate mîinile erau lipicioase, toate gurile lucioase ; paharele de vin lăsaseră cercuri roşietice sau gălbui pe consolele pe care fuseseră aşezate şi o pălăvrăgeală asurzitoare continuă, inepuizabilă, însoţea jaful acela, devastarea aceea.

— Cesare ! — exclamă Luisella, chemîndu-şi soţul.

— Ce vrei, draga mea ? — răspunse el, terminînd de legat o sforicică tricoloră în jurul unui cornet, cu graţia vînzătorului de dulciuri.

— Spune-mi ceva...

— Şi mai mult, scumpa mea.

— Cine e bărbatul acela, de acolo, de lîngă uşă ?

— Acela ? — întrebă Cesare, strîngînd ochii ca şi cum n-ar fi văzut bine. E Giovannino Astuti, agentul de schimb.

— *Ei nu, domnul meu, nu, pe Giovannino Astuti îl cunosc.* Mă refer la celălalt, celălalt...

— Oh, făcu el cu o foarte uşoară stingherealà — este o persoană oarecare.

— Ce persoană ? — întrebă ea cu asprime.

— Un prieten de-al meu...

— Un prieten ? Zdrenţărosul acela ?

— Nu poți avea totdeauna prieteni bogați — replică el, cu un ușor rîs care suna fals.

— Înțeleg, dar n-ai motiv să inviți un cerșetor, chiar dacă ți-e prieten, în mijlocul unei reuniuni de oameni de vază...

— Oh, Luisa, tare ești nervoasă, dragostea mea ! Puțină compasiune !...

— Compasiunea e una și regulile de convenienţă sînt altceva — replică ea, cu încăpățînare. Nu vezi ce murdar e ?

— Oh, murdar ! — murmură el, în constanta lui bonomie. Este un filosof, nu se uită la haine.

— În fine, Cesare, eu aș vrea să plece de aici...

— Și cum să fac ? — întrebă el încurcat, umilit de insistența soției.

— I-o spui direct.

— Mai întîi îi ofer un pahar de vin, Luisella : încă puțină răbdare și după aceea îi spun să plece.

Într-adevăr, Cesare Fragalà se apropie de necunoscut și îi oferi prăjituri, vin, vorbindu-i în șoaptă, privindu-l în ochi. Acesta schiță un zîmbet, cu buzele de un violet lipsit de viață și începu să mănînce încet, încet, cu o ușoară grimasă de dificultate, ca și cum nu ar fi putut înghiți bine.

Mai înainte de a duce la gură fructa glasată, roza prăjitură cu cremă de migdale, fructul fiert în sirop, toate oferite pe rînd de Cesare Fragalà care-l invita din ochi să guste din ele, misteriosul personaj privea prăjitura, cu o figură între nehotărîre și neîncredere : în fine se decise să mănînce, dar nervos, penibil, cu chipul celui ce ar avea gîtul strîmt. Și rămăsese în picioare, cu aerul acela stînjenit de propria-i persoană, care este incurabila nefericire a anumitor indivizi ; îmbucătățea o prăjitură de migdale crocantă, înghițea cîte o linguriță din tortul moale numit *Margherita,* privind vag în jur, ca și cum nu ar fi îndrăznit să-și plece ochii pe propriile-i picioare și proprii săi pantofi. Continua, totuși, să mănînce ; ba chiar Cesare Fragalà ceruse să-i vină o tavă de dulciuri pe o consolă de lîngă straniul personaj, de unde i se întindeau continuu bomboanele de ciocolată, bomboanele fondante cu cremă de migdale vanilate, jeleurile de mandarină în formă de pătrățele care lăsau să picure în gură un sirop

dulce-acrişor. Ceruse să i se lase pe consolă şi o tavă cu pahare cu vin ; îi dăduse trei, unul după altul şi personajul bizar le dăduse peste cap dintr-o suflare, ridicîndu-şi chipul emaciat, striat în roşu, ridicîndu-şi barba aspră de convalescent, ieşit din spital. Mînca şi bea, continuu, taciturn ; în timp ce Cesare Fragalà, cu un zîmbet ostentat pe care-l ascundea cu o oarecare grijă, îl privea în ochi, ca şi cum ar fi vrut să-i citească în adîncul sufletului.

Între timp, Luisella Fragalà, ca să se distreze, ca să-şi calmeze neaşteptata stare de nerăbdare care-i izbucnise cu atîta vehemenţă, se învîrtea de la un grup la altul, salutînd, mulţumind, discutînd cu rudele ei, cu prietenele ei. Acum se răspîndise zvonul că strălucitoarea stea de briliante pe care Luisella Fragalà o purta în părul ei negru era darul naşului Agnesinei, al lui *don* Gennaro Parascandalo : dar demn de un naş atît de bogat. În inima lor, familiile Naddeo, Antonacci, Durante, şi toate celelalte negustorese, şi toate soţiile de contabili, de vînzători, se gîndeau că Luisella Fragalà, în toată iscusinţa ei mascată de gentileţe, se dovedise foarte şireată cînd îşi alesese un naş foarte bogat ; şi îşi făceau calculul ca la proxima sarcină să facă la fel, gîndindu-se că dintre atîţia să-şi aleagă şi ele un naş care să-şi cunoască şi să-şi facă datoria întocmai ca acel nespus de drag *don* Gennaro Parascandalo. Şi mici aforisme maliţioase începură să circule :

— Cine înainte se gîndeşte, după nu se căieşte.

— Un domn rămîne totdeauna domn.

— Trăieşte lîngă unul mai înstărit ca tine şi lasă-l pe el să plătească.

Cînd se apropia Luisella, toate astea se transformau într-un cor de admiraţie a minunatei bijuterii. Ea aproba din cap, îmbujorată de orgoliu ; şi în părul ei negru steaua strălucea, strălucea. Femeile aveau acel murmur prelung de admiraţie, măgulitor şi pentru cine-l exprimă şi pentru cine-l primeşte : un murmur plin de amabilă satisfacţie, de duioşie vanitoasă, în timp ce ochii femeilor devin galeşi, sau scînteiază. Cîte una, ca să se arate şi mai amabilă, deşi era la curent, întreba :

— Naşul ?

— Da, răspundea Luisella Fragalà, cu un zîmbet ușor.

— Nu putea fi altfel — susura cealaltă, cu un aer de ghicitoare fericită.

În fața altora, Luisella fusese nevoită să-și scoată agrafa din păr, fiindcă doamnele doriseră să aibă în mîini prețioasa bijuterie. Grupul se forma, căpșoarele feminine se aplecau, pline de curiozitate, pline de acea atracție de neînvins față de bijuterii care sălășluiește în adîncul inimii celei mai modeste femei și celei mai anodine ; și erau țipete stăpînite de admirație, interjecții, întrebări care izvorau la sclipirea stelei de briliante. Cîte una ajungea chiar să vrea să știe prețul : dar Luisella Fragalà făcea un gest larg de ignorare, un gest care amplifica valoarea pietrelor prețioase ; și acest mister, această cifră necunoscută, căpăta, în imaginația feminină, o latitudine care le impunea respect. Într-atît încît, la un moment dat, printre opt sau zece doamne, în mijlocul cărora stătea Luisella, ca o manifestare plebiscitară, un impuls de entuziasm s-a stîrnit, a crescut, izbucnind într-o aclamație :

— Trăiască nașul !

Don Gennaro Parascandalo, prefăcîndu-se că n-ar ști despre ce era vorba, se apropie, grijuliu, cu aerul dezinvolt și binevoitor al napolitanului care a călătorit. Și se apără de complimente, cu modestie : era un fleac, cîteva pietricele fără importanță, o bagatelă ; doamnele îl contraziceau cu vehemență, adulîndu-l, copleșindu-l cu amabilități, cu profundul lor instinct de femeie care le face să acorde din belșug vorbe și zîmbete, știind că astfel ceva-ceva tot va ajunge să le renteze pînă la urmă : și cînd el a spus că *donna* Luisella Fragalà merita nu o stea, ci o coroană de stele, aplauzele i-au acoperit glasul.

Între timp, stăpîna casei mai aruncase cîte o ochiadă piezișă cînd și cînd înspre cerșetorul care o enervase atît ; dar acesta continua să mănînce și să bea încet, în picioare, cu acea mișcare lentă a maxilarelor, cu tensiunea dureroasă a mușchilor gîtului care semăna cu laba galbenă a unei găini moarte. Totuși, ceva și mai ciudat se petrecea în jur, de care Luisella și-a dat seama, pe măsură ce fenomenul se propaga în salon. Cerșetorul, devastînd tava cu dulciuri și făcînd în jurul picioarelor lui un cerc de hîrtiuțe albe festonate, gofrate, hîrtiuțe de poleială colorată

și chiar sîmburi de prune, încet, încet atrăsese atenția celor din salon care terminaseră cu mîncatul prăjiturilor și cu sorbitul înghețatelor. În plăcuta oră a digestiei acelor bunătăți, cu stomacul plin și cu pachetul de dulciuri de dus acasă, toți cei distrați, toți cei lipsiți de altă ocupație, rotindu-și ochii în jur, îl descoperiseră pe acel straniu mizerabil, căruia Cesare Fragalà îi dădea de mîncare și de băut cu atîta satisfacție ; cu o ochiadă, cu un cot, cu acea mimică semnificativă a ochilor, a sprîncenelor, a zîmbetelor, care constituia cel mai expresiv dintre limbaje, și-au arătat unul altuia pe acel devorator mut, care începea cînd ei terminaseră, dar care părea că nu avea să mai termine decît după ce va fi devorat ultima prăjitură și va fi băut ultimul pahar cu vin. Cîte unul îl privea cu o oarecare admirație, regretînd că nu-l putea imita în îmbuibarea aceea continuă ; altul zîmbea cu indulgență ; altul avea în ochi ca o lumină de compasiune față de un nenorocit care părea să nu fi mîncat și să nu fi băut niciodată ; și cîte o frază ici-colo, glumeață și binevoitoare, se repeta din gură în gură :

— Ce bun stomac...

— Biserica sfîntului Petru..

— Sănătate și providență...

— Mai degrabă i-aș face un rînd de haine decît să-i dau de mîncare...

— Sfînta Lucia să-i țină vederea, fiindcă de poftă de mîncare nu duce lipsă...

Dar erau obișnuitele exclamații puțin exagerate în fața unui mîncău de forță. Cîțiva bărbați, neavînd ce face, se apropiaseră de Cesare Fragalà și de necunoscut, ca să-l vadă mai bine pe acel devorator mut. Încet-încet, privirea tuturor din salon fixa pe mîncăul care nu mai sfîrșea; și Luisella Fragalà simțea cum văpăile rușinii i se urcă în obraji, din moment ce toți își dăduseră seama, acum, de zdrențărosul vulgar pe care soțul ei i-l adusese în casă și pe care ea trebuia să-l suporte în salon. În zadar căuta ea, trecînd de la un grup la altul, vorbind, rîzînd, glumind, agitîndu-și evantaiul negru, să le sustragă atenția : era inutil. Lumea adunată în salon mîncase, băuse, o aplaudase pe Agnesina, aplaudase steaua de briliante și pe nașul

Parascandalo care i-o dăruise ; acum, nemaiavînd nimic altceva de făcut, își concentra atenția asupra acelui zdrențăros ciudat, a cărui prezență, desigur, era ceva neobișnuit în casa Luisellei Fragalà, bună dar demnă, miloasă, dar care n-ar fi introdus niciodată un nevoiaș în salon. Oh, era inutil ca ea să se înfurie, simțindu-și lacrimile cum îi vin în ochi ; toți își dăduseră seama de cerșetorul mîncău, toți îl priveau, și femeile, și fetele, marile somnambule care păreau că niciodată nu văd nimic. Și aceleași zîmbete de compasiune, de glumă, de dispreț, de indulgență se schițau pe buzele feminine, după cum se schițaseră și pe cele masculine ; numai că acea curiozitate feminină, mai înflăcărată și mai puternică, n-a putut rezista, și doamna Carmella Naddeo, aplecîndu-se în spatele evantaiului, o întrebă pe Luisella Fragalà :

— Draga mea, cine este înfometatul acela ?

— Eh, cine poate să știe ? — răspunse cealaltă, cu o vădită mișcare de enervare.

— Cesarino, desigur. Îi dă de băut.

— Cesare îi adună cu căruciorul pe acești zdrențăroși — spuse ea, fremătînd de furie.

Dar la un moment dat, de la un bărbat la altul, de la o femeie la alta, un cuvînt șoptit, susurat, se duse cu un ciudat șuierat de silabe, mai mult fluierate decît rostite.

Cine o fi pronunțat primul cuvîntul acela șuierător ? Cine era persoana care, cunoscîndu-l, îl suflase încet, în învăluitoarele și sinuoasele silabe, la urechea vecinului său ? Cine dezvăluise misterul necunoscutului ? Cine știe?! Cert este că într-o singură clipă, cu rapiditatea unei urme de praf de pușcă ce ia foc, toți aflaseră și repetaseră misticul cuvînt, în tot salonul cîrmiziu, și cuvîntul revenea asupra lui însuși, învăluindu-se din nou, în arcuri, în cercurile literelor sale, formînd un cerc magic, în care pătrunse imediat întreaga adunare, bărbați, femei, copii. Și cînd toți au aflat cine era acel bărbat, îi cuprinse un fel de stupefacție : luminile lămpilor păreau să fi devenit pe neașteptate mai slabe ; o mare paloare părea să se fi abătut pe vioiciunea chipurilor, mobilelor, stofelor ; o tăcere profundă se așternu în care se tîra, vlăguit, tînguitor, misticul cuvînt ·

— *L'assistito, l'assistito* [1].

Pînă şi Luisellei Fragalà, cea cutezătoare, îi păli chipul brun şi mîinile care strîngeau evantaiul începură să-i tremure. *L'assistito* terminase cu mîncatul şi cu băutul, acum se odihnea liniştit, aruncîndu-şi privirea în jur, vagă, nesigură, neştiind ce să facă cu mîinile lui uscate şi gălbui ; puţin sînge îi venise parcă în obrajii săi emaciaţi, ivindu-se sub barba lui urîtă şi neagră ; dar era un colorit bolnăvicios, striat, un colorit de sînge alterat, de sînge sărac, de sînge care a fost sau care este subţiat de o febră nevindecabilă. Şi totuşi atît de urît, murdar, mizerabil, vulgar cum era, *l'assistito* concentrase asupra lui toate privirile, încordate, ale adunării ; priviri de curiozitate, de măgulire, de respect, de speranţă, mai ales priviri de teamă respectuoasă, o teamă fantastică, transparentă mai ales în ochii femeilor. Deoarece femeile, în uşorul tremur al nervilor care le stăpîneau, mai repetau în sinea lor :

— Doamne, iată-l pe *l'assistito !*

Şi ca printr-o puternică atracţie firească, încet-încet, în jurul acelui *assistito* se formă un cerc, strîngîndu-se din ce în ce mai mult, un cerc de feţe uşor anxioase, pe care se citea neînfrînatul neastîmpăr al imaginaţiei şi al frenezie meridionale, goana acelor minţi înfierbîntate în ţara viselor şi a fantomelor. Persoanelor mai puţin timide, care se apropiaseră primele, li se adăugau celelalte, mai sfioase, dar în cele din urmă captivate, visînd şi ele tot cortegiul fantomatic al spiritelor asistente, cortegiul spiritelor bune şi al spiritelor rele, care în fiecare zi, în fiecare noapte, în fiecare oră din zi şi în fiecare oră din noapte se agită, luptă, învinge sau este învins în jurul sufletului şi în jurul persoanei acelui *assistito*. Cercul se restrînsese atît de mult, încît *don* Gennaro Parascandalo, unul dintre primii care se apropiase de el, păstrîndu-şi zîmbetul uşor sceptic, se adresă lui Cesare Fragalà, spunîndu-i :

— Cesarino, prezintă-mă acestui domn.

Cesare Fragalà, foarte stînjenit, negăsind o cale de ieşire, prinse din zbor această cerinţă şi spuse imediat :

[1] persoană favorizată *(asistată)* prin puteri medianice de un spirit magic cu care comunică şi care-l inspiră şi-l sugestionează (n. tr.).

— Cavalerul Gennaro Parascandalo, cumătrul meu : Pasqualino De Feo, un bun prieten.

L'assistito zîmbi vag și întinse mîna : *don* Gennaro o întinse pe a lui și atinse o mînă de gheață puțin umedă de sudoare, una din acele mîini respingătoare ce-ți provoacă repulsie. Dar n-au schimbat nici un cuvînt. Femeile care stăteau în afara cercului și nu îndrăzneau să se apropie, se întrebau chinuite de o dorință intensă :

— Ce spune ? Ce spune ?

— Nimic — răspunse *donna* Carmelina Naddeo, care era cea mai aproape de *assistito* și care nu-l pierdea nici o clipă din ochi.

Femeile își mușcau buzele, intimidate de prezența bărbaților, puțin rușinate, neîndrăznind să se apropie de *assistito*, dar fiecare fremătînd de nerăbdare, chinuite de dorința de a auzi cuvîntul fatidic al acelui om care trăia într-o comunicare continuă cu lumea fantomelor și căruia spiritele bune îi spuneau toate adevărurile ascunse ale vieții, căruia spiritele ce-l asistau îi dezvăluiau, în fiecare săptămînă, cinci sau măcar trei din numerele de la loto.

Ce spunea ? Nimic. Face parte dintr-o lume care trăiește ore îndelungi concentrată, poate pierdută într-o mare luptă interioară, pierdută în spatele vocilor de sus care-i vorbesc și care din cînd în cînd, smulsă din viziunile sale de realitatea umană, rostește o frază, o frază fatală, în care e ascunsă taina pe care vrem s-o descoperim, învăluită în misterul cuvintelor adesea nedeslușite, dar foarte bine înțeleasă de cel ce are o credință puternică, o speranță puternică. Toți, bărbați și femei, învinși de un vis măreț, avîntîndu-se brusc din realitatea cotidiană în arzătoarea, mistuitoarea dimensiune a viziunilor, uitînd de clipa prezentă, așteptau cuvîntul acelui *assistito*, ca pe un cuvînt supraomenesc. Ah, desigur *don* Gennaro Parascandalo își păstra zîmbetul său de napolitan care a călătorit, care a trăit, care are o avere considerabilă, sigură : dar în adîncul inimii, vechiul instinct partenopeu, instinctul cîștigului mare, al cîștigului ilicit, dar nu vinovat, fără oboseală, neașteptat, datorat întîmplării, datorat unei *combinații*, farsa făcută Guvernului, apărea astfel, firesc, în fața omului care cunoștea tainele celor ascunse. Desigur, desigur, toți acei Fragalà, acei Naddeo, Antonacci, Durante,

erau obișnuiți să vîndă dulciurile învechite, vase de pămînt grosolane, stofe de lînă cu defecte, și pește rău mirositor în băcănii obscure, în *depozitele* reci din strada Tribunali, strada Mercanti, la Pietra del Pesce, strada Marina; erau obișnuiți cu atitudinile glaciale, vulgare, cu meschinăriile comerțului, în care an de an se pune ban peste ban, liră peste liră, și în cele din urmă, după două sau trei generații, se ajunge la acumularea unei averi : toți aceștia cunoșteau valoarea banului și pe aceea a muncii, valoarea economiei și a silinței, dar ce contează ! Să ajungi un om puternic printr-o frază emisă de un personaj misterios, care nu cerea decît efortul de a o capta și a o interpreta, cu o miză mică să cîștigi într-o săptămînă, sau chiar într-o zi, o sumă mare, să obții într-o zi cîștigul a douăzeci de ani de vînzare de *baccalà,* a patruzeci de ani de vînzare de zahăr alb ca marmura, și de cafea fină ca nisipul, era un dar atît de minunat, era o viziune atît de luminoasă pentru imaginația burgheză ! Desigur, toți acei contabili, acei vînzători în propriile lor magazine aveau o idee modestă, limitată a propriului viitor ; trăiseră din nimic, trăiau din puțin, doreau să trăiască cu ceva în plus, nimic altceva, umili în orice dorință ; dar figura acelui *assistito,* acel zdrențăros atît de puternic, acel prăpădit care vorbea în fiecare noapte cu spiritele cele mai elevate și cele mai infernale, îi arunca brusc într-o lume fantastică, în care cei săraci se transformau în bogați, în care obscurii muncitori deveneau deodată domni. Ah, *don* Domenico Mayer, nepot, fiu, frate, tată și unchi de funcționari nu credea decît în sfînta birocrație, carieră rece de taciturni suferinzi ; și totuși, strîns în haina lui neagră, lăsase într-un colțișor mizantropica lui familie, se apropiase de grupul celor ce îl înconjurau pe Pasqualino De Feo, *l'assistito,* și-i arunca ochiade, cînd severe cînd anxioase, așteptînd și el fraza care avea să-l sustragă, într-o singură zi, din mediul sepulcral al *administrației financiare. Dar femeile, femeile* erau cele cărora le clocotea cel mai mult imaginația ! Desigur, cel puțin zece din ele, prin naștere, prin căsătorie, prin propriile virtuți și prin acelea ale părinților lor sau ale soților, erau bogate, aveau liniștea bogăției și viitorul copiilor asigurat ; zece din ele, cel puțin, se bucurau de luxul

burghez al mobilelor de brocat, al bijuteriilor, al lenjeriei din belşug ; şi tuturor celorlalte, din înţelepciune, din modestie, din economie, din propriile lor virtuţi şi virtuţile părinţilor sau ale soţilor, nu le lipseau cele necesare — dar pasiunea vie a visului se redeşteptase în ele şi le ardea ; toate dorinţele de bunăstare, de bogăţie, de lux le invadau sufletul ; dar ele zburau, zburau pe cîmpurile dorinţei, cu prelunga vibraţie a sufletului de femeie, cu forţa şi cu intensitatea pe care cele mai liniştite femei le pun în aceste neaşteptate nebunii ; le stăpînea o neînfrîntă poftă de a cunoaşte marea taină ; revărsarea unei piramide de aur şi de bijuterii părea să le aprindă flăcări în ochi. Pînă şi bătrîna marchiză de Castelforte, adusă de spate, cu nasul coroiat, cu gura teşită ca de cîine mops, o ruină de femeie, un deşeu social izolat, o solitară a unei familii, fără rude, fără moştenitori, avînd şaptezeci de ani şi cu mormîntul drept unic viitor, se ridicase şi luîndu-şi geanta de catifea neagră, venise să-şi întindă profilul ei de bătrînă cucuvea între două spinări de bărbaţi. Pînă şi *donna* Carmela Naddeo, frumoasa, bogata, fericita *donna* Carmela Naddeo, întindea urechea, vibrînd de curiozitate, şi spunînd instinctiv în şoaptă :

— Dacă-mi spune numerele, îmi cumpăr o stea de briliante ca a Luisellei.

Şi totuşi l'*assistito* tăcea : într-atît, încît *don* Gennaro Parascandalo, simţind în spatele lui nerăbdarea tuturor celor din salon, riscă o întrebare :

— V-a plăcut petrecerea *don* Pasqualino ?

În sfîrşit, acesta deschise gura şi de pe buzele subţiri violacee, cu băşicuţe de herpes, ieşi o voce gravă şi slabă :

— Da — spuse — este un botez frumos. Şi botezul lui Iisus Cristos în Iordan era frumos...

Imediat s-a stîrnit un murmur, o agitaţie în salon ; toţi vorbeau între ei, în şoapte sau cu glas tare, comentînd fraza, căutînd să-i găsească pe moment o explicaţie, formînd cercuri, grupuri, femeile discutînd între ele, în timp ce numărul *treizeci şi trei*, numărul Mîntuitorului, circula pe toate buzele. Placid, ca şi cum ar fi luat data scadenţei unei poliţe, *don* Gennaro Parascandalo îşi transcrisese fraza pe carneţelul său : şi ascunzîndu-se în spatele unei

uşi, fără a-şi abandona aerul său grav birocratic şi mizantropic, *don* Domenico Mayer luase notă. Bătrîna marchiză, care era surdă, întreba cu furie :

— Ce-a spus ? Ce-a spus ?

Pînă la urmă o întrebă pe Luisella Fragalà, care, cu ochii uluiţi, stătea neclintită lîngă melancolica doamnă Parascandalo : şi Luisella n-a fost în stare să-i răspundă decît :

— Nu ştiu cumătră marchiză, n-am înţeles.

Totuşi *don* Gennaro Parascandalo, nemulţumit, insista:

— V-au plăcut dulciurile, *don* Pasqualino ? Am văzut că le-aţi mîncat cu plăcere.

— Da — murmură acesta. Eu mănînc, dar nu mestec...

— N-aveţi dinţi ?

— Nu am dinţi...

Şi îşi roti ochii în jur, în sus, vag, fără să fixeze pe nimeni, ca şi cum ar fi văzut ceva *de dincolo :* şi făcu un semn cu mîna, apăsîndu-şi trei degete pe obraz. S-a auzit acelaşi murmur, aceeaşi agitaţie : dar s-a stîrnit şi o nesiguranţă. Fraza era ambiguă, foarte ambiguă ; şi semnul cu trei degete ce însemna ? De asemenea, şi *don* Gennaro Parascandalo, în timp ce-şi nota, s-a oprit, gînditor ; misterul acelei de a doua fraze, misterul acelui semn dezlănţuiră toate acele fantezii şi aşa aflate în mare freamăt, într-o lume supersensibilă. Oh, credinţa, credinţa, iată de ce era nevoie, pentru a înţelege cuvintele acelui *assistito !* Şi fiecare, concentrîndu-şi puterea sufletească, încerca să-şi făurească un elan sublim de credinţă ca să cunoască şi să afle adevărul, în ce fel s-ar traduce în numere, ca să-l preschimbe în banii de la loterie.

. . . . . .

Noaptea tîrziu, cînd casa era golită de lume, Cesare Fragalà, împreună cu slujnicele somnoroase, se duse să stingă lumînările, şi să închidă toate uşile, cum făcea, din prudenţă, în fiecare seară. Intrînd în camera nupţială, o găsi pe Luisella pe jumătate dezbrăcată, aşezată în penumbră. Leagănul Agnesinei fusese dus în camera doicii ; soţii erau singuri. Părea că oboseala i-ar fi amuţit. Şi totuşi,

apropiindu-se de tînăra lui soţie, el o văzu plîngînd, încet, cu lacrimi mari care i se prelingeau pe obraji.

— Ce-ai Luisella, ce-ai ? — întrebă el, îmbrăţişînd-o, tremurînd şi el de emoţie.

— Nimic — îi răspunse ea, continuînd să plîngă, în tăcere, în penumbră.

III

PROSTERNATĂ PE UN *INGINOCchiatoio* [1] brun şi vechi, de lemn sculptat, cu coatele sprijinite pe perna de catifea, cu capul uşor înclinat şi faţa ascunsă în mîini, *donna* Bianca Maria Cavalcanti părea că meditează, după ce se rugase. Cît timp lumina crepusculară luminase micuţa capelă privată, tînăra continuase să citească un capitol din *Imitazione* cu atenţie, în atitudinea gînditoare care-i era specifică. Dar în jurul ei umbra crescuse mai întîi delicat violetă, apoi cenuşie, învăluind micul altar şi imaginea Fecioarei Îndurerate, cu cele şapte spade de argint înfipte în inimă ca o rază, învăluind un tors al lui Iisus Cristos legat de coloană, *Ecce Homo*, încununat cu spini, cu chipul, mîinile, pieptul şi coastele însîngerate şi învăluind figura delicată şi fină a *donnei* Bianca Maria aplecată pe *inginocchiatoio*. Atunci, în linişte, ea închisese volumul descusut şi-l pusese pe pernuţă ; îşi lăsă capul pe mîinile subţiri, şi lumina slabă a candelei îi lumina doar mîinile şi negrul cozilor groase adunate şi strînse pe ceafă. Astfel stătea ea de multă vreme, atît de nemişcată, încît silueta aceea îmbrăcată în alb, în umbra micuţei capele, părea una din statuile rugătoare pe care evlavia din evul mediu le sculpta îngenuncheate pe morminte, într-o veş-

[1] îngenunchier ; un fel de pupitru care are la bază o treaptă pe care îngenunchează credincioşii catolici cînd se roagă (n. tr.).

nică atitudine de rugăciune. Părea să nu-şi dea seama de trecerea timpului şi nici de suflarea uşoară a frigului, pe care seara de toamnă o aducea în capelă şi privind printre degete faţa îndurerată a Madonei, părea că ar fi continuat să mediteze, să se roage, ca şi cum nimic nu ar fi putut-o smulge unei rugăciuni fără de sfîrşit.

Şi totuşi, în seara care se lăsase, micuţa capelă se cufundase în beznă. În timpul zilei nu era decît meschină şi rece, fiind de fapt o cămăruţă în interiorul apartamentului, strîmtă, slab luminată de o fereastră care dădea într-o curticică de serviciu, în palatul Rossi, fost Cavalcanti. Cîndva, podeaua fusese acoperită de un covoraş sărăcăcios, acum atît de zdrenţuit şi prăfuit, încît Bianca Maria ceruse să fie luat din capelă ; prin urmare, podeaua din dale lucioase şi reci rămăsese goală. Micul altar era din lemn vopsit într-un albastru fără viaţă, albastrul foarte palid al lemnăriei de biserici ; şi era acoperit de o faţă de masă din pînză foarte subţire, dar îngălbenită de timp, după cum îngălbenită de timp era şi dantela veche bogată care o împodobea de jur împrejur. Totul era învechit şi fără culoare ; sfeşnicele, rugăciunile tipărite în ramele lor metalice, evanghelia cu legătura de piele roşu închis, *ramurile* meschine de argint puse acolo ca ornamentaţie mistică, uşiţa de lemn aurit care închidea artoforul. În timpul zilei şi statuia Fecioarei Îndurerate, îmbrăcată în mătase neagră cu broderii de aur, cu gulerul monahal în pliseuri din batist alb, şi cu cele şapte spade care-i străpungeau inima, în rază, părea meschină, sărmana, cu mîinile ei roze, de stuc, care strîngeau o batistă albă tivită cu dantelă ; şi torsul cel mare, *Ecce Homo*, în mărime naturală, din stuc, se armoniza, sărmanul, în mizerie, întregii atmosfere. Zadarnic erau aşezate cele două *inginocchiatoi* de lemn sculptat, cu stema familiei Cavalcanti, marchizi de Formosa ; şi pe *inginocchiatoi* tot zadarnic erau şi două pernuţe de catifea roşie. În ciuda acestora, micuţa capelă păstra aerul său de rece mizerie, arătînd, în lumina zilei, culorile decolorate, patina de vechi, petele de pe metale, miile de urme de carii în lemn şi uzura extremă a catifelei cu care erau îmbrăcate pernele. Pînă şi flăcăruile celor două candele care ardeau zi şi noapte, în faţa Madonei Îndurerate,

şi a torsului *Ecce Homo*, în lumină păreau două limbuţe gălbui, care pîrîiau...

Dar seara — şi în seara aceea, în mod ciudat, ardea o singură candelă, în faţa Fecioarei — mizeria pălea şi numai umbre mari fluctuante umpleau capela. Dispărînd metalele, tentele lemnului, se distingea doar albul funerar al feţei de masă.

Cufundată în meditaţia ei, Bianca Maria, obişnuită cu capela aceea, nu simţea nici frigul şi nici bezna. Dar la un moment dat reveni la realitate, părîndu-i-se că ar fi auzit un zgomot puternic în apartament ; atunci abia şi-a dat seama că se stinsese candela, şi o cuprinse un fior de frig şi teamă, avînd impresia că Mama plîngea martiriul Fiului însîngerat ; Bianca Maria ieşi repede din capelă, luîndu-şi cărticica de rugăciuni şi închinîndu-se în grabă, urmărită parcă de o spaimă demonică.

În vestiar, un bătrîn slujitor al casei Cavalcanti, într-o livrea albastru-închis cu fireturi albe, citea un ziar vechi, la lumina unei străvechi lămpi de alamă, cu trei fofeze, din cele care se mai văd încă în provincie şi prin casele aristocratice. Cînd a auzit pasul uşor al Biancăi Maria s-a ridicat în picioare, privind-o în ochi.

— Giovanni — spuse Bianca, cu glasul ei pur, armonios, — în capelă s-a stins candela din faţa torsului *Ecce Homo*.

Bătrînul slujitor, şovăind o clipă, mai înainte de a răspunde :

— ...n-am aprins-o eu — murmură apoi, aplecîndu-şi privirea şi chinuind ziarul cu mîinile sale uscate.

— ...nu ai avut ulei, poate ? — întrebă ea cu un uşor tremur al vocii şi întorcîndu-şi chipul gînditor într-o parte.

— Nu, excelenţă, nu — răspunse imediat, cu zel, servitorul — dimpotrivă, cămara e plină de ulei. N-am aprins candela pentru că aşa mi-a poruncit excelenţa sa, marchizul...

— Ţi-a poruncit el asta ? — îl întrebă uimită, arcuindu-şi sprîncenele.

— Da, excelenţă.

— Şi de ce ?

Dar imediat se căi de această întrebare, în care i s-a părut minimalizat profundul respect datorat tatălui ei. Şi totuşi îi scăpase cuvîntul. Ar fi vrut să plece de acolo ca să nu audă răspunsul, oricare ar fi fost el ; dar s-a temut să nu facă mai rău şi a ascultat, cu ochii rătăciţi, gata să-şi domine sufletul ei uluit şi speriat.

— Marchizul este înfuriat împotriva lui Iisus Cristos — spuse servitorul, pe acel ton umil, dar familiar cu care vorbeşte adesea poporul napolitan despre Divinitate. Sîmbăta trecută i-a cerut acelui *Ecce Homo* miraculos împlinirea unei dorinţe fierbinţi ; dar nu i s-a împlinit. Şi atunci domnul marchiz n-a vrut să se mai aprindă candela în faţa statuii sale.

— Marchizul ţi-a spus dumitale toată povestea asta ? — întrebă ea, înfiorată toată.

— Da, excelenţă. Dar dacă excelenţa voastră doreşte, eu mă duc s-o aprind...

— Ascultă-l pe marchiz — murmură ea, cu răceală, îndepărtîndu-se spre salon.

În timp ce se învîrtea solitară în salonul vast, luminat slab de o lampă cu petrol, căutîndu-şi coşuleţul cu lucrul de seară şi negăsindu-l, deşi trecuse de douăzeci de ori pe lîngă el fără să-l vadă, ea încă se mai căia, cu amărăciune, că îl întrebase pe slujitor ; pentru că în perioada decăderii din ce în ce mai accentuată a familiei ei, ceea ce o amăra mai mult era cînd în faţa slujitorilor, sau a străinilor, era constrînsă, de cuvintele lor, să-şi judece tatăl. Zadarnic închidea ochii ca să nu vadă, îşi petrecea zilele în camera ei, sau în capelă, sau la mînăstirea Sacramentiste-lor unde avea o mătuşă ; zadarnic tăcea, căutînd să nu audă vorbele altora, exclamaţiile Margheritei, camerista, soţia lui Giovanni, întrebările neliniştite chiar ale mătuşii ei, călugăriţa, aluziile unora dintre rudele bătrîne care mai veneau din cînd în cînd s-o viziteze şi îi vorbeau cu atîţa milă, încît o podideau *lacrimile; părerea asupra tatălui ei era obligată* să şi-o facă, în sinea ei, plecîndu-şi ochii, în timp ce interlocutorii săi dădeau din cap, compătimind-o. Şi ceea ce o tulbura mai rău, ţinînd cont de marile dificultăţi financiare zadarnic disimulate, ţinînd cont de acea decentă mizerie care se apropia de momentul cînd avea să piardă şi sfinţe-

nia misterului, erau neașteptatele, uneori ferocele, alteori sfîșietoarele bizarerii ale tatălui său.

Carecum mai liniștită, stătea acum lîngă o măsuță pătrată, acoperită cu o stofă verde, o măsuță de joc pe care era așezată singura lampă cu gaz din salon, și lucra la o dantelă foarte fină, pe un gherghef, agitînd printr-o mișcare iute suveicuțele ușoare cu firul ață, în jurul acelor desenului. Ar fi dorit mai degrabă s-o fi chemat pe Margherita, camerista, la ea, ca să cîrpească împreună lenjeria casei, asupra căreia buna bătrînă își scotea ochii cosînd în cămăruța ei ; dar *don* Carlo Cavalcanti, marchizul de Formosa, era foarte orgolios și nu ar fi tolerat o slujnică în salon, și nici nu ar fi suportat ca fiica lui să se coboare asupra acelor treburi umilitoare. Bianca Maria ar fi vrut să-și petreacă seara în camera ei, citind sau lucrînd; dar tatăl ei voia s-o găsească în salon, în fiecare seară cînd venea din oraș. El îl numea pompos *salon,* fără să-și dea seama de goliciunea lui imensă, deoarece cele patru divane, înguste și lungi, tapisate cu un material ce imita brocatul verde, rupt tot și decolorat, cele douăsprezece scaune uscate și tari, tot în imitație de brocat, așezate de-a lungul pereților, și cele două console de imitație de marmură cenușie, și cele două mesuțe de joc, și covorașele din fața fiecărui divan și a fiecărui scaun, pierdute în vastitatea aceea, îi amplificau aerul pustiu.

Și-apoi, lampa cu petrol nu ajungea decît să lumineze mesuța lîngă care stătea silențioasa Bianca Maria și gherghefuI de pînzică închisă pe care se agitau mîinile ei mult mai albe decît ața albă. Din cînd în cînd, cuprinsă parcă de un gînd care o obseda, se oprea și își lăsa mîinile să cadă, obosite parcă, și gînditoarea față a tinerei se destindea.

— E o noapte încîntătoare — exclamă o voce amplă, în spatele ei.

Bianca se ridică imediat, lăsă gherghefuI și apropiindu-se de tatăl ei, se aplecă să-i sărute mîna. Marchizul de Formosa acceptă omagiul, apoi îi atinse ușor fruntea cu mîna, ca o mîngîiere și o binecuvîntare. Ea așteptă o clipă, în picioare, ca să se așeze mai întîi el ; dar văzînd că acesta începuse să se plimbe în sus și în jos prin salon, după cum îi era obiceiul, îl întrebă din privire dacă-i permitea să se așeze. El îi îngădui cu un gest al capului, continuîndu-și

plimbarea. Așezată lîngă măsuță, Bianca își reluă lucrul la dantelă, așteptînd să fie întrebată ca să vorbească.

Marchizul de Formosa, al cărui pas încă elastic și sonor răsuna în salonul gol, era un bărbat foarte frumos, în ciuda celor șaizeci de ani ai săi, în ciuda părului său alb ca neaua. Înalt, zvelt, mai degrabă uscățiv decît slab, atît silueta cît și capul păstrau și la acea vîrstă înaintată care era aproape bătrînețe, o noblețe, un caracter dur căruia adesea îmbujorările chipului îi dădeau un aer de violență. Ochii cenușii, nasul marcat, mustața deasă albă și mai ales fruntea înaltă inspirau admirație și respect. Se spunea că în tinerețe marchizul de Formosa făcuse să intre în păcate multe femei de la curtea lui Ferdinand al II-lea de Bourbon ; se spunea că fusese rivalul norocos, în legătură cu o doamnă din Sicilia, pînă și al regelui însuși, și în lupta nesîngeroasă a galanteriei, triumfase cel mai galant dintre miniștrii burbonici, *don* Juan-ul generației aceleia, celebrul ministru al poliției, marchizul Del Carretto. Desigur că un aer autoritar, accentuat cu vîrsta, înăsprea fizionomia marchizului de Formosa și-i dădea uneori un aspect respingător.

Dar vechimea familiei care se laudă cu descendența din marele Guido Cavalcanti [1], poziția înaltă, și o naturală postură a unui caracter orgolios autorizau și aerul acela autoritar. Marchizul îmbătrînise : și adesea pivirea strălucitoare devenea opacă și silueta lui înaltă maestoasă, în ciuda faptului că era slab, se gîrbovea. Și totuși impunea un mare respect ; și fiica lui, Bianca Maria, de cum îl vedea apărînd, simțea un fior de venerație, dispărîndu-i din minte toate impresiile rele ale lumii și ale ei în legătură cu tatăl său.

— Ai fost azi la mînăstire ? întrebă marchizul de Formosa, trecînd pe lîngă fiica sa.

— Da, tată.

— E bine Maria degli Angioli ?

— *E bine ; dar ar vrea să te vadă.*

— N-am timp acum ; am o afacere importantă, o afacere importantă... spuse el, făcînd un gest larg și vag.

[1] Guido Cavalcanti (1259 ?—1300) poet florentin, considerat cel mai de seamă reprezentant al curentului poetic *Dolce Stil Nuovo* (n. tr.).

Ea a tăcut, lucrînd cu mare iuţeală, abţinîndu-se să-l întrebe.

— S-a plîns mult de mine, Maria degli Angioli ? — a întrebat el, fără a-şi înceta nici o clipă plimbarea sa agitată.

— Nu — răspunse ea timid — ar vrea să te vadă... ţi-am mai spus...

— Să mă vadă, să mă vadă... ca să-mi povestească de necazuri, ca să asculte necazurile mele... frumos mod de a ne ocupa timpul. Şi totuşi, dacă ar vrea Maria degli Angioli, dacă ar vrea... s-ar încheia necazurile noastre...

Mîinile tremurînde ale Mariei Bianca au încurcat suveicuţele pe care era înfăşurată aţa, în jurul acelor din desen.

— Aceste femei sfinte, — adăugă încet marchizul de Formosa, ca şi cum ar fi vorbit visînd — aceste femei sfinte, care se roagă mereu, au inima pură, sînt în graţia Domnului şi a sfinţilor săi, se bucură de favoruri speciale, văd lucruri pe care noi, bieţi păcătoşi, nu le vedem... sora Maria degli Angioli ar putea să ne salveze dacă ar vrea,.. dar nu vrea, nu vrea, este prea sfîntă, nu mai ştie nimic de lucrurile de pe pămîntul ăsta, nu o interesează că noi suferim, sau nu înţelege... N-a vrut niciodată să-mi spună nimic, niciodată, niciodată...

Ridicîndu-şi capul şi lăsîndu-şi mîinile sale albe pe dantelă, Bianca Maria îşi fixa tatăl cu ochii plini de uimire stînjenitoare.

— Tu nu i-ai cerut niciodată nimic, spune, Bianca? — o întrebă marchizul, oprindu-se lîngă fata lui.

— Ce anume ? — întrebă ea, confuză.

— Maria degli Angioli te iubeşte, te ştie nefericită, ţie ţi-ar fi spus tot ca să te ajute... de ce n-ai întrebat-o nimic ? — continuă el cu un glas tulburat în care se înteţea o furtună de mînie.

— Ce trebuia s-o întreb ? — repetă ea, şi mai confuză.

— Hm, te prefaci că nu înţelegi ? — strigă el, înfuriat de-a binelea. Toate femeile sînteţi la fel, o turmă de oi, sau nebune, sau egoiste. Ce tot vorbiţi ore întregi tu şi cu mătuşa ta, în vorbitorul de la mînăstire ? Pe ce morţi îi plîngeţi ? Gîndiţi-vă la cei vii ! Nu vedeţi că familia Cavalcanti cade în mizerie, dezonoare, moarte ?

— Să ne ferească Dumnezeu ! — murmură fata, cu glas scăzut, închinîndu-se discret.

— Nebune şi egoiste mai sînt femeile ! — urlă el exasperat de lipsa aceea de rezistenţă, de supunerea aceea oarbă. Şi eu care nu mă gîndesc decît la asta de dimineaţă pînă seara şi care îngenunchez în fiecare seară şi în fiecare dimineaţă în faţa icoanelor ca să obţin salvarea familiei Cavalcanti ! Şi tu care ai putea, întrebînd-o pe mătuşa ta secretul viziunilor ei, tu care cu un cuvînt de-al ei te-ai putea salva pe tine şi pe mine, şi numele nostru şi tot, tu te prefaci că nu înţelegi ? Ingrate şi perfide mai sînt femeile !...

Aplecîndu-şi capul, Bianca îşi muşca buzele ca să nu izbucnească în hohote de plîns.

Apoi, cu o voce tremurîndă, răspunse :

— Cu prima ocazie o s-o întreb...

— Mîine — replică pe un aer imperios tatăl.

— Mîine.

Indignarea îi dispăru imediat, se potoli pe neaşteptate. Apropiindu-se de ea, îi atinse uşor fruntea aplecată, cu acel gest patern care-i era obişnuit, pe jumătate binecuvîntare şi pe jumătate mîngîiere. Atunci, ca şi cum nu ar mai fi putut rezista, simţind că i se sfîşie inima, ea începu să plîngă, în tăcere.

— Nu plînge, Bianca Maria, — spuse el, liniştit, — nu mai plînge. Eu am mari speranţe. Sîntem atît de nefericiţi de atîta timp, că fără îndoială Providenţa ne va pregăti o mare bucurie. Firește, nu ne e dat să ştim cînd anume, dar clipa mult aşteptată nu poate să fie departe. Dacă nu va fi peste o săptămînă, va fi peste alta. Ce înseamnă orele, şi zilele, şi lunile în faţa norocului imens care ni se pregăteşte în umbră ? Vom fi atît de bogaţi, încît tot acest lung trecut de restricţii şi de obscuritate ni se va părea un vis scurt de chin, o oră de coşmar pe care lumina soarelui o va face să dispară. Atît de bogaţi vom fi ! Şi cine ştie de ce instrument se va servi Providenţa... poate de Maria degli Angioli, care e suflet bun... tu o vei întreba mîine, nu-i aşa ? Poate de vreun alt spirit bun, dintre prietenii mei care *văd*... poate de mine, nedemn, atît de păcătos cum am fost şi cum sînt... dar eu simt, ne va salva Providenţa, şi prin mijlocul acela, numai prin mijlocul acela !...

Își reluase plimbările lui în sus și în jos prin salon, vorbindu-și mereu șieși ca și cum s-ar fi obișnuit să gîndească cu glas tare. Doar că, din cînd în cînd, în exaltarea lui, întrezărea chipul fiicei sale și-și relua încăpățînata și deșarta visare, în jurul unei singure idei :

— Pe de altă parte, Bianca, ce ieșire putem avea ? Munca ? Eu sînt bătrîn și tu ești o copilă : cei din familia Cavalcanti n-au știut niciodată să muncească, nici la tinerețe, nici la bătrînețe. Afaceri ? Sîntem oameni a căror singură afacere a fost aceea de a cheltui cu generozitate propriii noștri bani. Numai o mare avere cucerită într-o singură zi... vei vedea, o vom avea. O consider ca sigură, mii de revelații, mii de vise mi-au spus-o... vei vedea. Vei avea din nou, Bianca Maria, cai și trăsuri, *o victorie* [1] pentru plimbările pe coasta Chiaia, unde îți vei relua locul, și eleganta trăsură închisă pentru seara, ca să te duci la San Carlo... vei vedea, fata mea, vei vedea. Vreau să-ți cumpăr un șirag de perle, opt șiruri de perle legate cu un singur safir și o diademă de briliante, cum au avut toate femeile din casa Cavalcanti, pînă la mama ta.

El se opri la această frază, ca și cum l-ar fi copleșit o emoție neașteptată ; dar contemplația visului său de lux, de strălucire, îl distrase imediat.

— ...în fiecare zi petrecere ; ne vom gîndi la cei sărmani, la cei flămînzi, la cei ce au nevoie de ajutor ; va ploua cu pomeni, sînt atîția suferinzi... am făcut și o făgăduință ; dacă mi se împlinește dorința am făgăduit să înzestrez fetele sărace și cinstite... și cîte alte făgăduințe n-am făcut ca să obțin această mare împlinire.

Și a tăcut, ca și cum ar fi contemplat în penumbra salonului tot mirajul splendid al bogăției pe care fantezia lui excitată o făcea să-i palpite înaintea ochilor. Fiica lui îl asculta, redevenind calmă, gînditoare ; și în inimă vocea aceea paternă îi răsuna în obișnuitele lui discuții care se revărsau în fiecare seară din sufletul prea înfierbîntat, răsunîndu-i cu ecouri neliniștitoare, ca un chin lent.

---

[1] provine de la numele reginei Victoria a Angliei (1819—1901), trăsură elegantă, deschisă și cu două locuri dotată cu capră și coș, trasă de doi cai (n. tr.).

E adevărat, ea nu credea în viziunile acelea, dar ele o speriau, în fiecare seară revărsate în faza impetuoasă, uneori duioasă, alteori colerică, a tatălui ei ; şi nici nu se putea obişnui cu acele răbufniri pătimaşe care făceau să-i tresalte sufletul ei dornic de pace şi de linişte.

— Avocatul Marzano — anunţă Giovanni.

Intră un bătrînel scund, uşor adus de spate, cu o mustăţă stufoasă încărunţită şi ochii isteţi şi blînzi : era îmbrăcat în haine foarte modeste. Trecînd pe lîngă Bianca Maria o salută discret şi printr-un gest îi ceru permisiunea de a-şi ţine pălăria pe cap. Şi ţinu la el şi bastonul gros, dintr-un lemn înrudit cu palmierul. După ce şi-a potrivit pasul cu acela al marchizului de Formosa, au început să meargă amîndoi în sus şi în jos, vorbind cu glas foarte scăzut. Cînd trecea pe lîngă lumină, avocatului Marzano îi străluceau ochii de mulţumire şi mustăţile groase, puţin milităreşti, se agitau ca şi cum ar fi făcut calcule în minte. Bianca Maria care se cufunda din ce în ce mai mult în lucrul ei, exagerîndu-şi încordarea atenţiei numai ca să nu asculte, auzea în mod involuntar, din cînd în cînd, cîte o frază în argoul cabalistic, rostită de tatăl ei sau de avocatul Marzano.

— *Cadenţa* de şapte trebuie să triumfe...

— Am putea avea chiar pe doi *înapoi*...

— Miza pentru respectiva *situaţie* este prea mare...

— Este nevoie de o sumă importantă, *o bancnotă* serioasă...

Vorbeau între ei, absorbiţi, cu ochi scînteietori şi totodată rătăciţi şi exaltaţi de tot felul de năluciri care au falsul aspect precis şi fascinant al matematicii, cînd Giovanni intră din nou ca să anunţe :

— Doctorul Trifari.

Intră un bărbat în jur de treizeci de ani, voinic, îndesat, cu un cap mare, cu gîtul prea scurt, faţa roşietică, părînd şi mai aprinsă din cauza unei bărbi roşii şi creţe, cu buzele umflate, parcă tumefiate, şi ochii albaştri holbaţi : ochi suspicioşi, neîncrezători, care inspirau neîncredere. Era îmbrăcat mitocăneşte, cu un guler de cămaşă strîmt de-i tăia gîtul, cu un briliant mare fals la cravata de saten negru, păstrînd în continuare un aer de provincie, pe care nici Universitatea din Napoli şi nici diploma

nu reuşiseră să-l facă să dispară. Abia dacă o salută pe Bianca Maria ; şi după ce-şi lăsă pălăria pe consolă, se apropie de cealaltă parte a marchizului de Formosa. Merseră în sus şi în jos toţi trei, şi mai încet.

Din cînd în cînd, doctorul Trifari spunea cîte un cuvînt, cu un gest energic, deşi vorbea în şoapte ; şi privirea sa piezişă îi întreba suspicios pe interlocutorii săi şi umbrele din jur ca şi cum s-ar fi temut de trădare. Învăţatul marchiz de Formosa îşi păstra expresia lui vioaie de bătrîn impetuos, avocatul Marzano, cu ochii lui şireţi şi blînzi stăruia în rîsul lui binevoitor, în timp ce doctorul Trifari se mişca cu precauţie, deşi vorbea cu violenţă, ca şi cum s-ar fi temut încontinuu de vreo trădare. Cînd cei doi bătrîni ridicau puţin glasul, el îi reprima imediat printr-un gest, arătîndu-le ferestrele, uşile ; ajunse la un moment dat să arate înspre Bianca Maria ; marchizul făcu un gest larg de indulgenţă, vrînd parcă să spună că era o creatură inocentă ; cînd Giovanni intră din nou ca să anunţe :

— Profesorul Colaneri.

Văzîndu-l, îl ghiceai imediat pe preotul răspopit. Pe obrajii totdeauna raşi crescuse o barbă deasă neagră ; părul, tăiat scurt pe frunte şi crescut anapoda, pe tonsură, păstra o linie eclesiastică ; dar forma mîinii, la care degetul cel mare, puţin adus, părea lipit de arătător, gestul cu care îşi potrivea mai bine ochelarii pe nas, ca şi gestul, involuntar, cu care-şi trecea două degete pe sub gulerul cămăşii ca şi cum şi-ar fi lărgit absentul guler înalt preoţesc, felul de a privi, în sus, în fine, toate acestea formau un ansamblu de linii, de mişcări, de gesturi atît de evident clericale, încît îţi dădeai seama imediat de caracterul său ambiguu. Formosa l-a primit cu o oarecare răceală, ca totdeauna, acea apostazie provocînd o repulsie vădită misticismului său. Colaneri vorbea şi el cu prudenţă ; şi nemaiputîndu-se plimba în patru, fără să le fie auzite discuţiile, s-au oprit în grup, în golul întunecat al unei ferestre. Acolo i-a găsit Ninetto Costa, un tînăr frumos, brun, foarte elegant, care-şi arăta dinţii foarte albi într-un zîmbet continuu şi era unul din cei mai norocoşi agenţi de schimb din Bursa din Napoli : şi în sfîrşit, un bărbat

pe care Giovanni îl anunţase în şoaptă, numai pe nume, fără protocol, don Crescenzo, un tip între funcţionar şi vînzător, care se strecură în salon cu o oarecare timiditate, dar pe care pînă şi domnii aceia l-au tratat de la egal la egal. În dreptul ferestrei discuţia dintre cei şase bărbaţi se încingea, dar fără să se ridice tonul ; Bianca Maria continua să lucreze, automat, deşi se zbuciuma, foarte stînjenită fiindcă simţea că n-are ce căuta acolo ; şi totuşi, nu îndrăznea să iasă din salon fără permisiunea tatălui ei. Discuţiile acelea misterioase, într-un argou pe care nu-l înţelegea şi care i se părea un limbaj de nebuni, exaltarea, îndîrjirea tuturor, ochiadele acelea, cu ochii peste cap şi alteori piezişe, privirile lor în care citeai zîmbetul unei nebunii încăpăţînate, feţele care cînd păleau, cînd se îmbujorau, gesturile lor violente, agitate, toate astea o tulburau, ca pînă la urmă să-i inspire o teamă greu de stăpînit ; tatăl ei, mai ales tatăl ei, i se părea pierdut în mijlocul tuturor acelor exaltaţi, unii de o exaltare reţinută cu răceală, alţii furioşi, dar toţi excesiv de încăpăţînaţi ; ea îl privea din cînd în cînd, cu disperare, ca şi cum l-ar fi văzut naufragiind şi ea n-ar fi putut să-i dea o mînă de ajutor, un strigăt să-l salveze. La un moment dat, încet, cei şase oameni s-au îndepărtat din golul ferestrei şi muţi, în şir, unul după altul, s-au dus să se aşeze în jurul celeilalte măsuţe de joc unde nu era lumină ; au adunat scaunele în jurul mesuţei, ca să se apropie mai mult, s-au sprijinit cu coatele pe stofa verde şi şi-au luat capul în mîini, identic, toţi şase, în penumbră, începînd să discute în şoaptă, unul în faţa altuia, suflîndu-şi cuvintele în obraz, privindu-se în ochi, ca şi cum ar fi desfăşurat o operă de magie şi de farmece.

Bianca Maria n-a mai rezistat. Făcînd minimum de zgomot cu putinţă, îşi înfăşură ghergheful într-o bucată de pînză neagră, se ridică fără să mişte scaunul pe care stătea ca să nu-l facă să scîrţîie şi ieşi din vastul salon, iute, ca şi cum s-ar fi temut că ar fi putut-o chema înapoi, cu o sezaţie continuă de teamă, ca şi cum cineva ar fi continuat s-o urmărească. S-a simţit ceva mai în siguranţă doar în clipa cînd a intrat în camera ei, o cameră simplă, de fată bună şi pioasă, curată, puţin cam sobră, plină de

icoane, de mătănii, de lumînări pascale. Acolo, Margherita, camerista, care-i auzise paşii, intră şi o întrebă, cu o afecţiune umilă, dacă voia să se culce :

— Nu, nu, — îi răspunse copila — nu mi-e somn, mai aştept. Încă nu l-am salutat pe tata.

— Marchizul va rămîne pînă mai tîrziu — murmură camerista, — Excelenţa Voastră se va obosi aşteptînd, aici, singură-singurică.

— Voi citi ; vreau să aştept.

Supusă, bătrîna cameristă dispăru.

Bianca Maria luă dintr-o mică etajeră un roman religios de Paolina Craven : *Le mot de l'énigme,* o carte pioasă şi consolatoare. Dar mintea ei nu putea fi reconfortată, în seara aceea, de cuvintele dulci ale scriitoarei franceze; din cînd în cînd Bianca Maria îşi ascuţea auzul ca să poată desluşi vreun zgomot din salon, dacă prietenii tatălui ei plecau sau dacă mai veneau şi alţii. Nimic. Nici un zgomot. Marea conspiraţie cabalistică săptămînală continua, suflată din obraz în obraz ca şi cum ar fi fost o practică îngrozitoare a vrăjitoriei ; şi impresia asta lua proporţii atît de mari în sufletul Biancăi Maria, încît, acum, însăşi tăcerea o înspăimînta. Încercă de vreo două-trei ori să citească acea carte plăcută, dar ochii îi rămîneau pironiţi pe liniile negre tipărite, fără a le mai vedea, şi sensul cuvintelor citite forţat îi scăpa, în timp ce toată mintea ei era concentrată să prindă ceea ce se petrecea în salon. Tăcere, în continuare, ca şi cum n-ar fi fost suflet de om înăuntru. Închise cartea şi îşi chemă camerista, nesimţindu-se în stare să suporte solitudinea aceea plină de fantome. Margherita veni imediat şi aşteptă fără să scoată un cuvînt, ordinele tinerei stăpîne :

— Să spunem rozariul — murmură aceasta.

Uneori, cînd orele păreau mai lungi solitarei nepoate a familiei Cavalcanti, cînd insomnia o ţinea cu ochii deschişi, cînd fanteziile minţii o împovărau mult prea lugubru, îi plăcea să se roage cu glas tare, alături de slujnica ei, ca să-şi mai înşele timpul, veghea şi agitaţia. Se temea de discuţiile servitorilor, le evita dintr-un orgoliu firesc, dar ca să se roage împreună nu i se părea decît un simplu act de afectuoasă umilinţă creştină.

— Să spunem rozariul, — repetă, așezîndu-se lîngă patul ei alb, de copilă.

Margherita se așează lîngă ușă, la o distanță respectuoasă. Bianca Maria rostea rugăciunile preliminare, anunța *misterul* și spunea jumătate din *Pater noster ;* cealaltă jumătate o continua Margherita.

Tot astfel și cu *Avemaria,* prima jumătate o spunea Bianca Maria, cealaltă jumătate îi revenea Margheritei. Se rugau supuse : dar distingîndu-se bine glasul uneia de al celeilalte, amîndouă reluau mereu la timp fragmentul rugăciunii. La fiecare zece de *avemaria* sau *posta*[2] rozariului, cele două femei își făceau discret semnul crucii ; la începutul fiecărei *gloria pater* își plecau capul, adînc, ca un salut imaginar adus divinității.

Și astfel, cu atenția mistică a rugăciunii și emoția naturală stîrnită de acele obișnuite dar mereu poetice oratiuni, cu murmurul propriului său glas și acela al glasului Margheritei, fata mai uita puțin de marea dramă paternă care se desfășura dincolo. Tot rozariul a fost spus încet, cu pietatea sufletelor cu adevărat credincioase în ingenuitatea lor. Dar de la începutul litaniilor un zgomot crescînd de glasuri ajungea dinspre salon ; un murmur continuu care tulbura rugăciunea Biancăi Maria și pe care ea căuta să nu-l audă, ridicîndu-și din ce în ce mai mult glasul. Dar acum era imposibil să se sustragă gălăgiei aceleia, vocile lor devenind alterate, înfuriate.

— Ce-o fi ? — se întrebă ea, întrerupîndu-și invocațiile adresate Fecioarei.

— Nimic — răspunse Margherita — discută despre numerele de la loto.

— Mi se pare că se ceartă... — adăugă, cu timiditate, Bianca Maria.

— Sîmbătă seara se vor împăca din nou... murmură Margherita cu filosofia ei de femeie din popor.

— Cum adică ? — întrebă copila, lăsîndu-se dusă de dialog.

— Fiindcă nici unul din ei nu va cîștiga nimic.

---

[1] *rosario* în ital. pe lîngă rugăciunea numită rozariu, înseamnă și mătănii (se numără în timpul rostirii rugăciunii) (n. tr.).

[2] *posta :* fiecare din cele cincisprezece părți ale unui șirag de mătănii (n. tr.).

— Să ne rugăm, — răspunse Bianca, ridicîndu-şi ochii, ca şi cum ar fi căutat bolta înstelată.

Dar îi era imposibil să sfîrşească litaniile. Discuţia, în salon, devenise atît de înteţită, încît se auzea tot ; glasurile cînd se îndepărtau, cînd se apropiau ca şi cum *cabaliştii* s-ar fi ridicat din nou de la măsuţa unde-şi suflau în obraz conspiraţiile şi s-ar fi plimbat, în sus şi în jos, stăpîniţi de nevoia de a umbla, de a umbla, înainte şi înapoi, jur împrejurul camerei, tipică persoanelor exaltate.

— Să închid uşa ? — întrebă Margherita.

— Închide-o, să ne rugăm, — răspunse Bianca Maria, cu resemnare.

Glasurile ajungeau mai slabe ; litaniile au putut continua pînă la sfîrşit, fără întrerupere, dar sufletul fetei nu mai aparţinea cuvintelor pe care le rostea : ea le pronunţa pradă unei absenţe totale : finalul a fost grăbit de parcă timpul ar fi gonit-o de la spate.

— Fiţi binecuvîntată, excelenţa voastră, — spuse Margherita, ridicîndu-se.

— Mulţumesc — răspunse simplu tînăra, aşezîndu-se din nou lîngă patul ei, unde-şi petrecea atîtea ore din zi, meditînd sau citind.

Îndepărtîndu-se, Margherita lăsase uşa deschisă. Acum glasurile explodau mîniate. *Cabaliştii* dezlănţuiţi îşi disputau, cu furie, cu ţipete nestăpînite, propriile izvoare ale numerelor, propriile studii, propriile lor viziuni, fiecare căutînd să ia cuvîntul celuilalt, întrerupîndu-l, ţipînd şi mai tare, la rîndul lui, fiind brusc întrerupt.

— Aha ? Voi nu credeţi, nu credeţi în forţa lui *Cifariello,* cîrpaciul ? — striga avocatul Marzano cu furia intensă şi neaşteptată a persoanelor foarte blînde, foarte indulgente. Poate pentru că nu e decît un cîrpaci ? Poate pentru că îşi scrie numerele de loterie pe care le prevede cîştigătoare cu un cărbune pe o bucăţică de hîrtie murdară ? Uitaţi-le aici, uitaţi-le aici : este numărul douăzeci şi şapte care a ieşit al doilea în loc de al patrulea, dar a ieşit ! este optzeci şi patru care a făcut un salt şi a ieşit invers patruzeci şi opt, dar a ieşit ! Şi mai e şi un *ambo,* combinaţia de doi, *ambo* de patrusprezece şi şaptezeci şi nouă pe care am avut ghinionul să le *părăsesc,* dar combinaţia

a ieşit după trei săptămîni de cînd n-am mai jucat eu. Astea sînt fapte, domnii mei, fapte, nu vorbe goale !

— Sînt şaizeci de lire pe care i le daţi pe săptămînă ca să nu mai facă pe cîrpaciul, ci să vă prezică numerele cîştigătoare ! — îl întrerupse cu agerime doctorul Trifari.

— Cifariello este un suflet ignorant, inocent ; el mi-a dat patrusprezece şi şaptezeci şi nouă şi eu le-am abandonat !

— Şi părintele Illuminato mi-a dat patrusprezece şi şaptezeci şi nouă — replică doctorul Trifari, — dar în săptămîna bună.

— Şi le-aţi jucat ? N-aţi spus nimic prietenilor ? — întrebă, foarte tulburat, marchizul de Formosa.

— N-am jucat cum trebuia să joc ! Am împărţit cele două numere în două bilete diferite. Nu am înţeles norocul pe care mi-l dădea părintele Illuminato ; numai el cunoaşte numerele, domnii mei, şi nici un altul, nimeni altul, pentru Dumnezeu ! El ţine în mînă norocul nostru, viitorul nostru ! Este ceva nemaipomenit ! Cînd îi iau pulsul ca să văd dacă are febră, simt cum tremur tot...

— Părintele Illuminato este un egoist — şuieră glasul sarcastic, tăios, al profesorului Colaneri.

— Fiindcă v-a dat afară din casă într-o zi cînd îi cereaţi cu forţa numerele ! El nu dă numerele sacerdoţilor care şi-au lepădat haina preoţească ; este un credincios.

— Eu îmi văd singur numerele, — strigă ascuţit Colaneri. E de ajuns să nu cinez, înainte de a mă duce la culcare ; şi să meditez o oră, sau două, mai înainte de a mă culca ; şi după aceea le văd, înţelegeţi că le văd ?

— Dar după aceea nu ies ! nu ies ! — urlă marchizul de Formosa.

— Nu ies fiindcă am mintea întunecată de interesele umane, pentru că nu reuşesc să mă desprind total de dorinţa de a cîştiga, pentru că trebuie să ai sufletul pur, foarte pur ca să ai o viziune lucidă, să laşi orice umbră de pasiune, să te ridici în domeniul credinţei. Ah, eu le văd, dar deseori, aproape totdeauna, un spirit malefic îmi întunecă ochii.

— Ascultaţi, ascultaţi, — spuse tare Ninetto Costa, elegantul, bogatul, agent de schimb, — eu am făcut mai mult, eu am aflat că o tînără, o modistă care locuieşte în cartierul Baglivo Uries, ar avea faima că dă numerele exacte,

numerele adevărate ; ea nu le poate juca, după cum știți, îi este interzis sub pedeapsa de a nu mai putea ști după aceea numerele. Dar le dă ! Mi-am apropiat-o, cu scuza unei iubiri neașteptate, nebunești, i-am făcut cadouri, o văd în fiecare seară și în fiecare dimineață, am ajuns chiar să-i promit c-o voi lua de soție.

— Și v-a dat ceva ? — întrebă anxios marchizul de Formosa.

— Încă nimic ! Evită discuția, cînd aduc vorba, timid. Dar mi le va da, pentru Dumnezeu, cum să nu mi le dea !

Oh, cît de mult ar fi vrut Bianca Maria ca rozariul acela rostit cu un aer atît de distrat, în seara aceea, să mai continue, ca să n-o lase să audă discuțiile acelea nebunești, din care nu scăpa un cuvînt și care i se învălmășeau în minte, dîndu-i senzația unui vîrtej în care îi era tîrît și sufletul.

Ce n-ar fi dat să nu audă impetuozitatea acelor minți rătăcite, absorbite de o idee fixă ! Acum vorbea marchizul de Formosa, vibrant.

— Sînt de acord cu ignoranța clarvăzătoare a cîrpaciului *Cifariello,* de acord cu sfinția preotului Illuminato, de acord cu viziunile lucide ale prietenului nostru Colaneri, dar unde e rezultatul ? Ce vedem ? Ce-am obținut ? Ne jucăm ultimul ban, în fiecare săptămînă, scoțînd bani din piatră seacă, fiecare din noi, și cîștigînd la o sută de ani, mizeria unui prăpădit de *ambo,* sau cea mai mare mizerie a unui singur număr la cîte o tragere. Avem nevoie de mîini mai puternice ! Avem nevoie de o forță superioară ! Avem nevoie de miracole, domnii mei ! Trebuie s-o convingem pe sora mea, călugărița, Maria degli Angioli, să ne dea numerele ! Fata mea ar trebui s-o convingă. De fata mea avem nevoie, care este un înger de virtute, de puritate, de bunătate, să ceară numerele Entității Supreme !

O tăcere profundă urmă după cuvintele lui. Se auzi clopoțelul de la intrare. Bianca Maria care, tremurînd toată, se tîrîse pînă în spatele draperiei ușii ei, a văzut trecînd și intrînd în salon un bărbat îmbrăcat mizerabil, cu aspectul vulgar, cu obrajii supți, livizi, cu striațiuni roșii și barba neagră neîngrijită a unui convalescent, ieșit din spital, o apariție penibilă și înspăimîntătoare. În ciuda

intrării individului ciudat în salon, tăcerea continua, ca și cum s-ar fi potolit, pe neașteptate, toate sufletele, ca și cum o mare liniște misterioasă ar fi fost adusă de necunoscut.

Bianca Maria, sprijinită de ușorul ușii sale, era foarte atentă la ceea ce se petrecea în salon, gîfîind de emoție. Poate că se vor fi reîntors *cabaliștii* la măsuța lor, ducîndu-l acolo și pe noul sosit. Dură mult timp tăcerea. Nemișcată, aproape rigidă, ea se agăță de lemnul ușii, ca să nu cadă ; ceea ce auzise era prea crud și prea dureros ca să nu-și simtă sufletul sfîșiat. Simțea o umilință, o angoasă nespusă, ca și cum întreaga ei sensibilitate n-ar mai fi fost acum decît o durere și atît. Suferea din toate punctele de vedere, în orgoliul ei nativ, în rezerva ei de fată violată de numele ei aruncat astfel, într-o dispută între nebuni, de tatăl ei ; suferea în duioșia ei filială, pentru ea și pentru tatăl ei, la fel cum ar fi suferit pentru amîndoi, dacă el ar fi pălmuit-o în lume ; starea de anxietate o simțea în gît, de parcă s-ar fi sufocat, starea de anxietate i se urca la creier ca și cum ar fi vrut să i-l ardă în strînsorile ei fierbinți. Cît timp a rămas ea astfel, cît timp a durat tăcerea, din nou, în salon ? Nu și-a dat seama. Doar că în neliniștea ei fără seamăn, a auzit trecînd prin spatele draperiei ușii sale și ieșind încet din casă, ca adevărați conspiratori, unul cîte unul, toți prietenii tatălui ei. Atunci, în mod mecanic, a ieșit din camera ei ca să-l caute. Dar salonul era în beznă ; era în întuneric și micul birou în care tatăl său intra din cînd în cînd să consulte vreo carte veche de *cabală*. În cele din urmă, o conduse o lumină. Don Carlo Cavalcanti intrase în micuța capelă ; întărise lumina de la candela din fața Fecioarei Îndurerate ; aprinsese candela stinsă, din porunca lui, în fața acelui *Ecce Homo ;* aprinsese cele două lumînări de ceară în candelabrele de la altar și le adusese în fața lui Iisus Cristos. Nemulțumit de toate astea, adusese în modesta capelă și lampa cu gaz din salon și în iluminația aceea mare îngenunchease, se aruncase la pămînt, cu disperare, în fața lui Cristos și tresărind, hohotind în plînsete cu sughițuri, se ruga cu glas tare :

— *Ecce homo* al meu, iartă-mă, sînt un ingrat, sînt un nerecunoscător, sînt un păcătos mizerabil. *Ecce homo,* iartă-mă, iartă-mă, nu mă face să-mi ispășesc păcatele. Fă-mi o minune de dragul copilei mele care îîncezește,

de dragul familiei mele care moare ! Eu sînt nedemn, da binecuvîntează-mă de dragul acelei creaturi a mea ! Oh. Sfîntă Fecioară a Durerii, Tu care ai suferit atît, ai înţelegere faţă de mine, ajută-mă ! Trimite-i o viziune călugăriţei Maria degli Angioli ! Oh, suflet sfînt al Beatricei Cavalcanti, soţia mea binecuvîntată, dacă eu te-am îndurerat, iartă-mă, iartă-mă dacă ţi-am scurtat viaţa, fă-o pentru fata ta, salvează-ţi familia, apari în visul fetei tale, care e inocentă şi bună, spune-i ei cuvintele care trebuie să ne salveze... suflet sfînt, suflet sfînt...

Fata, care auzise tot, s-a simţit cuprinsă de o teamă atît de puternică, încît a fugit, ţinîndu-şi capul între mîini, cu ochii închişi ; dar cînd a ajuns în camera ei, i s-a părut că aude un suspin adînc şi trist în spate şi că o mînă uşoară i s-ar fi lăsat pe umăr ; şi nebună de spaimă, fără a-i putea ieşi un strigăt din piept, se prăbuşi pe podea, zăcînd acolo ca moartă.

IV

NU TRECUSE DOAR O ZI SAU DOAR o lună, de cînd doctorul Antonio Amati se apropia mereu de balconul biroului său vast, ca să vadă apărînd, printre vechile perdele îngălbenite ale balconului din faţa lui, care dădea în curtea mare a palatului Rossi, fost Cavalcanti, delicatul chip gînditor al fetei. Doi ani trecuseră din ziua cînd unul dintre cei mai tineri, dar şi cei mai vestiţi, medici napolitani, venise să locuiască acolo, singur, cu un servitor şi cu o menajeră, dar aducînd cu el o numeroasă clientelă veche şi nouă, creînd pe amplele, dar cam întunecoasele, scări un du-te-vino de lume ocupată şi preocupată ; şi din prima zi, în spatele cristalelor de la balconul biroului său, el descoperise, vizavi, pentru o clipă, acel oval pur, carnaţia fină care se îmbujora uşor şi delicat şi ochii

aceia orgolioşi şi totuşi blînzi, a căror privire îi mergea drept la inimă, prin orgoliul lor împletit cu blîndeţe. Doctorul Antonio Amati îşi dăduse seama de toate astea dintr-o privire, în ciuda faptului că geamurile balconului de vizavi păreau opace din cauza vechimii lor şi în ciuda scurtei durate a acelei apariţii ; el era un fin observator care nu avea nevoie decît de o singură aruncătură de ochi ; de altfel, în mare măsură, abilitatea lui în medicină provenea şi din intuiţia nemaipomenită de bun diagnostician care nu dădea greş.

— O inimă fără soare — murmurase în sinea lui, reîntorcîndu-se la volumele de ştiinţă pe care şi le aşezase în rafturile severe ale bibliotecii din stejar sculptat.

Nici nu se minunase cînd portăreasa de la palatul Rossi, după ce-l consultase cu umilinţă, la intrare, mai înainte ca el să se suie în trăsură ca să-şi facă obişnuitele vizite de după-amiază, şi după ce îi povestise cauzele unei stări febrile care-i îngroşase splina, îi spusese aşa, printre şuvoaiele ei de pălăvrăgeli, că biata *făptură a lui Dumnezeu*, din faţa balconului doctorului, era *marchesina* Bianca Maria Cavalcanti, o domnişoară foarte nobilă, dar acum foarte decăzută, biata copilă, şi nu din păcatele ei...

— Dar poate că se va călugări — încheiase portăreasa.

— Inimă fără soare — se gîndise din nou, plecînd, Antonio Amati, după ce-i prescrisese o reţetă vorbăreţei portărese bolnave.

Dar nu era el omul care să aibă timp de vorbărie sau să se gîndească de mai multe ori pe zi la fetele aristocrate care decad, din cauza unei soarte potrivnice sau din cauza păcatelor părinţilor, în întuneric şi în mizerie ; nu era el omul care să se lase mult timp pradă fanteziei asupra acelei existenţe melancolice care se desfăşura lîngă a sa, dar atît de diferită faţă de a sa. Era un taciturn şi un energic om de acţiune, un meridional nepalavragiu care investea în *munca asiduă cotidiană toată forţa pe care alţi meridionali* o risipesc în vise, în cuvinte, în declamări ; şi deprinderea cu această concentrare, acumularea de zi cu zi a întregului avînt al temperamentului său focos, îmblînzindu-l prin forţa voinţii, făcînd uz de el în favoarea operei ştiinţifice şi practice, într-un continuu contact cu viaţa

și cu cărțile, cu umanitatea care suferă, îl făcuse să de-vină celebru la treizeci și cinci de ani, orgolios, dar nu vanitos, din cauza reputației sale extraordinare, norocos, dar fără a deveni meschin, sau mărunt din cauza norocului său. Ah nu, el nu putea visa din cauza palidului chip de crin al Biancăi Maria Cavalcanti ; prea multă lume în jurul lui se îmbolnăvea de tifos, de variolă, de ftizie, de o sută de alte maladii grave, aproape de neînvins, care cereau prezența lui, ajutorul lui, energia lui zilnică ! Prea multă lume îl chema, îl invoca, îi întindea mîinile, cerînd ajutor, asediind poarta, scările, ușa casei, vestibulul, îl căutau la spital, îl căutau la Universitate, ducîndu-se să-l aștepte în fața porții altor bolnavi, cu răbdarea și resemnarea celui ce așteaptă un salvator ! Prea mulți, prea mulți sufereau, se îmbolnăveau și mureau, pentru ca el să poată visa la firava apariție, privind atent chipul candid care se apleca, gînditor, sub povara cozilor negre !

Și totuși, în mijlocul acelei vieți, numai muncă utilă pentru el și pentru alții, în mijlocul acelei activități continue, a cărei aparență de duritate grăbită și uneori de dureroasă brutalitate științifică era compensată de noblețea sacrificiilor cotidiene, figura aceea atrăgătoare prin tăcerea ei gînditoare era o alinare a fanteziei doctorului Antonio Amati, în fiecare dimineață ; încît încet apariția juvenilă își cîștigase un loc printre celelalte, pentru care doctorul Antonio Amati avea predilecție, plăcîndu-i să le știe la locul lor, în fiecare zi : cărțile sale, vechile sale caiete de piele, unele amintiri din copilărie și din tinerețe, cum era mînuța de ceară, modelată pe aceea a unei surori de a lui care murise, o veche fotografie a mamei sale care trăia în provincia Campobasso, provincie care-i lăsase amprenta puternică în accent, în ciuda faptului că locuia de optsprezece ani la Napoli și în ciuda călătoriilor lui în Franța și Germania.

Bianca Maria intra în această armonie a lucrurilor din jur care mîngîie plăcut vederea și chiar și inima oamenilor ce gîndesc profund și muncesc asiduu. Antonio Amati nu căuta nici s-o vadă mai des, nici să vorbească despre ea, nici s-o cunoască : îi era de ajuns s-o vadă apărînd, în orele dimineții, în spatele cristalelor balconului ei, s-o vadă privind vag în jos, în întunecata și umeda curte, apoi s-o vadă

dispărînd, încet, așa cum venise, liniștită figură solitară fără durere, dar și fără surîs. Între un client care ieșea și altul care trebuia să intre, doctorul Amati se ridica de la biroul lui și se ducea pînă la balcon ; într-una din asemenea mișcări, de la birou la balcon, ce-i ținea loc de repaus, relaxare, între un lucru împlinit și altul care urma să înceapă imediat, el întrezărea chipul candid și gînditor al Biancăi Maria : atît îi era de ajuns, de doi ani.

E drept că în cei doi ani o întîlnise uneori pe scară, sau la intrarea întunecosului palat Rossi, însoțită de tatăl ei sau de Margherita ; își scosese pălăria, salutînd cu respect ; ea răspundea la salut, aplecîndu-și capul, dar fără să zîmbească. Și ea îl cunoștea bine, văzîndu-l în fiecare dimineață, pe doctorul Amati ; dar îl privea în față, cu loialitate, fără rezervă excesivă sau zîmbet schițat, sau falsă indiferență, sau falsă glacialitate care sînt micile cochetării ale fetelor comune, fie aristocrate, fie plebee. Cu franchețe, cu ingenuitate, ea îl privea un moment, răspundea salutului său și apoi ochii ei dulci și mîndri își reluau expresia aceea vagă și gînditoare. Ei nu-și dădeau întîlnire, zilnic, dimineața, fiecare apărînd în spatele propriului său balcon, cu ușile transparente totdeauna închise, deoarece el era un bărbat prea serios, prea ocupat cu obligațiile lui grave, ca să facă acest lucru, și ea o creatură prea simplă și care trăia prea mult într-o solitară viață interioară ca să se gîndească la asta ; dar se vedeau totuși zilnic și atît, obișnuiți acum unul cu celălalt.

— Dar poate că se călugărește — repeta, din cînd în cînd, portăreasa care se vindecase de boala ei și acum se ocupa foarte mult de bolile altora, fizice și morale.

Medicul trecea însă mai departe, fără să răspundă, gîndindu-se la corul dureros al tînguirilor care străbătea pînă la el, din camerele sărace și din cele bogate, al durerilor adevărate, imanente, simțind că ar fi o îndrăzneală să spere într-o vindecare, dar fiind demn de talentul lui și de curajul lui să încerce. Totuși, în dimineața aceea umedă de toamnă, cînd mai sufla și vîntul siroco [1], în timp ce la el în birou se alternau bolnavii care tușeau întruna, car-

[1] *scirocco* (în ital.), vînt umed și cald, și mai ales moleșitor care suflă dinspre sud-est, provenind din Africa (n. tr.).

diacu, cei cu febră mare, ale căror boli se agravau în temperatura aceea morbidă a zilelor rele napolitane, apropiindu-se în pauză, ca de obicei, de balcon, în mod automat, şi nevăzînd-o pe Bianca Maria, simţi deodată o plictiseală; o plictiseală latentă, neprecisă, nedefinită, de la care îl sustrăgea fiecare nou bolnav, venit din provincie, sau din cartierele îndepărtate ale oraşului Napoli; o plictiseală care revenea tot mai latentă, tot mai vagă, după plecarea clientului. Dimineaţa trecea în melancolia marelui birou mobilat cu stofă maron deschis, cu acele chipuri spălăcite şi anxioase care se întindeau spre el cu glasurile lor slabe şi tînguitoare, cu toracele descărnate sau flasce din cauza unei grăsimi nesănătoase, care se dezbrăcau ca să-i arate doctorului urma ftiziei, sau a hipertrofiei, cu tusea aceea şuierătoare, funebră ; şi niciodată ca în ziua aceea nu şi-a dat seama de coşmarul profesiei lui.

Bianca Maria nu apărea.

— S-a îmbolnăvit — îl străfulgeră un gînd.

Şi presupunerea s-a transformat numaidecît în convingere, ca şi cum cineva i-ar fi dat vestea drept sigură, sau ca şi cum ar fi văzut-o el însuşi bolnavă. Era bolnavă. Şi imediat s-a gîndit că trebuie s-o ajute, cu acel instinct de salvare, care este unul din secretele medicilor mari.

Dar un alt pacient intră în birou. Ba chiar doi : un tînăr şi o fată, amîndoi de la ţară. El o recunoscu imediat pe fata cu faţa suferindă, uscată, cu ochii mari îndureraţi, cu cearcăne negre, cu coada uşor despletită pe ceafă. O îngrijise de tifos, la spitalul San Raffaele, pe vremea cînd epidemia de tifos se dezlănţuise cu furie asupra oraşului Napoli.

— Ah, tu eşti, Carmela ?

— Bună ziua excelenţei Voastre — răspunse fata, repezindu-se să-i sărute mîna doctorului, dar el şi-o retrase prompt.

— Eşti bolnavă ?

— Este ca şi cum aş fi bolnavă, — spuse ea, schiţînd un palid şi melancolic surîs, în timp ce doctorul căuta să deslueşească chipul tînărului care o însoţea — sînt pe punctul de a avea o nenorocire, care este mai rea decît o boală, excelenţă.

Spunînd acestea se întoarse şi-l chemă pe tînărul care o însoţea : — Raffaè ? ! Atunci Amati l-a văzut pe tînăr în toată înfăţişarea lui de om violent şi fără scrupule, cu pantalonii în formă de clopot, cu pălăria cu boruri înguste, cu lanţul de argint şi cornul de coral [1], cu cizme de lac care scîrţîiau, cu întreg aerul tînărului de douăzeci de ani, şmecher şi neobrăzat, care a părăsit cuţitul, tradiţionala *ostentaţie* a părinţilor săi în *camorrism* [2] pentru revolverul modern.

— Acesta este iubitul meu, excelenţă,— spuse ea, cu umilinţă dar şi cu lăudăroşenie, în timp ce Raffaele privea în gol, de parcă n-ar fi fost vorba de el. Şi-l invadă pe tînăr cu o privire atît de intensă, atît de plină de duioşie şi de pasiune, încît medicul îşi inhibă un gest de nerăbdare.

— E bolnav ? — întrebă.

— Nu domnule, nu, se simte perfect, Dumnezeu să-l binecuvînteze ! Dar are, adică avem altă nenorocire pe capul nostru, sau, la drept vorbind, nenorocirea este a mea pentru că am să-l pierd. Vor să-l ia la armată — spuse ea, cu vocea tremurată şi ochii scăldaţi în lacrimi.

— E firesc — răspunse doctorul, zîmbind.

— Ah, domnul meu, cum puteţi spune astfel ? Este o *ticăloşie* a guvernului, să ia un băiat frumos ca el care, de altfel, trebuie să se însoare. Domnule doctor, dacă nu mă ajutaţi dumneavoastră, ce mă fac ?

— Şi ce pot să-ţi fac eu ?

Între timp, Raffaele continua să-şi ţină o mînă în şold, iar pălăria suspendată între două degete : din cînd în cînd, distrat şi mîndru o privea pe Carmela, de sus în jos, ca şi cum i-ar fi îngăduit din pură bunătate să se ocupe de treburile lui ; din cînd în cînd arunca cîte o privire piezişă, dar respectuoasă, doctorului.

— Excelenţa Voastră are un suflet de sfînt, — murmură Carmela. Vă rog să-i daţi lui Raffaele un medica-

---

[1] talisman întîlnit frecvent în Italia ; breloc în formă de corn, din metal sau coral care se poartă pe lanţ, fie la gît, ceas, etc. (n. tr.).

[2] *Camorrismo* = atitudine de camorrist. *Camorra* (camarilla) asociaţie din lumea interlopă din Napoli care dobîndeau cîştiguri ilicite prin favoritisme şi violenţe (Mafia) (n. tr.).

ment care să-l îmbolnăvească, şi să-l facă să fie respins la armată.

— Fata mea, asta nu-i cu putinţă.

— Şi de ce ?

— Fiindcă nu există asemenea medicamente miraculoase.

— Ah, domnule doctor, spuneţi-mi că nu vreţi să-mi faceţi această binefacere nemaipomenită — exclamă ea, disperată. Gîndiţi-vă că-l ia pentru trei ani ! Pentru trei ani ! Ce mă fac trei ani fără el ? Şi apoi el, dealtminteri, nici nu vrea să se ducă, domnule doctor ! Dacă aţi şti ce spune...

— I-am spus — întrerupse emfatic Raffaele, trăgîndu-şi vesta în jos, cu o mişcare familiară *guappi*-lor — că dacă vor să mă ia cu forţa, facem un mic *spariatorio* [1]; apare rănitul, ei mă duc la închisoare şi în cel mai rău caz ce se întîmplă ? un an de temniţă ? Şi aşa, într-o bună zi tot trebuia să ajung la San Francesco...

— Nu mai vorbi aşa, nu mai spune asta... — strigă ea terorizată şi totodată plină de admiraţie faţă de el. Roagă-l pe domnul profesor să-ţi dea doctoria...

— Aveţi de gînd să vă căsătoriţi în curînd ? — întrebă doctorul care nu se mai mira de nimic, în contactul său continuu cu publicul.

— Imediat — răspunse numai Carmela, în timp ce Raffaele privea în gol.

— Cînd ?

— Cînd cîştigăm lozul cel mare — replică ea liniştită şi sigură.

— Asta înseamnă că va trece cîtva timp — adăugă doctorul, rîzînd.

— Nu, nu, excelenţă, don Pasqualino de Feo, *l'assistito*, mi-a garantat numerele cu toată siguranţa. Ne căsătorim imediat. Dar dumneavoastră trebuie să faceţi ceva ca Raffaele să fie scutit.

— Nu-i nevoie de mine : pe Raffaele îl scutesc ei fiindcă are pieptul nedezvoltat, îngust — încheie doctorul, după ce-l cîntărise cu privirea pe tînărul *guappo*.

— E adevărat ce spuneţi ?

[1] greşit exprimat, corect fiind *sparatoria*, adică schimb violent de focuri ; *sparare* = a trage cu arma (ital.) (n. tr.).

— E adevărat.

— Fiţi binecuvîntat, domnule doctor ! Dacă mai trebuia să sufăr şi durerea asta, muream, muream. Atîtea necazuri, atîtea necazuri... murmură ea, ridicîndu-şi şalul sărăcăcios pe umeri... sînt mama necazurilor, — şi zîmbea îndurerată.

— Bună ziua excelenţei voastre — spuse Raffaele. Cînd veniţi în cartierul Mercato sau Pendino, căutaţi-l pe Raffaele, *Farfariello* cum sînt numit şi lăsaţi-vă servit cu tot ceea ce vă serveşte.

— Mulţumesc, mulţumesc — răspunse medicul, despărţindu-se de ei.

Cei doi au mai repetat saluturile, împingîndu-se ca să lasă, ea păstrîndu-şi zîmbetul pe faţa îndurerată, el păstrînd atitudinea bărbatului care disprețuiește femeia.

Au urmat alţi pacienţi, fiecare apelînd la ajutorul medicului şi tot astfel pînă la douăsprezece, ora cînd el declară încheiată *vizita* matinală. Bianca Maria nu apăruse. Prin urmare, era bolnavă.

Luă masa în grabă mare, dînd ordin vizitiului să-i pregătească trăsura ; la unu trebuia să plece la spital. Ziua era din ce în ce mai apăsătoare din cauza vîntului siroco, care aducea un aer îmbîcsit de umiditate. El ieşi grăbit, fiind tîrziu, şi pe scară, în penumbră, o întîlni pe Bianca Maria care cobora împreună cu camerista ei, Margherita.

„Prin urmare nu e bolnavă" se gîndi doctorul.

Dar cu ochiul finului observator, căruia cel mai neînsemnat simptom îi dezvăluie adevărul, el a văzut că mersul fetei era destul de nesigur ; chipul pe care ea şi l-a ridicat asupra lui, salutîndu-l, era atît de palid, încît, din nou, fibra medicului vibră în el, cu o dorinţă imediată de a salva creatura aceea suferindă. Era cît pe aci să-i vorbească, să o întrebe brusc ce anume o durea ; dar ochii blînzi şi demni se plecaseră în expresia îngînduratâ şi rătăcitoare ; şi gura avea acea linie severă de taciturn, care cere, impune, tăcerea celuilalt. Şi fata a dispărut, fără ca el să-i fi spus ceva. Doctorul Antonio Amati îşi ridică umerii energici, suindu-se în trăsură, cufundîndu-se în lectura unei reviste medicale ; aşa făcea în fiecare zi, ca să-şi ocupe în mod util chiar şi timpul scurt al acelui drum. Trăsura îşi rotea silenţios roţile, pe pavajul acoperit, din

cauza umidității, cu un strat fin de nori, umiditatea aburise ușor geamurile trăsurii și medicul simțea în aer și în sine plictiseala acelei zile *sirocale.* [1]

Nici spitalul nu putea atenua melancolia doctorului; ca să i se sustragă, el s-a cufundat și mai adînc în lucrul practic al vizitei medicale și în cel științific al lecțiilor cu studenții.

Se ducea și venea de la un pat la altul, urmat de o mulțime de tineri, el mai înalt decît toți ceilalți, cu fruntea îngustă a bărbatului încăpățînat, marcată de două riduri, verticale, din cauza încruntării continue a sprîncenelor, cele două linii ale voinței, ale concentrației: și din bogăția brună a părului său, plantat fără noblețe pe frunte, de pe acum întrezărindu-se cîte o șuviță albă, din cauza activității intense a gîndului său, a cuvîntului său, a acțiunii sale, veșnic promptă, părea că avea să iasă fumul vulcanilor în erupție. Ordinele date colaboratorilor, asistenților, surorilor erau aspre; toți îl ascultau în tăcere, simțind imediat, în ciuda brutalității acelor ordine, o simpatie față de voința aceea de fier, o admirație față de cel pe care toți îl numeau *marele salvator.*

Și salonul încredințat lui avea în ziua aceea aspectul mai trist, mai lugubru; atmosfera întunecată îi întrista pe bolnavi, iar umiditatea apăsătoare și rău-mirositoare îi făcea să-și simtă durerile și mai acute; și un vaet înăbușit, ca o lungă respirație gîfîită, se auzea de la un capăt la altul al salonului și paloarea bolnavilor devenea galbenă în lumina aceea fără culoare, și mîinile descărnate pe pături păreau de ceară. Și deși căuta să se istovească în lucru, în cuvinte, doctorul Antonio Amati simțea și mai puternică, și mai acută plictiseala profesiei... și străbătînd salonul lung și îngust al spitalului, plin de un persistent miros de acid fenic, străbătînd întunecimea și umiditatea aceea *sciroccală,* în care și fețele îmbujorate ale surorilor păreau lipsite de sînge, el a avut o nălucire, o viziune repede destrămată a unei pajiști însorite, verde și caldă, luminoasă și înmiresmată, și o strîngere de inimă la ideea unei idile apărută o clipă și dispărută pentru totdeauna.

— Vă salut, domnii mei, — spuse brusc Amati studenților, retrăgîndu-se.

[1] bîntuită de vîntul *scirocco* (n. tr.).

Ei știau că dacă-i saluta astfel nu dorea să fie însoțit ; știau, înțeleseseră că profesorul se afla într-una din orele lui rele ; l-au lăsat să plece. Unul din infirmieri îi înmînă două-trei scrisori, venite în timp ce făcea vizita și lecția ; erau chemări, bilete presante pentru bolnavii care-l invocau, un tată pe care boala copilului său îl făcea să-și piardă capul, femei disperate. Citind, el dădea din cap, parcă neîncrezător, ca și cum toate nenorocirile umanității l-ar fi găsit descurajat în fața salvării lor. Mergea, da, mergea, dar îl copleșea o oboseală nespusă, dar care părea să-i provină din adîncul sufletului, fiindcă muncise mai puțin decît în alte zile : cobora treptele taciturn, concentrat, cînd apăru o umbră în fața lui, pe scările spitalului. Era o biată femeie, fără vîrstă, piele pe os, cu părul rar și de un cenușiu nedefinit, cu dinții negri, cu pometii obrajilor marcați ; o biată femeie cu o haină prăpădită, zdrențuită și murdară, purtînd în brațe un copil sărăcăcios înfășat, dar curat.

— Excelență, excelență... — murmură ea, cu un glas plîngăreț, văzînd că medicul trecea mai departe, bombănind, fără să o ia în seamă.

— Ce vrei ? Cine ești ? — întrebă brutal doctorul, fără s-o privească.

— Sînt Annarella, sora Carmelei, cea pe care ați salvat-o de la moarte... spuse femeia — nenorocita nevastă a lui Gaetano mănușarul.

— De dimineață sora ta, acum tu ! exclamă doctorul, pierzîndu-și răbdarea.

— Ah, nu pentru mine, domnule doctor, nu pentru mine, — murmură soția jucătorului la loto — eu pot să și mor, nu-mi pasă, și așa n-am nici un rost pe lumea asta ! Nu sînt în stare să mă descurc nici ca să le dau măcar o bucată de pîine copiilor mei...

— Spune iute ce-ai de spus...

— Este vorba de copilul acesta, băiatul meu bolnav, domnule doctor, — și se apleacă să-i sărute fruntea caldă a micuțului adormit. Nu știu ce are, dar îi e din ce în ce mai rău, și eu nu știu ce să-i dau dragului meu suflet... însănătoșiți-mi-l dumneavoastră, domnule doctor...

Medicul se apleacă asupra micului suferind, cu chipul frumos, slăbuț și palid, cu pleoapele violacee, cu respira-

ția imperceptibilă, cu buzele întredeschise ; îi atinse fruntea, mîinile, și apoi o privi pe mamă.

— Îi dai lapte ? — întrebă scurt.

— Da, domnule doctor — spuse ea, cu un imperceptibil zîmbet de satisfacție maternă.

— Cîte luni are ?

— Optsprezece.

— Și încă îi mai dai lapte ? Sînteți toate la fel, voi, mamele napolitane ! Nu-i mai da lapte !

— Oh, domnule doctor ! — exclamă ea îngrozită.

— Nu-i mai da lapte ! — replică el.

— Și ce să-i dau ? — întrebă ea, în lacrimi, aproape hohotind. Adesea îmi lipsește pîinea, pentru mine și pentru ceilalți doi : dar laptele nu... trebuie să moară de foame și cestălalt suflet al Domnului ?

— Bărbatul tău nu lucrează, așa-i ? — întrebă medicul gînditor.

— Lucrează, domnule — spuse ea, dînd din cap.

— Are altă femeie ?

— Nu, domnule doctor.

— Și atunci ce face ?

— Joacă *alla bonafficiata* [1] — replică ea, plecîndu-și capul.

— Aha ! Am înțeles. Ia-i laptele copilului. Are febră. Laptele tău îl otrăvește.

Ea, după ce l-a privit pe doctor și pe pruncul ei, a spus, în șoaptă doar : Iisuse ! și un hohot îi erupse în pieptul matern. Amati scrisese o rețetă, cu creionul, pe o foaie din carnetul lui. Și cobora scările, urmat de Annarella, ale cărei lacrimi se prelingeau pe chipul pruncului și al cărui hohot și suspin îl urmau, înăbușit ca un vaet.

— Asta e rețeta și astea sînt cinci lire ca s-o faci — spuse medicul repede, făcînd un semn, ca s-o împiedice pe Annarella să-i mulțumească.

Ea îl privea, cu ochii prostiți, în timp ce el traversa curtea cea mare și rece a spitalului ca să se îndrepte spre trăsura lui ; singură, cu ochii plecați asupra copilului, reîncepu să plîngă și rețeta îi tremura în mînă ; ideea de a-și fi otrăvit copilul cu propriul său lapte îi era de o amărăciune fără seamăn.

[1] expresie veche napolitană pentru cuvîntul loterie (n. tr.).

„Fierea e de vină, fierea“ — spunea în sinea ei, deoarece în lumea din popor *durere* se cheamă adesea *fiere* [1].

Doctorul Amati a mai dat încă o dată din cap, cu un aer energic, ca şi cum ar fi avut o totală neîncredere în vindecarea umanităţii. În timp ce deschidea portiera trăsurii, vrînd să se suie, o femeie care pînă atunci stătuse de vorbă cu portarul spitalului se apropie de el ca să-i vorbească. Era îmbrăcată în negru, cu un şal negru claustral, cu o basma de mătase neagră care-i ascundea capul, legată sub bărbie, cu o faţă palidă şi cu ochii negri de culoarea unui cărbune opac, ochii celei ce trăieşte în penumbră şi în tăcere. Vorbea încet.

— Excelenţa Voastră aţi vrea să veniţi cu mine pentru o binefacere urgentă ?

— Am treabă — bombăni medicul, făcînd gestul de a se sui în trăsură.

— Este o persoană care se simte rău, foarte rău... insistă femeia, fără să ridice glasul.

— Toate persoanele pe care trebuie să le văd se simt rău...

— Este aici aproape, excelenţă, în mînăstirea *Sacramentiste*-lor. M-au trimis la spital să caut un medic, nu mă pot întoarce fără medic... persoana se simte foarte rău...

— Sus mai este doctorul Caramanna, căutaţi-l pe el — replică Amati. Îi e rău vreunei maici ? — adăugă după aceea.

— Nu, domnule doctor, *Sacramentiste*-le sînt călugăriţe în claustrare, nu au voie să cheme bărbaţi în mînăstire, — spuse slujnica, speriată şi prudentă. Este vorba de o persoană care s-a simţit rău la vorbitorul călugăriţelor... este în afara claustrării...

— Vin eu — spuse imediat Amati.

Şi o împinse pe slujnică în trăsura lui, se urcă şi el şi închise portiera. Trăsura îşi rostogoli din nou roţile pe strada Anticaglia, atît de întunecoasă, murdară de noroi şi tristă de bătrîneţe : în timpul drumului scurt, slujnica şi medicul n-au schimbat nici măcar un cuvînt. Trăsura se opri în faţa porţii mînăstirii închise, slujnica, în loc să tragă de lanţul de fier care corespundea cu clopoţelul

[1] prin fiere înţelegea necaz, furie care revarsă fierea (n. tr.).

dinăuntru, vîrî o cheie în broască şi deschise poarta cea mare. Au străbătut împreună mai întîi o curte îngheţată în care dădeau o mulţime de ferestre cu jaluzele verzi, apoi un pridvor la parter, cu colonete, de-a lungul curţii ; peste tot o solitudine deplină şi o tăcere absolută. Au intrat într-o sală imensă tot la parter, cu două uşi-ferestre care dădeau spre acel pridvor. De-a lungul pereţilor odăii, în mod simplu date cu var, se aflau scaune de paie, şi nimic altceva ; o masă enormă, iar în fund un scaun pe care stătea slujnica-portăreasă. Pe un perete un crucifix. De-a lungul altui perete două rînduri de gratii dese şi în mijloc *roata* [1] : de acolo se vorbea şi se trecea cîte un obiect călugăriţelor. Lîngă acest perete era întinsă, pe trei scaune, o siluetă feminină lîngă care stătea alta, îngenuncheată, aplecată asupra chipului celeilalte. Mai înainte ca medicul să ajungă lîngă cea leşinată, slujnica se apropie de gratii şi vorbi :

— Fie lăudat prea Sfîntul Sacrament.

— Acum şi în vecii vecilor ! — răspunse un glas foarte slab, dinăuntru, ca şi cum ar fi ieşit dintr-o grotă adîncă. A venit medicul ?

— Da, soră Maria.

— Bine, — şi se auzi un oftat, slab şi prelung.

Între timp, doctorul Antonio Amati se apropiase de fata leşinată căreia Margherita îi uda fruntea cu o batistă înmuiată în oţet, murmurînd în şoapte :

— Fata mea, fata mea...

Doctorul, care-şi lăsase pălăria pe jos, îngenunche şi el ca să examineze mai de aproape figura albă a fetei leşinate. Îi luă pulsul : delicat îi ridică o pleoapă, ochiul privea fix, în gol.

— De cît timp zace astfel ? — întrebă cu glas scăzut, în timp ce-i freca mîinile de gheaţă.

— De o jumătate de oră, — răspunse bătrîna.

— Ce i-aţi făcut ?

— Numai oţet : mi l-au dat de la *roată* : aici nu avem nimic, este o mînăstire de claustrare...

— Suferă ? — întrebă el, insistînd sub altă formă.

[1] mecanism rotund care se învîrteşte în jurul unui ax, într-o nişă în deschizătura zidului, servind la primirea obiectelor din afară în mînăstirile claustrate cu garanţia anonimatului (n. tr.).

— Az' noapte... az' noapte iar a leşinat... am găsit-o pe jos în camera ei... l-am chemat pe tatăl ei.

— Şi în noaptea trecută şi-a revenit singură ?

— Da.

— I-a fost teamă de ceva ?

— Nu ştiu... nu cred... răspunse cealaltă, continuînd să şovăie.

Vorbeau cu glas foarte scăzut, în timp ce slujnica stătea dreaptă lîngă gratii, aproape ca o paznică.

— E mai bine ? — întrebă vocea dinăuntru, nespus de slabă.

— Tot aşa — răspunse monoton slujnica.

— Oh, Doamne ! — exclamă vocea, îngrozită.

Între timp, doctorul se aplecase ca să-i audă mai bine respiraţia. Părea gînditor şi ingrijorat, în vreme ce Margherita îl privea cu disperarea în ochi.

— I-a fost teamă de ceva acum o jumătate de oră, aici înăuntru ? — insistă din nou cu întrebarea doctorul, în timp ce-i ridica delicat capul Biancăi Maria, sprijinindu-l de pieptul lui.

— Nu,... sigur că nu... — şopti Margherita. Eu eram în biserică, n-am auzit ceea ce vorbeau : m-au chemat.

— Cine e călugăriţa aceea ? — întrebă el, făcînd semn înspre gratii.

— Este sora Maria degli Angioli : mătuşa.

Atunci el se ridică şi se apropie de gratii, în timp ce slujnica făcea acea mişcare a buzelor ca să-i amintească de claustrare, ca şi cum ar fi vrut să se opună discuţiei dintre medic şi călugăriţă.

— Soră Maria — chemă el foarte încet.

— Acum şi în vecii vecilor,... spuse repede glasul slab, auzind un glas bărbătesc.

— Nepoata dumneavoastră a avut vreun motiv de teamă ?

Tăcere de partea cealaltă.

— Vreo veste rea ?

Din nou tăcere profundă.

— V-a spus ceva neplăcut, ceva ce i s-a întîmplat ?

— Da, da — suflă, glasul, tremurînd.

— Puteţi să-mi spuneţi despre ce e vorba ?

— Nu, nu... reluă imediat, continuînd să tremure, cea din partea cealaltă. Ceva foarte dureros... nu pot să spun.

— Bine, mulţumesc — murmură doctorul, ridicîndu-se.

— Şi cum se simte ? Nu-i daţi nimic ? — întrebă glasul călugăriţei.

— O ducem acasă : aici nu i se poate face nimic.

— Sîntem călugăriţe sărace... murmură sora. Cum o luaţi de aici ?

— Cu trăsura — spuse el scurt.

Apoi, apropiindu-se de Margherita, reluă cu o voce joasă şi energică :

— Vin acum cu vizitiul meu : nu poate rămîne aici, nu-i pot da nici un ajutor. O vom transporta pînă la trăsură, aici afară şi apoi o ducem acasă.

— În starea asta ? — întrebă Margherita, şovăitoare.

— Dumneata vrei s-o vezi murind aici ? — o întrerupse el cu bruschețe.

— Pentru Dumnezeu, domnule profesor... mă scuzaţi.

El ieşise din sală, fără pălărie, fără palton, traversînd pridvorul şi curtea îngheţată. Reveni după un minut cu vizitiul căruia îi dăduse, evident, instrucţiunile.

Doctorul, cu delicateţe, ridică uşor trupul fetei leşinate, luînd-o de sub braţe şi rezemîndu-i capul de pieptul lui, în timp ce vizitiul o ţinea de picioare ; era aproape rigidă şi grea. Vizitiului i se citea spaima pe figură, i se părea, poate, că transportă o fată moartă, îmbrăcată în negru, străbătînd vorbitorul gol, pridvorul pustiu, curtea pustie şi îngheţată ; şi în ciuda faptului că nu asista pentru prima dată la spectacolul durerii, fiind în serviciul unui medic celebru, ideea că transportă un trup rigid de fată, poate un cadavru, îi provoca atîta repulsie, încît îşi întoarse privirea în altă parte. În spatele lor venea bătrîna Margherita, al cărei chip, în lumina crudă a curţii, apărea şi mai galben, şi mai zbîrcit, plin de mii de încreţituri ale durerii ; şi cortegiul silenţios, în marea solitudine, în marea tăcere, în mînăstirea aceea mută ca un mormînt, cortegiul alcătuit din doctorul îngîndurat şi tulburat, din servitorul speriat, din trupul acela rigid învesmîntat nefiresc în negru şi din bătrîna slujnică, încovoiată de durere, copleşită de o nouă temere necunoscută, cortegiul era, într-adevăr, funebru.

În mod delicat, cu precauţia folosită cînd nu trebuie să fie deşteptat, dintr-un somn uşor un copil care doarme, cei doi bărbaţi au aşezat-o pe biata creatură leşinată în trăsură, sprijinindu-i capul pe spetează şi picioarele pe scăunaşul din faţă. În timpul drumului, ea nu dăduse nici un semn de viaţă ; cele două cute dintre sprîncenele doctorului Antonio Amati se adînciră, ridurile voinţei şi ale concentrării, încărcîndu-i fruntea de griji. Şi totuşi, încercă, cu gingăşie, să aşeze cozile negre ale fetei care se desfăcuseră şi-i căzuseră pe piept : dar nu reuşea : cu mîinile descărnate şi tremurînde Margherita care se suise şi ea în trăsura încăpătoare, îi strînse ea, cu duioşie, cozile stăpînei ; şi doctorul o auzea cum murmura :

— Fata mea... fata mea...

Perdeluţele albastre ale trăsurii care mergea la pas fuseseră trase de către medic, împotriva ochilor indiscreţi ; şi în umbra aceea albăstrie, apoasă, în pasul acela lent, caracterul de convoi funebru se păstra, se evidenţia şi mai mult. La un moment dat trăsura s-a oprit ; după puţin timp, vizitiul, fără a mai privi trupul fetei, îi înmînă doctorului o sticluţă închisă ermetic, pe care acesta o dădu celei leşinate s-o miroasă. Imediat un miros aspru de eter se răspîndi în trăsura care continua să înainteze încet, încet. Bianca Maria nu-şi reveni : după cîtva timp, ca singur semn de sensibilitate, i se înroşiră pleoapele şi lacrimi mari îi izvorîră printre gene, rostogolindu-i-se pe obraji, siroindu-i pe gît. Medicul nu-şi desprindea o clipă privirea de pe chipul ei, ţinîndu-i în mîinile sale mîna Biancăi Maria. Ea plîngea, deşi cufundată în leşin, fără a da alt semn de viaţă : ca şi cum în lipsa oricărei sensibilităţi, i-ar mai fi rămas totuşi sensibilitatea durerii, ca şi cum în pierderea oricărei memorii, ar mai fi supravieţuit o amintire îngrozitoare, una singură, *aceea*. Şi nu-şi venea în fire.

Cînd au ajuns în curtea palatului Rossi, de cum au deschis portiera, un murmur, o zarvă s-a iscat, a crescut, *imposibil de stăpînit. Lîngă portieră, portăreasa exclama* şi ţipa ca şi cum fata ar fi fost moartă : toate ferestrele care dădeau spre curte, toate uşile de la parter, se deschiseseră, şi cînd au văzut că apare din trăsură biata creatură leşinată, albă ca varul, îmbrăcată în negru, cu cozile atîrnate, tîrîte, însoţită de medicul care încerca zadarnic să le

impună tăcerea, strigătele de surpriză, de compasiune creşteau, creşteau, înălţîndu-se în aerul grav...

Pe palierul etajului întîi ieşise Gelsomina, doica Agnesinei Fragală, ţinînd în braţe frumoasa creatură înfloritoare ; şi în spatele ei apăruse şi fericita mamă, Luisella Fragală, îmbrăcată de oraş, cu pălărioara pe cap. Dar sprijinită de balustrada de fier, zîmbind vag fetiţei sale, ea întîrzia, privind cu milă acel straniu cortegiu ; şi o sfîrşeală şi o îngrijorare respirau din tot trupul ei tînăr şi acea frumoasă femeie burgheză, de curînd, ascultînd de un instinct, de un presentiment, depăşind o oarecare mîndrie, se ducea zilnic la magazinul din piaţa Spirito Santo, ca să lege punguţele cu dulciuri şi cartonaşele cu prăjituri, cu mîinile ei albe, încă înfrumuseţate de inele.

— Biata fată, biata de ea... — murmură Luisella Fragală, cu o milă care avea un sens mai acut, mai profund.

Ridicînd draperia grea de brocat galben, în spatele dublului cristal al ferestrei sale, de la etajul întîi, apăruse figura scarbădă a doamnei Parascandalo, soţia nespus de bogatului cămătar care-şi pierduse toţi copiii. Ea ieşea arareori, stînd închisă în apartamentul lor splendid, plin pînă la refuz de mobilă scumpă, tristă şi inutilă, din moment ce ea nu primea pe nimeni, de cînd îi muriseră copiii ; apărea doar din cînd în cînd, în spatele cristalelor de care-şi sprijinea faţa vlăguită, privind în jurul ei cu un aer de stupiditate îndurerată care devenise aerul ei natural. Ca s-o vadă pe Bianca Maria, dusă sus, în felul acela, biata femeie pe care nimic nu mai reuşea s-o zdruncine, deschisese geamurile şi glasul ei se unea murmurului crescînd, exclamînd ca o invocare şi o rugăciune :

— Iisuse, Iisuse, Iisuse...

Pe palierul de la etajul al treilea, părăsind cele trei camere din mizerabilul apartament care dădea în faţa teatrului Rossini, ieşise întreaga familie mizantropică a funcţionarului Domenico Mayer : tatăl, mereu cu figura prelungă încruntată, cu o pereche de mînecare de lustrin peste haină, smulgîndu-se de la lucru, deoarece copiă ceva acasă, după ce se întorsese de la Administraţia Financiară . mama, *donna* Cristina, vindecată de durerea de dinţi, dar

necăjită de un *torticolis* [1] ; fata lor, Amalia, cu ochii mari exoftalmici, cu buzele groase, nasul mare, cu înfățișarea mereu îmbufnată, tipică fetei care nu și-a găsit încă un soț ; și Fofò, fiul mereu chinuit de o foame considerată de părinții lui drept o boală misterioasă. Toată familia părea să cadă de pe balustradă, tot aplecîndu-se din curiozitate, și exclamînd în cor, strigînd, țipînd :

— Biata copilă, biata copilă, biata copilă !...

Mai erau la fereastră și femeia cu boneta de batist și bărbatul cu șorț albastru care mătura, pînă și menajera și servitorul doctorului Antonio Amati ; care nici cînd și-au văzut stăpînul nu s-au desprins de acolo, privind în continuare, atît de invincibilă devenise înfierbîntarea spiritelor din întregul palat Rossi, la ferestrele sale, în curte și pe paliere.

Transportarea aceea pe scări, în compasiunea zgomotoasă a întregii lumi, de tot felul, în țipetele acelea care păreau de groază și totodată de milă, care aveau o dublă notă exagerată, i s-a părut eternă doctorului Amati ; cît privește bătrîna Margherita, ea tremura de necaz și de rușine, ca și cum zarva aceea, publicitatea aceea ar fi jignit-o pe stăpîna ei.

După ce ușa apartamentului s-a închis în spatele lor i-a spus lui Giovanni, speriat :

— Mica marchiză se simte rău ; nu-i acasă Excelența Sa ?

— Nu, spuse el, făcînd loc celor ce o duceau pe ceaa leșinată.

Margherita dădu din cap, cu disperare, și-l însoți pe doctor și pe servitor în camera Biancăi-Maria ; fata a fost așezată pe patul ei. Slujitorul a dispărut. Doctorul a căutat din nou s-o facă să-și revină cu eter : nimic. El își mușca buzele : de două, trei ori a spus : *imposibil*. Încă o dată îi ridică pleoapele violacee, privindu-i ochiul. Trăia dar nu-și revenea.

— Tatăl ei unde e ? — întrebă, fără să se întoarcă

— Nu știu — murmură bătrîna.

— O avea vreun loc unde se duce, în fiecare zi : trimiteți să-l caute, grăbiți-vă.

---

[1] înțepenirea gîtului (n. tr.).

— Voi trimite... ca să vă ascult... — spuse ea, tot şovăitoare, dar ieşind.

El se aşezase lîngă pat : pusese deoparte sticluţa cu eter, convins acum de ineficacitatea lui. Camera aceea mică, goală, rece, cu un aspect de puritate de nea, infantilă, îi calmase oarecum furia surdă de om de ştiinţă care nu reuşeşte nici să înfrîngă răul, nici să-i afle cauza. Văzuse de alte sute de ori leşinuri lungi şi bizare ; dar proveneau în urma unor maladii nervoase, sau temperamente anormale, dezordonate încă de la începutul lor şi fuseseră înfrînte prin mijloace banale. Palida copilă părea cufundată într-un somn adînc ; şi părea că avea să mai rămînă în starea aceea încă multe ore, mult timp, cufundată în regatul întunecat al insensibilităţii. El se înarma cu răbdare, răsfoind în minte volumele de medicină în care se vorbea de astfel de leşinuri. De două-trei ori Margherita intrase în cameră, întrebînd din priviri, nespus de tulburată ; el îi răspunse *nu* din cap. Apoi i-a cerut *cognac ;* ea şovăi ; nu aveau în casă ; şi Amati îi poruncise cu bruscheţe să se ducă să ia de la el de acasă, la uşa de alături. Cu o linguriţă, o linguriţă mizerabilă care pierduse orice urmă din argintul cu care fusese suflată, el deschise gura fetei şi prin arcul strîns al dinţilor, vărsase energic alcoolul : fără rezultat. Din nou, îi ceru Margheritei, care se agita fără rost, să pună la încălzit ceva îmbrăcăminte de flanelă ; dar văzînd-o iarăşi încurcată, îi porunci să se ducă din nou la el acasă să-i ceară menajerei lui ! În timpul absenţei ei, se întoarse Giovanni, cu sufletul la gură : vorbea gîfîind ;

— Nu l-am găsit pe marchiz nicăieri : nici la *sediul* de loto al lui don Crescenzo, nici la Congregaţia Santo Spirito, nici acasă la *don* Pasqualino, *l'assistito,* unde se întîlnesc zilnic.

— Cine se întîlneşte ? — întrebă distrat medicul, abia auzind cele spuse.

— Prietenii excelenţei Sale... dar am lăsat vorbă, peste tot, să vină acasă, fiindcă *marchesina* se simte rău.

— Bine : fă reţeta asta, — spuse medicul, care o scrisese, ca de obicei, cu creionul, pe o foaie din carnetul său.

Figura bătrînului slujitor se descompuse în paloarea

ei. Medicul, preocupat continuu de cea leşinată nu observase.

— Du-te — spuse el, văzînd că încă mai era acolo.

— Este, că... — se bîlbîi bietul om.

Atunci medicul, aşa cum făcuse cu Annarella, biata soţie a mănuşarului, scoase zece lire din portmoneu şi i le dădu.

— ...nefiind stăpînul acasă şi neputînd să-i spună stăpînei, — murmură Giovanni, vrînd să justifice lipsa banilor.

— Bine, bine — spuse doctorul, revenind asupra celei leşinate.

Dar un clopoţel tras puternic răsună în toată casa. Un pas vibrat se auzi şi marchizul de Formosa intră. Păru că nu o vede decît pe fată, întinsă pe pat, şi frenetic începu să-i sărute mîna, fruntea, vorbind tare, din ce în ce mai frămîntat :

— Fata mea, fata mea, buna mea fată, ce e, ce simţi, răspunde-i tatălui tău ? Bianca, Bianca, Bianca, răspunde ! Unde te doare, cum s-a întîmplat, creatura mea, sufletul meu; coroana capului meu, răspunde, răspunde ! Te cheamă tatăl tău, ascultă-mă, ascultă-mă, spune-mi ce ai, eu te vindec, fata mea !

Şi continua să exclame, să strige, să hohotească cuvinte, cînd roşu şi cînd palid la faţă, cu mîinile în părul său alb, aplecîndu-şi trupul încă robust şi elegant, în timp ce doctorul, vlăguit, îl privea foarte pătrunzător. Într-un interval de tăcere, marchizul şi-a dat seama de prezenţa lui Amati şi l-a recunoscut drept celebrul său vecin.

— Oh, domnule doctor ! — exclamă — daţi-i ceva, nu am decît această copilă !

— Tocmai încercam, spuse medicul încet, cu glas scăzut, clocotind parcă de mînie din cauza propriei neputinţe *ştiinţifice : — dar este un leşin perseverent...*

— I-a venit de mult ?

— De aproape două ore : în vorbitorul *Sacramentiste*-lor.

— Ah ! — exclamă tatăl, pălind.

Doctorul îl privi. Tăcură amîndoi. Secretul se ivea între ei învăluit în cele mai dense şi mai profunde văluri.

— Faceți-i ceva... — se bîlbîi *don* Carlo Cavalcanti, cu glasul tremurat.

Dar au venit să-l cheme : Giovanni îi vorbi în șoaptă : marchizul a avut o clipă de șovăire.

— Revin imediat... spuse, retrăgîndu-se.

Doctorul îi învelise picioarele leșinatei în flanelele calde ; acum voia să-i învelească și mîinile. Dar deodată simți o ușoară presiune pe mîna lui. Bianca Maria, cu ochii deschiși, îl privea, liniștită. Fruntea medicului se încruntă într-o clipă de uimire, fugitiv.

— Cum vă simțiți ? — întrebă, aplecîndu-se asupra suferindei.

Ea schiță un vag surîs obosit și-și agită mîna, vrînd parcă să-i spună să mai aștepte, că încă nu putea vorbi.

— Bine, bine — spuse medicul, cu afecțiune. Nu vorbiți.

Și-i impuse tăcere și Margheritei care intrase din nou în cameră. Bieții ochi stinși ai slujnicei scînteiară de bucurie, văzînd-o pe Bianca că-i zîmbește.

— Vă simțiți mai bine ? — faceți-mi un semn — îi ceru afectuos medicul.

Ea făcu un efort și încet de tot, în loc de vreun semn, rosti cuvintele :

— Mai bine.

Slabă, dar liniștită vocea. Cu familiaritatea medicului, el îi luase o mînă și i-o ținea între ale sale : mînă pe care i-o încălzea.

— Mulțumesc — spuse ea, după o pauză.

— Pentru ce ? — o întrebă el, descumpănit.

— Pentru toate, — adăugă ea, cu un nou zîmbet.

Acum părea să-și fi recîștigat pe deplin puterea de a vorbi. Vorbea, dar rămînea neclintită, trăind intens numai cu ochii și cu zîmbetul.

— Pentru care toate ? — întrebă el, sub impulsul unei curiozități acute.

— Eu am auzit, — spuse ea, cu o privire pătrunzătoare.

— Auzit ? Ați auzit tot ?

— Tot : nu mă puteam mișca și nici vorbi ; dar am auzit tot.

— Ah ! — exclamă el, gînditor.

Şi o trimise pe Margherita să-l anunţe pe marchizul de Formosa că domnişoara îşi revenise.

— Sufereaţi ?

— Da ; mult, fiindcă nu-mi puteam înfrînge leşinul. Am plîns. Simţeam o durere nemaipomenită în adîncul inimii.

— Da, da, spuse el, din ce în ce mai gînditor. — Nu mai vorbiţi, odihniţi-vă.

Marchizului care intra, doctorul îi făcu un semn să tacă. Formosa se aplecă asupra patului copilei, îi atinse fruntea cu mîna, ca şi cum ar fi binecuvîntat-o. Ea clipi de cîteva ori, apoi zîmbi.

— Fiica dumneavoastră a avut un leşin *lucid*, una din cele mai rare forme de leşin... spuse doctorul în şoaptă.

— Lucid ? — întrebă marchizul cu o voce ciudată.

— Da : vedea şi auzea tot. Este o mare sensibilitate...

Acum, doctorul mai vărsa încă puţin *cognac* din sticlă în linguriţă, ca să-i dea să soarbă Biancăi Maria. *Don* Carlo Cavalcanti, a cărui figură era tulburată, se aplecă asupra patului şi întrebă :

— Ce ai văzut ? Spune-mi ce-ai văzut ?

Fiica lui nu-i răspunse, dar îl privi cu o surpriză atît de dureroasă, încît medicul, întorcîndu-se, şi-a dat seama şi s-a încruntat. Nu auzise ce anume întrebase tatăl pe fiica sa, dar simţi din nou cum apare secretul familiei, văzînd duioasa şi îndurerata privire a Biancăi Maria.

— Nu o întrebaţi nimic — spuse brusc doctorul lui *don* Carlo Cavalcanti.

Bătrînul patrician îşi înfrînă un gest de dispreţ. Pîndea fruntea fetei sale ca şi cum ar fi vrut să-i smulgă în mod magnetic un secret. Ea îşi lăsase pleoapele în jos ; dar chipul ei vădea suferinţă. Apoi îl privi pe medic, ca şi cum i-ar fi cerut ajutor.

— Doriţi ceva ? — o întrebă el.

— *Este un bărbat lîngă uşa mea ; spuneţi-i să plece* — vorbi ea în şoaptă, cu teamă.

Doctorul tresări ; tresări şi *don* Carlo Cavalcanti. Într-adevăr, în spatele uşii ei, în atitudinea sa veşnică, mizerabilă, de aşteptare, murdar, zdrenţăros, cu barba neîngrijită şi cu obrajii supţi, hîd îmbujorat de un sînge

morbid în striații, era Pasqualino De Feo, *l'assistito*. Marchizul îl lăsase în salon ; dar el îndrăznise să alunece pînă în fața ușii camerei Biancăi Maria, cu pasul lui timid și silențios, de zdrențăros care se teme că poate să fie aruncat din toate părțile.

— Cine e omul acela ? — întrebă doctorul pe tonul lui aspru, apropiindu-se de ușă, cu intenția de a-l alunga.

— Este un prieten... — răspunse marchizul cu un vag gest de stînjenire, grăbindu-se să iasă.

— Dați-l afară, — spuse medicul, cu duritate.

În spatele ușii, marchizul și *don* Pasqualino șușoteau, aprins, cu glas reținut. Bianca Maria avea un aer atent ca și cum ar fi putut auzi ceea ce spunea tatăl ei dincolo ; apoi, brusc, manifestă o totală renunțare. Doctorul care o privea în ochi, îi intui dorința.

— Vreți să-l dau afară din casă pe omul acela ?

— Lăsați-l — spuse ea, slab. L-ar supăra pe tata.

Ah, doctorul nu știa absolut nimic ; și în reîntoarcerea la cruda realitate, își reproșa romanul acela obscur și dureros care intra în viața lui ; dar îl încătușa un sentiment imperios, pe care el îl credea puternica curiozitate științifică. Orele treceau, se lăsa seara : el nu făcuse nici o vizită, rămînînd în camera aceea rece de copilă, nobilă, săracă și bolnavă, ca și cum nu s-ar mai fi putut desprinde.

— Trebuie să plec... spuse ca pentru sine.

— Dar vă mai întoarceți ? — întrebă ea în șoaptă.

— Da — îi răspunse el, hotărît să se domine, să nu se mai întoarcă.

— Să vă întoarceți, și glasul umil se ruga, se ruga.

— Sînt aici, alături ; dacă vă e rău, trimiteți să mă cheme.

— Da, da, — adăugă, liniștindu-se la ideea acelei protecții.

— La revedere, domnișoară.

— La revedere, spuse ea marcat, separînd cele două cuvinte.

Margherita îl însoțea, mulțumindu-i în șoaptă că îi salvase stăpîna ; dar el redevenise energicul și grăbitul bărbat de totdeauna, dușmanul cuvintelor.

— Unde e marchizul ? — a vrut să știe neapărat.

— În salon, domnule profesor.

Şi-l conduse acolo. Într-adevăr, *don* Carlo Cavalcanti şi Pasqualino De Feo se plimbau în sus şi în jos, taciturni. Aproape se înnoptase : şi totuşi doctorul îl învălui pe *assistito* cu o privire scrutătoare şi neîncrezătoare.

— Cum se simte Bianca ? — îl întrebă Formosa, trezindu-se parcă dintr-un vis.

— Mai bine, acum, — adăugă cu glas scurt şi rece, doctorul. Dar este o fată lovită prea timpuriu, fizic şi moral, de un dezechilibru crescînd ; dacă nu-i daţi soare, mişcare, aer, linişte şi bucurie, poate muri de la o zi la alta.

— Nu vorbiţi aşa, domnule doctor ! — strigă tatăl, indignat şi îndurerat.

— Trebuie să vă spun, pentru că aşa e. Cauza răului ei, al aceluia de azi, îmi este necunoscută... nu vreau s-o ştiu. Dar ea e bolnavă, înţelegeţi, bolnavă ! Are nevoie de soare, şi pace, pace şi soare. Dacă doriţi un medic, eu sînt gata oricînd. Dar reţeta v-am dat-o. Trimiteţi copila la ţară. Dacă mai stă încă un an în casa asta, văzîndu-vă numai pe dumneavoastră şi ducîndu-se mereu la mînăstire, moare, v-o afirm eu.

Şi insista cu răceală ca şi cum acest adevăr ar fi trebuit proclamat în toată puterea sa, ca şi cum ar fi vrut să-şi convingă de asta şi sufletul său răzvrătit.

— Domnule doctor, domnule doctor ! — se lamentă Formosa, căutînd milă.

— E bolnavă, moare. La ţară, la ţară ! Bună seara, marchize.

Şi plecă aproape fugind. Marchizul şi *l'assistito* care nu scosese un cuvînt, şi-au reluat plimbarea taciturnă. Din cînd în cînd, Formosa ofta adînc.

— Spiritul care mă asistă... şuieră *l'assistito*.

— Ce ? — exclamă celălalt tresărind.

— ...mă anunţă că donna Bianca Maria a avut o viziune cerească... şi că o să v-o comunice... sub forma unui simbol...

— Dumneata ce spui ? E posibil ? Fiinţa Supremă mi-ar putea dărui acest har ? Este posibil ?

— Spiritul nu mă înşală — rosti ca o sentinţă *l'assistito*.

— Este adevărat, e adevărat, — murmură Formosa cu glas profund, privind în umbră cu ochii tulburaţi.

V

DE LA ÎNCEPUTUL LUNII IANUARIE

Napoli fusese cuprins de o frenezie de lucru care se răspîndea de la o prăvălie la alta, de la o casă la alta, de pe o stradă pe alta, din cartier în cartier, din regiunea nobilă în cea populară, cu o mişcare continuă, ascendentă şi descendentă.

De la fabrici, de la ateliere se auzea mai puternic zgomotul de ferăstraie, de rindea, de ciocane ; în prăvăliile cu uşile întredeschise, în case se veghea ; industriile mai mici ca şi cele mai mari, păreau să fi primit un impuls misterios, un suflu de vitalitate nouă, în lenta şi resemnata lor agonie. În fabricile de mănuşi cererea crescuse peste măsură, mai ales pentru mănuşile albe, şi pentru cele de culoarea turturicii ; erau furnizate cele mai umile magazine de *diverse genuri*. În fabricile de flori artificiale care susţin din ce în ce mai victorios concurenţa producţiei din Franţa, se pregăteau mari cantităţi de ramuri, de tufe, de grupuri, de mănunchiuri de flori, de buchete mici şi mari, flori vii, în culori calde, care îmbie ochiul ; cele mai delicate destinate părului şi pieptului doamnelor, cele mai grosolane destinate ornamentaţiei caselor, a prăvăliilor; a cailor, a trăsurilor ; trandafirii, cameliile, daliile, garoafele erau cele mai cerute. La toţi croitorii şi la toate croitoresele, satenul, catifeaua, organdiul, voalul se modelau în mii de feluri, de rochii, de pelerine, de bonete, eşarfe : în vreme ce în atelierele de pantofi, maşinile mergeau zece ore pe zi ca să tivească pantofii de saten roz, albastru, alb, bej, violet, şi minunatele botine brodate cu fir de aur, şi cele finisate cu blăniţă de jur împrejurul piciorului.

Munca mănuşarilor, a fabricanţilor de flori, a croitoreselor, a pantofarilor, începută în zorii dimineţii şi sfîrşită la unsprezece seara, nu putea fi egalată, decît de aceea a fabricilor aşa-zise de cartonaj. Acolo, cartonul, în mîinile femeilor şi ale bărbaţilor, se îndoia într-o sută de mii de

forme, mari şi mici, era colorat, decupat, tăiat foarte fin, chiar gofrat ; era combinat cu pai, cu metal, cu bogata stofă de brocat; de la cartonaşul gofrat în care se ascunde o bomboană, şi un chibrit, la cutia mare somptuoasă ; de la mica bombonieră confecţionată dintr-o bucăţică de carton şi o fîşie de saten, la săculeţul bogat şi elegant, căptuşit cu un alt săculeţ de cartonaş ; de la micul cilindru făcut cu două-trei vechi cărţi de joc, puţină hîrtie semilucioasă şi două poze adezive pînă la cornul abundenţei din pai, înflorit tot cu panglici, de la lucrurile urîţele şi sărăcăcioase, la lucrurile frumoase şi foarte scumpe, activitatea nu înceta deloc, absolut deloc ; toate aceste cartonaje, mari şi mici, erau dispuse pe mese lungi, străluceau de culori, atrăgeau şi îmbiau mîinile şi în fiecare zi erau duse în prăvălii, unde erau umplute cu bomboane, cu pastile, cu prăjiturele, migdale prăjite. Ah, lucrul, lucrul care era din ce în ce mai intens, în atelierele de patiserie, de la umilii Fragalà din cartierul San Lorenzo la glorioşii Fragalà din piaţa Santo Spirito, şi de la glorioşii, dar burghezii, Fragalà de la Spirito Santo la aristocrat-rafinaţii cofetari din Piaţa San Ferdinando ! În primul rînd grandioasa confecţionare de confeti pentru Carnaval, albe şi colorate, mari şi mici, cu confeti introduse într-un fel de cutiuţă cu învelişul de ghips pulverizabil ; să ai magazii întregi, pline butoaiele, hîrdaiele, coşurile, rogojinile făcute în chip de coşuri care dădeau pe dinafară, toate puse bine, ferite de umiditatea care distrugea mulţimea de confeti : provizii care dacă ar fi fost de praf de puşcă, ar fi fost suficiente să învingă o armată. Cealaltă muncă intensă era pentru pregătirea unei enorme cantităţi de sîngerete rustic şi sîngerete dulce, sîngerete în maţ şi sîngerete plat, presărat tot cu bucăţele galbene de pandişpan ; adică sînge de porc amestecat cu ciocolată, fistic, vanilie, cedru, scorţişoară şi prezentat sub o formă simplă, dar atrăgătoare, sub care dispărea violenţa compoziţiei. În spatele prăvăliilor se pisa scorţişoara, se tăiau felii de cedru, se curăţa fisticul, se preparau bomboane mici şi mari, albe şi colorate, ardeau cuptoarele, cuptoraşele erau încinse, căldările fierbeau şi clocoteau : şi muncitorii cu mînecile suflecate şi cu şapca pe cap, cu gîtul gol şi cu

brațele goale, care învîrteau linguroaiele și pisau cu pisălogul în mojarele de marmură, luminați de flăcările focurilor nespus de vii, păreau ciudate figuri de suflete din purgatoriu.

Toate întreprinderile se agitau, afișau anunțuri mari pe zidurile orașului. Bărbierii la modă angajau noi ucenici ; cei trei celebri *pizzaiuoli* [1] napolitani de pe străduța Freddo și Chiaia, de pe bulevardul Carità, de pe Port' Alba, anunțau publicul amator de *pizze,* de *pizza* dublă, care se numește *calzone* [2] și de acea clătită mai lunguiață care se numește *filoscio,* cît și de cotlete *alla pizzaiuola* [3], că vor ține deschis pînă dimineață, cu vin de Marano și de Monte di Procida : și cafenelele din Napoli, *caffé Grande* și *caffé d'Europa,* în timp ce-și acopereau firmele lor de cristal cu altă firmă din pînză groasă, făceau curățenie mare în saloane și salonașe: teatrele anunțau iluminații de patru ori mai mari ca de obicei, în timp ce de pe acum pe ușile magazinelor de diverse genuri, în vitrinele de bazar, fie modeste, fie elegante, apăreau măscuțe de catifea neagră, nasuri de ceară, capete monstruoase de carton, de trei ori mai mari decît în realitate, și mai urîte decît în realitate, măscuțe din fir de metal ca pavăză pentru confeti, *mestole* [4] de lansat confeti, scărițe în zigzag ca să cobori bomboniere le și florile de la balcoane ; eșarfe și panglici fantastice pentru baluri și rochii întregi din hîrtie velină. De-a lungul străzilor din cartierul Montecalvario, tăind Toledo, sau paralele cu Toledo, în cele mai obscure prăvălioare ale vînzătorilor de stofe ieftine, de haine vechi, de cupoane, fluturau pe manechinele de lemn costume făcute anume pentru noaptea cea lungă de carnaval popular : diverși Mefisto în haine de culoare roșie și neagră, Granzii de Spania în catifea de bumbac, Arlechinii făcuți din covorașe vechi, Țărăncile din Sorrento în

[1] cei ce fac și vînd *pizze*-le (plăcinte tipic italienești, un fel de lipie cu diverse umpluturi, dependent de regiune) ; plăcintar.

[2] *calzone alla napoletana :* aluat de pizze în formă de semilună, umplut cu brînză și șuncă sau salam, dat apoi la cuptor (n. tr.).

[3] cotlete înăbușite în sos de roșii, usturoi și măghiran (n. tr.).

[4] obiect în formă de cancioc ; căuș cu care se aruncă confeti în Carnaval (n. tr.).

culori vii, tunicile aproape albe ale atîtor Pulcinella[1] şi mai ales coifurile, coifuri lucioase, cu respectiva cuirasă din carton şi o spadă lungă de lemn ; costume de bal mascat care se închiriau, peste tot, pe foarte puţine lire şi care aduceau o notă comică pe străduţele acelea obscure, apărînd chiar şi la balcoanele primelor etaje, pornind-o în şir de la prăvăliile umede şi întunecoase, rînjind din măştile infernale, sau arătînd un chip searbăd de saten alb sau albastru-verzui.

Oriunde te duceai, în cartierele populare ca şi în cele ale nobilimii, descopereai o mişcare veselă, o strădanie bucuroasă, o îndeletnicire zgomotoasă, o activitate fără răgaz, un ferment zilnic şi nocturn al tuturor forţelor, o acţiune constantă, vioaie, energică a întregului oraş senin şi laborios dăruit unei singure opere, căreia i se oferea cu creierul şi cu inima, cu mîinile şi cu picioarele, folosind vibraţia nervilor, energia sîngelui, puterea muşchilor pentru această operă, mică, imensă. Şi pretutindeni, pretutindeni se ghicea, sau se ştia, sau sărea în ochi, sau se citea pentru ce era măreaţa operă : *pentru sărbătorile apropiatului carnaval...*

Nimic altceva decît carnavalul. Marele oraş se dăruise acestei impetuoase şi plăcute strădanii, nu de dragul muncii, care este cauza şi consecinţa bunăstării, care este, în sine, fundamentul de bunătate şi de prestigiu ; marele oraş nu se lăsase absorbit de acea activitate pătimaşă, dintr-un scop nemijlocit cetăţenesc, o îmbunătăţire higienică sau industrială, expoziţie de artă sau de comerţ, transformarea vechilor cartiere sau crearea unor noi cartiere ; ci pentru carnaval, numai pentru carnaval, un carnaval declarat oficial, de Palatul Prefecturii şi de cel al Municipiului, carnaval susţinut cu multă căldură de comitete şi comisii, asociaţii, făurit de mii de persoane, creat şi realizat ca o mare instituţie şi răspîndit în spiritul tuturor celor cinci sute de mii de locuitori, răsunînd pînă în provinciile meridionale, cu ecouri pînă la Roma, pînă la Firenze, înlocuind orice altă propunere, iniţiativă, operă,

[1] Mască napolitană (în *Commedia dell'Arte*) reprezentată cu nasul coroiat, cocoşat, cu cămaşă şi ciorapi albi, cu pălăria ca un coif şi masca neagră pînă la jumătatea feţei ; prototipul prostănacului (n. tr.).

cu aceasta a carnavalului, nimic altceva decît carnavalul, carnavalul pînă la entuziasm, carnavalul pînă la delir ! Dar cum în adîncul tuturor lucrurilor vesele din ţara belşugului există şi un filon cu o fluenţă continuă de amărăciune, acest carnaval care învolbura în bufonerii şi mascarade toate lucrurile şi pe persoanele cele mai sobre din oraş, acest carnaval era ceva jalnic. Din toamnă şi pînă în ianuarie *scirocco*, umed şi apăsător, suflase pe străzile napolitane, înfrîngînd energia celor sănătoşi, şi agravînd maladiile celor bolnavi ; nu puţină lume din afara oraşului lipsise la obişnuita întîlnire de iarnă : multe lucrări fuseseră suspendate şi cele ce urmau să fie începute nu se începeau ; şi astfel multă lume din popor dormea pe treptele bisericii, sub porticul de la San Francesco di Paola, la picioarele statuii Immacolatei din piaţa Gesù. Şi odată cu vîntul *scirocco* mai bîntuise şi un vînt puternic de foame ; aşadar carnavalul oficial, adus la lumină de mii de veinţi, era destinat, dacă reuşea, să sature, cel puţin pentru zece zile, o mare cantitate de înfometaţi, de la cea care făcea tivurile, la cea care făcea florile artificiale, de la croitor la ucenic, de la vînzătorul ambulant, la micul comerciant. Douăzeci de zile de carnaval ! Adică zece zile de pîine şi de ceva pe pîine. Ideea avusese imediat un mare succes, toţi o sprijiniseră, chiar şi cei mai puţin înstăriţi, ştiind că banii lor au o bună destinaţie. Carnaval, carnaval, în balcoane şi pe străzi, pe portaluri şi în case !

Astfel, în ziua aceea de sfîrşit de carnaval — lăsata secului — cînd suflul acelui *scirocco* umed al iernii căpătase adieri de primăvară, strada Toledo, pe care de la un capăt la altul se revărsa carnavalul, în formele sale populare şi aristocratice, căpătase cel mai ciudat dintre aspecte. Toate marile magazine erau închise, deoarece negustorii şi soţiile lor voiau să se bucure de ziua aceea, totuşi, nu fără o anume teamă pentru vitrinele lor ; toate firmele erau acoperite cu pînză sau cu rogojini mai mici şi mai mari, erau acoperite şi felinarele cu gaz ; cît despre prăvăliile mai modeste, mai mici, li se scoseseră vitrinele, fiind apoi înlocuite cu stinghii de lemn, pe podiumuri improvizate stăteau patroanele, cu copiii lor, cu prietenele cu proviziile lor de confeti, fiind nevoite să lupte îndeaproape cu

trecătorii de pe trotuare, agitînd totuşi cu curaj acele *mestole*. Toate balcoanele mari şi mici, de la primele etaje, erau diferit ornate, cu musline în culori vii, prinse cu patru cuie sau cu patru ace, după gustul napolitanilor care au predilecţie faţă de culorile tari, gust foarte meridional şi puţin barbar, cu acea armonizare de culori de biserică pavoazată ici cu albastru, colo cu roşu, cu alb, cu auriu, cu o cantitate de camelii mari, trandafiri mari, dalii mari care fixează aceste musline, aceste pînzici, în mii de cute, dînd balcoanelor, cînd forma unor alcovuri, cînd a unei cabine de artistă, cînd aspectul unei nişe de sfinţi, cînd, în sfîrşit, acela al unei mici tarabe de bîlci. Spre strada Santa Brigida începeau ornamentaţiile cele mai excentrice, sau cele mai rafinate. Unii domni elveţieni îşi construiseră un *chalet* [1] într-un balcon mare şi doamnele purtau costumul ingenuu, cam stupid, cu boneta mare, cozile pe spate şi crucea de aur la gît ; imediat după asta, la Santa Brigida, fiul natural al unui personaj important îşi ornamentase cele patru balcoane ale sale cu un drapaj de catifea de un albastru închis, acoperit cu o plasă de argint, ceea ce putea simboliza bolta cerească, sau regatul lunii, sau regatul mării, dar care umplea de stupoare ingenuul popor napolitan ; un balconaş, lîngă străduţa Conte di Mola, fusese transformat în bucătărie, cu maşină de gătit, căldări, crătiţi şi tigăi, şi opt sau zece tineri din aristocraţie făceau pe bucătarii şi pe rîndaşii cu şorţul alb şi cu boneta albă ; o celebră, foarte frumoasă doamnă care-şi găsise în frumuseţe izvorul tuturor noroacelor ei şi al singurei imense nenorociri, îşi transformase mica terasă într-o căsuţă japoneză plină de ţesături şi de tapiserii, în care ea apărea din cînd în cînd înfăşurată în materiale vaporoase moi, abia înnodate în talie, cu părul negru ridicat în bucle mari brune şi lucioase, susţinute de agrafe, cu sprîncenele subţiri arcuite într-o perenă expresie de uimire.

Trecînd, oamenii din popor zîmbeau cu admiraţie şi spuneau, în vaga, dar singura lor concepţie despre Orient: *la torca* [2], *la torca*. Şi toate aceste balcoane pavoazate de

[1] Vilă mică cu acoperişul ascuţit într-o formă tipică, construită în lemn sau în piatră.

[2] corect ar fi *la turca*, turcoaica (n. tr.).

la un capăt la altul al străzii şi ornamentarea prăvăliilor, rămase deschise, creau o lumină orbitoare de culori, foarte veselă, care aprindea imaginaţia, dînd sîngelui acea senzaţie de vie bucurie voluptoasă, stîrnită de lucrurile exterioare în firea meridionalului. Pe la unsprezece începeau să se învîrtească vînzătorii ambulanţi, strigîndu-şi ascuţit marfa ; erau vînzători de mici bomboniere pline de bomboane mediocre, dar în culori foarte vii, gentuţe roşii, cutiuţe verzi şi albe, cornete liliachii şi galbene, purtate în coşuri mari plate duse pe o mînă : erau vînzători de flori artificiale, în formă de ciorchini, de cocarde sau buchete, sau înşirate pe o stinghie lungă ; erau vînzători de flori proaspete, camelii albe şi violete, parfumate, ţinute în coşuri mari purtate pe cap ; vînzători de măscuţe şi de *mestole*, şi de săculeţi de pînză pentru confeti ; vînzători de floarea-soarelui, făcute din hîrtie galbenă şi roşie, foarte subţire, care la fiecare suflare a vîntului se învîrteau, se învîrteau ca *rozetele nebune* [1] ; vînzători de confeti de proastă calitate, cumpărate la preţ scăzut, destinate să fie vîndute scump în momentul de furie şi orbire al bătăliei.

La amiazi, cînd în toate balcoanele începea lumea să se îndesească, după cum se îndesea şi pe trotuare, alergînd, grăbită, din toate străduţele, din toate străzile centrale şi periferice, începeau tocmelile pentru bomboniere, flori, măşti, pentru imitaţiile de floarea-soarelui. De la primele etaje, ferestre şi balcoane, se ondula un gard viu şi pestriţ de femei ; şi era un freamăt lung, de trupuri femeieşti, îmbrăcate în culori deschise, de chipuri femeieşti care se aplecau şi se ridicau molcom, aidoma unor bogate, palide şi roze corole de flori, apărînd din cînd în cînd roşul ţipător, sîngeriu, dintr-o cupolă întinsă a unei umbreluţe, a unei pălării stacojii. Se populau şi ferestrele şi balcoanele de la etajele doi şi trei, de lume şi mai curioasă, în timp ce la etajele patru, copiii, fetele, mai ales, se gîndiseră să lege ici-colo cîte un coşuleţ cu o panglică lungă de mătase şi să-l lase în jos, la pescuit, zîmbind de sus cîte unui politicos necunoscut care ar fi vrut să pună cîte o floare, o bomboană, o mică bomboniera, în coşuleţul solitar al acelor fiinţe care rîdeau, acolo sus, acolo sus, atît

[1] genul morişcă — jucărie (n. tr.).

de aproape de cer. Pretutindeni se strîngea mai multă lume ; şi tocmelile cu vînzătorii ambulanţi, în număr din ce în ce mai mare, se făceau din stradă la balcoane, cu glas tare, discutînd, oferind, respingînd, făcînd să se amplifice zarva populaţiei.

Nu se puteau arunca confeti mai înainte de două, era ordinul expres al chesturii ; şi totuşi începuse de pe acum cîte o mică încăierare izolată. La colţul străzii San Sepolcro, o doică, o ţărancă, în timp ce mergea încet, legănîndu-şi fustele largi, fusese atacată, de la o minimă distanţă, de nişte şcolari de zece, doisprezece ani. Un domn grav, cu joben şi cu o haină lungă, fusese asaltat cu violenţă, pe bulevardul Carità ; încercase să reacţioneze, cu bastonul, dar fusese fluierat, invocase ajutorul sergenţilor, strigînd cu un aer demn că el era cavalerul Domenico Mayer, funcţionar de stat, dar sergenţii îl lăsaseră vorbind singur, spunîndu-i că era carnaval şi că să nu provoace lumea cu jobenul acela ; mizantropicul secretar din Administraţia Financiară, plin de amărăciune, se retrăsese în străduţa San Liborio, ca să se salveze. Unei doamne cu pălărie cu boruri mari, care rămăsese pironită pe trotuar, un copil de la etajul al treilea îi arunca liniştit, continuu, un şuvoi inepuizabil de confeti şi ea auzea ploaia continuă pe fetru şi pe pene, fără să se poată mişca şi fără să-şi poată ridica capul, ca să nu-i vină grămada de confeti pe faţă.

La ora două fix, de foarte departe, s-a auzit bubuitul unui tun, şi de la un capăt la altul al străzii Toledo, pe stradă, pe trotuare, la balcoane, a fost ca un lung suspin de uşurare : a fost, de la un capăt la altul al străzii Toledo, pe stradă, pe trotuare, la balcoane, pînă la ultimele etaje, ca o mişcare de fluctuaţie nespus de amplă şi de lungă.

Cele patru etaje ale palatului Rossi, de la primul etaj, în dreapta, spre Toledo, erau pavoazate cu pînză albastră şi albă, prinsă cu camelii mari roşii ; şi Luisella Fragalà şi invitatele ei se gîndiseră să-şi facă domino-uri dintr-o ţesătură albă şi albastră, cu capişoane înalte şi bufante, cu o cocardă mare roşie ; şi toate femeile din familiile Naddeo, Durante, Antonacci, slabe sau grase, tinere sau bătrîne, îşi făcuseră singure domino-ul care avea să le ferească rochiile de praful atîtor confeti şi să le dea, după

părerea lor, o înfăţişare elegantă la balcon. Unele aveau aerul unor baloturi mari, altele, aerul unor spectre prelungi, dar nebunia cea mare a carnavalului învinsese femeile din lumea burgheză ; şi dealtminteri, orice comerţ înflorea în zilele acelea ; se vindeau atîtea lucruri, încît bărbaţii se întorceau acasă atît de bine dispuşi, în timp ce toată iarna fusese o jale, şi economia devenise mai rigidă, mai dură ! Ce fericite erau toate femeiuştile acelea placide şi harnice, de această perioadă de carnaval popular, la care puteau lua parte, şi de travestirea lor albastră, albă, cu cocarda roşie, imaginată de Luisella Fragalà şi pe care dracul de Carmela Naddeo o şi adoptase şi o dăduse mai departe ! Erau toate acolo, cu acele *mestole* în mînă, vorbind de pe acum, în termeni fantastici, de carele alegorice care urmau să apară, amplificînd, contrazicîndu-se, strigînd, rîzînd, aplecîndu-se mult peste balustradă, ca să vadă dacă se ivea cumva, dinspre Muzeu, vreun car. Din cînd în cînd un singur nor învăluia chipul nobil al Luisellei Fragalà, ochii ei negri rătăceau în jurul unui gînd negru : poate că o chinuia gîndul că aveau să i se strice draperiile de la balcoane din cauza confetiilor, poate că ar fi vrut să ţină deschisă cofetăria, şi în ziua aceea, cînd se putea profita de un cîştig bun, joia carnavalului, într-atît dragostea de vînzare o copleşise, instinctual, ca şi cum numai acolo ar fi prevăzut salvarea unui probabil pericol ; sau poate că regreta în sufletul ei absenţa lui Cesare Fragalà, soţul ei, care lipsea adesea, în ultima vreme şi chiar în ziua aceea, de joi, dispăruse, încă de dimineaţă. Dar aceşti nori erau trecători. Luisella Fragalà se ducea şi venea de la un balcon la altul, cu capişonul tras bine pe cap, căutînd zadarnic un locşor pentru familia Mayer care se prezentase fără a fi fost invitată, şi pe care toate o respingeau tăcute, ca să nu lase să li se piardă locul, comentînd între ele că mama ca şi fata nu aveau domino-uri şi că *distonau* cu restul celor din balcon. Se aşezară în rîndul al treilea, mama cu reumatismul ei de totdeauna, înfofolită în flanelă pînă în vîrful unghiei, fata cu ochii ei mari mereu opac mizantropici şi cu buzele umflate care se umflau într-o continuă, reprimată mizantropie, fratele mereu uimitor de flămînd.

— Nu vom avea nici măcar o bombonieră, — murmurau rînd pe rînd, bombănind în neîncetata lor furie împotriva umanităţii.

Dar marele val al carnavalului, al cărui vacarm creştea mereu, cuprinse şi această mizantropie ; acum gălăgia devenea imensă, printre trăsurile din care începuse bătaia cu confeti, între micile care, împodobite aşa cum au putut şi ei cu frunze de mirt, şi pline cu măşti masculine şi feminine, şi îmbrăcate cu pînză colorată. Casa Parascandalo, din cealaltă aripă a palatului Rossi, îşi ţinuse balcoanele închise deoarece doamna se considera în doliu ; dar *don* Gennaro Parascandalo, într-o jachetă de voiaj, de pînză rusească, cu o beretă de pînză şi cu geanta cu bomboniere atîrnată pe umăr, în bandulieră, după ce a făcut o plimbare pe jos, pe strada Toledo, chemat de la o sută de balcoane, pe unde se aflau clienţii lui trecuţi, prezenţi şi viitori, se urcase la clubul lui, la Santa Brigida, şi de acolo, într-un grup de tineri petrecăreţi şi de petrecăreţi în vîrstă, *îşi ducea traiul* [1] şi el ; aşa se spunea pe atunci. În jurul lui, glumind, îl întrebau pentru cîte care alegorice împrumutase bani şi dacă era adevărat că pentru carnavalul acela, colecţia lui de poliţe crescuse cu autografe preţioase de-ale nobililor. Ninetto Costa, elegantul şi norocosul agent de schimb, care avea motivele lui de a-l adula, îi spunea ca o măgulire că nu se arunca nici un pumn de confeti în ziua aceea, în care el să nu fie interesat, fie în proveniența lor, fie în lansarea lor ; iar *don* Gennaro Parascandalo rîdea părinteşte, acceptînd toate glumele, răspunzînd celor care îi cereau bani, în rîs :

— Am împrumutat o mie de lire, pentru carnaval, de la un prieten...

Ceilalţi, în jurul lui, urlau, fluierau, dar adulîndu-l mereu ; nu se ştie niciodată, oricînd puteau avea nevoie de el ; şi el ieşea în evidenţă dintre toţi, cu statura lui înaltă şi bereta mică pusă foarte bizar pe capul lui mare, aruncînd cantităţi mari de confeti spre trăsuri şi spre micile care.

Şleampătă, cu rochia ei neagră, a cărei culoare devenise acum verzuie, şi cu şalul cu franjurile destrămate,

[1] în ital. : *facevu la vita* se dietra (n. tr.).

Carmela, muncitoarea de la Fabrica de tutun, se fixase la colţul străzii D'Affitto, privind trăsurile şi carele care treceau, cu ochii ei mari şi daţi cu negru de fum, cu o mişcare de nerăbdare făcută cu frumoasa ei gură proaspătă, de altfel, singura trăsătură tinerească rămasă pe chipul consumat. De la balcoane, de pe stradă, zburau cantităţi mari de confeti, care-i atingeau adesea faţa şi trupul, dar ea făcea numai o uşoară mişcare pentru a se feri, zîmbind şi curăţindu-şi obrazul cu un colţ al şalului.

Aştepta acolo, ca să-l vadă trecînd pe eternul ei logodnic Raffaele, numit *Farfariello,* care era în trăsură, cu alţi patru tineri, cu hainele şi cu pălăriile la fel, iar ea ca să-i cumpere acest costum de haine a trebuit să vîndă din nou cîteva cratiţe de aramă, un scrin şi două ramuri lungi de flori artificiale ţinute sub clopot, lucruri pe care ea le păstra pentru căsătoria sperată. Ce mult i s-a sfîşiat inima cînd le-a vîndut, cumpărate, toate, bucată cu bucată, cu multă greutate !

Dar Raffaele voise, aproape cu forţa, patruzeci de lire — o nimica toată ! — pentru că era disperat la ideea de a face impresie proastă prietenilor şi ea, care pălea cînd îl auzea înjurînd, îşi vînduse obiectele acelea, nebuneşte, mulţumită, în fond, cînd îi oferise suma, fiindcă el i-a zîmbit şi i-a promis că o va duce în afara oraşului, pe ea şi pe mama ei, în ultima duminică din carnaval, într-un restaurant, dacă va reuşi să cîştige un grup de două numere, un *ambo* la loto, la tragerea de sîmbătă ; ea, fericită de această fantastică promisiune, şi-a închis în inimă amărăciunea şi s-a dus, în ziua aceea de sărbătoare de carnaval, zdrenţăroasă ca o sărăntoacă, şi cu cosiţa ei neagră care i se desfăcea pe gît, fără un ban în buzunar, doar ca să-l vadă trecînd pe frumosul amorez, instalat semeţ într-o trăsură, fumînd o *napolitană,* cu costumul de haine nou şi cu o pălărie nouă pe o ureche, cu aerul de trufaşă indiferenţă care este caracteristică derbedeilor *(guappi)* sau aspiranţilor la această categorie de indivizi, *guappo.* Ea aştepta cu răbdare, gîndindu-se numai la el, fără să-i pese de felul în care avea să-şi trăiască ziua aceea, dat fiind că la fabrica de tutun se considerau toţi în vacanţă : cu răbdare, ea suporta toată zdruncinarea acelei după-

amieze de carnaval, la care nu lua parte, deoarece ea era absorbită în budistica aşteptare a iubitului ei.

Dar lumea, fie pe jos, fie în trăsuri, trecea, trecea prin vălul dens al atîtor confeti, al bombonierelor, al florilor care zburau, prin ploaia umilelor hîrtioare colorate, căzute de pe la etajele trei şi patru care, fiind excluse din bătălia cu confeti, se distrau astfel, în mod solitar şi sunetul vocilor transformat în gălăgie se ondula sonor, se înălţa spre cerul acelei blînde zile *sciroccale*. Carmela, buimăcită de zarva şi de fantasmagoria acelei după-amieze, în care veselia napolitană lua proporţii epice, îşi ascuţise privirea ca să nu piardă din vedere trăsurile cu doi cai, care înaintau la pas, toate albite cu cretă. Din cînd în cînd, apărea cîte unul din carele cele mari: cel al *Sirenei Partenopea,* o femeie imensă, îmbujorată, cu o coamă de păr blond, cu forme uriaşe din carton colorat al cărei corp sfîrşea în valurile albastre, o Sirenă care tîra în urma ei un car plin de bărbaţi, travestiţi în languste, stridii, păstrăvi mari, chefali ; cel care imgina o *Tartană* de negustori, enormă, o navă complet echipată, şi cu marinarii îmbrăcaţi într-o pînză subţire cu dungi albe şi roşii, albastre şi albe, cu bereta roşie cu codiţă ; mai era un car care reprezenta, în jurul unui coş mare de flori, opt sau zece *Boites-à-surprise,* de unde apăreau gentilomi îmbrăcaţi în saten ; era un car unde se adunaseră toate măştile napolitane [1], *Pulcinella, Tartaglia, don Nicola, Columbrina, comicul Barillotto, Guappo, Bătrîna,* şi pînă şi cea mai modernă mască a tînărului sclifosit şi pretenţios, *don Felice Sciosciammocca.* Fiecare dintre aceste care alegorice, trecînd foarte încet, aproape bălăgănîndu-se pe roţi, aruncînd confeti, bomboane, bomboniere, stîrneau aplauze ; *Sirena* provoca haz şi glume cam pipărate, *Tartana* părea pitorească, cele din *Boites-à-surprise* impresionau prin lux şi eleganţă, măştile napolitane declanşau strigăte de recunoaştere a personajelor, dialoguri rapide, zburînd de la unul la altul în dialect, exclamaţii din toate balcoanele. cărora măştile le răspundeau cu vioiciune : şi de la un capăt la altul al străzii Toledo era o continuă mişcare, de

[1] Personaje tipice teatrului popular improvizat, ***Commedia dell'Arte*** (n. tr.).

legănare pe balcoane, de fluctuație în mulțimea de pe stradă, în jurul carelor și al trăsurilor.

Carmela privea, privea. Într-o trăsură cu caii împodobiți cu flori și strălucitori în harnașamentele cu alamă, ea le-a văzut trecînd pe cele două surori, pe *donna* Concetta, care împrumuta bani cu dobîndă și căreia și ea îi datora de atîta timp treizeci și patru de lire, nereușind să-i dea decît din cînd în cînd două lire, de fapt dobînda, și *donna* Caterina, care deținea *jocul mic*, la care jucase multe bilete de loto pe cinci sau zece centime, cînd nu avea bani ca să joace la loteria Guvernului, sau cînd nu-i mai rămîneau decît doi *soldi*. Cele două surori erau îmbrăcate de gală, pieptănate cu un trofeu de păr, în vîrful capului, pline de lanțuri de aur, în șiraguri grele, cercei cu perle, inele mari, și își păstrau aerul lor precaut și sever, cu anumite ochiade piezișe, și grimasa puțin disprețuitoare a buzelor strînse și groase. Le însoțeau doi bărbați, în perfectă ținută de muncitori îmbrăcați de duminică, cu pletele lucioase, pălăria pe ureche, jacheta neagră și țigara stinsă în colțul gurii ; și cele patru personaje, mute, grave, se priveau din cînd în cînd, cu aerul unor persoane în mod serios satisfăcute, dînd din cap uneori, ca să lase să le cadă mulțimea de confeti din păr sau de pe borurile pălăriilor, zîmbind acelora care le aruncaseră, privind în stînga și în dreapta, cu o anume trufie, de oameni simpli, îmbogățiți. Văzîndu-le trecînd atît de senine pe cele două feroce acumulatoare a banilor celorlalți, Carmela își mușcă buzele, dar imediat îi veni pe buze cuvîntul ei de totdeauna :

— Nu contează, nu contează...

Între timp, un car foarte original cobora din dealul străzii Toledo, stîrnind un hohot de rîs colosal, la dreapta și la stînga, în sus și în jos ; era un pat mare burghez cu plapuma umplută cu cîlți de bumbac, îmbrăcată cu o pînză groasă de bumbac roșu-aprins, cum se obișnuiește la Napoli ; un pat cu un baldachin deschis, unde, pe perete, atîrnau icoanele Fecioarei și ale sfinților ocrotitori ; în pat, cu așternutul alb strîns sub saltea pe margini, stăteau culcate două persoane, cu două capete enorme de carton, care reprezentau un bătrînel cu o bonetă de noapte și o bătrînică tot cu bonetă, doi bătrînei sclifosiți, moftu-

roşi, care făceau tot felul de semne cu capetele acelea mari, care-şi trăgeau plapuma, fiecare spre el, cu tipica mişcare egoistă a bătrînului înfrigurat, care-şi ofereau tutun, salutîndu-se cu o mişcare a capului, strănutînd, făcîndu-şi de lucru, salutînd lumea de la balcoane, mulţumind celor ce le aruncau mii de confeti, scuturînd plapuma, rămînînd necunoscuţi sub misterul cartonului, dezvăluind în public caricatura aceea familială, colţul acela al unui dormitor, fără ca nimeni să vadă în aceasta ceva nelalocul lui, ideea de a dormi sub cerul liber fiind foarte firească pentru meridionali, şi viaţa intimă devenind viaţă publică în acest oraş cald şi naiv. Ce mai ! Toţi rîdeau. Rîdea pînă şi lumea din prăvălia lui *don* Crescenzo, din piaţa Carità, colţ cu străduţa Nunzio. Prăvălia lui *don* Crescenzo era Sediul-loto numărul 117 ; o prăvălie, în mod obişnuit, închisă de sîmbătă după-amiază pînă marţi, şi unde înghesuiala începea de joia pînă sîmbăta la ora unu.

Don Crescenzo, deţinătorul Sediului-loto, un bărbat frumos cu barba castanie, muncea acolo cu doi *tinerei*, angajaţii săi, care erau de fapt : un bătrînel de şaptezeci de ani, încovoiat, pe jumătate orb, tot timpul cu nasul în registrul cu numerele de loto, şi care cerea să i se repete de trei ori numerele, ca să nu greşească, şi le scria încet de tot ; şi un tip insipid, fără vîrstă, cu trăsături şterse, o barbă de o culoare nedefinită, tipul fiinţei bizare care face pe martorul în faţa uşierilor, pe samsarul la Muntele de Pietate, pe cel ce împarte foi volante, şi pe intermediarul la camere mobilate. *Don* Crescenzo îi domina pe cei doi *tineri*. Dar în joia aceea el îşi transformase sediul, ridicînd acolo o tribună, drapînd-o cu pînză albă şi cîrmizie şi invitîndu-şi clientela sa mai de elită. Da, erau toţi acolo, cei care veneau în fiecare săptămînă să-şi depună cel mai bun rod al vieţii lor, bani cîştigaţi cu trudă, sau smulşi economiei gospodăriei lor, sau cîştigaţi în urma unor mici afaceri, mai întîi maliţioşi, apoi îndrăzneţi şi în cele din urmă ruşinoşi. Se aflau toţi acolo, la Sediul-loto, transformat în tribună de carnaval : marchizul de Formosa, *don* Carlo Cavalcanti, cu aerul său de mare domn ; şi doctorul Trifari, roşu la păr, la faţă, la barbă, tumefiat de parcă ar fi fost gata să plesnească şi cu o pri-

vire neîncrezătoare în ochii săi de un albastru nedefinit ; şi profesorul Colaneri care manifesta, în ziua aceea, mai mult ca oricînd, indelebilul caracter al sacerdotului care n-a mai vrut să ştie nimic de biserică ; şi Ninetto Costa care părăsise Clubul, şi *don* Gennaro Parascandalo, atras de o dorinţă puternică şi violentă, invincibilă, şi alţi opt sau zece, un judecător de la tribunal, un majordom de la casa princiară, un pictor de sfinţi, cam debil, bărbierul Cozzolino, mare cabalist ; pînă şi lustragiul Michele, într-un colţ al prăvăliei, pe jos, şoldiu, şchiop, cocoşat, cu o mie de zbîrcituri tipice fizionomiei bătrînului, plin de o pasiune de neînfrînat, şi, lîngă el, Gaetano mănuşarul, supt, mai palid, cu ochii aprinşi şi cu nemulţumirea şi neliniştea care i se vădea pe figură, la fiecare mişcare. Clienţii lui don Crescenzo, în prăvălia cea dragă a pasiunii lor, sărbătoreau carnavalul şi ei, şi cum îşi dăduseră cotele la cumpărarea săculeţilor de confeti, aruncau şi ei asupra celor din carele alegorice, celor din trăsuri şi mai ales asupra trecătorilor, salutînd din cînd în cînd cîte o cunoştinţă. Nimeni nu se mira la vederea unei lumi atît de pestriţe : un marchiz, un agent de schimb, un judecător de tribunal, un medic, un profesor şi chiar un muncitor, toţi împreună, acolo. Carnavalul, carnavalul ! Dulcea nebunie populară asaltase toate minţile, şi emoţia acelor momente şi culorile ţipătoare, şi fantezia celor o sută, o mie de vehicole care treceau şi zarva celor o sută de mii de persoane îi mai domoliseră şi pe cei ce ardeau de o altă febră, o altă febră împinsă, în timpul acelei ore, într-un colţişor al sufletului.

Cînd a trecut, pe jos, rîzînd şi strigînd Cesare Fragalà, într-o haină de voiaj din pînză de Rusia, cu o şapcă de voiaj, cu doi saci mari pe şolduri, pline de confeti, pe care-i descărca înspre balcoanele pe care le cunoştea şi apoi şi le umplea din nou la fiecare colţ de stradă de la vînzătorii ambulanţi, glumind cu toţi, cu poftă, tare, jovial, cu o nevoie de a-şi răspîndi jovialitatea ; cînd Cesare a trecut prin faţa prăvăliei lui *don* Crescenzo, s-a iscat un tumult de saluturi. La palatul Rossi, el aruncase de jos, din stradă, din belşug confeti, timp de o jumătate oră, în faţa balcoanelor apartamentului său unde erau soţia lui şi prietenele ei : Luisella Fragalà şi Carmela Naddeo şi fe-

tele Durante și fetele Antonacci găsiseră atît de originală ideea lui Cesare și pe el atît de simpatic, ca persoană, cu felul lui de a fi, încît îl dăduseră gata, tot atacîndu-l cu confeti ; el fusese nevoit să fugă, rîzînd, cu capul plecat, trăgîndu-și șapca pe urechi. Prin urmare, un tumult de saluturi din prăvălioara lui *don* Crescenzo și chemări, să vină și el acolo : nu cumva era și el un client, tot timpul cu speranța de a avea optzeci de mii de lire, bani peșin, cu care să deschidă o cofetărie în San Ferdinando ? Dar Cesare era prea încîntat să meargă să cutreiere străzile, singur singurel, rîzînd și strigîndu-i pe toți, pălmuit de confeti, roșu, gîfîind de sănătate și de veselie. Mergea printre care, printre trăsuri, dus de mulțime ; mergea spre un paroxism pe care ora îl făcea și mai acut. Acum și cei mai liniștiți comiteau nebunii, iar cei ce stătuseră în care, mai întîi, pur și simplu veseli, acum păreau îndrăciți de-a binelea. Într-o trăsură trecuse Raffaele, poreclit *Farfariello*, eternul logodnic al pătimașei Carmela ; el și tovarășii săi, ca să fie remarcați mai bine, se gîndiseră să se așeze pe coșul trăsurii, și salutau mulțimea, agitîndu-și batistele de mătase albă, în vîrful reteveiurilor, aidoma unor steguleț e. Vai, el n-a văzut-o pe fata care-l aștepta de atîtea ore în colțul străduții D'Affitto, și ea care strigase, își agitase brațele, agitase un petec alb, rămase buimăcită, murmurînd în sinea ei, ca o consolare :

— Nu contează, nu contează...

Dar mai rămase acolo, pironită, în acel crescendo al fanteziei carnavalești. Sub balconul unde se afla frumoasa femeiușcă îmbrăcată ca o japoneză se strînsese o mulțime nemaipomenită : și atunci ea, plină de entuziasm, începuse să lase să cadă o ploaie de bomboane, aruncate cu pumnul, cu cutiile, ca și cum ar fi avut un depozit în casă, luîndu-le din mîna cameristei care i le întindea. Un țipăt continuu de strengari, de oameni din popor, *entuziasmați, se suia la cer, în timp ce ea, de sus,* foarte serioasă, dar cu o flacără roșie în pometii obrajilor, arunca în jos, cu disperare, bomboane, alte dulciuri, mici bomboniere. În balconul pavoazat cu catifea albastră cu o plasă de argint, fiul prea înaltului personaj glumea legînd o sticlă de șampanie, sau o plăcintă umplută cu ceva vînat, sau o bomboniera mare, de capătul unui baston

lung pe care-l cobora apoi pînă la nivelul mîinilor întinse ale mulțimii, ridicîndu-l, balansîndu-l, în mijlocul țipetelor pofticioase ale celor de jos, al mîinilor ridicate, și al gurilor căscate, pînă cînd izbucneau strigăte de triumf care anunțau că un norocos smulsese sticla sau bomboniera sau plăcinta noului belșug ; bastonul era din nou retras și tinerii care gustau din plin gluma legau altceva de mîncat sau de băut, o sticlă de *bordò*, o formă de brînză învelită într-o hîrtie argintată, un săculeț cu bomboane, și jocul reîncepea, în mijlocul unui tumult nemaiauzit, întrerupîndu-se și circulația. Cei care își reîmprospătaseră proviziile, în timp ce se apropia seara, în mers din ce în ce mai încetinit, dansau și cîntau și aruncau tot felul de lucruri, zbătîndu-se aidoma sufletelor damnate.

În acest moment al zilei, în mijlocul entuziasmului în apogeu, a apărut de pe o străduță din cartierul Toledo un nou car fantastic, bizar, ajuns cu întîrziere și tras cu greu de doi cai. Reprezenta laboratorul chimico-filosofic în care dezamăgitul bătrîn Faust blestema melancolic și cu răceală toate cele omenești : o cameră închisă, cu două rafturi pline de tot felul de hîrtoage, cu un cuptoraș și o retortă de alchimist, cu un *Alcoranus Mahumedis* deschis pe un pupitru de lemn sculptat ; în ciudatul car, un bătrîn adus de spate, cu o haină de catifea neagră și o barbă lungă de un alb-gălbui, mergea tremurînd și arunca mulțimii de la balcoane și de pe stradă bomboniere în formă de cărți, de retorte, de alambicuri, sobițe, unele din ele cu imaginea lui Mefisto dar care erau pline de bomboane excelente. Atunci o notă de fantastic se amestecă cu fantezia carnavalului și carul magului a apărut ca o imagine mai mult supranaturală decît reală. Bătrînul, pe care femeile de la balcon îl numeau diavolul, dădea din capul încărunțit pe care avea o beretă neagră și arunca mulțimii lucruri scoase, cu un aer misterios, din fundul carului. Și din cînd în cînd, în gălăgia omenirii aceleia, un glas foarte ascuțit, adresîndu-se magului decrepit, îi striga :

— Numerele !, numerele, numerele !

Ajungînd la San Ferdinando, pe cînd carul lui Faust o coti ca să se întoarcă pe drumul parcurs, pînă dincolo de Toledo, s-a văzut ceva nespus de curios, aproape de

nedescris. Scoţînd bomboniere dintr-un alambic de aramă, odată cu ele, bătrînul vraci aruncă mulţimii şi celor de la balcoane nişte foi lungi şi înguste, din hîrtie galbenă, asupra cărora lumea începu să se năpustească cu furie : şi un strigăt preceda, însoţea, urma carului lui Faust :

— Bilete de loterie cu numerele completate ! Bilete de loterie !

Ca să-şi manifeste o generozitate nouă, fastuoasă, bizară, şi dragă poporului, bătrînul arunca bilete de loto, numite *storno* [1], cu două sau trei numere de jucat, în prima sîmbătă, jucate cu cîte zece centime unul : şi din asemenea bilete el arunca cu dărnicie poporului, cu sutele, rîzînd în barba lui deasă şi albă, uitînd că făcea pe bătrînul şi că nu era cazul să-şi ridice capul şi să rîdă cu bucuria aceea feroce.

Oh, ce strigăt lung, pretutindeni pe stradă, la ferestre, în logii, în balcoane, pînă la cerul care pălea alb în asfinţit ; ce strigăt, nespus de lung, de dorinţă şi entuziasm, al unei întregi populaţii care ridica mîinile, ca şi cum ar fi vrut să îmbrăţişeze pămîntul făgăduinţii, care se arunca pe jos, se călca pe picioare, ca să smulgă cu furie un bilet de loto în care se afla o ipotetică făgăduială de zece lire sau de două sute de lire cîştig ! Oh, ce furie veselă de bărbaţi, femei, băieţandri, săraci şi bogaţi, nevoiaşi şi înstăriţi, ce vehemenţă invincibilă stîrnea carul vraciului, impunînd o sfîntă teamă, făcîndu-i-se un triumf, o glorie de aclamaţii, de la un capăt la altul al străzii Toledo, cînd aruncase mulţimii zece mii de bilete de loto, şi după ce dispăruse, fără ca nimeni să ştie să spună cum şi unde.

. . . . . .

Antonio Amati o întîlni pe scări pe camerista Margherita care se întorcea şi ea acasă, puţin cam vlăguită. Şi brusc, deşi poate că nu ar fi vrut să-i vorbească, o întrebă :

[1] Bilet de loterie, pus în vînzare, cu numere gata scrise şi înregistrate (n. tr.).

— Cum se mai simte stăpîna dumitale ?

— Mai bine, — spuse cu glas scăzut bătrîna servitoare. De ce n-a mai venit excelenţa voastră s-o vadă ?

— Am mult de lucru — mormăi doctorul, fără să sune totuşi la uşa lui.

— Este adevărat : dar excelenţa voastră e atît de bună.

— Şi apoi nu mai era nevoie de mine... — adăugă el, şovăitor.

— Ei, cine ştie ! replică şi mai şoptit şi pe un ton misterios Margherita. De ce nu intraţi acum, excelenţă ?

— Voi veni, spuse el, aplecîndu-şi capul, ca şi cum ar fi cedat unei voinţi superioare.

Ea vîrî o cheie în broască şi deschise, precedîndu-l pe doctor, în tăcerea casei, pînă în salon : şi el, care era de fapt obişnuit să-şi domine imediat propriile impresii, simţi răceala, tăcerea, golul acelei camere spaţioase. Şi se trezi în faţa copilei, îmbrăcată în negru, care-i zîmbea vag, întinzîndu-i mîna. O mînuţă lungă şi rece, pe care el i-a ţinut-o între ale lui, cu intimitatea mai mult a medicului, decît a prietenului.

— V-aţi vindecat ? — întrebă el, cu glas scăzut, influenţat de ambianţa care-l intimida.

— Nu complet, — răspunse ea, cu glasul pur şi obosit. Am mai avut un leşin, într-o noapte, Dar foarte scurt : cel puţin aşa cred.

— Nu v-au venit în ajutor ? — întrebă el, cu o profundă amărăciune.

— Nu, nimeni nu şi-a dat seama : era noapte, în camera mea.., Nu contează, — adăugă după aceea, cu un zîmbet uşor.

— De ce nu v-aţi dus la ţară ?

— Tatăl meu urăşte viaţa la ţară... murmură ea — şi eu nu l-aş lăsa aici, singur.

— Dar de ce n-aţi ieşit din casă ? Azi e carnaval, de ce nu v-aţi dus să vedeţi ? Vreţi să muriţi de melancolie ?

— Mă invitaseră, jos, la doamna Fragalà ; dar abia o cunosc. Cred că trebuia să mă maschez ; tatălui meu nu-i plac asemenea lucruri şi cred că are dreptate...

Vorbea cu vocea ei frumoasă şi blîndă, întreruptă de o oboseală, şi Amati care fusese toată ziua la muncă, la

spital și la patul bolnavilor, în timp ce toți se bucurau de carnaval, se odihnea în armonia acelui glas și în liniștea istovită și vlăguită a acelei delicate tinereți. Erau singuri, așezați unul în fața celuilalt, înconjurați de o mare tăcere ; abia se priveau, dar își vorbeau ca două ființe care ar fi trăit mult timp împreună, în bucurie și în durere.

— Unde erați cu puțin timp înainte ? — întrebă Antonio Amati, brusc.

— În capelă — răspunse Bianca Maria, fără să se simtă ofensată de întrebare.

— Vă rugați mult ?

— Nu destul, — răspunse ea, ridicîndu-și ochii spre cer.

— De ce vă rugați atît de mult ?

— Trebuie...

— Dumneavoastră nu faceți păcate... murmură necredinciosul, căutînd să glumească.

— Nu se știe — spuse ea cu gravitate. Și trebuie să ne rugăm pentru toți cei ce nu se roagă.

Și spunînd astfel, îl privi fugitiv. El își lăsă capul în jos.

— Petreceți prea multe ore în frig, în biserică. Asta vă va dăuna, domnișoară.

— Nu cred ; și apoi, ce contează ?

— Nu vorbiți așa, — o întrerupse el, imediat.

— Puține lucruri îmi pot face rău — adăugă ea, cu o intonație pe care el a înțeles-o dar pe care n-a vrut s-o aprofundeze.

— Hai să mergem, hai să mergem să vedem carnavalul de la doamna Fragalà, la primul etaj, fiindcă m-a invitat și pe mine, — și se ridică cu un gest energic de a o lua și pe ea.

— Să rămînem aici, — replică iute Bianca, cu blîndețe — aici cel puțin e liniște. Nu vi se pare că e bună și liniștea asta, tăcerea asta ?

— Este adevărat, este adevărat, — mărturisi Amati, așezîndu-se din nou, subjugat.

— Tatăl meu a ieșit cu prietenii lui, — continuă ea, liniștit — ca să vadă carnavalul. În palat, toți sînt afară în balcoanele care dau înspre Toledo, sau plecați de acasă : și aici, vedeți, nu ajunge nici un zgomot.

Se priviră astfel cu puritate. Ora aceea stranie de leşin în care el o salvase şi în care ea înţelesese că el o salvase, stabilise între ei un fel de viaţă interioară. Ceea ce simţea ea era o umilă nevoie de ocrotire, de sprijin, de sfat : ceea ce simţea el, era un foarte duios sentiment de milă. Şi neputîndu-şi înfrîna o întrebare care-i rodea sufletul :

— Este adevărat că vreţi să vă călugăriţi ? — întrebă el, cu un glas puţin sufocat.

— Aş vrea, — răspunse ea, simplu.

— De ce ?

— Aşa, — adăugă, cu marele răspuns al inimilor de femeie.

— De ce ar trebui să vă călugăriţi ? Nimeni nu se mai călugăreşte azi. De ce ar trebui să o faceţi dumneavoastră ?

— Deoarece dacă există o singură persoană pe lume care ar trebui să intre în mînăstire, eu sînt aceea ; pentru că eu nu am nici dorinţe, nici speranţe, nici nimic în faţa mea ; şi pentru că vedeţi, cînd te afli în această stare, în acest gol, în această dezolare, mai înainte de moarte, trebuie să vii cel puţin cu o rugăciune.

— Nu vorbiţi aşa, nu vorbiţi aşa, — imploră el, ca şi cum pentru prima dată suflul fatalităţii i-ar fi atins energia, distrugîndu-i-o.

VI

CELE DOUĂ SURORI, *DONNA* Caterina şi *donna* Concetta, se aşezaseră una în faţa celeilalte, de o parte şi de cealaltă a mesei ; mîncau în tăcere, cu ochii plecaţi, aplecîndu-se din cînd în cînd ca să se şteargă pe buzele unse, cu un colţ al feţei de masă, toată pătată de vinul devenit albăstrui. Pe masă, între ele două, stătea un platou mare şi adînc plin cu macaroane, servite cu o

combinaţie din ulei, anşoauri sărate, şi cu usturoi, totul prăjit iute în tigaie şi apoi aruncat fierbinte peste macaroane, cu o clipă înainte de a fi servite ; cele două femei îşi vîrau din cînd în cînd furculiţa în platoul cu macaroanele lucioase de ulei şi îşi scoteau în propriile lor farfurii, continuînd să mănînce. Pe masă mai era şi o pîine împletită, rotundă, în formă de colac, de un alb dubios, nu prea coaptă, numită *tortano,* pe care ele o rupeau, ajutîndu-se cu cîte o bucăţică la mîncatul macaroanelor ; o carafă de sticlă verzuie plină cu vin roşu care dădea reflexe albăstrii ; două pahare de sticlă, foarte mari şi o solniţă tot de sticlă ; nimic altceva. Cele două surori se serveau de furculiţe de plumb şi de cuţite grosolane, cu mîner negru ; din cînd în cînd, rupînd cîte o bucăţică de pîine, o înmuiau în uleiul prăjit, de pe fundul platoului ; Caterina, deţinătoarea *jocului mic,* care era ceva mai neşlefuită, care vedea mai puţină lume, care trăia o viaţă aproape ascunsă, punea pîinea cu mîna, în sosul cu ulei al macaroanelor ; Concetta care era mai fină, care ieşea mai tot timpul, care trata cu atîta lume, ca să-şi înmoaie pîinea în uleiul cu anşoauri, o punea delicat în vîrful furculiţei şi o mînca cu muşcături mici, după ce o privea. Ba chiar, la un moment dat, Concetta, dînd de un usturoi înroşit de prăjeală, l-a dat deoparte, cu un gest de dezgust. De altfel, cele două surori îşi păstrau aerul lor de perfectă asemănare care se datora mai mult îmbrăcămintei, gesturilor, felului de a vorbi, decît trăsăturilor fizionomiei. Amîndouă pieptănate de aceeaşi coafeză populară, pe zece centime coafatul, cu părul ridicat în vîrful capului, cu coada prinsă cu ace groase din bagà falsă, cu un breton lăsat pe frunte şi uşor pudrat ; amîndouă purtau rochia tipică femeii napolitane din popor, înstărită, fusta fără tunică şi simpla vestă croită pe talie care păstrează denumirea spaniolă *baschina ;* amîndouă purtau lanţul gros de aur la gît, bijuteria pe care n-o abandonau niciodată şi care era semnul formidabilei lor puteri ; amîndouă purtau cizme de piele, înalte, cu tocuri de lemn care făceau zgomot ; şi, amîndouă, ca să ia masa, îşi lăsaseră lucrul lor zilnic ; — o plapumă mare de pînză groasă de bumbac, roşie pe o parte, şi altă pînză de bumbac verde, pe partea

cealaltă, umplută cu vată, întinsă pe un război mare pe care ele o coseau, într-un desen cu rotocoale, cu stele, cu romburi, un lucru pe care-l îndeplineau cu repeziciune, aşezate una de o parte şi cealaltă de altă parte, cu capul aplecat, cu nasul în desen, ridicînd şi lăsînd acul, cu o mişcare monotonă a braţului, — şi războiul fusese împins în fundul camerei : se vedeau cele două scaune mişcate de la locul lor.

Acum, o slujnică în vîrstă de patrusprezece ani, cu părul roşu, foarte albă la faţă şi pătată de pistrui, venise să aducă felul al doilea, o bucată de brînză de Basilicata care aduce mai degrabă a un lactat slab, o *provola* [1] şi totodată două ţeline mari. Cu o privire, slujnica întrebă pe *donna* Caterina ce destinaţie aveau macaroanele rămase pe fundul platoului :

— Păstrează-i cîteva Menichellei — spuse deţinătoarea *jocului mic,* tăindu-şi o felie mare de brînză.

— Da, doamnă, — murmură fata, ieşind.

Menichella era o sărmană, de şaptezeci de ani, al cărei fiu, paznic la primărie, murise într-o încăierare cu *camorrişti,* în piaţa Pignasecca, cu un glonte în abdomen. Trăia din pomană şi în fiecare vineri venea în casa celor două surori Esposito, care-i dădeau o mîncare caldă, o jumătate de pîine în formă de colac, cîte o zdreanţă. Aşa făceau surorile Esposito, ca omagiu adus frumoasei Madone Addolorata, avînd ca zi, vineri. Miercurea făceau aceeaşi pomană unui biet orb, numit *Guarattelle,* fiindcă ani în şir făcuse pe mînuitorul de marionete, cele două surori Esposito această pomană dedicîndu-i-o Madonei del Carmine, care-şi avea ziua miercurea. Şi lunea, de asemenea, dădeau de mîncare unui copil de zece ani, părăsit, de care se ocupa toată străduţa Rosariello di Portamedina, dîndu-i de mîncare, în timp ce surorile Esposito îl ajutau în ziua aceea fixă, ca o pomenire a sufletelor din purgatoriu, cărora le aparţine ziua de luni. În orice zi era greu ca un sărman să bată la uşa lor fără a fi omenit cu ceva.

— Faceţi-o pentru sfîntul Iosif, pentru că e ziua lui !

---

[1] Caş proaspăt, de formă sferică sau lungulaţă ; poate fi şi afumată ; în genere, din lapte de bivoliţă, tipic Italiei meridionale (n. tr.).

— Fie lăudată sfînta 'Treime, azi e duminică, faceţi o pomană.

Cerşetorii primeau oricînd cîte ceva, fie ceva de mîncare, fie un pahar de vin, fie vreo zdreanţă ; bani, niciodată. Surorile Esposito aveau prea mare respect *faţă de ban*, cum spuneau ele, ca să-l dea de pomană ; şi explicau ele că era mai bună pomana, dacă dădeai de mîncare, decît să stimulezi viciul, dînd bani. Cerşetorii rămîneau pe palier : surorile Esposito nu-i lăsau să intre înăuntru, temîndu-se totdeauna de valorile pe care le aveau în casă ; duceau afară farfuria cu macaroane, sau cu legume, sau cu verdeţuri ; uneori, cerşetorul mînca pe scară, aşezat pe o treaptă, mormăind binecuvîntări.

Acum mîncaseră brînza afumată cu pîine, încet, cu mişcarea aceea, puţin de capră, a maxilarelor, smulgînd una după alta foile de ţelină, ronţăindu-le cu zgomot mare, de parcă ar fi fost fructe, ca să scape de gustul de ulei din gură. După ce au terminat, au rămas puţin nemişcate, privind petele albăstrii de pe faţa de masă, cu mîinile lăsate în voie în poală, în tăcerea digestiei şi a lungilor lor calcule mentale de femei de afaceri. Slujnica, Peppina, strînsese tot într-o clipă şi din bucătăria de alături se auzea tîrşîitul papucilor ei, cum se ducea şi venea, ca să spele cele cîteva farfurii, oprindu-se din cînd în cînd ca să-şi învîrtească în cratiţă macaroanele pe care le pusese din nou la încălzit, dat fiind că se răciseră.

Acum cele două surori se ridicaseră şi după ce îşi scuturaseră fustele de firimituri, se duseseră să-şi reia locul, la război, aplecîndu-şi capul, ridicînd metodic mîna dreaptă încărcată de inele, ţinînd mîna stîngă sub război, ca să coasă în tighel. Se auzi sunînd clopoţelul : cele două surori îşi schimbară iute o privire, reluîndu-şi imediat lucrul : pe lîngă ceea ce cîştigau, lucrul acela le servea şi ca paravan moral şi material.

Împingîndu-se una pe alta, au intrat două fete, două croitorese modeste. Prima, mai curajoasă, era blonda Antonietta care lucra la o croitoreasă de pe strada Santa Chiara şi care se ducea să-şi cumpere de mîncare pentru ea şi pentru tovarăşa ei, Nannina, de la ospătarul de peste drum de palatul în care era Sediul loteriei ; dar amîndouă erau îmbrăcate mizerabil, cu nişte fuste prăpădite dintr-o

stofuliță de lînă amestecată cu bumbac, cu cîte o jachetă țipătoare, dar sărăcăcioasă, din altă culoare și un șăluț negru pe care ele îl lăsau intenționat să le cadă pe brațe, ca să-și arate bustul și un noduleț de panglici roz, la gît. Nannina, cea mai mică, era rudă cu cele două surori Esposito, dar dintr-un respect teribil simțea o sfîntă teamă față de mătușile ei, pline de bani, de bijuterii, care o primeau totdeauna cu o reflexivă și meditată răceală. Au lăsat-o totuși pe nepoată să le sărute mîinile ; cele două fete au rămas în picioare, lîngă război, privind lucrul acela înalt, parcă umilite.

— Azi nu te-ai dus la slujbă ? — o întrebă *donna* Caterina pe Nannina.

— Am fost, — răspunse imediat, volubilă, fata, împinsă de coatele pe care i le dădea Antonietta — dar patroana ne-a trimis să facem unele cumpărături, aici pe aproape, și cum colega asta a mea voia să vă ceară o favoare, am venit...

— Din partea cui voia o favoare ? — întrebă *donna* Concetta, ridicîndu-și ochii de pe plapumă.

— Chiar de la dumneavoastră, mătușă... se bîlbîi nepoata.

— Hm ! — exclamă aceasta, cu o intonație profund ironică, zîmbind și dînd din cap.

Fetele amuțiră, privindu-se una pe alta : încă de la început situația se arăta cam albastră. Deținătoarea *jocului mic*, imediat, dezinteresată de chestiune, cu o pereche de foarfece tăia ața de la înseilăturile plăpumii, acolo unde fusese tighelită, și vesta ei de lînă maronie se acoperea cu mici fire de ață albă.

— Ei bine ! V-ați pierdut limba ? Despre ce e vorba? — întrebă rîzînd *donna* Concetta.

— Iată, *donna* Concettina, acum vă spun eu — reluă blondina Antonietta, mușcîndu-și buzele ca să le înroșească. Aș vrea să-mi fac o rochie nouă de Paști, și o pereche de cizmulițe, și să-mi cumpăr muslină ca să-mi fac trei, patru bluze... Făcînd economie la sînge și cusîndu-mi singură tot, cînd mă întorc, după ce-mi termin ziua de lucru la croitoreasă, și tot am nevoie de patruzeci de lire. Eu nu le am aceste patruzeci de lire, și ca să le pun

deoparte, aș avea nevoie de un an. Fiindcă am aflat că sînteți foarte bună și că faceți atîta bine oamenilor săraci, de aceea m-am gîndit că dumneavoastră mi-ați putea împrumuta aceste patruzeci de lire...

— Te-ai gîndit destul de rău — spuse glacial cămătăreasa.

— Și de ce ? Eu pot să mă achit de datoria asta, dînd o sumă pe săptămînă ; cîștig douăzeci și cinci de *soldi* [1] pe zi ; nu datorez nimănui nici un ban ; întrebați-o pe Nannina, nepoata dumneavoastră, care garantează pentru mine...

— Nannina ar trebui să găsească pe cineva să garanteze pentru ea... bombăni *donna* Concetta. Dar la ce-ți folosește rochia asta ? Rochia de pe tine nu ți-e de ajuns ? Cînd n-ai bani nu-ți faci alte rochii ! Cînd sora mea și cu mine nu aveam bani, nu ne făceam rochii ! Sînteți nebune, voi, toate fetele de azi...

— Mătușă, mătușă, faceți-i plăcerea asta. Are un iubit și îi e rușine să pară prost îmbrăcată, — se rugă nepoata, pentru prietena ei.

— Și eu am avut un iubit, — replică *donna* Concetta — și nu-i era rușine cu mine, cînd eu eram prost îmbrăcată.

— Bărbații de azi sînt altfel... — murmură blonda Antonietta. Așa că îmi faceți binele ăsta ?

— Fata mea, eu nu te cunosc...

— Eu lucrez la Cristina Gagliardi, la Santa Chiara, numărul 18, etajul întîi : locuiesc la Strettola di Porto, numărul 3, vă puteți informa...

Urmă o tăcere în care din nou fetele își schimbară cîte o ochiadă alarmată.

— Cel mult, cel mult, — spuse, ridicînd capul, *donna* Concetta — eu îți pot da pe credit stofa de lînă și bumbac ca să-ți faci o rochie și muslină pentru aceste bluze... voi ruga pe un negustor care mă cunoaște... un om cumsecade... dar vei plăti metrajul mai scump...

— Nu contează, nu contează, — întrerupse imediat Antonietta — faceți cum credeți dumneavoastră...

[1] Un *soldo* (cinci centime) echivala cu a 20-a parte dintr-o liră (n. tr.).

— Ce culoare trebuie să aibă stofa asta ? — întrebă pe un ton matern *donna* Concetta.

— Sau un albastru marin, sau verde-sticlă... albastru marin îmi place mai mult...

— Îţi stă mai bine ; cu *bleumarin* faci o impresie elegantă — adăugă Nannina cu un aer de importanţă.

— Şi nu se decolorează atît de uşor — încheie *donna* Concetta. De cîţi metri ai nevoie ?

Fata socotea în gînd, agitîndu-şi degetele, de parcă ar fi măsurat, privindu-şi trupul, socotind şi răssocotind.

— Zece metri, da, zece metri sînt de ajuns...

— Cinci *canne* deci ? Iisuse ! Mda, te pomeneşti că vrei să ţi le coşi ultima modă ? !

— *Donna* Concettì, fiţi indulgentă... — răspunse, zîmbind, Antonietta.

— Bine, bine. Pentru fiecare bluză e nevoie de patru metri de muslină, înseamnă şaisprezece metri cu totul...

— Şi pantofii ? — întrebă fata, şovăitoare.

— Eu nu cunosc cizmari, fata mea.

— Îmi veţi da restul pînă la patruzeci de lire în bani? — se aventură să întrebe tînăra croitoreasă.

— Ascultă, fata mea, — răspunse *donna* Concetta — eu vin mîine, sîmbătă, la croitoreasă, să mă informez dacă într-adevăr îţi dă douăzeci şi cinci de *soldi* pe zi şi dacă nu cumva ai luat bani cu avans. Acolo aranjez cu croitoreasa ca în loc să-ţi dea plata în întregime pe săptămînă, în fiecare sîmbătă să reţină două lire pentru mine, ca dobîndă pentru patruzeci de lire.

— Două lire ? — exclamă fata, îngrozită de toată discuţia aceea.

— Da. Ar trebui să pretind patru, adică cinci centime pentru fiecare liră pe săptămînă, dar tu eşti o fată săracă şi vreau să te ajut cu adevărat. Croitoreasa îmi dă cele două lire ca dobîndă : tu apoi, din rest, scazi cît crezi din datorie, cinci lire, trei, două, cum îţi convine. Ai înţeles ?

— Da, da... — exclamă terorizată fata.

— Cu cît plăteşti mai repede, cu atît e mai bine pentru tine. Dar te avertizez că dacă iei banii toţi de la croitoreasă, sau dacă pleci de la ea, sau faci vreo altă prostie

[1] Măsură veche care echivala cu doi sau trei metri (n. t.).

de genul ăsta, ajung eu la tine, drăguță, și-ți arăt eu ție cine e Concetta Esposito. Mie puțin îmi pasă dacă te bag la închisoare, cînd e vorba de sîngele meu... m-ai înțeles?

— Da, doamnă, da, doamnă, — se bîlbîia Antonietta cu lacrimile în ochi.

— Ești încă departe de situația de a ți se întîmpla așa ceva, — încheie *donna* Concetta cu răceală, aplecîndu-și din nou capul, ca să matlaseze plapuma.

— Nu, nu — țipă fata — tot ce vreți dumneavoastră. Promiteți-mi că veniți mîine, la Santa Chiara, numărul optsprezece !

— Ne vedem mîine, — spuse *donna* Concetta, poftindu-le să plece.

— Și-mi aduceți metrajele ? Mi-aduceți banii ?

— La asta trebuie să mă gîndesc eu.

— La revedere, mătușă — murmură Nannina, mai palidă și mai speriată decît prietena ei.

— Harul Domnului să vă aibă în pază — spuseră în cor cele două surori Esposito, reluîndu-și lucrul.

Fetele s-au retras tăcute, cu capul plecat, nemaigăsind putere nici să vorbească, nici să zîmbească. O femeie care suia scările, grăbită, se ciocni de ele, mormăi un *scuzați* în grabă și se duse să bată la ușa surorilor Esposito. Era Carmela, muncitoarea la fabrica de tutun, cu ochii mari și plini de gînduri dureroase, cu figura consumată : mai înainte de a intra în casă, oftă adînc în timp ce obrajii supți i se îmbujorară.

— Îmi permiteți ? — întrebă din sălița, cu un glas slab.

— Intrați, — i s-a răspuns dinăuntru.

— Ah, tu ești fata lui Dumnezeu ? — spuse Concetta, recunoscînd-o. Spune adevărul, ai venit să-mi restitui banii ? În cele din urmă, te-a mustrat conștiința ? Hai dă-mi-i !

— Dumneavoastră vă arde de glumă, *donna* Concetta dragă — spuse nenorocita, schițînd un surîs palid. Dacă aș avea treizeci și patru de lire, aș sări în sus de treizeci și patru de ori.

— Sînt treizeci și șapte de lire și jumătate, cu dobînda de săptămîna trecută, — rectifică cu răceală cămătăreasa.

— Cum doriți dumneavoastră : cine vă contrazice ? Dumneavoastră spuneți treizeci și șapte și jumătate și eu spun tot ca dumneavoastră.

— Mi-ai adus cel puțin dobînda ?

— Nimic, nimic, — răspunse cu disperare fata, plecîndu-și capul. Mă roade mizeria. Am ajuns să cîștig o liră și jumătate pe zi, aș putea trăi ca o doamnă, dar nici vorbă de așa ceva !

— De ce cheltuiești banii aiurea ? — întrebă *donna* Concetta, cedînd nevoii ei de a ține predici de înțelepciune debitoarelor ei. Ești o nepricopsită, asta ești !

— Dar cum, *donna* Concè ? strigă cu disperare Carmela ; nu trebuie să-i dau un codru de pîine mamei mele bătrîne ? Cînd sora mea crapă de mizerie cu trei copii, cu unul pe moarte, de-ți sfîșie sufletul, pot să-i refuz o jumătate de liră ? Cînd cumnatul meu, Gaetano, cu toate viciile lui, nu are nici de fumat, pot să-i refuz cinci șase soldi ? Cu ce inimă, *donna* Concetta, dragă ?

— Raffaele îți ia pielea de pe tine, Raffaele ! — lălăi cămătăreasa, înfigînd acul cu ață roșie.

— Și ce pot să fac ? exclamă fata, deschizînd brațele — el s-a născut să facă pe domnul. Pînă una-alta, dacă luni nu plătesc proprietarului chiria, mă dă afară. Îi datorez treizeci de lire : de-aș putea să-i dau măcar zece ! Ah, dacă mi-ați face binele acesta imens !

— Ești nebună, fata mea !

— *Donna* Concetta, *donna* Concetta, ce contează la dumneavoastră zece lire ? ! Și eu vi le dau înapoi, știți asta, eu nu am luat niciodată o centimă de la nimeni. Nu mă lăsați să fiu aruncată în stradă, *donna* Concetta, faceți-o de dragul morților care v-au ajuns în rai !

— Nu, nu, nu — răspunse ritmat plăpumăreasa.

— Ascultați, ascultați — adăugă cealaltă, gîfîind, — cerceii aceștia pe care-i port au fost plătiți cu șaptesprezece lire, patru ducați, de cumătra mea ; vi-i dau, nu am altceva, și mi-i veți da înapoi cînd vă voi restitui cele zece lire.

— Eu nu împrumut pe gaj — răspunse *donna* Concetta, după ce privise atentă cerceii.

— Dar nu e un gaj ; îmi faceți un bine. Dacă ar trebui să-i dau drept gaj mi-ar da cinci sau șase lire : și-ar

păstra dobînda cu anticipaţie şi cu banii de formular, de cutiuţă şi intermediar, mi-ar rămîne trei sau patru lire. Faceţi-o doar de astă dată, *donna* Concetta, Maica Domnului vă priveşte din cer !

Şi cu un gest convulsiv îşi scoase cerceii de aur din urechi, cam vechi, îi frecă cu o margine a şorţului şi-i puse delicat pe plapumă : îi mai privea încă intens, luîndu-şi rămas bun de la ei. *Donna* Concetta îi luă cu o grimasă de dezgust : schimbă o privire cu sora ei, care-şi ridicase capul ; deţinătoarea *jocului mic* păru să fi spus da, dintr-o clipire. Mută, rigidă, *donna* Concetta se ridică, luînd cu ea cerceii, apoi intră în altă cameră din apartament, unde dormeau cele două surori ; s-au auzit cheile în broască, deschizîndu-se şi închizîndu-se sertare, cu intervale de tăcere. Apoi, *donna* Concetta a reapărut. Ţinea în mînă două mici fişicuri în hîrtie îngălbenită.

— Sînt bani : numără-i, — spuse scurt, punîndu-i în faţa Carmelei.

— Nu contează, nu contează, — răspunse sărmana de ea, tremurînd de emoţie. Cel de Sus vă va răsplăti, dîndu-vă sănătate pentru ceea ce faceţi pentru mine.

— Bine, bine, — încheie *donna* Concetta, reluîndu-şi lucrul. Dar îţi atrag atenţia că îţi vînd cerceii dacă nu plăteşti.

— Nu vă îndoiţi, — murmură Carmela, plecînd.

Cîtva timp cele două surori rămaseră singure, matlasînd plapuma.

— Cerceii valorează douăsprezece lire de aur — spuse Caterina care avea un ochi de argus.

— Mda, — spuse *donna* Concetta. Dar Carmela va plăti, este o fată bună.

Din nou se auzi sunînd clopoţelul.

— Pare sunetul doicii, — observă Caterina.

Se auzi un pas tîrşiit, cu un zgomot ca de o ladă pusă pe jos, într-un colţ al săliţei : şi în faţa celor două surori apăru deşuchiat, cocoşat, cu un şold mai sus, ca şi cum şi-ar mai fi ţinut lădiţa de lustragiu, Michele, lustragiul. Salută, spunînd în stil spaniol *la vostra buona grazia* [1],

[1] Corect în ital. : *con la vostra buona grazia* ; cu permisiunea dumneavoastră (n. tr.).

în timp ce sumedeniile de zbîrcituri de pe chipul de copil rahitic îmbătrînit păreau să emane maliție. Surorile l-au privit, așteptîndu-l cu răbdare să vorbească.

— Aici mă trimite Gaetano Galiero, mănușarul...

— Frumos bărbat și cumsecade! — exclamă *donna* Concetta, punînd o hîrtiuță în degetarul pe care-l simțea larg.

— Și dacă nu lăsați oamenii să vorbească nu ne vom înțelege niciodată! — adăugă cocoșatul filosofic. Gaetano are mari obligații față de dumneavoastră, dar dumneavoastră sînteți o femeie frumoasă, și nu vă lipsește judecata și-l veți ierta pentru greșelile lui. Ei bine, n-aduce anul ce-aduce ceasul, și cînd vă veți aștepta dumneavoastră mai puțin, Gaetano va fi aici cu banii...

— Da, da... — spuseră cele două surori cu un zîmbet ușor ironic.

— Și apoi veți vedea. Dar eu am venit să vă vorbesc de o afacere de-a mea. Eu fac, slavă Domnului, o *artă* mai bună decît cea pe care o face Gaetano; stau lîngă cafeneaua De Angelis, la Carità, și nu spun doar așa ca să spun, dar lustruiesc pantofii celei mai fine nobilimi din Napoli. Ceea ce vreau să cîștig, cîștig. Puțin îmi pasă de ce vreme e. Cînd plouă, mă așez sub arcul porții, în cafenea: și cu cît se face mai mult noroi pe stradă, cu atît curăț mai mulți pantofi. Oh, frumoasele mele doamne, dacă aș avea mintea întreagă, la ora asta aș fi un domn! Hm! Acum, ca să fac o afacere serioasă, dar foarte serioasă, am nevoie de o anumită sumă: și cum dumneavoastră faceți asemenea plăceri oamenilor, am venit să vă propun afacerea. Am nevoie de patruzeci de lire, de achitat cîte trei lire pe săptămînă. Asta, pînă cînd nu închei *combinația* asta serioasă, fiindcă atunci vă restitui capitalul, dobînda și vă fac și un cadou nemaipomenit...

— Nu vă deranjați, — spuse ironic *donna* Concetta.

— Dacă nu-mi împrumutați mie, banii ăștia, cui vreți să i-i împrumutați? — răspunse cu îndrăzneală șoldiul. Dacă stau o zi întreagă în fața cafenelei, cîștig două lire, știți? Nici un ucenic de bărbier nu poate spune asta! Dealtminteri *locul* acela este norocul meu, este prăvălia

mea, dacă plec de acolo, nu mai cîştig un ban, prin urmare, nu pot să-l schimb ! Întrebaţi-l pe cafegiu cine e Michele. Banii dumneavoastră sînt la loc sigur în mîinile mele. Cafegiul vă va spune tot.

— Dacă garantează cafegiul pentru dumneata, eu îţi dau banii — spuse imediat *donna* Concetta.

— Ei, atunci mi i-ar da el — obiectă şoldiul. Nu, nu, Michele nu are nevoie de garanţie. Veniţi mîine, sîmbătă, la nouă, la cafegiu ; şi veţi auzi ce vă va spune : şi veţi vedea că-mi veţi da, nu patruzeci, ci şaizeci de lire. Sînt om cinstit, stau în faţa unui public întreg, doamnele mele.

— Ei bine, ne vedem mîine. Cunoşti dobînda ? — întrebă *donna* Concetta.

— Atîta cît vreţi dumneavoastră, — replică galant şoldiul. Şi o ceaşcă de cafea cu o brioşă : la Cafenea eu sînt patron ! Aveţi ceva de comandat ?

— Totdeauna rugăminţi, nu comenzi, — murmurară cele două femei, în timp ce el pleca.

După o pauză de lucru, Caterina observă :

— Prea repede i-ai spus da.

— Îl pun pe cafegiu să-mi scrie garanţia. Şi apoi e cocoşat : poartă noroc, adăugă *donna* Concetta.

— Dacă ne-ar purta noroc, ar trebui să terminăm cu felul ăsta greu de trăit, reluă Caterina, care era oricînd dispusă să se vaiete de soarta ei.

— Ei ! — oftă cealaltă. N-avem şi noi un bărbat ca să ne fie de un real ajutor, de aceea trebuie să ne facem totdeauna singure dreptate. Ciccillo şi Alfonso sînt doi tîmpiţi, e inutil...

— Ce vrei să faci ? suspină cealaltă.

Şi cele două surori, lăsînd lucrul, odihnindu-şi mîinile pe deasupra plăpumii roşii, începură să se gîndească la chinul lor tainic, la necazul lor pe care nu-l mărturiseau nimănui, la cei doi logodnici ai lor, doi muncitori buni de la arsenal, cei doi fraţi Jannaccone, care le iubeau, dar care nu voiau să se căsătorească cu ele, nici unul, din cauza meseriei lor. De trei ani ele se zbăteau în lupta aceea între dragoste şi bani, dar Ciccillo şi Alfonso Jannaccone nici nu voiau să audă : să se căsătorească cu o deţinătoare

de *joc mic* și o femeie care împrumuta bani cu camătă, i-ar fi făcut să se simtă rușinați în fața întregului arsenal.

Erau doi muncitori buni, simpli, foarte taciturni, care nu-și risipeau ziua, aveau ceva bani puși deoparte și veneau să-și petreacă seara la cele două surori. Încăpățînați în ideea aceea, una din puținele pe care le aveau în creierul lor naiv, nici un elan de dragoste și nici o poftă de bani nu ajungea să le înfrîngă încăpățînarea. În diverse rînduri, cele două surori, subjugate banului, jignite nespus de acel refuz, se certaseră cu cei doi logodnici, îi dăduseră afară din casă, dar pentru scurt timp ; împăcarea s-a făcut așa, cu naturalețe, Caterina și Concetta promiteau să înceteze. Fără îndoială că cele două femei aveau bani și încă mulți, puși deoparte, dar nu vorbeau niciodată despre asta ; și chiar ele, în ciuda iubirii lor față de Alfonso și Ciccillo Jannaccone, tergiversau căsătoria, ca să mai cîștige ceva lire, nefiind în stare să trunchieze brusc afacerile acelea de cămătărie, nevrînd să renunțe la vechile credite, nerezistînd patimei de a deschide altele noi, și neînțelegînd rușinea celor doi îndrăgostiți, mîhnindu-se ca de o nedreptate. Ah, lor li se părea că fac un act de umanitate, așa gîndeau cele două surori, dînd bani cu dobîndă, dînd posibilitatea de a juca la loterie, cu cinci centime sau cu zece, biletul de loto, li se părea o operă caritabilă : din moment ce lumea cumsecade, dar săracă, din Napoli, jupuită și strînsă cu ușa, care lua bani de la Concetta ca să-i dea Guvernului și Caterinei, le mulțumea, plîngînd, binecuvîntîndu-le ! Cînd erau singure, în momentele lor de răbufnire, cele două surori se văitau de soarta lor ; să fi fost alții în locul lor, s-ar fi arătat foarte fericiți să aibe, drept viitoare soții, femei atît de active, harnice, cu o zestre ; dar cei doi muncitori se încăpățînau, invincibili, insistînd că nu aveau să le ia de soții niciodată, niciodată, dacă nu renunțau la felul acela de a cîștiga bani. Mai ales Ciccillo, logodnicul Caterinei, deținătoarea *jocului mic,* era tare ca piatra ; ba chiar îi spunea din cînd în cînd :

— Caterina, într-o bună zi o să ajungi la închisoare.

— Plătesc pentru libertate provizorie și ies ! Apoi, avocatul aranjează să fiu achitată — spunea ea, care cunoștea legea și dedesubturile ei.

— Dacă ajungi la închisoare, nu mă mai vezi la faţă — replica Ciccillo, aprinzîndu-şi un chiştoc.

Da, cînd erau singure, singurele, cele două surori se lăsau cuprinse de deznădejde. Dar dragostea faţă de bani era atît de puternică, încît le făcea să amîne mereu ziua unei duble căsătorii. Răbdători, cei doi muncitori aşteptau, cu economiile lor, cumpărînd încet, încet, mobila pentru casă nouă, împreună, deoarece nu se despărţiseră niciodată.

— De Paşti, — spuneau cele două surori, gîndindu-se să încheie toate afacerile lor pînă atunci.

— De Paşti, — consimţeau cei doi fraţi.

— În septembrie, — spuneau ele, în aprilie, înglodîndu-se, mai mult ca oricînd, în reţeaua afacerilor acelea murdare.

— În septembrie, — admiteau cei doi muncitori.

Şi mereu, cînd rămîneau singure, cele două surori se văitau, se văitau că sînt maltratate de destin, că nu le sînt recunoscători bărbaţii pe care ele îi iubeau şi ajungeau la concluzia :

— Ciccillo şi Alfonso sînt doi tîmpiţi !

Dar nici în ziua aceea n-au rămas mult timp singure. Trista meserie continuă pînă seara. Veni un pictor de sfinţi, pictor în sensul că el picta figura, mîinile şi picioarele sfinţilor de lemn şi stuc din miile de biserici din Napoli şi din provincie : un pictor bolnăvicios, care cerea bani şi căruia i s-au acordat numai cu promisiunea de a aduce, a doua zi, o statuetă a Immacolatei Concezione, în veşmînt albastru presărat cu steluţe, ocrotitoare a Concettei, cămătăreasa. A venit, cu disperare, Annarella, sora Carmelei, ca să ceară cu împrumut, chiar ca un act de caritate, două lire pentru ziua aceea, pentru pruncul ei bolnav : şi acolo s-a petrecut o scenă oribilă ; cele două femei nu credeau cele spuse de Annarella, vroiau să-şi mai bată joc de ea încă o dată, fiindcă ea şi Gaetano, soţul ei, aveau o datorie importantă şi nu le era ruşine să ia sîngele de la biată lume şi să nu-l restituie : Annarella ţipa, plîngea, striga că avea să se ducă să-şi ia copilul, care ardea de febră, ca să-l arate celor două surori ; că făcea

milă pînă și pietrelor hohotind, striga că și ele aveau dreptate, că toată lumea avea dreptate, dar că să le fie milă de o biată făptură care nu avea nici o vină, acum că îl înțărcase, avea să-și găsească o altă jumătate de slujbă, dacă o ajuta-o Maica Domnului ; și în cele din urmă, din plictiseala de a-i mai auzi strigătele, plînsetele, Concetta îi dădu cele două lire, jurînd și blestemîndu-se că acelea erau ultimele pe cît era de adevărat că aceea era ziua de vineri, din martie, cînd poate că murise Mîntuitorul — din moment ce nu se știe bine în care din vineri din martie a murit Iisus !

Au mai venit și alți oameni stînjeniți, înfuriați sau îndurerați, să plătească vechi rate de dobînzi, să ofere zălog, să ceară alți bani ; și dezbaterile treceau de la umilință la asprime, de la amenințări la rugăminți, de la promisiuni solemne la tranzacții lașe. Discutînd, certîndu-se, amenințînd, Concetta continua să lucreze, în fața surorii sale, în timp ce se înnopta : și nu obosea, cu replica totdeauna promptă și eficace, cu fraza mereu lucidă, cu intuiția imediată a bunului sau a răului platnic. Numai pentru un vizitator discret, îmbrăcat îngrijit, cu fața rasă a servitorilor de case bune, ea se ridică și se duse cu el în camera de alături ; unde au discutat în șoaptă cîtva timp. S-a auzit obișnuitul zgomot de chei care scrîșneau în broască, de sertare deschise și închise ; servitorul plecă, cu același aer rezervat, urmat de Concetta.

— Este majordomul marchizului Cavalcanti ?

— Da — spuse Concetta, fără a mai adăuga ceva.

Se sfîrșea ziua aceea aspră și obositoare de vineri. Cele două surori, acum că se înnopta, renunțaseră să mai matlaseze plapuma ; și Caterina, pentru marea zi de sîmbătă care era a ei, pregătea niște dosare groase, scrise cu caractere inegale, numai cifre, în care ea se descurca perfect. La lumina lămpii cu petrol, aplecată asupra registrului, în timp ce se gîndea, își mișca buzele ; și Concetta, văzînd-o cufundată în lucrul ei serios, săptămînal, tăcea, respectînd pregătirea aceea înțeleaptă, simțind că de la ea, mîine, aveau să se reverse bani, bani, bani.

VII

FUMÎND O ȚIGARĂ *TOCOS*, AL cărei fum parfumat umpluse camera cea mică, *don* Gennaro Parascandalo era profund absorbit de studiul unui carnet al lui, răsfoind paginile unui registru de scadențe, comparînd scadențele adnotate în șir lung, cu unele cifre obscure și enigmatice, semnate în carnețelul său, uneori luînd tocul și scriind ceva, un cuvînt, un număr, deasupra paginii din registrul cu scadențe, și așa încărcată de tot felul de notări.

Lucra destul de calm și în liniște, în cămăruța din apartamentul din strada San Giacomo, față în față cu ușa Bursei ; un apartament pe care-l locuia cu chirie, de pe vremuri, care se numea *studio* [1], unde începea, își desfășura și își încheia afacerile, cu discreție, un secret pe care-l păstra și față de soția lui, departe, izolată zile întregi în acel trist, solemn, foarte bogat apartament din palatul Rossi. Cînd se spunea că *don* Gennarino Parascandalo era la *studio*, se spunea tot ; fie cel ce spunea, fie cel ce asculta, oricine avea aceeași senzație de respectuoasă teamă, o viziune înspăimîntătoare a unei bogății mereu crescînde, o afluență magică de bani care trag la bani, ca prin farmec ; *studio*-ul, locul unde *don* Gennaro Parascandalo, puternic, înțelept, îndrăzneț și rece în îndrăzneala lui reușea să-și amplifice în mod fabulos averea ! *Studio*-ul lui de pe strada San Giacomo era alcătuit din două camere : o cameră mare cu două balcoane, plină pînă la refuz cu obiecte de valoare, bizar acumulate, tablouri de pictori de prestigiu, mobile exotice, candelabre de bronz aurit, pendule antice foarte curioase, rulouri de covoare, rulouri de pînză fină de batist, vase de porțelan, statuete de teracotă, și pînă și o panoplie de arme antice și moderne. Camera aceea vastă era un muzeu : ca să păstreze curat, Salvatore, slujitorul devotat al lui *don* Gennaro, pierdea acolo jumătăți de zi, umblînd cu maximum de delicatețe, temîndu-se să nu cumva să strice, să spargă ceva ;

[1] În sensul de birou, cabinet, cameră de lucru (n. tr.).

din cînd în cînd cîte un obiect rar, vîndut cu mare profit, sau schimbat cu altul, sau donat într-unul din momentele sale de calculată generozitate, ieşea din muzeu ; dar locul gol era imediat ocupat de un nou obiect care sosea sau de multe altele care se înghesuiau în straniul muzeu. Din cînd în cînd, *don* Gennaro, într-un moment de solitudine deschidea uşa de la odăiţa în care scria, arunca o privire asupra a ceea ce el chema *omnibus*-ul său, dar nu se hazarda să intre, atît de mare era cumulul obiectelor. Cealaltă cameră, cămăruţă, era mobilată foarte delicat cu un lux decent şi fin, cu fotolii, divane, mesuţe, cu cele trebuincioase pentru fumat, şi un birou, care părea pus acolo ca să legitimeze cuvîntul *studio ;* tapiseria nu era stridentă, ci veselă, şi o fineţe de bibelouri pe birou, cu care se mai juca adesea *don* Gennaro Parascandalo.

Cel ce intra acolo, chiar dacă ar fi purtat în suflet o amărăciune fără leac, se simţea mai calm, împăcat temporar cu existenţa ; şi însăşi faţa de om cumsecade a lui *don* Gennaro Parascandalo, umbrită, uneori, de un nor de melancolie, felul său vesel şi franc pînă la urmă ajungeau să dea mediului o aparenţă benignă care învingea toate temerile, toate dificultăţile, toate grijile şi dădea în mîinile stăpînului casei un vizitator dezarmat de mijloacele morale, slab şi învins. Toată marea reţea de afaceri ale lui *don* Gennaro era condusă de lucrul minuţios al hieroglifelor din carneţelul său, şi de un registru de scadenţe şi el plin de adnotaţii dense, de nume, de cifre, de observaţii.

De îndată ce era anunţată o vizită, *don* Gennaro, fără să se grăbească, închidea dosarul cu scadenţe în sertar şi îşi vîra în buzunar carneţelul, încît dispărea orice urmă de afaceri, pe birou făcînd o impresie frumoasă, o călimară de bronz aurit şi cuarţ, în formă de şapcă de jocheu, cu alte atribute de curse, un prespapier în forma unui plic de argint cu cinci sigilii de aur care erau cinci monede vechi, o scrumieră de bronz în forma unui pantofior arcuit de damă ; şi *don* Gennaro Parascandalo se tot juca cu un beţigaş lung din fildeş încrustat, un beţigaş japonez. Astfel, în acea zi de vineri din martie, după masă, el continua să-şi fumeze ţigara, *Tocos,* privindu-i fumul, dar cînd credinciosul Salvatore, cu mustaţa şi bărbia rase cu grijă şi cu favoriţii negri, ca un servitor de casă mare, discret,

taciturn, a venit să-i spună că domnul Cesare Fragalà voia să intre, *don* Gennaro închise imediat dosarul cu scadenţe în sertar şi îşi vîrî carneţelul în buzunar.

— Cu permisiunea dumneavoastră, cumetre ! — intră spunînd şi zîmbind, Cesare Fragalà.

— Cu tot respectul ! Ce mai fac cumătra şi cumetriţa ?

— Foarte bine, foarte bine, *don* Gennarino dragă : sînt din familia Fragalà, familie sănătoasă, fără suferinţe fizice. Şi dumneavoastră tot bine, nu-i aşa ?

— Totdeauna bine ; dar mă plictisesc la Napoli. Cesarino dragă, ăsta e un oraş de zdrenţăroşi. Peste o săptămînă plec la Nisa şi Montecarlo ; după asta mă duc la Paris.

— Şi la Montecarlo jucaţi ? — întrebă Cesare Fragalà, cu o privire scrutătoare.

— Da, puţin ; cîştig adesea ; am noroc ; şi învăţ să joc.

— Ca şi cînd aţi mai avea nevoie ! — exclamă Cesare.

— E bine să ştii totul, — observă modest *don* Gennaro Parascandalo, — dumneata n-ai fost niciodată ?

— Nu, — spuse, dus pe gînduri, Cesare. Am soţie, şi o fată... totuşi, este ceva nemaipomenit să cîştigi douăzeci, cincizeci, o sută de mii de lire într-o seară !

Şi în adîncul ochilor, imediat plini de melancolica poftă, i se citea marea patimă a unui cîştig considerabil, imediat, datorat norocului.

— Ce-ai face cu ei ? — întrebă *don* Gennaro, luînd o altă ţigară pentru el şi oferindu-i şi lui Cesarino, dintr-un portţigaret de argint cizelat, rusesc, foarte elegant.

— Ce-aş face ? În primul rînd cu cincizeci de mii m-aş destrăbăla, cumetre drag, ca să mă bucur puţin de viaţă, în compania prietenilor şi a prietenelor, eu nu sînt un egoist ; şi cincizeci de mii mi-ar servi să deschid o prăvălie în piaţa San Ferdinando. Cu ce am în piaţa Santo Spirito n-ajung să-i cîştig niciodată, — încheie melancolic Cesarino.

— Şi totuşi cu carnavalul cred că ai cîştigat foarte bine — spuse lent *don* Gennaro, scuturînd scrumul ţigaretei sale.

— Da, da, destul ! Dar ar fi nevoie de Montecarlo, sau de altceva : dacă nu, îmi rămîne să vegetez, şi zestrea Agatinei nu mai ajung s-o fac. Şi apoi sînt mereu strîmtorat... atîtea obligaţii... tocmai, ieri ar fi trebuit să vă restitui acei

cincizeci de franci, pe care mi i-ați dat pe cuvînt... știți că am fost totdeauna punctual... dar n-am putut...

— Ei, pentru o zi nu contează — spuse rece *don* Gennaro, a cărei fizionomie devenise glacială, de cînd Cesare vorbea de datoria lui, și privea rotocolul de fum, în aer, vrînd parcă să evite să se uite direct în ochii cumătrului.

— Este că... nici azi nu vă pot plăti, — spuse repede Cesare Fragală, ca și cum ar fi vrut să scape de necazul acela dintr-o dată. A trebuit să scot din vamă o cantitate mare de zahăr... și atunci...

Don Gennaro, indiferent la toate acele cuvinte, tăcea.

— Cumetre drag, — spuse Cesare Fragală, trecînd printr-un minut foarte intens de chin, — dumneavoastră ați putea să-mi dovediți o și mai mare îngăduință. Mîine am o mică scadență de cinci sute de lire și nu sînt pregătit... ar trebui să mi-i împrumutați dumneavoastră, aceste cinci sute de lire și eu vă dau o mie, sîmbăta viitoare... îmi faceți un mare bine... și puteți conta pe punctualitatea mea...

— Nu pot, — spuse glacial *don* Gennaro.

— De ce ? Doar aveți bani, — exclamă ingenuu Cesare.

— Bineînțeles : dar nu pot.

— Atunci nu credeți în solvabilitatea mea ?

— Nici gînd : dar eu țin cont de o regulă a mea. Prietenilor intimi, rudelor, persoanelor ca dumneata, eu le împrumut oricînd cinci sute de lire ; adesea, aproape totdeauna le primesc înapoi ; bucuros îi împrumut din nou ; dar o singură dată dacă nu mi-i dau înapoi, nu le mai împrumut niciodată, niciodată. Astfel nu pot pierde decît cinci sute de lire.

— Dar eu vă dau înapoi o mie... — zise celălalt, buimac.

— Cine nu a putut înapoia cinci sute, este foarte stînjenit să ofere o mie ; și cine nu și-a ținut o singură dată cuvîntul, poate să nu și-l mai țină niciodată... — hotărî *don* Gennaro, ca o sentință.

— Și totuși nu credeam că puteți refuza pe un cumătru cu această favoare — murmură Cesarino. Mă faceți să mă simt nespus de jenat...

— Cred că fac bine nedîndu-ți acești bani — spuse Parascandalo, deschizînd o cutiuță de aur care acoperea

o cutiuță de chibrituri de carton, *Dellachà,* cu o figurină pe deasupra. Cred că dumneata o iei pe un drum greșit ; frecventezi o lume foarte ciudată...

— Poate că am făcut unele nebunii, o mărturisesc, — spuse Cesare cu loialitatea sa de copil mare — dar am avut intenții bune. Dealtminteri, — adăugă, vorbind parcă cu el însuși — acel Pasqualino de Feo are totdeauna nevoie de bani, de cîteva sute de lire. Este un biet om fără nici un rost pe lume. E chinuit de spirite ; îl ciomăgesc noaptea. Are nevoie să plătească să i se facă slujbe, rugăciuni, ca să le liniștească : de nu, îl tîrăsc spre moarte. Dacă am aruncat cîteva sute de lire, am avut motivele mele. Cumetre, acest lucru al spiritelor, este ceva tare ! Dumneavoastră aveți o minte luminată, și ați călătorit, dar dacă ați ști tot, ați vedea că e ceva tare...

— O fi, — consimți, dînd din cap, *don* Gennaro, — dar te lași tîrît pe un drum greșit.

— Nu, nu, — exclamă Cesarino, — acum trebuie să ajungem la o hotărîre. Ori albă ori neagră. Poate o vom avea-o în săptămîna asta, adică mîine ; sau va mai fi nevoie de un alt sacrificiu, săptămîna viitoare, și precis ne vom atinge scopul. Cumetre, — adăugă, revenind la chinul său, — chiar ar trebui să-mi acordați favoarea asta.

— Nu pot — replică *don* Gennaro.

— În sfîrșit, sînt un negustor cinstit și oricine ar vrea să trateze afaceri cu mine ! — strigă Cesare, cu un început de indignare.

— Dacă e o afacere, este altceva, — spuse *don* Gennaro imediat, cedînd.

— Ei bine, s-o tratăm ca pe o afacere — spuse imediat, potolit, Cesare.

Atunci, cu calm, *don* Gennaro deschise sertarul și scoase o poliță în alb, de o valoare de o mie de lire. Luînd un toc de lemn fin, delicat încrustat, cu peniță de aur, scrise suma în cifre și cu toate literele, și întrebă fără să-și ridice capul :

— Scadența peste o lună ?

— Peste o lună — confirmă Cesare.

Îi prezentă polița lui Cesare. Era pe numele lui Domenico Mazzocchi.

— Domenico Mazzocchi ? — întrebă Cesare, stupefiat.

— Este capitalistul pentru care lucrez, — răspunse glăcial *don* Gennaro.

Şi văzînd că după ce a iscălit-o, Cesare Fragalà era pe punctul de a adăuga domiciliul, îl opri, avertizîndu-l :

— Domiciliul prăvăliei.

— Şi de ce ?

— Poliţă de afaceri, comercială ; acţiunea legală se exercită mai bine acolo unde se află firma.

Cesare Fragalà simţi că-i îngheaţă sîngele în vene.

— Nu va fi nevoie — simţi nevoia să adauge Cesare ca să se asigure şi pe el însuşi.

Şi restitui poliţa lui *don* Gennaro Parascandalo, care o reciti, în amănunt, de două ori ; apoi deschise alt sertar şi scoţînd din el bancnote, numără, chiar de două ori, treisute optzeci de lire pe care i le înmînă lui Cesare, spunînd :

— Treisute optzeci. Numără-ţi banii dumitale.

— Treisute optzeci ? — întrebă celălalt, din nou stupefiat.

— Doisprezece la sută dobîndă, — explică *don* Gennaro.

— Pe an ? — întrebă în mod stupid Cesare Fragalà.

— Pe lună.

O tăcere. Şi în timp ce Cesare Fragala îşi număra banii, nu îndrăznea să-i spună lui *don* Gennaro Parascandalo că dobînda fusese calculată şi pe primele cinci sute de lire, pe care i le împrumutase el, *don* Gennaro şi nu capitalistul. Totuşi, nu spuse nimic : dimpotrivă, în buimăceala din sufletul său candid, adăugă, ridicîndu-se ca să plece :

— Mulţumesc !

— Ce mulţumiri ! Este o afacere. Doar că trebuie să te gîndeşti la scadenţă. Mazzocchi nu glumeşte, este un tip dur.

— Nu vă îndoiţi, — zise Cesare Fragalà, cu un palid surîs.

Şi după ce a salutat, a plecat pămîntiu la faţă şi cu gura amară ca şi cum ar fi mestecat mătrăgună. *Don* Gennaro trecu imediat la socotelile lui. Dar n-a durat decît cîteva minute, fiindcă Salvatore a venit să-i spună că, dincolo, avocatul Ambrogio Marzano voia să intre împreună cu un alt domn. Desigur, *don* Gennaro îi aştepta, fiindcă îşi încruntă uşor sprîncenele şi o expresie de gheaţă îi încremeni figura. Avocatul Marzano, intrînd, îşi păstra mereu

zîmbetul său plăcut, al bătrînului vioi şi pătimaş : tulburat părea, însă, cel care-l însoţea, un domn în jur de patruzeci de ani, gras dar spălăcit, cu ochii de o culoare foarte deschisă rotindu-se în jur rătăciţi, îndureraţi. Salutările au fost foarte scurte. Cu cincisprezece zile în urmă, avocatul Ambrogio Marzano şi baronul Lamarra fuseseră în strada San Giacomo, la *don* Gennaro, pentru o afacere de bani, discutînd, propunînd, acceptînd, refuzînd, reluînd discuţiile mereu de la capăt. La început, baronul Lamarra, fiul unui dăltuitor care devenise antreprenor, tot dăltuind în arşiţa soarelui, şi care economisise ban de ban, lăsîndu-i o avere fiului, baronul Lamarra, deşi se afla în situaţia de a cere cu împrumut trei mii de lire, îşi păstrase totuşi aerul vanitos de zdrenţăros îmbogăţit : dar cum zilele treceau, şi dificultăţile se încîlceau, el nu se mai juca decît automat cu zorzoanele de aur, prinse de lanţul de la ceas ; şi ochii săi albaştri, care inspirau vanitate, acum luau o expresie dezolată, pe care *don* Gennaro o studia cu ochiul său înţelept, motiv ca în faţa lui să capete aerul acela glacial. Numai *don* Ambrogio Marzano zîmbea continuu, încăpăţînat în afabilitatea lui.

— După atîta tergiversare, baronul ar avea o oarecare grabă de a încheia afacerea pe care o trenăm de atîtea zile, — spuse bătrînelul, căutînd să-şi încurajeze clientul.

— S-o încheiem, prin urmare, — răspunse *don* Gennaro, fără a-şi ridica ochii.

— N-aţi studiat o combinaţie mai bună ? — murmură baronul Lamarra.

— Nu, — răspunse *don* Gennaro.

Cei doi se priviră, şovăitori : baronul făcu un gest expresiv spre avocat, de a merge înainte.

— Ceea ce ar însemna ? — întrebă Marzano.

— Uite. Capitalistul meu, Ascano Sogliano, nu are capital, dar acum poate dispune de vreo patruzeci de duzini de scaune din Chiàvari [1], cu şase lire unul, cu şaptezeci şi două de lire duzina, în total, două mii şapte sute şi mai bine de lire. Ar da această marfă care este uşor de plasat, pe o poliţă de trei luni, în care să se semneze *in solido* [2]

[1] Oraş din Liguria (Genova) (n. tr.).
[2] Termen juridic, *în solidar* (n. tr.).

baronul și baroana Lamarra, cu obișnuita dobîndă de trei la sută, anticipată ; trei ori trei, nouă, deci nouăzeci de lire pentru o lună ; trei ori nouăzeci, două sute șaptezeci de lire, pentru trei luni.

— Și cumpărătorul acestor scaune de Chiàvari, ați spus, ar fi ? — replică Marzano, păstrîndu-și tonul ingenuu.

— Mda, — spuse *don* Gennaro, în continuare glacial.

— Cumpărător, la cît ? — întrebă baronul Lamarra cu o oarecare anxietate, cunoscînd bine răspunsul, dar sperînd parcă alt răspuns.

— V-am mai spus : la două mii de lire.

Avocatul dădu din cap : baronul răbufni.

— E prea mare pierdere, prea mare pierdere, — strigă. Și apoi, și semnătura soției mele !

— Domnule baron, scuzați-mă, — observă *don* Gennaro, — am impresia că greșiți. Eu vă fac o favoare, găsindu-vă un comerciant și un cumpărător. Eu nu țin la afacerea asta. Și vă anunț că am avut, pe polițe, iscălițurile unor doamne foarte nobile, foarte mari. Asta ca să clarificăm situația. Dumneavoastră veniți aici să strigați, ca și cum v-ați afla în mîinile unor briganzi care v-ar tăia urechile. Aici eu nu tai urechile nimănui. Dacă nu vă convine afacerea, renunțați la ea. Din partea mea, v-o repet, mi-e total indiferent.

Și ca semn de maximă indiferență își aprinse o țigară *Tocos*, și fumînd, începu să se uite în tavan. Baronul Lamarra, a cărui grăsime părea și mai searbădă și mai bolnăvicioasă, în conflictul acela chinuitor, era foarte agitat. Se așternu tăcerea. Avocatul dădea din cap cu blîndețe, ca și cum ar fi suferit din cauza slăbiciunilor umane ; și se uita la măciulia de argint a bastonului său făcut dintr-un soi de lemn de palmier, fără a mai vorbi. Baronul își trecu mîna prin părul lui bogat, negru care începea să încărunțească : apoi se hotărî să scoată un portofel mare negru, scoase o hîrtie, depunînd-o pe biroul lui *don* Gennaro, în fața lui.

— Consider o afacere încheiată — spuse el cu un glas gîtuit. Iată polița.

Don Gennaro n-a făcut decît să clipească în semn de adeziune. Deschise polița și o analiză îndelung, ca cifre, ca date, ca iscălituri, citind cu glas scăzut :

— Maddalena Lamarra... Annibale Lamarra... e bine, — încheie cu glas tare, aruncînd o ochiadă scrutătoare baronului Lamarra, a cărui figură devenise lividă din cauza furiei reprimate, sau dintr-un alt sentiment.

— Vreţi să vedeţi marfa ? — adăugă, apoi, cu corectitudine.

— Ce-mi pasă de ea — zise baronul, surd, ridicînd enervat din umeri. Daţi-mi banii, am nevoie de ei.

Don Gennaro aprobă, dînd din cap. Ca de obicei, deschise sertarul din mijloc, îşi aşeză poliţa şi îl închise ; deschise sertarul lateral, scoase bancnotele şi în mod metodic le numără.

— Număraţi-vă şi dumneavoastră banii, — spuse, înmînînd pachetul baronului, care-l urmărise cu ochii, imediat scînteietori la apariţia bancnotelor.

Dar acesta nu-i mai numără ; îşi puse pachetul cu bancnote în portofel şi, fără a mai scoate un cuvînt, se ridică imediat să plece. Vag, avocatul Marzano bîlbîi cîteva cuvinte de mulţumire şi salut : dar baronul ajunsese la scară, bătrînelul alergă după el ca să nu-i scape. Cînd a rămas singur, *don* Gennaro Parascandalo a deschis din nou sertarul de la birou şi scoţînd poliţa lui Lamarra, i-a mai analizat semnăturile, pronunţînd silabele cu un accent ironic :

— Maddalena Lamarra... *în solidar*... Annibale Lamarra, prin mandat tacit...

Şi încheie cu un zîmbet, împingînd sertarul la loc. Ninetto Costa intrase fără a mai fi fost anunţat : şi agentul de schimb, brun, plin de viaţă, foarte elegant, într-un costum de lînă englezească *prince de Galles* cu floarea la butonieră, cu bastonaşul de abanos în mînă, şi un inel gros de fier la degetul mic, în chip de pecete, părea imaginea tînărului fericit. Se tolăni într-un fotoliu, îşi puse picior peste picior şi îşi aprinse o ţigară, fredonînd uşor.

— *Bună lichidare a fost luni, nu ? — remarcă don* Gennaro.

— Proastă, proastă, — se răsfăţă Ninetto Costa.

— Nu-mi pari prea îngrijorat ; o fi proastă pentru clienţii tăi, nu pentru tine, — spuse Parascandalo.

— Este proastă pentru mine : ajung de la treizeci de mii la patruzeci de mii, — răspunse agentul de schimb,

dîndu-şi peste pantaloni o lovitură uşoară de baston, cu un gest care era considerat foarte elegant.

— Ei bine, şi cum plăteşti ?

— ...Voi plăti — încheie celălalt, cu un gest vag.

— Ai avut unele lichidări nereuşite, mi se pare ?!

— Aşa e, aşa. Lillina îmi ia tot — murmură cu o expresie nu perfect sinceră de regret.

— Lillina ? Ea spune că nu, — observă *don* Gennaro.

— Ţi-a spus ţie ? Este cea mai mincinoasă dintre femei ! Vai, ce mincinoasă, nici nu-ţi poţi închipui, Gennarino ! — şi încă mai exclama cu o furie cam prefăcută. Ai, prin urmare, bijuteriile alea ? — adăugă cu o anxietate, care nu ajungea să mascheze substratul de nepăsare.

— Da Are nevoie Lillina de ele ?

— Da... adică nu sînt sigur, ea e prea mincinoasă... şi apoi am pe altcineva în vedere...

— Eşti un drac, Ninetto, — spuse rîzînd *don* Gennaro.

Din acelaşi sertar din dreapta, de unde luase banii în alte două rînduri, *don* Gennaro scoase un etui mare de piele şi-l deschise. Pe catifeaua albă scînteiau discret bijuteriile : o pereche de cercei cu două solitare, o brăţară cu briliante montate în şir, o floare de păr. Ninetto Costa le privi, lovindu-se peste buze cu măciulia bastonului : se îndepărtă un minut, ca să le analizeze mai bine. Făcea toate acestea cu o mare dezinvoltură : dar un rictus, din cînd în cînd, dădea o expresie urîtă zîmbetului său.

— Sînt frumoase, nu ? — îl întrebă pe *don* Gennaro.

— Aşa mi se pare, — răspunse celălalt, cu modestie.

— Tu le-ai da ? Tu eşti un bărbat care ai gust.

— Le-aş da... dependent de femeie. Lillinei, nu...

— Nu ştiu dacă i le dau, nu ştiu, — erupse, din nou impetuos, Ninetto Costa. Şi tu crezi... adăugă cu timiditate, — tu crezi că valorează douăzeci de mii de lire ?

— Nu eu cred, *don* Domenico Mazzocchi care ţi le-a vîndut crede : eu nu mă pricep. De altfel le poţi evalua. Fii atent că îţi vor cere doi la sută din valoarea lor.

Şi spuse toate acestea cu un glas atît de dispreţuitor de rece, încît Ninetto Costa încercă de două trei ori să-l întrerupă, fără să reuşească.

— Dar ce eşti nebun ? Ce evaluare ? Cu tine, cu prietenul ăsta al tău Mazzocchi, ar trebui să fac asemenea lu-

cru ? Să mai pierd atîta vreme şi cu plictiseala asta... Nici prin gînd nu-mi trece. Ar însemna să jignesc un prieten, ba chiar doi prieteni !

— Ţi-ai semnat scadenţele ?

— Da, da, da, la trei, la patru, la cinci şi la şase luni, cinci mii de lire de fiecare dată, cu depozitul de rentă al mamei mele, şi scrisoare şi contrascrisoare... Totul este în ordine ! Vrei ceva de la Bursă ? Să cumpăr pentru tine?

— Nu fac afaceri, m-am retras — spuse salutînd şi zîmbind *don* Gennaro Parascandalo, în timp ce Ninetto Costa pleca, luînd cu el etuiul cu bijuterii.

După ce acesta ieşi din cameră, celălalt, rămas singur, se uită la ceas. Se făcuse tîrziu. Strada San Giacomo era în mod obişnuit întunecată, şi, la patru, aveai impresia că se înserează. *Don* Gennaro încercă să-şi amintească dacă mai dăduse întîlnire şi altora, sau dacă putea să plece, încheindu-şi ziua, una din acele vineri laborioase, pentru toţi cei ce dau bani, bancheri, cămătari, agenţii de amanete. Nu, nu-şi amintea să mai fi dat cuiva întîlnire, deci putea să plece, era sigur că vizitiul lui sosise cu trăsura ca să-l ducă în strada Caracciolo. Dar fidelul Salvatore intră încă o dată să-i spună că trei domni doreau să intre.

— Trei ? — îl întrebă *don* Gennaro, pe gînduri.

— Trei...

— Invită-i să intre, — spuse celălalt, amintindu-şi.

Doctorul Trifari gras, gros, cu buzele roşii şi roşu în obraji, stingher şi bănuitor, intră, scoţîndu-şi jobenul pe care-l purta mereu, tipic provincialului stabilit la Napoli ; cu el era profesorul Colaneri, cu privirea nesinceră în spatele ochelarilor cu ramele de aur, care salută, scoţîndu-şi pălăria, cu un gest eclesiastic ; şi mai era cu ei, piele pe os, cu o proteză urîtă ieşită în afară, cu o cravată ecosez şi un aer vădit de cretinism, un tînăr de douăzeci şi doi de ani, un elev întîrziat, consătean de al doctorului Trifari şi elevul domnului Colaneri. Cei doi se uitară atent unul la celălalt, apoi îl priviră cînd pe *don* Gennaro, cînd pe provincialul stînjenit, care părea că nu ştie ce să facă cu proteza lui, foarte nefericit că nu-şi putea închide gura. Neîncrederea lui Trifari avea ceva reprimat feroce, după cum o ferocitate reprimată apărea şi din întreaga lui fiinţă morală şi materială ; suspiciunea lui Colaneri era piezişă,

fină, rece, şi ipocrită : în mijlocul lor. bietul elev părea o muscă, o muscă mică şi proastă, prinsă între doi păianjeni, unul crud şi celălalt perfid. *Don* Gennaro se uita la ei, zîmbind, intuind toate acestea. Privind fixitatea răutăcioasă a ochilor doctorului Trifari pe biroul cu sertarele închise al lui *don* Gennaro, fixitatea umilă dar neîncrezătoare a profesorului Colaneri, şi stupizenia elevului care părea că nu vede, nu aude, sau că ar vedea şi ar auzi, dar fără a înţelege, ezitarea lui Salvatore era de înţeles. Dar *don* Gennaro Parascandalo, căruia îi plăceau obiectele de artă, luase de pe birou un etui lung de fildeş sculpat, japonez, din care scoase pînă la jumătate, cu un aer distrat, parcă, un cuţitaş cu lama lucioasă şi tăioasă, un *coup-papier*, deşi pe birou nu se vedea nici umbra vreunei cărţi ; apoi, cu o mişcare seacă, vîrî înapoi cuţitaşul în etuiul pe care-l lăsă pe birou, dar degetele lui se jucau pe deasupra obiectului. Şi *don* Gennaro zîmbea, zîmbea, fumîndu-şi eterna lui ţigară ; fără să fi oferit însă vreuna şi celor trei vizitatori ai săi.

— Prin urmare, cavalere Parascandalo ? — întrebă doctorul Trifari cu o falsă curtoazie care cu greu îi acoperea vulgaritatea.

— Prin urmare, ce ? răspunse acesta.

— Banii, poliţa, nu ? — răbufni pletoricul doctor.

— Hm ! este o afacere mai mult decît mediocră — observă *don* Gennaro, cu un aer dezinvolt.

— Ce vorbiţi ?! Cu trei semnături, a mea, a profesorului Colaneri şi aceea a domnului Rocco Galasso, îmi spuneţi acum că e o afacere mediocră ? Dar pe cine-l vreţi? Pe Rothschild ?

— Bineînţeles că l-aş prefera pe Rothschild tuturor semnăturilor, — observă *don* Gennaro, păstrîndu-şi zîmbetul său batjocoritor. Afacerile sînt afaceri, — adăugă apoi, cu tonul său profund serios.

— Mi se pare că şi noi sîntem trei oameni cinstiţi, — se ascuţi şi profesorul Colaneri.

— Dumneavoastră trei sînteţi persoane desăvîrşite, — spuse cu o amabilitate exagerată *don* Gennaro ; dar semnăturile trebuie să fie solvabile, asta-i tot. M-am informat, domnii mei, în mod exact, prin persoana care mă subvenţionează, Ascanio Sogliano. Mă veţi înţelege, sînt obligat

să-l pun la adăpost față de orice pierdere, din moment ce eu îi administrez banii. La drept vorbind, doctorul Trifari, aici de față, este un tînăr excelent, va deveni un strălucit om de știință, dar iscălitura lui nu e solvabilă pentru o mie de lire... de asemenea nici a profesorului...

— Astea sînt infamii ! — exclamă doctorul Trifari. Doar n-am venit aici ca să fiu insultat, pentru Dumnezeu!

— Sînt ticăloșii... — se ascuți și ipocritul Colaneri.

— Unde v-ați informat ? — întrebă, urlînd, Trifari.

— În satele voastre, — răspunse cu răceală *don* Gennaro.

— Firește... în sat... ură politică... lupte electorale... strigară în cor Colaneri și Trifari, sufocați de furie.

— O fi, — spuse Parascandalo, — dar eu nu am de unde să știu, iar pe Sogliano nu-l interesează nimic. Prin urmare, rămîne respectabilul tînăr, aici prezent, Rocco Galasso : el este solvabil. Prin urmare, în loc de trei mii, Sogliano dă o mie de lire, cu toate trei semnăturile dumneavoastră, pentru o mai bună precauție.

— Imposibil ! — tună Trifari, devenind violent de indignare.

— Imposibil ! — țiui și Colaneri, livid.

— Cum doriți, — zise Parascandalo, ridicîndu-se ca să plece.

Dar cel mai siderat dintre cei trei era bietul Rocco Galasso, elevul, care-și rotea ochii buimăciți de la Colaneri la Trifari, și care înghițea cu efort ca și cum s-ar fi sufocat cu propria-i salivă. În mod confuz, fără să salute, cei doi ieșiră din cameră și din apartament, discutînd între ei, împingîndu-l înainte pe elev, ca pe o oaie căpiată. În mod placid, *don* Gennaro îl chemă pe Salvatore ca să-i perie paltonul ; și servitorul își îndeplini sarcina în tăcere, căutînd mănușile, pălăria, în timp ce Parascandalo își umplea portțigaretul din argint rusesc cu țigări *Tocos*. Dar, dintr-o dată, fără a fi anunțați, cei trei dădură buzna în cameră. Colaneri și Trifari, cu niște mutre pe care furia părea alungată cu forța ; și Rocco Galasso, palid, nespus de umilit, în spatele lor, ca un adevărat cîine biciuit.

— Să încheiem afacerea, — murmură Trifari, cu un gest, de parcă ar fi înghițit cu noduri.

— O mie, — consimți și profesorul Colaneri.

Atunci, se repetă din nou aceeași scenă. Cămătarul scoase o poliță în alb, de o mie de lire, din sertar, și i-o întinse lui Rocco Galasso, care nu îndrăzni s-o ia, privindu-i fix în ochi, pe rînd, pe Colaneri și pe Trifari. Cei doi, ca și cum l-ar fi supus la tortură, l-au poftit să se așeze într-un colț al biroului și stîndu-i de-o parte și de alta și aplecîndu-se asupra lui ca să-l supravegheze mai bine, i-au dictat formula, cuvînt cu cuvînt. El se plecă cu nasul în hîrtie, miop cum era, strivit de cei doi care i se lăsaseră în spate ; și neștiind, nesemnînd pînă atunci nici o poliță, buimăcit, speriat, rămase cu tocul în aer, șovăitor. Formalitatea aceea a fost de durată : bietul de el era cît pe ce să greșească data scadenței, cînd Trifari se năpusti asupră-i cu un urlet :

— După două luni !

În fine s-a terminat cu scrisul. Fruntea ridicată din nou a elevului era brobonată de sudoare, în ziua aceea încă rece de martie, *Don* Gennaro, între timp, scosese banii din sertar și-i numărase.

— Șapte sute șaizeci, — spuse, — întinzînd pachetul spre Rocco Galasso. Numărați-vă banii.

Dar acesta nu îndrăzi să-i ia : se uită din nou la tutorii lui. Colaneri întinse mîna lui groasă și rece și vîrî iute banii în buzunar, în timp ce Trifari privea, cu ferocitate.

— Dobînda anticipată, nu ? — întrebă Trifari, cu un rînjet.

— Anticipată.

— N-o puteați adăuga la poliță ? — replică imediat și Colaneri, punîndu-și mîna în buzunar, pe bani.

— Nu, — spuse sec *don* Gennaro, ridicîndu-se.

Cei trei ieșiră în tăcere. Colaneri o luase repede înainte și Trifari îl urma grăbit, uitînd de Rocco Galasso care nu le mai era acum de nici un folos și a cărui mare teamă era că *don* Gennaro Parascandalo îl făcuse să scrie domiciliul la Tito din Basilicata : la gîndul că tatăl său avea să afle, într-o bună zi, asemenea lucru, îl podidiră lacrimile.

În ciuda dorinței sale de a pleca, *don* Gennaro a trebuit să mai stea încă cinci minute. Venise o bătrînică, o slujnică, îmbrăcată îngrijit, în negru, care aducea un bilet

de prezentare și recomandare din partea doamnei Parascandalo. În șoaptă, privind în jurul ei, ea îi vorbise lui *don* Gennaro, care o ascultase cu un patern zîmbet de cumsecădenie ; îi arătase chiar cu timiditate un obiect într-un etui, învelit în ceva de lînă neagră și apoi împachetat în hîrtie ; *don* Gennaro nici nu voise să-l privească, respingîndu-l delicat cu mîna, fără dispreț. După ce i-a spus două, trei cuvinte bătrînei slujnice, i-a făcut semn să tacă, deoarece ea voia să-și reînceapă peroraţia, s-a dus la sertarul de la birou, l-a deschis, a numărat banii și i-a pus într-un plic pe care i l-a oferit. Bătrîna a vrut să-i mulţumească, dar el, ca să-i taie pofta, a întrebat-o :

— Și cum se mai simte tînăra marchiză Bianca Maria ?

— Ei, așa și așa !... răspunse bătrîna cu un suspin.

După două minute, *victoria,* luxoasa trăsură, îl ducea pe liniștitul și satisfăcutul *don* Gennaro Parascandalo la promenada de pe strada Caracciolo, unde toţi debitorii lui trecuţi, prezenţi și viitori, îl salutau cu un zîmbet și cu o reverenţă, scoţîndu-și larg pălăria, în timp ce și el îi saluta tot cu un zîmbet și cu o reverenţă, scoţîndu-și larg pălăria.

VIII

DONNA BIANCA MARIA RECITISE de opt sau zece ori scrisoarea, înainte de a o vîrî din nou în buzunar ; și în timp ce, absolut singură în tot salonul acela mare și gol, lucra la dantela ei pe gherghef, se tot gîndea la ceea ce era scris, amintindu-și chiar fraze întregi, reapărîndu-i în faţa ochilor cuvintele, revenindu-i în minte întreaga lor semnificaţie ; și astfel, naveta subţire și vibrantă i se oprea în mînă, în timp ce sufletul îi zburase în visare. Scrisoarea era onestă și caldă : spunea că din afecţiunea de medic și prieten o sfătuia încă o dată

să piece din casa aceea rece și solitară, unde ea vegeta în mod mizerabil, că o ruga să accepte, ca pe-o umilă și simplă ofertă, ospitalitatea la țară, în tîrgul și în casa unde se născuse el și unde, pioasă, trăia doar mama lui. *Donna* Bianca Maria Cavalcanti nu trebuia să dispreţuiască această ofertă, făcută cu toată simplitatea. S-ar fi putut duce acolo cu Margherita ; aerul era bun, cîmpia, în jur, verde și proaspătă, o singurătate plăcută. Doctorul Amati, din cauza lucrului său, nu putea pleca, dar era convins că mama lui ar fi adorat-o pe tînăra marchiză, era convins că tînăra marchiză avea să se vindece complet acolo, la țară, în aerul acela dătător de viaţă, întăritor. O implora, cu cuvinte afectuoase, să nu spună nu, să creadă în devotamentul lui, care nu-i putea ascunde adevărul în legătură cu starea ei : călătoria și aerul de la țară erau o necesitate vitală. Astfel scria el, marele medic, în stilul său scurt, precis și loial, aidoma chipului său și a vocii sale ; dar un filon candid de sentiment străbătea fiece frază și Bianca Maria, simţindu-l, închidea ochii, ca să poată rezista unei vizibile emoţii puternice. Cînd Margherita îi adusese, tăcută, scrisoarea, ea înţelesese imediat din partea cui venea, văzînd caligrafia aceea clară, dreaptă, sigură : o deschisese imediat, fără șovăire și fără sfială ; și după ce o citise, i se păruse că un peisaj campestru, sărac și umil, dar luminos, înmiresmat și verde i s-ar fi aşternut înaintea ochilor, cu suavitatea unei idile : își simţi sîngele rece și lent înviorat parcă de un fluid de căldură și o aprigă dorinţă de viaţă și fericire, un prim elan de dornică tinereţe. Scrisoarea lui Antonio Amati, citită și răscitită, i se întipărise în suflet : și tot gîndindu-se la ea, în răcoroasa vineri de martie, simţea cîte un val de sînge în inimă, în timp ce în ochi îi năvăleau șiroaie de lacrimi reprimate. Și în seara aceea, pe la opt, intră, mai tulburat ca de obicei, marchizul Cavalcanti ; și în membre ca și pe figură avea agitaţia care-l cuprindea în fiecare săptămînă, vineri seara, ca în faţa iminenţei unei mari dureri sau a unei mari bucurii. Dar fiica lui, la început, n-a observat : distrată, în timp ce lucra automat, cuvintele bune și ferme din scrisoare, care invocau din partea ei propria-i salvare, îi frămîntau mintea, învîrtindu-i-se dulce în cap, fără răgaz.

— Ei bine, încă nimic ? — întrebă marchizul.

— În legătură cu ce ? — întrebă ea, revenind din visare.

— Cum cu ce ? Cu revelaţia pe care trebuia să ţi-o facă spiritul ! Poate că nu vrei să-mi spui ? De ce ? Mie trebuie să-mi spui ! Eu aştept de la tine această revelaţie !

— Dragul meu tată, nu ştiu nimic, — răspunse ea, pălind, dar căutînd să imprime fermitate glasului său. Nu voi şti niciodată nimic din ceea ce îţi închipui dumneata.

— Eu nu-mi închipui, strigă el. Sînt adevărurile şi misterele religiei : *don* Pasqualino este un suflet pios. El vede. Şi tu ai vedea, dacă ai vrea. Dar nu vrei ! Spune adevărul : tu mănînci înainte de a te duce la culcare ?

— Nu, — spuse ea, plecîndu-şi capul, resemnată la supliciul acelui interogatoriu, atingînd în buzunar scrisoarea lui Antonio Amati.

— Trupul încărcat este impur, nu poate avea revelaţii cereşti, — spuse el cu accent mistic. Şi ce faci mai înainte de a adormi ?

— Mă rog.

— Şi nu ceri această graţie a revelaţiei, cu toată puterea, nu o ceri ?

Ea îşi privi tatăl şi deschise gura să pronunţe o monosilabă negativă : glasul n-o rosti, dar el o înţelese.

— E natural ca revelaţia să nu apară, e natural, e nevoie de credinţă, — spuse el, cu un dispreţ profund. Dar atunci de ce te mai rogi ? Ce ceri, inimă lipsită de dragoste ?

— Linişte, — spuse ea cu gravitate, făcînd un gest larg.

El ridică din umeri indignat şi iritat.

— Îl voi pune pe Pasqualino să se roage — adăugă. Vei avea viziunea prin forţa lucrurilor. Spiritul ţi se va impune. Spiritele poruncesc, înţelegi ? Ele sînt stăpînii acestei lumi ca şi ai celeilalte. Va fi lîngă tine spiritul cînd te vei aştepta mai puţin ; vei vedea...

— Dumnezeu să mă aibă în pază ! — spuse ea, făcîndu-şi semnul crucii, pradă unui tremur invincibil.

— Ţi-e teamă ? — o întrebă el, rînjind, nemaivăzînd, în furia patimii, chinul propriei sale creaturi.

— Oh, da !... spuse ea, cu un glas slab, gata să leşine.

Şi cu o mare neliniște strînse scrisoarea onestă şi afectuoasă a lui Antonio Amati, dorind parcă să-i vină de la aceasta puterea de a rezista. Dar marchizului nu-i mai păsa de ea. Sunase clopoţelul şi Giovanni se prezentase, în livreaua sa veche ; se uita la stăpînul său cu o ochiadă şovăitoare, şi-i întindea pălăria şi bastonul, ca şi cum ar fi fost dornic să-l vadă ieşind, în vinerea aceea, mai devreme decît în alte vineri, din alte săptămîni. Dar de ceea ce îi era teamă, era inevitabil să nu scape, deoarece marchizul îi spuse *vino cu mine*, îndreptîndu-se spre dormitorul lui, o biată cameră sărăcăcioasă şi goală, asemănătoare cu restul apartamentului, unde Giovanni a aprins o mizerabilă lumînare, ca să le licărească colocviul. În atitudine supusă, slujitorul stătea drept în faţa stăpînului, care-şi păstra aspectul aristocratic şi orgoliul nativ, pe care nici viciul nu ajungea să-l domine.

— Giovanni, ai bani ? — îl întrebă cu o dezinvoltură de domn.

Slujitorul îşi plecă capul la această întrebare, şi neîndrăznind să răspundă un *nu* absolut, tăcu.

— Ar trebui să ai — adăugă, cu o oarecare severitate, marchizul. Ţi-am dat bani acum două săptămîni. Ai cheltuit tot ? Tu mă delapidezi de puţinul care-mi rămîne.

— Excelenţă, vineri aţi luat aproape tot ; şi aici trebuie să trăim. Doar nu veţi voi să o lăsaţi pe tînăra marchiză să moară de foame ? — vorbi Giovanni, cu glasul îndurerat.

— Bine, bine, am înţeles, — îl întrerupse marchizul, iritîndu-se, dar ascunzîndu-şi agitaţia. Eu am nevoie de cel puţin cincizeci de lire : am o datorie de onoare în seara asta. Apoi, *mîine seară* — şi marcă cuvintele — ţi le redau eu. Îţi voi da chiar şi mai mulţi bani : şi astfel nu mă vei mai acuza că o las pe tînăra marchiză să moară de foame !

— Excelenţa voastră e stăpîn, dar dacă aţi şti, dacă aţi şti, ce sînt aceşti bani... — şi scoase din buzunar un portofel prăpădit şi descusut.

— Ce anume ? — întrebă marchizul, fixînd cu ochi devoratori portofelul.

— Nimic, excelenţă, — şi în mod respectuos, îi înmînă o hîrtie de cincizeci de lire stăpînului : şi nu făcuse în aşa fel, încît marchizul să nu vadă şi cealaltă hîrtie

asemănătoare ; dar bătrînul domn nu îndrăzni să i-o ceară în momentul acela.

— Te poţi duce, spuse el servitorului, care ieşi.

Şi se învîrtea prin odaie, nerăbdător ; după aceea sună din nou clopoţelul, de două ori. Margherita se prezentă, cu acelaşi aer şovăitor, tremurînd ca şi soţul ei. Şi bătrînul nobil, descendent al lui Guido Cavalcanti şi provenit din zece generaţii de nobili, se pretă la o viclenie de şarlatan.

— Margherita, ştii cumva, dacă Bianca Maria are bani ? — întrebă el distrat.

— Şi cine să-i fi dat ? Cele cîteva lire pe care i le dăruieşte sora Maria degli Angioli şi naşul ei, de Crăciun, ea le împarte de pomană.

— Credeam, — spuse el, punîndu-şi paltonul. Sînt foarte stînjenit, trebuie să-mi achit o datorie în seara asta, şi îmi închipuiam că Bianca Maria şi-ar fi scos tatăl din încurcătură. Sînt foarte plictisit, foarte ! Tu, poate, ai bani, Margherita ?

— Eu ? — spuse ea, neîndrăznind să nege, din respect şi din teama pe care i-o inspira stăpînul.

— Tu. Poţi să-mi dai bani ? Ţi-i dau înapoi *mîine seară*...

— Ce-i drept, — replică ea, — aveam ceva bani, dar voiam să-i cumpăr o rochie tinerei marchize. Excelenţa voastră, nu vă daţi seama, dar la douăzeci de ani, frumoasă ca o regină, stăpîna mea nu are decît două rochii, de doi ani : una de vară şi una de iarnă. Şi nici ea însăşi nu-şi dă seama, biată fată... mă gîndisem să-i cumpăr eu o rochie : apoi, excelenţa voastră mi-aţi fi dat banii înapoi cînd aţi fi vrut.

— Ascultă, Margherita, ascultă, dă-mi banii ăştia în seara asta şi *mîine seară* îţi făgăduiesc în faţa lui Dumnezeu, Bianca Maria va avea bani, nu pentru o rochie, ci pentru zece !

— *Amen,* — spuse cu resemnare şi cu durere Margherita, neputînd rezista emoţiei care era în glasul stăpînului ei.

Şi scoţînd de la piept o gentuţă de mătase, desprinse, dintr-un gheomotoc de hîrtii, una de o sută de lire. El o luă şi o ascunse imediat în portmoneul său şi ieşi, spunînd cu o veselie feroce, şi cu o intonaţie bizară de siguranţă :

— Pe mîine seară !

Şi trecînd prin salonul cel mare, *„pe mîine seară"*, îi mai spuse şi fetei sale, care deschisese o fereastră, să mai intre puţin aer, ca să-şi revină din răul ei fizic şi moral. Marchizul Cavalcanti coborî cu repeziciune scările, vioi ca un tinerel care s-ar fi dus la o fericită întîlnire de dragoste. Cineva, ce-i drept, îl aştepta, plimbîndu-se în sus şi în jos prin faţa porţii : era *don* Pasqualino de Feo, *l'assistito*. Avea acelaşi aspect de om bolnăvicios şi lipsit de noblețe, totdeauna îmbrăcat cu hainele murdare şi zdrenţăroase ; dar pe figura sa emaciată, în seara aceea, îi străluceau ochii. Puse o mînă pe braţul marchizului Cavalcanti, care nu-l observase ; Formosa îl salută cu un zîmbet.

— Aveţi banii ? — întrebă *don* Pasqualino, lăsîndu-şi pleoapele în jos, vrînd parcă să ascundă strălucirea din ochii săi aprinşi.

— Da. Cît trebuie ?

— Trebuie să facem o pomană de patru slujbe în patru parohii, mîine dimineaţă ; să considerăm cinci lire o slujbă. Eu trebuie să stau toată noaptea şi să fac rugăciuni, aşa mi-a fost impus de *spirit*, poruncindu-mi să mă închid, la miezul nopţii, în biserica marelui San Pasquale ; am promis paracliserului un dar de zece lire, ca să mă lase închis în biserică : nimănui nu i-ar fi îngăduit. Am spus că aprindem patru lumînări, în faţa altarului San Benedetto, a cărui sărbătoare este chiar mîine ; zece lire. Patruzeci... da, patruzeci de lire sînt de ajuns.

Făcuse această socoteală cu răceală, ţinînd ochii în jos, dar cu o claritate neobişnuită în ciudatul său fel de a vorbi misterios. Marchizul Carlo Cavalcanti aproba dînd din cap, la fiecare cheltuială nouă anunţată de *assistito*, găsind-o raţională.

— ...Şi pentru dumneata ? — întrebă, după ce numărase cele patruzeci de lire în mîinile lui *don* Pasquale.

— Ştiţi că eu nu am nevoie de nimic — spuse acela, eschivîndu-se.

— Şi cînd ne vedem ?

— Mîine dimineaţă, după veghea mea, dacă *spiritul* mă va lăsa în viaţă. Vinerea trecută m-a ciomăgit atît de

tare, încît credeam că mor, — spuse apoi cu emfază, dar cu glas scăzut *l'assistito.*

— Eu mă încred în dumneata — murmură marchizul Carlo Cavalcanti.

— Să ne încreden în *el* — replică cu fervoare celălalt, arătîndu-şi albul ochilor.

— Roagă-l, roagă-l, — îl imploră marchizul.

Se despărţiră, după ce marchizul îi strînse două degete moi şi umede pe care i le întinse *don* Pasqualino. De Feo sui din nou strada spre Tarsia, Cavalcanti coborî spre Toledo : se ducea la sediul-loto, numărul 117, colţ cu străduţa Nunzio, unde-şi avea agenţia frumosul *don* Crescenzo, cu barba castanie, şi unde juca Cavalcanti şi prietenii săi. Prăvălia albă, pe ai cărei pereţi trecuse de curînd varul, strălucea de lumină : erau aprinse trei lămpi cu gaz, în toată puterea lor, pe masa lungă de lemn, cu reţeaua înaltă de sîrmă, fixată în fundul prăvăliei, ţinînd de la un perete la altul. În spatele acestei mese-tejghea, aşezaţi pe trei scaune înalte, în faţa a trei ghişee deschise în reţeaua de sîrmă, lucrau *don* Crescenzo şi cei doi angajaţi ai săi, aşa-zişii *tinerei,* în ciuda faptului că unul dintre ei avea şaptezeci de ani şi un aspect atît de decrepit de părea să aibă un secol, în ciuda faptului că celălalt avea o figură searbădă cu trăsături şi colorit atît de nedefinite, încît nu avea vîrstă. Ţineau în faţa lor, deschis, cîte un registru mare, numit *mamei* şi *fetei,* adică cu un dublu bilet galben ; scriau pe el numerele cu o peniţă groasă cu trei vîrfuri, ca să aibă o caligrafie apăsată şi foarte clară ; şi scriind numerele de două ori, le repetau automat, astfel că li se vedeau buzele cum se mişcau, pronunţînd cifrele: apoi tăiau biletul cu o mişcare precisă a foarfecelor mari pe care le ţineau în dreapta, îl treceau foarte iute, ca să se usuce, prin nisipul negru dintr-o strachină de lemn, şi-l înmînau jucătorului, după ce primeau banii. *Don* Crescenzo îşi păstra aerul său de om mulţumit, de satisfăcut mîncător de macaroane, zîmbind în bărbuţa lui castanie, în timp ce nespus de bătrînul Baltasare, atît de încovoiat de părea cocoşat, cu nasul coroiat, de părea că-i cade în gura de buldog, lipită de gingiile fără dinţi, lucra cu multă flegmă, iar *don* Cecchino, scribul cel searbăd, scria iute ca să termine şi să poată pleca.

Pe la nouă și jumătate, cînd ajunse marchizul Cavalcanti, sediul era plin de lume care juca. Jocul începe slab în dimineața de vineri, după-amiază se mai înteține și seara devine o năvalnică revărsare. Marchizul Formosa făcu un semn, și *don* Crescenzo, grijuliu, deschise ușița de la intrarea la ghișee și-i întinse un scaun. Vinerea seara marchizul o petrecea acolo, așezat într-un colț, privind la toată lumea care juca, vrînd să se emoționeze în fața acelui spectacol și emoționîndu-se într-adevăr pînă la un înalt grad de exaltare. El avea în buzunar numerele și banii ; dar niciodată nu juca de cum intra acolo, savura această voluptate îndelung, privind cum o savurau deodată sute de alți jucători.

Încăperea era ticsită de lume ; intrau acolo pe cele două uși larg deschise, una în strada Toledo, cealaltă în ulicioara Nunzio, și oamenii se revărsau — cu furia apelor învolburate, încontinuu, venind să se înghesuie la tejgheaua aceea lungă de lemn, unsuroasă din cauza atîtor contacte umane. Mulțimea aceea era alcătuită din toate condițiile sociale, din toate vîrstele, dintr-o varietate de chipuri umane, frumoase și urîte, sănătoase și bolnăvicioase, îndurerate, stupefiate, prostite, o mulțime venită de pe toate străzile, de acolo din jur, de la Chianche della Carità și de la Corsea, de la Chiostro San Tommaso d'Aquino și de la micul raion al Consiliului, de pe Toledo și de pe străduța San Liborio. Desigur, la o mică distanță, în jos, pe strada Magnocavallo, mai era un sediu-loto ; la o mică distanță, în sus, pe strada Pignasecca mai era altă agenție, alt sediu-loto ; și tot într-o rază circulară de două trei sute de pași, mai erau și altele, sedii-loto, toate deschise, toate luminate de flăcările gazului, toate înțesate de lume ; dar dacă vineri seara și sîmbătă dimineața, pe străzile principale din Napoli, s-ar mai deschide un sediu-loto, toate aceste trei sedii de joc de noroc ar fi ticsite de oameni. De altfel, și sediile de loto au simpatia și antipatia lor; se bucură de nepopularitate sau de popularitate ; cel de pe străduța Nunzio, ca și cel din piața Plebiscito, ca și cel din Strada Nuova Monteoliveto, se bucurau de o mare reputație de noroc. Acolo se cîștigaseră sume enorme: și multă lume, prin urmare, venea de departe, ca să joace anume acolo o liră, cinci lire, o sută de lire.

Cele trei grupuri de oameni, în faţa celor trei ghişee din sediul-loto al lui *don* Crescenzo, se confundau într-un singur grup, într-o fluenţă fără răgaz ; şi marchizul Formosa, cu pălăria uşor lăsată pe spate, cu nobila sa frunte descoperită, pe care apăreau cîteva broboane de sudoare, privea acest spectacol cu ochii fermecaţi, ţinîndu-şi bastonul de abanos între picioare. Din cînd în cînd, recunoscînd cîte un prieten sau cîte o cunoştinţă, în faţa vreunuia din cele trei ghişee, ochii îi scăpărau de satisfacţie, măgulit profund că patima lui era şi patima atîtor persoane ilustre, persoane de calitate. Deschidea larg ochii, ca să vadă tot, ca să îmbrăţişeze acel cadru, mereu schimbător, îşi ciulea urechile ca să prindă toate dialogurile, toate monologurile, — deoarece adesea jucătorii de loto vorbesc singuri, cu glas tare, şi chiar în public, — ca să audă printre atîtea numere rostite pe cele care reveneau mai des pe gura tuturor, ca să le poată juca în timpul nopţii sau a doua zi. Era cald şi lumina era puternică, în încăperea aceea plină de lume ; dar marchizul de Formosa simţea o stare de bine cu totul specială, o senzaţie de vitalitate deplină şi intensă, părîndu-i-se că ar fi întinerit, în triumful sănătăţii şi al forţei.

Între timp mulţimea nu se rărea, se aglomera. În vreme ce în faţa ghişeului searbădului *don* Cecchino, scribul, făceau tumult un grup de studenţi, ţipîndu-şi propriile lor numere, rîzînd şi dîndu-şi brînci cu coatele ; la ghişeul prea bătrînului *don* Baldassare, în faţa mulţimii de tot felul, erau doi sau trei jucători tari care jucau şiruri întregi de numere, riscînd zeci şi sute de lire, pe care funcţionarul le scria încet, flegmatic, recitindu-le mai înainte de a înmîna lozurile ; şi la ghişeul lui *don* Crescenzo, unde lucrul se efectua mai iute, scena se schimba de la un minut la altul, funcţionarul urma soldatului ordonanţă care venise să joace în numele colonelului său, muncitorul întunecat la figură lăsa locul doicii ţărance cu faţa stupidă, bătrîna bigotă se vîra în spatele magistratului în retragere, şi toţi aveau, fie o logoree fără sfîrşit, fie un aer extatic, fie o profundă şi dureroasă reculegere. Într-adevăr, acum *don* Domenico Mayer, mizantropul vice-secretar la Administraţia Financiară stătea neclintit în faţa lui *don* Crescenzo şi cu ochii plecaţi, cu un glas cavernos, îi dicta

zece grupe de cîte trei numere, trei numere cîştigătoare la care doar două numere cîştigătoare nu contează, pe care *don* Domenico Mayer le juca cu îndrăzneală, două lire pentru fiecare grup de cîte trei numere, ca să ia zece mii de lire, pe lîngă bunuri mobile. La al treilea grup de cîte trei numere, întrebă, cu un aer crunt :

— La cît se ridică bunurile mobile ?

— Treisprezece şi douăzeci la sută — răspunse, rîzînd batjocoritor, *don* Crescenzo, a cărui mînă albă şi grasă a veselului devorator al macaroanelor cu sos de roşii păstra o mulţime de gesturi elegante.

— Guvern pungaş ! — exclamă un glas strident, în spatele lui *don* Domenico.

Era lustragiul Michele care aştepta să ia parte şi el la jocul mic de vineri seară ; jocul cel mare avea să-l facă sîmbătă dimineaţă cînd *donna* Concetta, cămătăreasa, avea să-i împrumute cele patruzeci de lire. Pînă una-alta simţea plăcerea de a sta acolo, de a-şi aştepta rîndul. La al şaptelea grup de trei numere, *don* Domenico dădu explicaţie asupra jocului său :

— Nu mă interesează să iau două numere, nu înseamnă nimic pentru mine cele cincisprezece lire.

— Mda, — răspunse, îndatoritor, *don* Crescenzo.

Luă cele douăzeci de lire din mîna funcţionarului, îndoind biletele cu delicateţe şi i le înmînă. Ridicîndu-se în vîrful picioarelor ca să ajungă la ghişeu, cocoşatul şoldiu îşi dicta numerele, şi la fiecare bilet dădea explicaţia.

— Pe acesta îl joc de douăzeci şi doi de ani... acesta este grupul de trei numere al lui padre Giuseppe d'Avellino... acesta este grupul de două al zilei... acesta este grupul de trei al mortului omorît în piaţa degli Orefici...

Dar erau jocuri mici, în total şapte-opt lire ; şi cei care aşteptau în spatele lui, ardeau de nerăbdare. În schimb, la *don* Baldassare, cel de aproape o sută de ani, dintr-o singulară atracţie, se opreau jucătorii de sume mari. Ninetto Costa, nemaipomenit de elegant, cu fracul care i se întrezărea sub palton, cu *gibus* [1]-ul pus puţin într-o parte, peste pletele creţe şi parfumate, cu dinţii nespus

[1] *Gibus*, un fel de joben de mătase neagră cu un anume arc care îl face să se poată turti (n. tr.).

de albi care apăreau în zîmbetul buzelor roşii, înmînase o listă copistului, şi fumînd o havană, dezinvolt, totdeauna vesel, se preta uşor întrebărilor lui *don* Baldassare, care, neuimit de jocul tare, ci numai ca o precizare, îl ruga să-i repete sumele riscate :

— La primul loz şaptezeci pe grupul de trei, douăzeci pe cel de patru ?

— Da — şi lansa o gură de fum parfumat.

— La al doilea loz, grup de trei fără premiu în extragerea de două numere, o sută cincizeci ?

— O sută cincizeci.

— La al treilea tot *lozul,* două sute patruzeci de lire ?

— Două sute patruzeci.

Marchizul Formosa, care schimbase un vag zîmbet cu Ninetto Costa, îşi ciulea urechile să audă cifrele, şi tresărea, sub impulsul unei uşoare invidii, regretînd că nu avea şi el atîţia bani pe care să-i joace. Şi cînd a auzit cifra totală, o mie şase sute cincizeci de lire şi l-a văzut pe Ninetto Costa că scoate încîntat această sumă, înmînîndu-i-o apoi lui *don* Baldassare, a pălit, gîndindu-se cît putea cîştiga cu un asemenea risc. Avînd parcă senzaţia că se sufocă, ieşi afară să ia puţin aer ; Ninetto Costa veni după el şi amîndoi se uitară spre Toledo, şi spre mulţimea de pe strada aceea, şi miile sale de lumini, fără să le vadă.

— Sînteţi norocos, — se bîlbîi bătrînul nobil. Aveţi bani...

— Dacă aţi şti — spuse celălalt în şoaptă, devenind pe neaşteptate grav. Am amanetat bijuterii pe care am plătit douăzeci de mii de lire, şi n-am primit nici cinci mii ; Muntele de Pietate îşi diminuează împrumuturile vinerea şi sîmbăta, atît de multe lucruri se amanetează...

— Ce contează ? veţi cîştiga ! — spuse bătrînul, rotindu-şi ochii exaltaţi, la viziunea cîştigului.

— Luni am lichidarea în Bancă, douăzeci de mii deficit, n-am un ban în buzunar. Dacă nu *iau,* încotro s-o apuc ?

— Şi aveţi numere bune ? — întrebă cu anxietate.

— Am jucat tot : Pasqualino de Feo a cerut cincizeci de lire ca să-i mulţumească *spiritului,* şi mi-a dat trei grupuri de cîte trei, două de cîte două numere şi unul *situat :* fata aceea din popor căreia îi fac curte, — i-am

dăruit un cesuleț — mi-a dat anumite numere din *cabala* pe care o studiem împreună, apoi cele ale cîrpaciului lui Marzano, avocatul... ce știu eu ? Știu că dacă nu cîștig, domnule marchiz, o sumă serioasă, ajung la faliment, — și glasul ușuraticului agent de schimb a avut un tremur tragic. Mă duc să dansez, bună seara, — spuse apoi, reaprinzîndu-și havana.

Și se îndepărtă cu pasul său săltat. Exaltat de dialogul acela, marchizul de Formosa intră din nou în sediul de loto. Acum, în fața lui *don* Cecchino, copistul palid și flasc, sprijinită cu cotul de tejgheaua cea lungă, Carmela, muncitoarea de la fabrica de tutun, cea care-și dăduse cerceii pe zece lire *donnei* Concetta, cămătăreasa, cu glas vlăguit, cu pauze, dicta numerele, jucînd trei sau patru lozuri populare :

— Șase și douăzeci și doi, jucați-mi o jumătate de liră ; opt, treisprezece și optzeci și patru, doi *soldi* pentru un grup de două, opt pentru grupul de trei ; opt și nouăzeci, grup de două, alți patru *soldi*...

Și din cînd în cînd se oprea ca și cum ar fi furat-o alte gînduri dureroase și o văpaie i se suia ca să-i coloreze obrajii delicați. Și cînd *don* Cecchino i-a făcut socoteala patru lire și opt *soldi*, ea a scos fișicul de monede de aramă, și-a început să numere încet.

— Grăbește-te, grăbește-te ! — strigă un glas de femeie nerăbdătoare.

Ea se întoarse și o recunoscu pe femeie, o servitoare în vîrstă, *donna* Rosa, aceea care servea în casa unde locuia și nefericita ei soră, și vorbiră pe șoptite :

— Oh, *donna* Ro'... ce mai face Filomena ?

— Bine ; necăjită ; m-a rugat să-i joc numerele acestea ; ba chiar au jucat trei fete pe acest loz. Fiindcă a fost vorba de o încăierare cu o rănire, din nenorocire...

— O, Sfinte Dumnezeule ! Dumnezeu să o apere, pe biata mea soră ; și dumneata vii pînă aici ?

— Locuiesc la Chianche și mă întorc acasă.

— Salut-o pe Filomena, te rog, — murmură cu dragoste Carmela.

Și strîngîndu-și șalul, se duse mai departe, dînd din cap, copleșită parcă de o infinită oboseală. După ea, în afară de Rosa, servitoarea bietelor nefericite, era baronul

Annibale Lamarra, voinic, dar sleit de puteri, gîfîind din cauza obositoarei sale plimbări pe jos, de la o agenție de Loto la alta. El juca multe lozuri de douăzeci, de cincizeci și de o sută de franci unul, dar temîndu-se să nu fie spionat de soția lui avară, cărcia îi toca zestrea, în ciuda tuturor scenelor oribile, și temîndu-se să nu fie surprins de părintele lui, un om de nimic, ajuns antreprenor de la meseria de dulgher, de la antreprenor la proprietar, se gîndise la viclenia de a juca cîte un bilet de loto, în parte. Alerga de la o agenție la alta, pufăind, negîndindu-se la altceva, decît la ziua de sîmbătă, la extragerea la care în mod sigur avea să cîștige ceva și avea să retragă polița dată lui *don* Gennaro Parascandalo, polița aceea care purta semnătura lui și a soției lui, care-l făcea să tremure de frică. Cînd ieși din agenția de loto a lui *don* Crescenzo, respiră și socoti mintal. Din cele două mii de lire îi dăduse două sute avocatului Ambrogio Marzano, bătrînelul simpatic, ca intermediar între el și *don* Gennaro Parascandalo ; jucase o mie șase sute la agențiile de loterie aflate de la Chiaia la San Ferdinando și de la San Ferdinando la piața Carità. Îi mai rămîneau două sute de lire ; le va juca a doua zi ; poate că la noapte va visa un număr cîștigător, deci nu trebuia să riște chiar așa rezerva rămasă. Între timp, pe cealaltă ușă, pe cînd el ieșea, tocmai intra *don* Ambrogio Marzano, care se opri cu marchizul de Formosa :

— Aveți vreun număr bun ? — întrebă nerăbdător Cavalcanti, care-l reținea pe dichisitul și bine dispusul bătrînel ca pe o mascotă.

— Am un patruzeci și nouă *secund,* o comoară, marchize ! — murmură pătimașul jucător, ca să nu-l audă ceilalți.

— Ah ! Și un altul ?

— Douăzeci și șapte, știți, este *simpaticul* număr de la acest sfîrșit de lună...

— Îl am și eu. Și despre patrusprezece ce părere aveți ?

— E *frumos,* marchize dragă. Dar vreți chiar să știți numărul fulgerător ?

— Spuneți-l, spuneți-l, spuneți-l...

— Vi-l spun ca unui frate, pentru că atunci cînd am o comoară nu pot să fiu egoist şi s-o ţin numai pentru mine ; luaţi-l, ca o dovadă de afecţiune, este treizeci şi cinci !...

— Ah, — exclamă marchizul de Formosa, cu mare uimire şi admiraţie.

Pînă una-alta, mereu senin, *don* Ambrogio Marzano se duse să joace numerele lui la *don* Crescenzo. Într-adevăr, fusese nevoit să dea obişnuitele cincisprezece lire cabalistului cîrpaci şi prost, zece le dăduse lui *don* Pasqualino, *l'assistito*, deşi credea puţin în el, şi alte treizeci îl costase o călătorie pînă la Marano, la Părintele Illuminato, ca să-i ducă o tabacheră de bagă, dar aceste lire le luase de la un avans de cheltuieli de proces, de la un client ; aşa că cele două sute de lire erau intacte şi le jucă pe toate. Gaetano, mănuşarul, soţul nefericitei Annarella, căruia îi era copilul pe moarte, îşi aştepta rîndul la joc ; dar de o săptămînă nu mai găsise nici un ban cu împrumut şi cu greu luase un avans de cinci lire de la patronul lui ; jucă patru din ele şi păstră o liră pentru numerele pe care le-ar fi putut avea sîmbătă dimineaţa. Acum, fiindcă se apropia noaptea, *don* Crescenzo şi cei doi funcţionari, obosiţi, buimăciţi, aveau un aer năucit, asemenea acelora care au asistat la un spectacol prea lung, muzical şi coregrafic, cu un joc de lumini în ochi şi un zumzet teribil în urechi ; dar continuau să muncească, fiindcă era vorba de marea lovitură de sfîrşit de săptămînă ; adunau sume de mii de lire, de sute, de zeci, pentru Guvern, din care puteau lua un bun procent ; iar *don* Crescenzo, în săptămînile bune, le dădea *tinerilor* un supliment substanţial ! Chiar şi clienţii care veneau neîncetat să joace aveau acum un aer curios ; unii erau neliniştiţi, alţii priveau în jur cu oarecare neîncredere, alţii obosiţi, de-abia se tîrau, alţii aveau ochii rătăcitori ai celor ce nu sînt în apele lor. Erau aceia care abia atunci aflaseră numerele, sau care numai atunci obţinuseră de undeva banii pentru joc ; servitoare, care după ce terminaseră lucrul, înainte de a se duce la culcare, fugeau aici la agenţia de loterie ; tineri care dădeau o fugă între un act şi altul de la teatrul Fiorentini, cabaliştii de la cafeneaua *Diodato* şi de la Cafeneaua *Testa d'Oro*, care erau clienţii lui *don* Crescenzo şi care după ce se socoteau

îndelung, ajungeau să rişte tot ceea ce mai aveau la ei, în seara aceea ; un magistrat, cu copii numeroşi şi copleşiţi de mizerie, care se reîntorcea de la o partidă de joc de cărţi, pe cinci centime, risca cele douăzeci de lire cu care trebuia să mănînce timp de patru zile, acasă ; zugravul de sfinţi, bolnăvicios, sleit de puteri, care luase cu anticipaţie banii pentru o Sfîntă Candida, la ora aceea, venea să-i joace aici, la agenţia aceasta, chit că avea să-i joace de dimineaţă şi pe cei promişi de *donna* Concetta pentru statuia unei Imaculate Concepţii.

Pînă şi o foarte elegantă trăsură, micuţă, închisă, se opri şi o mînă înmănuşată în culoarea gri-perlă, cu brăţară de briliante, încredinţă o hîrtie şi bani, de la portiera trăsurii, unui servitor galonat ; marchizul de Formosa, care îşi lăsase scaunul, fiind nervos şi acum se agita printre jucătorii care intrau şi ieşeau, a recunoscut profilul doamnei, din societatea lui, pe principesa spaniolă Ines de Miradois.

— Prin urmare este adevărat că Francesco Althan îi ia toţi banii... — se gîndi bătrînul domn.

Acum el se apropiase de doctorul Trifari şi de profesorul Colaneri care soseau, încă fremătînd de mînie. Se certau de ceasuri întregi, cum să împartă cele şapte sute şaizeci de lire ale sărmanului Rocco Galasso ; Trifari pretindea că el îl hotărîse pe Rocco Galasso, consătean, să semneze şi voia cinci sute de lire ; Colaneri pretindea că Rocco Galasso semnase poliţa pentru a avea apoi subiectul examenului de la Colaneri, compromitere gravă pe care el, Colaneri, şi-o asuma în întregime şi din cauza căreia putea fi destituit, deci lui îi reveneau neapărat cinci sute de lire. Cearta fusese îngrozitoare ; de două ori erau gata să ajungă la bătaie ; dar Trifari, cu regret, gîfîind de furie, ceda, pentru că ştia că prietenul Colaneri, în timpul nopţii, avea viziuni revelatoare, ceea ce lui, om pletoric, eretic şi iute la blesteme, nu i se întîmpla ; şi Colaneri ceda, pentru că Trifari îi aducea mulţi elevi, cu care el făcea afaceri serioase cu examenele, afaceri foarte periculoase, de care se temea el însuşi, dar cărora le ceda pentru a-şi satisface viciul. În cele din urmă îşi împărţiseră cele şapte sute şaizeci de lire. Îl întîlniseră pe *l'assistito* care-i întrebase, pe tonul unui inspirat, dacă voiau să ofere un dar

de cinci lire sfîntului Iosif ; şi i-au dat cele cinci lire, crezînd că întrebarea aceea ar însemna numerele, şi că trebuiau să joace pe cinci, adică moneda şi nouăsprezece, care este numărul sfîntului Iosif. Tot ce spune *l'assistito*, vineri seara şi sîmbătă dimineaţa, simbolizează numere. Cu atît mai mult, Trifari şi Colaneri, după ce au jucat numerele luate din zbor, au ajuns, treptat, treptat, să le joace pe acelea, după ei, mai puţin probabile ; apoi jucau, fie şi dintr-un scrupul, lozurile populare, care erau trei sau patru ; şi în fine, sprijiniţi de banca de lemn, privindu-se unul pe altul, cu un zîmbet prostesc, căutau să vadă dacă nu cumva uitaseră ceva. În ciuda orei tîrzii, lumea continua să se înghesuie în agenţia lui *don* Crescenzo, căruia în ultima vineri a lunii martie, printr-un noroc de febră pătimaşă, avea să-i revină o sumă importantă : una din crizele furioase, colective, ale morbului lent care vlăguieşte toate forţele buneistări napolitane. Erau persoane care ieşeau de la teatre şi care după ce se gîndiseră toată seara la un bilet de loto, nu voiau să amîne pentru sîmbătă depunerea biletului, de teamă să nu-l uite, dis-de-dimineaţă ; erau birjarii unor trăsuri de serviciu, noaptea, care se opreau în faţa agenţiei, coborau de pe capră şi îşi aşteptau rîndul, cu nedespărţitul bici în mînă şi cu ochii răbdători ai celor ce ştiu să aştepte îndelung ; erau zdrenţăroşii şi sărmanii vînzători ambulanţi de noapte, feţe pline de umbre, pe care via şi calda lumină a gazului îi făcea să tremure de timiditate, vînzători de ziare, vînzătorul de *frittelle* [1], căutătorii de mucuri de ţigară, vînzătorul de *pizze*, vînzătorul de seminţe, vînzătorul de grăunţe pentru caii trăsurilor de noapte, toţi, trecînd rînd pe rînd, strigîndu-şi marfa, s-au oprit în faţa *locului* agenţiei şi au intrat, neputînd rezista dorinţei de a juca o liră, o jumătate de liră, şase *soldi ;* au venit conductorul şi cei doi hamali de la *omnibuzul* care-i dusese la hotelul *Allegria* pe călătorii sosiţi cu ultimul tren, în timp ce conductorii şi hamalii omnibuzelor din piaţa Carità, pe măsură ce se terminau cursele, şi ei urmau să se retragă, morţi de oboseală, mai înainte de a se duce acasă, veneau să-şi joace lozul lor.

[1] Un fel de clătite umplute cu orez, cu mere etc. (n. tr.).

Dar Formosa încă nu se hotărîse să joace, cu felul lui de tranzacţie cu timpul, specific marilor îndrăgostiţi şi marilor pătimaşi ; pe pragul agenţiei, stînd deoparte, ca să-i lase să treacă pe ceilalţi clienţi, el discuta cu Trifari şi Colaneri, care nu voiau nici ei să părăsească locul, deşi îşi depuseseră lozurile, epuizîndu-şi plăcerea jocului, dar rămînînd acolo ca să se bucure de lumina aceea, de căldura aceea, de mulţime, de banii care curgeau, de biletele care o porneau, zăloguri de noroc şi zăloguri de bogăţie, gîndindu-se în fel şi chip în care din ele ar putea fi adevărul. Care, care ? Iată îndoiala cutremurătoare şi seducătoare, necunoscutul imens şi pasionant, misterul care îţi zîmbeşte prin vălurile lui, şi care nu se dezvăluie nimănui. După ce au făcut o mică plimbare prin piaţa Toledo, nemaiputînd rezista, avocatul Ambrogio Marzano a revenit şi el şi s-a unit grupului prietenilor lui cabalişti care pălăvrăgeau intens. Neputîndu-se stăpîni să vorbească despre numărul lui, despre trăznetul lui, a spus entuziasmat treizeci şi cinci, faimosul treizeci şi cinci, încît Colaneri şi Trifari au intrat din nou ca să-l joace şi ei ; iar el, Marzano, a reintrat ca să joace şaizeci şi trei pe care i-l dăduse Colaneri. Nu, Formosa încă nu juca. Dar momentul voluptăţii se apropia şi el îi simţea iminenţa ; mintal, într-unul din înflăcăratele lui elanuri mistice, se ruga lui Dumnezeu, Sfintei Fecioare din casa Cavalcanti, lui *Ecce Homo*, pe care îl venera în capela lui de nobil, pentru ca să-l lumineze, să-l inspire, să-i facă unica, suprema graţie pe care le-o cerea de ani întregi. Prietenii lui, după ce au sorbit această ultimă picătură de plăcere, au ieşit din nou afară, discutînd bine dispuşi despre numere, tulburaţi de umbrele mari care coborau acum asupra pieţii Toledo, întrerupte de pătratul luminos aruncat pe trotuar de lumina agenţiei. La ora aceea l-au văzut intrînd şi pe Cesare Fragalà. După ce închidea prăvălia, veselul cofetar se ducea totdeauna să petreacă două-trei ore la Clubul lui, unde juca domino cu alţi negustori de coloniale, de stofe, de lămîi şi portocale, de untdelemn, de peşte, riscînd cîte un *soldo* la fiecare partidă. Şi vineri seara, juca, de asemenea, partide lungi, dar distrat, fiindcă puţină nervozitate umbrea buna sa dispoziţie tinerească ; el alerga ceva mai devreme la scumpul lui *don* Crescenzo, pentru a-şi face

jocul lui măreţ săptămînal. E adevărat, patimii sale de jucători se interpunea o oarecare îndărătnicie, parcă un fel de remuşcare, o ruşine pentru faptul că îşi arunca banii în felul acela ; şi de aceea ajungea la agenţie foarte tîrziu, cînd erau clienţi cît mai puţini care să-l vadă, care să-l cunoască ; şi în seara aceea, la salutul lui Formosa, rămase uluit, fiindcă-l plictisea faptul că fusese văzut de vecinul lui. Apoi, strînse din umeri şi oprindu-se lîngă scumpul lui prieten, *don* Crescenzo, care continua să scrie, plecîndu-şi barba castanie şi frumoasă pe piept şi făcînd o sumă de voalte elegante cu tocul, începu să-i dicteze numerele, îndelung, îndelung, arătîndu-şi dinţii albi, într-un zîmbet. *Don* Crescenzo scria, imperturbabil ; de şase luni de cînd Cesarino Fragalà juca la agenţia lui, în fiecare săptămînă sumele riscate creşteau. Şi în acea revărsare de numere dictate, *don* Crescenzo recunoştea, cu intuiţia lui specială, numerele date de *l'assistito,* adică prin simbol, şi pe care fiecare le interpretase în felul lui, astfel încît Formosa, Colaneri, Trifari Marzano, Ninetto Costa şi Cesare Fragalà, şi toţi cei ce sperau în cuvintele lui *don* Pasqualino, jucau pe numere diferite, multe numere, ajungînd fiecare din ei să cîştige din cînd în cînd, cîte o sumă mică, foarte periculos cîştig, cincisprezece sau douăzeci de scuzi pe cîte un număr *situat,* şase sute de lire pe cîte un *ambo ;* rar, dar suficient să le întărîte în mod fatal patima şi să-i facă sclavi ai tuturor frazelor nebuloase ale lui *don* Pasqualino. Din acest motiv, cu un zîmbet uşor, în timp ce făcea calculul jocurilor, *don* Crescenzo întrebă :

— Şi dumneata eşti clientul lui *don* Pasqualino De Feo ?

— Îl cunoşti ? — întrebă agitat Cesare Fragalà.

— Ei, sîntem prieteni,... — murmură *don* Crescenzo.

— Ştie numerele, nu-i aşa ? — întrebă Cesarino, cu un tremur în glas.

— Adesea...

— Cum, adesea ?

— Cînd clientul este în graţiile lui Dumnezeu, — răspunse funcţionarul, enigmatic.

Şi vrînd să încheie discuţia, cu un gest amabil, încredinţîndu-i biletele, spuse negustorului de dulciuri şi coloniale :

— Cinci sute patruzeci.

Acela plăti flegmatic, cu liniştea negustorului, fără ca să i se tulbure fizionomia. Dar cînd să iasă din agenţie, la uşă, îi pieri zîmbetul şi îşi aminti că în ziua aceea făcuse prima lui datorie la un cămătar, luînd de la el, din sertare, ultimul ban ca să rotunjească suma aceea uriaşă pe care o jucase. Ca să-şi îndepărteze gîndurile atît de dureroase şi căinţa, se alătură tuturor celorlalţi cabalişti. La ora unu după miezul nopţii, toţi, pironiţi în faţa agenţiei, nu simţeau nici ceasul care trecea, nici noaptea tîrzie, nici umezeala pătrunzătoare, încălziţi de focul lor continuu, interior, care în noaptea de vineri spre sîmbătă ardea intens. Şi mult timp, tot întrerupîndu-se, reîncepeau de o mie de ori aceleaşi poveşti, înfierbîntîndu-se, exaltîndu-se, privindu-se în faţă cu ochii rătăciţi şi scînteietori, subjugaţi de halucinaţia fluidului. Cesarino Fragalà asculta, încercînd şi el să se aprindă cu aceeaşi fervoare, dar nereuşind ; era un spirit slab, nimic altceva, fără nebunii, fără crize. Şi cînd toţi enumerau motivele pentru care jucau, o necesitate materială sau morală, o nevoie urgentă, imperioasă, pe care numai loteria o putea rezolva, el asculta melancolic, reuşind să spună la un moment dat :

— Oh, eu... eu... am nevoie de şaizeci de mii de lire să deschid o prăvălie lîngă San Ferdinando şi să fac din ea zestrea pentru fata mea, Agnesina.

O tristeţe infinită îl copleşea. Bun, cinstit, incapabil să-şi mintă soţia, indiferent ce-ar fi fost, el o înşela însă de multe luni, ca un şarlatan, îi lua din mînă registrele de încasări, pe care ea se oprea deseori să le răsfoiască, încerca să-şi ascundă viciul în faţa ei, fiind foarte grijuliu cu tot programul lui, pe ore, risipindu-şi astfel buna lui dispoziţie şi pierzîndu-şi liniştea.

— Dacă nu ar fi această cofetărie... dacă nu aş face acest lucru pentru Agnesina... — murmura, pradă unui regret inconsolabil.

Acum, pe la unu şi jumătate noaptea, era momentul închiderii agenţiei-loto, deoarece clienţii erau tot mai puţini, şi marchizul Formosa, hotărîndu-se, în sfîrşit, intră

înăuntru, și își jucă numerele. Cu nota în mînă, îi dicta rar numerele lui *don* Crescenzo, cu un glas ce vibra de o ușoară agitație ; iar ochii fixau hîrtia, pe care scrisese lunga listă a cifrelor, parcă dintr-o neașteptată emoție plăcută. Agenția-loto devenise pustie ; iar prietenii cabaliști, Colaneri, Trifari, Marzano, ducîndu-l cu ei și pe Fragalà care se simțea foarte nefericit, se așezaseră în spatele marchizului de Formosa, ca să-i asculte numerele, clipind în semn de aprobare, sau clătinînd capul în semn de neîncredere, în fine asistînd la acea deloc scurtă operație a jocului lui Cavalcanti, cu gravitatea preoților care asistă pe episcop în timpul unei slujbe solemne. În spatele tejghelei de lemn, *don* Baldassare, bătrînul decrepit, *don* Checchino cu fața lividă, stăteau nemișcați cu ochii întredeschiși, obosiți morți, după munca zdrobitoare de zece ore, gîndindu-se la infernul de a doua zi, de la șapte dimineață pînă la amiazi, în marea exaltare a ultimelor clipe. Numai *don* Crescenzo își păstra dezinvoltura și placida beatitudine a napolitanului, care își are farfuria cu macaroane asigurată, și care cu seninătate asistă la cursa înnebunitoare a celorlalți de dincolo de farfuria fantastică plină cu macaroane sau dincolo de multe, fantastice, farfurii de macaroane, din marea, imaginara țară a belșugului. Carlo Cavalcanti, înfierbîntat, juca, plătind lirele pe care servitorul lui, Giovanni, le luase cu împrumut de la cămătăreasa Concetta, lirele pe care servitoarea lui, Margherita, le împrumutase de la cămătarul *don* Gennaro Parascandalo, și șaptezeci de lire pe care el însuși le luase de la Muntele de Pietate, amanetînd două vechi și artistice candelabre de bronz aurit, descoperite într-o cameră plină cu lucruri vechi, în casa Cavalcanti, în total două sute douăzeci de lire ; și păli, nemulțumit, melancolic, brusc neîncrezător în valoarea unor numere, și în cele din urmă disperat că nu poate juca pe toate *celelalte*, toate cîte erau în calculele lui. Tot astfel amantul, după ce și-a dorit mult să aibă o convorbire cu iubita lui, cînd a obținut-o, vede fugindu-i clipele cu o repeziciune înfricoșătoare și după aceea rămîne profund îndurerat pentru că nu i-a spus femeii iubite nici un cuvînt de cîte simțea nevoia. Bătrînul acela, căruia vîrsta nu reușea să-i potolească furioasa patimă, își pleca supus capul, brusc doborît, ca și

cum ar fi trăit zece ani într-un minut ; şi încet, tăcut, ieşi împreună cu ceilalţi, la rîndul lor, lenţi şi muţi, abătuţi şi de întunericul de pe stradă, îndreptîndu-se spre casă. Tremurau toţi de frig, la ora aceea înaintată din noapte ; erau înfrînţi de un fior de oboseală, din cauza căruia se strîngeau în pardesie şi îşi plecau capul, fără a-şi vorbi. Aşa au ajuns în piaţa Dante, în dreptul palatului Rossi, fost Cavalcanti, şi discuţia cabalistică a reînceput ; de două sau de trei ori au parcurs piaţa în lung şi în lat, în timp ce candida şi severa statuie a poetului părea că-i dispreţuieşte profund cu orbitele sale albe şi goale. Îl însoţeau pe sărmanul Cesare Fragalà, ros acum de o căinţă invincibilă, pentru că aruncase pe apa sîmbetei o sumă de bani atît de mare, banii familiei lui, aceia ai Agnesinei ; dar era inutil, el juca pentru că era o creatură slabă şi voioasă, în care era mereu trează o ambiţie comercială şi nu ar fi putut fi niciodată un cabalist înverşunat; nebunia celorlalţi îl surprindea cu durere, dar nu i-o comunicau. Totuşi, rămînea cu ei fiindcă nu avea puterea să se întoarcă acasă să se culce lîngă soţia lui, cu remuşcarea de a fi aruncat cinci sute de lire ; şi din cînd în cînd, pentru a se sustrage gîndurilor, privea umbrele marii pieţe, fix, de parcă ar fi avut senzaţia unor vedenii oribile. La un moment dat, Marzano salută şi se îndepărtă, spre arcul de la Porta Medina, el locuind pe via Tribunali ; dar ceilalţi continuară să meargă în sus şi în jos, discutînd în întunericul acela, în frigul acela, pe care nu-l mai simţeau ; şi cel mai înfierbîntat dintre toţi era marchizul Carlo Cavalcanti, cu ochii scînteietori, a cărui figură se profila în întuneric, puternică şi solidă ca a unui bărbat de treizeci de ani. La un moment dat, şi-au luat rămas bun Trifari şi Colaneri, care locuiau amîndoi într-o casă săracă din Cavone. Atunci Formosa continuă, în chip de monolog, adresîndu-se lui Cesare Fragalà, sau întunericului, sau chiar sieşi ; şi încet-încet coborau spre Toledo, din nou, cînd o voce pasnică îi salută :

— Noapte bună, domnii mei.

— Noapte bună, *don* Crescenzo, spuse marchizul. Ai închis, ei ? Bună zi !

— Treizeci şi două de mii cinci sute douăzeci şi şapte, — spuse brusc patronul agenţiei.

Urmă o tăcere.

— Dumneata nu joci, *don* Crescenzo ? — îl întrebă Cesarino Fragalà.

— Nu, niciodată. Noapte bună.

— Noapte bună.

El se îndepărtă, svelt. Ei, văzînd că agenţia era închisă acum, s-au întors, gravi. Şi cu un suspin au bătut uşor la poarta palatului ; regretau că se întorc acasă. Se despărţiră la primul etaj, cu o strîngere de mînă şi o scurtă privire.

IX

AMÎNDOI JUCĂTORII AU URCAT încet-încet pe scări, ca doi răufăcători sau ca doi tineri timizi, care nu s-au supus poveţelor părinteşti ; şi avînd fiecare din ei cheia casei în buzunar, au deschis uşa fără zgomot. Intrînd în apartament, şi apoi în camera lui, Cesare Fragalà, ajuns la paroxismul căinţei, tremura ca un copil ; numai respiraţia liniştită a soţiei lui care dormea l-a mai calmat puţin ; dar se temea ca ea să nu se trezească, să nu-l întrebe ceva, să nu ghicească adevărul, aşa, prin intuiţia minunată şi înspăimîntătoare pe care o au femeile ; se dezbrăcă la lumina foarte slabă a unei candele, aprinsă în faţa unei imagini a sfintei Agnese şi se culcă cu o precauţie infinită, tremurînd, da, tremurînd să nu-şi trezească soţia ; şi în inima lui, strînsă, umilită, dezolată, jură să nu mai joace niciodată nici un ban. Numai acest jurămînt şi vigoarea constituţiei lui l-au ferit de insomnia care veghează la căpătîiul tuturor jucătorilor.

Dar insomnia se instalase la căpătîiul lui Formosa. În zadar încercase el să citească pentru a-şi calma mintea care-i era frămîntată de tot felul de idei ; tablele matematice ale lui Rutilio Benincasa, numerele îi dansau

sîrba în faţa ochilor lui. În zadar a încercat să îngîne rozariul, ca să-şi sustragă gîndurile, umilindu-şi sufletul, în faţa voinţei Celui Etern ; rugăciunea îi ieşea trunchiată şi rece de pe buze. Îl stăpînea o puternică febră de fantezie care îi încorda toţi nervii şi îl făcea să tresalte în pat, vibrînd aidoma coardei unui instrument sonor ; îl exalta o nebunie care din noapte, din umbră, din singurătate devenea dominantă, dominîndu-i toate gîndurile, toate sentimentele. Nu putea rezista, culcat ; în ciuda frigului, se ridică din pat, se îmbrăcă, începu să se plimbe prin camera îngheţată. Nu simţea frigul ; avea mîinile calde, la fel şi capul ; flăcăruia lumînării de ceară i se părea că are o strălucire orbitoare. În casă domnea o linişte deplină. Nu voia niciodată să fie aşteptat ; şi cei doi bieţi servitori bătrîni, Giovanni şi Margherita, pe care el îi spoliase de banii pe care ei îi împrumutaseră ca să o poată ţine în viaţă pe Bianca Maria, pesemne că dormeau în anticameră, obosiţi şi îndureraţi ; Bianca Maria dormea în camera ei rece, de multe ore, desigur. Dar marchizul Carlo Cavalcanti ars de delirul jucătorului care speră într-o reuşită şi disperă din cauza dorinţei unei reuşite, de la o clipă la alta, şi-i cere lui Dumnezeu, Fecioarei Maria, tuturor sfinţilor, sufletelor morţilor lui, îngerului păzitor, Norocului, tuturor puterilor din Cer şi de pe Pămînt, să cîştige, să fie victorios, şi care uită de frica de om şi de creştin, ajungînd s-o ceară chiar spiritelor rele ; marchizul Carlo Cavalcanti, ars de un asemenea delir, nu putea suporta ca toţi să doarmă în casă, în linişte, şi pace, în timp ce el se zbătea între deznădejde şi nădejde. Ah ! nu, el nu se temea de nimic, nici de singurătate şi de noapte, nici de micile zgomote ale mobilelor vechi, ale bătrînelor grinzi care trosneau, ale uşilor care scîrţîiau ; nu se temea de nimic, în casa aceea glacială unde murise de slăbiciune şi de durere soţia lui, unde părea că se mai mişcă încă umbra tristă a *defunctei*. Ce teamă ! El cerea, invoca un glas, o revelaţie, o viziune ; ar fi fost mulţumit, ar fi avut emoţia fericirii şi nu a spaimei, dacă ar fi putut *vedea* ceva. Dar sufletul lui era prea pătat de păcate, inima lui era prea impură de dorinţe pămînteşti ; era nevoie de un suflet candid, de o inimă feciorelnică pentru a putea obţine acest har divin, Graţia, prin intermediul căreia *se vede* ceea ce

celorlalţi ochi umani le este refuzat. Bianca Maria dormea... dormea creatura înfrigurată, atît de aproape de Graţie, şi care totuşi refuza să-i îndeplinească dorinţa tatălui său. Ieşi din camera lui, traversă coridorul, trecu prin faţa salonului cel mare, şi se opri în faţa uşii închise a camerei fetei sale. Ascultă : nici un zgomot. Biata creatură îngheţată dormea, nu avea milă de chinurile tatălui ei şi nu voia să-i ceară lui Dumnezeu şi Fecioarei revelaţia. În marchizul Cavalcanti o furie surdă se amesteca cu obişnuita nebunie de vineri ; de două sau de trei ori merse în sus şi în jos, pe coridor, încercînd să se îndepărteze de camera fiicei lui, dar nereuşind, într-atîta îl rodea curiozitatea de a şti de la ea, care era curată, feciorelnică, revelaţia spiritului pe care desigur că în noaptea aceea ar fi trebuit să o aibă. Nu putea să nu fie aşa. *Don* Pasqualino, *l'assistito,* după un post voluntar de trei zile, după ce şi-a impus *disciplina* autoflagelării timp de două nopţi, pe umeri şi pe pieptul gol şi uscat, a auzit de la spiritul care-l asista că revelaţia avea s-o aibă Bianca Maria. Spiritul nu minte. Şi la un moment dat, aproape automat, de parcă ar fi fost împins de o forţă căreia trebuia să i se supună neapărat, apăsă mîna pe clanţă, aceasta scîrţîi şi uşa se deschise. Scîrţîitului îi răspunse dinăuntru un strigăt ascuţit, un strigăt al fetei al cărei somn, foarte uşor, aproape suspicios somnul ei, fusese tulburat şi care se ridicase pe pat, în cămăşuţa albă, cu părul negru desfăcut pe spate, cu ochii holbaţi şi mîinile convulsionate agăţate pe pled.

— Sînt eu, Bianca, sînt eu, — murmură marchizul Cavalcanti, înaintînd.

— Cine, cine ? — întrebă ea, tremurînd de frică, neîndrăznind să se mişte.

— Eu, eu, Bianca, — repetă el, pierzîndu-şi răbdarea.

Ea suspină profund, fără a spune nimic : dar respiraţia îi rămase foarte agitată. Marchizul ajunsese lîngă patul fetei lui, călăuzit de slaba lumină a unei candele aprinse înaintea unei statuete mici a Fecioarei. Fata se lăsase să cadă înapoi pe perne şi privea în tavan. Marchizul se aşezase lîngă pat şi degetele lui nervoase se jucau cu franjurile albe ale pledului.

— De ce te sperii aşa de rău ? — o întrebă el, după o lungă tăcere.

— Nu știu. E ceva mai tare decît mine.

— Cînd ești în grația Domnului, nu trebuie să te temi de nimic — spuse el ca o sentință, sever. Ai vreun păcat mare pe conștiință ?

— Nu... cel puțin nu cred — spuse ea, ezitînd.

Tăcură amîndoi. Marchizul Cavalcanti privea în penumbră.

— A venit, spiritul ? — întrebă, apoi, în șoaptă, cu o intonație misterioasă.

— Oh ! suspină ea din nou, închizînd ochii și ascunzîndu-și chipul în mîini.

— A venit ? — insistă cel în care se aprindea cruzimea jucătorului pătimaș.

— Te rog, dacă ții la mine, nu-mi vorbi de asta, — spuse ea, luîndu-i o mînă, sărutîndu-i-o, ca să-l roage mai fierbinte.

— Spune-mi dacă a venit, — reluă el, implacabil.

Simțind că nu poate scăpa de persecuția aceea, Bianca o privi disperată pe Fecioara Maria, apoi își ascunse fața în perne.

— Spune-mi, spune-mi dacă a venit, — țipă el, în timp ce își apleca ușor capul spre perne, ca și cum ar fi vrut să sufle pe chipul fetei sale magnetica lui curiozitate.

— Nu... — spuse ea, cu un fir de glas.

— Minți.

— Nu mint.

— Minți. Spiritul a fost aici, simt asta.

— Te rog, fie-ți milă... — spuse ea, cu un tremur continuu.

— Cum l-ai văzut ? În veghe ? Între vis și realitate ? În somn ? Era o figură albă, nu-i așa ? cu pleoapele plecate, dar zîmbind ? Ce ți-a spus ? Un glas slab, slab, nu-i așa ? Ceva ce numai tu ai putut auzi ?

— Tată dragă, dumneata vrei să mor — vorbi ea, disperată.

— Temeri de femeie, — spuse el, disprețuitor. Cine a mai murit dintr-o comunicare supremă ? Contactul sufletului cu acela al unui spirit este un izvor de viață. Bianca Maria, nu fi ingrată, nu fi crudă, spune-mi tot.

— Dumneata vrei să mor, — repetă ea, cu disperare și totuși resemnată.

— Eşti o proastă ! Vrei ca eu să te rog, eu, tatăl tău? Ei bine, te voi ruga, dacă nu se poate altfel ; copiii sînt ingraţi şi răi, răspund iubirii noastre prin cruzime. Te rog, Bianca, te rog, ca şi cum tu ai fi sfînta mea protectoare, spune-mi tot.

— Voi muri din cauza asta, tată drag, — murmură ea, cu glasul sufocat de pernele în care îşi înfrîna plînsul şi hohotele.

— Ascultă, Bianca, — reluă el cu răceală, înfrînîndu-şi încă o dată dispreţul, — trebuie să mă crezi. Eu sînt bărbat, sînt sănătos, am raţiunea mea, am logica mea ; ei bine, pentru mine este un adevăr incontestabil, clar ca lumina soarelui, că tu ai avut, în această noapte, sau vei avea revelaţia spiritului, care va veni pentru a binecuvînta familia noastră, care îţi va spune cuvintele fericirii. Dacă s-a întîmplat, cu atît mai bine ; dar obligaţia ta de fată ascultătoare, de fată iubitoare a casei Cavalcanti, este să-mi spui totul, imediat.

— Nu ştiu nimic, — spuse ea, sec.

— Juri ?

— Jur. Nu ştiu nimic.

— Atunci viziunea aceasta va veni, în aceste ore următoare ale nopţii. Mă duc în capelă, să mă rog. Sînt un păcătos, dar şi păcătoşii pot cere o graţie. Mă voi ruga pentru ca tu să vezi şi să auzi spiritul.

— Nu, nu pleca ! — strigă ea, ridicîndu-se în pat şi prinzîndu-se de braţul lui, cu o strînsoare disperată.

— Şi de ce ?

— Nu pleca, pentru Dumnezeu, dacă ai milă de mine, rămîi aici !

— Trebuie să mă duc să mă rog, Bianca, — exclamă el, exaltat, neînţelegînd starea de tulburare a fiicei lui.

— Nu, nu, rămîi, eu nu pot sta singură, aici, fiindcă mor de frică !

Vorbea gîfîind, speriată, palidă, strîngînd continuu braţul tatălui său cu mîinile-i tremurînde. Nu îndrăznea să privească în jurul ei, avea capul plecat pe piept, ochii închişi, şi îşi muşca buzele ; în timp ce el, în prada înverşunării nebuniei lui, se uita fix la fată crezînd că descoperă în ea tulburarea aceea spirituală care trebuie în mod fatal să însoţească aceste mari miracole ale sufletelor.

— Ce ai ? — întrebă el, profund, intens, de parcă ar fi vrut să-i smulgă adevărul din inimă.

— Stai aici, stai aici, — îl imploră ea, clănțănindu-i dinții de groază.

— Vezi ceva ? — o întrebă el, sugestiv, cu o intensitate de glas și de voință care trebuia să înduplece învelișul fragil feminin, în întregime zdruncinat de criza aceea nervoasă.

— Mi-e teamă de ceea ce am să văd, mi-e teamă, — spuse ea, încet, — sprijinindu-și fruntea pe brațul tatălui ei.

— Nu te teme, dragă, nu te teme, — îi șopti el tandru, mîngîindu-i, cu un gest patern, părul negru.

— Taci, taci, — spuse ea, tremurînd ca varga, din fiece fibră.

Și rămase sprijinită de umărul lui, ascunzîndu-și fața, înghemuindu-se toată. Marchizul își trecu un braț în jurul taliei fiicei sale, pentru a-i susține trupul slăbit și tremurînd ; și în timp ce ea se ascundea tot mai mult, agățată de tatăl ei, ca de un colac de salvare, el simțea, din cînd în cînd, zbuciumîndu-se întreg trupul bietei creaturi bolnave, în fibre, în nervi și în sînge.

— Ce ai ? — o întrebă el.

— Nu, nu, — zicea ea, mai mult cu gestul decît cu glasul.

— Privește, privește, nu-ți fie teamă, — îi sugera halucinatul.

— Taci, — repeta ea, înfiorată.

El o susținea, cu răbdarea, cu încăpățînarea nebunului care ar aștepta ore, zile, luni și ani, numai ca nebunia lui să poată deveni realitate.

— Fata mea, fata mea — murmura marchizul, cînd și cînd, încurajînd-o, duios.

Ea răspundea, suspinînd ; un suspin care părea un vaiet, care părea un hohot de copil suferind. Sprijinind-o pe pieptul lui, marchizul de Formosa simțea rigiditatea nervoasă a acelui biet trup tînăr și bolnav, cutremurat de lungi spasme. Cînd fata tremura, toată, tatăl ei îi simțea tremurul și părîndu-i-se că revelația invocată astfel ar fi fost iminentă, îi spunea din nou, înverșunat, nemilos :

— Ce ai ?

Ea făcea un semn cu mîna, de oroare, de parcă ar fi vrut să alunge un gînd înspăimîntător sau o viziune oribilă. Ce-i păsa lui de sfîșierea acelei inimi tinere, de dezechilibrul funest al nervilor ei ? În camera aceea glacială și feciorelnică, în penumbra în care candela aprinsă în fața Madonei făcea un cerc de lumină pe tavan, cu trupul acela de fată, convulsionat tot în brațele lui, cu sufletul ei tremurînd din cauza unor mistere spirituale, el simțea că trăiește un moment solemn, în care orice circumstanță de timp, de vîrstă, dispărea și el, Formosa, se afla, în sfîrșit, în fața marelui mister. Din gura nevinovată a fetei lui, el avea să afle secretul vieții lui, al viitorului lui ; cifrele fatale care conțineau norocul lui îi vor fi spuse Biancăi Maria de către spirit, iar lui, de către Bianca Maria.

— Bianca, Bianca, roagă-te de *el* să vină, să-ți spună dacă trebuie să trăim sau să murim. Roagă-l Bianca, deoarece, *el*, spiritul, este o emanație a lui Dumnezeu, să-ți spună cuvîntul... roagă-l, dacă este aici, lîngă tine, sau în tine, dacă se află înaintea ochilor tăi, sau a închipuirii tale, roagă-l, Bianca, roagă-l, altfel pierim, salvează-ne Bianca, salvează-ne, fata mea, fata mea...

Continua să-i vorbească incoerent, invocînd prezența spiritului, adresîndu-i ei, adresîndu-i lui rugăciunile cele mai impetuoase și mai dureroase. Fetei, tresărind, într-un tremur continuu, îi clănțăneau dinții de groază ; mîinile pe care le ținea încleștate de gîtul tatălui ei, ca un copil care suferă, se înlănțuiau ca un clește. Nu mai spunea nimic ; dar ceasul tîrziu, ambianța și cuvintele tatălui îi amplificau convulsia. Un hohot stăpînit îi zvîcnea pieptul ; și cînd nu plîngea în hohot, un geamăt slab, slab de tot, neîncetat, de copil care agonizează, îi ieșea de pe buze. El îi vorbea, tot timpul : dar cînd cuvintele îi deveneau mai impulsive, aproape demențiale, în durerea lor, el simțea brațele fetei încleștate cu mai mare disperare. Apoi, treptat, treptat, se manifestase un nou fenomen. La început, mîinile și fruntea Biancăi Maria erau de gheață, ca totdeauna, deoarece anemia de care suferea îi lua orice urmă de vitalitate. Ba chiar, în spasmul acela, el a înțeles, bătrînul halucinat, că trupul bietei creaturi înghețase tot. Dar, în unele pauze în care nu-i mai clănțăneau dinții, în care brațele cedau

într-o sleire de forțe, el simțea brusc o căldură delicată trecîndu-i pe sub pielea mîinilor, o căldură ușoară urcîndu-se pînă pe fruntea fetei. Părea un fluid de căldură care s-ar fi răspîndit în toată ființa tînără a Biancăi Maria ; o căldură care inunda venele secătuite de sîngele cald și care, tot crescînd, crescînd, făcea să i se înfierbînte fruntea și mîinile.

El auzea respirația tot mai gîfîită a fiicei sale și lungul suspin care îi sălta din cînd în cînd pieptul sufocat ca și cum îi lipsea aerul. Încercase de două ori să-i pună din nou capul pe perne, dar ea a avut un fior de teamă.

— Nu mă lăsa singură, pentru Dumnezeu, — se bîlbîia Bianca, aproape ca un copil.

— Nu te las ; spune-mi ce vezi, — repeta el, neîmblînzit, implacabil...

— Oh, e oribil, e oribil... — se bîlbîia Bianca, tremurînd întruna, tremurînd continuu, de parcă trupul ei ar fi devenit trupul unei bătrîne de șaptezeci de ani.

— Ce este oribil ? Vorbește, Bianca, spune-mi totul, spune-mi ce-ai văzut ?

— Oh ! — se văita ea cu disperare.

Acum, încetînd cu clănțănitul dinților, cu o respirație scurtă care părea că-i iese greu din gît, ea ardea toată, suflarea-i slabă și scurtă arzînd gîtul tatălui său, pe care își sprijinea capul. Această respirație fierbinte era însoțită de bătaia rapidă, rapidă a pulsului și a tîmplelor. Dar marchizul Cavalcanti, cuprins în întregime de nebunia lui, în noaptea aceea rece, în penumbra misterioasă, alături de biata ființă adormită într-o învăluire de chinuitoare tortură, pierduse simțul realității ; și fantezia lui bolnavă savura sub o formă acută drama acelei ore, fără a-i realiza cruzimea. Dimpotrivă, vibra de bucurie, crezînd că ar fi ajuns la clipa măreață a revelației spiritului : iată, norocul casei Cavalcanti se decidea, în fine, în minutul acela. Stările de anxietate, chinurile teroarei, spasmele, cuvintele trunchiate ale fiicei lui se explicau din plin ; era apropierea Harului Divin. Atîta timp, atîta timp trecuse în nefericire și în mizerie ; și acum totul se rezolva : a doua zi, el și fiica lui aveau să fie bogați, cu multe milioane. Copleșită, sufocată, Bianca Maria alunecase de pe pieptul tatălui ei pe perne și i se auzea respirația șuierată,

i se vedeau ochii scînteind straniu. Pironit de curiozitatea lui morbidă, marchizul stătea ţeapăn lîngă pat, spionînd, la lumina lămpii, fiecare gest, fiecare mişcare a fiicei lui, prăbuşită pe patul durerii. Deodată, ca dintr-un şoc electric, mîinile fetei apucară puternic pătura : un strigăt răguşit îi ieşi din gîtlej :

— Ce e ? — strigă marchizul, zdruncinat şi el.

— Este spiritul, spiritul, — se bîlbîi ea, cu glasul schimbat, adînc, cavernos.

— Unde e ? — întrebă tatăl, în şoaptă.

— În prag, este acolo, priveşte-l — spuse ea ferm, energic, deschizînd ochii mari spre uşă.

— Nu văd nimic, nimic, sînt un biet păcătos, — strigă, disperat, marchizul Cavalcanti.

— Spiritul este acolo, — şopti ea, de parcă nu ar fi auzit nimic.

— Cum e îmbrăcat ? Ce face ? Ce spune ? Bianca, Bianca, roagă-l !

— E îmbrăcat în alb... nu se mişcă... nu spune nimic, — murmură ea, vorbind în vis.

— Roagă-l, roagă-l să-ţi vorbească, tu eşti o fiinţă pură, Bianca !

— Nu vorbeşte... nu vrea să vorbească...

— Bianca, imploră-l, pentru Dumnezeul nostru, în numele forţei lui, în numele puterii lui !

Au tăcut. Toată atenţia intensă a marchizului Cavalcanti era concentrată asupra acelei uşi, unde numai fata lui vedea spiritul, în timp ce tot sufletul lui era o rugăciune. Ea zăcea, din ce în ce mai frămîntată, iar mîinile ei subţiri, care-i ardeau, strîngeau, convulsiv, între degete, cutele pledului.

— Ce spune ?

— Nu spune nimic.

— Dar de ce nu vrea să vorbească ? De ce a mai venit, dacă nu vrea să vorbească ?

— Nu-mi răspunde, — replică ea, mereu cu aceeaşi voce care părea să vină dintr-o profundă îndepărtare.

— Dar ce face ?

— Mă priveşte... mă priveşte fix... are ochii atît de trişti, atît de trişti... mă priveşte cu milă ; de ce mă priveşte astfel, de parcă aş fi moartă ? Poate că am murit ?

— Acum o să plece fără să-ţi fi spus nimic ! — urlă marchizul de Formosa. Întreabă-l ce numere ies mîine !

Fata scoase un vaet jalnic, sfîşietor.

— Acum mi se pare că plînge, ca şi cum eu aş fi moartă, aşa mi se pare. I se preling lacrimile pe obraz...

— Plînsul înseamnă şaizeci şi cinci, — spuse Formosa ca pentru sine, ca şi cum s-ar fi temut să nu-l audă cineva.

— Ridică mîna ca să mă salute...

— Priveşte cîte degete ridică, priveşte bine, nu te înşela !

— Trei degete : mă salută, mă salută, vrea să plece...

— Spune-i să revină, roagă-l, roagă-l...

— Face semn din cap că da, — reluă, după o scurtă pauză, Bianca Maria, — se duce, a plecat, a dispărut...

— Domnul fie lăudat, — strigă Cavalcanti, îngenunchind în faţa patului. Trei *degetele*, cinci *mîna*, şaizeci şi cinci *plînsul*, trebuie să ştiu ce număr corespunde cu *fata moartă* [1], să mulţumim Domnului !...

— Da, da, — murmură fata, cu un accent bizar, — trebuie să vezi dumneata ce număr înseamnă *fata moartă*... trebuie să afli...

— Vom afla, vom afla, — exclamă Formosa, rîzînd ca un nebun.

Acum, nu se mai gîndea la fata lui, a cărei febră ajunsese la cel mai înalt grad, cu violenţa tipică acceselor de febră numite *effimere* [2] — care par să vrea să alunge de pe pămînt o existenţă în douăzeci şi patru de ore. Ea gîfîia, sorbind aerul cu gura deschisă, întocmai ca o păsărică pe moarte ; sîngele pulsa atît de iute în pereţii venelor de părea că le plesneşte, şi tot trupul acela fragil ardea ca un fier roşu încins. În schimb, marchizul de Formosa era în prada nerăbdării unui tînăr ; de două ori se îndreptă spre fereastră, ca să vadă dacă se luminează ; încă vreo cîteva ore mai avea de aşteptat ca să se ducă să joace biletul dictat de spirit. Se gîndea că nu mai avea bani : cum ar fi putut să joace ? Nici o liră, era ceva feroce, această continuă sete pe care nimic n-o poate potoli ! Ah, dar avea să

[1] Simbolul cabaliştilor din cărţile de cabală (*Cartea Viselor, Smorfia*, etc.) (n. tr.).

[2] Febră mare, de scurtă durată, (efemeră) dar care poate fi mortală (n. tr.).

găsească banii de jucat, chiar dacă ar fi trebuit să vîndă ultimele mobile din casă şi să-şi amaneteze propria-i persoană ; avea să-i găsească, pentru Dumnezeu ! Acum după ce avusese loc revelaţia, acum cînd spiritul asistat de forţele supranaturale consimţise să-i pătrundă în casă ! Norocul îi era în mînă, avea să rişte tot ca să joace tot pe biletul spiritului. Oh ! *Ecce Homo, Ecce Homo* din casa Cavalcanti, Tu ne-ai făcut graţia asta, pentru Tine trebuia o capelă anume şi patru candelabre de argint masiv, mereu aprinse, în memoria graţiei făcute. Banii avea să-i procure chiar El, *Ecce Homo,* bunul şi puternicul *Ecce Homo,* ocrotitorul casei ; banii, banii de jucat !

Şi tîrît de gîndul lui înflăcărat, pătimaş, marchizul Cavalcanti vorbea singur cu glas tare, trecîndu-şi mîna prin păr, gesticulînd, învîrtindu-se prin cameră ca un nebun. În şoapte, fiindcă abia mai respira, Bianca Maria continua să delireze, cu blîndeţe, vorbind cu fraze vagi, rostind numele Mariei degli Angioli şi vorbind din cînd în cînd, cu o infinită melancolie, de un proaspăt şi vesel sat de cîmpie, de un sat verde unde i-ar fi plăcut să se ducă să trăiască, acolo, la şes, departe, departe. Dar bătrînul, înflăcărat, în aşteptarea lui, nu o mai auzea şi în timp ce se iveau zorile reci de martie, în camera aceea se confundau cele două deliruri, al tatălui şi al fetei, în mod tragic...

. . . . . .

În livida şi glaciala lumină a zorilor, marchizul de Formosa, palid şi cu ochii ieşiţi din orbite, se învîrtea cu paşi nesiguri prin apartamentul său, căutînd, în sertarele goale şi pe rarele mobile, ceva de vîndut sau de amanetat. Nu găsea nimic şi bîjbîia cu mîinile şi iar deschidea sertarele, împingîndu-le apoi cu violenţă, automat, şi se uita în jur, cu nebunia în privire, gîndindu-se ce mai putea să vîndă sau cum să ipotecheze pereţii goi ai casei aceleia care fusese a sa. Nimic, nimic ! Puţin cîte puţin, devorate de jocul la loterie, dispăruseră bijuteriile de imensă valoare, argintăria grea veche şi modernă, tablourile de mari pictori, cărţile preţioase, raritătile artistice de bronz, de fildeş, de lemn sculptat ; casa fusese golită, rămînînd în ea numai cîteva mobile care ar fi fost o ruşine să le amaneteze sau să le vîndă. Ah, de ce nu găsea nimic ca să facă rost de bani, ca să poată juca numerele spiritului ! Îşi fră-

mînta mîinile de disperare, după ce o lăsase pe Bianca Maria în toropeala gîfîitului febril, în care îi veneau în minte unele cuvinte confuze, pe cînd cei doi bătrîni servitori mai dormeau. Intră chiar în capelă, ca un nebun ; dar candelele care ardeau acolo erau de alamă ; și *frasche* [1]-le, de pe altar, pe care el însuși le cumpărase, cînd le vînduse pe cele din argint adevărat, erau dintr-un metal de imitație de argint ; se gîndi pentru o clipă să ia coroniţa de argint de pe capul Fecioarei Îndurerate și să-i ia din inimă cele șapte mici spade de argint, dar l-a reținut o teamă mistică. A ieșit de acolo, fără să fi putut rosti nici o rugăciune, într-atît îl stăpînea, în zorii acelei zile, halucinația nopții, și graba febrilă a dimineții de sîmbătă. Se gîndea cui ar fi putut să-i ceară bani cu împrumut : dar nu găsea persoana potrivită, și își strîngea tîmplele fierbinți între mîini, pentru a se concentra, pentru a ajunge să-și satisfacă scopul. Toți prietenii din cercul lui, rudele sale generoase, după moartea soției, se îndepărtaseră de el, dar numai după ce îi puseseră să contribuie din plin, pe toți, ca să aibă cu ce să joace. Prietenii de acum ? Toți jucători ; toți, în dimineaţa aceea, făceau tentative disperate de a putea juca în continuare, și nu împrumutau, desigur, bani, fiecare gîndindu-se la el, căutînd pentru el. Prieteni noi ? Patima aceea îl făcuse să nu găsească alți prieteni în afara cercului acela morbid de nebuni, păguboși ca și el.

Și avea nevoie de mulți bani, de mulți, fiindcă spiritul se înduplecase să apară ; trebuia neapărat să cîștige în ziua aceea, sau niciodată ! Deodată avu o străfulgerare : îi apăru în minte un nume. Acesta îi putea da, desigur, ceva bani ; era un om de vază, avea bani mulți, și apoi nu i-ar refuza un mic împrumut unui Formosa. Și în timp ce, așezat lîngă biroul lui, îi scria doctorului Amati, pe o foaie mică, smulsă de pe un carnet de note, plin cu cifre, se gîndea că nu era o rușine împrumutul acela cerut unui străin, deoarece el îi va restitui banii chiar *în aceeași seară*. Scriind, îl înfioră un gînd : și dacă Amati va spune nu ? Era un indiferent, un străin, banii împietresc toate inimile.

[1] Ramuri, crengi ornamentale (n. tr.).

— Du-i această scrisoare doctorului Amati și întoarce-te aici — îi spuse el lui Giovanni, care se prezentase, încă adormit, la sunetul clopoțelului.

— Poate doarme la ora asta...

— Du-i-o imediat — porunci Formosa.

Și își mușca buzele, fiind sigur că Amati îl va refuza, simțind roșeala rușinii cum i se urcă în obraji. Dar trebuia să aibă banii, trebuia să-i aibă, cu orice preț ! Înfundat în fotoliu, privind fără să vadă cifrele scrise pe hîrtiile împrăștiate pe birou, se simțea învins de furia aceea de neînfrînat a patimii, în contact cu realitatea.

— Îmi va da răspunsul cînd se va trezi. — spuse Giovanni, reintrînd, și așteptînd în liniște ordinele stăpînului său.

— Giovanni, dă-mi și ceilalți bani pe care îi mai ai, — spuse surd Formosa.

— Nu-i mai am, excelență... — răspunse celălalt, cuprins de un tremur.

— Nu minți : mai ai cincizeci de lire, dă-mi-le imediat...

— Excelență, le-am luat cu împrumut de la un cămătar, trebuie să i le restitui săptămîna asta. nu mi le luați...

— Nu-mi pasă, — zise semeț, Carlo Cavalcanti.

— Nu mi le luați, excelență, dacă ați ști la ce îmi servesc...

— Să nu aud nimic, nu-mi pasă, — replică brutal marchizul. Dă-mi imediat cele cincizeci de lire...

— Am nevoie de ei pentru a-i putea da ceva de mîncare *marchesinei*...

— Nu-mi pasă de nimic, — urlă Formosa.

— Dacă e așa, mă supun, spuse disperat servitorul.

Și scoase cele cincizeci de lire ; marchizul le luă cu gestul unui hoț și le băgă rapid în buzunar.

— Soția ta are și ea niște bani, caută-i, reluă Cavalcanti, rece.

— Cine i-a dat bani soției mele ?

— Are sigur ; ia-i și adu-i aici. Scutește-mă de o scenă. Dacă soția ta refuză, puteți pleca din casa mea imediat.

— Nu domnule, nu domnule, excelență ; mă duc acum, — spuse umil servitorul.

Dar dincolo izbucni o adevărată scenă. Dialogul între soţ şi soţie a fost lung, agitat, femeia nu voia să-şi dea ultimii bani ; striga, plîngea, hohotea. După aceea urmă o tăcere ; şi apoi un fel de vaiet. Giovanni intră din nou, cu chipul lui bătrîn răvăşit, şi încovoiat, cuprins aproape de un tremur paralitic. Şi depunînd alte cincizeci de lire pe birou, în tăcere, cu ochii roşi de lacrimile puţine şi fierbinţi ale celor bătrîni, el îl impresionă într-atît pe marchiz, încît, îmblînzit dintr-o dată, spuse domolit :

— Sînt trei sute de lire, de aseară şi de azi dimineaţă ; în seara asta veţi avea toţi banii.

— Şi prînzul de azi ?

— Voi veni eu, la *patru,* — spuse vag, marchizul.

— Domnişoara este bolnavă, va trebui să-i dăm puţină supă, în dimineaţa asta, — murmură servitorul.

Atunci, căutîndu-se în buzunare, cu schimonoseala îndurerată a avarului, marchizul de Formosa dădu trei lire servitorului, urmărindu-le cu privirea lacomă. Sunase cineva : Formosa tresări ; era răspunsul doctorului Amati : nu mai era important acum, dacă îl refuza. Dar îndată ce a avut în mînă plicul, pipăind, înţelese că banii ceruţi erau toţi acolo, şi îmbujorat de bucurie, îşi puse plicul cu bani în buzunar, fără a-l mai deschide. Şi-apoi plecă, plecă la orele opt dimineaţa, ca dus pe sus de un suflu irezistibil ; pleca, fără să-şi mai întoarcă privirea ca să-şi vadă fata bolnavă, casa pustie, servitorii care îi dăduseră tot şi acum plîngeau, vecinul căruia nu-i plătise vizitele şi căruia îndrăznise să-i ceară bani cu împrumut ; pleca, ducînd cu sine trei sute cincizeci de lire, pe care avea să le joace pînă la ultima pe biletul de loterie dictat de spirit, lăsîndu-i în casă nemîncaţi pe cei doi bătrîni servitori, care abia dacă puteau să încropească o biată supă pentru Bianca Maria. Nimeni nu l-a mai văzut pînă după-amiază. Fata rămăsese în pat, arzînd de febră mare, respirînd greu, cerînd cînd şi cînd să bea apă, nimic altceva. Margherita se aşezase lîngă patul ei, rostind în minte rugăciuni de două, de trei ori, ca să-i mai treacă timpul ; şi din cînd în cînd punea mîna pe fruntea bolnavei, îngrijorată de fierbinţeala acesteia. Bolnava tăcea : dormea, cu respiraţia foarte grea, sufocată. Deodată, deschizînd ochii, spuse limpede Margheritei :

— Cheamă-l pe doctor...
— Acum poate nu este acasă...
— Cînd se întoarce...

Şi închise ochii din nou. Doctorul nu veni decît la patru şi jumătate. Se opri în pragul camerei, simţind atmosfera înfierbîntată a febrei.

— Trebuia să mă chemi mai devreme, — spuse, sever, Margheritei.

— Oh, excelenţă, dacă aş putea să vă spun...

El îi porunci să tacă. Bolnava îl privea cu ochii ei frumoşi şi blînzi, larg deschişi, şi îi întindea mîna. Iar bărbatul cel puternic, cu capul energic, cu chipul genial urît, luă, în faţa acestei fragile creaturi, aerul profund de duioşie care îi emana spontan din inimă. Medicul îşi dădu seama imediat că febra era pe sfîrşite ; scădea, cu repeziciunea febrelor *effimere ;* dar el simţea ca un spin în suflet existenţa aceea sărmană, oscilînd între viaţă şi moarte, învinsă de o boală căreia îi ignora cauzele.

— Am să vă prescriu o doctorie, — spuse el, cu blîndeţe, bolnavei, ţinîndu-i mîna între ale lui.

— Nu !

— Nu o vreţi ?

— Ascultă-mă, ascultă-mă, — ceru Bianca, trăgîndu-l spre ea, pentru a se face auzită mai bine. Ia-mă de aici.

Spunînd acestea, tremura. Antonio, pălind deodată, cuprins de o mare emoţie nu putu nici măcar să răspundă.

— Ia-mă de aici, — adăugă ea umil de parcă îi adresa o rugăciune.

— Da, scumpa mea, scumpa mea, — se bîlbîi el. Oriunde vrei, imediat...

— La ţară, departe, — şopti sărmana fată — acolo unde nu se văd fantome, din cauza febrei, unde nu sînt umbre, nici spectre înfricoşătoare...

— Ce spui ? — spuse el, surprins.

— Nimic, ia-mă de aici... la ţară, printre flori, în linişte, alături de mama dumitale...

— Oh, scumpa mea, scumpa mea, — nu ştia să spună altceva, marele om, într-o tulburare supremă, în suprema gingăşie a acelei idile.

— Departe... — murmură Bianca din nou, privindu-l cu ochii ei mari şi buni.

Şi rămaşi singuri, îşi vorbeau de iubire în mod duios, cast, fără să-şi spună un cuvînt.

X

DATORITĂ GENEROASEI ŞI PLĂCUtei luni aprilie înmuguriseră toate florile din parcuri, din grădini, de pe terasele şi din balcoanele napolitanilor; acolo unde era un petec de pămînt, încălzit de soare, înrourat, răsărise o floare. Flori simple, flori sălbatice, flori obişnuite, o întreagă floră umilă, fără rafinamente compozite, fără amestecuri sofisticate de culori şi miresme; în schimb vie, caldă, ţîşnind din pămînt, cu violenţa vegetaţiei, plină de petale cărnoase. Aprilie făcuse să apară trandafirii roşii, îmbătători de parfum, bogaţi, care aveau culoarea vie, palpitantă, a sîngelui; şi garoafele, slăbiciunea fetelor din popor, garoafele albe, roşii, pestriţe, *scrise*, cum le numesc poeţii, de parcă prin pestriţarea lor ar fi simbolizat cuvinte magice; şi violetele simple şi învoalte, albe, galbene, roşii, îndrăgite de fetele burgheze care le cultivă pe balcoanele dinspre nord şi umede de pe via Foria; şi *malvarosa* [1], cu frunzele verzi parfumate, cu floarea mică trandafirie; dar mai ales, pretutindeni, iar şi iar trandafiri şi garoafe, magnificii trandafiri catifelaţi, aproape provocători, şi garoafele atît de bogate şi îmbelşugate de făceau să plesnească involucrul lor verde.

În pieţele umede şi întunecate ale cartierelor sărace, de la Santa Maria la Nova pînă la piaţeta di Porto, de la Piaţa San Giovanni Maggiore la piaţa Santi Apostoli, în toate părţile aceşea populare şi totodată claustrale, burgheze şi totodată arheologice, vedeai pretutindeni vînzători ambulanţi de trandafiri; vînzători ambulanţi, cu coşul

[1] Nalbă-roză (familia malvaceelor; lat. *malva*) (n.tr.).

mare plin de trandafiri tăiaţi şi trandafiri cu rădăcini, al căror pămînt era înfăşurat într-o frunză de varză, îşi prelungeau sunetele glasului atît de patetic, încît să emoţioneze inima tuturor fetelor îndrăgostite. Vînzătorul de trandafiri ajungea într-una din piaţetele, mereu ude, mereu murdare de o apă neagră, îşi punea pe jos coşul cu trandafiri şi cînta, cînta, cu glasul melancolic, cît îl ţinea gura : *Sono belle le rose, sono belle le rose* [1]. Şi din prăvălii, de la porţi, de pe balcoane apăreau capete de femei, atrase de cîntarea tristă, dar plină de o melancolică aproape dureroasă, voluptate. Şi oricine avea patru *soldi,* trei *soldi,* un singur *soldo,* cumpăra din trandafirii aceia, în formă de tufă cu rădăcini, pentru a-şi înfrumuseţa terasa sau balconul, sau trandafiri cu tijele tăiate pentru a-i pune în faţa imaginei Fecioarei şi mai tîrziu, cînd se veştejeau, printre lenjeria din dulapuri. După ce-şi vindea o parte din marfă, vînzătorul de trandafiri îşi ridica coşul pe cap şi îndepărtîndu-se, relua, de departe, refrenul trist şi voluptuos, în care se cînta şi lăuda frumuseţea trandafirilor.

Şi în ziua aceea caldă de arminden, ţineau cîte un trandafir în mînă toate croitoresele frumoase care ieşiseră să facă unele cumpărături şi care-l găsiseră, din întîmplare, pe îndrăgostitul lor, la colţul străzii ; purtau o garoafă roşie pe bluza de muslină albă toate femeile din popor care se învîrteau pe străzile înguste din Forcella ; ţineau trandafiri în mînă copiii care ieşeau de la şcoli şi care mai rătăceau pe străzi, şi chiar şi servitoarele aveau flori în coşul de paie plin de cumpărături, sau pe pachetul cu carne şi cu paste făinoase, înfăşurat într-un şervet alb. Desigur că răspîndirea tuturor acestor flori oriunde, la colţurile străzilor, în mîinile femeilor şi ale copiilor, în coşurile cu lenjeria curată a spălătoreselor, pe sacii de făină ai brutarului, lîngă fructe, lîngă roşii, în cîrciumile marelui gratargiu, la Purgatorio ad Arco, şi în aceea a anticarului de la Anticaglia nu-şi avea izvorul doar în sentimentalismul poetic ; ci se datora abundenţei de trandafiri şi garoafe care se puteau obţine pe nimica toată, de toţi oamenii aceia modeşti, iubitori de culoare şi care se îmbătau uşor cu cel mai modest parfum. Ziua de întîi mai ! În după-amiaza

[1] Sînt frumoşi trandafirii, sînt frumoşi trandafirii (ital.) (n. tr.).

aceea, multe case întunecate și triste din *via* Trinità Maggiore, Forcella, via Tribunali, *via* San Sebastiano, San Pietro a Maiella, în afară de florile care înfrumusețau terasele și balcoanele, puseseră la vedere șiruri de pînză de culori vii, cuverturi de damasc roșu, roșul acela cîrmiziu antic, cuverturi de brocat galben, în culoarea vie a butonului de aur, covoraşe de atlas albastru, galonate cu aur și argint, fîșii de materiale de toate culorile, păstrate de ani și ani, în lăzi.

Locatarii palatelor înalte, negre, melancolice care au soare numai pe terasă, alcătuiesc o lume aristocratică, o veche aristocrație clericală, foarte evlavioasă, pioasă, care simte influența tuturor marilor biserici vechi din jur, Gesù Nuovo, Santa Chiara, Pietra Santa, a mînăstirii Sacramentistelor, Gerolomini, Sansevero, Donnaregina, și, în sfîrșit, influența bătrînului Dom, vechea mare catedrală, atît de veche, încît se spune că ar fi fost un templu al Soarelui, de pe vremea cînd Napoli era păgîn, ba chiar din primele timpuri ale păgînismului său. Lumea din acele case înalte este și cea a burgheziei bogate, vechi și severe, care a păstrat obiceiurile și tradițiile pioase ale strămoșilor burghezi și care are tendințe monastice în rigiditatea ei. În acea senină zi de întîi mai, această lume scosese din lăzi, dintre bucățelele de camfor, metri întregi de mătase, cumpărată de la mătăsăria cea mare pe care Ferdinand de Bourbon o înființase în comuna Terra di Lavoro, în acel San Leucio atît de voios, atît de vesel, datorită fabricilor lui, mătăsuri cumpărate cu ocazia nunților, botezurilor, pentru ornarea capelei particulare, a oratoriilor acelei bune și severe lumi aristocratice și burgheze, o lume pioasă, care moștenește credința în sînge, și care se naște, trăiește și moare fără a se fi îndoit un singur minut, punînd toată forța reprimată a fanteziei în acel mare vis mistic ce pornește de la terorile infernului pînă la supremul extaz al paradisului, căreia îi este groază și de purgatoriu, de parcă ar simți flăcările vii din infern asupra trupului lor, și care, visînd, visînd, ajunge astfel pînă în ultima clipă, închizînd ochii într-o invincibilă speranță.

Pe lîngă trandafirii de mai, pe lîngă tufele bogate de garoafe roșii care înmugureau pe balcoane, în ciuda absenței soarelui, această lume pioasă, în această zi de întîi mai,

pusese la vedere o serie întreagă de brocaturi, damascuri, mătăsuri moarte. Obscuritatea străzilor, din bătrînul oraș Napoli, era înveselită de bogăția populară de flori proaspete și parfumate, cărora le mai cădea cîte o petală, pe pietrele cenușii de lavă vezuviană ; și datorită atîtor flori răspîndite peste tot, aveai impresia că acolo era și soarele ; și soarele îl ghiceai a fi acolo sus, sus, unde se terminau cele două șiruri înguste ale palatelor înalte, pe fîșia limpede a unui cer de un albastru lăptos, albastrul delicat și nu strident, al primăverii. Datorită atîtor pînze colorate, atîtor mătăsuri în culori vii ce fluturau de la balcoane, de la ferestre, de pe terase soarele blond părea să fie acolo, jos, insinuat printre străzile Tribunali și Forcella, înguste aidoma unor coridoare. Mai ales în piața San Domenico Maggiore, palatele De' Sangro și Corigliano, foarte vechi, erau ornate cu brocaturi magnifice ; și pînă și fațada întunecată a palatului Sansevero, care se ascunde în străduța neagră Sansevero, strălucea de fel de fel de mătăsuri vechi. Florile proaspete din prăvălii, de pe balconașele caselor sărace care, în orașul vechi alternau cu palatele nobililor, de pe terasele suspendate, între pămînt și cer, florile purtate de femei, de copii, de muncitorii simpli, pînă și de cerșetori, simbolizau sărbătorirea pe care poporul o făcea protectorului orașului Napoli ; întocmai cum desfășurarea de covoare mătăsoase, a damascurilor țesute cu fir de aur și argint, a tapiseriei nobile, însemnau sărbătorirea pe care o făcea vechea nobilime napolitană și marea burghezie napolitană, marelui protector al orașului Napoli.

Ziua de 1 mai este frumoasă, la Napoli, datorită adierii plăcute a aerului, datorită cerului albastru, care reușesc să înveselească străzile cele mai întunecoase și mai sinistre ; e frumos 1 mai la Napoli grație trandafirilor care înmuguresc din toate părțile, care par că răsar chiar din mîinile femeilor și ale copiilor, grație tuturor florilor simple din parcuri și grădini ; la 1 mai este sărbătorit făcătorul de minuni *san* Gennaro ; în această zi moaștele sfîntului Gennaro sînt duse de la Dom, unde sînt depuse ca ceva prețios în subteranele care poartă numele de *Succorpo* și *Tesoro di San Gennaro,* pînă la biserica Santa Chiara, pen-

tru ca sfîntul să se îndure, rugat de populaţie, să facă miracolul ebuliţiei sîngelui.

În anul acela 188... părea că fervoarea credinţei ar fi ceva mai fierbinte în inima poporului, ce-şi revărsa din plin devoţiunea faţă de patronul oraşului ; deoarece de la două după-amiază mulţimea se aduna în grabă, alerga spre vechiul oraş Napoli, aglomerînd străduţele înguste şi îngrămădindu-se pe alei şi fundături. *San* Gennaro este nespus de popular la Napoli, mult mai mult, de o sută de mii de ori mai mult, decît adevăratul prim episcop de Napoli, sant' Aspreno. Dar cine îşi mai aminteşte de Sant' Aspreno ? El este unul din uitaţii martirologiei care îşi are naufragiile lui în marea cea nesfîrşită a uitării ; mica biserică Sant' Aspreno, pe o străduţă din cartierul Portului, este subterană, şi ajungi la ea coborînd treizeci de trepte, sub nivelul pămîntului ; este vorba de o bisericuţă mică de tot, numai un oratoriu neîngrijit, întunecos, umed, de speriat, în care se venerează cîrja sfîntului Aspreno, toiagul păstorului, al primului păstor napolitan. Dar cine se mai duce la biserica sfîntului Aspreno ? Puţini evlavioşi şi cîţiva pasionaţi de obiecte arheologice. *San* Gennaro, înaintea tuturor celorlalţi sfinţi, mai mult decît sfînta Anna, bătrîna cea puternică, mai mult decît *san* Giuseppe, patronul morţii bune, îndată după Fecioara Neprihănită şi Părintele cel Veşnic, care se venerează în biserica Santa Chiara, *san* Gennaro are de partea sa devoţiunea tuturor inimilor umile napolitane. Înainte de toate, el era napolitan, născut în acel negru şi rău mirositor cartier Molo Piccolo, unde se credea că mai trăiau urmaşii lui, mîndri de un asemenea strămoş ; era din popor ; avea ca descendente nişte bătrîne femei muncitoare, care îşi împart timpul între muncă şi rugăciune, ducînd o *viaţă spirituală*, încercînd să ajungă, în perfecţia evlaviei lor şi a pietăţii, măcar la marele lor strămoş : napolitan şi om din popor, gloriosul *san* Gennaro, episcopul, care a suferit martiriul. I-au tăiat capul, necredincioşii, la Pozzuoli, pe o piatră mare de marmură, care se mai păstrează încă şi pe care se vede o pată mare şi trei dîre de sînge, pînă jos ; capul tăiat, aruncat în mare, a plutit de la Pozzuoli la Napoli, cu chipul marcat de paloarea oribilă a morţii. Din ziua în care capul sfîntu-

lui a fost luat cu grijă şi păstrat, şi sîngele coagulat pus într-o sticluţă, sfîntul nu a încetat să ocrotească oraşul Napoli. În cartierul maritim al oraşului, pe podul Maddalena, sub al cărui arc de piatră ar trebui să treacă rîuleţul Sebeto, se înalţă statuia sfîntului patron, care priveşte Vezuviul, aflat în apropiere, şi stă cu două degete ridicate, în semn de autoritate. În timpul erupţiilor vulcanului, al epidemiilor, al cutremurelor, totdeauna, mîna lui s-a ridicat să tempereze şi să învingă flagelul ; şi fiecare om din popor, în afara legendei miraculoase, îşi are legenda lui proprie de povestit. Marele sfînt era napolitan, din popor, şi sărac ; nu a fost rege, nu a fost prinţ, nu a fost un nobil care după ce l-a vizitat pe *san* Gennaro, în capela lui, să nu fi adăugat un dar preţios la bogăţiile pe care le posedă *san* Gennaro ; iar poporul napolitan, pentru a se mîndri cu sfîntul lui, afirmă orgolios şi cu duioşie : chiar şi Vittorio [1], chiar şi Vittorio ! Ceea ce înseamnă că şi marele rege oferise un dar sfîntului. În alte timpuri, existau cavalerii sfîntului Gennaro ; iar comoara sfîntului era păzită cu mare pompă ierarhică, prin predarea cheilor, în mod solemn. Acum nu mai sînt cavaleri, sau, mai bine-zis, ordinul acestora a fost abolit ; iar fastul patrician a scăzut puţin. Nu are importanţă ! Sfîntul este mai puternic ca oricînd, miraculos, aşezat bine în inima poporului, ca într-un altar inviolabil.

Şi mai exuberant era patetismul poporului pentru *san* Gennaro, în anul acela, ca şi cum un nou impuls de credinţă ar fi aprins sufletele bunilor napolitani ; la o anumită oră, circulaţia trăsurilor a fost împiedicată, pe Forcella şi pe *via* dei Tribunali ; şi în ziua aceea toţi cei care plecau din Napoli sau soseau aici, ca să meargă de la gară în oraş, sau din oraş la gară, erau nevoiţi să facă un mare ocol, pe *via* Marina, sau pe *via* Floria. Trecătorului distrat care întreba de motivul parcurgerii interminabilului drum, birjarul îi răspundea : *San Gennaro* şi îşi atingea bereta cu biciul, pentru a-şi saluta patronul. Şi căuta să grăbească pasul calului său, nu din zel, ci pentru a ajunge şi el, birjarul, după ce-şi va plasa trăsura într-un gang, sau după ce se va opri cu ea, într-un colţ de stradă, să poată vedea

[1] Aluzie la regele Victor Emanuel I (n.tr.).

trecînd gloriosul sînge al sfîntului Gennaro. Şi dacă străzile mici erau ticsite de lume, dacă toate balcoanele somptuoase şi balconaşele micuţe şi sărace, ale marilor palate şi ale caselor sărmane ridicate în preajma lor, erau la rîndul lor pline de lume, în vasta piaţă a Domului, spectacolul mulţimii era impunător. Strada cea mare care uneşte colina cu marea, care are un coborîş prea abrupt, de la *via* Foria pînă la Marina, şi care a fost prima tăietură chirurgicală de-a lungul vechiului oraş Napoli, tăietură energică, făcută prost, puţin brutală, puţin ridicolă ca arhitectură, dar desigur salutară, marea stradă a Domului care este Toledo al vechiului oraş Napoli, avea măreţia marilor zile napolitane, în care mulţimea populară revărsată înfricoşează şi pe orgolioşii evaluatori ai acestei mulţimi de oameni. Era lume pînă la Gerolomini, şi pînă la Pendino, sus şi jos, şi în cele două porticuri, aflate la dreapta şi la stînga Domului, şi pe ampla scară, şi pe felinarele cu gaz, şi în fine, pe schelăria care de ani întregi acoperă faţada Catedralei pentru refaceri, era lume multă, înghesuită, strînsă, sufocată în aerul liber, oameni agăţaţi de un stîlp de fier, de o bîrnă, stînd în balans, în mod miraculos, pe o scîndură de lemn nesigură.

Ici-colo, cîte o mamă ridica copilul deasupra mulţimii, ca să respire mai bine, şi copilul îşi agita picioruşele şi braţele, vesel, înviorat de aerul proaspăt şi cald din prima zi a lunei mai. În zadar paracliserii Domului încercau să facă loc, pentru că procesiunea se formase încă din biserică ; mulţimea împinsă puţin, revenea la atac, cu un val atît de puternic, încît se izbea de faţada bisericii. Deodată, de sub arcul negru al portalului cel mare, larg deschis, prin care se zărea interiorul bisericii, luminat slab de cîteva lumînări, se auzi un psalm foarte grav, şi capul procesiunii apăru într-o linişte desăvîrşită şi o mulţime încremenită. Foarte lent, cu o mişcare aproape imperceptibilă, ordinele religioase napolitane înaintau. Călugări îmbrăcaţi în alb, negru şi maron, călugări desculţi sau cu papuci de lemn, cu glugă, sau cu tichie de călugări, sau cu potcapuri, slăveau laudele Divinului Gennaro, cu ochii pierduţi, cu lumînările aplecate, a căror flăcăruie slabă nu se vedea, devorată de marea lumină a după-amiezii şi pe care un copil isteţ o urmărea pentru a aduna într-o hîrtie picătu-

rile mari de ceară ; dominicanii, benedictinii, francescanii, verginiștii, misionarii, iezuiții, călugării și preoții, pe două rînduri, alunecau prin mulțime, fără a o privi, fixînd un punct îndepărtat din orizont, sau fixînd pămîntul ; și involuntar, în timp ce ordinele religioase coborau cu o mișcare imperceptibilă spre Forcella, în mulțime, credincioșii care cunoșteau rugăciunile latine dedicate lui *Divo Januario,* se uneau cîntului grav al corporațiilor religioase, și o altă mare parte a mulțimii, entuziasmată de aer, de lumină, de cîntecul altora, deschidea gura pentru a intona și ea un psalm fără cuvinte, în prada unui început de mistică duioșie, și din partea de jos a pieții Domului, procesiunea și mulțimea care înaintau împreună, se transformau într-un cortegiu de guri deschise, o mie de guri, două mii de guri care cîntau grav și al căror amplu sunet se pierdea în măreția cerului. Dar cei ce înaintau spre Forcella nu lăsau strada Domului liberă, deoarece locul lor era luat de noii veniți, care-i împingeau înainte pe ceilalți, și deodată, după ce a trecut șirul de preoți ai orașului, și cei de la vechea biserică San Giovanni Maggiore, se iscă în mulțime parcă un tumult vesel, o mișcare imensă de atenție și de satisfacție. Era lenta defilare a sfinților care însoțesc și-l onorează pe *san* Gennaro, în capela lui, patruzeci și șase de sfinți de argint, statuia întreagă sau bustul, sau jumătate din corp. Acești sfinți erau ridicați pe niște tărgi, purtate pe umeri de patru bărbați ; și cum în atîta mulțime acești bărbați dispăreau, aveai impresia că sfîntul ar merge, în mod miraculos, singur, pe deasupra tuturor, scînteietor. Foarte lent, spun, deoarece mulțimea era atît de densă, atît de sufocantă, încît din cînd în cînd aceste statui se opreau, imobilizate, în timp ce mulțimea le privea cu ochii înduioșați ; și tot foarte lent, pentru că devoțiunea napolitanilor vrea să se afle îndelung sub privirea protectorilor săi speciali, fiindcă tot anul sînt închiși în Tezaur și numai în ziua aceea ies pentru a binecuvînta pe bieții oameni.

Cu orice sfînt care apărea, sub bolta neagră a portalului cel mare, și pătrundea în mulțime, pentru a merge, spre Forcella, la biserica Santa Chiara, izbucnea o explozie de exclamații, printre toți cei de față. Primul era celălalt patron al orașului Napoli, acela care vine imediat după san

Gennaro, în ocrotirea orașului, Sant' Antonio, care poartă un toiag cu un clopoțel în vîrf, și alături capul mic de argint al animalului pe care el l-a iubit. La fiecare mișcare a sfîntului, clopoțelul se mișca, deasupra capului celor de față, și suna, vesel, stîrnind bucurie în mijlocul oamenilor care strigau :

— Sant' Antuono ! Sant' Antuono !

Impresionată, aproape plîngînd, Carmela, muncitoarea de la Fabrica de tutun, se ruga sfîntului Antonio ; și el, sfîntul, se îndrăgostise de o creatură brutală, cum i s-a întîmplat și ei, care iubea inima aceea ingrată a lui Raffaele, numit *Farfariello,* și acum împinsă pînă în clădirea oficiului telegrafic din strada Domului, ea, cu chipul tulburat, brăzdat tot mai adînc de asprimea și privațiunile vieții, privea strălucitoarea față de argint a sfîntului care rezistase la toate ispitele, și-l ruga să-i smulgă și ei ispita acelei iubiri, ce-i intensifica suferințele mizeriei.

— Sant' Antuono, sant' Antuono ! — striga mulțimea, sfîntului care se îndepărta.

— Sant' Antuono, liberează-mă, — hohotea Carmela în stradă, fără să se mai gîndească la faptul că strigătul îi era auzit de toți vecinii.

Dar la Napoli, în biserică, sau pe străzi, toți se roagă în gura mare. Acum apăruse, zvelt, înalt, cu o atitudine strălucitoare de victorie, cu armura sclipitoare care îi strîngea trupul tînăr, cu coif, cu obrazul frumos și vesel după triumf, cu piciorul care înlătură balaurul cu lancea, apăruse arhanghelul Mihail, eroul neînvins, arhanghelul Mihail care era înconjurat de o lumină mistică și războinică de erou și de sfînt. Și văzîndu-l apărînd atît de senin și triumfător, cu diavolul care i se zbate dîndu-și duhul sub piciorul lui, entuziasmul credincioșilor se complică într-o formă artistică : sfîntul Mihail a fost invocat de mii de glasuri.

Înghesuit în spatele unei coloane de la porticul din dreapta Domului, marchizul de Formosa își scosese pălăria și salutase cu o plecăciune adîncă apariția strălucitorului arhanghel Mihail, căruia îi era foarte credincios, admirîndu-i caracterul violent și avid de luptă, și plăcîndu-i acel amestec de heruvim și de cavaler ; și în timp ce frumosul și splendidul sfînt înainta și înainta, călcînd în picioare balaurul, etern victorios, bătrînul marchiz se ruga în tăcere,

fierbinte, pătimaș, să reușească să învingă și el balaurul care se năpustea și asupra lui în fiecare zi, sub forma mizeriei, a rușinii, și a morții ; se ruga învingătorului diavolului să-i împrumute sulița lui sfîntă ca să ucidă monstrul care-l amenința că-l va înfrînge.

Dar o mare diversiune provocase *san* Rocco, salvatorul bolnavilor de ciumă, ocrotitorul poporului, împotriva tuturor epidemiilor ; *san* Rocco este îmbrăcat ca un pelegrin, poartă o mantie cu o glugă, toiagul, și ridicîndu-și sutana își arată genunchiul gol, în care este crestată o plagă, simbolizînd ciuma ; în urma lui vine un cîine, un mic cîine credincios, atît de credincios, încît pentru a vorbi despre doi oameni nedespărțiți, se spune, în popor : sînt ca *san* Rocco și cîinele lui. Și această prietenie atît de puternică și figura puțin curioasă a sfîntului, cu mantia lui și cu cîinele în urmă, toată această istorie familiară a provocat o oarecare ilaritate duioasă, care s-a comunicat de la un om la altul ; sfîntul Rocco părea a fi un bun prieten al tuturor, un prieten drag, indulgent, cu care puteai glumi orice, el fiind incapabil să se înfurie :

— Ți-e frig la genunchi, *santo* Rò ?

— Cuțu, cuțu, cățelușule !

— Împrumută-mi haina ta, *santo* Rò !

Dar adevărații credincioși, scandalizați, impuneau liniștea. Apăruse, clătinîndu-se pe capetele bărbaților care o purtau, nespus de frumoasa sfîntă care fusese o păcătoasă, Maria Magdalena penitentă, cu părul frumos, lăsat pe umeri și ochii jucăuși în roua lacrimilor, metalizate ; în urma ei, printr-o bizară potrivire, venea statuia celeilalte sfinte care fusese de asemenea păcătoasă, Maria Egipteanca, devorată, mistuită de o pasiune nu mai puțin fierbinte decît aceea a Mariei Magdalena ; un fel de surdă convulsie îi tulbură pe toți cei ce vedeau trecînd în mijlocul lor cele două statui ; o convulsie surdă care nu s-a dezlănțuit. Pe ultima, foarte amplă, treaptă a scării, sub schelăria de lemn care acoperă fațada Domului, Filomena, nefericita soră a Carmelei, muncitoarea de la fabrica de tutun, Filomena, cu fusta de lînică albastră, bluza de mătase cenușie și cu o panglică roșie la gît, cu părul adus în vîrful capului, cu obrajii fardați puternic cu roșu, fără a asculta cuvintele insinuante, insolente, ale celor din jur,

își ridica pe umeri șalul de crep negru, brodat cu roz și violet, și se ruga, se ruga de cele două sfinte, păcătoase ca și ea, dar sfinte, ca înșiși numele sfîntului Gennaro, binecuvîntatul, să-i facă binele de a o scoate din infama ei existență, promițînd că le va oferi, Mariei Magdalena și Mariei Egipteanca, o inimă de argint masiv. Dar deodată se produsese o mare mișcare printre femeile din mulțime, din balcoane, din fața portalurilor, din terase. După *san* Giuseppe și după Sant' Andrea Avellino, amîndoi protectori ai morții bune, prin urmare foarte îndrăgiți de napolitanii plini de imaginație cărora le e cel mai mult teamă de moarte ; după sant' Alfonso de' Liguori, numit cu haz și familiaritate *Cuollo storto* [1], datorită capului înclinat într-o parte ; după *san* Vincenzo Ferreri care poartă flacăra duhului sfînt pe cap și are cartea legii deschisă în mîini ; după ce toți acești sfinți, atît de populari, trecuseră printre exclamații, strigăte, zîmbete, blînde invective, apăruse un sfînt frumos, atît de strălucitor, încît părea că abia atunci ar fi ieșit din mîinile dăltuitorului, cu fața rotundă și binevoitoare, cu mîinile deschise și plecate, ca și cînd ar fi vrut să dea din belșug binecuvîntare, ieșind din Dom. Era *san* Pasquale Baylon, sfîntul protector al fetelor, acela căruia ele îi dedică slujbele speciale în număr de nouă — *novena* — pentru a-și găsi un soț bun, *san* Pasquale care le trimite cîte un soț fetelor, un sfînt prietenos și vesel ; toate fetele necăsătorite îi cunosc efigia, toate l-ar recunoaște dacă ar apărea. Și de la un balcon unde se afla firma unei croitorese, *madama Juliano*, unde lucrau Antonietta, croitoreasa blondă cu prietena ei Nannina, din mîinile blondei Antonietta căzu, încet, rotindu-se, în aer, un trandafir, pe brațul sfîntului Pasquale și toate, simțind în gestul acela dorința, omagiul, au aruncat de la balcoane, de pe stradă, mari buchete de trandafiri și de garoafe asupra sfîntului Pasquale.

— ...ca tine, întocmai ca tine, o prea fericite *san* Pasquale, — se rugau fetele, făcînd aluzie la un soț frumos și bun.

[1] Corect, *collo storto* (ital.) gît strîmb (n. tr.).

Procesiunea începuse să se grăbească ; sfinții treceau mai repede, nerăbdarea mulțimii din fața Catedralei și de pe toată *via* del Duomo devenise nemaipomenită. Lumea era cuprinsă de o mare înfiorare ; toată strălucirea aceea de aureole de argint, de fețe de argint, de mîini de argint, toată trecerea aceea fără seamăn pe deasupra capetelor celor prezenți, și îndepărtarea în jos, spre Forcella, și continuele apariții argintii, în marele spațiu întunecat al porții catedralei, creaseră o anume nervozitate chiar și în spectatorii liniștiți. Cesarino Fragalà și *l'assistito,* Pasqualino De Feo, s-au oprit și ei, în pragul unei cafenele, asistînd la trecerea procesiunii ; și blîndul cofetar care fugea acum în fiecare zi, cînd putea, de la cofetăria lui, pentru a-l urma pe misteriosul și slăbănogul de *assistito,* avea un chip pe care vechea bucurie tinerească și siguranța de viață se amesteca cu o oarecare paloare bolnăvicioasă ; o grijă gravă îi înăsprea trăsăturile, din cînd în cînd. *L'assistito,* care în fiecare săptămînă devora bani de la tot grupul cabaliștilor și de la mulți alții, continuu, purta tot hainele lui în dezordine și zdrențuite, lenjeria necălcată, roasă pe la guler și la mîneci, cravatele răsucite ca un fitil, cu fața aceea galbenă și febricitantă de bolnav în convalescență, pe care un sînge de culoarea cărămizii, slăbit, corupt, adăuga brazde asemenea filamentelor blestemate ale cancerului. *L'assistito* începuse să-l ia cu el, acum, tot timpul, pe Cesarino Fragalà, care se străduia, cu creierul lui simplu de comerciant, să respecte fantasticele elucubrații ale lui *don* Pasqualino, neînțelegîndu-le, străduindu-se, mînios pe sine însuși, pentru lipsa de luciditate, pentru neputința de avea o viziune, acuzîndu-și propriul temperament, prea vioi, prea sănătos, prea grosolan pentru a putea pătrunde în rafinamentele bolnăvicioase, spirituale, ale aceluia care avusese norocul să fie vizitat și asistat de spirite.

Don Pasqualino le spusese foarte limpede tuturor credincioșilor lui că îi așteaptă o mare fericire, în sîmbăta aceea a lunii mai, consacrată sîngelui prețios al sfîntului Gennaro. Jucătorii primiseră această făgăduință cu lăcomie ; de multe săptămîni, de multă vreme, cabaliștii nu cîștigaseră un bănuț ! În afară de Ninetto Costa, agentul de schimb care cîștigase o mare sumă de bani, cu niște nu-

mere date de un băiat, vînzător de vinuri, care venise să-i aducă o factură de lichidat, în afară de avocatul Marzano care luase un bilet cu două numere cîştigătoare, de cincizeci de lire, de la cizmar, nimeni altul nu cîştigase nimic, în ciuda fratelui iluminat, în ciuda acestui *assistito*, în ciuda spiritelor bune şi rele, în ciuda tuturor rugăciunilor şi a tuturor farmecelor.

Don Pasqualino care în iarna şi în primăvara aceea devorase de la toţi multe, dar multe sute de lire, le spusese că *san Gennaro* le va aduce, fără îndoială, un mare cîştig, în prima sîmbătă de mai, şi toţi cabaliştii îl crezuseră şi acum erau răspîndiţi, ici şi colo, prin mulţime, pe strada Domnului, dîndu-şi întîlnire pe la vecernie, la Santá Chiara. Dar Cesarino Fragalà, care se scufunda tot mai mult în vîrtejul jocului şi se ţinea tot mai mult scai de *l'assistito*, jucînd enorm şi în sîmbăta aceea, nu mai voia să-l lase singur. De îndată ce apărea un sfînt, *l'assistito* ridica ochii spre cer şi se ruga fierbinte în şoaptă ; lîngă el, distrat, Cesarino Fragalà se închina. Şi îşi ciulea urechile atent la cuvintele pe care le rostea *l'assistito*, cînd apărea cîte un sfînt. Acum trecea sfînta Candida Brancaccio, una din primele martire creştine napolitane, o fată care privea cerul şi care ţinea în mîna dreaptă o săgeată lungă, săgeata iubirii divine. Un glas strigă în mulţime, luînd săgeata drept o pană de scris.

— Scrie o scrisoare, pentru mine, Domnului, sfîntă Candida !

— Sfîntă Candida, scrie pentru voi, — adăugă îndată *l'assistito*, întorcîndu-se spre Cesarino Fragalà.

— Să sperăm, să sperăm, — murmură acesta umil.

Un strigăt mai entuziast salută pe *san* Biagio, un alt episcop napolitan, a cărui statuie îl reprezenta făcînd gestul de binecuvîntare a poporului. Timp de doi sau trei ani, difteria şi anghina terorizaseră inimile mamelor napolitane, mai ales inimile femeilor sărace ; iar Biagio este patronul bolilor de gît.

— *San* Biase, *san* Biase ! — strigau mamele, ridicîndu-şi copiii, agitate, plîngînd în hohote.

Chiar şi Annarella, sora Carmelei, muncitoarea de la Fabrica de tutun şi a nefericitei Filomena, îşi ridicase cei doi copii care-i mai rămăseseră ; cel mai mic, după ce su-

ferise multă vreme, murise. Ah, nu avea s-o mai aştepte la poarta căsuţei ei sărăcăcioase, aşezat pe o treaptă şi rozînd o bucată de pîine, bietul ei micuţ Peppiniello, care aştepta răbdător reîntoarcerea mamei de la serviciu, biata creatură nevinovată ! Deloc, deloc ! Peppiniello murise. Murise de mizerie, într-o casă umedă şi rău mirositoare, mîncînd rău şi puţin, dormind acoperit cu propriile lui hăinuţe, lipit de mama lui, ca să se încălzească ; mort, mort firavul vlăstar al mamei sale, din cauza acelei teribile *bonafficiata,* adică din cauza acelui teribil joc de Loto la care pierdea Gaetano, cel ce croia mănuşi, pînă ajunsese să fure şi din hrana copiilor. Ah, niciodată nu se va resemna Annarella de moartea aceea ! Cei doi copii care îi rămăseseră erau cuminţi, şi buni, şi viguroşi, dar nu îl mai avea pe el, gingaşa ei floare plăpîndă, blondă ; copiii au tras-o cu ei să-l vadă pe *san* Gennaro şi cînd sărmana a văzut în aer atîţia copii, şi-i ridică şi ea, plîngînd, hohotind, gîndindu-se că scumpa ei floare nu fusese salvată nici de *san* Biase nici de *san* Gennaro, şi nici de toţi sfinţii paradisului. Dar fiindcă ora înainta, emoţia mulţimii creştea ; fiecare era în prada unei tensiuni care creştea de la un minut la altul, care devenea mai intensă, impresionîndu-se de emoţia vecinului. În ochii exaltaţi ai fetelor, ai mamelor, ai săracilor, ai nefericiţilor, ai nenorociţilor, ai tuturor celor ce aveau nevoie de un ajutor, ajutor moral şi material, apariţia aceea a sfinţilor devenea fantastică ; îi vedeau trecînd într-o viziune luminoasă, în care argintul aureolei, al chipului şi al fiinţei reprezentate dădea reflexe orbitoare, în care numele dispărea, rămînînd numai toată lunga procesiune a acelor prea fericite imagini. Procesiunea sfinţilor era pe sfîrşite, durînd de aproape o oră, din cauza încetinelii cu care se scurgea lumea. Cînd a încetat defilarea sfinţilor şi-au apărut primii canonici ai catedralelor, a fost o imensă mişcare a mulţimii care aştepta. Toţi întindeau capetele pentru a vedea mai bine, pentru a nu pierde nimic din spectacolul religios, şi atenţia era totodată o emoţie de nestăpînit. S-a încheiat şi defilarea canonicilor şi în sfîrşit, sub marele drapel de brocat galonat, cu franjuri de aur, palid, cu chipul radiind de o expresie intensă de pietate, cu buzele care parcă murmurau o rugăciune, apăru supremul păstor al bisericii napolitane. Opt bărbaţi de seamă

ţineau ridicate bastoanele drapelului ; opt călugări agitau în jur cădelniţele fumegînde cu tămîie ; şi arhiepiscopul, care era un prinţ al bisericii, un cardinal, mergea singur, sub baldachin, încet, cu ochii ficşi pe propriile mîini împreunate ; şi de la nimeni din cei prezenţi care aglomerau străzile, porticurile, balcoanele, ferestrele şi terasele, de la toate femeile care plîngeau, întinzînd braţele, de la toţi bărbaţii care se rugau, de la toţi copiii care murmurau numele sfîntului *Gennaro,* nu se îndrepta nici o privire spre podoabele de aur, sau spre mitra plină de pietre preţioase, ci toţi aveau privirea spre mîinile de ceară, împreunate, ale arhiepiscopului, privind cu duioşie entuziastă, plîngînd, strigînd, implorînd graţia divină, cerînd milostivenie, magnetizînd ceea ce arhiepiscopul strîngea în mîinile lui tremurînde de un sacru respect. Acolo, acolo se opreau toate privirile, toate suspinele, toate invocaţiile. Cardinalul arhiepiscop de Napoli ţinea în mîinile sale sticluţele în care era păstrat sîngele preţios.

. . . . . .

În marea şi frumoasa biserică Santa Chiara, toată albă în stuc şi plină de ornamente aurite, asemenea unui vast salon regal, mulţimea aştepta miracolul sfîntului Gennaro.

Şi toţi agitaţi, neliniştiţi, de la cardinalul arhiepiscop care se ruga, îngenuncheat în faţa altarului pînă la ultima, umilă, femeie din popor, toţi aşteptau ca divinul *san* Gennaro să îndeplinească minunea. Aprinsă la faţă, cu capul plecat, pe scaunul pe care-l avea înainte, cu nevinovata curăţenie a inimii ei tinere, Bianca Maria Cavalcanti se ruga, în aşteptarea apropiatei clipe miraculoase ; îl ruga pe *san Gennaro,* în numele sîngelui său preţios, să aducă pacea în inima părintelui ei, să aducă harul credinţei în inima lui Antonio Amati ; şi candid, nespus de pură în marea, înţeleapta şi profunda bunătate a sufletului ei, nu cerea nimic pentru ea, fiindu-i de ajuns ca inima tulburată, bolnavă, sfîşiată, a tatălui ei să se liniştească, fiindu-i de ajuns ca în puternica şi dura inimă a lui Antonio Amati, pe lîngă iubirea umană, să intre şi cea mai înaltă duioşie a iubirii divine. Iată, peste puţin timp, trebuia să se săvîrşească unul din cele mai mari miracole ale religiei ; oare, nu putea *san* Gennaro să facă o minune în

inimile acelea, pe care ea le adora cu toată puterea ei ? Bianca Maria, cu obrajii neobișnuit de aprinși de un foc subtil, de o subtilă roșeață, se ruga cu o forță stăpînită de un entuziasm mistic, cu o pasiune nouă care-i pătrunsese în suflet pentru a-i încălzi viața atît de rece.

După cîntarea rugăciunii *oremus,* au urmat două sau trei minute de profundă liniște, și suflul precursor al marilor momente pare să fi trecut pe deasupra întregului popor adunat acolo în rugăciune. Grupul rudelor sfîntului Gennaro, de pe postamentul altarului mare, intonă *Credo,* în italiană, cu mare entuziasm, și întreaga biserică repetă *Credo ;* — după *Credo,* două minute de așteptare, foarte neliniștiți, să vadă dacă începea miracolul. Dar au reluat imediat un al doilea și un al treilea *Credo... Io credo,* striga populația, cu o sfîșiere de glas în care părea că se destramă mii de speranțe, mii de făgăduințe, mii de rugăciuni. Ah ! chiar și Luisella Fragalà, aflată într-un colț al bisericii, alături de melancolica doamnă Parascandalo, credea profund ; astfel încît, în acea convulsie delicată ce creștea mereu în nervii ei, de creatură pioasă și religioasă, lacrimile îi curgeau șiroaie pe obraji, în liniște ; și în obscura presimțire a unei nenorociri pe care ea o simțea apropiindu-se, apropiindu-se, fără s-o vadă, fără s-o deslușească, dar simțind-o implacabilă pe drumul ei, ea îi cerea sfîntului Gennaro forța pe care el o avusese în timpul barbarului martiriu, pentru a suporta misteriosul cataclism care o pîndea. Chiar și doamna Parascandalo recita *Credo,* împreună cu poporul, cu glas slab ; dar în pauzele, aproape înfricoșătoare, din cauza tensiunii provocate de miracolul iminent, biata doamnă, orfană de toți copiii ei, îi cerea sfîntului Gennaro să-i ofere o grație, să o ia de pe pămîntul exilului, de pe care toți copiii ei dispăruseră, lăsînd-o singură, rătăcind în umbră și în frig. Și fericita mamă a trandafirie și brunei Agnesina ca și prea nefericita mamă, amîndouă tot atît de greu încercate, una de trecut, alta de viitor, amîndouă cereau, cu lacrimile în ochi, forța necesară de a învinge, forța de a muri.

Dar nerăbdarea poporului credincios care se ruga începu cel de al cincisprezecelea *Credo ;* cuvintele credinței răsunau pretutindeni, ca o sfidare aruncată necredin-

ţei, dar purtau tremurul nu ştiu cărei necunoscute spaime ; pauza între un *Credo* şi altul se prelungea, cufundînd poporul într-o deznădăjduită aşteptare, care părea că le sfîşie nervii ; reluarea a fost săvîrşită cu entuziasm, ca şi cum marele sentiment s-ar fi renăscut formidabil, ca toate sentimentele mulţimilor. Cele mai furioase, în pasiunea lor mistică, erau bătrînele de lîngă altarul mare ; dar în spatele lor, o flacără alerga de la o inimă la alta, purtînd incendiul devorator chiar şi în molatecele, indolentele temperamente, chiar şi între scepticii care fremătau şi ei, de parcă i-ar fi tulburat o revelaţie încă urîtă şi care s-ar fi limpezit în faţa ochilor lor. La cel de al douăzeci şi unulea *Credo,* liniştea aşteptării a avut ceva delirant. Toţi ochii se îndreptau de la capul sfîntului, care zăcea pe tipsia de aur, la sticluţele de cristal transparent, în care se vedea cheagul negricios şi dur al sîngelui. Capul scînteia în mitra lui, preţioasă, în masca galbenă de aur, cu reflexe metalice, puţin livide ; sîngele era acolo încremenit, o piatră pe care rugăciunile nu ajungeau să o sfărîme, şi la al cel de al douăzeci şi doilea *Credo,* intonat cu un strigăt izbucnit cu furie, se auziră cîteva ţipete de chemare, de invocare, disperate.

— *San* Gennaro, *san* Gennaro, *san* Gennaro...

Rugăciunile febrile rostite de poporul din biserica Santa Chiara, rugăciunile care umil, nervos, convulsiv, invocau miracolul sfîntului patron al oraşului Napoli, erau rostite, cu mare fervoare, de două femei îngenuncheate în mulţime, sprijinite cu coatele de scaunele de paie, cu faţa în mîini, cu tot sufletul lor cufundat în graţia pe care o invocau. *Donna* Caterina care era deţinătoarea *jocului mic* de loto clandestin şi *donna* Concetta, cămătăreasa, făcuseră împreună o făgăduinţă sfîntului Gennaro, prin care ofereau un inel episcopal de aur masiv, cu o piatră mare de topaz, dacă le făcea graţia să le rezolve chinul lor cel mare : ori să schimbe inima celor doi logodnici Ciccillo şi Alfonso Jannaccone, făcîndu-i indulgenţi faţă de speculaţiile celor două surori, ori să schimbe inima celor două surori, îndepărtîndu-le de patima banilor. Un inel, un inel, un inel mare, magnific, oferit sfîntului făcător de minuni, dacă le îndeplinea acea spirituală minune ; se

rugau astfel, încet, repetînd monoton oferta lor, cu capul plecat, ridicînd din cînd în cînd ochii rugători, inundaţi de lacrimi, spre altarul mare, unde marele mister era iminent. Dar poporul era stăpînit de o mare teamă ; din cauza întîrzierii acelea ; simţea groaza că tocmai în anul acela, după două secole şi jumătate, sfîntul, nemulţumit poate de păcatele populaţiei, refuza să facă miracolul, care este o dovadă a bunăvoinţei lui. Şi *Credo* reluat după pauze mai lungi, mai profunde, şi deci mai emoţionante de linişte, avea ceva înfricoşător, furios aproape că ţîşnea ca un impuls disperat ; dar mai ales vocile bătrînelor din altarul mare deveneau mînioase, speriate, tremurînd de durere şi de teroare — şi într-o pauză de linişte totală, deodată, una din ele spuse, cu un glas în care tremura o familiaritate pioasă, o glumă umilă şi o nerăbdare de nestăpînit.

— Bătrîne răutăcios, vrei să ne faci să aşteptăm atît de mult !

— *San* Gennaro, *san* Gennaro, *san* Gennaro ! — urlă poporul, stîrnit în mod ciudat.

În fundul bisericii, lîngă zidul unde îmblînzeşte privirea oricui cu culorile ei şterse, acea palidă şi suavă Madonă, despre care toţi presupun că ar fi a lui Giotto, iată figura lui *don* Pasqualino, *l'assistito* care era toată numai o rugăciune ; stătea drept, dar avea capul şi umerii aduşi, într-un gest de profund respect, şi cînd, obosit sau inspirat, îşi ridica faţa, privind cerul aurit şi zugrăvit al bisericii, albul ochiului părea peste măsură de mare, nemăsurat, şi orice culoare dispărea de pe obrajii lui, pe care i se ivea o paloare lividă, crescîndă. În jurul lui se adunaseră, printr-o magnetică putere de atracţie, toţi cei ce credeau în el şi în viziunile lui ; toţi schimbaţi la faţă, toţi în prada unei disperări reprimate, care era totuşi foarte vizibilă pe diverse fizionomii ; toţi ajunşi în adîncul unui abis de durere, deoarece şi sîmbăta aceea le adusese o dezamăgire imensă cu două ore mai devreme, prin extragerea numerelor ; toţi închişi într-o remuşcare înţepătoare, simţindu-se fiecare vinovat faţă de ceilalţi şi faţă de el însuşi ; marchizul de Formosa, cu frumoasa şi nobila lui statură, dar adus de spate şi aproape decrepit, simţea ruşinea vieţii lui fără prestigiu, în care totul pierea, chiar şi fata lui,

într-o agonie de boală și mizerie ; Cesare Fragalà a cărui situație comercială se complica din ce în ce mai mult, simțind răceala tuturor celorlalți prieteni ai săi, comercianți, a oamenilor de afaceri, simțind tristețea evidentă a soției lui și tainicele ei bănuieli, și sperînd mereu, și mereu în zadar, să rezolve totul, printr-un cîștig serios ; Ninetto-Costa, palid și zîmbitor, cu ochii încercănați de nopțile nedormite și de griji, gîndindu-se cînd și cînd la catastrofa lui, alegînd uneori, mintal, între fuga dezonorantă și glonțele de revolver care nu absolvă, dar liniștește definitiv ; baronul Lamarra, gros, gras, flasc, blestemîndu-și planurile ambițioase, de om de nimic, parvenit, tremurînd la ideea poliței aceleia, semnată de el și de soția lui ; avocatul Marzano, al cărui zîmbet senin părea al unui tîmpit și care în fiecare săptămînă își mărea numărul privațiunilor pentru a putea juca, încetînd să mai fumeze, să cumpere tutun, să bea vin, amanetînd talonul de pensie, complicîndu-se rău cu afaceri echivoce ; Colaneri și Trifari, profesorul și doctorul, care nu mai găseau elevi, și primul, mai ales, simțind în jurul lui bănuiala tuturor, discreditarea, temîndu-se în fiecare dimineață, cînd intra la școală, că ar putea fi alungat de un ordin superior, că ar putea fi batjocorit de elevi : toți, toți, pradă acelei dezolări de sîmbătă seara, ceasul negru, ceasul teribil în care numai conștiința vorbea, puternică, dură, inflexibilă. Și totuși se aflau în biserică ; și cei mai indiferenți, cei mai necredincioși murmurau cîte un cuvînt de rugăciune ; deși se aflau din nou în jurul acelui *assistito* pe care îl priveau cu ardoare cum se roagă, și se înțelegea clar din atracția aceea că din nou îi învinsese, din privirile acelea fierbinți, că după ce avea să treacă dureroasa cugetare a acelui moment, a acelei ore, patima aștepta să-i recucerească. Ah, dar ora aceea, ora aceea, în mulțimea aceea imensă care exala în rugăciune toată nefericirea ei, era cutremurătoare pentru ei, cei vinovați, așa cum fatala noapte din grădina Ghetsemani a fost cutremurătoare pentru Marele Nevinovat. Disperați, toți, priveau fix spre altarul mare unde ardeau lumînările care se reflectau pe fața metalică a sfîntului.

— *San* Gennaro, *san* Gennaro, — urla lumea, după încheierea fiecărui *Credo*.

Şi spaima că miracolul nu avea să se întîmple cuprindea sufletele acelea, izbucnea în toate glasurile. Rudele sfîntului Gennaro erau chinuite de durere şi de furie, deoarece se ajunsese la cel de al treizeci şi cincilea *Credo ;* ora trecea cu o lentoare de ameninţare ; şi rudele, simţindu-se în acelaşi timp şi ofensate de întîrzierea strămoşului lor sfînt, şi disperate de mînia lui, îl interpelau astfel :

— *San* Gennaro, chip de aur, nu ne mai lăsa să aşteptăm !

— Te-ai mîniat, eh ? Ce ţi-am făcut ?

— Bătrîne furios, îndură-te şi fă minunea aşteptată de poporul tău !

Şi era de neexprimat sentimentul de mînie, de duioşie, de credinţă, de mare nelinişte care transpărea din aceste injurii, din aceste pioase invocări. Spune legenda că lui *san* Gennaro îi place mult să se lase rugat şi că nu se înfurie de cuvintele pe care i le adresează rudele sale şi poporul, iar emoţia poporului era atît de mare încît la al treizeci şi optulea *Credo,* versetele rugăciunii au fost rostite în disperare, ca şi cum fiecare cuvînt ar fi fost smuls printr-o sfîşiere supremă şi cei din fund izbucniră :

— Ei, chip verde !

— Ei, chip gălbejit !

— Sfinte răutăcios !

— Fă minunea ! Fă minunea !

. . . . . .

XI

DOCTORUL ANTONIO AMATI ERA profund îndrăgostit de Bianca Maria Cavalcanti. Inima aceea aspră care devenise de fier în luptă cu ştiinţa, cu oamenii, cu lucrurile, inima aceea de fier care fusese ne-

voită să-şi înghită toate lacrimile, şi să asiste fără emoţie la lacrimile tuturor mizeriilor, inima aceea de fier care în marea ei simplitate închidea şi o mare răceală, inima aceea de fier care în faţa sentimentului avea candoarea, puritatea infantilă, se deschisese încet, aproape cu timiditate, dragostei. Înainte... ce fusese înainte ? Obişnuinţa de a vedea în fiecare zi acea copilă neprihănită şi melancolică, în spatele geamurilor de cristal ale balconului ei, obişnuinţa care este marea generatoare a sentimentelor, care le creează, le consolidează, le face de neînvins : nu fusese altceva, mai înainte, apariţia aceea gingaşă şi firavă printre penumbrele triste ale curţii, în ambianţa aceea care respira atîta tristeţe. Şi după obişnuinţă, compătimirea : compătimirea care este o sursă vie de duioşie, sursă care se ascunde uneori sub pămînt, dispare, pare pierdută, şi mai tîrziu, după un timp, reapare vie, fluentă, inepuizabilă.

În orele cît a durat lungul leşin al Biancăi Maria, de la vorbitorul călugăriţelor Sacramentiste pînă în apartamentul pustiu din palatul Rossi, chipul acela transparent, pleoapele întunecate de umbre violete, buzele palide, de un roz delicat ca al unui trandafir veşted, i-au provocat de două-trei ori fiorul morţii, şi el s-a gîndit, ba chiar adesea a revăzut, în închipuirea lui, acea creatură tînără, cufundată într-o torpoare aidoma morţii, a revăzut-o aproape moartă. Compătimirea îi umplea inima, amintindu-i totdeauna expresia de durere care străbătea, din cînd în cînd, chipul fetei ca şi cum o taină înfricoşătoare, ca şi cum o suferinţă fizică sau morală i-ar fi străbătut sufletul şi întreaga-i fiinţă ; mila îl stimula să facă totul ca să o salveze pe tînăra aceea de chinul groaznic de care suferea. Şi în ziua cînd în mintea înfierbîntată a marelui medic apăruse ideea de a smulge morţii, suferinţei, nefericirii, pe fiinţa aceea candidă, cînd instinctul său de salvator îl prevestise că lupta începea, cînd auzise sunetul chemării lui pentru trezirea vieţii ei, a energiei ei, a curajului ei, cînd toate forţele lui fuseseră evocate de un glas puternic pentru salvarea Biancăi Maria, el a înţeles că hotărîrea fusese luată, şi că nu numai omul de ştiinţă, că nu numai medicul dorea sănătatea şi fericirea acelei tinere, ci că îndrăgostitul tremura la ideea că ar putea-o pierde şi atingerea uşoară a

acelei mîini delicate, cînd rece de parcă nu trăia, cînd caldă de parcă ardea de febră, îi ridica în creier flăcările iubirii pătimaşe. Hotărîrea fusese luată cu nevinovata duioşie a tînărului, şi cu severa convingere a bărbatului, oscilînd de la nuanţele nespus de pure ale unei idile, pînă la perspectivele dramatice şi violente : era îndrăgostit. De ce nu ? Într-o singură zi, într-un singur minut încercase să se învingă, copleşit de acel natural egoism al omului care a luptat şi a triumfat, singur ; dar deprins să-şi asume pînă la capăt toate responsabilităţile vieţii, cedase iubirii. De ce nu ? Nu iubise niciodată, deoarece atracţiile trecătoare ale femeilor, deoarece capriciile scurte nu lasă urme în adîncul inimii : roade ale imaginaţiei, din viaţa violentă şi foarte rapidă apar din nou, uneori, ca un vis, dar conţin în ele întreaga nehotărîre, întreaga incertitudine a viselor : şi inima nu ştie nimic. Îndrăgostit, doctorul Antonio Amati, marele solitar, cu creierul mereu treaz, cu inima de fier ; îndrăgostit, cel ce-şi cîştigase reputaţia şi-şi luase renumele cu asalt, şi care pînă la treizeci şi opt de ani nu voise să cunoască alte bucurii decît aceea a salvării oamenilor, alte satisfacţii decît aceea a ambiţiei împlinite ; îndrăgostit atît de puternic, încît totul îi apărea acum fără sens, şi nici un lucru nu mai avea rost, dacă Bianca Maria nu era prezentă, dacă nu-i auzea glasul slab şi învăluit de emoţie.

Îndrăgostit. De ce nu ? În existenţele cele mai umile, cele mai meschine, mai întunecate, apare odată clipa fierbinte, luminoasă, moment ale cărui limite sînt atît de vaste, încît cuprind tot timpul : şi tot astfel şi în existenţele triumfale dar exterioare, în existenţele în care se desfăşoară marea pompă a lucrurilor umane, vine clipa caldă şi profundă, clipa intimă şi intensă, cînd totul se adună în inimă, şi sufletul vibrează prin forţa interioară a pasiunii. Îndrăgostit cu o intensitate şi cu o forţă extraordinară, cu o atît mai mare vigoare, cu cît mai redusă şi mai rară fusese manifestarea lui sentimentală în anii petrecuţi pînă atunci : o inimă, aceea a lui Antonio Amati, în care se adunau toate prieteniile rătăcite sau neavute niciodată, toate duioşiile avute faţă de părinţi, faţă de persoanele simpatice, toate admiraţiile poetice reprimate, pentru o femeie sau alta, niciodată manifestate în vreun fel, uneori

înăbușite încă de la apariția lor, aproape totdeauna uitate imediat, toate miile de sentimente, mici și mari, în care se fărîmițează inima omului. El era îndrăgostit și știa acest lucru, îl voia, savurînd cu toată pofta dulceața acestui fruct tardiv al sufletului său ; și găsea, în această tîrzie pasiune, toate miile de caractere, toate miile de impresii ale iubirilor, ale afecțiunilor pe care nu le încercase niciodată. Marea renunțare încetase. Doctorul Antonio Amati era îndrăgostit, conștient.

Bianca Maria era inconștientă, în iubire. Era o creatură care avea simplitatea și demnitatea persoanelor care au trăit singure, fără conflicte, gîndind mult, rugîndu-se mult, și în care sufletul s-a rafinat în contemplații singuratice, nu în vulgarele și tristele dezacorduri ale unei existențe tulburi. Din partea mamei, care trăise o viață plină de suferințe, ea avea o deosebită, dar tăcută, sensibilitate : din partea tatălui luase loialitatea fermă și largă, mîndria fără îngîmfare, generozitatea care nu se măsoară și care se bucură numai oferind, fără calcule, fără așteptări interesate ; și pe deasupra tuturor, o credință înnăscută, profundă, care părea să aibă rădăcini în fibre, care era alimentul întregii vieți spirituale a tinerei fete, întocmai cum trăiesc dintr-un untdelemn pur candelele aprinse în fața icoanelor, și de departe atrag, cu slaba dar continua lor lumină, rugăciunile credincioșilor. Ea era inconștientă, iubind. Cine i-ar fi putut spune ceva ? Mama ei se stinsese de șapte sau opt ani, într-o fatală boală de sfîrșeală crescîndă, fără dureri, fără spasme, ci purtînd în suflet durerea cutremurătoare, feroce, provocată de soțul ei, aproape nebun, care izbea cu barda nebuniei lui în bietul, sărmanul, arbore al casei Cavalcanti pentru a-i arunca crengile deasupra unui rug lacom, provocată de faptul că biata ei fată rămînea pe pămînt, părăsită în tovărășia acelui părinte nebun, alături de care se îndrepta iute spre mizerie și poate spre dezonoare.

Ah, Bianca Maria își amintea, își amintea chipul mamei ei, muribundă, pămîntie din cauza unui gînd ce o rodea profund, neconsolată că trebuia să moară atît de curînd : și această amintire, de neșters, îi accentua gravitatea și îi făcea austeră tinerețea, îndepărtînd-o de la toate dorințele,

de la toate aspirațiile, de la toate capriciile vîrstei ei. Oare ce știa ea despre iubire ? Nimic.

Trăia într-o mare nemulțumire, lipsită de toate bucuriile, în preajma unui părinte pe care îl respecta, dar a cărui patimă fatală o înspăimînta, simțind în jurul ei o neagră și iminentă amenințare, simțind chiar stînjenitoarele chinuri ale sărăciei, simțind toate necesarele, dureroasele, tranzacții cu prestigiul, cu demnitatea, simțind în sine un pericol necunoscut, ca un germen al morții ; și un om înțelept, puternic, bun, ferit de toate primejdiile, de toate mizeriile, făcut pentru a învinge orice obstacol, făcut pentru a ajută, pentru a aduce mîngîiere, a cărui prezență, a cărui voce, al cărui cuvînt era o certitudine, o speranță, un sprijin puternic, cu o faimă departe de orice nebunie, învingător al oricărei boli, fără nici o pată, acest om îi întindea mîna pentru a o salva, — ei bine, ea primea această mînă, era firesc să o facă, nu știa și nu putea să facă altceva, decît să primească mîna aceea și să-l iubească pe omul acela. Inconștient : iubindu-l, pentru că trebuia să-l iubească, pentru că așa trebuia să fie. Și încerca prin vîrsta ei, prin temperamentul ei, prin mediul în care trăia, prin toată existența ei, forma aceea ingenuă și candidă a sufletului, care este aceea a unei creaturi slabe, bîntuită de furtuni, care se liniștește, care capătă siguranță, datorită protecției acelei forțe.

Cînd Bianca Maria se afla singură, în apartamentul trist în care rarele mobile căpătau un aer și mai vechi și mai mizerabil, cu cei doi bătrîni servitori, mereu melancolici, concentrați asupra unor treburi pentru a ascunde sărăcia, pentru a o disimula sub falsele aparențe ale unei bunăstări decente, simțea că-i îngheață sufletul, și i se părea că este bătrînă și săracă și părăsită ca și casa aceea ; ca și mobilele, destinată să se stingă într-o lipsă totală, cînd apărea tatăl ei, mereu agitat, mereu gata să izbucnească într-o dezlănțuire violentă, stăpînit de o patimă nemiloasă, credul în toate zadarnicele vise ale fanteziei, cedînd în fața unui misticism înfricoșător, evocînd în jurul lui o lume întreagă de fantome terorizante, ea își pierdea imediat liniștea, creierul i se tulbura, iar fenomenele spirituale bizare i se comunicau în mod fatal, nemaifiind în stare să se sustragă acelui coșmar, acelor viziuni, fiindcă

se simţea atît de slabă, atît de neapărată împotriva atacurilor acelei nebunii cabalistice încît tremura, în dezechilibrul nervilor ei, în febra care i se suia din vene ca să-i zvîcnească în creier.

Şi mereu, mereu, cînd era singură, sau cînd tatăl ei era cu ea, se vedea atît de mizeră, atît de mizeră, fără nici un sprijin, fără nici o călăuză, aruncată în toate părţile de un vînt puternic, luată cu totul de un vîrtej ameţitor. Dar era de ajuns ca Antonio Amati să se arate, prezenţa lui bărbătească în care puterea avea un caracter de genialitate, era de ajuns să-i audă glasul lui ferm, cu intonaţii puţin dure, care se îndulcea numai cînd se apropia de ea, era de ajuns ca mîna lui să-i atingă mîna, pentru ca ea să simtă, ca printr-un fluid magnetic, o căldură, o vivacitate tinerească trecîndu-i prin fibre, era de ajuns, da, ca mîna lui să-i atingă mîna pentru ca să se simtă condusă, protejată, pentru a înainta uşor pe drumul vieţii şi al fericirii. Cu o suflare se împrăştiau toţi norii negri, şi ea vedea cerul albastru, febra se tempera, dispărea, şi cu ea dispăreau şi vedeniile întunecate şi senzaţiile de spaimă care îi învineţeau buzele ; se liniştea, ca şi cînd ar fi învăluit-o în cercul lui de apărare şi de tandreţe, o binecuvîntare divină. Cînd el era acolo i se părea că redevine copil : Amati era cel mai puternic, cel mai sigur, cel mai ferm. Şi aşa, ea îl iubea cu ingenuitate, inconştientă ; iar această formă de iubire însemna o mare umilinţă, o mare duioşie, ceva foarte delicat şi foarte pasionant, prin care ea trăia din nou.

În diversitatea lor substanţială, cele două iubiri se înţelegeau în tăcere, se contopeau, se completau. Armonia aceea spirituală care reprezintă cele mai frumoase, dar şi cele mai rare şi mai scurte zile ale sufletului, începuse din prima zi în care s-au privit, ea, de la balconul ei trist, şi el, din cabinetul lui sever care vedea atîtea scene sfîşietoare. Pretutindeni unde cele două gînduri, cele două sentimente, cele două persoane se întîlniseră, armonia aceea luase proporţii. Cînd îşi ridica, firesc, ochii mari şi gînditori spre el, căutînd afecţiune şi protecţie, el simţea că inima i se cutremură, dornică de un sacrificiu. Se înţelegeau, fără cuvinte, minunat.

El venise de la ţară, dintr-un tîrguşor pierdut într-o provincie întinsă; cu reduse posibilităţi de comunicare cu

orașul, și își făcuse un nume, o situație strălucită, luptînd cu viața și cu moartea, cu indiferența oamenilor și cu ura lor, dobîndind în timpul luptei o idee formidabilă a propriei energii, crezînd numai în el însuși : avea un sînge plebeu și o minte foarte isteață ; nici un rafinament pe care l-ar fi putut dobîndi prin educație, prin mediu, în schimb obținînd împlinirea tuturor idealurilor sale ! Ce deosebit era de ea ! Ea era o tînără de obîrșie pură, nobilă prin excelență, delicată prin instinct, prin educație și mediu ; obișnuită să trăiască din meditație și din rugăciune : fără o umbră de voință, ca să reziste destinului distrugerii familiei sale : fără nici o energie împotriva patimii părintelui, fără nici o energie pentru a se salva pe sine însăși și numele, trăind numai în privațiuni crescînde, necazuri crescînde, începînd mult prea timpuriu dureroasele etape ale unei *via crucis* și văzînd înaintea ei un viitor deprimant — cît de deosebiți și departe erau cei doi !

Și totuși se înțelegeau, prin tainica lege a iubirii care vrea acest lucru, care combină totul, sentimente, senzații, tradiții, origini care-l plasează pe nobil acolo unde stă un plebeu, care pune o forță alături de o violență, care leagă invincibil două persoane, tocmai prin diversitatea lor. Ei nu i se părea că se umilește iubind un obscur țăran meridional, devenit între timp un mare medic : lui nu i se părea că ar coborî, în fața acelei familii în decadență, sărăcită de sînge, de bani, de curaj. Cele două suflete care trebuiau să se iubească porniseră de departe, și străbătuseră spații spirituale infinite pentru a se întîlni, pentru a se recunoaște, pentru a se uni : aceasta este marea teorie a iubirii, a lui Platon, pe care numai cei simpli sau neputincioși în iubire îndrăznesc să o ia în derîdere ; marea teorie a iubirii se realiza încă o dată, după alte milioane de ori. Nu părea oare firesc ca acest om necunoscut și umil să trebuiască să ajungă prin propriile-i forțe la faimă și bogăție, cunoscînd știința și cunoscînd viața, pentru a putea consola acea rece și firavă și dureroasă tinerețe a fetei de origină atît de nobilă, care se stingea lîncezind în singurătate și într-o tăinuită sărăcie ?

Cînd îngrijitoarea din mînăstirea călugărițelor Sacramentiste, din înghețatul vorbitor în care Bianca Maria își pierduse cunoștința, alergase la spital, pentru a căuta un

medic și cu încăpățînare insistase ca Antonio Amati să vină să o readucă la viață pe pacientă, în ceasul acela avusese loc întîlnirea fatală : și mîinile delicate și reci, din care părea că s-ar fi retras tot sîngele, s-au unit în sfîrșit cu mîinile solide și robuste ale doctorului, și, încă o dată, minunata atracție prin intermediul căreia sufletele ce se iubesc depășesc spațiul, timpul, miile de piedici, minunata atracție, a cărei putere, nefericit cel ce nu a simțit-o, i-a reunit pe cei ce trebuiau să se reunească. Cum oare cei doi să nu se fi înțeles, dacă numai Antonio Amati cu știința lui o putea salva pe Bianca Maria de boala care îi ataca puterile vitale, dacă numai Antonio Amati putea să-i dea sănătatea, bogăția și fericirea ? Cum să nu se înțeleagă, dacă acea ingenuă tandrețe, dacă poezia aceea gingașă, dacă izvorul acela de afecțiune, dacă tot ceea ce îi lipsea harnicei și asprei existențe a lui Antonio Amati, numai firava și casta ființă a Biancăi Maria îi putea oferi ?

El era puterea, în toată conștiința sa senină și dreaptă ; ea era bunătatea, în toată inconștiența milostivă și duioasă ; bunătatea aceea și puterea aceea se chemau pentru a se uni, pentru ca iubirea să creeze, încă o dată, o încîntătoare minune de armonie. Cînd *trebuia să vrea* ceva, ridica ochii spre îndrăgostitul ei și îi sorbea voința ; cînd el o privea, simțea că i se topesc toate corzile puternic încordate ale energiei și că îi înflorește în inimă marea poezie a bunătății.

Dar era o fatalitate ca toate formele vieții să-i apară doctorului Antonio Amati ca o luptă ; și ca orice răsplată, oferită în această existență oamenilor talentați și energici, să fie cucerită de el după o crîncenă bătălie. Astfel și între el și iubire, între el și Bianca Maria Cavalcanti, apărea un foarte grav impediment : marchizul Carlo Cavalcanti. Ah, din prima clipă cînd Amati l-a văzut, pe trufașul domn halucinat și violent, înțelesese că se naște în el o neîncredere penibilă și observase că în sufletul lui Cavalcanti exista o ostilitate surdă, dar adîncă. Poate îi despărțea origina socială, condiția trecutului, condiția prezentului, și concepția opusă pe care o aveau despre viață și despre responsabilitățile ei ; poate că cel ce venise de la țară, puternic și plin de sănătate, aidoma pămîntului de la țară, disprețuia decadența aceea de sănătate, de bunăstare, de

fast, și poate că cel care trăia numai în trufașul criteriu al unei vieți de lux, de plăceri, de generozitate, îl disprețuia pe încăpățînatul și grosolanul muncitor, dezinteresat de plăceri ca și de bucurii, prea sever cu el și cu alții ; și poate că unul își dădea seama de disprețul celuilalt și se simțeau mult prea departe unul de altul, cu idealuri atît de diferite, încît niciodată nu ar fi trebuit să se întîlnească. Poate că motivul antipatiei reciproce, al răcelii lui Amati, și al ostilității lui Cavalcanti, era mai intim, mai profund mai misterios ; poate că nici unul din ei nu îndrăznea să și-l mărturisească lui însuși ; poate, în fine, că era o bănuială, o neîncredere, o dușmănie inconștientă. Desigur, Amati vedea în Carlo Cavalcanti pericolul necunoscut în care putea să se rătăcească rațiunea și viața Biancăi Maria, îl vedea astfel, vag, dar cu încăpățînare, fără să știe bine cum și de ce, dar simțind acolo, numai acolo, iminent, pericolul : și Carlo Cavalcanti simțea în Antonio Amati un judecător, aș spune, aproape un dușman. De două ori, cînd doctorul o îngrijise pe Bianca Maria Cavalcanti în timpul leșinului, și în febra violentă care o făcuse să delireze, timp de o zi și o noapte, el îi spusese marchizului Cavalcanti cîteva cuvinte aspre în legătură cu sănătatea fiicei sale ; iar bătrînul ascultase, tremurînd de furie, abținîndu-se cu greu, plecîndu-și capul înaintea celui care fusese sprijinul necesar în ceasul cel rău, dar privindu-l semeț, ridicînd din umeri, cînd doctorul îl amenința că tînăra fată ar putea muri.

În baza cărei orbiri refuzase el, totdeauna, să o ducă departe pe Bianca Maria din casa aceea rece și săracă, în care toate puterile tinerei se stingeau ? Refuzase, cu încăpățînare, tresărind de emoție ori de cîte ori doctorul îi repetase situația gravă a fetei ; emoția aceea părea a fi afecțiune, mîndrie, teamă, ca și cum bătrînul ar fi simțit care ar fi remediul, dar nu ar fi putut, nu ar fi vrut să-l folosească. Șovăitor, aflîndu-se mereu în fața unei situații neclare, doctorul se oprea, temîndu-se să nu atingă unele susceptibilități. Marchizul era, într-adevăr, atît de sărac, cum ar fi putut oare să schimbe casa ? Era firesc ca fața lui să capete paloarea spaimei și a melancoliei, cînd i se spunea că fiica lui se vlăguia și că se apropia de un final

fatal ; era firesc să-şi încrunte sprîncenele din cauza orgoliului lezat, cînd i se oferea o posibilitate de a munci. Şi totuşi orgoliul lui a trebuit să se prăbuşească în dimineaţa acelei zile de sîmbătă cînd îi ceruse bani cu împrumut lui Antonio Amati, spunîndu-i că-i va restitui în aceeaşi zi : a trebuit să-i piară orgoliul cînd, de două sau de trei ori, tot într-o sîmbătă, cu o scrisoare urgentă, scrisă cu o caligrafie mare, tremurîndă, ceruse din nou alţi bani din buzunarul lui Amati, promiţînd din nou că-i va restitui în aceeaşi zi întreaga sumă, şi din nou nu s-a ţinut de cuvînt.

Se înroşea puţin, scriind : şi bătrînul cap încărunţit se înclina pe piept, pentru a-şi deplînge demnitatea de domn şi de om în vîrstă care se pierdea, dar patima era atît de puternică, încît ar fi fost în stare de orice numai să obţină un ban ! Şi cînd doctorul îi trimitea banii înfăşuraţi într-o hîrtie şi băgaţi într-un plic, pentru ca servitorii să nu-şi dea seama de conţinut, marchizul făcea o mişcare de penitenţă şi umilinţă, deschizînd nervos plicul, rupîndu-l brutal, în timp ce i se urca sîngele în cap ; Amati nu scria nimic, dar nu-l refuza niciodată. Seara, în timp ce tata şi fiica erau în salon, ea lucrînd la dantela fină, el străbătînd camera în lung şi-n lat, pentru a-şi calma nervii, apărea şi doctorul : marchizul îşi stăpînea cu greu un gest de plictiseală şi îl întîmpina pe vizitator cu o dezinvoltură falsă, pălind ; amîndoi se salutau, foarte stînjeniţi, în timp ce chipul Biancăi Maria strălucea ; şi în ciuda serviciului pe care i-l făcea, nu se năştea deloc o cordialitate între ei, rămînînd reci şi unul şi celălalt, şi măsurîndu-se cu privirea, simţindu-se duşmani. Cînd doctorul, cu îndrăzneala profesiei sale şi a celui ce iubeşte, se aşeza în faţa Biancăi Maria, şi o întreba cum se simte, cînd cei doi se priveau în ochi, tăcînd, marchizul se tulbura, şi un freamăt de mînie i se simţea în glas. El era impedimentul. În zadar, ori de cîte ori patima copleşitoare îl obliga să-i ceară bani lui Antonio Amati, el se simţea tot mai decăzut, în faţa acestuia ; în zadar Amati îl servea fără nici o şovăire, folosind mereu altă delicateţe : — aceste bizare relaţii nu ajungeau să şteargă neîncrederea unuia în celălalt, bănuiala, antipatia. Poate că împrumuturile cerute cu o scuză mincinoasă, cu o promisiune mincinoasă, săpau între ei prăpastia de

durere, de rușine și de umilință, care se creează între cel ce cere și cel ce oferă ; și marele vis al lui Cavalcanti, acum, era să cîștige bani, pentru a-și trăi viața în stil mare, după ce ar fi aruncat medicului în față banii și l-ar fi alungat. Pînă la urmă ajunsese să-l urască pentru beneficiile pe care îi era atît de greu să le solicite și pe care mizerabila lui patimă îl constrîngea să le caute.

Antonio Amati înțelegea : știa că marchizul Cavalcanti era obstacolul. Natural, știa care era gura devoratoare care înghițea toți banii bătrînului și pe aceia care nu erau ai lui, cunoștea febra de care era mistuită fantezia gentilomului de odinioară ; știa că mizeria aceea era rezultatul unei culpe ; știa că cererile de împrumut porneau dintr-o forță irezistibilă ; dar nu voia altceva decît ca Bianca Maria să nu mai sufere, să fugă din mediul acela trist, de mîhnire și de sărăcie. Din ziua în care ea, în deprimarea fizică și morală a febrei, îi spusese că-l iubește, rugîndu-l să o ducă departe de acolo, el își reînnoise de două sau de trei ori oferta de a o duce în casa de la țară, unde se afla mama lui. Ea dăduse din cap, cu un zîmbet ușor melancolic : suspinase, fără să mai spună nimic. Iar într-o seară, în care ea se simțise foarte rău, sufocîndu-se de căldură în apartamentul lor fără aer, în plină vară, și glacial în timpul iernii, el îi adresase oferta și lui Cavalcanti, enunțînd-o foarte simplu, căutînd să fie cît mai cordial. Cavalcanti se gîndise o clipă : fiica lui îl privea nerăbdătoare, așteptînd răspunsul :

— Nu se poate — zise, tăios, marchizul de Formosa.

— Și de ce ? — întrebă, îndrăzneț, medicul.

— Așa, — răspunse bătrînul, dîrz.

— Dumneavoastră, domnișoară, ce spuneți ?

Doctorul o privea intens, pentru a o convinge să se răzvrătească, pentru a o determina să facă un gest de revoltă. Biata fată a clipit de două trei ori, l-a privit pe tatăl ei și a spus :

— Ceea ce spune tatăl meu : nu se poate.

În clipa aceea, ar fi vrut să-i amintească cuvintele suave cu care îl rugase într-o zi să o scoată din acea mizerie nespusă, să o ducă departe, într-un loc plin de soare, de verdeață : dar în ochii aceia plecați, în expresia aceea serioasă a gurii, el a văzut o neașteptată răceală, și i s-a

părut că pierde inima fetei. A înțeles că se izbește de o supunere filială, o supunere atavică, de neclintit, aproape hieratică, tipică claselor aristocrate, unde autoritatea paternă este respectată orbește și unde familia are un caracter de domnie absolută. Cuprins de furie, doctorul fremăta în fața acestui obstacol, văzînd puterea iubirii prăbușindu-se într-o clipă înaintea unui sentiment, a unui instinct mai simplu, dar mai vechi, înaintea unei afecțiuni care avea de partea ei, dincolo de legătura de sînge, pe aceea a tradiției și a convieţuirii.

Nu spuse nimic, nu îi adresă nici o privire de reproș, dîndu-și seama că i se ridicase împotrivă o putere superioară, care timp de douăzeci de ani ținuse supusă inima fetei ; măreția iubirii i se păru brusc minimalizată, din moment ce ea, în fața unui singur cuvînt al tatălui său, putuse renunța la idila lor, atît de mult visată în singurătatea camerei ei. După puțin timp, doctorul plecă, indiferent, rece ca și tatăl și fiica lui, care păreau niște umbre în casa aceea mare și pustie : plecă, ducînd cu sine prima dezamăgire în iubire care este foarte amară, tremurînd de mînie și de durere. Singur, în casa lui bogată, dar solitară, a încercat în zadar să se sustragă realității, citind o revistă științifică : fusese rănit, în iubire și în orgoliu.

Asemenea unui adolescent îndrăgostit, pentru a-și înșela amărăciunea și pentru a răbufni, ușurîndu-și sufletul tulburat, a început să scrie o lungă scrisoare incoerentă, plină de pasiune și de furie. Dar cînd a terminat-o, sufletul lui dîrz se calmase ; scrisoarea în care el o acuza pe Bianca Maria de indiferență și de cruzime, i s-a părut nedreaptă și recitind-o, de-a dreptul ridicolă. Era bărbat, nu copil : avea părul alb, nu trebuia să se lase pradă unor furii de băieţandru ! A rupt scrisoarea ; dar după aceea s-a simțit copleșit de deznădejde. Prima, cea mai pură floare a iubirii lui, fusese strivită ; idila se stinsese ; tot viitorul lui nu mai putea fi decît o dramă.

Da, lupta era între Antonio Amati și marchizul Carlo Cavalcanti, secretă, dar încăpățînată, subtilă, dar foarte ascuțită. Bătrînul exercita o mare putere asupra fiicei lui, se putea spune că-i supunea voința doar cu o privire, dar imperioasă și fascinantă : și nu voia ca altcineva să

ajungă să o domine, tremura de teamă că ar putea să-şi piardă puterea de influenţă. În numele iubirii paterne, a acelei exagerate gelozii a părinţilor care încep să-i deteste pe cei ce le iubesc copiii, din altă misterioasă raţiune spirituală, el se interpunea între fiica sa şi Antonio Amati, cînd vedea posibiliă creşterea puterii acestuia asupra ei. Cînd erau singuri, tată şi fiică, nu vorbeau niciodată : ea, datorită respectului acelei supuneri, aştepta totdeauna să fie întrebată pentru a vorbi şi Cavalcanti se ferea să-l amintească pe doctor ; fata sesiza reţinerea aceea şi se închidea în sine tot mai mult, văzînd primele, tristele semne ale acelei lupte. Amati îi scrisese o singură scrisoare : şi ea o păstra, ca pe ceva de mare preţ, şi o recitea din cînd în cînd, deoarece reieşea din ea atîta cinste, seninătate, o forţă care lipsea total în existenţa ei mizeră şi tulbure, ieşită dintr-un trecut dureros care se îndrepta spre un viitor întunecat. Ea începea să se resemneze, simţind că nici în iubire nu avea să-şi găsească salvarea, fiindcă i se părea a fi legată de o fatalitate bizară, fiindcă i se părea că asupra existenţei sale s-ar fi abătut o vrajă. Cînd Antonio Amati reapărea seara, hotărît să nu cedeze în faţa tiraniei paterne anormale, ea îşi ridica privirea cu timiditate asupra amîndorura ; şi falsa dezinvoltură, falsa cordialitate cu care discutau, o reînsufleţeau, readucîndu-i în obrajii palizi culoarea trandafirie ; dar dacă tatăl ei se încrunta, dacă glasul doctorului se înăsprea, ea pălea din nou, speriată. Tatăl ei îi ascunsese cu grijă serviciile băneşti pe care doctorul i le făcuse şi pe care continua să i le facă ; se ruşina să mărturisească fiicei sale ştirbirea demnităţii pe care i-o provocase viciul. Şi creatura, bună şi pură, care se mai însufleţea, văzînd mîna energică şi curajoasă care i se întindea pentru a o smulge din mediul acela, de decădere, tresărea de spaimă de cîte ori tatăl ei îndepărta cu bruscheţe şi violenţă mîna aceea. Fata nu întreba de ce : maică-sa se vlăguise cu prea multă resemnare, pînă la moarte, pentru ca ea să îndrăznească să se revolte ; trăia doar de pe o zi pe alta, aşa, fără a pătrunde în neînţelegerea dintre părintele ei şi Amati, lăsîndu-se în voia gingăşiei noului sentiment, încercînd să fugă de amărăciunea presentimentelor. Dar el, care era un om de ştiinţă şi în care spiritul de observaţie avea o mare însemnătate, găsind

cu totul de neînțeles atitudinea tatălui, își înfrîna inima, pentru a ajunge să smulgă secretul din inima lui Cavalcanti. Știa că febra jocului îl rodea mult ; uneori, în timp ce el era acolo, în salonul cel mare, lîngă Bianca Maria, veniseră doi sau trei din grupul cabaliștilor să-l caute pe marchiz : acesta, stînjenit, se închisese cu ei în biroul lui, de unde glasurile ajungeau temperate, confuze : în alte două ocazii, nerăbdător, nervos, din cauza prezenței doctorului, plecase cu ei.

— Cine sînt oamenii aceștia ? — a întrebat-o Amati pe fată.

— Prieteni, — i-a răspuns ea, întorcînd capul în altă parte.

— Ai dumitale ?

— Nu ; ai tatălui meu.

Îi dăduse de înțeles că nu voia să vorbească despre ei ; iar el tăcuse. Altă dată, într-o vineri seara, se prezentase *don* Pasqualino Do Feo, *l'assistito,* cu chipul lui morbid și hainele decolorate și murdare ; brusc, doctorul își amintise că-l mai văzuse undeva, da, chiar la spital, unde ajunsese plin de vînătăi și contuziuni, ca și cînd ar fi fost bătut cu multă cruzime, și vorbind confuz. În timp ce *l'assistito* discuta în șoaptă cu marchizul, în dreptul unei ferestre, doctorul o întrebase încet pe fată :

— Și acesta este un prieten ?

Dar văzînd-o atît de palidă, cu ochii atît de plini de spaimă, atît de abătută de ceva ce el nu știa, tăcuse și de data aceea. Își amintise că în ziua leșinului ei, după ce-și revenise, Bianca voise să-l alunge din casă pe acel *assistito.*

— Îți este antipatic, nu-i așa ?

— Nu, nu, — spusese ea — eu sînt o proastă.

Se temea ca nu cumva Amati să fi tulburat conversația tatălui ei cu *l'assistito ;* dar aceștia, constatînd că sînt împiedicați să discute, se pregăteau să iasă din salon. *L'assistito* trecuse ; cu ochii plecați, dar Amati îi strigase :

— Te-ai vindecat, hm, De Feo, după bătaia aceea zdravănă ?

Acela se cutremurase, își trecuse o mînă pe frunte și răspunsese fără a-l privi pe medic.

— Am primit răsplata de la cel ce-mi trimisese plata.

— Și din partea cui ? — întrebase doctorul rîzînd, cu zîmbetul său sceptic.

L'assistito a tăcut. Și Cavalcanti, al cărui chip se aprinsese, ai cărui ochi scînteiau, adăugase imediat, cu glasul tulburat de emoție :

— Din partea spiritului.

— Care spirit ? — întrebase, rîzînd, medicul.

— Caracò, spiritul care-l asistă pe *don* Pasqualino, — răspunsese cu emfază marchizul.

— Dumneavoastră credeți, marchize ? — insistase Amati, aruncîndu-i o privire scrutătoare.

— Ca în lumina zilei, — replicase nobilul, ridicînd ochii la cer, exaltat.

— Și dumneata, domnișoară ? — întrebase doctorul pe Bianca Maria, cercetîndu-i fizionomia.

Ea fusese gata să-i răspundă, că nu credea, că nu voia să creadă, că se temea mult să creadă ; dar cuvintele îi înghețaseră pe buze de o privire halucinată a tatălui ei. I s-a văzut pe chip că făcea efortul de a-și îndepărta strigătul de durere, și, vag, făcînd un gest larg, ea spusese :

— Nu știu nimic despre toate acestea.

L'assistito îl privise pieziș pe medic ; și pentru prima oară, expresia de misterioasă umilință se amestecase pe chipul lui cu un aer de furie. Își răsucise gîtul ca și cum ar fi înghițit un os tare. Și-l trăsese pe furiș de mînecă pe marchizul Cavalcanti, ca să plece împreună de acolo ; dar acesta, din cuvintele, din zîmbetul disprețuitor al lui Amati, intuise scepticismul cel mai deplin ; și ca toți halucinații, simțise crescînd în el, de mii de ori mai mult, credința în spiritul protector și încercase o mare fervoare de a-l convinge pe Amati :

— Dumneata nu crezi în spirit, doctore ?

— Nu, — spusese acesta sec.

— Nici în spiritul bun nici în cel rău ?

— În nici unul din ele.

— De ce ?

— Pentru că nu există.

— Cine ți-a spus-o dumitale ?

— Știința, faptele ; e suficient, mi se pare, — reluase simplu doctorul.

— Știința este un sacrilegiu, o profanare, — strigase marchizul, iritîndu-se, — și faptele au dovedit că spiritele există. Ți-o pot demonstra.

— E inutil ; nu aș putea crede, — și zîmbea ușor, cu compătimire.

— Spiritele există, domnul meu, și sînt de rea-credință cei ce le neagă existența ; de rea-credință pentru că nu cunosc faptele și le declară false. Fiindcă nu au văzut nimic, cu ochii lor învăluiți în scepticism, spun că nu există nimic. Rea-credință, nimic altceva decît rea-credință.

Medicul zîmbise în fața acelui acces de furie ; dar privind-o pe Bianca Maria și văzînd-o pradă unei agitații interioare, se gîndise că poate în discuția aceea se ascundea secretul ostilității. Și fiind obișnuit cu ieșirile incandescente ale pacienților lui și ale exaltaților, îl privea pe marchiz cu ochiul medicului, urmărindu-i fazele violente ale patosului său.

— Rea-credință, rea-credință, — striga marchizul, agitîndu-se prin salon și vorbindu-și sie însuși. Sute de oameni de ispravă, de savanți, de nobili, de femei, au văzut, au atins și au vorbit cu spiritele, au avut cu ele comunicări importante, au tipărit cărți, volume serioase, și iată că se neagă, așa, *a priori* ? Dar ce crezi dumneata că este această asistență a spiritelor ?

Se oprise în fața lui Amati, adresîndu-i direct această întrebare. Deși medicul nu voia să dea proporții, prin contrazicerea lui, accesului de exaltare al lui Formosa, întrebarea era prea directă pentru a nu-i răspunde. Medicul o privise pe față : și citise pe chipul ei atîta nerăbdare secretă de a cunoaște adevărul, o văzuse atît de neliniștită încît convingerea lui îi scăpase cu duritate printre buze :

— Cred că este o impostură.

— *L'assistito* își ridicase ochii la cer, plini de lacrimi. O seninătate vădită apăruse pe chipul Biancăi Maria. Dar glasul lui Cavalcanti șuiera de mînie :

— Așadar mă crezi un mărginit ?

— Nu, dar sufletul dumneavoastră este prea loial și generos totodată, pentru a nu fi accesibil unei înșelăciuni.

— Prostii, prostii, — strigase marchizul, scos din fire. Nu există altă explicaţie : *don* Pasqualino este un impostor şi eu sînt un naiv.

— Neg partea a doua, — replicase sec doctorul.

— Dar o confirmi pe prima ?

— Da, — adăugase curajos medicul.

— Cum demonstrezi acest lucru ?

— Nu am nevoie de demonstraţie : răspund pentru că mă întrebaţi. De altfel, acum că-mi amintesc, *don* Pasqualino a fost atacat de doi jucători, exasperaţi că nu obţinuseră niciodată numerele cîştigătoare. Dumneavoastră v-a spus că a fost lovit de spiritul Caracò.

— Ficţiuni, ficţiuni, atacul jucătorilor, pentru a nu da în vileag taina spiritului !

— Dar cei doi bătăuşi au fost arestaţi şi confruntaţi cu el la spital : cred că au fost chiar condamnaţi la o lună închisoare.

— Este adevărat, *don* Pasqualino ? — întrebase cu severitate marchizul.

L'assistito făcuse un gest de dezolare, fiindu-i parcă imposibil să se apere împotriva unei acuzaţii nedrepte. Dar doctorul fusese rănit de întrebarea aceea de confirmare.

— Domnule marchiz — spusese grav — eu sînt o persoană prea serioasă şi prea dezinteresată, ca să fiu pus faţă în faţă cu acest individ. Dacă am cîştigat cît de puţin stima dumneavoastră, într-un fel, vă rog să mă scutiţi de această discuţie.

— Bine, bine, — spusese îndată marchizul, care deşi orgolios, ştia să şi cedeze cînd era vorba de loialitate. Să ne oprim aici. Discuţiile între sceptici şi credincioşi nu pot fi decît dureroase. Să mergem, *don* Pasqualino ; poate într-o zi, doctorul îţi va da dreptate. Să mergem ; văd că Bianca Maria nu se simte bine. Convinge-l tu, fata mea, pe doctor, — adăugase tatăl, nu fără răutate.

— În ce fel ? — întrebase acesta, stupefiat.

— Ţi-o va spune ea, — replicase sarcastic Formosa, şi văzînd o privire rătăcită a fiicei lui, adăugase : Spune-i tu, spune-i, ceea ce ştii, îţi dau voie, Bianca. Pe tine poate te va crede, tu eşti nevinovată, tu nu ai nici un interes să înşeli pe cineva, tu nu eşti un fals apostol. Povesteşte-i totul. Poate îl vei convinge.

Şi hotărît, punîndu-şi pălăria, îl luase pe *assistito* de braţ, ca şi cum ar fi vrut să-i dea o dovadă de afectuoasă încredere, după injuriile auzite din partea doctorului. Bătrînul nobil, descendent al lui Guido Cavalcanti, cu şase secole de nobleţe pe blazon, îşi trecuse braţul pe sub acela al escrocului mîrşav, a cărui minciună îi fusese dovedită cu cîteva minute înainte. Dar cine să mai ţină seama de acest act în care încă o dată naufragia demnitatea lui Carlo Cavalcanti ? Cei doi erau de mult plecaţi, iar Bianca Maria şi doctorul rămăseseră cufundaţi în tăcere, într-o tăcere în care părea că se împlineşte întreaga dramă a acelei iubiri. Cu o isteţime inconştientă, spunîndu-i fetei lui să vorbească, să spună totul doctorului, lăsîndu-i singuri, cu această taină între ei, marchizul se răzbunase pe scepticismul curajos al lui Amati şi pe pasivitatea fiicei lui. Aprinsese fitilul unei mine, bucuros, feroce, şi acum se îndepărta lăsînd ca fitilul aprins să facă să explodeze pulberea, prăbuşind astfel tot edificiul iubirii lor.

— Aşadar ? — zise doctorul, în sfîrşit, nerăbdător de a cunoaşte adevărul.

— Ce anume ? — murmură ea, ieşind din reflecţiile ei dureroase.

— Nu trebuie oare să-mi spui ceva ? Nu tatăl dumitale ţi-a dat sfatul acesta, ba chiar ţi l-a impus ?

Ea tresări. Tonul glasului lui Amati era aspru. Nu îi mai vorbise niciodată astfel. Şi ofensată de acea asprime, inima ei se închise.

— Eu nu ştiu nimic, — răspunse, încet. Nu am nimic de spus.

El îşi muşcă buzele, de furie. Dar oare ce inspiraţie demonică l-a făcut să se amestece între tată şi fiică, în ambianţa aceea atît de bizară de nebunie, de boală, de mizerie şi de viciu ? Ce avea el de făcut aici, cu cinstea lui neşlefuită, cu integritatea lui de om din popor, în existenţa aceea care oscila între demenţă şi sărăcie ? Ce complicaţii, ce legături îşi crea singur în inima lui care se menţinuse pînă atunci pură şi liniştită ? Ora supremă venise. Trebuia să întrerupă brusc totul dacă mai voia să scape de lanţurile acelea, în care erau sufocate toate vechile lui instincte. Se răzvrătea, în sfîrşit, împotriva romanelor

acelea complicate, acelor subtile şi chinuitoare drame : el era eroul unei poveşti simple. Se ridică, hotărît, spunînd :

— Adio.

Se ridică şi ea. Înţelegea că mai întîi tatăl ei şi, apoi, ea, epuizaseră răbdarea acelui leu. Şi pe un ton slab, îl întrebă :

— Mîine, vei veni ?

— Nu.

— Într-o altă zi, aşadar ?

— Nu.

— În altă zi în care nu vei fi ocupat ?

— Nu.

Cele trei negaţii fuseseră rostite foarte tăios. Bianca Maria fremătă de o nelinişte exasperantă. El pleca şi nu avea să se mai întoarcă. Avea dreptate. Era un om puternic şi serios, dedicat muncii lui, unei munci care era o milostenie şi o salvare, şi era atras într-o decădere a raţiunii, a demnităţii, într-o familie în care el juca rolul unui prieten, al unui salvator, şi în schimb, era insultat şi, în cele din urmă, preferat unui şarlatan, unui escroc. Avea dreptate să plece de acolo, să nu se mai întoarcă niciodată. Dar ea se simţea pierdută, pradă atacurilor nebuniei, dacă îl lăsa să plece, şi privindu-l rugător, îi spuse :

— Nu pleca, mai rămîi !

— Ce-aş mai putea face aici ? Să fiu izgonit mîine de tatăl dumitale ? Fiindcă am suportat scena de adineaori, oare ar trebui să mai suport şi alta ?

— Eu nu ţi-am făcut nimic, — spuse ea, frecîndu-şi mîinile delicate, pentru a-şi înfrîna tortura.

— Adio, — răspunse el, fără ezitare.

— Nu pleca, nu pleca !

Şi două lacrimi mari, pe care nu le putuse stăpîni, i s-au prelins pe obraji. El rezistase glasului acela, rugăminţii, paloarei, emoţiei, dar nu şi lacrimilor. Era un om dur în grandoarea sa, dar plînsul unei femei sau al unui copil îl făceau să uite totul. Văzîndu-l că se întoarce, aşezîndu-se din nou, învins de firească lui bunătate, ea nu şi-a mai putut stăpîni plînsul care îi sufoca pieptul. Prăbuşindu-se pe scaun, plîngea cu faţa ascunsă în batistă.

— Nu plînge — îi murmură el, simţind că plînsul acela îi făcea bine, dar el nu-l putea suporta.

Dar ca ea să se calmeze, a fost nevoie de mult timp : își reprimase prea mult sentimentele, pentru ca izbucnirea să nu fie explozivă și lungă. Seara aceea de iunie era foarte caldă și briza vîntului sufocant deprima îndeosebi făpturile suferinde. De departe, de pe colnicul Pontecorvo, se auzea încet sunetul limpede și melancolic al unei mandoline.

— Ascultă-mă, — începu să spună medicul, fără asprime, dar rece, cînd a văzut că ea se mai liniștise, — te rog să mă asculți, calmă. Eu sînt un intrus în familia dumitale : nu mă întrerupe, știu bine ceea ce vrei să-mi spui. Te-am îngrijit, o dată, de două ori, dar asta era datoria mea, și dumneata nu ai față de mine nici o obligație de recunoștință. Nu protesta, cunosc măsura sentimentelor omenești. Sînt deci un intrus. Între dumneata și mine nu există nimic comun ; sîntem ființe deosebite. Nu are nici o importanță : eu care nu visez niciodată, văzînd cum îți pierzi vlaga aici, văzînd ce mare nevoie ai de o singurătate la țară, luminoasă și salutară, am încercat să te fac să ieși de aici. Dacă visul meu nu s-a împlinit, a cui este vina, a mea sau a dumitale ?

— Este a mea, — spuse ea cu umilință.

— Într-o zi, — reluă doctorul, cu o mai mare lentoare, ca și cum s-ar fi gîndit acum din nou la ceea ce se întîmplase — într-o zi, dumneata, chiar dumneata, mi-ai spus că vrei să pleci de aici, să te duc chiar eu undeva. Îți amintești...

— Îmi amintesc...

— ...am crezut... este inutil să-ți spun ce am crezut, pesemne că m-am înșelat, dar oricine în locul meu s-ar fi înșelat. Ei bine, tocmai cînd visul *nostru* putea deveni realitate, Bianca, spune dumneata, cine l-a făcut să se destrame ?

— Eu însămi, eu însămi !

— Vezi bine, că eu, omul realității, omul acțiunii, am visat prea mult : și că lîngă tatăl dumitale, lîngă dumneata, sînt un nepoftit oarecare, un intrus care se amestecă în treburile voastre, fără a avea nici un drept și fără rezultat. Și pe de altă parte, Bianca, crede-mă, toată viața mea a fost răvășită de dorința de a te vedea sănătoasă și fericită, de lupta pe care a implicat-o această dorință, o luptă za-

darnică, luptă sterilă, în care chiar dumneata mă înfrunți ! Nu făceam bine deci să plec și să nu mă mai întorc niciodată ?

— Ai dreptate, — spuse ea, cu un gest dezolat.

— ...totuși, — reluă Amati, cu un efort, pentru a-și ascunde agitația, — cred... nu cred, ba chiar sînt sigur, că această plecare îmi va provoca o mare durere, un chin. Poate... poate că și dumneata vei suferi — și o întrebă cu privirea.

— Voi muri, — admise ea, profund și candid.

— Nu spune asta. Dar pentru a rămîne lîngă dumneata, Bianca Maria, pentru a încerca, chiar împotriva slăbiciunii dumitale, chiar împotriva voinței dumitale, salvarea sănătății dumitale și a revenirii la o stare mai bună, ar trebui să fiu prietenul dumitale, cel mai bun prieten, unicul prieten, înțelegi ? Ar trebui să am întreaga dumitale încredere, toată prietenia, după Dumnezeu ar trebui să crezi în mine ! Vezi, aici, în casa voastră, în tatăl dumitale, în dumneata, există o taină dureroasă, pe care în zadar, încercați toți să mi-o ascundeți, fiindcă febra marchizului Cavalcanti i se poate citi pe față, în fiecare clipă. Dincolo de această febră, care este o boală, o patimă și în același timp un real viciu, există ceva ce-mi scapă, ceva și mai cumplit, care este chinul dumitale, ceva ce dumneata, dintr-o milă filială, din respect față de autoritatea paternă, cine știe din ce spaimă, îmi ascunzi. Bianca, Bianca, dacă eu nu știu totul, trebuie să dispar pentru totdeauna, și să nu mă mai ocup de viața dumitale, să mă pierd eu însumi, chinuit fără leac !

— Te iubesc atît de mult, — spuse ea, dîndu-i un drept deplin asupra sufletului ei.

— Oh, scumpa mea, scumpa mea, — îi șopti el, mîngîindu-i părul negru, în timp ce capul fetei se lăsă pentru o clipă pe pieptul puternic și credincios al bărbatului.

— Făgăduiește-mi un lucru... — îl rugă ea, cu un gest copilăros.

— Spune-mi...

— Făgăduiește-mi că nu-l vei judeca rău pe tatăl meu, făgăduiește-mi ! Să știi, el este cel mai bun și cel mai drag dintre toți părinții ; orice fată ar fi mîndră să-l aibă ca părinte ; eu însămi am pentru el o considerație, o iu-

oire pe care nimic nu o poate şterge. Vreau să nu-l acuzi de nimic, trebuie să-mi făgăduieşti, te rog : rătăcirea lui fatală este şi ea tot o formă a bunătăţii lui, el este atît de nefericit, atît de nefericit, în fond !

— Îţi făgăduiesc, Bianca, să fiu indulgent, aşa cum şi dumneata poţi fi indulgentă.

— Îmi e de ajuns. Este un nefericit, bunul meu prieten, de ani întregi de cînd casa noastră a devenit o ruină. Cînd, de ce ? Nu-mi amintesc, eram mică ; nu ştiu măcar cine este vinovat de această decădere, nici nu vreau să ştiu. Îmi amintesc numai că mama mea era o creatură palidă şi lipsită de orice vlagă, cu mîinile delicate, totdeauna reci...

— Ca ale dumitale, draga mea, dragă.

— Ca ale mele, — replică ea, cu un zîmbet fără viaţă.

— De ce a murit mama ?

— De anemie... de lipsă de energie... în ultimele zile mintea ei nu mai era tot timpul prezentă...

— Delira ?

— Da, uşor — răspunse ea, înroşindu-se pînă la frunte.

— Nu te mai gîndi la asta, — spuse el, intuind motivul înroşirii.

— Tatăl meu suferea mult din cauza suferinţelor mamei mele ! Şi ani întregi a visat cu ardoare şi nu s-a gîndit decît să refacă buna stare a familiei Cavalcanti, să ne ofere mamei şi mie o viaţă magnifică, să ţinem o casă bogată, şi să împărţim ajutoare în dreapta şi în stînga, tuturor, într-o zi, atît cît... cît ne ajunge acum să trăim într-un an, — adăugă, cu un nod de plîns în gît.

— Acum fii calmă, draga mea, nu te agita...

— Nu, nu, lasă-mă să-ţi spun, dacă nu vorbesc, mă sufoc. Un vis măreţ, mare cît inima lui Carlo Cavalcanti, nobil şi generos ca sufletul lui, ceva atît de generos şi de nobil, încît mama şi cu mine i-am consacrat o recunoştinţă care nu se va sfîrşi odată cu viaţa, ci va continua dincolo de mormînt. Dar în fantezia lui aprinsă, el a dorit un mijloc rapid, ciudat, de proporţii ample şi imediate, pentru a realiza această situaţie fericită : un mijloc datorat întîmplării, deoarece un Cavalcanti nu munceşte şi nu se pretează la speculaţii...

— Loteria, — trase concluzia Amati.

— Loteria ; cum oare de ştii de acest lucru ?

— Ştiu.

— Nenorocirea noastră este cunoscută de toţi cei din jurul nostru, — reluă ea, fremătînd de dureroasă indignare. O nenorocire atît de mare, care a venit să le încununeze pe toate celelalte ! O nenorocire din cauza căreia a murit mama, îmbolnăvindu-se fizic şi moral, o nenorocire în care s-a scufundat, înainte şi după aceea, toată averea noastră ; o nenorocire care mi-a răpit inima tatălui şi care după ce va distruge tot ce aveam mai scump, mă va arunca în mizerie şi în groapă !

— Nu te teme, nu te teme, totul se repară, — spuse el, vag, căutînd să atenueze impulsul acela de deznădejde.

— Nu se mai poate repara ! — spuse ea, grav. În pragul morţii, mama, într-o clipă de luciditate, sărutîndu-mă, mi-a spus : — Să nu-l judeci rău pe tatăl tău, fata mea ; să nu fii niciodată severă cu el ; ascultă-l, ascultă-l. Patima care îl devorează şi din cauza căreia eu mor, nu poate decît să se intensifice cu anii ; febra aceasta se va înrăutăţi ; eu nu l-am lecuit, nici tu nu-l vei lecui de ea. Lasă-l cu visul acesta ; nu-l chinui ; dacă vei fi nefericită, încredinţează-te lui Dumnezeu ; dar respectă-l pe acest bătrîn care are o singură dorinţă, fericirea noastră şi care mă ucide pentru ea, şi pe tine te va face să suferi cu multă cruzime, continuînd să fie nobil şi generos. Ai milă de tatăl tău, mă înţelegi ? Numai aşa vei putea muri liniştită şi cu conştiinţa împăcată, aşa cum mor eu. — Avea dreptate, mama mea, pe măsură ce au trecut anii el a devenit şi mai nefericit, cu o imaginaţie şi mai înflăcărată, de nelecuit acum, uitînd totul, totul, mă înţelegi ? Mă tem că într-o zi sau alta, acest bătrîn gentilom, acest părinte căruia trebuie să-i venerez părul alb, şi care ar vrea să fie respectat şi de lumea din jur, va uita legile onoarei, în cine ştie ce obscură combinaţie a jocului !

— Să-l ferească Dumnezeu ! — îi ură Amati, tresărind.

— Dumnezeu să te audă ! — exclamă ea. Dar eu mă rog atît de mult, şi răul se înteţeşte, tot mai neîndurător. Dacă ai şti ! Acum ne lipseşte totul ; vorbesc pentru prima dată despre aceste lucruri despre care nu am vorbit ni-

mănui ; freamăt de ruşine, dar nu pot să-ţi ascund nimic. El a vîndut tot, mai întîi obiectele de artă, apoi mobilele, pînă şi cele cîteva bijuterii pe care mi le păstrase mama şi el o adora ! pînă şi portretele strămoşilor noştri, Cavalcanti, deşi e mîndru de originea lui ! pînă şi sfeşnicele de argint din capelă, şi este un evlavios ! Eu trăiesc cu aceşti doi bătrîni servitori, atît de credincioşi încît nu i-a putut îndepărta de aici nici nenorocirea, nici sărăcia noastră ! El nu-i plăteşte, şi ei slujesc casa Cavalcanti fără a fi plătiţi, înţelegi ? Şi numai mulţumită lor casa asta continuă să meargă înainte, avem ce mînca şi cu ce aprinde lumina seara ! Ridic în faţa dumitale vălul sfintei pudori familiale, să nu mă trădezi !

El se aplecă asupra mîinii pe care i-o întinse Bianca Maria şi i-o sărută : era confirmarea făgăduinţei lui.

— Toţi aceşti bani, şi alţii pe care şi-i mai procură, nu ştiu cum, şi nici nu vreau să ştiu cum, mi-e teamă să aflu cum, se duc la acest joc : vinerea şi sîmbăta îşi ies din minţi. Vin la el alţi mizerabili, asemenea acelui *assistito,* de mă face să mă cutremur de spaimă doar cînd îi aud numele ; fac planuri bizare şi înspăimîntătoare ; se exaltă, strigă, se ceartă, rostesc cuvinte de neînţeles într-un jargon obscur. Aceştia sînt singurii săi prieteni : nobilii din casta lui, rudele, l-au părăsit. Poate... le-a cerut şi lor bani ; a primit, poate, fără a-i mai da înapoi : sau poate s-au îndepărtat de el din cauza atmosferei prevestitoare a nenorocirii. Aceşti cabalişti, aceşti oameni care *văd* — şi ea se înfioră, privind în jur — îi iau toţi banii, îl împing la joc. Şi va veni ziua cînd nu va mai avea nimic, şi nu va mai putea juca, şi în ziua aceea, Dumnezeule, să-l luminezi dumneata, dacă nu vrei să ne vezi pierind cu toţii, odată cu numele şi cu casa noastră !

— Bianca, Bianca, te implor să te calmezi, — spuse el, alarmat de înflăcărarea ei, urmărind cum se schimba la faţă cu mintea medicului şi cu inima bărbatului.

— Nu pot, — exclamă ea. Nu ţi-am spus tot. Ascultă-mă, eu sînt o biată fiinţă slabă ; sîngele îmi este vlăguit şi curge lent, în venele mele, o ştii prea bine, fiindcă dumneata mi-ai spus-o ; am trăit în această casă tristă şi, cînd şi cînd, în mînăstirea mătuşei mele, adică

în compania tatălui meu, mereu în prada închipuirilor, și în compania mătușei mele, căreia credința îi dă viziuni aproape profetice ; în această casă a murit mama ; și fiindcă patima jocului a devenit o halucinație în mintea tatălui meu, aceeași halucinație s-a infiltrat și în mine, împotriva voinței mele. Tatăl meu îmi vorbește de umbre, de fantome, de spirite, tot timpul, mai ales seara și noaptea, și am ajuns să cred ; înțelegi acum ce oribile sînt toate aceste lucruri ? Lumina soarelui, vederea unor ființe vii anulează aceste momente de teroare ; dar cînd se înserează, dar cînd toată această casă se cufundă în beznă, cînd tata îmi vorbește de *spirit*, sîngele meu îngheață, inima ori mi se oprește, ori își mărește ritmul palpitațiilor ; simt că mor de frică. Zgomote misterioase îmi tulbură auzul, pași ușori, glasuri șoptite ; văd în fața ochilor fanteziei mele trecînd spectre învăluite în mantii albe, care mă privesc și care plîng, privindu-mă ; mi se pare că mîini transparente îmi mîngîie părul, mi se pare că sînt suflări reci pe obraji, iar nopțile mele nu sînt decît o lungă, nesfîrșită, veghe îngrozitoare, sau un somn ușor tulburat de viziuni !

— Aceste spirite nu există, Bianca, — afirmă el, cu glas hotărît și binefăcător.

— Ah, sînt atît de slabă, atît de neputincioasă ca să mă apăr împotriva acestor vedenii ! Cînd mi-am recăpătat puțină liniște, iată că tatăl meu, datorită imaginației lui, sau printr-o diabolică sugestie a acelui *assistito*, vine să mă chinuie. Vrea ca eu *să văd :* și fără să se îngrijoreze de slăbiciunea mea, de spaima mea, fără să înțeleagă tortura la care mă supune, îmi vorbește despre spirit, vrea ca să-l invoc, eu care sînt o copilă, eu care sînt o nevinovată ! În zadar încerc să-i rezist, în zadar mă zbat, în zadar îl rog să mă cruțe, să nu mă facă să beau din această cupă amară, este încăpățînat, este orbit, vrea să văd spiritul cu orice preț, și să-i cer acestuia numerele pe care să le joace. Și este atît de puternică influența pe care tatăl meu o exercită asupra mea, este atît de teribil modul în care îmi comunică nebunia lui, încît pînă la urmă voi ajunge ca el, o biată halucinată, care se vlăguiește în vedeniile nopților și în cumplitele deznădejdi ale zilelor !

Ea își ascunse fața în mîini, tremurînd. Doctorul o privea încremenit, neîndrăznind să-i mai spună nimic.

— Și încă nu știi tot, — reluă ea cutremurată. Într-o zi, mi-ai scris o scrisoare, o scrisoare frumoasă, încurajatoare, propunîndu-mi să plec de aici, să mă duc la mama dumitale. Ce curaj mi-ai dat ! Ah, aș fi fugit în sfîrșit din casa asta, în care fiecare gol negru al ușii mă înfioară, seara, și în care orice mobilă capătă forme spectrale ; m-aș fi dus acolo unde este lumină, soare, căldură, și bucurie. Ei bine, în noaptea aceea, cuprins de un acces de extravaganță, tatăl meu a venit în camera mea. La ora aceea, în lumina slabă a lămpii, trezindu-mă din somn, ca să mă arunce într-o visare prin cuvintele lui, neținînd seamă de rugămințile mele, nesimțind că îmi provoacă o adevărată agonie, timp de două ceasuri mi-a vorbit numai despre *spiritul* care trebuia să-mi apară, care era pe aproape, și pe care eu ar fi trebuit să-l evoc, care mi-ar fi transmis cuvintele sacre. Și ținîndu-mi mîinile, suflîndu-mi respirația lui în față, comunicîndu-mi pasiunea lui și credința, și-a atins scopul.

— În ce fel ?

— *Am văzut spiritul,* bunul meu prieten.

— Cum adică, *văzut ?*

— Cum te văd pe dumneata.

— O iluzie provocată de febră ; nu-i nimic adevărat, Bianca, — spuse el, cu asprime, pentru a readuce la realitate mintea aceea rătăcită.

— Așa spui dumneata, te cred. Dar după ce vei pleca dumneata, cînd eu îmi voi încheia rugăciunea, voi termina de citit, cînd voi fi singură în camera mea, printre penumbrele lămpii, voi avea iar viziunea din noaptea aceea, și din nou mă va cuprinde amețeala, făcînd să mi se învîrtească tot capul și să-mi clănțăne dinții ! Dar tatăl meu, disperat, pentru că numerele din noaptea aceea nu i-au ieșit la tragere, mi-a spus că eu nu am știut să le interpretez, și de aceea vrea să evoc din nou spiritul ! Mă crede o *asistată* [1] și nu-mi mai lasă o oră de răgaz ! Nu mai sînt fiica lui, el mă crede doar o intermediară între el și noroc,

[1] Asistată de spirite, inspirată (n. tr.).

şi îmi supraveghează orice cuvînt, şi mă priveşte uneori cu invidie, uneori cu trufie, şi nu ştiu ce stranii teorii concepe, pentru ca eu să pot *vedea,* din nou, nu ştiu ce alte bizare privaţiuni vrea să-mi impună, pentru ca sufletul meu să fie pur ca şi trupul şi să poată avea viziunea foarte lucidă ! În primele zile ale săptămînii mă lasă mai liniştită, dar în noaptea de joi vine la mine şi mă roagă. înţelegi, mă roagă să chem spiritul : acest bătrîn cu părul alb, căruia eu îi sărut mîna din respect, îngenunchează în faţa mea, ca înaintea unui altar pentru a mă îndupleca ! În noaptea de vineri rugăminţile lui devin furioase, nu-şi mai dă seama de convulsiile înspăimîntătoare care mă cutremură, crede că sînt semnele de apropiere ale spiritului ! Noaptea trecută, pentru a mă scuti de această tortură care mi se părea insuportabilă, am încuiat uşa camerei cu cheia, am avut curajul de a-i interzice să intre, tatălui meu, propriului meu tată ! Ei bine, a venit totuşi, şi a bătut, insistent, mai întîi încet, apoi cu putere ; mi-a vorbit, m-a implorat, mi-a poruncit, trecînd de la furie la umilinţă, voia să văd cu orice chip spiritul, cu forţa, în noaptea aceea — îmi astupam urechile să nu aud, îmi înfundam capul în pernă, muşcam cearceaful ca să-mi opresc hohotele de plîns, de douăzeci de ori aş fi vrut să deschid uşa aceea, dar groaza mă ţinea încremenită în pat. Tatăl meu a plîns ! O, mamă, mamă, eu nu te-am putut asculta ! Tu ai ştiut să mori pentru tatăl meu, dar eu nu sînt în stare să te imit !

— Sărmana, sărmana de tine, — murmura doctorul, încercînd să-i potolească exaltarea cu binefăcătorul său cuvînt de compătimire, mîngîindu-i mîinile, vrînd parcă să o adoarmă, să o magnetizeze.

— Oh, da, da, compătimeşte-mă, pentru că sînt atît de chinuită, atît de nenorocită, încît ultima cerşetoare de pe stradă mă face s-o invidiez, compătimeşte-mă, pentru că singura fiinţă care ar trebui să mă iubească, să-mi redea sănătatea şi fericirea, visează în schimb să-mi dea bani, bani mulţi, şi îmi impune, pentru asta, toate sacrificiile materiale şi morale ; compătimeşte-mă pentru că sînt o fiinţă nenorocită, destinată să se prăbuşească într-o obscură

catastrofă ; compătimește-mă, pentru că în toată lumea asta, cît este de vastă, eu nu am nimic altceva, pentru mine, decît compătimirea dumitale !

Au tăcut. Sîngele năvălise în obrajii palizi ai Biancăi Maria ; ochii îi scînteiau ; iar cuvintele cu care își ușurase sufletul, îi ieșiseră ca într-o convulsie, tumultuos, de pe buze. Acum tăcea, dezvăluise totul. Secretul aspru care îi tortura implacabil existența, evocat de iubire, dăduse fiorii unei înfricoșătoare surprize bărbatului puternic care o asculta. El tăcea, căutînd să-și stăpînească stupefacția, căutînd să-și adune gîndurile. Desigur, era obișnuit să asculte mărturisirea lugubră a tuturor mizeriilor spirituale și fizice ale bolnavilor lui, dăduse deoparte vălurile tuturor ororilor rușinoase al tuturor corupțiilor, și ca la un duhovnic ajunseseră la el, disperate și îngrozite, inimile care închideau în ele cele mai cumplite mistere umane. Dar, era adevărat, anxietatea Biancăi Maria era atît de gravă, ataca atît de profund izvoarele înseși ale vieții, încît l-a înspăimîntat peste măsură, asistînd la un spectacol de mizerie umană nemaiauzită. Dar sărmana creatură care se vlăguia sub constrîngerea unui morb care nu era al ei, aflîndu-și călăul chiar în propriul tată, acea sărmană creatură, bună și frumoasă, era femeia pe care el o iubea, fără de care el nu putea trăi, a cărei fericire și sănătate îi erau necesare, mai mult decît propria-i fericire și sănătate. Tulburat, neștiind deocamdată cum să se descurce, în fața acelei duble probleme, de boală și de patimă, care-l făcea pe marchizul Cavalcanti să-și distrugă familia, el nu găsea nimic de spus Biancăi Maria, pentru a o încuraja. Era sfîrșită ; și încerca o vagă remușcare că-și acuzase tatăl. Dar nu trebuia ca Antonio Amati să fie salvatorul ei ? Nu se simțea ea liniștită, puternică, sigură, cînd el era lîngă ea ? Și susținîndu-se din starea de deprimare, ridicîndu-și ochii spre chipul lui, timid, umil, îi spuse :

— Nu mă vei considera rea și ingrată, nu-i așa ?

— Nu, draga mea.

— Nu-l vei judeca rău, pe tata ? !

— Îl voi vindeca, — spuse el, pe gînduri.

XII

VARA ANULUI ACELA A FOST foarte tristă pentru napolitani, atît din punct de vedere material cît și din punct de vedere moral. Înainte de toate, de la sfîrșitul lui iunie, vîntul sufocant siroco s-a prefăcut în ploaie ; furtunile acopereau cu nori negri golful, fulgera în spatele colinei Posillipo, fulgera dincolo de Capodimonte și ploile torențiale de vară, stîrnind în aer un miros acru de praf, dînd tîrcoale pe străzile orașului, dinspre coline înspre mare, în mici trombe de apă care-i făceau să fugă pe drumeți, și împotriva cărora bieții birjari fără umbrelă, zdrențăroși, cu un fel de berete trase pe cap, nu puteau face altceva decît să-și vîre mîinile în buzunarele hainei jerpelite, și să-și plece capul pe piept. Ah, a fost o vară de iad, o adevărată urgie a cerului ; de aceea, San Gennaro întîrziase atîta pînă să facă miracolul obișnuit, în anul acela ; san Gennaro nu greșește ! Siroco-ul, suflînd năvalnic, învolbura valurile din golf, cu furie, și ele deveneau vinete de mînie și spumoase sub întunecata cortină de nori grei ; și toate stabilimentele de pe plajă, de la Marinella la Posillipo, erau nevoite să țină ridicate scîndurile de lemn ale cabinelor, pentru a lăsa să treacă marea în tumult, fiindcă altfel le-ar fi luat cu ea.

Acesta a fost adevăratul dezastru, ireparabil ; deoarece lungile șiruri de provinciali care sosesc din Calabria, din Basilicata, din Abruzzi și din Molise ca să se scalde în mare, și care umplu hotelurile și restaurantele de categoria a doua, și se înghesuie cîte patru într-o singură trăsurică, în care și numai doi stau foarte rău, provincialii care constituie marele cîștig, pe vară, al orașului Napoli, înfricoșați de timpul rău, contînd mereu că pleacă în săptămîna următoare, pînă în cele din urmă nu s-au mai mișcat din orașele lor. Cei ce veniseră în prima săptămînă din iulie și contau să rămînă pînă la sfîrșitul lui august, după ce au putut profita de o baie din cinci, înfruntînd marea în furtună, intimidați și descurajați, s-au hotărît să plece, la Campobasso, la Avellino, la Benevento, la Potenza, spre marea durere a fetelor și a băieților. O vară pierdută !

Hotelul *Fiori* din piața Fiorentini, hotelul *Campidoglio* din piața Municipio, hotelul *Centrale* de la Fontana Medina, erau pustii; cît despre hotelul *Allegria*, în piața Carità, măreţul loc de întîlnire al celor din provincie, era în doliu.

Furtunile se alternau cu zilele peste măsură de călduroase, extenuante, o adevărată climă africană ; şi stabilimentele balneare De Crescenzo, Cannavacciuolo, Sciattone, Manetta, Pappalardo, aveau cinci zile în care erau complet goale, şi una supraaglomerată : proprietarii dădeau din cap, în timp ce femeile ce se îngrijeau de cabine şi de plajă, desculţe, cu o bluză şi o fustă, o pălărie de paie pe cap, negre, slabe, cu dinţii negri, glasul răguşit, alergau pe nisipul înnegrit după cîte un cearceaf de un alb dubios, pe care-l lua vîntul şi amenința să-l arunce în mare. Ploaia aceea, ploaia aceea ! Restaurantele din Napoli lîncezeau goale ; ospătăria care îşi pune măsuţele în aer liber pe plaja de la Santa Lucia, micile restaurante care se întind de la Mergellina la Posillipo, *Bersaglio, Schiava, Figlio di Pietro, Scoglio di Frisio,* care-şi bazează existenţa lor fragilă pe timpul frumos, vara şi iarna, acelea, da, sufereau într-adevăr, în frunte cu şeful bucătar care căsca în bucătărie, şi cu puţinii ospătari rămaşi care căscau şi ei aproape adormiţi, în temperatura sufocantă, pe care furtuna nu ajungea să o învingă, şi numai muştele, în zborul lor jos, bîzîiau, bîzîiau, pe mesele pregătite degeaba.

O lîncezeală generală ; şi un cor de vaiete, de înjurături, care se ridica la fiecare nouă dezlănţuire a ploii torenţiale. Pînă şi seratele de la Villa, în jurul pavilionului unde fanfara primăriei cîntă vechile polci şi variaţiile ei la *Forza del Destino,* de dată străveche, unde e de ajuns să ai doi *soldi* pentru a plăti un scaun ca să te bucuri de un spectacol delicat al unei mulţimi burgheze, aşezată sau în mişcare, numai doi *soldi* ca să stai la răcoare şi să asculţi naivul concert ; pînă şi seratele acelea atît de simple, atît de economice, atît de populare, aveau de suferit. Printre fetele burgheze pentru care Villa este o ocazie de a-şi arăta modestele rochiţe albe, cusute în casă şi tot în casă călcate, o ocazie de a-şi vedea iubitul, chiar de departe, sub o flăcăruie tremurîndă de gaz, şi de a mai face cîţiva paşi pe stradă, uneori foarte lungă, care duce pînă la căsătorie, printre aceste fete era o lamentaţie se-

cretă ; şi cel ce închiria scaunele se agita şi el pe aleile pustii, umede, pline de melci, ca să vadă dacă nu se încumeta nimeni să vină să înfrunte timpul rău ; şi, disperat, se refugia într-un colţ din cafeneaua Vacca, ca să mai discute de necazurile lui cu vreun chelner.

Ce anotimp ! Fiica şi fiul lui *don* Domenico Mayer, care în alţi ani se duceau în fiecare seară la Villa, pe jos, dus şi întors, parcurgînd trei sau patru kilometri, cheltuind opt *soldi* numai pentru a sta pe scaune, anul acesta crăpau de cald şi de plictiseală în apartamentul lor din palatul Rossi. Dar tatăl era, şi el, atît de amărît ! Iar mama mai bolnăvicioasă şi mai plîngăreaţă decît de obicei. Urît anotimp !

Răul anotimp pentru cele trei surori, împărţite în cele trei puncte ale Neapole-lui. Carmela, muncitoarea de la Fabrica de tutun, Annarella, slujnica, şi Filomena, tînăra care trăia păcătuind. Înainte de toate le murise mama, în subsolul unde biata bătrînă locuia cu Carmela şi deşi a avut sicriul săracilor de la Secţia Pendino şi a fost aruncată în groapa comună, unde zăceau cadavrele nenorociţilor, la Poggioreale, totuşi Carmela a trebuit să cheltuiască şaptezeci sau optzeci de lire, fără nici măcar să aibă consolarea de a şti că mama ei fusese îngropată într-un mormînt separat. Cîtva timp, Carmela plătise o mică rată săptămînală unei Congregaţii milostive, pentru a putea avea, la moartea ei sau la aceea a cuiva dintre ai săi, însoţitori, trăsura mortuară şi groapa separată ; dar datoriile, mizeria, loteria la care juca în disperare o împiedicaseră să continue să plătească ratele, aşa că pierduse totul.

Rămăsese fără mamă, în subsolul umed de igrasie şi întunecat, îndatorată pînă peste cap şi fără a avea douăsprezece lire ca să-şi facă o rochie de pînză neagră ; nimic, purta una de stambă, de culoare deschisă, cu o basma neagră la gît ; şi chiar şi vecinele o criticau pentru această lipsă de suflet ! Veşnicul ei logodnic, Raffaele, ridicat acum pînă la cele mai înalte grade în ierarhia banditească, fiindcă luase parte la două vestite dueluri sau *dichiaramenti* [1], fiindcă fusese trecut ca recidivist în dosarele Co-

[1] Un fel de duel prin care se pune capăt unui litigiu (argou meridional) (n. tr.).

misariatului, mai ales după moartea bătrînei mame a Carmelei, se arătase tot mai dispreţuitor, evitînd-o pe Carmela, şi cînd aceasta îl urmărea pe la uşile restaurantelor, în tavernele suburbane, o brutaliza, cu atît mai mult, cu cît ea rămăsese săracă, lipită pămîntului, şi nu-i mai putea da din cînd în cînd cele cinci lire, sau două lire pe care i le cerea cu trufie şi pe care ea i le dădea cu umilinţă.

O bănuială uşoară încolţea în sufletul fetei : şi datorită morţii mamei, a copleşitoarei sărăcii, cît mai ales, datorită bănuielii că ar înşela-o Raffaele, zis *Farfariello,* ea îşi pierdea minţile, lipsea des de la Fabrica de tutun, îşi risipea ziua, sau muncea atît de distrată, atît de rău, încît o amendau ; sîmbăta primea foarte puţin, şi adesea în cursul săptămînii se hrănea numai cu un codru de pîine uscată de doi *soldi,* pîine înmuiată în apa în care fierseseră macaroanele şi pe care i-o oferea o vecină ceva mai puţin săracă decît ea.

Ah, era prea mult, prea mult, pentru o fiinţă care dorea numai fericirea altuia, şi care îşi văzuse mama murind de mizerie, părăsită, apoi, în groapa comună a săracilor, unde osemintele se amestecă unele cu altele : şi care îşi vedea acum logodnicul cum se degrada pe zi ce trecea pe toate treptele viciului, pînă la închisoare, pînă la crimă, poate ; şi, în plus, îşi mai vedea şi surorile vlăguindu-se în privaţiunile oricărui bine moral şi fizic !

Acum, cu mama care se liniştise în odihna cea veşnică — şi ce-o mai invidia Carmela în unele momente ! — şi cu Raffaele care se îndepărta tot mai mult de ea, simţindu-şi inima rece ca şi stomacul, îşi vizita mai des surorile. Se gîndise să se ducă să locuiască cu sora ei Annarella, pentru a face economie şi a nu rămîne atît de singură ; dar Annarella trăia într-un subsol de pe străduţa Rosariello di Portamedina, ea, soţul ei şi doi copii mai mărişori ; un subsol cu o podea dintr-un fel de pămînt bătătorit şi pereţii nevăruiţi de ani de zile ; soţul şi soţia dormeau pe un pat compus din două picioroange de fier, trei scînduri care scîrţîiau, sprijinite pe cele două bucăţi de fier, şi o saltea de frunze uscate de porumb, *paglione,* cu o deschizătură la mijloc, pe unde se înfundă mîna,

cînd se reface patul, şi se mişcă frunzele îngrămădite acolo. Fata dormea lîngă mamă, în patul mare conjugal ; şi băiatului i se făcea un culcuş în fiecare seară, pe două scaune şubrede puse cap la cap. O mizerie cumplită, atroce, năpăstuise treptat familia mănuşarului ; acesta, nu numai că-şi juca la Loto tot ce cîştiga într-o săptămînă, dar vineri seara şi sîmbăta dimineaţa îşi bătea soţia, furios ca un sălbatic, că aceasta nu avea să-i dea două lire, o liră, o jumătate de liră.

Acum, cei doi copii sărmani începuseră să cîştige cîte ceva, fata lucra la o croitoreasă, băiatul era rîndaş într-un grajd ; şi cînd nu a mai putut obţine nimic de la soţie, Gaetano a început să se ducă la croitoria unde lucra fata cu săptămîna şi o chema jos, şi insista minţind, folosind cuvinte frumoase, sau palme, la nevoie, scoţînd mereu ceva bani de la biata copilă, care îi cerea cu anticipaţie patroanei, în fiecare săptămînă. Cu băiatul, în vîrstă de doisprezece ani, tatăl era şi mai rău : micul rîndaş îi refuza adesea banii, dojenindu-l pentru viciul lui şi mizeria în care o lăsa pe maică-sa, tatăl îi dădea palme cu duiumul, iar băiatul, sufocat de lacrimi, striga, înjura, se zbătea, făcea să se adune oamenii ca să audă că tatăl lui este un hoţ, un asasin. Odată cînd taică-său i-a dat un pumn în nas, umplîndu-l de sînge, băiatul, furios, l-a muşcat de mînă. Sîmbăta seara, cînd se întorceau acasă, copiii veneau cu urmele bătăilor încasate de la tatăl lor, iar mama lor, uitînd de bătăile încasate şi de ea, plîngea pe capetele bieţilor copii, întrebîndu-i :

— Cît ţi-a luat ?

— Paisprezece *soldi*, — răspundea Teresina, tristă.

— Mi-a luat o jumătate de liră, — spunea Carmine, furios.

— Oh, Iisuse Christoase ! — exclama mama, plîngînd.

Dar ceea ce nu-i putea ieşi din minte, era copilaşul de doi ani şi jumătate care murise din cauza laptelui ei otrăvit, a unei hrăniri insuficiente, şi pentru că trăise în subsolul acela negru, în care igrasia picura pe pereţi vara şi iarna. Dacă, din întîmplare, era pomenit numele lui Peppiniello, ea păleа, şi nimic, nimic nu-i mai putea scoate din minte că viciul soţului ei îi omorîse copilul. Un timp, păstrase cu pioşenie coşul cel mare, care se balansează, şi

serveşte, de obicei, drept leagăn pruncilor napolitani săraci, *lo sportone ;* dar după ce vînduse mai întîi perna, apoi salteluţa de frunze de porumb, într-o zi, din cauza foamei care o rodea, neştiind cum să-şi mai procure cîţiva bani, vînduse şi coşul. Despărţirea de el fusese însă atît de sfîşietoare, încît mama, aşezată pe treapta uşii, fără a mai ţine seama de cine trecea pe strada Rosariello, plînsese timp de o oră cu capul înfundat în şorţ :

— Tu ştii, Peppiniè... tu ştii... — murmura ea, ca şi cum i-ar fi cerut iertare micului mort, pentru că-i vînduse şi leagănul.

Apoi venise vara, tristă, plină de furtuni, şi situaţia familiei Annarellei se înrăutăţise. Din cele două servicii reduse pe care le făcea, ea pierduse unul, zece lire : erau oameni care trăiau din închiriatul camerelor şi fiindcă le rămăseseră camerele goale, o concediaseră, firește, pe slujnică. Fetei, Teresina, i se micşorase săptămîna, deoarece croitoreasa nu mai avea de lucru, şi nevoind să o concedieze, o angajase, din milă, să facă treburile casei. Vizitiul, la care Carmine era rîndaş de grajd, pleca cu familia stăpînului la ţară, pentru patru luni, şi l-ar fi luat cu el şi pe rîndaş, dar tatăl lui, Gaetano, ştiind că de la băiatul lui obţinea mereu cîte ceva, chiar dacă recurgea la bătăi zdravene, nu i-a permis să se ducă, ci i-a spus să-şi caute un alt serviciu la Napoli ; şi Carmine striga, plîngea, înjura, ameninţînd că pleacă pe furiş.

— Mă duc, mamă, mă duc fără să ştie el, nu o să mai vadă nici o centimă de la mine, să ştii ! Îţi trimit dumitale, mamă, banii, într-o scrisoare, şi tata nu trebuie să capete nimic !...

— Fiul meu, ce pot să-ţi spun ? — se văita mama, căreia i se strîngea inima de durere, de plecarea lui.

Dar chinul cel mai mare al Carmelei, al Annarellei şi al lui Gaetano, mănuşarul, erau datoriile pe care le aveau la *donna* Concetta, cămătăreasa. Şi ea suferise de pe urma anotimpului neprielnic, deoarece aproape toţi datornicii nu-i mai plăteau, nici măcar banii pentru dobînzile săptămînale. Nu mai împrumuta nimănui nici un ban, înrăită, crudă, simţind, la rîndul ei, agravarea mizeriei celorlalţi ; se fereca noaptea punînd barele de fier la uşi, fiindcă ţinea în casă titlurile de rentă şi libretele cecurilor ; şi acest

lucru îi crea o stare de furie continuă. Se agita toată ziua, de pe o stradă pe alta, de la subsol la al cincilea etaj al unei case, de la un atelier la o prăvălie, alergînd după proprii ei bani, nemulțumită pentru că mergea mereu pe jos, pradă unei mînii întreținută de dezamăgirile continue, ajungînd să ceară cel puțin banii de dobîndă, la început insistînd rece ca în cele din urmă să izbucnească în scene penibile, urlînd, pretinzînd *sîngele ei,* cum își numea, cu patimă, banii.

Dar cei ce o exasperau cel mai mult erau Gaetano, Carmela, Annarella ; îi erau datori, toți trei, cu două sute de lire și nu puteau să-i restituie nici o parte din cele zece lire de dobîndă săptămînală. Oh, cei trei, cei trei ! Ea se ducea la fabrica Bossi, la Foria, unde Gaetano croia mănușile și-l chema afară : Gaetano, uneori, avertizat de un tovarăș de muncă, îl punea să spună că nu venise la fabrică în ziua aceea. Dar ea se încăpățîna, neîncrezătoare, bănuitoare, mergînd de colo-colo în fața porții ; iar el, în cele din urmă, cobora cu un rest de țigară stinsă și neagră între buze. Scena începea pe șoptite, scurtă, energică, violentă ; uneori, rînjind, deoarece viciul loteriei îl făcuse să piardă orice bun-simț. Gaetano îi repeta deviza napolitanilor rău-platnici : *am, pot, plătesc ; n-am, nu pot, nu plătesc.* Ea începea să strige, amenințînd că se va duce la Carlo Bossi să se plîngă ; că se va duce și la judecător, și Gaetano, puțin mînios, totuși stăpînit, îi răspundea că ea ar cîștiga grozav dacă l-ar scoate din fabrică, pentru că atunci chiar că nu ar mai putea lua nici un ban de la el ! Judecătorul ? Și ce putea să-i facă judecătorul ?

Închisoarea pentru datornici nu mai există ; închisoarea Concordia fusese închisă de domnii care nu reușeau să-și plătească datoriile lor mari. Și atunci ea începea să se înfurie, devenea o scorpie, toți vecinii ieșeau pe la uși și prin balcoane ; el o asculta, palid, mușcîndu-și restul de țigară. Într-o zi a amenințat-o, printre dinți, că o sfîrtecă.

Murmurînd cuvinte neînțelese de amenințare, strîngîndu-se mînioasă în șal, *donna* Concetta se îndepărta, cu mersul legănat al femeilor din popor, bogate și indolente, cu capul puțin înclinat pe un umăr, și cu fața încă ușor tulburată de scena avută. Și fiindcă tot se afla la Foria, fiindcă ziua muncitoarelor de la Fabrica de tutun se ter-

mina la patru, ea se ducea în piaţa Sfinţii Apostoli, la poarta fabricii, aşteptînd muncitoarele să iasă, ca să le ceară banii. Nu era singură : fiindcă la poarta aceea se adunau şi alte femei care împrumutaseră bani sau lucruri bietelor muncitoare, cu o dobîndă mare ; şi printre ele, cunoscîndu-se, recunoscîndu-se, simţindu-se solidare în legea cametei, era o văicăreală generală, o lungă văicăreală, în legătură cu nepunctualitatea, cu necinstea datornicelor, toate declarîndu-se ruinate din cauza anotimpului acela îngrozitor şi din cauza relei-voinţe, şi cuvintele *sîngele meu, sîngele nostru,* reveneau mereu, ca un strigăt de durere pentru banii pierduţi. Nu era îngăduit să fie trimis cineva ca să cheme o muncitoare de sus ; de aceea cămătăresele le aşteptau, întocmai ca şi vînzătorii de alimente, de fructe, pe muncitoare, la ieşire ; sărmanele femei care veneau din fabrică cu chipurile palide de mirosurile rele ale frunzelor de tutun şi cu mîinile pătate pînă la încheieturi, cumpărau cîte ceva pentru a duce acasă, pentru a da de mîncare, după o zi de muncă, familiei lor.

Cămătăresele se amestecau printre vînzătorii de zarzavaturi, de păstîrnac în oţet, de clătite, şi aşteptau cu răbdare, trăgîndu-şi şalul pe umeri, cu mişcarea aceea familiară. În cele din urmă, femeile, după ce erau cercetate, una cîte una, de o supraveghetoare din administraţia fabricii, ca să vadă dacă nu cumva şi-au însuşit din frunzele de tutun, ieşeau ; unele plecau grăbite, altele se opreau să cumpere căpăţîni de napi, sau cartofi, sau de zece centime clătite ; iar cele mai nefericite, desigur, erau cele care le găseau din nou afară pe creditoare ; cea mai nefericită dintre toate, şi datorită mirosului urît de tutun, şi datorită ruşinii, era Carmela. Căuta să o ducă pe *donna* Concetta spre Via Vertecoeli sau spre Treptele Sfinţilor Apostoli pentru a nu fi auzite cuvintele acesteia de către tovarăşele ei ; dar *donna* Concetta încetinea pasul şi ridica glasul. Voia banii ei, *sîngele ei,* era o adevărată ruşine să nu-i restituie ; voia cel puţin dobînda ; dacă ea, Carmela, nu ar fi o neruşinată, ar trebui să-i dea cel puţin dobînda. Ochii muncitoarei de la Fabrica de tutun se umpleau de lacrimi la injuriile acelea şi avînd cîţiva *soldi* în pungă, îi era imposibil să reziste şi îi dădea *donnei* Concetta ; dar

totdeauna era atît de puţin, încît sacrificiul pe care-l făcea, renunţînd la hrana ei pe o zi, nu îi aducea decît alte injurii, ascultate de ea, cu capul plecat, în timp ce *donna* Concetta o urma cu îndîrjire pe strada Arcivescovato şi pe strada Gerolomini ; la un moment dat, cămătăreasa îşi dădea seama că nu avea rost să mai insiste, că fata nu mai avea nici un ban. Chiar după ce *donna* Concetta se îndepărta, resimţea încă fiorul ruşinii transmis de glasul acela aspru, de cuvintele injurioase, şi istovită, abătută, fără un ban în buzunar, după o zi de muncă, o invidia din nou pe mama ei care murise.

Desigur că şi ea avea patima jocului, dar din intenţii bune, ca să le dea bani tuturor, ca să-i facă fericiţi pe toţi, dacă ar fi avut norocul să cîştige ; se lăsa jecmănită de bani de Raffaele *Farfariello :* dar faptul că trebuia să fie pedepsită atît de aspru pentru aceste păcate venale, o durea în suflet. Ah, în anumite zile, în anumite zile, ca să nu mai audă nimic, ca să nu mai simtă nimic, cu ce poftă s-ar mai fi aruncat în cisterna cea mare a clădirii celei mari, unde era Fabrica ! Dar *donna* Concetta, nepotolindu-şi setea cu cele cîteva picături de apă, care erau cei cîţiva *soldi* ai Carmelei, venind spre casă, mai înainte de a intra la ea, se uita, în fiecare seară, în subsolul de pe strada Rosariello, unde locuia Annarella ; aceasta era aşezată lîngă pat, adesea în beznă, neavînd bani cu ce să-şi cumpere uleiul pentru lampă, şi-şi rostea rugăciunea împreună cu fiica ei, Teresina ; *donna* Concetta se închina şi aştepta ca rugăciunea să se termine, pentru ca apoi să-şi ceară banii, inutil, cum se întîmpla în fiecare zi : Annarella nu mai ştia să facă altceva, acum, decît să răspundă cu un oftat, cu cîteva lacrimi ; şi cînd *donna* Concetta se înfuria, ea începea să plîngă de-a binelea. Teresina intervenea, vorbind cînd uneia, cînd alteia :

— Nu plînge, mamă, fii bună...

Şi cămătăresei :

— Nu vedeţi, *donna* Concettella, că mama nu are bani?

— Fata mea, fata mea... — plîngea Annarella, căreia toate nenorocirile din existenţa ei veneau să-i sufoce cuvintele.

Cămătăreasa nu se lăsa emoţionată. Era atît de obişnuită cu lacrimile false ale acelora care voiau să-i smulgă

banii, încît nu mai credea în nici o durere, şi numai cînd termina tot vocabularul de injurii, se hotăra să plece, încet, cu pasul ei molatec, bolborosind că-şi va face dreptate cu mîinile ei, împotriva hoţilor *sîngelui ei.* Mamă şi fiică rămîneau singure, pe întuneric, în căldura aceea sufocantă şi umedă din subsol, şi, răspunzînd unui gînd interior, biata slujnică exclama :

— Suflete al lui Peppiniello al meu, ajută-mă tu !

Cînd Carmela şi Annarella se întîlneau pe stradă, sau în subsolul din strada Rosariello, era un nesfîrşit şir de plînsete, o poveste alternată, în care se dezlănţuiau toate amărăciunile, fizice şi morale, ale existenţei lor triste. *Bonafficiata* aceea, loteria, ce soartă nenorocită, ce soartă infamă, să nu le dea nici un ban ca răsplată, şi în schimb să le ia totul, totul, şi chiar şi ultimul codru de pîine care te ajută să nu mori de foame ! Şi din cînd în cînd, printre jeluirile mizeriei lor şi ale vieţii lor pustii, venea vorba despre cea de a treia nefericită, care era sora lor, Filomena. Ce făcea ? Cum suporta viaţa ei plină de păcate ? De două ori Carmela se dusese să o întîlnească în piaţetă, dincolo de scările de la Santa Barbara, dar odată era plecată, şi altă dată o găsise atît de rece, atît de schimbată, de parcă ar fi suferit de o remuşcare profundă, încît Carmela cuprinsă de emoţie, fugise repede, repede. Odată Annarella o întîlnise pe Filomena pe stradă, îmbrăcată în albastru şi galben, cu obişnuita ei panglică roşie la gît ; şi o întrebase de ce nu purta doliu după mama ei :

— Nu sînt demnă — îi răspunse Filomena, plecîndu-şi ochii şi îndepărtîndu-se cu pasul felin, pe tocurile înalte ale pantofilor ei lucioşi.

Din toate acestea, Carmela simţea, în afara nenorocirilor cunoscute, în afara secheleor mizeriei şi ale umilinţelor, ceva tainic ce-i scăpa, ca o nenorocire necunoscută, apăsînd-o pe creier, ca o fatalitate supremă care începea să o înconjoare, nemailăsîndu-i nici o cale de scăpare. Ce era oare ? Nu ştia bine, nu-şi dădea seama : era poate indiferenţa crescîndă a lui Raffaele şi brutalitatea cu care o trata ; era poate purtarea mîrşavă a cumnatului Gaetano, mănuşarul ; era poate înfăţişarea stranie a surorii Filomena, de la care nu mai îndrăznea să afle nimic. Şi între ele,

două, de mult, se contura un plan măreț, pentru a descoperi un leac al necazurilor lor.

În toată populația orașului Napoli sînt și femei care au faima de mari ghicitoare, de *fattucchiare* neîntrecute, la ale căror filtre, și vrăji, adică *fatture*, nu rezistă nimic; unele, chiar, au o clientelă largă, mult mai largă decît aceea a unui medic, și aproape fiecare cartier se laudă cu ghicitoarea lui, capabilă de cele mai bizare miracole, mereu însă cu ajutorul lui Dumnezeu sau al Fecioarei.

Dar reputația marii ghicitoare — *fattucchiara* — Chiarastella care locuia sus, sus, pe străduța Centograde, lîngă bulevardul Vittorio Emanuele, era fantastică; nu exista prăvălie, sau subsol, sau stradă, sau piață, sau răspîntie unde să nu se cunoască, și să nu se povestească minunile Chiarastellei. Se spunea peste tot că pentru a avea *fattura* Chiarastellei, trebuie să-i ceri ceva care să nu fie împotriva voinței Domnului: dar că nici unul din cei care au ținut seamă de această regulă nu ieșise nemulțumit din căsuța din Centograde.

Nu exista om din Napoli care să îndrăznească să pună la îndoială puterea magică a Chiarastellei; și dacă în prăvăliile mezelarilor și ale vînzătorilor de paste făinoase, unde cumetrele tinere și bătrîne flecăresc atît de bucuros, sau în fața tarabelor și cosurilor vînzătoarelor de zarzavaturi, unde femeile se tocmesc timp de trei sferturi de oră pentru un mănunchi de *boraggine* [1]; sau la ușile subsolurilor unde se discută atît de mult și atît de însuflețit, dacă vreo naivă, auzind de minunile ghicitoarei de pe Centograde, ridica sprîncenele de uimire, de neîncredere, douăzeci de glasuri agitate, emoționate, entuziaste, îi povesteau marile fapte împlinite de Chiarastella. Ici un soț care înșală, readus la tînăra-i soție; colo un tînăr care murea de ftizie, vindecat, după ce medicii îl declaraseră iremediabil pierdut; undeva o croitoreasă care-și pierduse toată clientela și care a văzut cum i se reîntoarce, una cîte una, prin influența ghicitoarei; în altă parte, o fată insensibilă care-și împingea, cu indiferența ei, iubitul la o viață

[1] *Boragine, borraggine,* (bot.) *limba mielului (Borrago, officinalis)* (n. tr.).

de desfrîu şi la crimă ; şi mai ales *legatura della favella*[1], aceea era marea vrajă a Chiarastellei !

Toţi cei ce aveau cîte o sfadă, o ceartă, un proces, la care puteau fi învinşi de adversari sau de justiţie, în care îşi puteau pierde toţi banii, sau onoarea, sau libertatea, sau viaţa, alergau disperaţi la vrăjile Chiarastellei ; aceasta, după ce asculta întîmplarea, dacă o judeca conform cu morala şi cu voinţa Domnului, se oferea să-i lege limba avocatului adversar. Fie printr-o sforicică vrăjită, cu trei noduri, atîtea cîte sînt făpturile din Sfînta Treime, pe care trebuia să găsească modalitatea de a face să ajungă asupra avocatului, fie în vreun buzunar, fie în căptuşeala hainei, în dimineaţa audienţei hotărîtoare ; fie prin rugăciuni, datorită cărora avocatul adversar nu ar mai fi putut *rosti* nici unul din argumentele lui de acuzaţie, deşi le avea bine fixate în minte, deşi meditase profund asupra lor ; limba lui era legată, procesul pentru el era pierdut, şi vraja şi-ar fi atins scopul. Se citau exemple în care oamenii nevinovaţi, oprimaţi, aceia împotriva cărora se dezlănţuia nedreptatea omenească, au fost salvaţi astfel de Chiarastella. De multă vreme, Carmela şi Annarella s-au gîndit să recurgă la Chiarastella ; Carmela pentru a recîştiga iubirea lui Raffaele care nu fusese niciodată al ei, şi cu atît mai puţin acum ; Annarella, pentru a-l convinge pe Gaetano, soţul ei, să nu mai joace la loterie. Carmela, ca să încerce, fusese acolo sus, pe Centograde, de trei ori ; şi ca să obţină farmecele Chiarastellei, avea nevoie de cinci lire pentru fiecare din ele, şi cîteva ingrediente de cumpărat. După aceea, dacă cele două farmece reuşeau, dacă Domnul voia, cele două surori urmau să facă un dar mare ghicitoarei. Bineînţeles, Chiarastella nu promitea niciodată nimic ; ea vorbea mereu misterios, într-o formă ambiguă ; ea avea clipe de tăcere profundă la unele întrebări, şi se părea că banii o lasă indiferentă, se mulţumea doar cu puţin, ca să trăiască, contînd pe recunoştinţa acelora ale căror farmece reuşeau, pentru un dar mai important. După aceea... dar pînă atunci zece lire, cel puţin, erau indispensabile, dacă nu, nu se făcea nimic, şi din cauza atîtor privaţiuni suferite în vara aceea atît de rea,

[1] Legarea limbii (a vorbirii) ; amuţirea (n. tr.).

niciodată cele două surori nu ar fi putut pune deoparte, amîndouă, cele zece lire.

Dar zilele treceau şi nenorocirile lor morale se agravau, ca şi cele materiale ; nu găseau alt leac ; şi Carmela se hotărî, cu multă părere de rău, să vîndă vechiul scrin cu o placă de marmură, mobila cea mai de seamă din cămăruţa ei, scrinul pe care-l cumpărase mamă-sa cînd fusese mireasă. Primi, cu mare greutate, douăsprezece lire ; toţi vindeau în vara aceea blestemată, nu mai vedeai ţipenie de om care să cumpere ceva, nici pe doi bani. Puţina rufărie a pus-o într-un coş închis, sub pat, şi cele cîteva rochii sărace le-a atîrnat de o frînghie, prinsă cu două cuie, de-a lungul zidului umed. Dar avea douăsprezece lire !

Într-o dimineaţă, pe la sfîrşitul lunii august, după ce au luat parte la slujba din biserica dei Sette Dolori, cele două surori s-au îndreptat spre străduţa Centograde. Carmela îşi închisese casa şi ţinea cheia la ea, în buzunar ; Annarella o lăsase pe fiica ei, Teresina, care îşi refăcea o rochie veche, după ce rămăsese la lucru pînă la amiazi, la croitoreasă. De opt zile, Carmela, rătăcind prin Napoli, în orele sale de libertate, nu reuşea să-l găsească pe Raffaele ; şi Gaetano, soţul Annarellei, în noaptea aceea de sîmbătă spre duminică, nu se întorsese acasă. În biserica celor Şapte Dureri, îngenuncheate în faţa băncii de lemn, închisă la culoare, unde se aşază cei săraci pentru că nu se plăteşte nimic, ele s-au rugat foarte mult, în timpul slujbei, şi acum suiau cu greu treptele de pe povîrnişul care duce de la via Sette Dolori pînă la Corso Vittorio Emanuele, în tăcere, cufundate într-o reculegere de vagă speranţă şi de vagă teamă.

Chiarastella, ghicitoarea, locuia chiar într-o fundătură, liniştită, şi totuşi nu întunecoasă, în dreapta scării greu de suit care lega marea arteră a colinei, cu micile artere ale cartierelor Pignasecca, Carità, Montesanto. O mare pace domnea în fundătura aceea, dar vîntul umed al verii ploioase umezise, cu un uşor strat de noroi, pietrele rotunde ale caldarîmului ; în aşa fel încît se mergea cu precauţie, pentru a nu aluneca, şi pentru a nu face zgomot.

— Ne aşteaptă ? — întrebă în şoaptă Annarella, care gîfîia greu, cînd ajunse sus, după atîtea trepte.

— Da, — spuse tot pe şoptite Carmela, intrînd pe o uşiţă.

Au urcat la primul etaj ; pe coridorul îngust, erau două uşi care se vedeau clar. Una era ferecată, ba chiar avea un lanţ, de care atîrna un lacăt gros, de fier ; se părea că locatarii plecaseră, după o nenorocire, închizîndu-şi pentru totdeauna locuinţa mizerabilă. Uşa de pe partea stîngă era întredeschisă ; dar surorile, auzind un plînset sufocat, dincolo, nu au îndrăznit să intre fără să bată la uşă ; Carmela, înfiorată, trase o lăbuţă cafenie de maimuţă, agăţată de un lanţ de fier cu inele mari, de care atîrna, în interior, clopoţelul ; lăbuţa neagră, îmbălsămată, te îngrozea, era păroasă deasupra, trandafirie pe dinăuntru, părea mîna unui copil negru, omorît, care lăsase acolo o bucăţică din el. Clopoţelul sună lung şi strident, ca şi cînd nu voia să se mai oprească ; apăru o slujnică foarte bătrînă, într-o stare de decrepitudine, încovoiată, cu un nas ascuţit care părea că vrea să-i intre în gura ca de mops, ale cărei buze uscate acopereau gingiile fără dinţi ; şi, cu un semn făcut cu capul ei bătrîn, le reţinu pe cele două femei, în antreul foarte îngust, lipsit cu totul de mobile, puţin umed pe jos. Dincolo, în spatele unei alte uşi închise, continua plînsul, aproape sufocat ; apoi se apropie, uşa se deschise, şi o fată din popor, o croitoreasă, blonda Antonietta, traversă antreul, cu şalul care îi aluneca de pe umeri şi cu faţa ascunsă în batista în care plîngea.

O tovarăşă a ei, mai mică, Nannina, îi ţinea un braţ în jurul trupului, ca şi cînd voia să o susţină, şi îi repeta mereu, pentru a o consola.

— Nu contează, nu contează...

Dar tînăra plîngea şi mai tare ; bătrîna decrepită deschise uşa de la intrare şi le pofti afară pe cele două fete, aproape împingîndu-le ; apoi dispăru, dincolo, fără a spune nici un cuvînt Carmelei şi Annarellei. Acestea, tulburate de pe acum de sentimentul care le forţa să invoce puterea farmecelor, fuseseră impresionate de trecerea celor două fete, una din ele inconsolabilă, cealaltă în zadar consolatoare ; şi sprijinite de ferăstruica din antreu, aşteptau cu ochii plecaţi şi cu mîinile încrucişate pe şorţuri, ţinînd capetele şalului, fără a rosti un cuvînt. O mare linişte, în jur, în zăpuşala umedă a verii, în acea lungă după-amiază

de duminică. Annarella, mai blîndă, mai tristă şi totodată mai puţin pătimaşă, plecîndu-se resemnată în voia fatalităţii, simţind o neîncredere crescîndă în orice mijloc de salvare, fiind aproape sigură că Gaetano nu avea să se mai întoarcă acasă cu nici o rugăciune, cu nici o *făcătură*, nu simţea altceva, în melancolia ei, decît o tot mai distinctă senzaţie de spaimă. În schimb Carmela, cu sufletul aprins de o iubire pe care nici o putere nu reuşea să i-o potolească, simţea cum exaltarea pasiunii îi aprinde focul înteţit în suflet ; şi nu se temea, nu, ar fi înfruntat orice scenă de vrăjitorie, orice pericol, pentru a recîştiga inima lui Raffaele.

Dar bătrîna decrepită cu trupul îndoit ca un arc, de părea că vrea să se unească cu pămîntul, a apărut din nou în antreu şi a făcut un semn Carmelei să intre. Fără a face zgomot, cele două surori au dispărut în cealaltă cameră, a cărei uşă se închise după ele.

— Iat-o pe sora mea, — murmură Carmela, dîndu-se deoparte, pentru a o prezenta pe Annarella, aflată în spatele ei.

Chiarastella dădu din cap, în semn de salut. Ghicitoarea era o femeie de statură mijlocie, mai degrabă scundă decît înaltă, foarte slabă, cu mîinile brune, lungi şi subţiri, a căror piele, lipită pe oase, devenise lucioasă ; trupul avea mişcări automate, ca şi cînd o voinţă din afară i-ar fi înţepenit fiecare muşchi ; capul era mic şi chipul de asemenea ; cu pometii pronunţaţi şi roşii, şi cam fălcoasă ; carnaţia era de o paloare vie şi caldă, nasul în sus, scurt. Interesant, pe chipul nevrotic al ghicitoarei era o pereche de ochi cu privirea foarte mobilă, a căror culoare varia de la cenuşiu la verzui, dar în care lucea mereu un punct luminos, o scînteie ; o privire cînd neîncrezătoare, cînd speriată, cînd exaltată, într-un extaz spiritual ; o privire care sintetiza toată vitalitatea persoanei. Părea să aibă vreo patruzeci şi ceva de ani, Chiarastella, al cărei păr se păstra foarte negru şi a cărei frunte era brăzdată de un singur rid, adînc ; dar cînd privirea i se aprindea, o irădiere de tinereţe îi lumina chipul şi întreaga făptură.

Purta o rochie de lînă neagră, foarte simplă, cu o croială obişnuită celor din popor ; dar garnisită cu nasturi de mătase albă şi cu o panglică de mătase tot albă ce îi atîrna

de la cordon cu o fundă și două capete, lăsate pe șold. În mentalitatea lor, albul și negrul erau culorile făgăduinței făcute Mariei Îndurerate. Un corn[1] mare, îndoit, de coral roșu, îi atîrna la gît, trecut printr-un cordonaș de mătase neagră ; și în gesturile ei automate, ca un arc, ghicitoarea atingea, din cînd în cînd, cordonul cu degetele. Era așezată lîngă o masă mare din lemn de nuc, pe care era pusă o cutie de fier, cu o lucrătură foarte frumoasă, artistică, o cutie cu o lucrătură antică, închisă ; alături o pisică mare neagră, cu labele strînse sub ea, dormea. Și în jur, în camera aceea mică, nu era decît o canapea îmbrăcată în percal, cu un imprimeu decolorat, și cinci sau șase scaune, nimic altceva. Pe perete un crucifix de lemn negru, pe care era un Crist de fildeș sculptat, un alt obiect de artă. Ea tăcea, cu ochii plecați ; și cele două surori simțeau apropierea și învăluirea lor într-un mare mister.

— Am adus cele zece lire, — spuse timid Carmela, scoțîndu-le din nodul batistei și punîndu-le pe masă, lîngă mîna Chiarastellei.

Ghicitoarea nici n-a clipit ; numai pisica neagră a ridicat capul, arătîndu-și frumoșii săi ochi galbeni ca chihlimbarul.

— Ați fost la slujbă ? — întrebă Chiarastella, fără să se întoarcă.

— Da, murmurară cele două surori.

Ea avea un glas grav și răgușit ; un glas ca al femeilor care par a-l avea totdeauna încărcat cu o intensă emoție, și care produce o vibrație în creier, în sufletul celui ce-l ascultă.

— Spuneți de trei ori *avemaria,* de trei ori *pater noster,* de trei ori *gloria patri,* cu glas tare.

În picioare, în fața ei, cele două surori rosteau sfintele cuvinte ale rugăciunilor ; ea însăși le spunea, cu glasul ei vibrant, cu mîinile împreunate în semn de rugăciune, în poală, pe rochia de culoare neagră. Pisica se ridicase, pe labele ei mari și negre, și ținea capul în jos. Apoi toate trei laolaltă, după ce s-au închinat de trei ori la *Gloria patri,* rostiră *Salve Regina.* Rugăciunile s-au terminat.

[1] Forma de *corn* este simbolul norocului ; mascotă, talisman în formă de pandantiv sau de breloc, fie în coral, fie în metal prețios, etc. (n. tr.).

Ghicitoarea deschise caseta de fier forjat, ţinînd capacul ridicat, astfel încît să nu se vadă ceea ce era înăuntru, şi scotoci în ea, cu degetele, îndelung. Apoi, după ce a luat de acolo cîteva obiecte mici pe care le-a ascuns din nou, cu o mînă, a căpătat o paloare de moarte, ochii i s-au tulburat, de parcă ar fi văzut un spectacol oribil.

— Sfîntă Fecioară, ajută-ne, — spuse în şoaptă Annarella, care tremura de frică.

Chiarastella, cu o lumînare gălbuie aprinsă, a ars două pastile cu un miros bizar, înţepător şi greu în acelaşi timp; şi foarte atentă privea în rotocoalele şi în inelele fumului, de parcă ar fi vrut să citească un cuvînt tainic ; de două sau de trei ori îşi dădu ochii peste cap, lăsînd să i se vadă albul scleroticei şi începutul de albastru al irisului. Cînd s-a împrăştiat fumul, a rămas aroma înţepătoare şi grea ; cele două surori se simţeau buimăcite, poate tocmai din cauza mirosului acela. Şi monoton, fără a le privi, Chiarastella întrebă :

— Eşti hotărîtă să faci farmece soţului tău ?

— Da, numai să nu se îmbolnăvească, — răspunse, slab, Annarella.

— Vrei să-i legi mîinile, de două sau de trei ori, pentru ca să nu mai poată juca la loterie în nici o zi, în nici un ceas ?

— Da, — zise cealaltă, cu convingere.

— Te afli în puterea Domnului ?

— Aşa sper.

— Roagă-te sfintei Fecioare, dar numai în sufletul tău.

În timp ce Annarella ridica ochii, de parcă ar fi vrut să caute cerul, ghicitoarea scotea din caseta de fier o sforicică subţire şi nouă ; privea această sforicică, murmurînd cuvinte ciudate, unele lungi şi altele scurte, în dialect napolitan, care invocau puterea cerului, a sfinţilor şi a cîtorva spirite bune, cu nume stranii ; şi cantilena continua, Chiarastella strîngînd mereu în mînă sforicica, privind-o mereu de parcă ar fi vrut să-i insufle spiritul ei. Ba chiar de trei ori a suflat deasupra ei ; de trei ori a sărutat sforicica cu devoţiune. În timp ce ea făcea aceste operaţii, mîinile subţiri şi brune îi tremurau ; şi pisica se agita în sus şi în jos pe masă, zbîrlindu-şi mustăţile negre.

Annarella se căia amarnic că venise acolo, că voise să facă farmece soțului ei ; ar fi fost mai bine, mult mai bine, să se resemneze cu soarta vitregă, în loc să vină acolo și să invoce toate spiritele, în loc să-și aducă înfricoșătorul mare mister în viața ei umilă.

Ah, se căia profund, cu respirația sufocată și fața mîhnită, dorind să fugă de acolo, imediat, să se afle departe, în subsolul ei întunecat, unde prefera să sufere de mizerie și de frig ! Numai sora ei o convinsese să recurgă la acest mijloc suprem ; o făcuse mai mult din milă pentru sora ei pe care o vedea atît de melancolică, de dezolată, de mistuită de durere, pentru că o părăsise Raffaele. Nu e bine, nu, să încerci astfel voința lui Dumnezeu, cu făcături și cu descîntece vrăjitorești ; cu atît mai mult cu cît nici o făcătură, cît de puternică, nu ar fi putut învinge patima soțului ei. Îi citise viciul în ochii scăpărători de ferocitate, într-o zi de sîmbătă, acea patimă de neîmblînzit ; îl văzuse maltratîndu-și copiii, cu furia dezlănțuită a celui care este în stare de o brutalitate și mai mare. Și făcătura aceea, vedeți, atît de înfricoșătoare încă de la începutul desfășurării ei, i se părea un alt pas mare făcut pe drumul unei oribile catastrofe. Acum, Chiarastella, al cărei chip părea subțiat, a cărei piele brună strălucea, ai cărei ochi ardeau, făcuse cele trei noduri fatale la sforicică, oprindu-se la fiecare, pentru a șopti cîteva cuvinte, auzite numai de ea ; și la sfîrșit, dintr-o dată, de pe scaunul mare pe care rămăsese așezată pînă atunci, se aruncă la pămînt, în genunchi, cu capul lăsat pe piept. Pisica neagră, cuprinsă de o furie subită, se aruncase și ea pe jos și se învîrtea în cerc, se rotea în jurul ghicitoarei, cu mișcarea convulsivă a felinelor care sînt pe punctul de a muri.

— Sfîntă Fecioară a durerilor, nu mă părăsi ! — strigă Annarella, tremurînd de spaimă.

Dar ghicitoarea, după ce s-a închinat, furioasă, de mai multe ori, s-a ridicat și pe un ton solemn i-a spus soției jucătorului :

— Ia, ia, aceasta este sforicica miraculoasă care îi va lega mintea și mîinile soțului tău, cînd diavolul îi va șopti să joace : să crezi în Dumnezeu, ai încredere, speră în el !

Tremurînd, simţind în stomac fierbinţeala celor mai cumplite emoţii, Annarella luă sforicica vrăjită pe care trebuia să o pună soţului ei, fără ca el să-şi dea seama de ceva ; şi ar fi vrut să plece, să fugă, simţind tot mai puternică zăpuşeala din camera aceea şi aroma, care îi dădea ameţeli. Dar Carmela, pierdută, nespus de tulburată de cît văzuse şi de cît putuse să simtă în sufletul ei înfierbîntat, îi aruncă o privire rugătoare, ca s-o aştepte şi pe ea. Chiarastella începuse imediat farmecele pentru ca Raffaele să o iubească din nou pe Carmela ; o chemase pe Cleofe, slujnica decrepită, şi îi spusese ceva la ureche ; slujnica ieşise şi apoi intrase iar, aducînd în mîini o farfurie de porţelan alb, adîncă, plină cu apă curată, o adusese, ţinînd-o cu grijă în mîini, privind apa, aproape hipnotizată, ca să nu verse nici o picătură ; apoi dispăru. Chiarastella, aplecîndu-şi faţa asupra farfuriei, murmura cuvinte de ale ei, deasupra apei ; apoi îşi înmuie un deget, lăsînd să cadă trei picături pe fruntea Carmelei care, la un semn, se înclinase în faţa ei ; cele trei picături nu s-au împrăştiat, deci făcătura va reuşi. Apoi ghicitoarea a aprins o lumînare de ceară neîncepută, pe care i-o adusese Carmela ; şi în timp ce bolborosea continuu cuvinte latine şi italiene, vîrful lumînării sfîrîia, de parcă i s-ar fi aruncat apă pe deasupra, peste flacără.

— Ai adus părul, tăiat de pe frunte, într-o seară de vineri, cînd luna creştea ? — întrebă Chiarastella, cu glasul ei grav, întrerupînd rugăciunile.

— Da, — spuse Carmela, scoţînd un suspin adînc şi dînd ghicitoarei o şuviţă din părul ei negru.

Din caseta de fier, Chiarastella scoase un disc mic metalic, de platină, lucitor ca o oglindă, pe suprafaţa căruia erau gravate cîteva hieroglife şi puse peste el firele de păr, ridicînd în aer de trei ori discul, ca şi cum ar fi vrut să-l ofere cerului. Apoi ţinu şuviţa de păr negru deasupra flăcării lumînării, care sfîrîia, flacăra se prelungi şi mistui părul într-o clipă, şi în mirosul greu al părului ars, nu s-a văzut pe disc decît un punct de cenuşe rău mirositoare. Descîntecele continuară, în timp ce Chiarastella îngîna rugăciunea ei de captare a iubirii ; un amestec bizar de sacru şi profan, de la numele lui Belfegor la acela

al lui Ariel, de la sfîntul Raffaele, protectorul fetelor, la sfîntul Pasquale, protectorul femeilor, o parte în dialect napolitan, o parte în italiană incultă. Luă, după aceea, o sticluţă din caseta de fier, care conţinea toate ingredientele pentru farmece, şi vărsă în apa din farfurie trei picături dintr-o licoare ; apa deveni imediat de o frumoasă culoare de opal cu reflexe albăstrii, în care ghicitoarea privi din nou, ca să citească ceva în norul acela alburiu ; norul se rotea, se rotea în spirale, în volute, şi Chiarastella vărsă acolo picătura de cenuşe din părul ars. Treptat, treptat, sub privirea ghicitoarei, apa din farfurie s-a limpezit, a devenit limpede ca la început ; şi atunci ea, primind de la Carmela o sticluţă de cristal, nouă, cumpărată sîmbătă dimineaţa după ce s-a spovedit, a umplut-o încet, încet cu apa din farfurie : filtrul iubirii era făcut.

— Ţine — spuse ghicitoârea Carmelei, cu accentul solemn al descîntecului reuşit, — ţine, păstrează cu sfinţenie apa aceasta. O pui în vinul sau în cafeaua lui Raffaele, cîte o picătură ; apa aceasta îi va înfierbînta sîngele, îi va aprinde creierul, îl va face să-i bată inima pentru tine. Crezi în Dumnezeu, ai încredere, speră în el !

— Nu este otravă, nu-i aşa ? — îndrăzni să întrebe Carmela.

— Bine îi poate face, şi rău nu ; ai încredere în Domnul!

— Şi dacă el continuă să mă dispreţuiască ?

— Atunci înseamnă că iubeşte pe alta ; şi această făcătură nu-i de ajuns. Atunci trebuie să ştii cine este femeia cu care te înşală ; să-mi aduci o bucată din bluza, sau din rochia sau dintr-o îmbrăcăminte a acestei femei, fie de lînă, de pînză, de muslină. Eu voi face farmece împotriva ei ; într-o lămîie proaspătă vom înfige un cui gros şi cu mai multe ace bucata din bluză sau din rochie ; şi tu vei arunca această lămîie descîntată în fîntîna casei, unde locuieşte femeia asta. Fiecare din acele ace, fata mea, este o nenorocire ; şi cuiul este o durere în inimă, de care ea nu se va mai vindeca niciodată... ai înţeles ?

— Bine, bine — murmură Carmela, mîhnită numai la ideea de a fi înşelată de Raffaele.

— Să mergem, să mergem — îi spuse Annarella care nu mai putea.

— Vă mulţumim de bunăvoinţă, *sie*[1] Chiarastella.

— Mulţumesc adăugă şi Anna.

— Mulţumiţi-i Domnului, mulţumiţi-i Lui, — exclamă ghicitoarea, într-o stare de exaltare.

Şi se aruncă încă o dată la pămînt, în genunchi, rugîndu-se cu fervoare, în timp ce pisica neagră mieuna uşor, frecîndu-şi botul trandafiriu de masă. Cele două femei ieşiră pe gînduri, îngrijorate.

— Farmecele astea nu sînt ceva bun, — spuse Annarella, cu melancolie, Carmelei.

— Şi atunci ce trebuie să facem, ce putem face ? — întrebă cealaltă, frecîndu-şi mîinile, cu ochii plini de lacrimi.

— Nimic, — spuse Annarella, cu o voce gravă.

Ele coborau, încet, obosite, abătute de acea lungă scenă de magie, superioară pentru simplitatea lor intelectuală, vlăguite după tensiunea aceea de sentimente. Un bărbat suia treptele fundăturii Centograde, încet, îndreptîndu-se spre casa ghicitoarei. Era *don* Pasqualino de Feo, *l'assistito*. Cele două femei nu l-au văzut : mergeau, simţind şi mai grea povara vieţii lor nefericite, temîndu-se să nu fi depăşit limitele rezervate fiinţelor umane evlavioase, temîndu-se să nu fi atras asupra capului celor pe care îi iubeau misterioasa răzbunare a lui Dumnezeu.

XIII

CESARINO ŞI LUISELLA FRAGALÀ îşi închiseseră cofetăria, în seara aceea ploioasă de vară, cu o jumătate de oră mai devreme ca de obicei, la nouă. Şi aşa, cu timpul acela urît, cu vîntul siroco înţepător şi foarte zăpuşitor, care făcea să se rostogolească o ploaie

[1] Prescurtare (argou napolitan) de la *signora* (doamnă) (n. tr.).

caldă, pe străzi era puţină lume şi nimeni nu mai venea să cumpere două kilograme de cafea, o sticlă de *cognac* şi o bomboniera de saten, la ora aceea, într-o atmosferă de continuă furtună ; nu intra, decît, din cînd în cînd, cîte un cumpărător de douăzeci de centime de pastile de tuse, aducînd cu el cîte o bufnitură de vînt în prăvălia caldă, murdărind marmura de pe jos, cu noroiul de pe pantofi. Seara aceea fusese rea, ca de altfel toată vara, şi Luisella, deznădăjduită, nu avusese curajul să plece în vilegiatură la Santo Jorio, una din localităţile modeste de lîngă Napoli, preferate de burghezie. Prea mulţi nori vedea adunîndu-se grei asupra liniştii familiei ei, întocmai ca şi pe cerul Neapole-lui, pentru ca să aibă curajul să se îndepărteze de oraşul ei şi de prăvălie.

Gloria sa modestă de negustoreasă bogată, care stă în casa ei cu copiii, fără a avea nici cea mai mică grijă de comerţ, apusese ; acum îşi părăsea apartamentul din palatul Rossi, care însemna bucuria ei de burgheză ambiţioasă, reîntorcîndu-se numai la ora prînzului, pentru a ieşi din nou imediat, şi a se întoarce abia seara, ca să doarmă. Nici gînd să mai stea cu copiii ! Micuţa Agnesina, care împlinise trei ani şi era o făptură înfloritoare, liniştită şi cuminte, venea adesea să-şi vadă mama în prăvălie, fără a-i cere nici bomboane, nici prăjituri, ascunsă în spatele tejghelei, ocupată să taie în tăcere benzile subţiri de hîrtie ce se pun, ca un fel de cartonaşe, între o prăjitură şi alta, în cutiile care se trimit în provincie. Ea, Agnesina, se făcea utilă fără zgomot, fără să supere pe nimeni, numai să nu o dea nimeni afară, numai să nu o lase acasă, cu bucătăreasa şi jupîneasa, care se certau mai tot timpul. Mama, cînd o înţărcase, ar fi vrut să-şi permită luxul unei bone, poate chiar toscană [1], pentru ca mica şi delicata creatură să nu înveţe dialectul napolitan ; dar în clipa hotărîrii, gîndindu-se mai bine, simţind amărăciunea subtilă a unor presentimente, renunţase. Fata avea să crească aşa cum se va putea, şi pentru ca să nu rămînă atîtea ore singură, ca să nu fie cuprinsă de melancolie, Luisella admitea să-i fie adusă în prăvălie, din cînd în cînd. Cînd Agnesina îşi

[1] Din provincia Toscana, unde se vorbeşte cea mai pură limbă italiană (n. tr.).

vedea mama plecînd, dimineaţa, alerga după ea, fără să plîngă, fără să strige, şi i se prindea de picioare, fără să spună nimic, ridicîndu-şi căpşorul spre Luisella, întrebînd-o din ochi.

Mama, înduioşată, înţelegea, şi pentru a o consola, văzînd-o atît de liniştită, atît de supusă, îi promitea, îi spunea că va veni şi ea ceva mai tîrziu la prăvălie, ceva mai tîrziu. Agnesina îşi desprindea braţele micuţe, rămînînd convinsă, ca şi cum s-ar fi resemnat în aşteptare. Şi cînd deschidea uşa cu geamurile de cristal, intrînd, cu rochiţa ei simplă de percal, cu pălăria mare de pai pe cap, îi zîmbea mamei, ca şi cum ar fi fost mare, şi calmă îşi punea bine pălăria în camera din spatele prăvăliei, fără a da nici un semn de lăcomie, fiind fericită că stă alături de mama ei, în spatele celeilalte tejghele înalte.

Numai că mama ei, după ce trecea momentul în care-i sosea copila, aducîndu-i o adevărată înseninare în suflet, se întrista. Ah, nu asta visase ea, să se întoarcă în prăvălie, în fiecare zi, timp de douăsprezece ore, să vîndă caramele şi ciocolată, să umple punguţe de hîrtie şi cutiuţe de lemn, mereu promptă în serviciul publicului, în timp ce fetiţa tăia hîrtiuţele ei, taciturnă, cu precizia unei fete mari ; nu acest lucru îl visase pentru fata ei, să fie şi ea o negustoreasă. Luisella, desigur, nu dispreţuia această meserie ; dar ar fi vrut să fie femeie de casă şi nu femeie de prăvălie, casnică şi nu vînzătoare în magazin. Nu asta îşi dorise ! Ar fi vrut să-i coasă ea rufăria, rochiţele fetiţei, să o înveţe cîte ceva ; poezioara de Paşti şi de Crăciun, să împletească un ciorap, croitoria, broderia, tot ceea ce este umilul dar gloriosul patrimoniu al soţiilor fericite. Dar în realitate, avea viaţa aceea cu clienţii, păstrînd un zîmbet stereotip pe buze, neputînd schimba un cuvînt în secret cu soţul ei şi cu fata, nereuşind să-şi reculeagă, un singur moment, gîndurile !

Ea îşi asumase obligaţia de a vinde în prăvălie, simţind jena financiară în care se afla soţul său. I se păruse că vînzătorii, salariaţii lui îl furau, că se purtau urît cu clienţii, că era nevoie, în sfîrşit, de o femeie ; de aceea, puţin cîte puţin, îşi sacrificase toate zilele libere. Acum nu-i scăpa nici un resort al angrenajului comercial şi în timp

ce era o calculatoare meticuloasă, fie şi al unui cîştig de doi bani, îţi ţinea casa pe un picior de economie crescîndă.

Şi totuşi nu era suficient, desigur, deoarece grijile soţului ei reîncepeau mereu mai des ; trebuia să depindă de tratarea afacerilor mari, cumpărarea zahărului, a făinei de calitate superioară, a cafelei, a lichiorurilor, la care ea nu se pricepea şi de care înadins Cesarino o ţinuse totdeauna departe. Cu toate acestea, preţurile mărfurilor le cunoştea bine şi o nedumerea tot mai mult încurcătura în care se găseau. Cînd Cesarino nu mai putea să-i ascundă tulburările lui, să-i mărturisească că nu putea să plătească o poliţă, că îi lipsea suma necesară pentru plata muncitorilor din cofetăria lui pe o săptămînă, ea ridica din sprîncene, într-o surpriză dureroasă, murmurînd :

— Nu înţeleg, nu înţeleg...

Cesarino căuta să-i împoaie capul, inventînd o sumă de inepţii despre impozite, despre preţurile colonialelor, vorbindu-i vag despre unele pierderi, în unele speculaţii care nu îi aparţineau, spunîndu-i că tot comerţul mergea prost, într-atît încît ea, preocupată, spunea în cele din urmă :

— Atunci e mai bine să închidem prăvălia.

— Nu, te rog, pentru Dumnezeu ! — striga el.

Vai, dar ea a înţeles în sfîrşit nenorocirea care-i distrugea ! De trei sau de patru ori, descoperise fără să vrea că Cesarino nu mai avea loaialitatea dinainte şi o mîntea; şi asta îi dăduse un fior de spaimă, temîndu-se de un necaz şi mai mare. Cînd făceau socotelile împreună, el spunea că plătise o oarecare factură şi nu era adevărat, sau poate că o plătise în parte ; devenea un rău-platnic. Cei doi proprietari, al apartamentului şi al prăvăliei, se plînseseră de mai multe ori, deoarece aveau şi ei greutăţile lor şi nu puteau să-şi aştepte prea mult banii. Ea descoperise lucrul acesta, cu o intensă, ascunsă nelinişte ; şi cînd îl întreba, cu severitate, pe soţul ei, acesta pălea, se înroşea, se bîlbîia, dezvăluindu-şi vinovăţia, prin toată atitudinea lui. Pentru o clipă Luisella crezuse că o înşală cu altă femeie, şi flacăra geloziei îi arsese sîngele ; dar Cesarino continua să fie mereu atît de tandru, atît de îndrăgostit, atît de real şi puternic îndrăgostit de soţia lui, încît ea se liniştise. Nu, nu acesta era motivul.

Zadarnic se străduise la început să descopere motivu risipirii banilor casei sale, dîndu-şi seama din ce în ce ma îngrijorată de minciunile lui dureroase, de datoriile care creşteau, care deveneau în mod fatal tot mai mari, nu ajungea să înţeleagă din cauza cărei răni mici se scurgeau una cîte una picăturile de sînge ale casei Fragalà ; în zadar cîştigurile cofetăriei prosperau, în zadar făcea ea minuni de economie, banii dispăreau, ea simţind vlăguirea iremediabilă a unui corp căruia îi lipseşte sîngele tot mai mult. Dar nu a descoperit motivul : o femeie, nu, pînă una-alta ; dar cine, şi ce atunci ? Numai cercetînd în amănunţime şi cu toată dragostea, viaţa zilnică a soţului ei, a ajuns în sfîrşit să înţeleagă.

Înainte de toate, Cesare Fragalà alunecase în mania tuturor cabaliştilor pătimaşi şi în loc de a sfîşia biletele de loterie pe care le juca în fiecare săptămînă, le păstra cu grijă, le compara, le studia ; şi într-o zi, în buzunarul unei haine, Luisella descoperise un teanc, un teanc cu biletele de pe o săptămînă, patru sau cinci sute de franci aruncaţi de pomană, daţi unui guvern lacom, daţi unei fiinţe impersonale şi odioase, pentru a încerca o şansă greu de atins. Poate, în ciuda spaimei care o cuprinsese în clipa aceea, în orbirea care o zăpăcea, poate că s-a gîndit că aceea ar putea fi rătăcirea unei singure săptămîni. Dar Cesarino era prea naiv ca să se prefacă ; şi acum, ochii experţi ai Luisellei vedeau că pentru el vinerea era o zi de agitaţie supremă, îi vedea nervozitatea din primele ore ale zilei de sîmbătă şi deprimarea din orele tîrzii : şi acum, inima Luisellei se împărţea între două dureri acute care se confruntau, aceea de a vedea fugindu-le din mîini prosperitatea şi aceea de a-l vedea pe Cesarino pradă unei febre morale iremediabile.

Pentru ea începea o perioadă funestă, în care, văzînd o fiinţă iubită pradă unei patimi tragice, suferi, neîndrăznind nici măcar să i te opui. Se stăpînea încă, evitînd o explicaţie hotărîtoare cu soţul ei pentru a-i imputa acel viciu : încă mai spera să fie doar o furie trecătoare. Dar speranţele i se spulberau zi de zi, văzîndu-l pe *don* Pasqualino De Feo, acel *assistito,* dînd tîrcoale întruna soţului său, de departe, ferindu-se să nu fie văzut de ea ; dar ea îl simţea, aşa cum o femeie îndrăgostită simte prezenţa ri-

valei, ea simțea nefericita prezență a mizerabilului cerșetor, pe o străduță, lîngă o poartă, așteptîndu-l pe Cesarino, ca să-i mai smulgă alți bani, ca să-l ațîțe încă o dată să joace un bilet, spunîndu-i lucruri stupide, năluciri, din care Cesarino avea să deducă numerele cîștigătoare care nu ieșeau de altfel niciodată din urnă.

Din cînd în cînd, cu toată prudența lui *don* Pasqualino care semăna a teamă, Luisella îl descoperea lîngă poarta de la intrare sau la vreun colț de stradă, și îl privea cu atîta dispreț și atît de rece, încît el își pleca ochii, îndepărtîndu-se cu mersul lui caraghios, de om care nu știe ce să facă cu corpul lui. Cesarino Fragalà îi pomeni de cîteva ori soției lui de *don* Pasqualino, privind-o pe furiș pentru a-i vedea expresia feței : și fața aceea, delicat afectuoasă, devenea de gheață ; iar sprîncenele i se încruntau. Soțul nu mai îndrăznise să rostească numele acelui *assistito*. Ba chiar fusese nevoit să-l avertizeze de ura ei, încît acesta devenise mai prevăzător și, pentru a-l chema, din cînd în cînd, pe Cesarino Fragalà care era în prăvălie, trimitea un băiețandru care vindea ziare în strada Bianchi, colț cu strada Spirito Santo. Dar Luisella aflase din partea cui vin acele chemări misterioase și văzîndu-și soțul ieșind, dădea din cap, cu un aer fals nepăsător. Și cu cît acel *assistito* se rotea mai mult prin jur, îmbrăcat ca un cerșetor, zdrențăros și murdar, mereu lacom de bani, de la toți, cu atît mai mult ea simțea că patima soțului său nu era un capriciu de moment, ci un viciu incurabil.

Ajunsese ca vineri noaptea să vină acasă foarte tîrziu și ea, prefăcîndu-se că doarme, îl simțea cum veghează, neliniștit, zvîrcolindu-se în pat, morfolind perna. Și, dealtminteri, în timp ce febra soțului ei nu scădea deloc, prosperitatea prăvăliei scădea din zi în zi. Furnizorii *en-gros*, văzînd că Cesarino Fragalà cerea mereu amînarea ratelor, sau plătea cu greu o parte din polițe, deveniseră neîncrezători, suspendau predarea mărfurilor, ajungeau chiar să expedieze marfa prin ramburs, ceea ce însemna un mare indiciu de neîncredere, una din ruinele comerciantului, aceea de a trebui să țină marfa în vamă, fără a avea bani să o ridice de acolo, plătind în schimb înmagazinarea, și știind că marfa se deteriorează. Vestea că Cesarino Fra-

gală devenise puțin *solid* [1], trebuie să fi ajuns din piața Napoli pînă în celelalte piețe, deoarece el începea să găsească închise toate ușile, dacă nu se prezenta cu banii în mînă, și faptul de a fi semnat polițe cămătarilor ajunsese să-l discrediteze. Reputația și șansele lui rezistau totuși, cu atît mai mult cu cît era o reputație colectivă, aceea a tuturor Fragalà ; dar nu putea dura, o ultimă lovitură și integritatea comercială avea să dispară.

Acum mai venise și anotimpul cel rău de vară, cu absența provincialilor, cu vlăguirea tuturor forțelor napolitane, cu criza care se accentua, în toate clasele care trăiesc de pe urma străinilor, în acest oraș fără industrii. În zadar Luisella Fragalà renunțase, pentru prima oară în anul acela, la vilegiatura de la Santo Jorio ; aceasta nu servise la nimic ; marfa era puțină, în prăvălie, din cauza lipsei de încredere a furnizorilor, iar cumpărătorii erau tot mai rari din pricina timpului urît ; Luisella nu mai putea să își stăpînească emoțiile, și chipul ei frumos și tînăr căpătase un aer grav, adesea capul i se pleca pe piept, și se gîndea, se gîndea, ca și cum sufletul ei s-ar fi concentrat în cea mai grea dintre probleme.

Pe de o parte înțelegea că boala psihică a soțului ei se înrăutățea tot mai mult, văzîndu-l uneori atît de îndurerat în unele momente, încît făcea să i se strîngă inima oricui l-ar fi privit ; pe de altă parte, o impresiona anotimpul nemilos, în care toți sufereau, bogați, înstăriți și săraci, de aceeași boală, deoarece în acest mare oraș totul se iradiază, bucuria ca și durerea, bunastare ca și nenorocirea. Ah, era hotărîtă acum să vorbească ; era hotărîtă să întrebe inima soțului ei, deoarece situația începea să devină disperată, s-ar fi pierdut tot peste puțin timp. Foarte hotărîtă acum, în puternica și îndrăgostita ei inimă de femeie, foarte hotărîtă, sărutîndu-și mica ei creatură atît de scumpă, atît de cuminte, atît de minunat de bună ! Avea să-i vorbească, avea să spună tot. Și așa viața îi devenise o povară cumplită, cu toate răspunderile de mamă și de soție ; trecuse pentru totdeauna fericita vreme a

[1] Solvabil ; se referă la o poziție financiară *solidă*, garanții solide (n. tr.).

idilei, venise ora nesfîrșită și dureroasă cînd era nevoie de tot curajul ei, pentru a învinge sufletul lui Cesare. Era într-adevăr o luptă, pe care voia s-o dea în seara aceea în prăvălia închisă, în timp ce afară răpăia trist ploaia de vară.

Era vineri. Și totuși, printr-o excepție, Cesarino Fragală în seara aceea nu dispăruse din prăvălie, după cum obișnuia să facă în fiecare săptămînă, de îndată ce se înserа, pentru a nu se reîntoarce acasă decît la trei noaptea, cînd se închidea ultima agenție de loterie. Pleca, venea nervos, și de două ori cînd venise să-l cheme obișnuitul băiețandru, vînzător de ziare, în numele lui *don* Pasqualino, el îi răspunse că *persoana aceea* să aștepte, pentru că era ocupat. Palidă, tremurînd toată, simțind că ajunsese într-un moment grav, soția urmărea cu o privire piezișă acel du-te-vino al soțului ei. Afară, ploaia bătea disperat în geamurile de cristal ale vitrinei și gazul avea aspectul unei melancolice flăcări roșietice.

— Închidem ? — întrebă soțul nerăbdător.

— Închidem, — răspunse ea, cu un ușor suspin, — tot nu mai vine nimeni.

Și cei doi vînzători, ajutați de alt salariat de al lor și de băiatul de prăvălie care ducea mărfurile pe la casele clienților, s-au grăbit să tragă obloanele de fier, să stingă gazul de afară, și să facă o curățenie generală, înainte de a ieși pe o portiță din spatele prăvăliei, care dădea în străduța dei Bianchi. Au urat iute noapte bună, unul după celălalt, și au plecat. Prăvălia albă, cu vitrinele strălucind de culorile vii ale bomboniereloг, a rămas luminată de o singură flăcăruie. Luisella stătea în spatele tejghelei, ca de obicei, și mica Agnesina adormise pe scăunașul ei, cu genunchii acoperiți de benzi subțiri de hîrtie. Cesare, din cînd în cînd, dispărea în spate, de parcă nu mai avea răbdare deloc. Și nu se hotăra nici unul nici celălalt să vorbească, simțind că era un moment important, acesta în care se aflau acum. Ea, mai ales, simțea că se sufocă. Și s-a decis el primul.

— Ascultă, Luisella, — spuse el, cu glas scăzut, — știi ce sezon prost am avut...

— Da, — murmură ea.

— Un adevărat dezastru, te asigur, draga mea, de te face să-ţi piară orice chef de a mai ţine prăvălia asta. Tu munceşti, faci economie, eu muncesc şi... o ducem din ce în ce mai rău.

— Ştiu, asta aşa este, — murmură ea, din nou, aproape enervată de formulele acelea de protocol.

— Nu poţi să-ţi dai seama... nu poţi şti... ar trebui să tratezi tu direct cu casele, ca să vezi ce dezastru...

— Vino la subiect, — spuse ea, cu o oarecare asprime.

— Eşti furioasă ? — întrebă Cesare, umil.

— Nu, — răspunse ea, cu o intonaţie stranie.

— Pentru că aveam nevoie de o favoare din partea ta, de o atît de mare favoare, încît mă ruşinez chiar să ţi-o cer.

— Vorbeşte, — spuse ea, depăşind starea de penibilitate, provocată de agitaţia soţului ei.

— Trebuie să fac o plată, mîine, dimineaţă...

— Mîine, dimineaţă ?

— Da... este vorba de o poliţă care trebuie achitată. şi de care am uitat, o poliţă serioasă.

— Şi ai uitat de ea ?

— Ştii, sînt puţin năucit, de cîtva timp... în fine, trebuie să o achit şi nu sînt pregătit. Am cerut în zadar o amînare, o scădere a sumei, toţi îşi vor banii, acum ! N-o pot plăti, nu mai sînt bani pe piaţă.

— Şi ce ai vrea ? — întrebă ea, privindu-l cu răceală

— Tu ai putea să mă ajuţi, să mă liberezi de această încurcătură, momentană, şi ţi-aş restitui curînd banii...

— Eu nu am bani.

— Ai unele obiecte de preţ... cerceii de briliante pe care ţi i-am dat odată... sînt de mare valoare, pot căpăta pe ei o sumă mare.

— Ai vrea să-i vinzi ? — întrebă ea, închizînd ochii ca şi cum ar fi avut în faţă o viziune oribilă.

— Să-i amanetez, să-i amanetez, nimic altceva, pentru cîteva zile... îi recapăt imediat...

— Să amanetezi cerceii de briliante ?

— Şi steaua, steaua pe care ţi-a dat-o *don* Gennaro Parascandalo, — spuse el, precipitat, nerăbdător.

Ea tăcu, își lăsă capul pe piept și rămase s-o privească pe copila care dormea liniștit ; apoi, pe șoptite, dar cu un tremur nestăpînit, îi spuse soțului :

— Vrei să-mi amanetezi bijuteriile ca să joci la loterie ?

— Nu e adevărat ! — strigă el.

— Nu minți ! Ai putea să-mi spui mie, în fața copilului tău, că nu-ți trebuie pentru loterie ?

— Nu-mi vorbi astfel, Luisella, — se bîlbîi el, cu lacrimile în ochi.

— Pentru loterie ai nevoie, ai curajul viciului tău, nu-ți agrava conștiința cu minciuni, — replică soția, cuprinsă de ferocitatea disperării.

— Nu e un viciu, Luisa, am făcut-o cu un scop precis, pentru binele tău și al Agnesinei...

— Un părinte de familie nu joacă.

— Voiam să deschid o prăvălie la San Ferdinando, aveam nevoie de șaptezeci de mii de lire, Luisa, și nu le aveam, știi bine că am împrăștiat banii peste tot.

— Un tată de familie nu joacă !

— Pentru fericirea noastră, a tuturor, Luisa, ți-o jur, crede-mă, pentru iubirea pe care o am pentru Agnesina !

— Nu o iubești ; dacă ai iubi-o, nu ai juca.

— Luisella, nu mă umili, nu mă jigni, fii bună, știi cît te-am iubit, cît te iubesc...

— Nu e adevărat ; dacă m-ai iubi, nu ai juca ! — strigă ea, exasperată.

El se aruncă pe un scăunaș de fier, sprijinindu-și brațele și capul pe o măsuță de marmură ; își ascunse fața în mîini, nefiind în stare să suporte furia soției lui și povara remușcărilor. Nu simțea decît o durere mare, numai o imensă durere, depășit doar de nevoia imediată de bani, acută, străpungătoare. Și cu mîhnirea aceea, din nou, ridică ușor capul și îi spuse :

— Luisella, dacă ții la onoarea mea, nu mă pune într-o situație grea, mîine ; dă-mi bijuteriile tale, și ți le voi reda luni.

— Ia toate bijuteriile, sînt ale tale, — spuse ea încet, cu ochii plecați. Nu spune că mi le vei restitui luni, fiindcă nu este adevărat. Toți jucătorii mint așa. Lucrurile ama-

netate nu se mai întorc acasă. Ia tot. Ce pot să-ți spun ? Eram o biată fată fără zestre și tu un negustor bogat ; ai binevoit să mă iei de soție și mi-ai schimbat situația : oare nu trebuie să-ți mulțumesc pentru asta, toată viața ? Ia totul, ești stăpînul casei, al meu, al fiicei tale. Azi vei lua bijuteriile și vei juca toată valoarea lor ; mîine vei vinde mobilele de preț, arama din bucătărie, lenjeria din casă ; așa se întîmplă totdeauna. Și marchizul Cavalcanti, cel ce locuiește deasupra noastră, nu a făcut la fel ? Fata lui nu mai are nici măcar o bucată de pîine să-și astîmpere foamea ; și dacă doctorul Amati nu i-ar ajuta în secret, ar muri toți de foame. Cine ne va ajuta pe noi, cînd, peste un an, peste șase luni, ne vom afla în situația lor ? Cine știe ! Poate că și eu voi înnebuni așa cum amenință să înnebunească sărmana domnișoară de la etajul al treilea. Tatăl ei o silește să vadă spirite, e o mare nenorocire pentru toți cei ce o cunosc. Dar ce să-i faci ? Părinții, soții sînt stăpîni. Ia briliantele, amanetează-le, vinde-le, aruncă tot, în abisul în care au căzut și s-au pierdut toți banii pe care i-ai avut, eu nu mai vreau nimic. Toate erau orgoliul meu de soție fericită cînd deschideam caseta să le privesc ; binecuvîntam numele tău, Cesare, pentru că printre alte mulțumiri, tu mi-ai dat-o și pe asta. S-a sfîrșit, s-a sfîrșit, am închis capitolul mulțumirilor, ultimul cuvînt a fost scris.

— Luisella, fie-ți milă ! — strigă el, aproape nebun, simțind că-i arde trupul și sufletul, din cauza acelor cuvinte, aidoma unui fier roșu.

— Milă ! O vom căuta-o noi, Cesare, peste puțin timp. Azi briliantele, mîine celelalte obiecte prețioase, apoi totul, tot ce posedăm, totul va dispărea, totul a fost un vis trecător, — replică ea, privind în fața ei, cu fermitate, ca și cum ar fi văzut aevea spectacolul oribil al decăderii.

— Și totuși am nevoie, am nevoie de ele, — strigă el, cu încăpățînarea dureroasă a omului disperat, care simte numai impulsul chemării maladive.

— Cine te refuză ? Chiar și Agnesina are cerceii de perle, pe care îi poți adăuga la celelalte bijuterii, și suma va fi mai mare ; leagănul ei este plin de dantele vechi,

oferite de doamna Parascandalo, şi au o valoare frumoasă, ia-le şi pe astea, ia-le şi măreşte suma !

— Ascultă, Luisella, ascultă, — reluă soţul ei, gîfîind agitat, fiindcă emoţia îi sufoca respiraţia, — îţi jur că banii aceştia nu-mi servesc pentru a-i juca la loto, şi nu aş fi îndrăznit să ţi-i cer ţie, care eşti o femeie sfîntă, şi ai mii de motive să mă faci să mă ruşinez ; dar este vorba de o datorie pe care am făcut-o ! Este vorba de o datorie teribilă, la un cămătar, pentru care sînt ameninţat chiar mîine cu citaţie, în faţa unei instanţe cu sechestru ! Or, asta nu se poate întîmpla, nu, nu se poate ! Negustorul căruia i se protestează o poliţă trebuie să moară.

— Este adevărat, — admise ea, plecînd capul.

— Poate... — adăugă el, după o foarte scurtă ezitare, — poate aş fi luat numai o mică parte din aceşti bani, ca să încerc să mă refac, numai pentru asta, Luisa...

— Dar pentru Dumnezeu — strigă soţia exasperată, — nu poţi să te abţii să mai joci ?

El tremură ca un copil vinovat şi nu răspunse.

— Nu te poţi abţine ? — întrebă ea, din nou, cuprinsă de cea mai cumplită spaimă.

— Ascultă, ascultă, este o patimă îngrozitoare, nu ştii ce este, trebuie să o încerci ca s-o cunoşti, trebuie să fi palpitat şi să fi visat pentru ea, ca să ştii ce este ! Începi să joci din glumă, din curiozitate, pentru o mică încercare de noroc, şi continui, torturat de toate deziluziile, excitat de o vagă dorinţă continuă ; vai de tine dacă ajungi să cîştigi ceva, două numere, trei la o tragere, oricît de puţin ! Vai, fiindcă îţi apare în faţă posibilitatea unui cîştig mare, în forma lui reală, fiindcă devii sigur, înţelegi, eşti sigur că vei cîştiga o sumă mare, o sumă imensă, pentru că ai cîştigat mai întîi una mică, şi ajungi să joci nu numai ceea ce ai cîştigat, ci dublu, triplu în săptămînile care urmează cîştigului, este vorba de banii diavolului care se întorc în infern ! Ah, ce patimă, ce patimă, Luisa ! Vai de tine, dacă cîştigi, şi vai de tine, dacă nu cîştigi ! Atunci visul care timp de şapte zile îţi alimentează existenţa şi în a opta zi îţi dă o foarte amară deziluzie, ajunge să-ţi otrăvească sîngele ; şi pentru a mări probabilitatea, pentru a cîştiga cu orice preţ, biletele de loto cresc în sumele res-

pective nebunește, fantastic, iar dorința cîștigului devine o furie și sufletul ți se îmbolnăvește, se îmbolnăvește și nu mai vezi, nu mai simți nimic, nu mai există familie, poziție socială, nu mai există nici o șansă care să te facă să reziști acestei patimi...

— Oh, Doamne ! — spuse ea, încet, de parcă ar fi fost gata să se prăbușească într-un abis.

— Ai dreptate, Luisella, ai dreptate să mă maltratezi, să mă calci în picioare cu disprețul tău. Ai dreptate tu, sînt un soț rău, un tată foarte rău, mi-am ruinat familia, ai dreptate, — repeta Cesarino, foarte agitat. Eram un tînăr entuziast și harnic, eram iubit de toți, afacerile îmi mergeau minunat, tu erai bucuria vieții mele, Agnesina era mîngîierea existenței mele. Doamne, ce farmece au pus stăpînire pe mine, ce blestemată idee mi-a venit, să vreau să cîștig șaizeci de mii de fire la loto, ca să deschid o prăvălie la San Ferdinando ? Oh, o blestemată idee care mi-a adus în inimă flăcările iadului ! Am vrut să vă îmbogățesc cu jocul, înțelegi, cînd banii se cîștigă numai prin muncă. Am vrut să vă îmbogățesc jucînd, înțelegi, deși bunicul și tata m-au învățat, prin exemplul lor că numai mulțumindu-te cu puțin, numai punînd un ban peste altul, poți ajunge la bogăție ! Ce nebunie m-a cuprins, ce boală m-a făcut atît de nefericit, ce patimă, ce oribilă patimă !

Palidă, cu buzele tremurînd de o mișcare nervoasă, pe care Luisella o făcea pentru a-și reprima hohotele de plîns, lăsată pe spatele fotoliului, biata femeie asculta mărturisirea aceea disperată, copleșită de o neliniște fără margini.

— Cît am jucat ? — reluă Cesarino, care părea că vorbește acum cu el însuși, fără a-și mai vedea în apropiere soția, fără a asculta respirația calmă a fiicei lui adormite. Nu știu, nu-mi mai amintesc, este vorba de o mare licheficre de bani, ca într-un cuptor în care s-ar topi tot metalul. La început, am jucat cu moderație, căutînd să pun o limită sau o oarecare abilitate ; de parcă jocul la loto nu ar fi ironia cea mai batjocoritoare, care-și rîde de norocul nostru ! Pe atunci înregistram banii cîștigați într-un carnețel, pe care-mi notez toate cheltuielile mele

obișnuite ; dar, după aceea, după, a fost un asemenea puseu de febră, încît nu-mi mai amintesc nimic. Luisella, nu-mi amintesc cîte mii de lire am aruncat, așa, nebunește, într-un coșmar, într-un delir care în fiecare vineri își repeta accesul de furie. Ah, Luisella, tu nu știi, dar sîntem ruinați.

— Știu, — zise ea încet, încet, privind chipul îmbujorat al fetiței care în somn își păstra frumoasa seninătate de copil.

— Nu știi, nu poți să știi tot ! Am cheltuit toți banii puși deoparte, pentru plățile semestriale și anuale ; am jucat miile de lire depuse la Casa de Economii, pe numele Agnesinei, i-am furat banii pe care i-am dăruit, banii ei ! Nu mi-am achitat obligațiile comerciale iar firmele cu care lucrez și-au pierdut încrederea în creditul meu, nu mai vor să știe de mine, nu-mi mai trimit marfă, vezi și tu, magazinul se golește, eu nu mai am bani să-l umplu la loc ; nu am mai plătit nici măcar rata de asigurare, și dacă mîine magazinul nostru va fi cuprins de flăcări, nu capăt nici un ban, sînt un rău-platnic ! Nu știi ! Nu știi ! Am căutat bani peste tot, cu disperare, dîndu-mă pe mîna escrocilor, m-am lăsat speculat de ei pînă la os, mai ales de *don* Gennaro Parascandalo...

— De nașul Agnesinei ! — exclamă disperată Luisella, ascunzîndu-și fața în mîini.

— În fața banilor, nu există rudenie sau prietenie, banul împietrește toate inimile. Aceste datorii sînt rușinea și tortura mea. Un negustor care ia bani cu opt la sută pe lună este judecat de toți drept un om ruinat și au dreptate, camăta este ceva nedemn pentru cel ce o face dar și pentru cel ce o suportă ! Ce să fac ? Sezonul ăsta este nemilos atît pentru bogați cît și pentru săraci, și chiar dacă ar fi minunat, cîștigurile nu mi-ar ajunge să plătesc nici măcar dobînzile la datoriile mele ! Gîndește-te că este o minune dacă Cesare Fragalà, patronul firmei Fragalà, nu a fost încă declarat în stare de faliment, de faliment pe motiv de fraudă, pentru că un negustor nu poate lua banii creditorilor săi pentru a-i juca la loto, pentru că asta înseamnă un furt, înțelegi, un furt, iar hoții ajung

în puşcărie ! După ce mi-am adus familia în mizerie, eu îi iau, din cauza acestei patimi infernale şi onoarea !

Şi nemaiputînd suporta povara nefericirii lui, izbucni în hohote, sufocat, plîngînd ca un copil. Ea, tremurînd de emoţie, simţind în inimă o milă imensă faţă de soţul ei şi o spaimă imensă pentru viitor, şi-a ridicat capul, cu energie.

— Deci nu există remediu ? — îl întrebă, cu glasul ei ferm de femeie bună şi afectuoasă.

— Nu există, — răspunse el, deschizînd braţele, cu un gest dezolat.

— Sîntem într-o prăpastie, înţeleg, văd, dar trebuie să fie un remediu, — reluă ea, încăpăţînată, nedorind să cedeze.

— Roagă-te sfintei Fecioare, roagă-te, — murmură el, ca un copil, mai rătăcit chiar decît un copil.

— Să găsim un remediu împreună, Cesare, — reluă ea, cu blîndeţe.

— Caută-l tu, eu nu mai ştiu nimic, eu nu mai am nici voinţă, nici putere, caută tu, caută, pentru că eu sînt pierdut şi cred că nimic nu mă va mai putea salva.

Deznădăjduirea lui şi-a aflat un ecou lugubru, în acel vesel magazin alb, unde strălucea totul de atlasuri şi porţelanuri. Apoi, o tăcere lugubră s-a aşternut între cei doi soţi.

Ea, concentrată, avînd în privire fermitatea femeilor stăpîne pe ele cîntărea gravitatea nenorocirii. Nu mai simţea nici un fel de dispreţ faţă de soţul ei, orice urmă de furie se liniştise în faţa glasului sfîşietor al tînărului bărbat care fusese odinioară atît de senin, atît de fericit, şi care bîlbîia acum cu greu cuvintele legate de viciul său iremediabil. Ceea ce înţelesese, în disperarea ieşită din adîncul sufletului soţului ei, ceea ce întrevăzuse, spectacolul acela dureros şi copleşitor, produseseră o purificare şi din sufletul ei generos, dispăruse orice resentiment personal. Ea nu mai simţea decît o infinită dorinţă de abnegaţie, decît arzătoarea nevoie de a-şi salva soţul, şi casa. Dispărînd aspectele negative care puteau să minimalizeze în cîteva ore spiritul ei feminin, sufletul i se înălţa la înălţimile altruiste ale sacrificiului. El era la pămînt, încătuşat de viciul lui

și negăsind în el nici măcar violenta măreție a marchizului Cavalcanti ; iar durerea și nenorocirea lui aveau monotonia și ritmul plînsului unui copil. Ea, în schimb, în acest contact cu dezastrul apărut, se spiritualiza, lăsînd ca toată partea nobilă a propriului caracter să fie hotărîtoare. Se simțea, după mărturisirea aceea gravă, mai mult decît tînăra soție a soțului ei, sora lui salvatoare, mama lui pioasă, întocmai ca o protectoare superioară și binefăcătoare, uitînd de toate pretențiile naturale ale soției și ale femeii. El plîngea acolo, cu capul și cu brațele pe o măsuță, abătut ca o creatură mizerabilă, a cărei nefericire este într-adevăr fără sfîrșit, iremediabilă ; în timp ce ea, resemnată, studia miraculosul mijloc al salvării. Dar, deodată, cu un șoptit al buzelor, i-a impus să tacă. Agnesina, fetița, se trezise, așa, liniștită, așa cum obișnuia ea, fără să plîngă și fără să strige ; așezată frumos pe scăunașul ei, își privea mama, cu ochii mari deschiși, scînteietori de dragoste. Luisella s-a ridicat din fotoliu, unde rămăsese pironită, și s-a aplecat să-și sărute îndelung copila, ca și cînd prin sărutul acela i s-ar fi infiltrat o forță pentru care și-ar fi oferit afecțiunea. Fără să spună nimic, micuța își privea tatăl care stătea cu capul plecat pe marmura mesei ; apoi a întrebat :

— *Papà* doarme ?

— Nu, nu, — spuse mama ei, trecînd în camera alăturată, pentru a-și lua manteluța și pălăria. Du-te și sărută-l ; du-te, și spune-i așa : *papà*, nu-i nimic, nu-i nimic.

Fetița, supusă, se duse lîngă tatăl ei, și sprijinindu-și căpșorul pe genunchii lui, îi spuse, cu glasul ei frumos, muzical, de copil.

— Tăticule, dă-mi un pupic ; nu-i nimic !

Atunci inima plină a bietului tînăr se frînse, și pe părul negru al fetiței lui se dezlănțuiră lacrimile cele mai fierbinți pe care le vărsase în viața lui. Legîndu-și panglicile pălăriei, auzind hohotele acelea disperate, Luisella se străduia să-și înfrîneze propriile-i lacrimi, dar nu intervenea, ci lăsa ca inima aceea deznădăjduită să răbufnească și să se consoleze, sărutîndu-și creatura ; iar mititica, uluită, repeta mereu, scăldată în lacrimile acelea, în sărutările acelea :

— Tăticule dragă, ... tăticule dragă... nu-i nimic.

— Să mergem, — spuse Luisella, revenind în cofetărie, muşcîndu-şi buzele, căutînd să-şi ţină cumpătul.

În culmea emoţiei, Cesarino îşi luă fetiţa în braţe, aşa cum făcea în fiecare seară, cînd ea adormea în magazin ; îi puse scufiţa de lînă pe cap, înnodînd-o sub bărbie. Luisella mai făcu puţină ordine în magazin, luînd cheia casei de bani, controlînd dacă toate sertarele tejghelei erau închise, cu instinctul muncii care există în mîinile pricepute ale tuturor femeilor tinere, sănătoase şi bune. Au stins gazul, în timp ce Luisella aprindea o lumînare, au ieşit prin spate, şi pe uşa care dădea în străduţa dei Bianchi. Continua să răpăie şi vîntul cald îi izbea în faţă cu ploaia caldă de vară ; dar locuiau în apropiere. Cesarino deschise umbrela, iar Luisella îl luă de braţ, ca să se apere de ploaie ; fetiţa ghemuită în celălalt braţ, îşi sprijinea capul pe umerii lui. Şi toţi trei mergeau aplecaţi sub ploaia furtunoasă de vară, fără a scoate un cuvînt, foarte strînşi unul de altul, ca şi cum numai iubirea i-ar fi putut salva, în marea vijelie a vieţii care ameninţa să-i distrugă. În noapte, în urgia cerului, părea că se duc şi se duc să întîmpine un destin de durere, dar cele două creaturi nevinovate care se strîngeau afectuos de sărmanul vinovat, păreau să ceară şi să aducă în acelaşi timp salvarea.

Nu spuseseră nimic, pînă cînd n-au ajuns acasă, unde slujnica îi aştepta cu uşa deschisă şi care a întins braţele ca s-o ia pe Agnesina şi să o ducă în camera ei, s-o dezbrace şi s-o culce. Dar copilul, ca şi cum ar fi înţeles gravitatea acelui ceas a dorit să-şi mai îmbrăţişeze o dată părintele şi mama, spunîndu-le, cu limbajul ei dulce, copilăresc :

— Mamă, binecuvîntează-mă ; tată, binecuvîntează-mă !

Apoi au rămas din nou singuri, în camera lor, unde candela cea mică de argint ardea în faţa Maicii Domnului, pioasa, îndurerata maică. Cesare era sfîrşit. Dar Luisella deschise imediat uşa de cristal a dulapului ei cel mare de palisandru, în care îşi închidea obiectele cele mai de preţ, căută un timp ceva în penumbra aceea, şi apoi scoase două sau trei etui-uri de piele neagră.

— Iată, — spuse soţului ei, oferindu-i bijuteriile.

— O Luisa, Luisa ! — strigă el, sfîşietor.

— Le dau de bunăvoie pentru onoarea noastră. Nu aş îndrăzni să ţin aceste pietre, aceste comori, inutile, cînd sîntem în primejdie de a fi dezonoraţi. Ia-le. Dar pentru tot ceea ce a fost frumos în trecutul nostru pînă acum, pentru tot ce poate fi mai îngrozitor în viitorul nostru, pentru iubirea pe care mi-ai arătat-o, pentru iubirea pe care o simt pentru tine, pentru fetiţa noastră, pe al cărei cap adorat ai plîns în seara asta, Cesare, te rog din tot sufletul, te rog aşa cum este rugat Cristos la altar, te rog, promite-mi ceva.

— Luisa, Luisa, tu vrei să mă faci să mor... — strigă el, punîndu-şi mîinile în cap.

— Promite-mi că laşi în mîna mea toate afacerile noastre comerciale, datorii şi credite, cumpărări şi vînzări ?

— Promit...

— Promiţi să-mi spui tot ce trebuie să dai, pentru ca eu să mă gîndesc la un remediu ?

— Promit...

— Promiţi să-mi dai toţi banii pe care îi ai, pe care îi poţi avea, şi să nu mai cauţi alţii, de care eu să nu ştiu ?

— Toţi, toţi, Luisa...

— Promiţi să crezi numai în mine, să asculţi numai de sfaturile mele, să asculţi numai glasul meu ?

— Promit...

— Promiţi că nimeni nu-ţi va fi mai scump decît mine, că-mi vei fi supus întocmai ca mamei tale, cînd erai copil.

— Te voi asculta întocmai ca pe mama mea.

— Jură !

— Jur, în faţa sfintei Fecioare, care ne ascultă.

— Să ne rugăm, acum.

Amîndoi, cu evlavie, au îngenuncheat încet în faţa sfintei icoane. Amîndoi au rostit, împreună, pe şoptite, *Tatăl nostru* şi mai tare la sfîrşit, ridicînd ochii, ea a spus :

— Şi nu ne duce pe noi în ispită...

Şi el a repetat, cu mare umilinţă, şi mare deznădejde :

— Şi nu ne duce pe noi în ispită...

XIV

CU UN ROPOT TRIST, PLOAIA DE vară răpăia torenţial pe asfalt, în timp ce două largi şuvoaie gălbui şiroiau de-a lungul străzii Nardones pe cele două laturi, iar în aer plutea un miros greţos, sulfuros, tipic furtunilor de august. În piaţa San Ferdinando, trăsurile de închiriat, cu coşul ridicat, luceau toate din cauza ploii, picurîndu-le apa prin toate părţile ; uzi pînă la oase, erau leoarcă de ploaie caii, cu capul plecat, lungi şi slăbănogi ; iar birjarii, ghemuiţi, cu boneta deformată, lăsată pe ochi, cu capul aplecat pe piept, cu mîinile convulsiv vîrîte în buzunarele mantalei jerpelite, primeau răbdători rafalele de ploaie potopite din cer ; şi totul era trist în jur, palatul regal, piaţa, porticurile, biserica San Francesco di Paola, Prefectura, Comandamentul militar şi marile cafenele, totul trist, în ciuda măreţiei lor şi a multiplelor lumini aprinse în spatele geamurilor şi uşilor de cristal, tristă chiar şi maiestuoasa construcţie grandioasă a teatrului San Carlo, tot peisajul nocturn învăluit în zgomotoasa furtună care nu mai înceta, găsind în oboseală noi forţe de a bate mai înteţit în case, pe străzi, şi în oameni.

Trecătorii erau rari ; şi apăreau ca nişte umbre de creaturi nefericite, sub umbrelele ude, de pe care se prelingeau picăturile de ploaie, sau treceau razant pe lîngă ziduri neavînd umbrele, cu gulerul ridicat şi pălăria înmuiată, leoarcă de apă. Rareori cîte un cetăţean dădea colţul din Toledo pe strada Nardones, o stradă destul de largă, situată în cel mai bun centru al oraşului, păstrînd însă o înfăţişare echivocă, de stradă nesigură şi locuită de o lume dubioasă ; o stradă neîntunecoasă, dar care respira neîncrederea ferestrelor închise, a balcoanelor slab luminate, a porţilor întredeschise, în care privirea se pierde într-un gang întunecat. Cîte o poartă mare, din cînd în cînd, întrerupea această impresie de suspiciune, prin lumina gazului ei şi amploarea curţii ; iar cîte o prăvălie, cu vitrinele nu prea curate, cu cîte o perdea dintr-o stofă roşietică, ermetic închisă, luminată slab, în spatele căreia se distin-

geau umbre bizare, foarte mici sau foarte mari, arunca din nou o vagă neliniște în sufletul celor care se întorceau la casele lor, încovoiați sub povara grijilor și a unei îndelungi oboseli. La un moment dat, o femeie, acoperită doar cu un șal negru peste fusta de lînică galbenă și peste cămașa albă, dădu colțul Toledo, mergînd în sus, pe strada Nardones, ținînd strînse între dinți cele două colțuri ale basmalei de pe cap, și adăpostindu-se de ploaie sub o umbrelă foarte mică. Mergea grijulie, pășind în așa fel încît să-și ude cît mai puțin posibil pantofii de lac, arătîndu-și ciorapii roșii de bumbac. Cînd trecu pe sub un felinar cu lumină roșietică, își ridică ușor capul, lăsînd să i se vadă chipul, acum obosit și trist, sub fardul grosolan ; era Filomena, nefericita soră a Annarellei și a Carmelei. Ajunse în fața localului suspect cu perdelele roșii, și se opri în fața geamurilor, ca și cum ar fi vrut să vadă pe cineva, sau ceva ce s-ar fi întîmplat înăuntru ; fără a îndrăzni să intre. Dar în afara unor umbre negre cu pălăriile pe cap, nu distingea nimic ; și, după ce a ezitat puțin, s-a hotărît să pună mîna pe clanță și să deschidă ușa localului ; introduse capul în deschizătura ușii, timid, și chemă :

— Raffaele, Raffaele...

— Vin acum, — răspunse glasul tînărului derbedeu, dinăuntru, cu un ușor ton de enervare.

Ea a închis imediat ușa ; și sub ploaie, răbdătoare, a început să aștepte. Cînd și cînd mai trecea cîte un bărbat, și îi arunca o privire ciudată, provocat de întîlnirea aceea, pe o asemenea furtună bizară, la o oră atît de tîrzie din noapte, pe strada aceea pustie. Ea își pleca ochii, ca și cum s-ar fi rușinat ; și privea spre extremitatea străzii Nardones ca să vadă cine apare, temîndu-se continuu să nu fie surprinsă. Deodată tresări : doi oameni simpli se apropiau, urcînd pe strada Nardones, fără a discuta între ei, suportînd pe spatele lor avalanșa de ploaie ; un bătrîn șchiopătînd, tîrîndu-și cocoașa și piciorul mai lung, lustragiul Michele, fără lădița lui pe care lustruia pantofii clienților, și un altul, slab, palid, cu niște ochi aprinși în orbitele adîncite, Gaetano, mănușarul.

Recunoscînd pe soțul surorii ei, Annarella, Filomena se simți cuprinsă de un fior de spaimă ; se lipi de zid, de parcă ar fi vrut să intre în el, lăsă mai jos umbrela și se

rugă, în minte, să nu fie recunoscută de Gaetano, cu buzele care nu reuşeau să bîlbîie cuvintele rugăciunii. Tremura, tremura, de teamă să nu se deschidă prăvălia în momentul acela şi Gaetano să recunoască pe cel ce ar ieşi. Dar din fericire, pentru Filomena, Gaetano, mănuşarul, izbit de rafalele de ploaie, nu-i observa pe cei de pe stradă; şi nici uşa localului nu s-a deschis, cînd a trecut el prin faţa ei. Ba chiar, cei doi trecători au dispărut unul după altul, pe o portiţă, departe, la vreo patruzeci de paşi, unde mai dispăruseră şi alţi cîţiva bărbaţi mai înaintea lor. Dar sub fard, Filomena îşi simţea obrajii îngheţaţi de teamă şi deschise din nou uşa localului, rugîndu-se, insistînd, pe şoptite :

— Raffaele, Raffaele...

— Vin, vin, — răspunse tînărul plictisit, fără să-i pese că biata femeie îl aştepta acolo de mult, în ploaie, în noapte, pe strada măturată de vînt.

Ea suspină adînc şi ochii, care nu mai aveau nevoie de fardul negru, într-atît îi erau subliniaţi de o umbră neagră de oboseală şi de durere, i s-au umplut de lacrimi. Ploaia pătrunsese prin pînza verzuie, a umbreluţei, udînd-o pe cap pe Filomena, înmuindu-i părul negru lucios, şiroindu-i pe faţă, pe gît, cu o apă călduţă, aidoma lacrimilor. Dar sub şiroaiele abundente de ploaie ea devenise insensibilă, şi n-a mai văzut celelalte trei sau patru persoane care, venind din Toledo, au luat-o în sus spre via Nardones, ca să dispară apoi pe aceeaşi portiţă pe unde dispăruseră şi Michele lustragiul şi Gaetano mănuşarul.

Dinăuntrul localului, umbrele începuseră să se agite, în timp ce se ridica o rumoare de glasuri care discutau, şi ea ascultă mai cu atenţie, neliniştită, simţind că Raffaele înjura şi ameninţa. Vai, n-a putut să reziste gălăgiei provocate de glasuri furioase şi a deschis din nou uşa, strigînd, implorînd :

— Raffaele, Raffaele !

Atunci au izbucnit şi alte glasuri mînioase, dintr-o parte şi din alta, ale celor ce beau şi jucau în cafeneaua aceea dubioasă. Şi Raffaele, îndesîndu-şi cu un pumn pălăria pe cap, ieşi din local, fiind parcă împins de cineva dinăuntru ; descoperind în faţa lui figura umilă a Filomenei, udă leoarcă, cu fardul întins pe obraji, cu o expre-

sie schimonosită de disperare, blestemă ca un păgîn, şi o îmbrînci brutal.

— Hai să plecăm de aici, să plecăm de aici, — spuse ea, fără să ţină seama de gestul acela şi de cuvintele injurioase.

Derbedeul o înjură din nou şi o dădu dracului. Dar ploua şi el nu avea umbrelă, haina scurtă îl ferea foarte puţin, aşa că intră sub umbrelă, înjurînd întruna printre dinţi.

— Linişteşte-te, linişteşte-te — spunea ea, lungind pasul, pentru a-i fi cît mai aproape, aplecînd umbrela mai mult spre partea lui, pentru ca ploaia să-l ude cît mai puţin.

— Tu nu ştii că nu trebuie să vii la biliard ? — o întrebă tînărul, cu o mînie abia stăpînită. Mă înfurii dacă sînt luat drept un copil, pe care vin părinţii să-l ia de la şcoală. Mă enervează !

— Iartă-mă, nu am mai putut rezista, — murmură ea, înghiţindu-şi lacrimile care i se prelingeau pe obraji şi pe care nu şi le putea şterge.

— Te las, ţi-o jur, pe Dumnezeul meu, te las ! Ai năravul surorii tale ; o zdrenţăroasă care-mi făcea silă, fiindcă venea după mine, mă căuta, peste tot, pentru ca prietenii să-şi bată joc de mine. Tocmai de asta am lăsat-o, înţelegi ?

— Biata mea soră, — murmură ea, văicărindu-se.

— Tu nu eşti zdrenţăroasă ; dar tot mă faci de rîs, înţelegi ?

— Înţeleg.

— Dacă nu, te las aşa cum am lăsat-o pe Carmela ; sînt un bărbat onorabil, ai înţeles ?

— Am înţeles.

— Şi te rog să nu mai vii pe aici.

— Nu mai vin.

Continuau însă acest dialog ; el furios din cauză că pierduse la jocul de cărţi, că se certase cu prietenii şi că n-avea bani, ea, disperată, simţind că maltratările acelea erau pedeapsa meritată pentru că-şi trădase sora ; într-atît încît, în timp ce el mușca, în colţul gurii, chiştocul de ţigară stinsă şi continua să o batjocorească, aruncîndu-i în faţă existenţa ei nefericită, umilind-o cu tot felul de insulte, ea mergea lîngă el, palidă, cu tot fardul mînjit şi

aproape șters de ploaie, cu bluza leoarcă de apă, care i se lipise de spate, și cu părul care i se lăsa pe frunte, mergea înclinînd matern umbrela spre el, suportînd insultele, năucă de durere și de căință, repetînd automat :

— E puțin, e puțin...

Mai departe, acolo sus, toți cei care intraseră pe portița de pe partea dreaptă a străzii Nardones se urcaseră pe o scăriță, de un singur etaj în fața scării principale, ceva mai mare ; intraseră într-un apartament de două camere mici care se închiriau drept *birou,* așa cum spunea proprietarul casei, dat fiind că nu exista bucătărie. Dar cele două camere erau cu tavanul atît de jos și atît de slab luminate de două ferăstruici, și podeaua cu cărămizi roșietice atît de reci, tapetul pe pereți atît de murdar și vopseaua de pe uși și de pe ferestre atît de unsuroasă, încît nici un notar, oricît de meschin, sau un avocat sărman, sau un medic fără clienți, sau negustor de mărfuri dubioase, nu închiria acolo mai mult de o lună. Cîrpaciul care era și portar și chiriașii care treceau pe scara cea mare, erau deci obișnuiți să vadă pe scăriță, urcînd și coborînd încontinuu figuri noi, de tineri și de bătrîni, ușieri și intermediari de afaceri, o defilare de persoane cu fețele șterse și cu privirile echivoce. Cine se ocupa de persoanele care locuiau acolo ? Nimeni, nici măcar portarul care nu avea nici o leafă de la chiriașii micului apartament, și căruia nu-i păsa deci de schimbările de chiriași. Pe scara principală, locuiau persoane cu diverse ocupații, proprietari care închiriau camere, maeștri de caligrafie, un dentist de mîna a treia, o moașă și alte ființe curioase, bizare, care urcau și coborau, cu interese de tot felul, preocupați de afacerile lor, osîndite la o mizerie decentă sau la o corupție inutilă ; locuiau deci oameni cărora le păsa prea puțin de vecini, în așa fel încît *biroul* aflat mereu în prada unui nou chiriaș, sau fără nici un chiriaș, se putea numi izolat.

Afișul de închiriat se afla pe ușa de la intrare tot anul ; fiindcă nu era posibil să se găsească un chiriaș pe un an întreg, și în fiecare lună era aceeași situație. Cînd apartamentul era închiriat, spre seară cheia o lua chiriașul cu el ; cînd era liber, cizmarul o ținea pe măsuța lui, iar dacă lipsea, o încredința vînzătoarei de cărbuni de peste drum. Scărița de la intrarea în micul apartament era stricată în

mai multe locuri : murdară și periculoasă pentru cel ce nu avea picioare și ochi buni. În luna aceea de august, ba chiar de cîteva luni, apartamentul fusese închiriat unui domn tînăr, îmbrăcat decent, ca un provincial aproape elegant, înalt, voinic, cu un grumaz de taur și un chip pe care culoarea roșie a părului se amesteca cu roșul carnației, dîndu-i o fizionomie de culoarea sîngelui aprins. Astfel, biroul se deschidea cînd și cînd în timpul săptămînii, pentru cîteva ceasuri, și veneau acolo două sau trei persoane, uneori chiar mai multe. Cînd dispăreau pe scăriță, nu se mai auzea nimic, nimic nu se mai vedea îndărătul geamurilor nespălate ale ferestrelor ; numai, după cîteva ore, apăreau din nou aceleași persoane, una cîte una, unele aprinse la față, ca și cînd ar fi strigat vreme îndelungată, altele palide, ca devorate de o furie reprimată. Dispăreau, fiecare pe strada lui, uneori fără a fi văzuți nici chiar de portar. Dar într-o seară din săptămînă, mereu aceeași, se adunau în *birou* șapte sau opt bărbați ; o lampă cu petrol, murdară, acoperită cu un abajur de hîrtie verde, care putea să coste trei *soldi,* lumina cămăruța goală și murdară ; singurele mobile erau o măsuță cenușie și opt sau zece scaune desperecheate. Atunci întrunirea dura pînă peste miezul nopții și adesea, pe geamuri, se desena cîte o umbră, gesticulînd bizar, uneori se sprijinea de marginea ferestrei, privind automat spre întunecimea neagră a curții interioare, de parcă ar fi văzut apărînd acolo propriul său spirit, agitat ; cizmarul, obosit de ziua lui grea, arunca o privire indiferentă spre ferestrele apartamentului, le vedea încă luminate și ridicînd din umeri, se ducea să se culce într-o debara de sub scară.

Curtea rămînea în întuneric, ușa de la intrare era întredeschisă ; dinspre așa-zisa scară principală, din cînd în cînd mai venea sau pleca, cu precauție, vreun client misterios nocturn al dentistului, sau vreun client care venea să cheme grăbit pe moașă ; și aceștia deschideau ușa fără zgomot. De-abia după miezul nopții, oaspeții doctorului Trifari părăseau mezaninul toți odată, tăcuți, lipiți unul în spatele altuia, ca să iasă cît mai repede. Cel din urmă trăgea după el ușa apartamentului, cu zgomotul lemnului vechi, scîrțiind. Cele două cămăruțe care compuneau *bi-*

roul recădeau în singurătatea lor, și toți cei ce palpitaseră acolo se împrăștiau prin oraș în anxietatea visului lor.

Dar în seara aceea tristă, bietul cizmar, avînd o febră puternică și simțind în oase fiorul frigurilor și al umidității aerului ploios, se culcase de cum se înserase, lăsînd deschisă poarta, înfășurîndu-se în pătura ruptă și în paltonul zdrențuit. În amețeala febrei care-l cuprinsese și care îi pusese parcă un pietroi pe piept, el a auzit totuși pașii celor care suiau și coborau, pe scara principală ca și pe scărița mezaninului, și de două sau de trei ori i s-a părut că aude glasuri din *birou*, unde era deschisă o fereastră, în timp ce vîntul umed siroco, cel care aducea ploaia, infiltrîndu-se ușor făcea să tremure flăcăruia lămpii cu gaz. Pe pavajul stricat al curții interioare, continua să răpăie ploaia, acoperind orice alt zgomot ; la un moment dat, fereastra s-a închis și nu s-a mai auzit nimic. Mai tîrziu, au fost trase și obloanele, și totul a reintrat într-o umbră adîncă. Totuși, acolo înăuntru erau adunați mai mulți bărbați.

Primul sosise Trifari, stăpînul micului apartament : aprinsese lumina și intrase în cea de a doua cameră, ca să aranjeze cîteva lucruri, într-un du-te-vino continuu, cu pălăria puțin pe ceafă ; în ciuda vîntului cald și umed, pentru prima oară, de pe chipu-i, de obicei roșu, dispăruse culoarea ; și pe frunte îi apărură cîteva broboane de sudoare. Din cînd în cînd, se oprea, ca și cum s-ar fi căit de ceea ce făcea, sau de ceea ce gîndea ; dar se redresa imediat, după acel moment de deprimare.

Și cînd clinchetul strident al clopoțelului acelui *birou* sună prima oară, doctorul Trifari a avut o tresărire, a șovăit o clipă, neîndrăznind parcă să deschidă. Și totuși s-a dus ; și deschizînd ușa numai pe jumătate, cu prudență, l-a lăsat să între pe Colaneri, care avea un chip foarte tulburat și tot spatele ud leoarcă, deoarece mica și săraca lui umbrelă îi acoperea doar capul. Și-au dat „bună seara" pe șoptite. Fostul preot, cu privirile prevăzătoare în spatele ochelarilor, își ștergea cu o batistă de o culoare dubioasă mîinile umede, grase, moi și de un alb murdar, specifice preoților. Nu își vorbiră. Erau copleșiți de aceeași complexă neliniște, încît obișnuita vorbărie meridională dispăruse : și toată agitația trecutului, înfrîntă de o serie de

deziluzii, părea că s-ar fi prefăcut într-o epuizare a tuturor forţelor. Deodată, ridicînd capul, Colaneri întrebă :

— Va veni ?

— Da, — şopti printre buze, doctorul.

— Nu bănuieşte nimic ?

— N-are nici o bănuială.

O rafală de vînt pătrunse în cameră şi era cît pe ce să stingă lumina. Atunci Trifari închise ferestrele.

— Tot ceea ce facem este necesar, — adăugă profesorul Colaneri, repetînd cu glas tare scuzele, pe care le repeta, de cîteva zile, propriei sale conştiinţe.

— Este imposibil să mai continuăm, — observă cu glas grav doctorul, în timp ce, ca să-şi dea un aer de dezinvoltură pe care nu-l avea, aprindea un trabuc, îndelung, lăsînd să se stingă chibriturile, unul după altul.

— Raportul pe care l-au făcut împotriva mea la Minister este teribil — zise Colaneri, încet, cu ochii plecaţi. Am mulţi duşmani ; tineri, pe care i-am trîntit la examene, înţelegi. M-au denunţat directorului liceului, spunîndu-i că am vîndut tema examenului unui număr de zece elevi ; le-au dat şi numele...

— Cum de-au putut afla toate astea ? — întrebă medicul încet.

— Cine ştie ! Am atîţia duşmani... directorul a făcut un raport oribil, sînt ameninţat...

— De a fi destituit ?...

— Nu numai... şi proces...

— Ei, n-o fi chiar aşa !

— Atîţia duşmani, Trifari, mulţi ! Acuzarea este gravă, cum îmi voi putea dovedi nevinovăţia ?

— Dar chiar ai vîndut aceste teme ?... — bolborosi cinic doctorul, aruncînd trabucul.

— Suma primită este atît de meschină, Trifari ! Iar examenele sînt o impostură !

— Dacă îţi fac un proces, e rău...

— Dacă ajung la proces sînt pierdut. Trebuie să am noroc, de data asta, trebuie, înţelegi ? Este absolut necesar, dacă nu, sînt ruinat. Dacă mă judecă, nu-mi rămîne decît să-mi trag un glonte în cap. Trebuie să facem ceva să cîştigăm, Trifari !

— Vom cîştiga, — afirmă celălalt, cu asprime. Eu am o mulţime de necazuri în comuna mea şi aici. Tatăl meu a vîndut tot, fratele meu în loc să se întoarcă acasă, după ce a terminat serviciul militar, din cauza mizeriei, s-a înrolat ca jandarm ; sora mea nu se mai mărită, nu mai are un ban, a ajuns să coasă rochiile ţărăncilor bogate... Aveam puţini bani, eu am cheltuit totul... o groază de datorii, de obligaţii. Tatăl elevului care a semnat poliţa lui *don* Gennaro Parascandalo vrea să mă dea în judecată pentru escrocherie... va trebui să fim tari, Colaneri, nu mai putem trăi nici o săptămînă fără să cîştigăm... eu sînt mai ruinat decît tine...

Între timp sună cineva.

— Poate că e el ? ! — întrebă Colaneri, cu un uşor tremur în glas.

— Nu, nu, — răspunse Trifari. Vine mai tîrziu, cînd vom fi toţi.

— Cine-l aduce ?

— Cavalcanti.

— El nu bănuieşte nimic, deci ?

— Nu, nimic.

— Şi spiritul, nu-i spune nimic ?

— Se pare că spiritul nu se poate opune fatalităţii, pentru că nu-i spune nimic.

— Fatalitate ! Fatalitate !

Sună din nou. Trifari s-a dus să deschidă. Era avocatul Marzano, bătrînelul, altădată, vioi, binevoitor, senin. Dar acum, o neaşteptată decreptitudine părea că l-ar fi cuprins ; paloarea de pe chip devenise gălbuie, mustăţile sare şi piper i se albiseră şi i se lăsaseră rare deasupra buzelor. Zîmbetul îi dispăruse, ca şi cum, pentru totdeauna, odată cu apropierea morţii, i-ar fi dispărut din suflet criteriul de bine al existenţei. Intrînd, suspină. Era ud leoarcă ; pardesiul îi lucea din cauza picăturilor de ploaie iar mîinile slăbite îi tremurau vizibil. Se aşează, tăcut ; ţinu pălăria pe cap înfundată pe urechi, şi numai gura îi păstra vechea obişnuinţă de a se mişca continuu, morfolind cifre. Îşi sprijini bărbia în baston, cu o barbă neîngrijită, şi se lăsă pradă gîndurilor, fără să înregistreze nici un cuvînt din cele rostite de Trifari şi Colaneri. Deodată, stăpînit şi el de acelaşi gînd obsesiv, întrebă :

— Va veni ?

— Va veni, în mod sigur, — răspunseră în același timp ceilalți.

— Nu-și închipuie nimic ?

— Nu-și închipuie nimic.

— Acești *assistiti*, ori văd foarte mult, ori nu văd nimic.

— Mai bine așa, — murmurară ceilalți doi.

Doctorul Trifari, auzind bătaia în ușă, se duse mai întîi în cealaltă cameră să ia trei sau patru scaune și le așeză în jurul măsuței ordinare. Au intrat Ninetto Costa și *don* Crescenzo, patronul Băncii de loto, din străduța del Nunzio.

Agentul de schimb își pierduse toată eleganța. Era îmbrăcat modest, cu un costum de dimineață, peste care avea un pardesiu de culoare prea deschisă, ud rău de ploaie ; pe cravata de saten negru nu mai strălucea nici un ac cu *strass* [1]. Și odată cu eleganța dispăruse și zîmbetul lui de om fericit, care îi descoperea dinții albi. Agentul de schimb mergea din lichidare în lichidare, cu greu, fără a mai risca, nemaiîndrăznind să joace la bursă, pierzîndu-și toată îndrăzneala ; și ajungînd doar să aibă grijă de creditorii lui, cei care-i mai acordau încă încredere, așa, pentru că numele lui era cunoscut la Bursă, pentru că tatăl lui fusese un model de integritate și pentru că el însuși fusese atît de norocos, încît toți mai credeau încă în norocul lui ; dar nenorocitul simțea că sosise ceasul crizei, că nu va mai putea plăti nici măcar dobînzile, și că numele lui Ninetto Costa va fi peste puțin timp acela al unui falit. Oh, desigur, renunțase la tot, la casa somptuoasă, la echipaj, la amantele de lux, călătorii, banchete și costume englezești la Poole, dar toate aceste sacrificii nu erau suficiente, nu ajungeau, deoarece cancerul care îl rodea, cancerul care-i îi rodea pe toți, nu fusese extirpat, deoarece el continua să joace disperat la loterie, cucerit acum total, trup și suflet, închizînd ochii în furtuna aceea, ca să nu vadă valul cel mare care urma să-l scufunde definitiv.

Lîngă el, *don* Crescenzo, cu chipul lui frumos senin, cu barba castanie bine pieptănată, avea și el trăsăturile mar-

[1] Stras, imitație pe pietre prețioase (în franc. și în germ. *strass*) (n. tr.).

cate de începutul decadenței. Forțat să stea în contact cu jucătorii pătimași, ca acela care atinge mîini prea calde, ceva i se întîmplase și lui; și în fața disperatelor insistențe ale jucătorilor, el ajunsese să le facă credit.

Cum să reziste cererilor insistente ale lui Ninetto Costa, pretențiilor lui Trifari și ale lui Colaneri, care ascundeau și o vagă amenințare, nobilelor promisiuni ale marchizului Cavalcanti, în fine, tuturor acelor diverse forme de rugăminți ? ! La început le făcea credit de vineri pînă marți dimineața, zi în care pregătea vărsarea sumelor la Stat, și ei, reînnoind în fiecare săptămînă miracolul, ajungeau să-i restituie ceea ce îi datorau, pentru ca el să poată fi punctual, miercuri ; dar cu timpul, terminînd resursele, unii dintre aceștia începură să plătească doar o parte, sau nimic ; și începuse să pună de la el, pentru a nu ajunge ca Statul să-i sechestreze cauțiunea. Jucătorii nu mai îndrăzneau să reapară, decît cînd aveau din nou bani, decontau o parte din datorie și restul îl jucau ; altul dispăruse cu totul, baronul Lamarra, fiul dăltuitorului, care devenise antreprenor și mare bogătaș. El îi datora lui *don* Crescenzo peste două mii de lire, și după ce acesta îl așteptase timp de două sau trei săptămîni, se dusese direct la el acasă. A găsit-o pe soția lui, furioasă ; baronul Lamarra îi falsificase semnătura, pe o cantitate de poliță, și acum trebuia să i le plătească, dacă nu voia să devină soția unui escroc, trebuia să plătească din păcate, dar înaintase, între timp, și cererea de divorț ; baronul Lamarra se refugiase la Isernia, de unde nu mai dădea nici un semn de viață. *Don* Crescenzo fusese dat afară, cu violență. Peste două mii de lire pierdute ! A jurat să nu mai dea nimănui pe credit ; și deși uneori debitorii lui plăteau o parte din sumă, rămîneau mereu șapte sau opt mii de lire riscate, cu slabă speranță de a-i fi înapoiate ; opt mii de lire, tocmai suma economiilor lui pe mai mulți ani. De altfel, nu putea să-și persecute prea mult debitorii ; nu mai aveau acum decît cîteva resurse disperate care apăreau doar cu ocazia unei arzătoare și demențiale dorințe de a juca. Acum, el era cel ce se interesa cu energie de jocul lor, el le dorea să cîștige, pentru a-și putea reface economiile, pentru a-și redobîndi banii puși atît de imprudent în serviciul celor vicioși, supraveghindu-și jucătorii, pentru ca să nu se ducă

să joace în altă parte, neliniştit, îmbolnăvit, şi el, acum, din cauza contactului cu atîţia bolnavi. De aceea, misteriosul plan care trebuia să se împlinească în seara aceea îi era bine cunoscut : nu i se mai putea ascunde nimic, toţi îi datorau sume apreciabile. Şi deşi o secretă prietenie, am spune mai bine, aproape o complicitate, îl unea cu *don* Pasqualino, *l'assistito,* el nu-i pomenea nimic despre planul acela misterios şi tăcerea lui părea a fi o aprobare. În cămăruţă, erau acum cinci, aşezaţi în jurul mesei, în diverse poziţii de reculegere, ba chiar de grijă : nu vorbeau, unii, cu capul plecat, schiţau tot felul de figuri cu unghiile pe grosolana suprafaţă a mesei, alţii priveau tavanul afumat, pe care lampa cu gaz arunca un mic cerc de lumină.

— La Roma s-au plătit şapte sute de mii de lire — spuse *don* Crescenzo, pentru a rupe tăcerea aceea penibilă.

— Ferice de ei, ferice de ei ! — strigară doi sau trei, cu un impuls de invidie pentru fericiţii cîştigători de la Roma.

— Dacă ceea ce facem, reuşeşte, — murmură încruntat Colaneri ai cărui ochi aveau o tristă scînteiere, guvernul plăteşte în Napoli trei sau patru milioane.

— Trebuie să reuşim, — întări Ninetto Costa.

— De data asta urna va fi *comandată,* — spuse mistic bătrînelul Marzano.

Au sunat alţii la uşă, încet de tot, ca şi cînd o oarecare timiditate le-ar fi slăbit puterea mîinii care suna. Trifari dispăru, ca să deschidă, după ce întrebase cine era, prin uşă, devenind brusc bănuitor. I s-a răspuns : *prieteni :* recunoscu glasul. Şi cei doi oameni simpli, Gaetano, mănuşarul şi Michele, lustragiul, intrară ; şi-au scos beretele, spunînd bună-seara : au rămas în pragul cămăruţei, neîndrăznind să se aşeze în faţa acelor *domni* de vază. Afară, ploaia şi vîntul umed se înteţiseră ; şi un jgheab plin cu apă se revărsa abundent în curte, cu un zgomot asurzitor.

Acum, pe sub canatul ferestrei, printr-o fisură se infiltra un fir de apă continuu, uda pervazul ferestrei şi şiroia abundent pe jos ; umbrelele închise, dar deteriorate, sprijinite de pereţi, prin colţuri, lăsau şi ele să se scurgă apă pe podeaua prăfuită, iar sub pantofii plini de apă se forma cîte o pată groasă de noroi ; oamenii aşezaţi nu se

mișcau, într-o imobilitate gravă, într-o liniște lugubră, ca și cînd ar fi stat acolo să vegheze un mort, cuprinși de oboseală, de oprimare, de gîndurile lor funebre. Cei doi oameni simpli, în picioare, unul slăbănog, fără culoare în obraji, adus de spate cum sînt cei ce fac meseria de croitor, cu părul rărit pe frunte și la tîmple, celălalt șchiop, cocoșat, strîmb ca un tirbușon, bătrîn și totuși vioi, cu chipul zbîrcit și viclean, cei doi oameni tăceau și ei, așteptînd. Numai Ninetto Costa, vrînd să-și dea un oarecare aer de dezinvoltură, scosese un carneţel vechi, rest al vechii lui eleganţe, pe care scria tot felul de cifre, cu un mic creion, umezindu-i vîrful în gură. Dar erau cifre fantastice : și mîna îi tremura puţin ; prietenii spuneau că excesele existenţei lui îl făceau să-i tremure mîinile. Astfel au trecut vreo cincisprezece minute lungi, încete, grave în sufletele tuturor celor ce așteptau să pună în practică proiectul lor misterios.

— Ce timp mizerabil ! — spuse Ninetto Costa, trecîndu-și o mînă pe frunte.

— S-au deschis baierele cerului, — observă *don* Crescendo, cu un căscat nervos.

— Domnule doctor, cît e ceasul ? — întrebă bătrînul avocat Marzano, cu un glas tremurat din cauza stării lui de decrepitudine.

— Zece fără cinci minute — spuse doctorul, scoţînd un ceas vechi de nichel, din cele ce nu se puteau amaneta, și care era legat de un mizerabil șiret negru.

— Pentru ce oră este fixată întîlnirea ? — întrebă Colaneri, prefăcîndu-se indiferent.

— Pentru zece, dar cine știe ? — răspunse medicul, cu glasul scăzut, imprimînd vorbelor sale toată incertitudinea și toată îndoiala lui.

— Cine știe ? ! — reflectă Ninetto Costa, adînc.

Și un lung suspin îi ușură pieptul, de parcă nu ar fi putut rezista poverii care-l apăsa.

— Sînteţi bolnav ? — îl întrebă Colaneri.

— Aș vrea să fiu mort, — bolborosi agentul de schimb, deznădăjduit.

Unii au dat din cap, oftînd ; alţii au consimţit prin expresia feţii, și cuvîntul dureros se răspîndi larg în cămăruţa umedă și murdară, sub lampa care fumega, în zgomo-

tul de răpăit al rafalelor de ploaie. Apoi, un timp, vacarmul de afară s-a calmat și picăturile se auzeau tot mai rare, lovind în geamurile ferestrei, apoi din nou o mare tăcere. Și prin perete, fără să se știe de unde venea, ca un glas lent vestitor, bătăile melancolice ale unui ceas care sună ora zece. Bătăile erau rare, răspîndind un fior de spaimă în inimile tuturor celor prezenți, care complotau cine știe ce plan sinistru.

— Spiritul ! — spuse *don* Crescenzo, încercînd să glumească.

— Să nu glumim, — le atrase atenția sever, Trifari, — aici este vorba de ceva serios.

— Nimeni nu vrea să glumească — reluă Ninetto Costa, — toți știm ceea ce facem.

— Aici nu este nici un Iuda, nu-i așa ? — spuse medicul, privind în jur, pe toți.

A izbucnit un murmur de proteste ; dar slab. Nu, nimeni nu era un Iuda, și nici pentru ei nu era nici un Cristos, dar toți simțeau, vag, în tremurul febrei lor, că erau pe punctul de a comite o trădare.

— Nu există nici un Iuda printre noi — strigă medicul, impetuos. Jur pe Dumnezeu că dacă există, nu va muri de moarte bună !

— Nu jura, nu jura — spuse bătrînul Marzano, speriat.

S-a sunat din nou. Se priviră unul pe altul, devenind brusc palizi și îngrijorați, puși față în față cu propria lor vinovăție. Și ca și cum în afara ușii ar fi fost o gravă primejdie, nimeni nu s-a clintit din loc ca să deschidă.

— Să fie el ? — îndrăzni să întrebe Colaneri, fără a-și ridica ochii.

— Poate... — murmură Costa, care-și învîrtea convulsiv carnețelul în mînă.

Și deodată, toți s-au temut că afară era *l'assistito*. Aceeași umbră de feroce deziluzie le tulbură chipurile, care se înăspriră, căpătînd cruzimea criminalului care vede scăpîndu-i prada. Și instinctul de ferocitate care există latent în adîncul inimilor tuturor oamenilor, împins de o lungă patimă rău satisfăcută, dezvoltată în forma de delir în care îi punea viciul, îi îmboldea pe toți, pe cei tineri și pe cei bătrîni, pe domni și pe oamenii simpli. Chipurile erau în-

chise și dure, împietrite de ferocitate, și doctorul Trifari se duse să deschidă totuși cu un gest energic. Pentru a-i asigura pe cei prezenți, de acolo, că venise *l'assistito*, îl salută imediat, cu glas tare, pe el și pe marchizul Cavalcanti.

— Bună seara, bună seara, marchize, — *don* Pasqualino, toți vă așteptam.

Și se dădu deoparte, pentru a-i lăsa să intre. Toți au respirat cu o bucurie crudă ; nu mai exista pericolul ca *l'assistito* să le scape. Și cel ce vorbea cu spiritele în fiecare zi și în fiecare noapte, cel ce avea comunicări speciale, în stare de grație, cu sufletele de dincolo, cel ce trebuia să știe toate adevărurile, intră liniștit în cămăruță, unde erau și ceilalți prieteni, fără să bănuiască nimic. Aruncă, așa cum făcea de obicei, o privire piezișă în jur, dar chipurile cabaliștilor nu-i spuseră nimic nou ; aveau paloarea aceea, tulburarea aceea, confuzia aceea febrilă obișnuită de vineri seara, și nimic altceva. Numai marchizul Cavalcanti, însoțindu-l, fusese cutremurat de două-trei ori de o emoție puternică, și parcă ar fi vrut să se întoarcă înapoi. Dar marchizul era atît de nervos, de atîta timp ! Cînd vorbea, se bîlbîia ; iar figura lui nobilă era acum degradată de urmele vulgare ale viciului ; îmbrăcat prost, în dezordine, cu încălțămintea murdară și gulerul de la cămașă ros, cu barba rasă neglijent, stîrnea silă și milă în același timp! Era atît de nervos de cînd nu mai găsea nicăieri nici un ban, de cînd fata lui se logodise cu doctorul Amati ! *L'assistito* nu mai putea obține bani de la el și îl evita, văzîndu-l numai la reuniunile de vineri seara, din strada Nardones : dar în săptămîna aceea, relațiile fuseseră reluate, marchizul îl căutase pe *assistito* pretutindeni, și în timpul zilei îi dăduse cincizeci de lire, fixînd o întîlnire pentru seara aceea, la zece. Ba chiar, se încăpățînase cu mare emoție să-l vadă la reuniunea aceea ; iar *l'assistito* atribuise această insistență ardoarei fantastice a jucătorilor dezamăgiți de a avea, în fine, numerele cîștigătoare. Comportamentul marchizului pe drum fusese dubios ; totuși, *don* Pasqualino, obișnuit cu ciudățeniile jucătorilor, nu băgase de seamă acest lucru. Și se duse să se așeze pe locul lui obișnuit, din fiecare săptămînă, lîngă masă, punîndu-și o

mînă pe ochi, pentru a se apăra de flacăra lămpii cu gaz. În jur, era liniște, și din cînd în cînd se auzea cîte un oftat ; privind toate chipurile acelea palide, mute, înflăcărate, *l'assistito* a avut o primă, foarte vagă bănuială. Și căută să repete obișnuitul lui ritual fantastic de buimăcire a minților.

— Plouă, dar soarele va ieși la miezul nopții.

— Palavre ! — strigă Trifari, izbucnind într-un hohot ironic.

Ceilalți, în jur, murmurară, rînjind. Acum nu mai credeau nimic din cuvintele mîsterioase ale lui *don* Pasqualino. Și această neîncredere a reieșit atît de limpede, încît *l'assistito* s-a tras înapoi ca și cum ar fi vrut să se ferească de un atac. Dar încercă din nou, crezînd că poate profita, ca totdeauna, de imaginația plină de fervoare a cabaliștilor lui, făcînd să vibreze corzile capabile de un sunet.

— Plouă, soarele va ieși la miezul nopții ; dar cel ce poartă gluga Fecioarei nu se udă.

— *Don* Pasqualino, dumneata glumești, — spuse ironic mănușarul.

L'assistito îi aruncă o privire mînioasă.

— Fără să mă privești de parcă ai vrea să mă devorezi, *don* Pasqualino, cu permisiunea acestor domni serioși, dumneata vrei să-ți bați joc de noi... și noi nu sîntem oameni de care să rîzi cum vrei...

— Marchize, închide-i gura acestui om prost, — murmură *l'assistito*, cu un semn de dispreț.

— Nu-i atît de prost, *don* Pasqualino, — spuse Cavalcanti, stăpînindu-și cu greu emoția.

— Ce vrei să spui, marchize ? reluă îndrăzneț *don* Pasqualino, ridicîndu-se și îndreptîndu-se spre ieșire.

Dar Trifari care nu se mișcase din spatele acelui *assistito*, fără a spune un cuvînt, îi puse o mînă pe braț, și îl constrînse să se așeze din nou. *L'assistito* își plecă puțin capul pe piept, în chip de meditație, și privi pieziș spre ușă.

— Rămîi unde ești, *don* Pasqualino, — spuse încet Cavalcanti, — avem de vorbit despre mai multe lucruri.

O ușoară expresie de neliniște trecu pe chipul șarlatanului care evoca spiritele ; și încă o dată, privindu-i pe cei de față, el n-a văzut decît figuri severe, dure, anxioase, ne-

stăpînite în dorința de a avea un succes. Înțelegea, acum, confuz.

— Gaetano, mănușarul, nu este un om prost cînd spune că dumneata îți bați joc de noi. Ceea ce faci dumneata de trei ani încoace cu noi, pare într-adevăr o mare bătaie de joc. Sînt trei ani, înțelegi, de cînd ne repeți lucrurile cele mai absurde, cu scuza că ți le dictează spiritul : trei ani de cînd ne-ai adus într-o stare jalnică, cu bazaconiile dumitale, și fiecare din noi, nu numai că nu a cîștigat nimic, dar și-a pierdut totul, ascultîndu-ți balivernele, și avem numai necazuri, unele din ele ireparabile. Dumneata ai o conștiință, *don* Pasqualino ? Dumneata ne-ai ruinat pe toți !

— Ruinat, ruinat ! — strigă un cor de glasuri sfîșiate.

Cel ce vorbea cu spiritele, auzise deseori aceste văitături, mai ales în ultima perioadă ; dar încrederea reapăruse imediat în sufletele afiliaților săi. Acum, își dădea bine seama, nu mai credea nimeni în el. Și totuși, ascunzîndu-și frica, încercă să discute :

— Nu eu sînt de vină, ci lipsa voastră de încredere !

— Bazaconii ! — strigă bătrînul, exasperat, în timp ce ceilalți îl acuzau pe *l'assistito* care repeta întruna eternul motiv al neîncrederii. Bazaconii ! Cum adică, ne lipsește încrederea nouă, care am crezut în dumneata, cum se crede în Iisus Cristos ? ! Ne lipsește încrederea, cînd, pentru a-ți răsplăti cuvintele gogonate pe care le-ai tot spus, te-am plătit atît ? ! În acești trei ani ai încasat mii de lire, să nu negi ! Nu avem încredere, noi care te-am plătit ca să rostești tot felul de rugăciuni, orații, rozarii, noi care am stat în genunchi, ne-am bătut în piept, implorînd harul divin ? Nu avem încredere, cînd trebuie să o avem, de voie sau de nevoie, înțelegi, altfel risipa, irosirea banilor, nenorocirea noastră și aceea a familiilor noastre, ar fi tot atîtea crime ? ! Nu avem încredere, cînd ne-ai fost zeul nostru, timp de trei ani, și ne-ai înșelat, și nu ți-am spus nici unul nimic și am continuat să credem în dumneata, care ne-ai luat tot, tot ?

— Ne-ai luat tot ! — urlă tot grupul acela.

— Mă jigniți, mi-ajunge ! — spuse hotărît *l'assistito*, ridicîndu-se. Nu mai am ce căuta aici, bună seara.

— Dumneata nu vei ieşi de aici ! — urlă marchizul Cavalcanti, ajuns în culmea furiei. E adevărat că nu va ieşi de aici ? — întrebă el pe toţi ceilalţi cabalişti.

— Nu, nu, nu ! — urlă cu ferocitate adunarea aceea de nebuni dezlănţuiţi.

L'assistito înţelese. O paliditate mortală îi acoperi obrajii vineţi şi uscaţi ; privirea rătăcită se roti împrejur, căutînd cu disperare o posibilitate de fugă. Dar cabaliştii ameninţători se ridicară şi-l strînseră la mijloc, într-un cerc strîns ; unii din ei erau foarte încruntaţi, reprimîndu-şi parcă o emoţie puternică, alţii erau aprinşi de furie. Şi în ochii tuturor, *l'assistito* citi aceeaşi, implacabilă, cruzime.

— Vreau să plec de aici, — spuse el, încet, cu tonul răguşit, care dădea atîta atracţie misterioasă glasului său.

— Nimeni din noi nu ar vrea să te reţină, *don* Pasqualino, — răspunse cu o condescendenţă ironică marchizul Cavalcanti, — dacă nu am avea nevoie de dumneata. Dacă nu ne dai numerele, nu ieşi de aici, — încheie el strigînd, cuprins de un impuls de furie.

— Numerele, numerele ! — şuieră glasul subţire al lui Colaneri.

— Dacă nu, nu ieşi ! ţipă şi Ninetto Costa.

— Ori numerele, ori rămîi aici ! — tună doctorul Trifari.

— S-a terminat cu palavrele, dă-ne numerele, — spuse scrîşnind din dinţi Gaetano, mănuşarul.

— *Don* Pasqualino, fii sigur că aceşti domni nu te lasă să pleci dacă nu le dai numerele cîştigătoare. Fii sigur !... — interveni cu înţelegere *don* Crescenzo, care voia să se prefacă dezinteresat în chestiune.

— Săptămîna viitoare... vi le promit... acum nu le am... vă jur pe sfînta Fecioară ! — bîlbîi *l'assistito,* îndreptînd ochii spre cer, dezolat.

— Ce săptămîna viitoare ! — urlară toţi. Astă seară trebuie, sau mîine dimineaţă, în zori !

— Nu le am, nu le am ! — se bîlbîi el din nou, dînd din cap.

— Trebuie să ni le dai vrînd-nevrînd, — răcni marchizul. Nu mai putem. Ori cîştigăm săptămîna asta, ori sîntem toţi pierduţi, *don* Pasqualino. Am aşteptat destul; te-am crezut prea mult, ne-ai tratat josnic. Spiritul îţi spune numerele *adevărate;* dumneata le ştii; le-ai ştiut totdeauna; dar totdeauna ne-ai batjocorit, spunîndu-ne tot felul de prostii. Nu mai avem răbdare să aşteptăm pînă săptămîna viitoare; pînă atunci putem muri, sau putem vedea murind pe cineva, sau intrăm la puşcărie. În seara asta, sau mîine dimineaţă; numerele *adevărate,* ai înţeles?

— Numerele *adevărate, adevărate!* — şuieră Colaneri.

— Nu ne îndruga nouă prostii, nu mai avem timp să te ascultăm! — strigă Ninetto Costa, în culmea indignării.

Deşi se simţea înfrînt şi încolţit din toate părţile, în prada patimii iraţionale, ale cărei făclii le aprinsese el însuşi, *l'assistito* voia totuşi să lupte în continuare.

— Spiritul nu dă numere cu forţa, declară încet. L-aţi ofensat, nu-mi va mai vorbi.

— Minciuni, minciuni! — protestă marchizul. De o sută de mii de ori ne-ai spus că spiritul te ascultă, că faci din el ce vrei, că obţii de la el totul; de o sută de mii de ori ne-ai spus că urna cu cele nouăzeci de numere este *comandată.* Spune adevărul, e mai bine, te asigur, că e mai bine. Te afli în încurcătură, *don* Pasqualino, spiritul trebuie să te ajute. Răbdarea noastră s-a dus, s-au dus şi banii noştri şi chiar şi cei ai altora, spiritul *trebuie* să-ţi dea numerele.

Atunci el tăcu cîteva clipe, ca şi cum s-ar fi concentrat. Şi îşi dădu ochii peste cap, arătînd culoarea albă a sclerotei. Toţi îl priveau, dar cu răceală, obişnuiţi cu farsa ordinară a mistificatorului.

— Peste puţin timp vor înflori cameliile, — spuse el, deodată, tremurînd tot.

Dar nici unul din cabalişti nu se impresionă la această enunţare mistică a numerelor. Doctorul Trifari, care purta mereu *cheia viselor* în buzunar, nici nu scoase cartea ruptă, ca să vadă căror numere corespund *cameliile înflorite.*

— Peste puţin timp vor înflori cameliile, pe plajă, — repetă, tremurînd şi mai mult *l'assistito.*

Nimeni nu se clinti din loc.

— Peste puţin vor înflori cameliile, pe plajă, pe munţi, — reluă pentru a treia oară, vibrînd de neliniște, privindu-şi în faţă persecutorii.

Un rînjet de neîncredere îi răspunse.

— Dar ce vreţi de la mine ? — strigă impostorul vădit înfricoşat.

— Numerele *adevărate,* — spuse rece Cavalcanti, — nu mai credem prostiile pe care ni le înşiri ; din scrupul, vom juca numerele care corespund muntelui, plajei şi cameliilor înflorite. Dar altele trebuie să fie numerele *adevărate ;* şi în aşteptarea lor, le vom juca pe acestea trei, iar pe dumneata te vom ţine închis aici.

— Pînă cînd ? — întrebă el, repede.

— Pînă cînd numerele dumitale vor ieşi cîştigătoare, — răspunse marchizul dur.

— Oh, Dumnezeule ! — şopti *l'assistito,* cu un oftat.

— Înţelegi, *don* Pasqualino, aceşti domni vor să aibă o garanţie şi vor să te ţină zălog, — explică *don* Crescenzo, patronul sediului de loterie, vrînd să justifice sechestrul. Şi pe dumneata ce te costă ? Ce mare greutate să spui adevărul ? Dacă pînă acum i-ai ţinut în şah, este timpul să vorbeşti o dată serios, *don* Pasqualino ; domnii aceştia au dreptate, şi eu ştiu bine cît sînt de exasperaţi. Vorbeşte, *don* Pasqualino, ca să plecăm de aici mulţumiţi. Dumneata vei rămîne aici pînă mîine, la cinci ; şi de îndată ce se termină tragerea, vom veni să te luăm cu trăsura, pentru o plimbare. Hai, hai, fă acum ceea ce trebuie să faci.

— Nu pot, — spuse *l'assistito,* deschizînd braţele.

— Nu minţi, dumneata poţi, dar nu vrei ; spiritele te ascultă — izbucni Colaneri, sărind în picioare, într-un acces de furie.

— Spune-le în seara asta, e mai bine, e mai bine pentru dumneata, — murmură Gaetano, mănuşarul, cu un ton răutăcios în glas.

— Dacă le spui, te vei linişti, — îl sfătui fratern Ninetto Costa.

— Adevărul, adevărul, — bîlbîi bătrînul avocat Marzano.

— Nu pot, — spuse încă o dată *l'assistito*, privind ferestrele și ușile.

Atunci cabaliștii, la un semn al marchizului Cavalcanti, s-au reunit în golul ferestrei ; lîngă *assistito* rămase numai Trifari, cu o față feroce, amenințătoare, care-i pusese pe umăr mîna lui grasă, scurtă și plină de păr roșu. Cabaliștii se sfătuiră îndelung ; discutau, în cerc, cu capetele unul lîngă altul, vorbindu-și aproape gură-n gură. Apoi, hotărîți, reveniră.

— Domnii aceștia spun că sînt fermi în intenția lor; ba chiar în dreptul lor, ca să aibă numerele, după atîtea sacrificii pe care le-au făcut, — vorbi, rece, marchizul Cavalcanti, — așa că *don* Pasqualino va rămîne aici, închis, pînă cînd se va hotărî să ne satisfacă dorințele întemeiate. De aici nu poți pleca ; de altfel doctorul Trifari, care nu se teme de nimic, îți va ține companie. Este inutil să faci scandal, cu atît mai mult cu cît vecinii nu ar auzi nimic ; și dacă din întîmplare *don* Pasqualino ar vrea să recurgă la autorități pentru a-și face dreptate, noi am pregătit o plîngere de escrocherie, cu martori și documente, care ar putea să trimită la închisoare douăzeci de *assistiti*. E mai bine așadar să pleci capul, de data asta, și să încerci să ieși cu fața curată, dîndu-ne numerele *adevărate*. Noi sîntem hotărîți. Pînă ce nu vom fi cîștigat, *don* Pasqualino nu iese de aici ; doctorul Trifari se va sacrifica să-i țină de urît. În cealaltă cameră se poate dormi în doi și e de mîncare pentru cîteva zile. În noaptea asta și mîine, cîte unul din noi, pe rînd, va veni, din patru în patru ore, să vadă dacă *don* Pasqualino s-a hotărît. Să sperăm să se decidă repede.

— Vreți să mă omorîți, — spuse *l'assistito*, cu o resemnare îngerească.

— Dumneata poți fi liber, dacă vrei. Îți dorim noapte bună, — încheie implacabil marchizul Cavalcanti.

Și cei șapte cabaliști nenorociți trecură prin fața acestui *assistito*, urîndu-i sarcastic noapte bună.

L'assistito stătea în picioare, lîngă masă, cu o mînă ușor sprijinită pe suprafața de lemn, cu o expresie de oboseală și de suferință pe față, privind cînd pe unul cînd pe altul, de parcă ar fi vrut să descopere pe vreunul mai cumsecade, care să-i spună un cuvînt de liberare. Dar dezamă-

girile dureroase înăspriseră inimile acelor oameni ; şi exaltarea stării lor de spirit îi împiedica să înţeleagă că făceau o greşeală. Treceau prin faţa uşii lui, salutîndu-l, adresîndu-i cîteva cuvinte reci, în chip de consolare, fără a-i vedea penibila expresie a chipului, implorarea din ochi.

— Noapte bună, *don* Pasqualino ; spiritele să te inspire, — spuse bătrînul avocat Marzano, dînd din cap.

— Cerem prea mult spiritelor — răspunse *l'assistito,* cu o mare melancolie în glas.

— Noapte bună ; dormi liniştit, — îi ură ironic mănuşarul, la care totul părea că devenise tăios, cuvîntul, glasul, figura.

— Tot asta îţi doresc şi eu, — răspunse enigmatic *l'assistito,* plecînd ochii, pentru a-şi ascunde pofta cruntă de răzbunare care-i străfulgerase ochii.

— Noapte bună, noapte bună, *don* Pasqualino, — murmură Ninetto Costa, cu un oarecare regret, fiindcă firea lui frivolă se opunea de fapt acelei drame. La revedere, pe curînd...

— Firește, murmură omul spiritelor, cu un uşor rînjet.

— Noapte bună, — îndrăzni să spună lustragiul Michele, care devenise şi el complice al acelei conspiraţii de domni, şi care părea înnobilat de o asemenea companie. Noapte bună, şi fii tare...

L'assistito nici măcar nu-i răspunse, nu se sinchisi nici să-i arunce o privire bietului cocoşat, care aparţinea plebei, şi de la care nu reuşea niciodată să obţină vreun ban.

— Pasqualino, vrei să ne dai aceste numere sigure ? — întrebă Colaneri, trecîndu-i pe dinainte, mereu înverşunat.

— Nu pot să le dau, aşa, cu forţa...

— Dumitale îţi arde de glumă, noi toţi sîntem prietenii dumitale, — ţîşni profesorul. Faci cum crezi, noapte bună.

— Noapte bună ; harul Domnului să vă aibă în pază, — murmură *l'assistito,* evlavios, amplificînd intensitatea mistică din glasul său.

— Dragă *don* Pasqualino, hai, arată-ne o intenţie bună, mai înainte de a pleca, — spuse cu o neaşteptată bunătate marchizul Cavalcanti, dă-ne numerele sigure şi închisoarea va dura numai pînă mîine dimineaţă, la cinci.

— Nu știu nimic, — spuse *l'assistito,* săgetîndu-l pe marchiz cu o privire de ură, deoarece tocmai nobilul domn îl vîrîse în acel joc nefericit.

Toți se adunară lîngă ușă, pregătiți de plecare, lăsîndu-i singur cu doctorul Trifari care, pașnic și rece, cu voința aceea de gheață de care fac uz răufăcătorii înnăscuți, în executarea faptelor lor nelegiuite, era într-un continuu du-te-vino dintr-o cameră în alta. *L'assistito,* care pînă atunci, în afară de o umbră care-i trecuse pe față, lăsîndu-și urma de plictiseală, de durere, și în afara expresiei umile și rugătoare din priviri, dăduse dovadă de destul curaj, cînd i-a văzut gata de plecare, cînd a simțit că va rămîne singur cu doctorul Trifari timp de mai multe ceasuri și chiar zile, poate săptămîni, și-a pierdut toată încrederea în propria-i putere și cu lașitatea omului închis, și-a întins brațele și a strigat :

— Nu plecați, nu plecați !

La strigătul acela sfîșietor, complicii acelei întemnițări s-au oprit ; și chipurile lor de judecători violenți au fost acoperite de o paloare neașteptată. A fost singurul moment din seara aceea infricoșătoare în care ei s-au gîndit că de fapt condamnau la o pedeapsă atroce o creatură umană, un creștin, un om ca și ei, a fost singurul moment în care au văzut toată gravitatea actului pe care-l comiteau, în semnificația lui legală și morală. Dar demonul jocului se instalase în sufletul lor, stăpînindu-i în întregime ; și toți, laolaltă, întorcîndu-se, l-au încercuit pe *assistito,* cerîndu-i în continuare numerele sigure, adevăratele numere pe care el le cunoștea și pe care pînă atunci nu voise să le dea. Și atunci, sufocat de emoție, înțelegînd că îndreptase împotriva lui arma cu care pînă atunci îi rănise el pe toți, cel care îi scufundase în apele unui naufragiu lent, cel care le luase sufletele și banii, în fața acelei îndărătnice și groaznice cruzimi pe care nimic nu o mai putea potoli, în fața acelui Demon pe care glasul lui îl evocase, în fața acelui Spirit al Răului, pe care, realmente, el îl servise, *l'assistito,* ca ultimul laș, simți o teamă nemaipomenită și începu să plîngă în hohote de copil.

Ceilalți, înmărmuriți, îl priveau buimăciți ; dar mai puternic, mai puternic decît toate voințele lor reunite era Demonul. Ora supremă a existenței lor sosise, atît pentru

cel bătrîn cît și pentru cel tînăr, pentru domn ca și pentru plebeu, ora tragică în care nimic nu poate să îndepărteze pe cineva de tragedie, cînd toate lucrurile ne împing la tragedie. Auzindu-l plîngînd, ca un copil, pe omul acela care-și ștergea lacrimile cu o batistă murdară, nici unul din ei nu a simțit nici un fel de milă ; toți au simțit și mai pătimașă, și mai acută dorința de a avea numerele de loterie, pentru a se salva de la ruina care le amenința existența. L-au lăsat plîngînd, cu lașitate, ca un prostănac fricos : și unul cîte unul, fără a face zgomot, au ieșit încet din casa aceea, care devenise o închisoare. El, continuînd să plîngă în hohote, își ciuli urechea ; auzi închizîndu-se ușa, lugubru, cu sunetul care capătă rezonanță în suflet. Trifari punea lanțuri și lacăte la ușă, sechestrîndu-se în închisoare cu noul prizonier, fără a se teme de nimic, nici de el, ca om, nici de spiritele pe care celălalt le-ar fi putut evoca. Fața cu părul roșietic, cînd apărea în cercul luminos al lămpii cu gaz, avea ceva animalic, ca cruzime și ca înverșunare în cruzime. Și reintrînd, doctorul respirase ușurat ; privise în jurul lui, ca și cînd plecarea tuturor cabaliștilor, prietenii lui, care l-au delegat să facă pe temnicerul, i-ar fi convenit. Acum venea și pleca din camera de alături aducînd și ducînd fel de fel de lucruri ; reveni îmbrăcat cu o haină veche, în locul pardesiului. *L'assistito* urmărea mișcările temnicerului său cu atenția cu care deținuții studiază singura lor companie. La un moment dat au schimbat o privire rece, dură, ca de la deținut la zbir.

— Vrei să fumezi ? — îl întrebase doctorul, dintr-un colț al camerei.

— Nu fumez, — îi răspunsese *l'assistito*, încet.

— Nu stai ? — îl întrebase pe *assistito*, pe șoptite.

— Mulțumesc, — îi răspunsese acesta, lăsîndu-se să cadă pe un scaun.

— Vrei să dormi ?

— Nu, mulțumesc.

Doctorul se așeză și el, lîngă masă, punîndu-și o mînă pe ochi, vrînd parcă să se ferească de lumină. Tăcere adîncă în noapte. Afară, încetase și ploaia. Înăuntru, lunga și neagra veghe abia începea.

. . . . . .

XV

IUBIREA DINTRE BIANCA MARIA

Cavalcanti și Antonio Amati devenise și mai intensă și mai dureroasă. Mai mult, amărăciunea lor tainică adăuga o oarecare atrăgătoare savoare de lacrimi în pasiunea lor; ceea ce fusese o idilă între inocenta și pioasa copilă de douăzeci de ani și bărbatul de patruzeci de ani, căpăta trăinicia și profunzimea de dramă. Candid, cu naivitatea inimilor care iubesc pentru prima oară, ei visaseră să-și trăiască viața împreună, ținîndu-se de mînă, pe drumul pe care urmau să-l facă; dar în fiece clipă se ridica între ei figura ostilă a lui Carlo Cavalcanti.

În vara aceea blestemată care tulburase spiritul bătrînului marchiz de Formosa, situația celor doi îndrăgostiți se înrăutățise odată cu crescînda morbiditate a bătrînului nobil. Nu se poate trăi fără griji și consecințe lîngă o infirmitate fizică și morală, în ciuda egoismului, în ciuda indiferenței; dar nici Bianca Maria și nici Antonio Amati nu erau egoiști sau indiferenți. Nu reușeau să se desprindă de contactul moral cu Carlo Cavalcanti; nu reușeau să se concentreze, să se lase absorbiți de afecțiunea lor profundă. Febra morală ca și cea materială provoacă în aer o miasmă, o căldură infectă, dezechilibrînd elementele atmosferei respirabile, infestînd-o, ușor sau greoi, încît și cei mai sănătoși i se supun, oprimați, sufocați.

Ei erau cinstiți, buni și milostivi, cu sufletul atît de pur invadat de iubire încît nici un acid, oricît de puternic, nu putea să le distrugă acest metal nobil; dar aerul era intoxicat, în jurul lor, de morbul moral al lui Carlo Cavalcanti, iar ei trăiau cu greu acum în mediul acela. Vară blestemată! Deși doctorul Antonio Amati recursese la toate mijloacele de convingere, nu-l putuse convinge pe marchizul Carlo Cavalcanti să-și trimită fata suferindă într-o vilegiatură la țară; mai puternică decît orice convingere și decît orice furie, era înverșunarea viciatului jucător îndîrjit, care își considera fata o posedată de spirite, inspiratoare de numere de loto și o tortura, ca să intre în

transa pe care creierul lui răvășit de bătrîn nebun căuta să o evoce.

Cînd doctorul, disperat, furios, insista, marchizul, care nu se mai rușina să-i ceară bani cu împrumut, promițînd mereu că-i va restitui, marchizul lua un ton de orgoliu lezat, iar medicul intimidat, în fond, de aerele bătrînului, înceta să mai insiste, plănuind un nou atac, într-un moment mai potrivit. Odată îl convinsese pe Carlo Cavalcanti să plece și el, împreună cu fiica, descriindu-i prospețimea sănătoasă a vechii lui case de la țară ; și marchizul era aproape pregătit să plece. Dar se pare că s-ar fi informat ; în localitatea aceea nu exista nici un sediu de loto, trebuia să scrie sau să telegrafieze la Campobasso ; și chiar și telegraful era într-un alt tîrg din apropiere ; erau dificultăți enorme, pentru a putea juca acolo, un bilet ; și poate în serile acelea s-a simțit mai mult decît oricînd legat de Napoli, și de grupul lui de jucători, ca și de agenția de loto a lui don Crescenzo. Refuză, categoric, fără discuții. Fata se resemnă în fața acelei voințe ; i se supusese totdeauna, fiindcă nu știa să se revolte. Amati tremura de mînie chiar și împotriva ei ; dar, îndată, îl copleșea o imensă milă.

Sărmana creatură nevinovată și suferindă se stingea văzînd cu ochii ; nu mai putea suporta răzvrătirile îndrăgostitului ei, îl privea cu ochii uimiți și dureroși, atît de intens, încît el îi ierta supunerea filială. Ce vară blestemată ! În fiecare an, doctorul își păstrase obiceiul plin de duioșie de a trăi o lună la țară, lîngă mama lui, blînda bătrînă țărancă, avînd cele mai simple ocupații, odihnindu-se, necitind nimic, neprimind vizite, nefăcînd vizite, rămînînd tot timpul cu mama lui, vorbind dialectul țărănesc, refăcîndu-și în mediul rustic forțele morale și fizice.

Ei bine, în vara aceea, legat de lanțul acelei iubiri, amînînd din zi în zi plecarea la Molise, simțind toată mîhnirea acelei întîrzieri, pălind ori de cîte ori îi sosea o scrisoare, de la mama lui, dictată administratorului de la fermă, o scrisoare plină de chemări melancolice, doctorul rămăsese la Napoli, nemulțumit de el și de ceilalți, adorîndo pe Bianca Maria și urîndu-l pe marchizul Cavalcanti. Inocenta creatură ale cărei vise erau tulburate de halucinațiile tatălui ei se vlăguia pe zi ce trecea, fără ca medicul să o poată

vindeca. Obținuse doar învoirea, oferindu-și trăsura, ca Bianca Maria să facă plimbări lungi cu trăsura, pe țărmul mării, pe colinele încîntătoare care înconjoară cu o rară frumusețe orașul Napoli ; bătrîna Margherita o însoțea și, uneori, chiar și doctorul îndrăznea să iasă cu tînăra fată.

Cînd afla de așa ceva, marchizul Carlo Cavalcanti încrunta sprîncenele și străvechiul sînge al familiei lui îi clocotea în vene, îmboldindu-l să-l pedepsească pe îndrăznețul plebeu care-și asuma comportamentul unui logodnic față de o fată de origină nobilă : dar se liniștea, atîtea tranzacții făcuse și continua să facă, tot mai multe, cu orgoliul, cu prestigiul și chiar cu onoarea ! De altfel, toți spuneau că doctorul Amati o va lua de soție în curînd pe tînăra marchiză Cavalcanti ; toți o spuneau, cu un zîmbet de compasiune pentru fată, ca și cum medicul ar fi făcut o operă caritabilă, chiar providențială, căsătorindu-se cu ea. Acolo sus, în pădurea de la Capodimonte, atît de verde și plină de copaci seculari, de pajiști care străluceau de flori, acolo jos, de-a lungul drumului spre Posillipo care coboară spre fumegîndele coline Flegrèi [1], idila celor doi îndrăgostiți reîncepea, în fața etern frumoasei naturi napolitane, în atîta suavitate de linii și culori.

În razele soarelui, în aerul proaspăt, obrajii delicați și palizi ai fetei se colorau cu un subțire văl trandafiriu, ca și cum bietul sînge debil ar fi circulat mai iute. Ea zîmbea, din cînd în cînd, dînd capul pe spate ca să se îmbete de aerul pur ; ajungea chiar să rîdă, arătîndu-și dinții albi și gingiile trandafirii, decolorate din cauza anemiei. Medicul, redevenit copil, glumea și rîdea cu ea, privind-o în ochi, luîndu-i mîinile în ale lui, umplîndu-i brațele cu flori de cîmp ; uitau de bătrîna Margherita, care uita și ea de ei, așezată pe iarbă, în toropeala pe care o dă bătrînilor aerul binefăcător al verii ; dar erau atît de intens afectuoși și atît de cast afectuoși, împreună, încît uitarea nu era un păcat. Fata se întorcea acasă, entuziasmată de lumină, de soare, de iubire, cu brațele încărcate de flori, cu nările roșii dilatate care mai respirau, amplu, aerul pur; dar îndată ce trăsura intra pe străzile orașului, zîmbetul ei

[1] *Campi Flegrèi*, coline formate din cratere stinse cu circa patru secole în urmă, prezintă unele fenomene de vulcanism (n. tr.).

tineresc se topea, şi cînd trăsura intra în gangul întunecat al palatului Rossi, ea pleca umilită capul.

— Ce ai ? Ce ai ? — o întreba doctorul neliniştit.

— Nimic, — răspundea ea, cu răspunsul grav al disperaţilor timizi, care îşi ascund disperarea.

Ea suia încet, încet spre casa pustie şi tristă : în pragul uşii mai avea un surîs pentru Antonio Amati şi intra, cu un pas hotărît, de parcă ar fi depăşit o spaimă, un dezgust. Adesea, Carlo Cavalcanti o întîmpina cu o furie rece, sau cu chipul tulbure, modificat de orele lui rele de patimă. Şi ea tremura, fiindcă numai înfăţişarea aceea şi făcea să-i dispară sîngele din obraji, făcea să-i dispară toată incantaţia idilei de iubire, toată mîngîierea soarelui şi a dragostei.

Cînd intra în salonul cel mare, punînd timid pe un colţ al măsuţei buchetul bogat de flori de cîmp, bătrînul nobil o întreba cu aviditate, cu nelinişte, despre drumul pe care-l făcuse şi ce văzuse. Bianca răspundea cu glas stins, în fraze foarte scurte, întorcînd capul în altă parte ; dar el insista, voia să ştie tot ce văzuse. Acum orice viziune a fiicei lui îl umplea de incertitudine, de curiozitate, de grijă, căutînd încontinuu, în ceea ce ea vedea, sursa mistică a cifrei ; a numărului. Acum el o credea o *assistita ;* mult mai *assistita* decît *don* Pasqualino, pentru că era o pură, era o copilă, o copilă nevinovată, inconştientă. Ea nu ştia nimic, dar era sigur o *assistita ;* nu văzuse spiritul, în noaptea aceea fatală plîngînd şi salutînd ? Şi el continua să-i pună întrebările lui insistente, extravagante, obligîndu-şi copila să-l urmărească în extravaganţe.

— Ce ai văzut, ce ai văzut ? — era întrebarea chinuitoare a acelui jucător, care uita că îi este tată.

Ah, cum dispărea frumosul vis de iubire, cu lumina lui, cu bucuria lui, lăsînd-o înconjurată de umbrele sufocante ale casei goale, alături de bătrînul nebun care delira înfricoşător, impunîndu-i îngrozitoarele fluctuaţii ale delirului său ! Şi, în afară de asta, ori de cîte ori pronunţa duios numele lui Antonio Amati, salvatorul, prietenul, iubirea ei, marchizul Cavalcanti se înroşea de furie. Înţelegea : tatăl său ajunsese să-l urască din adîncul inimii pe Antonio Amati tocmai pentru serviciile pe care acesta i le făcuse şi încă i le făcea, cu o ură pe măsura recunoştinţei

pe care i-o datora. În momentele acelea fizionomia lui Cavalcanti devenea atît de dură, atît de feroce, încît Bianca Maria se îngrozea ; şi inima ei se împărţea între puternicul respect filial şi pasiunea pentru Amati. Odată, cînd Margherita, în prezenţa lui Cavalcanti, s-a referit la unele zvonuri despre căsătoria tinerei marchize cu doctorul, marchizul s-a înfuriat la culme şi a urlat un *nu* atît de sălbatec, încît slujnica şi-a astupat urechile, terorizată.

— Şi totuşi domnişoara va trebui să se căsătorească într-o zi, — reluă ea timid şi matern, — mai bine cu doctorul, decît cu un altul...

— Am spus *nu*, — repetă, încruntat, marchizul.

De atunci, el a început să vorbească şi mai original şi mai extravagant. Printre atîtea incoerenţe mistice şi spirituale în care îi rătăcea fantezia, discutînd cu fiica lui, el revenea, din cînd în cînd, la un gînd dominant ; la iubirea ei, socotită ca o pată, ca un păcat, ca o impuritate indelebilă a sufletului şi a trupului. Auzind injuriile, cu care el îi pîngărea iubirea, fata se înroşea adesea, în puritatea ei ; şi atunci el făcea elogiul castităţii care menţine inima într-o stare de graţie, care permite ochilor omeneşti viziuni supraomeneşti, care face să treacă viaţa într-o stare nespus de suavă de vis. Se exalta, blestema iubirea ca pe o sursă a tuturor josniciilor, a tuturor relelor, a tuturor durerilor, gura i se schimonosea sub acest flux impetuos de blestemăţii, şi Bianca Maria îşi ascundea capul în mîini, ca şi cum toate injuriile tatălui ar fi lovit-o direct în faţă.

— Mama era o femeie sfîntă şi te-a iubit... — observă ea, într-o zi, căindu-se imediat de îndrăzneală.

— Din cauza acestei iubiri a şi murit... — răspunse el, negru, vorbindu-şi parcă sie însuşi.

— Şi eu aş vrea să mor ca ea... — murmură copila.

— Vei muri blestemată, blestemată de mine, înţelegi ? — strigă el, ca scos din minţi. Va fi vai de fata unor Cavalcanti care-şi pîngăreşte inima cu o iubire pămînteană ! Vai de copila care preferă hidoşenia vulgară a pasiunii umane, elevaţiei prea pure a vieţii spirituale !

Bianca îşi plecă ochii, fără să-i răspundă, simţind tot mai mult apăsarea acelei mîini de fier asupra vieţii ei care trebuia să o doboare şi să o distrugă. Nu îndrăznea să-i

mărturisească iubitului asemenea scene ; numai rareori, eliberîndu-se pentru o clipă de sub fascinația respectului cu care o domina tatăl ei, îi repeta lui Antonio disperată :

— Ia-mă de aici, ia-mă de aici !

La rîndul lui, Antonio își pierduse calmul ; plănuise și el răpirea, luarea copilei de acolo ca pe o prietenă a lui, ca pe o prietenă adorată, smulgerea ei din coșmarurile oribile, ale unei vieți care devenise pentru ea o agonie cotidiană. Da, o va lua pe sărmana victimă din mîinile călăului său inconștient, o va răpi din mediul acela viciat, de mizerie, de nebunie, aducînd-o în casa lui, în inima lui, apărînd-o de toate nebuniile, împotriva tuturor furtunilor ; marchizul Cavalcanti va rămîne singur, să se lupte cu patima lui, și nu va mai tîrî în abisul disperării, în care el însuși se scufunda, o sărmană creatură, bună, blîndă, nevinovată. În fiecare zi, această dorință de salvare creștea în inima lui Amati, pînă într-atît, încît devenise arogant ; și întîrzia să-i vorbească despre acest plan, pentru ca visul frumos să devină realitate. Grav, solemn, îi promisese Biancăi Maria, în seara aceea dureroasă în care ea îi mărturisise tot misterul familiei ei ; și un om de onoare trebuia să-și respecte promisiunea făcută, fie în extazul fericit, fie în momentele supreme, de dureroasă deprimare. Amîna : și între timp, zilele se scurgeau ; și cînd era mai hotărît să-i ceară lui Cavalcanti mîna fetei lui îl oprima o incertitudine. Simțea vag că acel cuvînt avea să fie decisiv ; și că după ce-l va fi rostit, viața lui se va schimba într-un fel sau altul ; putea să se rezolve în bine sau în rău ; binele îi era necesar, nu se putea lipsi de el, răul i se părea insuportabil. Dar, pe neașteptate, un eveniment grav l-a făcut să se hotărască.

Marchizul Cavalcanti, în fluctuațiile nebuniei lui, păstrase totuși mistica reverență a familiei, și în fiecare vineri petrecea ore întregi în rugăciuni, în capela lui, în fața Fecioarei Îndurerate, cea cu inima străpunsă de spade, în fața acelui *Ecce Homo* în mărime naturală, sîngerînd tot, cu fruntea încununată cu spini, și coastele străpunse. Cu acea credință a meridionalilor plină de elan, dar învinsă totuși de o rețea densă de vulgaritate care o menține cu picioarele pe pămînt, el amesteca încontinuu divinitatea

cu toate complicațiile pămîntene ale patimei lui ; și cînd și cînd, în momentele de disperare, o făcea responsabilă de propria-i ruină.

— Tu ai îngăduit-o, tu ai îngăduit-o, Iisuse Cristoase al meu ! — striga marchizul în rugăciunile lui.

Dar în zilele teribile, credința lui devenea și mai acuzatoare, nedreaptă și sacrilegă.

— Tu ai vrut să fie așa, Isuse, tu ai vrut !... — blestema el, cu lacrimile care îi ardeau ochii, cu glasul sufocat.

Ba chiar, într-o seară, în timp ce Bianca Maria credea că tatăl ei ieșise, trecînd prin fața ușii capelei, auzi de acolo cuvinte întrerupte de mînie, și de vaiete ; înaintă și vîrîndu-și capul își văzu tatăl îngenuncheat, cu brațele în jurul statuii *Ecce Homo* și-l auzi văitîndu-se de soarta lui, cînd cu exclamații, cînd cu blesteme, înjurînd toate numele divinității cu vorbe nelegiuite, căindu-se imediat, cerînd iertare pentru jignirile nedrepte și păgîne ; în cele din urmă, cuprins din nou de o furie nestăpînită, se desprinse de statuia sfîntă cu dispreț, proferînd cuvinte de amenințare. În delirul lui, îl amenința pe Iisus Cristos legat de coloană, că o să-l pedepsească, o să-l pedepsească, dacă în săptămîna viitoare nu va dispune să cîștige la loterie o mare sumă de bani. Bianca Maria, înmărmurită, nemaiînțelegînd limita extremă la care ajunsese nebunia nelegiuită a tatălui, fugi, ascunzîndu-și fața în mîini ; și închisă în camera ei, se rugă toată noaptea pentru ca erezia inconștientă a tatălui ei să nu fie pedepsită. De la o vreme se încuia mereu noaptea, pentru a-și feri odihna din timpul nopții de impulsurile tatălui, care voia să o oblige să evoce spiritul, care îi vorbea despre aceste fantome ca de niște persoane vii, care o persecuta, în fine, oră de oră ținînd-o în coșmarul acela înspăimîntător. În ciuda singurătății și a liniștei din camera ei dormea puțin, pentru că nervii ei, încordați, tresăreau la cel mai mic zgomot ; pentru că se temea ca nu cumva tatăl ei să bată la ușă, sau să încerce să o deschidă cu altă cheie, ca să o convingă să-i ceară numerele spiritului care o veghea. În timp ce aținea, într-o stare de semiconștiență, din care o trezea cel mai vag fîșîit, ea tresărea ca și cum ar fi chemat-o niște glasuri,

privea atent în întuneric, aşteptînd parcă să vadă un spirit, apărut lîngă pat ; şi de cîte ori nu s-a ridicat, îmbrăcată sumar, desculţă, alergînd pe podea, deoarece i se părea că o mînă uşoară i-ar fi atins fruntea şi i-ar fi mîngîiat părul !

Şi într-o noapte, o noapte de sîmbătă, în starea de semiveghe, l-a auzit pe tatăl ei plimbîndu-se în sus şi în jos prin casă, trecînd de mai multe ori prin faţa uşii ei, stăpînit de stările furioase ale sufletului său, într-un continuu tumult ; şi în şoaptă, invocă pentru el binecuvîntarea cerului, binecuvîntarea care părea să-l fi părăsit pentru totdeauna. Dar în timp ce adormea din nou, un zgomot bizar şi surd o trezi, de-a binelea ; se auzea ca şi cum ar fi fost tîrît un corp foarte greu, făcînd să duduie uşile, ferestrele şi podelele, cu un zgomot surd, neobişnuit. Din cînd în cînd misteriosul zgomot dispărea, se potolea : după o pauză de cîteva minute reîncepea, mai puternic şi totodată mai prelung. Rămăsese ridicată pe perne, pironită acolo de o mînă de fier ; ce se întîmpla dincolo ? Ar fi vrut să ţipe, să sune clopoţelul, să strige pe cineva, dar zgomotul acela o amuţea ; rămase tăcută, trecînd-o o sudoare rece, cu toată încordarea nervilor concentrată în auz. Zgomotul, parcă de cutremur, se apropia, din ce în ce mai aproape, de uşa ei şi ea, în beznă, îşi împreună mîinile, strînse pleoapele cît putu de tare, ca să nu vadă, rugînd pe Dumnezeu să o ajute să nu vadă. Odată cu tîrîtul acelui corp greu şi nesigur, auzi o respiraţie gîfîită, ca a cuiva care săvîrşeşte o acţiune neobişnuită ; şi apoi, o izbitură puternică, de parcă cineva ar fi lovit uşa camerei ei cu o catapultă. Crezînd că uşa ei se deschisese cu violenţă, a căzut din nou pe perne, nemaiauzind nimic, nemaivăzînd nimic, căzînd total în nesimţire, nemairezistînd. Mai tîrziu, mult mai tîrziu, şi-a revenit ; îngheţată, nemişcată, şi-a ascuţit auzul, dar nu a perceput nimic, mult timp, şi în confuzia aceea, care în fantezia ei se forma între realitate şi vis, i s-a părut că tot ceea ce auzise nu fusese decît o viziune lugubră, ce o persecutase cu teroarea ei. Visase, aşadar, acel bizar cutremur, şi respiraţia aceea grea, şi izbitura în uşa camerei sale. Dimineaţa, după ce se odihnise

cîteva ceasuri, s-a trezit mai liniştită, şi după ce şi-a rostit rugăciunea, s-a dus în camera tatălui ei, aşa cum obişnuia să facă în fiecare dimineaţă, pentru a-i ura bună dimineaţa. Dar nu l-a găsit, iar patul era neatins. De cîtva timp, marchizul Cavalcanti cînd şi cînd nu se mai întorcea acasă, şi alarmarea ei şi a servitorilor, la primele întîrzieri, fusese foarte mare ; dar cînd marchizul de Formosa revenise, îi certase cu vehemenţă pe cei ce-l căutaseră, spunînd că nu tolera inchiziţii, şi că el făcea ceea ce-i plăcea. Totuşi, ori de cîte ori afla că el îşi petrecea nopţile în afara casei, Bianca Maria se neliniştea ; era bătrîn, era extravagant, nebunia lui îl punea în contacte primejdioase, îl făcea credul şi vulnerabil ; se temea mereu să nu cadă victimă unui pericol neaşteptat, într-una din nopţile acelea, pe stradă, în vreo dubioasă întîlnire a cabaliştilor. Tremură şi în dimineaţa aceea ; şi trecu în celelalte camere, gîndindu-se din nou dacă totul nu se lega cu vreun mister atroce. Dădu de Giovanni care făcea curăţenie cu toată grija.

— Nu s-a întors, az' noapte marchizul ? — îl întrebă, cu o prefăcută dezinvoltură.

— S-a întors ; dar a ieşit foarte devreme, — răspunse servitorul.

— Nu a dormit acasă... cred... — murmură, plecîndu-şi privirea.

— Nu, excelenţă, — acceptă bătrînul servitor.

Între timp sosi şi Margherita şi-i şopti ceva în grabă soţului ei, care consimţi şi dispăru în bucătărie.

— L-am rugat pe Giovanni ca în dimineaţa asta să scoată el apa din puţ, explică bătrîna servitoare. În dimineaţa asta nu am putere.

— Sărmana, te oboseşti prea mult, — observă miloasă Bianca Maria, cu ochii plini de lacrimi.

— Sînt cam bătrînă ; dar pentru dumneavoastră aş face orice, excelenţă — spuse credincioasa slujnică, cu un glas matern. Dar nu ştiu ce are găleata, în dimineaţa asta ; este atît de grea, încît nu pot să o trag sus ; l-am rugat pe

Giovanni, care are mai multă putere, să o ridice în locul meu.

Și amîndouă s-au dus dincolo, pentru că Margherita ținea la onoarea de a-i pieptăna ea părul și a-i împleti frumoasele și bogatele cozi negre. Dar și pieptănatul a fost întrerupt de Giovanni, care, neîndrăznind să intre, o chemă afară pe Margherita și vorbiră ceva numai între ei, în timp ce Bianca Maria aștepta cu părul negru despletit pe capotul alb. Margherita se întoarse, tulburată și tremurînd, și începu s-o pieptene.

— Ce este ? — întrebă Bianca Maria.

— Nimic, nimic, — murmură, în grabă, servitoarea.

— Spune-mi, ce este ? — insistă cealaltă, privind-o pe bătrînă.

— Vreau să spun că nici Giovanni nu a putut să ridice găleata.

— Ei bine ?...

— Govanni spune... spune că ar fi în ea ceva greu...

— Ceva greu ?

— L-a chemat pe Francesco, omul de serviciu... o vor trage sus împreună... poate vor reuși să biruie greutatea...

— Ce greutate ? — bîlbîi fata, devenind palidă, ca moartă.

— Nu știu, domnișoară... nu știu, — spuse bătrîna, încercînd să continue să o pieptene.

— Nu, — spuse fata cu hotărîre, îndepărtîndu-i mîna cu pieptenele și adunîndu-și părul pe cap cu acele. Nu, să mergem dincolo.

— Excelență, excelență, ce să facem acolo ? Sînt cei doi, Giovanni și Francesco... să rămînem aici.

— Să mergem acolo, — insistă fata, îndreptîndu-se spre bucătărie.

Bătrînul Giovanni și Francesco, omul de serviciu, cu mînecile suflecate, trăgeau funia cu toată puterea ; și funia se ridica cu o mișcare imperceptibilă, cu un scîrțîit, de parcă s-ar fi rupt în fiecare clipă.

Dar atît pe chipul bătrînului servitor Giovanni cît și pe fața lui Francesco, în afară de impresia unui efort imens

pe care-l făceau, se citea și o mare spaimă. Din cînd în cînd, cu șoldurile obosite și cu brațele înțepenite, se opreau din tras, schimbînd între ei o privire speriată. Din pragul bucătăriei, înfășurată în capotul alb și cu părul aproape desfăcut, Bianca Maria îi privea în efortul lor, în timp ce Margherita, slujnica, la spatele ei, o ruga, în șoaptă, să plece de acolo, dacă ținea la sfînta Fecioară, să plece, pentru numele lui Dumnezeu.

— Dar, în sfîrșit, ce poate fi ? — întrebă cu fermitate Bianca Maria, adresîndu-se celor doi bărbați, ale căror forțe slăbeau din cauza spaimei.

— Ce pot să vă spun, excelență ? — mormăi Giovanni — această greutate nu e ceva curat...

Dar în timp ce toți țineau privirea ațintită asupra puțului, într-o nerăbdare disperată, avînd toată încordarea nervoasă a acelei așteptări și toată groaza necunoscutului, *greutatea* pe care cei doi oameni o trăgeau sus se lovi cu zgomot de două ori pe dreapta și pe stînga peretelui puțului : și zgomotul greu și surd se repercută în inima Biancăi Maria, deoarece era identic cu acela pe care-l auzise în timpul nopții. Un țipăt de spaimă îi ieși din gură și ea strînse pumnii, pînă a-și băga unghiile în carne, pentru a sufoca în fața servitorilor teroarea. Dar încă o dată, cu un zgomot și mai puternic, și mai aproape, se auzi cum *greutatea* aceea bătea în pereții puțului.

— E aproape de suprafață, — spuse omul de serviciu înfricoșat.

— E aproape, — repetă Giovanni, consternat.

Și la spatele Biancăi Maria care nu-și putea stăpîni nervii excitați, Margherita se ruga, încet, tremurînd :

— Fecioară Maria, ajută-ne ; sfîntă Fecioară, salvează-ne !

Dar ceea ce apăru pe marginea puțului, clătinîndu-se, mișcîndu-se, cu funia găleții care i se învîrtea de trei ori în jurul gîtului, și cu lanțul găleții care îi atîrna pe piept, o făcu să urle de groază. Era un trunchi de om, din a cărui frunte picura apă și sînge pe chipul îndurerat, cu toracele gol, din care se scurgeau șiroaie de apă și sînge din coastele rănite. În ochi avea sînge și lacrimi, și chipul și pieptul

aveau o culoare lividă, aidoma trupului morților. Urlînd de groază, Francesco și Giovanni fugiră, strigînd ajutor, ajutor ; la rîndul lor, cele două femei, stăpîna și slujnica, țipînd de groază, au fugit în salon, ținîndu-se în brațe, una cu fața ascunsă pe pieptul celeilalte, neîndrăznind să ridice capul, obsedate de oribila viziune a unui cadavru. Și trunchiul livid, sîngerînd pe chip și pe piept și pe brațele captive, cu expresia dezolată a ochilor lui, a gurii întredeschise ca pentru un suspin, picurînd apă și sînge, rămase sprijinit pe parapet, legat de funie, și de lanț. Omul de serviciu și servitorul se repeziseră pe scară, strigînd că la ei era un mort, un mort ucis ; și îndată pe scară, la intrarea în palatul Rossi, în jur, se răspîndise vestea că în puțul palatului Rossi fusese găsit cadavrul unui om asasinat.

Toți își deschiseră ușile caselor, toți erau la ferestre ; dar redarea confuză și cutremurătoare făcută de Francesco și Giovanni îi îngrozise pe toți într-atît, încît nimeni nu îndrăznea să pătrundă în casa deschisă a marchizului Cavalcanti și în bucătăria unde zăcea cadavrul părăsit. În salon, cele două femei rămăseseră strînse una de alta, tremurînd, în timp ce Margherita căuta să se stăpînească din dragoste față de stăpîna ei, al cărei corp, îl simțea în brațe, cînd moale, parcă lipsit de viață, cînd țeapăn, ca într-o convulsie nervoasă. Dar zarva enormă din palat, de la poarta cea mare de la intrare ajunse și în casa doctorului, mereu îngrijorat în expectativa unei catastrofe ; scoțînd capul pe fereastră, văzuse lume peste tot, ajungînd pînă la el ecoul confuz că fusese găsit un mort, asasinat în puțul palatului Rossi și că mortul se afla în bucătăria casei lui Cavalcanti. Tocmai atunci, Giovanni, gîndindu-se la cele două femei lăsate singure, căindu-se de toată gălăgia aceea și înțelegînd că tot scandalul s-ar fi răsfrînt asupra familiei Cavalcanti, urcă scările :

— E adevărat că este aici un mort ? — îl întrebă Amati, nereușind să ascundă, cu toată energia lui, tulburarea care-l stăpînea.

— E adevărat, excelență, — spuse servitorul, cu disperarea în ochi și în glas.

— Cine l-a văzut ?

— Toţi, excelenţă.

— Cine, toţi ? Chiar şi domnişoara ?

— Chiar şi domnişoara.

Doctorul îi aruncă o privire teribilă şi intră în casa fatală, unde simţise din primul moment în care pusese piciorul o suflare tragică, unde toate ciudăţeniile păreau posibile. Umblă prin toate camerele ca un nebun, în căutarea fetei, şi o găsi aşezată pe un fotoliu în salon, atît de palidă, atît de rătăcită şi atît de mută, încît biata Margherita, speriată, stătea în genunchi în faţa ei, ţinînd-o de mîini, rugînd-o să-i spună un cuvînt, numai un cuvînt. Bianca Maria îl privi pe Amati şi păru că nu-l recunoaşte, rămînînd rece şi inertă, fixă în expresia ei de spaimă.

— Bianca ! — spuse medicul, cu blîndeţe.

Ea continuă să tacă.

— Bianca ! — repetă el, mai tare.

Şi îi luă mîna ; la contactul acela uşor, ea fremătă, scoase un strigăt, şi reveni la starea dinainte.

— Scumpa mea, scumpa mea, vorbeşte, plîngi, — îi sugeră el, privind-o magnetic, căutînd să-i impună voinţa, forţa, curajul.

Şi deodată, ca şi cum voinţa aceea şi forţa aceea i-ar fi deschis buzele, ea începu să strige :

— Mortul, mortul, luaţi mortul de aici !

— Acum, acum, nu te teme, îl luăm acum, linişteşte-te, — spuse medicul.

— Mortul, mortul, — striga ea, cu faţa în mîini, convulsiv. Vă rog, luaţi-l de aici, sau mă va lua el pe mine. Nu mă lăsa cu el, te implor, dragul meu, dacă mă iubeşti !

Cu o privire, doctorul o încredinţă pe fată Margheritei şi, urmat de Giovanni, se duse în bucătărie : în anticameră erau două sau trei persoane care se gîndeau să-l cheme pe comisar, sau pe portar, pe portăreasă, pe servitoarele din casa Fragalà şi din casa Parascandalo, pe Francesco, omul de serviciu, dar nici unul dintre cei de faţă, deşi primul era doctor, n-a îndrăznit să intre în bucătă-

rie ; l-au lăsat pe Amati să intre singur, aşteptînd afară, în tăcere, copleşiţi din nou de o mare teamă. Medicul, deşi obişnuit cu cadavrele, impresionat de catastrofa aceea care îl rănea atît de intim, demoralizat la gîndul consecinţelor ei, intră în bucătărie pradă unei profunde tulburări, pe care vederea acelei frunţi însîngerate, a acelor ochi înlăcrimaţi, a acelor mîini legate şi sîngerînde, a acelui tors livid, rănit şi însîngerat, au intensificat-o peste măsură. Dar îşi recăpătă sîngele rece al omului de ştiinţă, obişnuit cu moartea, şi apropiindu-se, văzu pe capul acela o coroană de spini ; şi cu stupefacţie înţelese totul. Era *Ecce Homo.*

Jumătatea de statuie de lemn, care îl reprezenta în mărime naturală pe Divinul Mîntuitor legat de coloană, sculptată şi pictată magistral, avea întru totul oribilul aspect al cadavrului însîngerat ; şi cum apa din puţ, în care fusese scufundată statuia, spălăcise culoarea pielii şi roşul aprins al sîngelui, o făcuse să apară în dubla magică înfăţişare de făptură asasinată şi înecată. Descoperind farsa aceea lugubră, amestecul de cruzime şi de grotesc, doctorul Amati simţi o strîngere de inimă şi dominîndu-şi stupefacţia, omul puternic din el se gîndea numai la imensa amărăciune a Biancăi Maria, bolnavă, îndurerată, rănită poate de moarte, din cauza unei nelegiuite, mistice şi puerile nebunii, în care rătăcea marchizul Cavalcanti. Trebuia să o ajute cît mai repede.

— Este *Ecce Homo,* — spuse scurt, ieşind din bucătărie spre toţi cei ce îl aşteptau.

— Ce spuneţi dumneavoastră, excelenţă ! — strigă Giovanni, pradă aceleiaşi stupefacţii, intensificată de durerea de a asista la un asemenea sacrilegiu.

— Este *Ecce Homo* — repetă el, privindu-i pe toţi cei de faţă, rece, cu aerul lui impunător care nu admitea nici o replică. Duceţi-vă în bucătărie, ştergeţi-l şi puneţi-l din nou în capelă.

Oamenii se consultară din priviri, revenindu-şi din teroarea morţii, cuprinşi însă de oroarea acelui ultragiu adus divinităţii.

— După aceea, chemați-l pe preot să-l binecuvinteze, — mai spuse doctorul, cunoscînd inima poporului napolitan.

Și intră în salon. Tînăra era tot în fotoliu cu mîinile pe ochi, murmurînd mereu, singură :

— Mortul, mortul, scumpul meu, spune să fie dus cît mai departe...

— Nu era nici un mort, draga mea, — zise el, cu blîndețea care-i provenea dintr-o infinită milă.

— Ba da, da, era... — murmură ea, melancolică, dînd din cap, ca și cînd nimic nu putea să o convingă de contrariu.

— Nu era nici un mort, — replică el, serios, simțind nevoia să-i liniștească rătăcirea rațiunii.

Și încercă să-i ia mîinile de la ochi ; dar ele se înțepeniră acolo și o expresie de chin se întipări pe fizionomia fetei.

— Privește-mă o clipă, Bianca Maria, — îi murmură el cu glasul insinuant.

— Nu pot, nu pot, — spuse ea, cu glas trist și misterios.

— Și de ce ?

— Pentru că aș putea vedea mortul, iubirea mea, iubirea mea, — spuse ea, mereu cu acel fior de adîncă tristețe care înlăcrima ochii doctorului.

— Draga mea, îți jur că nu există nici un mort, — îi repetă încă o dată cu insistența tandră cu care te adresezi unui copil bolnav.

Între timp, încerca să-i găsească pulsul, pentru a-i simți pulsațiile, temperatura pielii. Era un fenomen ciudat, în timp ce fata părea aproape în delir, mîna era de gheață și vibrațiile pulsului erau lente, slabe. El avu o strîngere de inimă, ca și cum lipsa de viață și de putere a bietei fete îi dovedea o decadență continuă, invincibilă. Ar fi vrut să deslușească acel morb straniu, în care tot sîngele părea să se fi vlăguit și în care toți nervii fremătau într-o foarte ascuțită sensibilitate ; dar inima lui o iubea

prea mult pe Bianca Maria, pentru ca știința lui să-și păstreze luciditatea. Nu mai găsea, nu găsea secretul sîngelui ei vlăguit și al nervilor ei într-o vibrație continuă ; înțelegea, doar, și destul de confuz, că organismul ei se mistuie de slăbiciune și de sensibilitate acută ; nu se mai gîndea nici la medicamente, nici la remediile excepționale, se gîndea, și destul de confuz, că el trebuia să-și salveze iubirea, cu orice chip, și nimic altceva.

Ah, da, trebuia să o smulgă imediat din ghearele dementului aceluia pe sărmana creatură inocentă, copleșită de zilnicele temeri ale unei nebunii care nu se mai putea vindeca ; trebuia să o scoată din mizeria crescîndă a sufletului și a trupului, dintr-o cădere fatală spre rușine și spre moarte, pe creatura aceea nespus de pură, care știa numai să sufere și suferea fără să se revolte, fără să se plîngă. Trebuia să facă acest lucru imediat ; era bărbat, era creștin, trebuia să o salveze pe nefericită, după cum în alte dăți, în atîtea dăți, îi salvase pe bolnavii săi de hidrofobie, de moartea prin turbare, după cum salvase odată pe un nenorocit, bolnav de un tetanos implacabil. Trebuia să o salveze imediat, imediat ; dacă nu, putea fi prea tîrziu. Unde era, așadar, marchizul, unde era omul crud, nebunul care cu banii lui își juca numerele, onoarea și viața fiicei sale ?

— Excelență, s-a făcut, — spuse Giovanni, intrînd în salon.

Bătrînul servitor era foarte palid ; după impresia oribilă provocată de bănuitul cadavru, grava ofensă, adusă de stăpînul său divinității, îi tulburase profund umila conștiință religioasă. Figura aceea a Mîntuitorului, cu funia de gît, atîrnat în adîncul puțului, întocmai ca trupul inert al unui om ucis, din care ar mai șiroi sîngele, imaginea aceea, a milostivului Iisus atît de maltratată, i se părea dovada prăbușirii rațiunii marchizului, care avea să aducă blestemul în casă. Și o chemă afară pe Margherita ca să-i spună ce s-a întîmplat, în timp ce în casele vecinilor, pe scări, la intrare, în prăvălii, se vorbea că *Ecce Homo* din casa Cavalcanti a făcut o minune, salvînd un om ucis, trecînd el în locul celui ucis ; și pretutindeni, în mii de

forme, se brodau tot felul de fantezii în jurul numerelor simbolizate de ciudatul eveniment.

— Mortul, sărmanul mort... — delira parcă fata, cu un glas care îi ieşea ca un suflu de pe buze.

— Nu mai vorbi aşa, Bianca Maria, crede-mă, crede-mă, — adăugă doctorul, cu o fermitate blîndă. Nu era un mort ; era statuia *Ecce Homo*.

— Ce era ? — strigă ea, ridicîndu-se în picioare, privindu-l pe doctor cu ochii rătăciţi.

El se cutremură ; dar crezînd că e vorba de criza acelei lungi şi repetate rătăciri, căută să o liniştească cu privirea :

— Era statuia *Ecce Homo ;* tatăl dumitale a scufundat-o în puţ cu o funie în jurul gîtului.

— Doamne ! — urlă ea, cu un glas foarte puternic, ridicînd braţele la cer. Doamne, iartă-ne !

Şi căzu în genunchi, se lungi, atingînd podeaua cu buzele, plîngînd, rugîndu-se, hohotind, continuînd să-l roage pe Dumnezeu să-i ierte tatăl şi pe ea. Nimic nu a putut-o calma, n-a putut-o ridica de pe jos, unde, din cînd în cînd, se lăsa pradă unui plîns fără sfîrşit ; în zadar a folosit doctorul blîndeţea, bunătatea, forţa, violenţa, nu a reuşit nimic ; emoţia Biancăi Maria creştea, creştea, cu unele momente de stupefacţie, pentru a reîncepe apoi şi mai puternic. Cînd şi cînd, în timp ce părea că se linişteşte, un gînd foarte rapid îi trecea prin creier şi ea se arunca din nou pe jos, strigînd :

— *Ecce Homo, Ecce Homo,* iartă-ne !

Doctorul asista, tremurînd, cu capul plecat pe piept, simţind neputinţa voinţei lui, simţind neputinţa ştiinţei. Ce putea face ? Îl chemă pe Giovanni şi scrise două rînduri pe o hîrtie, o reţetă cu morfină, şi-l trimise la farmacie ; dar morfina îl speria ; Bianca Maria era prea slabă pentru a o suporta. Ea, dezolată, cu o vitalitate nervoasă, bizară, se bătea cu mîinile pe piept, murmurînd confuz cuvintele latine din rugăciunea *Miserere,* plîngînd întruna, ca şi cum izvorul lacrimilor ar fi fost nesecat în ea. După

o oră, încet, intră și marchizul în salon. Părea și mai bătrîn, mai obosit, mai distrus de povara vieții.

— Ce are Bianca Maria ? — îl întrebă timid pe doctor. Ce i-au făcut ?

— Dumneata o ucizi, — spuse rece medicul.

— Ai dreptate, ai dreptate, fata mea, sînt un asasin, — strigă bătrînul.

Omul acela de șaizeci de ani se aruncă la picioarele fiicei lui, tremurînd de rușine și de umilință, hohotind fără lacrimi.

Și sub ochii doctorului, înduioșătoarea scenă se desfășură astfel : părintele acela cu părul încărunțit, cu trupul masiv decăzut, îngrozit și îndurerat, plîngînd rarele și fierbinții lacrimi ale celor bătrîni, simțind întreaga oroare a vinei lui, se pleca înaintea tinerei lui fete, cerîndu-i iertare, cu o bîlbîială infantilă, întocmai ca un copil care-și descarcă prin plîns toată căința puerilă a greșelii lui ; iar fiica lui tremura continuu, din cauza rănii celei mari pe care i-o deschisese în suflet cruzimea inconștientă, din cauza rănii care o ardea sub năvala fierei pe care cruzimea aceea nu înceta să o verse, din cauza rănii sîngerînde pe care umilința tatălui ei o făcea să geamă încă, chiar și mai dureros ; și amîndoi, în fața bărbatului puternic a cărui viață fusese totdeauna o luptă onestă și nobilă, o cale neîntreruptă spre cele mai înalte idealuri, păreau atît de slabi, de mizeri, atît de infinit de nefericiți, unul călău, cealaltă victimă, încît el regretă, încă o dată, vremea de odinioară, cînd această tragică familie Cavalcanti nu-i prinsese inima în angrenajul ei ; dar acum era tîrziu, mizeria aceea, slăbiciunea aceea, nefericirea aceea îl răneau acum atît de direct încît el, omul puternic, suferea pentru toate acele zvîrcoliri și nu-și mai putea stăpîni instinctul său nespus de pur de salvare, care era secretul nobleței sale sufletești.

— Iertare, fata mea, iartă-l pe bătrînul tău tată, calcă-mă în picioare, o merit, dar iartă-mă — repeta mereu marchizul de Formosa, pradă unei furii de umilință.

— Nu spune asta, nu spune, eu sînt o biată păcătoasă ; cere iertare lui *Ecce Homo* pe care l-ai rănit, ori casa

noastră va fi blestemată, şi noi murim toţi blestemaţi... blestemaţi... Pentru o salvare veşnică, tată dragă, cere iertare acestui *Ecce Homo !...*

— Ceea ce vrei tu, fata mea, ceea ce-mi ceri, aşa să fie, — replică el, umilindu-se în continuare, întinzînd braţele în chip de rugăciune, — dar *Ecce Homo* m-a părăsit Bianca Maria, el m-a trădat, încă o dată, înţelegi ? — sfîrşi el, din nou în prada mîniei care-l dusese la sacrilegiul nelegiuit şi grotesc.

— Dumneata mă îngrozeşti, — strigă ea, retrăgîndu-se şi întinzînd braţele pentru a nu se lăsa atinsă de el, — dumneata, un om, ai vrut să pedepseşti divinitatea lui Iisus, cere iertare, cere iertare, dacă nu vrei să murim toţi blestemaţi...

— Ai dreptate, — murmură el, speriat, umilit din nou. Fă din mine tot ce vrei, voi face penitenţă, îţi voi fi supus în toate, ca şi cum ai fi mama mea, sînt un asasin, sînt un infam !

Marchizul se prăbuşise într-un fotoliu, deznădăjduit, gîfîind, cu capul plecat, cu privirea fixă, uitîndu-se în gol, în jos ; iar fata lui, dreaptă în picioare, în capotul alb care, cast, o acoperea de la gît pînă la picioare, cu părul negru desfăcut pe umeri, avea aerul halucinat şi îndurerat al somnambulelor, trezite din viziunile lor rătăcite şi suave. Medicul interveni :

— Bianca Maria !

— Ce vrei ? — întrebă fata, slab, în timp ce părintele ei era cufundat într-o profundă deprimare.

— Tatăl tău este foarte tulburat, tu suferi prea mult ; trebuie să uitaţi amîndoi această scenă dureroasă. Vrei să asculţi un sfat, uman şi bun ?

— Tu eşti bunătatea şi omenia — şopti ea, ridicînd ochii la cer. Vorbeşte, te ascult.

— Ora asta a fost foarte tristă, Bianca, dar poate că orice rău înspre bine. Aţi plîns, împreună, tu şi tatăl tău ; lacrimile purifică. Pentru suferinţele comune, pentru dragostea pe care v-o purtaţi, trebuie să-i ceri tatălui tău nu să se umilească pînă a-ţi cere iertare, dar să-ţi promită,

în numele a tot ce te-a făcut să suferi, să facă ceea ce tu îi vei cere mai tîrziu, cînd vă veţi calma ; spune-i aşa, Bianca.

La cuvîntul imperios, calm şi binevoitor al medicului, la glasul acela care avea magica putere de a-i reda liniştea şi încrederea în viaţă, chipul nobil al fetei se însenina tot mai mult. Sufletul ei, zguduit şi istovit, se liniştea.

— Aşa să fie, — murmură ca şi cum ar fi încheiat cu glas tare o rugăciune interioară.

Şi apropiindu-se de scaunul cel mare, pe care zăcea prăbuşit tatăl ei, se plecă asupra lui şi cu un glas foarte duios, îi spuse :

— Tată, dumneata mă iubeşti, nu-i aşa ?

— Da, spuse el.

— Vrei să-mi faci o favoare ?

— Totul, totul, Bianca Maria !

— O singură favoare, pentru binele meu, pentru sănătatea şi fericirea viitorului meu, promiţi să mi-o faci ?

— Tot ce vrei, fata mea, sînt sclavul tău...

— Este o favoare aparte, ţi-o voi spune mai tîrziu, cînd Dumnezeu ne va ierta pe amîndoi, cînd vom fi toţi liniştiţi... am cuvîntul dumitale, tată, dumneata nu m-ai înşelat niciodată...

— Ai cuvîntul meu, — spuse el, respirînd greu, de parcă nu ar fi reuşit să reziste la dialogul acela.

Ea tăcu. Se aplecă apoi cu obişnuitul gest de supunere filială, îi atinse mîna cu buzele, el îi atinse fruntea, uşor, în semn de binecuvîntare. Ea se apropie, după aceea, de doctor, îi întinse mîna şi îl privi cu atîta intensitate afectuoasă, încît el se pierdu, şi pentru a-şi ascunde emoţia, se plecă şi îi sărută mîna. Încet, tîrîndu-şi trupul firav, ale cărui puteri erau total sleite, ea se îndepărtă, ieşi din salon şi-i lăsă pe cei doi singuri. Bătrînul părea concentrat în reflexii profunde şi foarte triste, deoarece cînd şi cînd îşi ridica faţa la cer, într-un act de nespusă împăcare şi îl cobora din nou, mişcînd capul, foarte descurajat. Dar medicul vedea că sosise momentul.

— Mă puteți asculta ? — îl întrebă cu o foarte mare răceală.

— Aș prefera... aș prefera într-altă zi... — îi răspunse cu glas slab, marchizul.

— Mai bine azi, — insistă Amati, cu aceeași răceală imperioasă.

— Sînt foarte tulburat azi... foarte...

— Poate că ceea ce vă voi spune, vă va putea calma. Dumneavoastră știți că vă sînt devotat...

— Da, da... — răspunse celălalt, vag.

— Eu nu știu să spun multe cuvinte, pentru a-mi dovedi devotamentul. Caut, cînd pot, să acționez ca un devotat. Vă sînt sincer, foarte sincer apropiat... apropiat de amîndoi...

— Știm ; datoria noastră de recunoștință este mare...

— Nu vorbiți despre asta. De mult voiam să vă vorbesc despre o speranță a mea și nu îndrăzneam. Știți mai bine decît mine că nici un interes material nu mă împinge la acest lucru. Vedeți, marchize... Nu aș vrea să vă reamintesc trecutul, este prea dureros, dar trebuie să o fac. Dumneavoastră și domnișoara, de mai mulți ani, vă aflați în condiții dureroase... și nu din vina ei, desigur ! Intențiile dumneavoastră sînt afectuoase, sînt sfinte, au un scop înalt pe care toți oamenii onești trebuie să-l aprobe, refacerea casei voastre și a averii voastre, fericirea oferită fiicei dumneavoastră, sfinte intenții, nu o neg, eu însumi vă admir în această dorință atît de nobilă...

Marchizul își ridicase capul și din cînd în cînd îl privea discret pe doctor, aprobînd cu o clipire tot ce spunea el, prudent, delicat, pentru a nu ofensa, pentru a nu-l vedea și mai abătut pe bătrînul acela, a cărui umilire îl făcuse să sufere atît de mult.

— Dar mijloacele, desigur, — reluă doctorul, continuînd, cu aceeași precauție, — erau riscante, hazardate, foarte periculoase și patima cu care v-ați căutat norocul v-a dus prea departe, v-a făcut să uitați toate suferințele, pe care, fără să vă dați seama, le semănați în jurul dumneavoastră. Nu vedeți, marchize ? Aveți în jur boala, mizeria ; le aveți în jur și în dumneavoastră ; patima v-a luat

totul și în prăpastie se prăbușește cu dumneavoastră cea mai pură, cea mai frumoasă, cea mai scumpă dintre femei, fiica voastră !

— Sărmana mea fiică, sărmana de ea, — murmură cu pietate marchizul.

— Dumneavoastră vă iubiți fiica, nu-i adevărat ? — întrebă doctorul Amati, vrînd să-i facă să vibreze toate corzile sentimentului.

— Eu nu o iubesc decît pe ea, mai presus de orice —, spuse îndată bătrînul marchiz Cavalcanti, din nou cu lacrimi în ochi.

— Ei bine, marchize, există un mijloc pentru a pune tînăra existență inocentă la adăpostul tuturor neplăcerilor, fizice și morale, care o mistuie, există un mijloc pentru a o lua din mediul acesta de boală, de tristețe, de decentă, dar dureroasă mizerie, în care ea suferă prin toate fibrele ; există un mijloc, pentru a-i asigura un viitor de sănătate și de bunăstare, de pace și de seninătate, așa cum merită această creatură atît de castă ; există un mijloc prin care ea poate să-și revină la viață și acest mijloc este în mîinile dumneavoastră...

— Am încercat, o știi bine, doctore — spuse dezolat marchizul Cavalcanti, prefăcîndu-se că nu înțelege, — dar nu am reușit.

— Dumneavoastră nu mă înțelegeți, — reluă medicul, înfrînîndu-și greu nerăbdarea, deoarece îl vedea mereu orbit pe marchiz. Nu vă vorbesc despre jocul de loterie care a fost marele dezastru al familiei, care este chinul cumplit al fiicei dumneavoastră, care este distrugerea tuturor celor ce vă iubesc. Cum puteți presupune, că eu vă vorbesc despre acest joc ?

— Și totuși este singurul mijloc pentru a avea bani, mulți bani ; numai prin el o pot salva pe Bianca Maria.

— Vă înșelați, — reluă tot mai rece doctorul. Vă vorbesc despre altceva : se poate găsi în altă parte liniștea și belșugul.

— Nu e cu putință : belșugul care se poate cîștiga la loto nu are limite...

— Marchize, vă vorbesc serios. Aceste nebunii cabalistice mă lasă rece, ba chiar mă exasperează, cînd mă gîndesc la durerile pe care le pricinuiesc ; pot să le admit ca intenţii nobile, dar ele reprezintă o pasiune de neiertat, de care vă rog să nu-mi mai vorbiţi niciodată, niciodată !

Cavalcanti îşi ridicase capul şi fizionomia, pînă atunci calmă şi destinsă, devenise glacială şi dură. Acel *niciodată*, pronunţat cu fermitate de Antonio Amati, îl făcuse să încrunte sprîncenele.

— Despre ce mijloc vorbeşti dumneata ? — întrebă el cu un glas straniu în care doctorul Amati simţi din nou ostilitatea.

— Poate azi sîntem prea tulburaţi... să amînăm — murmură doctorul Amati, care se vedea în primejdia de a pierde o gravă partidă. Mîine...

— Să nu întîrziem, — insistă cu o politeţe rece marchizul Cavalcanti, dacă este vorba de Bianca Maria ; sînt gata.

— Daţi-mi pe fiica dumneavoastră de soţie, — spuse iute şi energic doctorul Amati.

Marchizul Cavalcanti închise ochii, un moment, de parcă l-ar fi orbit o lumină foarte puternică, sau ca şi cînd ar fi vrut să-şi ascundă privirea fulgerătoare ; nu răspunse.

— Cred că pot oferi fiicei dumneavoastră o poziţie demnă de numele ei, — reluă îndată medicul, hotărît să meargă pînă la capăt, — deoarece munca mea mi-a dat bani şi reputaţie, este inutil să fiu modest ; voi munci în continuare, mult mai mult, pentru ca ea să fie bogată, foarte bogată, fericită, ferită de orice rău, protejată de iubirea şi de puterea mea...

— Dumneata o iubeşti pe Bianca Maria ? — spuse marchizul, fără a-l privi în faţă pe interlocutorul său.

— O ador, — spuse celălalt, simplu.

— Şi ea te iubeşte ?

— Da.

— Dumneata minţi, domnule, — răspunse cu profund, marchizul Cavalcanti.

— De ce mă insultați ? — întrebă medicul, hotărît să suporte totul. O insultă nu este un răspuns.

— Îți spun că minți și că nimic nu te autorizează să te crezi iubit.

— Fiica dumneavoastră mi-a spus că mă iubește.

— Minciună.

— Mi-a scris acest lucru.

— Minciună. Unde sînt scrisorile ?

— Vi le voi aduce.

— Sînt false. Toate sînt mincluni !

— Întrebați-o pe ea.

— Nu o voi întreba. Fiica mea nu poate iubi, fără să-i fi spus mai întîi tatălui ei.

— Întrebați-o.

— Mi-ar fi spus-o pînă acum ; fiica mea este supusă îmi spune totul.

— Se pare că nu vă spune totul.

— Sînt tatăl ei, pentru Dumnezeu !

— Ați uitat adesea acest lucru ; poate că a uitat și ea, cîteodată.

— Doctore, nu mai insista, — zise marchizul, cu o rece, ironică, politețe.

— Insist, pentru că este dreptul meu. Nu am mințit. De altfel, eu v-am vorbit limpede. Mă ofer fiicei dumneavoastră care este bolnavă, săracă, tristă, ca soț, ca protector, ca prieten, pentru a-i vindeca sufletul și trupul, pentru a o iubi și a o servi, așa cum merită. Vreți să-mi dați pe fiica dumneavoastră ? La aceasta trebuie să-mi răspundeți.

— Nu vreau să ți-o dau.

— De ce ?

— Nu am datoria să-ți explic motivele.

— Deoarece refuzul mă jignește, am dreptul să vă întreb. Poate pentru că nu sînt nobil.

— Nu pentru asta.

— Nu sînt tînăr ?

— Nici pentru asta.

— Aveţi o antipatie specială faţă de mine ?

— Nu.

— Şi atunci, de ce ?

— Repet, nu trebuie să-ţi spun motivele. Nu-ţi pot răspunde decît atît : nu vreau.

— Nici chiar după un timp ?

— Nici.

— Fără nici o speranţă ?

— Nici una.

— În nici o împrejurare ?

— Niciodată — încheie marchizul Cavalcanti.

Tăcură. Amîndoi erau zdrobiţi. Fiecare în felul lui.

— Dumneavoastră vreţi să vă vedeţi fiica moartă — spuse medicul, după ce s-a mai gîndit puţin.

— Nu te teme, nu va muri ; există o putere care o susţine.

— Mîine, va ajunge o cerşetoare, o Cavalcanti !

— O voi face bogată, îi voi da milioane, domnule ; dar numai eu am dreptul să o îmbogăţesc.

— V-am spus că o iubesc.

— Nimic nu poate egala duioşia mea.

— Dar destinul femeilor, al fetelor, este iubirea, este căsătoria, sînt copiii !

— Al femeilor comune, vulgare, nu al Biancăi Maria Cavalcanti. Ea are o misiune foarte înaltă, şi o va duce la capăt.

— Marchize, dumneavoastră o veţi pierde pe această fiinţă.

— Eu o salvez : şi îi asigur o faimă nemuritoare, şi o viaţă nemuritoare.

— Marchize, vă rog, vedeţi cum vă rog, eu, care nu am rugat niciodată pe nimeni ; nu spuneţi nu, atît de înverşunat, fără să o fi întrebat, cel puţin, şi pe Bianca Maria. Dumneavoastră îi pregătiţi o nouă şi foarte gravă durere ; îmi luaţi posibilitatea de a trăi pentru ea şi jigniţi

un om de onoare, așa, fără nici o explicație. Vă rog, gîndiți-vă bine, nu luați o hotărîre în acest moment.

— Ori mîine, ori mai tîrziu, e același lucru. Este un nu, totdeauna nu, nimic altceva decît un nu. Nu o vei avea dumneata pe *marchesina* Bianca Maria Cavalcanti, — și rînji diabolic.

— Mai gîndiți-vă, marchize. Dacă îmi spuneți nu, va trebui să mă îndepărtez pentru totdeauna. Nu întrerupeți atît de brusc relațiile noastre.

— Ești liber să pleci, nu ne vom mai vedea niciodată ; poate că era chiar mai bine să nu ne fi văzut niciodată.

— Este adevărat. Voi pleca.

— Pleacă. Adio, domnule.

— Înainte de a pleca, totuși, vreau să o întreb ceva pe fiica dumneavoastră, aici, în fața dumneavoastră. Nu mai sîntem în evul mediu, contează și voința fetei.

— Nu contează.

— Vă înșelați. O voi întreba. Voi pleca numai cînd ea îmi va spune să plec. Chemați-o dacă sînteți un om loial, un gentilom.

Bătrînul senior, interpelat în numele loialității, se ridică și sună clopoțelul, spunînd lui Giovanni să o conducă acolo pe domnișoara. Cei doi dușmani rămaseră tăcuți, pînă la apariția ei. Cu facilitatea temperamentelor nervoase duse la extrem, ea își recăpătase tot calmul ; dar o privire aruncată celor doi oameni pe care îi iubea, îi tulbură spiritul, imediat.

— Vă las cuvîntul, — spuse cu gentilețe medicul, înclinîndu-se în fața marchizului.

— Bianca Maria, — începu cu glas grav tatăl, — doctorul Antonio Amati afirmă că te iubește ; tu știi de asta ?

— Da, tată.

— Ți-a spus-o el ?

— Da, tată.

— Ai tolerat ca el să ți-o spună ?

— Da, tată.

— Ai comis o gravă eroare, Bianca Maria.

— Toți greșim — murmură ea, privindu-l pe Antonio Amati, pentru a căpăta curaj.

— Dar e ceva și mai grav. El spune că și tu îl iubești. Eu, în față, i-am repetat că minte, că tu nu-l poți iubi.

— De ce l-ai făcut mincinos ?

— Este oare cu putință să mă întrebi ? Bianca Maria, e cu putință ca tu să fi pierdut orice pudoare, iubindu-l pe acest om și mărturisindu-i-o ?

— Și mama te iubea pe dumneata, și ți-a spus-o, și era o femeie pudică.

— Nu te îndepărta, nu invoca aici amintiri, răspunde-mi mie, tatăl tău ; îl iubești pe acest doctor ?

— Da, — spuse ea, deschizînd brațele.

— Nu-ți voi ierta niciodată acest cuvînt, Bianca Maria.

— Fie ca Dumnezeu să fie mai milostiv decît dumneata, tată.

— Dumnezeu pedepsește copiii nesupuși. Doctorul Antonio Amati mi te-a cerut de soție. I-am răspuns nu, nu, pentru acum, nu, pentru mîine, nu, pentru totdeauna.

— Dumneata nu vrei ca eu să fiu soția doctorului Amati ?

— Nu, nu vreau. E adevărat că nici tu nu vrei ?

Ea nu răspunse : două lacrimi mari îi brăzdară chipul.

— Răspunde, domnișoară, — spuse medicul, cu atîta neliniște în glas, încît biata fată fremătă de durere.

— Nu am nimic de spus.

— Dar nu mi-ai spus că mă iubești ?

— Da : am spus și o repet. Te voi iubi totdeauna.

— Și mă respingi ?

— Nu te resping ; tatăl meu te respinge.

— Dar dumneata ești liberă, nu ești o sclavă ; fetele au dreptul de a alege ; sînt un om de onoare.

— Dumneata ești omul cel mai bun și cel mai onest pe care l-am cunoscut vreodată — spuse ea, împreunîndu-și mîinile delicate, în semn de rugăciune. Dar dacă tatăl meu te refuză, trebuie să-l ascult.

— Dumneata știi că-mi dai cea mai mare durere din viață ?

— Știu, dar trebuie să mă supun.

— Dumneata știi că-mi distrugi existența ?

— Știu ; nu pot face altfel, mama m-ar blestema din cer, tata m-ar blestema pe pămînt. Știu totul ; trebuie să mă supun.

— Renunți la sănătate, la fericire, la iubire ?

— Renunț, din supunere.

— Fie și așa ! — strigă el, cu un gest energic, de parcă s-ar fi scuturat de toată slăbiciunea lui. Să nu ne mai spunem decît un cuvînt : adio.

— Pleci ? — întrebă ea, tremurînd ca un copac zguduit de furtună.

— Trebuie să plec : adio.

— Pleci ?

— Da : adio.

— Nu te vei mai întoarce ?

— Niciodată.

Ea își privi părintele, care era impasibil. Dar simțea atîta disperare în ea, în inima lui Antonio, încît mai încercă :

— Cu puțin înainte, tată, mi-ai promis într-un moment de căință și de confuzie, că ai face tot ce vreau eu, și eu ți-am cerut un singur lucru, unul singur. Acesta. Cuvîntul unui nobil, al unui Cavalcanti, este un lucru sfînt. Nu-ți tii cuvîntul ?

— Am motivele mele : Dumnezeu le știe, — răspunse misterios, marchizul.

— Refuzi ?

— Pentru totdeauna.

— Nimic nu te poate convinge ? Nici rugămințile noastre, nici afecțiunea față de mine, nici numele mamei mele, nimic nu te convinge ?

— Nimic.

— El spune nu, iubitul meu, — murmură ea, uitîndu-se în jurul ei, cu privirea rătăcită.

Dar Antonio Amati era prea rănit, rănit de moarte, pentru a mai simți compătimire pentru suferințele altora. Acum nu-l mai stăpînea decît o singură dorință, aceea a ființelor puternice, care, închizîndu-și în inimă marea catastrofă a întregii lor vieți, nu se gîndesc decît să fugă, să fugă în solitudine, disprețuind un confort steril. Avea nevoie de umbră, de liniște, în care să se ascundă, ca să plîngă și să urle de durere. Copila din fața lui era imaginea dezolării, dar el nu mai vedea, nu mai simțea, orice compătimire dispăruse din inima lui, încerca tot egoismul implacabil al suferințelor imense.

— Iubirea mea, iubirea mea, — mai repetă ea, căutînd să concretizeze pasiunea care o chinuia.

— Nu mai rosti asemenea cuvinte, Bianca Maria, — spuse el cu amara durere a dezamăgiților, nu servesc la nimic, nu ți le cer. Am vorbit chiar prea mult. Lasă-mă să plec.

— Mai rămîi un minut, — spuse ea, ca și cum ar fi vrut să mai țină un moment moartea pe loc.

— Nu, nu, plec imediat. Adio, Bianca Maria.

El se înclină în fața marchizului, profund ; bătrînul feroce și impasibil pe care nimic nu l-a putut îndupleca, ai cărui ochi nu vedeau decît viziunile lui nebunești, îi răspunse la salut. Cînd medicul trecu prin fața fetei, pentru a ieși din salon, aceasta îi întinse mîna, cu umilință ; dar doctorul Amati nu i-o luă. Ea făcu un gest de resemnare și-l privi pe medic cu atîta infinită dragoste, atît cît poate pune într-o privire exilatul care își părăsește propria patrie, pentru totdeauna. Dar nu mai era timp de cuvinte și saluturi între ei ; despărțiți violent, se părăseau pentru totdeauna, cuvintele și saluturile nu mai serveau la nimic.

El se îndepărtă, urmărit de aceeași magnetică privire a Biancăi Maria, fără a se întoarce, depărtîndu-se singur, în voia destinului său amar. Ea își ascuți auzul pentru a asculta pasul acela adorat, pe care nu-l va mai auzi niciodată ; auzi și ușa de la intrare care se închidea, discret ; ca ușa unei temnițe misterioase. Așadar, totul se terminase. Tatăl stătea în fotoliu, pe gînduri, dar calm, spriji-

ținându-și fruntea pe-o mînă. Liniștită, ea veni să îngenuncheze lîngă tatăl ei și înclinînd capul, îi spuse :

— Binecuvîntează-mă.

— Dumnezeu să te binecuvînteze, așa cum te binecuvîntez eu, Bianca Maria, — spuse cu evlavie, marchizul Cavalcanti.

— Fiica dumitale a murit, — murmură ea, și deschizînd brațele, căzu pe spate, răsturnată, lividă, rece, nemișcată.

XVI

DON GENNARO PARASCANDALO, cămătarul, intra de cîtva timp, foarte des, pe poarta principală din via Nardones și se urca pe scara cea mare, la etajul al doilea, unde avea o legătură amoroasă, de toată frumusețea, cu o fată sărmană și bună, o floare de delicatețe și ingenuitate, pe care el o descoperise pe un trotuar, într-o seară, cînd această creatură se afla într-o situație disperată, iar el, cu obișnuita-i prudență de cămătar, chiar și în situațiile de amor, o făcuse să creadă că este un biet funcționar, văduv și fără copii, și că o va lua în mod sigur de soție, dacă ea s-ar fi arătat bună cu el și credincioasă. Nefericita Felicetta, al cărei nume era o ironie, ducea o viață de condamnată, servită de o slujnică grosolană, care era singura ei prietenă ; și își petrecea timpul dorind prezența stăpînului și a domnului ei, căruia nu-i știa nici măcar adevăratul nume ; și în ciuda repulsiei fizice, se simțea plină de gratitudine față de acest bun *don* Gennaro, care o scăpase de pericolul unei căderi infame, promițîndu-i că o va lua apoi de soție, mai tîrziu, cînd ea va fi împlinit ucenicia de virtute și de fidelitate. Era o ființă mărunțică și iute, cu trăsături foarte fine, cu o bogăție

de păr blond, care tot îi chinuia căpșorul ; rătăcită în lume. astfel, de bizarele complicații ale destinului, ea s-ar fi prăbușit desigur într-un abis, dacă nu ar fi întîlnit, în clipa îngrozitoare, pe *don* Gennaro care-i vorbise cu bunătate, îi dăduse de mîncare, o însoțise într-un hotel și în cele din urmă ajunsese să-i închirieze un modest apartament în via Nardones, unde sărmana fată își petrecea timpul croșetînd, pregătindu-și umila-i zestre, așteptînd vizita de fiecare zi a lui *don* Gennaro, căruia biata fată îi zîmbea cu buzele și cu ochii. De altfel, cămătarul, care pentru a se duce la ea își scotea inelele cu briliante, butonii de aur și își ascundea tabacherele de argint cizelat, se arăta patern cu ea.

Orice mică generozitate, deoarece el o făcea să trăiască într-o decentă, numai decentă bunăstare, era însoțită de atîtea gesturi, încît pe Felicetta o podideau lacrimile, și deși era amanta lui, *don* Gennaro o trata cu atît de profund respect, încît ea căuta, în inima ei recunoscătoare și nevinovată, un gest măreț de devotament pe care să-l facă pentru a-i demonstra întreaga ei afecțiune. *Don* Gennaro, cămătarul dur, care asistase la atîtea lamentări și la atîtea acte de disperare, fără să se lase niciodată impresionat, cu ea era de o duioșie infinită ; îi vorbea adesea melancolic despre cei trei fii ai lui care dispăruseră, toți în lumea întunecată a spiritelor. Devenise sentimental, îi aducea flori, ca un îndrăgostit timid și tînăr, rugînd-o să se roage pentru el. Și chiar și pentru cei mici, care muriseră — adăuga el, voind să unească, în mod bizar, acele două iubiri atît de deosebite.

— Pentru ei nu ajută — răspundea Felicetta umil — ei sînt îngeri.

Puțin cîte puțin, *don* Gennaro se îndrăgostise mai mult decît ar fi vrut, și deși se folosise de toate precauțiile, pentru ca nimic să nu fie descoperit de Felicetta în legătură cu el, și pentru ca nimeni să nu afle de iubirea lui față de această fată, nu se putea stăpîni ; inima lui de om matur, expert în ale vieții, se înflăcărase de o pasiune tinerească și acum venea în fiecare zi în casa din strada Nardones,

la diferite ore, dar petrecînd multe ore alături de simpla și duioasa Felicetta. La sfîrșitul acelei veri furtunoase, renunțase chiar la călătoria lui obișnuită de toamnă, și uita chiar să fie prudent, aducîndu-i daruri fetei, care le primea, puțin mirată ; dar el îi explicase că moștenise o oarecare sumă de bani, foarte mică.

— Atunci să ne căsătorim, — spuse timid tînăra, care începea să simtă cam stingheritoare poziția sa.

— Trimit după acte în comuna mea — îi răspunsese *don* Gennaro, suspinînd și regretînd din adîncul sufletului că este căsătorit.

Dar într-o zi de sărbătoare, în care el, după ce-și făcuse cîteva treburi prin oraș, coborîse din Sant' Anna di Palazzo pe via Nardones, ducînd în mînă un carton cu prăjituri pentru iubita lui, în timp ce urca treptele, auzise ceva în spate, ca o chemare, ca un șuierat care-l făcuse să întoarcă capul. Și se întoarse, într-adevăr, deși nu definise bine dacă era un fluierat, sau un glas, sau un semn energic care-i atrăsese atenția ; era vorba de o chemare misterioasă, asta-i tot, una din vocile ce apar din adîncul sufletului. Dar oricît privise, în jur, în sus, în jos, de-a lungul balustradei, nu văzuse nimic, nu zărise nimic și plictisit că se oprise prea mult pe scara aceea, pe care se temea totdeauna să nu fie descoperit, de la o clipă la alta, grăbi pasul și intră repede în casa Felicettei. Totuși, tot timpul vizitei, rămăsese tulburat ; i se păru că fericirea lui, al cărei substrat era tocmai această taină, se prăbușise din cauza acelui glas. Într-adevăr, în ziua următoare, îl întîlni în fața porții pe marchizul de Formosa, care ieșea de pe scara mică a apartamentului lui Trifari și avea aerul halucinat. Ce-i drept, nu-și vorbeau, deși se cunoșteau ; și în ziua aceea, amîndoi, stînjeniți, s-au oprit, unul în fața celuilalt, privindu-se cu suspiciune.

— Mereu ocupat cu afacerile — murmură marchizul Cavalcanti, cu glasul lui răgușit care emoționa, deoarece părea că și-ar fi pierdut vocea din cauza furiei.

— Ca și dumneata, de altfel, — răspunse ambiguu *don* Gennaro.

— Eu nu am afaceri, — replică Formosa, tot mai nesigur și mai neîncrezător. Și... ce mai face doamna Parascandalo ?

— Foarte bine, — spuse îndată *don* Gennaro, bănuind o cursă în această întîmplare. Și tînăra marchiză Cavalcanti ce mai face ?

— Nu prea bine, nu prea bine, — spuse bătrînul, plecîndu-și capul.

— La revedere, marchize, — reluă îndată Parascandalo, profitînd de minutul acela pentru a se îndepărta.

— La revedere, cavalere, — salută bătrînul, urmărindu-l automat cu privirea pe cămătar.

Acesta urca încet pe scara cea mare, peste măsură de plictisit de întîlnirea aceea, gîndindu-se chiar să schimbe casa Felicettei, transportînd-o într-un cartier îndepărtat ; și încetinea pasul ca să asculte dacă marchizul se informase la portar, unde se urca *don* Gennaro Parascandalo. Dar marchizul dispăruse. Și odată ajuns la etajul al doilea, Parascandalo simți, pentru a doua oară, ca un șuierat în urechi, ca un fulger înaintea ochilor, ca și cînd avertismentul mistic i s-ar fi repetat, mai insistent, dat fiind că prima dată nu-i dăduse atenție. Din nou, privind de pe balustradă, se gîndi de unde putea veni chemarea aceea și nevăzînd nimic în jur se acuză de halucinații. Datorită iubirii sale, ascunsă cu atîta grijă, devenise superstițios, ca o femeie.

— În casa asta trebuie să existe spirite, — îi spuse Felicettei, în timpul vizitei, în care nu reușise deloc să-și domine îngrijorarea. De două ori, urcînd scara, am auzit un glas chemîndu-mă și nu am putut să-mi dau seama de unde venea vocea și dacă era cu adevărat o voce.

— Dumneata crezi în spirite ?

— Hm, cine știe ?...

— Cu siguranță că acest palat este locuit de o lume dubioasă, — spuse fata. Ziua și noaptea, vin și pleacă numeroase figuri suspecte. Alaltăseară, stînd pe terasă ca să ud florile, mi s-a părut că aud strigăte și plînsete, care păreau să vină de la etajul întîi. Apoi au tăcut ; nu am mai auzit nimic.

— Sînt spirite ! — murmură *don* Gennaro Parascandalo, rîzînd forțat. Ți-ar plăcea să locuiești în altă casă ?

— Da, foarte mult ; într-o casă micuță, cu mai mult soare...

— Pe Corso Vittorio Emanuele, nu-i așa ?

— Ar fi prea frumos, pentru mine !

Și totuși, *don* Gennaro rămase pe gînduri ; și cînd plecă, pe coridorul de la etajul întîi i se păru că zărește două persoane cunoscute, care coborau de pe scara de serviciu ; avocatul Marzano și Ninetto Costa. Aceștia, aprinși într-o discuție vie, nu l-au văzut ; ori s-au prefăcut că nu-l văd, deoarece îi datorau mulți bani, și cererile lor timbrate, pentru amînarea achitării sumelor, se acumulau. Dar cămătarul rămase uimit ; simți cum crește misterul din jurul său, în timp ce o curiozitate de neînvins îl îmboldea să afle adevărul. Într-atît, încît în ziua următoare, după ce umblase toată dimineața ca să găsească o locuință nouă pentru Felicetta, tocmai cînd îi găsise un cuib în cartierul plin cu grădini între Corso Vittorio Emanuele și Piedigrotta, venind la ea ca să-i comunice vestea, se opri pe scări și așteptă fenomenul. Și scîrțîitul, șuieratul, glasul tainic se auzi din nou, ca o chemare sufocată. El își ascuți privirea în jur ; de data asta, a văzut.

A văzut ; de la cele două ferestre ale micului apartament, care dădeau înspre poarta secundară, una zăvorîtă și cealaltă cu un oblon întredeschis, de unde, un minut după aceea, prin geam, îi apăru un chip emaciat și disperat, care îl săgetă cu o privire implorătoare ; apoi chipul dispăru imediat și rămase o mînă slabă, care agita nervos o batistă albă, în semn de apel disperat ; dar și mîna dispăru, oblonul se închise violent, și fereastra fu zăvorîtă ca și cealaltă. *Don* Gennaro se întoarse, ca să coboare imediat, și să se ducă la locuința aceea izolată ; dar s-a oprit, după aceea, perplex. Și ce-i păsa lui, de ceea ce se întîmpla acolo ? Cine era acela care apărea, sechestrat, acolo, înăuntru ? Își amintea vag de fizionomia lui, atît cît o putuse zări. N-o cunoștea. Era vorba de un străin ; dar străin sau nu, prudența naturală a lui *don* Gennaro a fost mai puternică. Poate că era mai bine să se ducă să denunțe cele văzute

la chestură ? Dar renunță repede la această idee : din mai multe motive, era mai bine să nu aibă de a face cu chestura. În cele din urmă, ideea că cineva era închis acolo și că de cîteva zile cerea ajutorul cuiva, că va pieri, poate dacă el nu-i va da ajutor, îl tulbură ; era vorba, desigur, de un delict misterios, curiozitatea lui de meridional ardea și sîngele lui rece, de om care văzuse multe scene înfiorătoare, îl încurajau să-l ajute pe acel nefericit. În sfîrșit, coborî : și traversînd curtea interioară, se urcă pe scărița aceea umedă și nesigură.

După ce s-a gîndit un minut, a sunat : și clopoțelul sună, lugubru, fără să se audă nici un zgomot dinăuntru. Sună din nou : tăcere adîncă. Atunci sunetului de clopoțel îi adăugă bătăi în ușă, cu măciulia de argint a bastonului de abanos. Tăcerea era într-adevăr de casă nelocuită. De două ori, aplecîndu-se la gaura cheii, strigă :

— Deschideți, pentru Dumnezeu, sau mă duc să reclam la poliție !

A doua oară, cînd a strigat mai cu putere, i s-a părut că aude un șoptit dinăuntru. Așteptă încă puțin ; nu veni nimeni să deschidă la sunetul clopoțelului tras cu și mai multă putere. Și atunci, a coborît treptele scăriței, hotărît să cheme să intervină autoritățile. Ajunse la ultima treaptă, cînd îl întîlni, din nou, pe marchizul Cavalcanti. Acesta ridică capul și, recunoscîndu-l, păli. Totuși, avu curajul să întrebe :

— Cum de vă aflați aici ?

— S-a întîmplat ceva aici, sus, marchize, — spuse rece cămătarul, aprinzîndu-și o țigară. Eu mă duc la comisariat.

— Ce comisariat, ce comisariat... — se bîlbîi bătrînul, cuprins de un tremur nervos.

— Vă spun că aici sus s-a întîmplat sau se întîmplă o nenorocire ; și fiindcă eu sînt un om de caracter, nu pot permite acest lucru. Vreți să veniți și dumneavoastră cu mine ? — și îl privi în adîncul ochilor.

— *Don* Gennaro, să nu exagerăm, poate este vorba de o glumă între prieteni, sau de o pedeapsă dată pe drept, — spuse Cavalcanti, exaltîndu-se.

— Eu nu vreau să știu nimic. Știu numai că un om mi-a cerut ajutor, știu că am bătut la ușă și nu au vrut să-mi răspundă. Ce exagerări să fie astea ? Astea sînt fapte mîrșave.

— Haideți, haideți, vă voi deschide eu, — spuse marchizul, hotărîndu-se să facă mai puțin gravă catastrofa, care de fapt se și întîmplase.

Și tăcuți, au urcat împreună. Formosa bătu de două ori ; era semnalul de recunoaștere.

— Cine e ? — întrebă un glas sufocat, vorbind prin gaura cheii.

— Eu, domnule doctor, deschide.

— Dar nu sînteți singur ?

— Nu contează, doctore, deschide.

— Dacă nu sînteți singur, nu deschid, înțelegeți ? — spuse furios Trifari, temnicerul, dinăuntru.

— Deschide, fiindcă este mai bine pentru toți, doctore, — parlamentă încă marchizul de Formosa. Dacă nu deschizi, ne ruinăm și mai mult. Aici e *don* Gennaro Parascandalo care știe tot ; și vrea să se ducă la comisariat.

— Oricum, de aici nu plec, doctore, — spuse de afară Parascandalo. Nu fac altceva decît să chem poliția și autoritățile.

— Iisuse, Iisuse, Iisuse, — murmura Formosa, cuprins de un tremur senil.

Se auzi un pas care se apropia și se îndepărta, apoi o mișcare lentă de lacăte și lanțuri și din ușa întredeschisă apăru chipul roșu cu barba roșie nerasă, crescută în dezordine.

— Deschide, deschide, doctore, — rînji cămătarul, intrînd fără să mai vadă privirea cruntă pe care i-o aruncă Trifari.

Intrînd, simți în nări mirosul de lampă cu gaz care fumega, de bucătărie neaerisită, de ființe murdare ce trăiesc închise acolo de mai mult timp. Intrarea, și așa-numitul salonaș erau mai murdare ca oricînd, de praf, de fum de lampă, de firmituri de pîine, de coji de fructe. Casa

părea vizuina a două animale, izgonite, de mai multe zile și săptămîni, în ascunzătoarea aceea, de teama unui vînător. Uscat, cu obrajii emaciați, nările subțiate, urechile fără sînge, cu buzele livide abia deschise, de parcă îe lipsea respirația, *l'assistito* zăcea întins pe un scaun, cu membrele fără vlagă, cu barba și mai crescută și mai murdară, și cu părul atîrnînd în plete, albite pe gît. Pentru a-l face să se ridice, Trifari îl înghionti în braț și în umăr ; o nouă expresie de durere se contură pe chipul nenorocitului impostor.

— Dar ce faci, doctore Trifari, nu-ți este rușine ? — strigă *don* Gennaro scandalizat.

— Așa mă tratează în fiecare ceas din zi, — murmură *l'assistito*, cu un fir de glas.

— Revină-ți în fire, acum vii cu mine, — spuse cămătarul, oferindu-i un flaconaș cu *cognac* pe care-l purta mereu cu el.

— Ah, nu voi putea, domnul meu, — zise celălalt, lipsit de puteri. M-au ucis. Închis, fără aer, fără lumină, în duhoarea asta care-ți face greață ; mai mult înfometat, sau mîncînd prost ; torturat oră de oră, ca să le dau numerele sigure ; cînd și cînd bătut de această hienă de doctor pe care Dumnezeu l-a adus pe lume ca să vină să mă chinuie pentru păcatele mele, este o adevărată agonie, *don* Gennaro, eu sînt în agonie...

— Cum ați putut face asta unui om, unui creștin ? — întrebă cu severitate *don* Gennaro, privindu-i pe cei doi.

— Ia te uită, cine ne ține predici ! — strigă Trifari, a cărui mînie era de nepotolit.

— Dumneavoastră, marchize, care sînteți un om de onoare ? ! — întrebă Parascandalo, prefăcîndu-se că nu vrea să vorbească cu Trifari.

— Ce vrei ? Patima e prea mare... — spuse bătrînul, umilit, tremurînd și din cauza altor amintiri.

Între timp au intrat acolo, prin ușa lăsată deschisă, Colaneri, profesorul devenit ca o viperă, și *don* Crescenzo,

il postiere [1]. Văzînd un străin, şi recunoscîndu-l pe *don* Gennaro, au înţeles tot ; se priveau, neliniştiţi, mai ales *don* Crescenzo care, aşa cum se spunea, era un reprezentant al guvernului. Cămătarul, rece, continua să-şi fumeze ţigaretele, în timp ce *l'assistito*, lipsit total de puteri, îşi lăsase capul pe speteaza scaunului. Casa aceea, care fusese temniţa lui de o lună, avea acum aspectul murdăriei crase, şi lumina aceea artificială de lampă, în plină zi, îţi strîngea inima, asemenea unei flăcări de lumînări din jurul unui sicriu. *Don* Pasqualino părea mort.

— Şi v-aţi pus toţi mintea, cu un singur om ? — întrebă cămătarul, fără a se adresa direct nici unuia.

— De ce nu ne-a dat mai întîi numerele ? — strigă Colaneri, potrivindu-şi gulerul cu o mişcare de preot. Nimeni nu i-ar fi făcut nimic.

— Astea sînt lucruri de ocnă, înţelegeţi ? — zise cămătarul, foarte rece.

— Nu vorbi tocmai dumneata de ocnă ! — şuieră glasul preotului, de odinioară — dumneata ar fi trebuit să mergi acolo de douăzeci de ori.

Celălalt ridică din umeri şi :

— *Don* Pasqualino, te poţi ridica ? — îl întrebă pe *l'assistito*. Vreau să te iau de aici.

Cei patru se priviră, dintr-o dată palizi. Era natural ca, după descoperirea faptei, *l'assistito* să dispară ; dar ideea că el era dus afară, în libertate, că va putea să meargă de colo-colo, şi să spună tot ce i se întîmplase, scăpînd de vexaţiile lor, îi înfricoşa peste măsură.

— Nu am puterea să mă mişc, cavalere, — spuse Pasqualino, plîngîndu-se. Dacă voiau să mă ucidă, nu puteau găsi un sistem mai bun... eh, Dumnezeu o să-i pedepsească pe toţi, şi suspină adînc.

S-a bătut de două ori la uşă, şi alte două perechi au intrat, Ninetto Costa şi avocatul Marzano, Gaetano mănuşarul şi Michele lustragiul. Nemulţumiţi să vină în fiecare zi, din două în două ore, pe rînd, ca să ceară numerele acestui *assistito*, cu insistenţa monotonă a trapistului [2] care

[1] Funcţionar la o agenţie de loto (n. tr.).

[2] Călugăr într-un ordin religios catolic foarte auster (*trappistă*) (ital.) (n. tr.).

spune celuilalt trapist, *trebuie să mori*, vinerea era totdeauna o adunare plenară ; o tortură în masă, tortura acelora care după ce au căzut în fundul prăpastiei, mai vor totuşi să se ridice ; tortura acelor obnubilaţi de o patimă şi care nu mai văd lumina raţiunii.

Dimpotrivă, înverşunarea lor feroce crescuse pe măsura faptei pe care o săvîrşiseră şi pe care o mai săvîrşeau încă împotriva lui *don* Pasqualino ; în locul remuşcării, simţeau o furie nestăpînită că nici chiar violenţa lor de acum nu avea să reuşească la ceva, deoarece nici unul din numerele, date simbolic sau date ca cifră, de către *assistito*, în timpul captivităţii lui, nu ieşise cîştigător. Primul duş rece asupra aberaţiei lor a fost prezenţa lui *don* Gennaro Parascandalo ; numai atunci au văzut ei tristeţea şi murdăria închisorii în care-l ţinuseră sechestrat pe omul acela, şi cruzimea zugrăvită pe chipul temnicerului, doctorul Trifari, ca şi suferinţele zugrăvite pe chipul şi în persoana nefericitului aceluia sechestrat ; numai atunci au înţeles că toţi puteau fi judecaţi pentru o astfel de crimă şi că erau în mîinile lui *don* Pasqualino de Feo şi al lui *don* Gennaro Parascandalo. Muţi, reci, încremeniţi, cu ochii plecaţi, nu se întrebau nici măcar cum le fusese descoperită închisoarea. Acum simţeau copleşitoarea greutate pe inimă, care este pedeapsa cea dintîi, morală, intimă a greşelii. Cel mai umilit dintre toţi era marchizul Cavalcanti care îşi amintea că-l dusese acolo pe *assistito*, şi îşi auzea parcă numele pronunţat de la comisariat pînă la închisoare, de la închisoare la tribunal. Cabaliştii aruncau priviri rugătoare celor doi arbitri ai destinului lor. *Don* Gennaro, flegmatic, îşi fuma ţigara.

— Înainte de toate, doctore, — spuse el, lansînd fumul în aer, — stinge lampa asta şi deschide ferestrele.

— Eu nu accept ordine, — strigă Trifari, singurul neîmblînzit, furios că vedea scăpîndu-i prada din mînă.

— Chiar ţii să ajungi la San Francesco ? — îl întrebă calm cămătarul, referindu-se la cea mai mare închisoare napolitană.

— Dumneata ar trebui să fii dus acolo ! — urlă pătimaşul cabalist, care înnebunise de-a binelea, în urma supravegherii lui *don* Pasqualino.

— Aştepţi mai întîi să-mi plăteşti multele lire pe care mi le datorezi, — observă cămătarul.

— Aşteaptă mult şi bine, murmură Trifari, insolent.

— Ei, cineva va plăti, tatăl dumitale, mama dumitale, în faţa unei chemări în judecată... — adăugă cămătarul, fără a se tulbura.

Toţi se priviră, îngheţaţi. Fiecare din ei avea de dat cămătarului o sumă de bani ; pînă şi *don* Crescenzo ; singurii nedatornici erau Gaetano şi Michele, ambii torturaţi de camăta tot atît de nemiloasă a doamnei Concetta. Însuşi Trifari tăcu ; ideea dezonoarei, în comuna lui natală, pentru cei doi bătrîni ţărani chinuiţi de el fără ca aceştia să ştie motivul, îl făcea să sufere ca un animal rănit de moarte. Automat, se duse să deschidă ferestrele şi stinse lampa cu gaz care fumega, emanînd un miros oribil de fitil carbonizat. Pleoapele celor de faţă s-au zbătut la lumina aceea crudă a zilei ; toate chipurile erau nespus de palide ; înfăţişarea mizerabilului *assistito* a apărut aidoma aceleia a unui muribund. Cămătarul i-a mai dat o înghiţitură de *cognac* pe care acesta a băut-o picătură cu picătură, neputînd rezista.

— Chem imediat o trăsură, — spuse *don* Gennaro.

— Cum, îl iei de aici ? — îndrăzni să întrebe disperat Ninetto Costa.

— Vrei să-l las aici, ca să-l scoateţi mort afară ?

— Ce exagerare, — murmură celălalt, vag. *Don* Pasqualino este obişnuit să stea închis... şi tu ne ruinezi, Gennarino...

— Gîndeşte-te la necazurile tale, — spuse serios cămătarul.

Celălalt, atins în plin, tăcu. Toţi au început să tremure cînd au văzut că *l'assistito* încerca să se ridice, încet, sprijinindu-se de măsuţă şi cu mari eforturi îşi relua respiraţia normală, cu fiecare minut ce trecea, deschizînd gura vînătă, cu dinţii ascuţiţi şi negri, şi reuşea să se mişte. Orice iluzie dispăruse ca prin farmec, total. *L'assistito* le scăpa din mîini pentru totdeauna ; se va duce să-i denunţe pentru sechestru de persoană, pentru chinuri şi maltratări,

dar în fond acest lucru în cele din urmă li se părea mai puțin grav decît eliberarea lui, știind că pentru a se răzbuna nu le va mai da nici un număr, niciodată. Ah, chiar dacă ei ar fi făcut închisoare, dacă ar fi avut totuși, mai întîi numerele cîștigătoare, cu banii obținuți ar fi corupt și justiția, și ar fi fost salvați ! Visul însă li se destrăma văzînd cu ochii. Sursa bogăției le scăpa, se spulbera pentru totdeauna. Nimic, nimic nu ar mai fi convins pe *assistito* să le furnizeze numerele sigure, infailibile. Fiecare pas pe care încerca să-l facă pe picioarele lui slabe și nesigure, era un pumnal ce li se înfigea în inimă.

— Dacă nu-ți faci curaj, *don* Pasqualino, rămînem aici pînă diseară, — observă *don* Gennaro, grăbit să iasă de acolo.

Desigur, poziția lui între cabaliștii aceia nu era deloc lipsită de riscuri ; toți îi datorau bani și dacă au avut îndrăzneala să comită un sechestru de persoană, puteau foarte ușor să comită un altul, mai util, mai profitabil. *Don* Gennaro, ce-i drept, îi domina cu răceala lui, și cu puterea lui ; dar oare nu erau ei niște disperați ? Numai că pînă și ei simțeau scăderea forțelor lor fizice și morale, slăbiciunea care-i cuprinde pînă și pe cei mai rafinați răufăcători, după ce și-au îndeplinit opera nelegiuită și după ce și-au epuizat toată energia, cea adevărată și cea fictivă. Oricum, era mai bine să iasă cît mai repede.

— Domnii mei, vă salut, — spuse *don* Gennaro, luîndu-și pălăria și bastonul, văzînd că *l'assistito* își zgîria hainele cu mîinile lui scheletice, încercînd să le șteargă de praf.

— Aș vrea să spun cîte un cuvînt fiecăruia din acești domni — zise *l'assistito.*

Se auzi un murmur, toți se înghesuiră în jurul celui care vorbea cu spiritele, în timp ce Parascandalo se afla în vestibul și deschisese ușa de la ieșire, din precauție.

— Fiecăruia în parte, — spuse *l'assistito.* E un fel de testament pe care-l fac, vreau să las o amintire tuturor.

Și se retraseră, unul cîte unul, cu el, în dreptul ferestrei. El îi privea în față, le atingea mîna cu degetele slabe și reci. Cel dintîi a fost Ninetto Costa.

— Ascultă, Ninetto, nu dispera ; aminteşte-ţi că, în cele din urmă, există totuşi un revolver.

— E adevărat, — murmură acela pe gînduri, căutînd numerele acelui cuvînt.

Al doilea a fost Colaneri, fostul preot.

— Pentru tine există Evanghelia, care îţi deschide braţele — şopti *l'assistito*.

— Mulţumesc, — răspunse celălalt cu expresia aparent senină dar în acelaşi timp dureroasă, înţelegînd sfatul în forma lui de dublu sens.

Al treilea a fost Gaetano, mănuşarul.

— De ce eşti căsătorit ? Te-aş fi sfătuit să o iei pe *donna* Concetta, aceea care are atîţia bani.

— Are bani mulţi ?

— Oh, foarte mulţi !

— Ai dreptate : soartă infamă !

Al patrulea a fost Michele lustragiul, şoldiul cocoşat.

— Dacă tu nu ai fi atît de şoldiu şi de bătrîn, te-aş sfătui să o iei de soţie pe *donna* Caterina, care deţine sediul acelei loterii modeste.

— Dar sînt diform, — spuse, dezolat, lustragiul.

— Hm, încearcă...

Al cincilea a fost bătrînul avocat Marzano, cu capul plecat, dar încă aprins de patimă.

— Ştii ce cantitate de sute şi mii de foi de hîrtie de cereri timbrate se vinde la Napoli. De ce nu cauţi un brevet ?

Bătrînul căruia i-au fost mai mult şoptite aceste cuvinte, îl privi cu uimire şi neîncredere pe *assistito ;* se îndepărtă, plecînd capul.

Al şaselea care se apropie a fost doctorul Trifari : era şovăitor, îl maltratase prea mult pe *l'assistito* în zilele acelea. Totuşi, acesta îl trată cu multă duioşie.

— Ca să scapi de necazuri, de ce nu vinzi tot ceea ce ai în satul dumitale, aducîndu-ţi aici şi pe părinţii dumitale ?

— Nu m-am gîndit niciodată : mă voi gîndi.

Al şaptelea a fost *don* Crescenzo, cel ce ţinea Sediul loteriei în strada del Nunzio, cu care Pasqualino avea o veche legătură de prietenie. Şi-au vorbit încet. Nimeni nu a putut auzi nimic.

— Ce stupid e guvernul ! — reflectă *l'assistito*, săgetîndu-l cu o privire sugestivă pe *don* Crescenzo.

— Ce spui ? — întrebă acesta, speriat.

— Am spus : ce stupid e guvernul !

— Nu te înţeleg...

— Mă înţelegi perfect...

Al optulea care s-a apropiat a fost marchizul Cavalcanti, la rîndul lui puţin timid, simţindu-se cel mai vinovat faţă de *don* Pasqualino.

— Spiritul mi-a vorbit din nou, marchize.

— Şi ce ţi-a spus ?

— Mi-a spus că *marchesina* Bianca Maria este un suflet perfect lucid, clarvăzător ; dar, aşa cum ţi-am spus, contactul cu omul acela ar îndepărta-o, ar face-o obtuză şi nefericită, incapabilă de a mai avea vreo viziune.

— *Marchesina* Bianca Maria va muri fecioară, spune acest lucru spiritului, — răspunse cu mîndrie bătrînul nebun.

— Ei bine, *don* Pasqualino, rămînem aici pînă diseară ? — interveni cămătarul, intrînd din nou în cameră. Ai terminat cu domnii aceştia ?

— Da, da, am terminat, — răspunse celălalt, cu glas mai puternic, ca şi cum, în mod ciudat, şi-ar fi recăpătat puterile.

În timp ce *l'assistito* căuta în buzunare vreo batistă mizerabilă şi cîteva foi de hîrtie murdară pe care le avea mereu la el, apoi îşi punea pe cap pălăria jerpelită, cabaliştii se adunară într-un grup, dar fără să-şi vorbească. Ceea ce le spusese el, în sensul adevărat şi în cel simbolic, ca insinuare, sau sfat, îi tulburase profund.

— Domnii mei, Dumnezeu să vă ierte greşeala, — exclamă cu un accent bizar şi cu un zîmbet uşor *l'assistito*, ieşind.

Îl salutară cu greutate, aruncîndu-i o privire de regret ; nici unul din ei nu îndrăzni să se scuze, pentru răul făcut ; fiecare din ei simţea înfigîndu-se şi mai adînc în suflet cuiul pe care li-l înfipsese *l'assistito*.

Cei doi coborau încet, încet scărița, deoarece *l'assistito* era să cadă de mai multe ori. Cămătarul nu s-a gîndit să-i ofere braţul, fiindcă *l'assistito* era mult prea murdar. Cînd acesta s-a trezit în pragul porţii şi a privit în jur, respirînd aerul curat, i-au dat lacrimile :

— Nu credeam să mai ies de acolo, — spuse, urcîndu-se în trăsură.

— Unde vrei să mergi ? — întrebă Parascandalo.

— La comisariat, — spuse celălalt, din nou cu glasul slab, întins pe canapeaua trăsurii, ca un bolnav grav.

Don Gennaro încruntă uşor sprîncenele şi pentru a nu se da în spectacol în faţa mulţimii adunată, rugă să fie ridicat coşul trăsurii ; se îndreptară spre via della Concezione.

— Vrei să-i denunţi ? — întrebă rece.

— Dumneata nu ştii cît de mult m-au chinuit... — murmură celălalt, lovindu-se cu capul de coşul trăsurii la fiecare zdruncinătură a acesteia ca şi cum nu şi-ar fi putut ţine capul pe umeri.

— Aşadar îi denunţi ?

— Timp de treizeci de zile, un nefericit ca mine, bolnav, închis, fără aer, cu o lumină de lampă cu gaz infect ; cînd pînă şi cei ce au comis o crimă şi tot mai ies la o plimbare.

— Dar de ce nu le-ai dat numerele ?

— Aşa... — zise el, enigmatic.

— *Don* Pasquali, nici dumneata nu ştii numerele ! — reflectă *don* Gennaro, rîzînd.

— Şi dumitale ce-ţi pasă ?

— Chiar nu-mi pasă deloc. Dar cu mine poţi vorbi deschis.

— Da, domnule, da, domnule, — replică *l'assistito* umil, — dar ei de ce m-au chinuit de moarte ? Ce rău le-am făcut, eu, un biet nenorocit ?

— *Don* Pasquali, dumneata le-ai mîncat cîteva mii de lire, acelor domni — continuă pe același ton, rîzînd, cămătarul.

— Pomeni, stimate *cavaliere* [1], pomeni !

— Chiar toate pomeni, chiar toate ? — rînji, satanic, *don* Gennaro.

— Cîte ceva am mai luat și eu... — suspină *don* Pasqualino, cu o strălucire malițioasă în ochi.

— Atunci e inutil să te duci la comisariat...

— Să mergem, *don* Gennaro, să mergem totuși, fiindcă veți fi mulțumit de mine.

Au coborît în fața porții celei mari, în via della Concezione, unde soseau și plecau gardienii Poliției ; urcatul scărilor a fost un efort enorm pentru bietul *assistito*, căruia i se tăia răsuflarea la fiecare treaptă.

— Puțină forță, ei ! — repeta cămătarul.

— Nu mă lăsați, nu mă părăsiți, — suspina l'*assistito*.

Pînă la urmă au ajuns la primul etaj, unde *don* Gennaro, salutat cu respect de ușieri, întrebă dacă-l puteau găsi pe chestor. Nu era ; era șeful lui de cabinet, care i-a invitat imediat, și care s-a întrecut în plecăciuni.

— Vă prezint pe domnul Pasqualino de Feo care dorește să vă facă o declarație, — spuse cămătarul, începînd să fumeze o țigară ; după ce a oferit una șefului de cabinet, și l-a privit fix în ochi pe *l'assistito*.

— Voiam să aflu, — spuse acesta, slab, — dacă a venit cineva să vă comunice dispariția mea...

Inspectorul deschise un registru mare și îl răsfoi fumînd.

— Da domnule, — zise — a venit Chiara Stella de Feo, domiciliată în Centograde, soție a lui Pasqualino de Feo să declare absența inexplicabilă a soțului ei, temîndu-se de un sechestru sau de o nenorocire...

— Dar ce sechestru, ce nenorocire, — exclamă *l'assistito*, zîmbind ironic. Femeile au totdeauna prea multă imaginație...

---

[1] Titlu onorific dat anumitor persoane de vază (n. tr.).

— A spus că aţi mai fost sechestrat şi în alte dăţi, fără să vrea sau să ştie să precizeze circumstanţele...

— Şi de ce m-ar fi sechestrat ?

— Pentru a vă smulge numerele de loterie.

— Soţia mea a spus că eu ştiu numerele de loterie ? — spuse cu un rîs uşor *l'assistito*.

— Să nu credeţi nimic, domnule inspector, sînt poveşti, — adăugă Parascandalo, rîzînd.

— Voiam să declar, pentru a evita orice echivoc, că aflîndu-mă la Palma Campania, aici, într-o vilă a domnului Gennaro Parascandalo, m-am îmbolnăvit atît de grav, încît a trebuit să rămîn o lună, fără a reuşi să scriu nici un rînd soţiei mele. Şi apoi... eram sigur că mă voi întoarce acasă de la o zi la alta...

— Dumneavoastră puteţi depune mărturie cavalere că domnul spune adevărul ? întrebă distrat, fără a acorda nici o importanţă întrebării, inspectorul.

— Da, domnule.

— Atunci, toate bune. V-a dat, desigur numerele în această lună de boală, ei, *cavaliere* ? — întrebă, rîzînd mereu, ofiţerul de poliţie.

— Sigur ! — afirmă Parascandalo, plin de bună dispoziţie.

— Dar dumneavoastră la ce vă mai servesc ? Cu noi, bieţi funcţionari, e altceva...

— *Don* Pasquali, dacă ai puterea necesară, dă-i numerele inspectorului.

— Dumneavoastră vreţi să rîdeţi de mine, — murmură *l'assistito*.

S-au despărţit, în timp ce inspectorul îi recomanda lui de Feo să se ducă imediat la soţia lui, care trebuia să fie foarte îngrijorată.

— Aţi văzut ce bine m-am purtat, *cavaliere* ? I-am iertat pe cei ce m-au chinuit... — şi coborau amîndoi scările.

— Eşti prea bun, — răspunse celălalt, cu o nuanţă de ironie.

— Nu vreau să-mi fac un merit, pe care nu-l am : nu i-aș fi denunțat niciodată pe domnii aceia...

— Ah ! — spuse celălalt, oprindu-se. Și de ce ?

— Nu-mi convenea.

— Înțeleg. Atunci de ce am venit aici ?

— Declarația era necesară. Comisariatul mă căuta.

— Atît de naivă e soția dumitale ?

— Soția mea ? Ea ține atît de mult la mine, încît tremură tot timpul pentru mine și spune mereu că trebuie să ne retragem din această profesiune.

— Și ce profesie are ?

— Nu știți ? Este celebra ghicitoare de la Centograde, Chiara Stella...

— Ah... da, da, îmi amintesc... și farmecele ei sînt pe măsura numerelor dumitale ?

— Farmecele ei sînt adevărate, — spuse pe gînduri, sincer, *don* Pasqualino.

— Și ea crede în *asistarea* dumitale de către spirite ?

— Da, crede, — spuse celălalt, plecînd capul. Soția mea ține mult la mine.

— La dumneata ?

— La mine.

— Sînteți ciudați voi doi, — spuse cămătarul, filosofic. Pînă una-alta, i-ai salvat pe cei opt nemernici...

— Ce... salvați, salvați ! Ați auzit ce sfaturi le-am dat tuturor ?

— Nu, — răspunse *don* Gennaro, surprins de tonul pervers al frazei lui.

— I-am lăsat fiecăruia cîte o amintire, — continuă spiritistul, al cărui glas devenise țipător.

— Și crezi că te vor asculta ?

— Tot atît pe cît este de sigură moartea, — spuse *l'assistito,* lugubru.

Îl salută pe *don* Gennaro și, aproape refăcut, se îndreptă în grabă spre Piazza Municipio. Celălalt îl privi îndepărtîndu-se ; și pentru prima oară simți dezgustul pe care-l dă ticăloșia glacială.

XVII

ÎN MODESTA CÎRCIUMIOARĂ BAB-basone, de pe drumul care coboară de la Moiariello di Capodimonte la Ponti Rossi, nu se afla, în dimineaţa aceea însorită de iarnă, nici un client. Era chiar o casă de ţară, construită fără pretenţii, formată dintr-un parter în care se afla o bucătărie mare afumată, cu maşină mare de tuf şi murdară, şi dintr-o cameră unde erau aşezate mesele rustice pentru cei ce voiau să bea şi să mănînce. La etajul întîi, unde se ajungea pe una din acele curioase scări exterioare meridionale, dormea hangiul, împreună cu soţia lui, în camera de deasupra bucătăriei ; cealaltă cameră, goală, care servea de cămară, era plină cu salamuri negricioase şi brînzeturi rău mirositoare, iar pe pereţi atîrnau funiile de usturoi, grămăjoarele de ceapă sau fructe de scoruş, şi cîte un pepene de iarnă, suspendat într-o împletitură de răchită. Jos, în faţa hanului, se vedeau două sau trei pergole, care erau pline de frunziş verde, primăvara şi vara, dar acum, erau despuiate, arătînd reţeaua lor de lemn ; sub umbrare, masa prăfuită şi şubredă, acoperită de frunze uscate şi foşnitoare ; lîngă han, era un joc de popice, înconjurat cu un gard viu din mărăcini de mirt.

Hangiul construise o scară interioară de lemn, care lega parterul cu primul etaj ; dar în spatele hanului făcuse o uşă, ce se deschidea spre cîmpurile întinse.

De la ferestrele primului etaj se vedeau periferiile oraşului Napoli dinspre via Reclusorio, dinspre gară şi dinspre mlaştinile din afara oraşului şi colina cimitirului; la han se putea ajunge pe două drumuri : unul care venea dinspre Moiariello, celălalt dispre Ponti Rossi ; mai exista şi drumul ce străbătea ogoarele, nefolosit însă. Şi totuşi, deşi întinderea dimprejurul rusticei taverne era pustie, vreun grup tot era aşteptat, deoarece slujnica preocupată cu bucătăria, în liniştea acelei frumoase dimineţi, bătea cu

putere pe un fund de lemn mai multe cotlete de porc ; pe maşina de gătit, în oală, fierbea apa pentru macaroane. În faţa uşii hanului, hangiul, un ţăran isteţ, cu nasul şi cu bărbia ascuţite, într-un soi de lighenaş, aşezat pe jos, spăla salată şi *finocchi*[1], aruncînd frunzele veştede găinilor slabe care ciuguleau pe acolo. Hangiţa, soţia lui *Babbasone,* lipsea, soţul o trimitea adesea în oraş, la piaţa de la Porta San Gennaro, ca să cumpere ceva peşte proaspăt, burtă de viţel, ceea ce acolo, la pieţişoara din Capodimonte, era imposibil să găseşti ; o trimitea adesea, cînd îi convenea, rămînînd în casă numai cu bătrîna slujnică, devotată bucătăriei, iar el împreună cu un băieţaş al lui, în vîrstă de doisprezece ani, serveau clienţii. Băiatul, în bucătărie, dădea pe răzătoare albul şi picantul caş de Cotrone care pare a fi de var, dar care te arde pe gît, şi căruia gîturile napolitanilor nu li se împotrivesc deloc. Era o oră plăcută şi liniştită, aproape de amiazi ; hangiul îşi ridica ochii din cînd în cînd pentru a privi în vale, dacă nu cumva urca cineva dinspre Ponti Rossi ; sau înspre deal, dacă cobora cineva dinspre drumul larg din Moiariello ; dar chipul viclean al lui *Babbasone* era senin întocmai ca dimineaţa aceea de decembrie.

Se aplecă din nou să cufunde foile de lăptucă în apa plină de pămînt din lighean, cînd, fără ca el să o fi văzut venind îi apăru în faţă o figură negricioasă de femeie. Era o fată abia trecută de douăzeci de ani, dar atît de consumată de muncă, de privaţiuni şi de dureri, încît părea să aibă zece ani mai mult ; şi pe chipul foarte slăbit, numai ochii, mari şi negri, îi ardeau. Era Carmela, cea de la Fabrica de tutun ; nefericita soră a Annarellei şi a Filomenei, amanta disprețuită de Raffaele, numit şi *Farfariello.* Ajunsese acolo, venind pe jos, natural, fără nici un zgomot ; şi pe faţa ei, oboselii după acel drum lung, i se adăuga o exaltare, zadarnic înfrînată. Era îmbrăcată ca o cerşetoare, cu o rochie de percal, decolorată toată, în

[1] Plantă aromată din grupa umbeliferelor, cu frunzele împărţite în lobi filiformi. Un fel de *molură (foeniculum vulgare).* Se mănîncă în Italia cu frecvenţa cu care se mănîncă salata verde (n. tr.).

plină iarnă, cu o zdreanță de șal roșu în jurul gîtului, și un șorț de pînză, șifonat tot, legat în jurul taliei.

— Bună ziua, cumetre, — spuse ea, salutîndu-l pe hangiu, cu unul din vocativele afectuoase ale poporului napolitan.

— Bună ziua, fată frumoasă, — răspunse el, învăluind-o cu o privire de neîncredere.

— Ne este permis să bem un pahar de vin ? — întrebă ea, stăpînindu-și tremurul din glas.

— Ești singură ?

— De ce nu ? Crezi că nu aș putea să-ți dau o jumătate de liră ?

— Dumneata poți să bei și toată pivnița, — spuse hangiul, cu un ton afectat de dezinvoltură.

Și se dădu deoparte pentru a o lăsa să intre în camera cea mare, conducînd-o pînă la masă. Ea se așeză pe un scaun prăpădit, după ce-și aruncase o privire de jur împrejur ; nu era nici un client.

— Vin de Gragnano ?

— Da, domnule.

— O jumătate din cel de șapte — strigă hangiul spre bucătărie, curățind masa cu șorțul. Dorești să mănînci ceva ? — adăugă apoi, privind-o pe furiș.

— Nu mi-e foame, mi-e sete, — spuse fata, plecîndu-și ochii. Dați-mi de doi *soldi* castane uscate.

Hangiul, încet, se duse să ia o măsură de castane, din cele albe și crețe, foarte tari, care provoacă sete. Între timp, băiatul adusese o carafă din sticlă verzuie, plină cu vin foarte negru, astupată cu obișnuita frunză de viță de vie. Carmela începu să ronțăie din castane, încet, încet, bînd cînd și cînd cîte două degete de vin.

— Dorești și dumneata ? — i se adresă hangiului, care se tot învîrtea în jur, puțin neliniștit.

— Mulțumesc — acceptă el, care nu refuza niciodată.

Și cum pe masă era un singur pahar, el bău o lungă înghițitură din sticlă, gîlgîind vinul, după care își șterse buzele.

— Ce liniște este aici sus, — spuse fata, dorind să închege o discuție. Aveți totdeauna clienți ?

— Nu totdeauna ; depinde de zile ; uneori da- alteori ba.

— Vin napolitanii, nu ?

— Vin.

— Acestea sînt două lire, cumpără-i o beretă băiatului dumitale, — murmură ea, văzînd neîncrederea hangiului.

El le luă fără nici o ezitare și le vîrî în buzunar ; apoi se opri, parcă așteptînd o altă întrebare.

— Trebuie să vină aici un grup de tineri, pe la prînz, nu-i așa ?

— Da, doamnă.

— Printre ei este și un oarecare *Farfariello* ?

— Așa cred.

— Ah ! — oftă ea adînc.

— E fratele dumitale ?

— E iubitul meu.

— Nu sînt femei cu ei, — observă hangiul, cu un aer distrat.

— Știu, știu, — spuse ea, dînd din cap. Dar nu vin singuri...

— Poate că mai vine și un alt grup.

— De ce ? — strigă ea, simțindu-i-se concentrată teama.

— Ca să mănînce, fata mea, ca să mănînce.

— Nu pentru altceva ?

— Nu ; la *Babbasone* nu se face nimic altceva.

— Pe cuvîntul dumitale ?

— Pe cuvîntul meu ; atîta timp cît stau în taverna mea, nu se întîmplă nimic.

— Da, dar după aceea ?

— Ah, după, după aceea, eu nu mă bag. Cînd s-au îndepărtat zece pași, treaba lor, înțelegi ?

Ea rămase tăcută, pe gînduri. O pată de vin apăruse pe masă și ea, cu degetul, desena hieroglife de vin.

— Cumetre, vrei să-mi faci un bine ?

— Nu mă lua așa.

— Un adevărat bine, cumetre, pentru care Dumnezeu te va răsplăti, făcînd bine băiatului dumitale ! Lasă-mă

să asist dintr-o cameră la masa asta, dintr-un hambar, dintr-un colţ oarecare, de unde să pot vedea, fără să fiu văzută.

— Fata mea, astea sînt treburi în care *Babbasone* nu se amestecă.

— Dacă ţii la băiatul dumitale, nu mă refuza ! Nu este o treabă murdară, în numele Fecioarei Maria ! E un plan al meu, un capriciu al meu, vreau să văd ce face iubitul meu...

— Da, ca să provoci o scenă, o ceartă...

— Nu mă mişc, cumetre, nu mă mişc, ţi-o jur pe ochii mei ! Privesc doar masa asta, nimic altceva !

— Şi nu ieşi la vedere ?

— Nu.

— Nu vorbeşti cu nimeni ?

— Nu, nu.

— Dacă te găseşte cineva, nu spui că te-am dus eu acolo ?

— Nu, nu, nu.

— Vino cu mine, — spuse el, hotărît.

Ea îl urmă pe hangiul care ieşi din camera cea mare de la parter, şi o luă cu el, sus, pe scara exterioară, ce ducea la primul etaj ; de sus, Carmela aruncă încă o privire spre cele două drumuri care duc de la Napoli la hanul lui *Babbasone*, dar erau pustii, nici un zgomot de trăsură sau de paşi, în liniştea aceea a amiezei. Hangiul trecu cu fata prin camera în care locuia el cu hangiţa lui şi îi deschise uşa camerei mai mici, de alături, unde păstra proviziile pentru han. Un miros puternic de slănină rîncedă şi de brînză iute o izbi pe Carmela, care tuşi.

— Aici vei sta foarte bine, fata mea, — îi spuse *Babbasone*, ducînd-o la o fereastră ce dădea spre faţada tavernei. Dacă domnii aceia vin, mănîncă aici jos, sub umbrar şi dumneata le vei vedea orice mişcare. Numai că va trebui să-mi promiţi că vei rămîne în spatele ferestrelor.

— Da domnule, da domnule, — promise Carmela.

— Nu vei coborî, orice s-ar întîmpla, ai înţeles ? Nu vreau să mă pun rău cu clienţii mei...

— Da, domnule, nu cobor, să nu te îndoiești, — murmură ea, strîngîndu-și ochii, de parcă ar fi avut în față un spectacol înfricoșător.

— Dacă nu, te închid înăuntru...

— Nu e nevoie, îți jur pe Fecioară, nu mă mișc.

— La revedere, spuse el, îndepărtîndu-se.

— Dumnezeu să te răsplătească, îi strigă fata.

Și așteptarea a început, lungă, deoarece minutele care treceau, îi păreau fetei îndrăgostite că ar avea greutatea plumbului. Totuși, rămînea pironită în spatele ferestrei murdare de praf ; suflarea ei caldă le mînjea și mai mult. În cămara aceea se aflau cîteva scaune șubrede și un scăunaș de lemn, dar ea nu se gîndi să se așeze, pentru că o interesa prea mult să facă de pază la fereastră, privind cele două drumuri însorite, în foarte blînda zi de iarnă, scrutînd pacea acelui peisaj, unde zgomotele orașului nu ajungeau. Numai de două ori, se plimbă înainte și înapoi în cămăruța aceea plină de salamuri înnegrite, de forme brune de caș, al căror miros o sufoca ; și văzu că mai exista o fereastră, ce dădea în partea din spate a hanului, spre cîmpul care suia spre Capodimonte ; chiar și în partea aceea domnea o mare liniște, un calm perfect. Și cum timpul trecea, o neliniște tot mai ascuțită îi tortura inima ; poate că cel care îi spusese despre petrecerea aceea la țară a lui *Farfariello,* împreună cu alți prieteni, la hanul lui *Babbasone,* o mințise sau poate că ea nu înțelesese bine explicațiile date ; *Farfariello* și prietenii lui, *ceilalți,* poate, la ora aceea, erau în altă parte, și totul se întîmpla departe de ea, fără ca ea să se poată împotrivi, poate că la ora aceea petrecerea s-o fi și terminat ; cînd și cînd își îndrepta ochii disperați spre cer, implorînd *ca acest lucru să nu se fi întîmplat !* La un moment dat, nereușind să-și stăpînească neliniștea, scoase mătăniile din buzunar și începu să îngîne automat rugăciunile cunoscute și tatăl nostru ; se ruga, gîndindu-se totuși la altceva, văzînd în fața ei o scenă sumbră, care îi făcea inima să se înalțe către Fecioară, ca să-l salveze pe Raffaele de o nenorocire :

— ...și *în ceasul morții noastre*, — se surprinse zicînd tare, la un moment dat.

Și tocmai în acel moment se auzi un zgomot de roți și un șuierat de bici, pe drumul dinspre Capodimonte, și într-o trăsură închiriată apăru Raffaele, împreună cu alți trei tineri; aproape toți de vîrsta lui.

— O, sfîntă Fecioară! — se jelui glasul Carmelei, în spatele ferestrei.

Trăsura a fost plătită de Raffaele; și contrar obiceiurilor, deoarece totdeauna birjarul participă la o distracție la țară a grupului, de data asta calul se întoarse și trăsura dispăru pe drumul pe care venise. Tinerii, cu pantalonii strîmți la genunchi și beretele într-o parte, făceau acum gălăgie mare în camera de jos, poate pentru că masa nu era gata; îndată, băiatul hangiului întinse fața de masă pe una din mesele care ar fi trebuit să fie umezită de frunzele pergolei; dar aceasta era uscată. Între timp, cu cea mai firească dezinvoltură, tinerii s-au apucat să joace popice, așteptînd să se fiarbă macaroanele; iar Raffaele, mai ales, se învîrtea în sus și în jos, cu grația aceea populară care înduioșa inima Carmelei.

— Fii binecuvîntat! — murmura ea, oarecum liniștită de buna lui dispoziție.

Acum, așezați la cele patru laturi ale mesei, scoțîndu-și macaroane în farfurii, dintr-un castron uriaș ce fusese pus în mijloc, Raffaele și prietenii lui mîncau, scoțîndu-și continuu, cu marele apetit al tinereții și cu acela provenit din aerul curat de iarnă, și prospețimea cîmpiei. Beau mult și din cînd în cînd ridicau paharul plin cu vinul negru, cu reflexe albăstrii, privindu-se fix, spuneau ceva și dădeau totul pe gît fără nici o altă mimică. Carmela, care nu le auzea glasurile, înțelegea că rosteau toasturi cuiva sau în cinstea unui eveniment.

Pînă atunci totul se desfășura ca o simplă și ușoară distracție de iarnă, într-o zi frumoasă înseninată de soare, într-o mare liniște cîmpenească, iar hanul ca și hangiul din prag, ca și băiatul care servea prînzul, ca și cei patru comeseni, aveau aerul unei perfecte seninătăți, armonios îmbinată cu seninătatea din jur. Dar se auzi un nou zgo-

mot de roți dinspre drumul de la Ponti Rossi, și o plesnitură pompoasă de bici ; Raffaele și prietenii lui ridicară capul, dintr-o explicabilă curiozitate, în timp ce Carmela, rănită în inimă de acel zgomot, simțea că îi tremură picioarele și se ruga în minte la Dumnezeu să-i dea puterea necesară să nu moară în clipa aceea. Era un grup asemănător celui de patru tineri, cu pantaloni de culoare deschisă și strîmți la genunchi, cu haine negre strînse pe talie și beretele lăsate pe o ureche. Carmela l-a recunoscut pe cel ce conducea grupul, pe Ferdinando, *l'ammartenato* [1] ; el spuse ceva birjarului în timp ce-l plătea, și acesta ascultă, plecînd capul ; se îndepărtă apoi încet, pe drumul pe care venise, fără a mai întoarce capul.

Cele două grupuri, privindu-se în față, serios, se salutară cu multă corectitudine ; și în timp ce Raffaele și ai lui continuau să mănînce liniștit, ceilalți patru își scoaseră beretele și le atîrnară de crengile goale ale copacilor. Lor li s-au servit mult mai repede macaroanele, poate fiindcă hangiul aruncase în apa fiartă atîtea macaroane cît să ajungă pentru ambele grupuri ; într-atît încît, la un moment dat, încetinind de a mînca, grupul lui Raffaele, și grăbindu-se să mănînce grupul lui Ferdinando, s-au trezit în același punct ; au continuat, procedînd de comun acord, devorînd și înfulecînd cu poftă cotletele de porc și frunzele de lăptucă, bînd pahare întregi de vin, unul după altul, ca și cum ar fi fost apă. Cînd beau, din cînd în cînd cele două mese își schimbau priviri lungi, dar indiferente. În ciuda cantității mari de vin, toți aveau aerul că-și păstrau o maximă răceală, cîte unul, uneori, se lăsa pe spate, cu un aer de perfectă dezinvoltură.

Și, totuși, aerul acela firesc, toată dezinvoltura, erau egale la ambele mese, chiar ciudat de egale, ca și cînd cele două grupuri s-ar fi supus unui acord tacit, dar totul avea o amprentă falsă, deoarece lipsea cu desăvîrșire voioșia naturală a petrecerilor napolitane, în care rîsetele, strigătele și cîntecele se ridică pînă la cer, într-un cor ce nu se mai termină niciodată. Din cînd în cînd, tinerii care-l

[1] Adică tipul *guappo* (derbedeu infatuat, prepotent, arogant, impertinent) (n. tr.).

înconjurau pe Raffaele,numit și *Farfariello,* se aplecau spre el, și el zîmbea semeț ; era unicul semn de veselie al grupului său ; în grupul lui Ferdinando, *l'ammartenato,* nici unul nu zîmbea, beau vinul încontinuu, fără să piardă nimic din seriozitatea lor.

De sus, Carmela privea ; zîmbetele iubitului ei, paharele de vin date peste cap de cele două grupuri și aerul acela calm nu-i inspirau încredere. Printre altele, ea vedea gesturile conversației, dar nu auzea cuvintele ; și i se părea că o liniște adîncă domnește asupra tuturor acelor tineri care se înțelegeau prin semne, o liniște lugubră, în marea pace a peisajului. O angoasă lentă, dar din ce în ce mai intensă îi oprima respirația, ca și cum i s-ar fi strîns inima și nu ar mai fi palpitat decît cu intervale ; orice voință, în ea, era învinsă. Rămînea sprijinită cu fruntea de sticla prăfuită a ferestrei, încremenită, cu ochii ei mari suferinzi, ficși asupra chipului lui Raffaele, de parcă voia să-i citească gîndurile. Hangiul și băiatul aduseră fructele, adică de fapt castanele uscate albe și un mănunchi de țelină cu tija albă, cu frunzele verzi foarte lungi și subțiri ; și totodată alt vin. Apoi, brusc, după ce-i șoptise ceva la ureche tatăl său, băiatul și-a scos șorțul alb, și-a pus bereta pe cap și s-a îndepărtat în fugă pe drumul dinspre Ponti Rosi. Și dat fiind că se apropia sfîrșitul mesei, Carmela simțea că-și pierde rațiunea, că-i încolțește în suflet o singură dorință, aceea de a coborî, de a-l lua de braț pe Raffaele și de a și-l duce cu ea departe, undeva unde să nu-l mai ajungă nici derbedeii aceia, de *camoriști,* nici *guappi.* Nu îndrăznea. De o lună, Raffaele, rece și peste măsură de plictisit de ea, o evita cu atîta încăpățînare, iar ea, sărmana, ajungea în locurile unde el fusese, totdeauna cu zece minute mai tîrziu. Îi transmisese clar și răspicat, deci era inutil, că el nu mai voia să știe de ea. — „Cel *puțin să-mi spună el, însuși, motivul, și mă mulțumesc,* și dispar", — exclama ea, plîngînd, către cei ce îi repetau cuvintele lui Raffaele. Nu-l mai văzuse de o lună ; și dacă aflase că în ziua aceea, două grupuri de *guappi* urmau să se întîlnească într-un loc misterios, la hanul lui *Babbasone* la Ponti Rossi, se datora unei indiscreții, smulsă cu forța unui naș al lui Raffaele ; și acesta i-o spusese, privind-o în

ochi, cu o intenţie secretă pe care ea i-o ghicise, pentru că îl părăsise imediat şi pe jos, din casa ei, din cartierele sărace, se dusese acolo sus, gîfîind, îndurerată, muşcîndu-şi buzele, ca să nu strige şi să nu plîngă.

Nu îndrăznea să coboare ; simţea că Rafaele ar fi umilit-o şi ar fi alungat-o, aşa cum făcuse totdeauna, ca un mitocan, în ultima vreme ; tremura din cauza glasului său iritat, din cauza cuvintelor lui pline de dispreţ. Acum prînzul se termina foarte liniştit, şi cele două grupuri îşi fumau trabucele, privind în aer, cu beatitudinea gravă a celui ce a băut şi a mîncat bine, şi a aceluia ce se pregăteşte să digere bine ; şi în unele momente liniştea era atît de mare, încît se simţea din toate lucrurile din jur, şi atît de mare părea seninătatea tinerilor acelora încît Carmela, pentru o clipă a avut senzaţia că-i dispare spaima, sperînd că totul fusese doar un vis tragic. Dar numai pentru o clipă, deoarece recăzu mai profund, într-un abis de durere. în care minutele aveau o apăsare dramatică. Grupul lui Ferdinando, *l'ammartenato,* se ridică ; şi cei patru tineri cu mişcarea obişnuită a *guappilor,* îşi trăgea în sus pantalonii, strîngînd curelele, apoi îşi aranjau hainele, îşi puneau pe cap beretele, cu un gest mîndru, într-o parte. Plecau ; trecînd pe lîngă grupul lui Raffaele, îşi atingeau cu toată seriozitatea bereta cu mîna şi ceilalţi răspundeau, cu un uşor semn al capului, spunînd toţi un cuvînt pe care Carmela nu-l putea auzi, şi care era :

— Sănătate !

Plecau ; ea oftă uşurată. Dar în loc de a o apuca spre Ponti Rossi, de unde veniseră şi unde îi aştepta, poate, trăsura, Carmela îi văzu ocolind casa, unul cîte unul, — atunci, alergă la cealaltă fereastră care dădea spre grădina hanului şi spre cîmpul deschis, — şi îi văzu dispărînd în spatele unei perdele dese de copaci. Agitată din nou alergă la fereastra care se deschidea spre faţada hanului, şi unde grupul lui Raffaele, o *Farfariello,* se pregătea de plecare. Totul s-ar fi terminat cu bine, dacă aceştia ar fi luat drumul spre Capodimonte, de unde veniseră ; ar fi însemnat că aici avuseseră loc cele două prînzuri, şi nimic altceva, cu nici o premeditare, cu nici o consecinţă. Pregătirile erau oarecum încete, dar la o mişcare a lui Raffaele, toţi se grăbiră, în timp ce acesta, cu trabucul pe sfîrşite,

în colțul gurii, achita prînzul hangiului, liniștit. Și se ridică, întinzînd brațele pentru a-și lua bereta atîrnată de o creangă ; făcînd acest gest, i se ridică puțin vesta și Carmela văzu strălucind ceva, la cingătoare ; era patul revolverului. Totuși, timp de un minut, mai speră. Poate că se despărțeau pașnic, pe drumurile liniștite, spre orașul gălăgios ; de altfel Raffaele, din prudență, purta mereu revolverul de mic calibru cu el ! Dar oribilul fapt de care se temea, îi apăru într-o secundă, înainte ca o realitate ; încet, încet, Raffaele și ceilalți trei tineri se îndreptară nu pe drumul spre Capodimonte, ci în spatele hanului, prin grădină, și peste cîmp, urmînd același drum al celeilalte echipe, ajungînd-o din urmă, adică mergînd încet, cu pasul lor elastic, unul în spatele celuilalt. Ah, ea nu a mai putut să reziste, simțind că ceva i se sfîșie în piept ; alergă la ușa cămării, o găsi încuiată, hangiul o închisese înăuntru ! Furioasă, orbită de durere și de mînie, începu să zguduie cu mîinile ușa aceea care era veche și mîncată de carii și care îi opuse puțină rezistență ; bara de lemn fixată acolo de hangiu se rupse ușor, și ea era gata să cadă pe jos, din izbitură. Coborî în fugă scara exterioară, dar pe ultima treaptă dădu de hangiu care auzise tot zgomotul acela și al cărui chip zbîrcit de țăran, pălise. El o opri să treacă mai departe.

— Unde te duci ?

— Lasă-mă !

— Unde te duci ? Ești nebună ?

— Lasă-mă !

El o apucase de mîini și o privea fix în ochi.

— Dumneata ești femeia pentru care vor să se omoare, eh ?

— Sfîntă Fecioară, ai milă de mine ! Lasă-mă !

— Vrei să fii omorîtă ?

— Da, da, lasă-mă !

— Vrei să te omoare !

— Nu-mi pasă ! — strigă, zvîrcolindu-se și smulgîndu-se cu putere.

Și alergînd, agitată, hohotind, cu părul despletit pe ceafă de îi biciuia gîtul, cu fusta care îi flutura în jurul

picioarelor, împiedicîndu-se, ridicîndu-se, plîngînd, năpădind seninătatea tăcută campestră cu disperarea ei, alergă în urma celor două grupuri, pe același drum, luînd-o pe după aceeași colină cu copaci verzi, trezindu-se pe o cărare îngustă de țară, pe care o urmă din instinct, simțind că pe aceea trebuia să meargă. Mergea, mergea, iute, izbucnind în hohote, ascuțindu-și auzul, întrebînd liniștea.

Dar, la dreapta, un zgomot sec și strident o făcu să tresară ; și imediat auzi o împușcătură de revolver, urmată de altele. Se repezi spre locul unde cele două bande de tineri dueliști continuau să tragă focuri de revolver, de la mică distanță. Aruncîndu-se asupra lui Raffaele, ea urlă disperată :

— Pleacă de aici ! — strigă el, căutînd să se desprindă.

— Nu, urlă ea.

— Pleacă de aici !

— Nu.

— Nu e pentru tine, pleacă !

— Nu-mi pasă !

Toate acestea într-un minut ; împușcăturile continuau, răsunînd lugubru în cîmpul deschis. Deodată ea se prăbuși, încet, la pămînt, cu brațele deschise, cu un glonte în tîmplă. Căderea Carmelei a însemnat semnalul fugii ; cu atît mai mult, cu cît calmul total al cîmpiei fusese violat, brutal, de numeroasele împușcături, iar pe drumul dinspre Ponti Rossi se auzea cum se apropia lumea din satul Capodimonte. Cît ai clipi, cele două bande au fugit de-a lungul cîmpului pe drumuri neumblate, dispărînd imediat ; pe cîmpul acelui *dichiaramento* [1] nu rămăsese decît Carmela, zăcînd întinsă pe pămînt, din a cărei tîmplă se prelingea un fir de sînge. Lîngă ea, era totuși Raffaele, puțin palid, care încerca să-i panseze rana, punînd deasupra o batistă umedă ; dar sîngele continua să se scurgă, ca dintr-un izvor, gîlgîind, făcînd o pată roșie în jurul capului fetei. Ea deschise ochii și întrebă, slăbită :

— Spune-mi, pentru cine a fost ?...

[1] În ital., *dichiaramento*, (argou de camoriști) un fel de duel (schimb de focuri) prin care se pune capăt unui litigiu (n. tr.).

— Nu te gîndi la asta, gîndește-te la sănătatea ta, — zise el, agitat, privind în jur.

— Vine lume ; fugi, — șopti ea, înțelegînd, și gîndindu-se numai la salvarea lui.

— Să te las așa ?...

— Nu contează, cineva mă va ajuta. Fugi, altfel te arestează.

— Adio, — zise el, ușurat. Ne vedem la spitalul Pellegrini, vin să te văd.

— Da, da, — murmură ea, închizînd ochii și redeschizîndu-i. Fugi, adio.

Ca și ceilalți, fugi și el, cît putu de repede, fără să se mai uite înapoi ; ea îl urmări cu privirea în timp ce, ridicată într-un cot, își presa batista pe tîmplă, sîngele continuînd să curgă pe gît, pe spate, în poală. Era singură. Cu o slăbiciune nemărginită își pleca ușor capul ; și cînd au ajuns acolo, în același timp, cîțiva țărani, comisarul din Capodimonte, doi jandarmi, un polițist și un grădinar din Real Palazzo, au trebuit să o așeze pe un scaun, adus de hangiul Babbasone. Mergeau încet pe același drum pe care venise ea, în timp ce ea zăcea cu picioarele atîrnate care loveau în picioarele scaunului, cu brațele în jos și capul care i se mișca la fiecare zguduitură a scaunului, vărsînd picături mari de sînge pe jos. În fața hanului, unde mesele erau încă acoperite cu fețele de masă, pătate de vin, scaunul fusese lăsat jos, încet :

— Dorești ceva ? — întrebă comisarul, un bărbat voinic și brun.

— Puțină apă, să beau, — spuse ea, deschizînd ochii încet, de parcă și pleoapele îi erau grele.

Între timp, pe cînd se căuta o trăsură pentru a o transporta la spitalul Pellegrini, îi aplicau pe rană cîrpe udate în apă rece.

— Cum te simți ? — o întrebă comisarul, care voia să procedeze la interogatoriu, văzînd că fata se pierdea tot mai mult.

— Mai bine. Nu-i nimic.

— Cine ţi-a făcut asta ?

— Nimeni, spuse ea liniştit.

— Cine ţi-a făcut asta, spune, fiindcă şi aşa, tot o să aflăm — insistă delegatul.

— Nimeni, — murmură Carmela.

— Era vorba de un *dichiaramento,* eh ? Cîţi erau ? — întrebă vehement comisarul, căruia i se împietrise de mult inima.

— Nu ştiu.

— Cîţi erau ?

— Nu ştiu nimic.

— Bagă de seamă că, altfel, te bag la închisoare !

— Nu contează, — spuse ea, închizînd ochii.

— Pentru dumneata, nu ?, s-au tras focurile de armă ? Pentru dumneata ?

— Nu, nu, — spuse ea, întristîndu-se dintr-o dată.

— Atunci pentru cine ?

— Nu ştiu : nu ştiu nimic, — adăugă ea, cu un aer categoric, ca şi cum nu ar mai fi vrut să răspundă nimic.

Comisarul ridică din umeri, furios. Dar un alt interlocutor sosi de pe drumul dinspre Ponti Rossi : o femeie îmbrăcată într-o rochie de lînă verde cu bordura într-o culoare trandafirie şi cu o jachetă de lînică de culoarea grena, cu părul negru lucios, ridicat, şi cu obrajii exagerat de înroşiţi ; era Filomena, nefericita soră a Carmelei. Venea acolo, sleită de puteri, cu chipul lunatic, cu pieptănul de argint atîrnînd, nemaiţinîndu-i bogăţia de păr negru, cu pantofii de lac prăfuiţi, cu o batisă pusă pe gură ca să-şi acopere hohotele ; şi cînd a văzut mulţimea adunată în jurul cuiva, s-a aruncat în mijloc, strigînd disperată, dînd deoparte cu violenţă pe cei de faţă, aruncîndu-se la genunchii surorii ei, avînd în gestul acela toată suferinţa unei dureri imense, strigînd :

— Sora mea, sora mea, cum a fost ?

Cealaltă deschise ochii şi lăsă să i se vadă pe chip o uimire îndurerată ; cu mîinile slăbite încerca să mîngîie

părul negru al Filomenei, dar degetele învineţite îi tremurau :

— Cum a fost, sora mea ? — exclama, hohotind, puternic, Filomena, în timp ce lacrimile calde îi brăzdau obrajii, şi îi mîzgăleau fardul roşu.

— Aşa, a fost să fie aşa, — spuse Carmela, şi nimic altceva.

— Sora mea, şi cine a avut curajul să-ţi facă asta, cine a fost asasinul, unde e, unde e, aduceţi-mi-l aici ? ! — striga Filomena.

— Caută să afli adevărul, — şopti comisarul la urechea acelei femeiuşte.

Şi făcu semn celorlalţi să se depărteze puţin, să le lase pe cele două surori singure. Bandajaseră capul fetei, grosolan, iar sub faşa aceea chipul îi părea mai mic, mai consumat, micşorat de o mînă nevăzută.

— Sora mea frumoasă, sora mea dragă, — plîngea Filomena, rămînînd îngenuncheată în faţa Carmelei.

— Nu mai plînge, de ce plîngi ? — vorbea rănita, cu un glas neobişnuit, grav, profund.

— Spune-mi cine a fost, — o întrebă Filomena. A fost pentru Raffaele, nu-i aşa ? A fost un schimb de focuri ? Ah, ştiam eu, ştiam eu, şi nu am ajuns la timp ! Eh, sfîntă Fecioară, sfîntă Fecioară, de ce nu m-ai făcut să ajung la timp ? Să nu trebuiască să-mi văd sora în halul ăsta ? !

O paloare lividă se răspîndise pe chipul rănitei, auzind aceste cuvinte, iar ochii i se holbară. Cu un efort energic, ridică puţin capul, şi îi vorbi Filomenei, privind-o :

— Spune-mi adevărul...

— Ce vrei, sufletul meu drag ?

— Vreau să-mi spui... dar gîndeşte-te cum mă vezi, înainte gîndeşte-te, vreau să-mi spui totul...

Atunci, cealaltă, cuprinsă de o nouă mîhnire profundă, tremură din toată fiinţa şi tăcu.

— Au făcut un *dichiaramento,* — pronunţă cu greu Carmela, ţinînd ochii aţintiţi asupra surorii ei. Erau opt :

şi cu ei Raffaele, şi Ferdinando, *l'ammartenato ;* au făcut-o pentru o femeie...

— Sfîntă Fecioară, Doamne, — continua să plîngă Filomena, cu faţa în mîini.

— Cine este femeia aceasta ? — întrebă rănita, punînd mîinile pe capul surorii şi aproape forţînd-o să ridice capul.

Aceea nu făcu altceva decît să o privească, cu ochii plini de lacrimi.

— Tu eşti aceea, tu eşti ? — spuse cu glasul cavernos rănita.

Şi femeia de moravuri uşoare se aruncă pe spate, ridică braţele la cer şi strigă :

— Sînt o asasină, sînt o asasină !

Chipul Carmelei deveni pămîntiu ; încet, şoptit, bolborosind ca şi cînd limba nu o mai ajuta, repeta şi ea :

— Asasină, asasină...

— Ai dreptate, ai dreptate, soră scumpă, sînt o infamă ! striga Filomena, agitîndu-şi braţele.

Îndată după aceea, tot bandajul cu care era înfăşurat capul rănitei se umplu de sînge, abundent : şi începu să-i curgă sînge şi pe nas. Comisarul care alergase degrabă, încruntă sprîncenele ; şi făcu un semn trăsurii care înainta să se oprească ca s-o transporte imediat pe rănită la spitalul Pellegrini.

— Surioară scumpă, iartă-mă, surioara mea scumpă, — plîngea Filomena, distrusă, la picioarele scaunului.

Dar Carmela nu mai auzea nimic. Sîngele care îi curgea continuu pe nas, îi brăzda chipul, şi îi aluneca pe piept — şi paloarea pămîntie de pe chip i se întindea pe gît, ochii întredeschişi arătau numai culoarea albă, mîinile sprijinite pe genunchi zgîriau stofuliţa mizerabilă fără culoare a rochiei, ca şi cum ar fi căutat ceva prin gestul acela, producînd o sfîşietoare impresie de groază şi de milă. La un moment dat deschise gura, lipsindu-i respiraţia.

— Surioara mea, surioara mea! — strigă Filomena, înțelegînd, ridicîndu-se în genunchi, gîfiind.

Dar din gura, acum vînătă, ieși un strigăt foarte puternic și foarte lung, adînc, smuls parcă din măruntaiele sfîșiate ale trupului ei, dureros, de parcă în el s-ar fi unit toate gemetele durerii dintr-o viață întreagă, un strigăt atît de puternic și lugubru, încît păru că totul se cutremură, de jur împrejur, oameni și lucruri, iar cîmpia părea să-și fi pierdut culoarea. Mîna dreaptă a Carmelei căută vag încă ceva și la urmă găsi capul Filomenei, pe care se așeză, pe care se răci, pe care îngheță. De gheață era și fizionomia moartei; dar acum liniștită; și aplecată în tăcere, sub mîna aceea iertătoare, era cea rămasă în viață; și liniștită, tăcută, cîmpia, în jur.

XVIII

ÎN ZIUA DE 4 IANUARIE 1884, DIS-de-dimineață, portăreasa de la palatul Rossi, fost Cavalcanti, sprijini o scăriță de lemn, mobilă, de fațada porții celei mari, pe partea dreaptă, și lipi pe piatra de granit trei hîrtii de formă pătrată pe care erau tipărite de trei ori cuvintele: *se închiriază*. Cele trei hîrtii anunțau că erau disponibile trei apartamente mari, cu atîtea camere, vizibile în anumite ore; și coborînd de pe scară, portăreasa suspină adînc de mîhnire. De ani de zile în palatul Rossi nu se mai închiriase nici un apartament, toți se simțeau minunat și rămîneau acolo, iar ea devenise familiară tuturor; și, de obicei, în cele patru luni, cînd la Napoli lumea vizitează casele, de la patru ianuarie la patru mai, se așeza ca un păun în cuibul ei, fiindcă nu trebuia să meargă în sus și în jos pe scări, ca să însoțească vizita-

torii, ca portăresele vecine din palatul de Rosa, palatul Latilla ; ea nu risca să se schimbe chiriaşii care o iubeau cu alţii noi necunoscuţi, şi poate răi ! Dar tocmai în anul acela, toate deodată, rămîneau goale, trei mari apartamente, unul la primul etaj, acela al lui Fragalà, două la etajul al doilea, adică al doctorului Amati şi al marchizului Cavalcanti, un adevărat dezastru pentru portăreasă, care urma să nu mai aibă linişte în cele patru luni, fără ca truda să-i fie răsplătită de cineva ! Toate odată, trei mari apartamente, însemna o adevărată nenorocire, o nenorocire a ei, spunea portăreasa ; şi celor ce o compătimeau şi o întrebau de motivele mutărilor, ea le dezvăluia imediat motivele, şi mai ales pentru ca oamenii să nu creadă că palatul Rossi ar fi prea umed, sau că ameninţă să se prăbuşească, sau că proprietarul ar fi avut ideea să mărească chiria locatarilor ; oh, nimic din toate acestea, ci nenorociri, nenorociri. Cînd şi cînd vine cîte o mare nenorocire ca asta, şi vine pentru toţi, frate dragă, soră dragă ! Era natural ca *don* Cesarino Fragalà şi femeia aceea minunată, Luisella Fragalà, să-şi părăsească cuibul în care se căsătoriseră, care era tare frumos, un adevărat apartament magnific : nu mai puteau să plătească o chirie atît de mare. Soţul jucase totul la loterie, şi era atît de plin de datorii, atît de ruinat, cu magazinul de cofetărie, în *piazza* dello Spirito Santo, încît soţia, speriată de un faliment apropiat, se hotărîse să vîndă totul, bijuterii, argintărie, mobile, toate obiectele de lux, să facă o lichidare generală şi să se mute într-o casă mică, de unde ea ar fi găsit pentru soţul ei un serviciu în comerţ, ca să poată supravieţui. Iar portăreasa, cu interlocutorul ei îşi amintea de cele două splendide serbări, aceea de la căsătoria lui Cesare Fragalà cu Luisella, şi aceea de la botezul micuţei Agnesina, măreţia recepţiilor, îngheţatele, prăjiturile, vinurile, un adevărat belşug.

— Iisuse, Iisuse, — murmură interlocutorul, bărbat sau femeie. Şi a pierdut tot la loterie ?

— Totul ; au ajuns să nu mai aibă nici un ban, dacă vor să plătească datoriile. Şi *donna* Luisella plăteşte ; moare, dar plăteşte !

— Ce pungaș de soț !

— Să nu acuzăm pe nimeni, filosofă portăreasa, profund. Toți sîntem făcuți din aceeași plămadă.

Regreta, desigur, regreta că familia Fragalà pleca cine știe unde și n-o va mai vedea niciodată ; mai ales regreta că o pierde pe micuța Agnesina, atît de bună, de cuminte, de supusă, care se ducea la grădiniță, micuță, micuță, însoțită de mama ei, care se ducea să o ia de acolo, cu toată dragostea ei de mamă, în fiecare zi. Erau oameni foarte cumsecade ; ei bine, cine știe cine va veni în locul lor ! Tot atît de previzibilă fusese și mutarea marchizului Cavalcanti, și încă de mult ; nu plătea chiria de atîtea luni, și domnul Rossi suportase să încaseze numai din cînd în cînd un acont, mai ales pentru că marchizul Cavalcanti fusese primul proprietar al casei, cel care i-o vînduse, și nu voia să-l alunge brutal, și cîtă răbdare a avut ! Acum nu mai putea tolera, deoarece în casa Cavalcanti lipseau adesea chiar și cele cinci lire pentru mîncare, iar marchizul vindea una cîte una pînă și mobilele cele mai necesare, și le vindea unui anticar din piața Barracche ; domnișoara, ce minunată creatură, mînca uneori un singur fel modest, trimis de la Mînăstirea delle Sacramentiste, de mătușa ei, sora Maria degli Angioli ; cei doi bătrîni servitori, Giovanni și Margherita, căutau să muncească, femeia cîrpind ciorapi și bluziță de mătase, bărbatul copiind documente pentru un ușier de la tribunal. O mizerie, o mizerie atît de mare, încît, dacă nu ar fi fost o mare rușine, portăreasa le-ar fi dus sus o porție din macaroanele ei, sau din supa de legume, dar nu îndrăznea, aceia erau nobili și suportau mizeria în tăcere. De altfel, din cauza lipsei de zestre, *marchesina* Cavalcanti fusese respinsă să devină Suora della Carità, și în alte mînăstiri ca și în alte ordine nu mai era permisă intrarea cuiva, după noua lege ; nici măcar călugăriță nu se mai poate face cineva, cu guvernul ăsta !

— Și în luna mai vor pleca de aici ? — întreba interlocutoarea, vag impresionată. Unde se vor duce ?

— Cine știe ? Dar eu cred că *marchesina* nu va mai apuca ziua aceea. E așa de bolnavă ; se stinge pe zi ce trece, ca o lumînare ; nu spune nimic, nimic, dar cînd are energia de a apărea în spatele ferestrei de la balcon, mi se pare că este o umbră. Nu mai iese : nu mai are nici îmbrăcăminte să iasă, și chiar dacă ar avea-o, i-ar lipsi puterea să facă un pas. Ah, biata domnișoară, și cînd te gîndești că tatăl ei ar fi putut-o mărita, dacă ar fi vrut !

— Și cu cine ? De ce nu a vrut ?

Și aici începea a treia observație dureroasă o portăresei, plecarea celui de al treilea chiriaș, doctorul Antonio Amati, cel datorită căruia ea cîștigase mulți bani, pentru chemările neașteptate ale bolnavilor ; ah, și el pleca, ba chiar plecase, sărăcind-o, sărmana portăreasă, nu va mai cîștiga nici un ban !

Închipuiți-vă că doctorul Antonio Amati care era bogat și care cîștiga cît voia, tocmai pentru a face o operă de caritate, fiindcă era un om de mare ispravă, a vrut să ia în căsătorie pe tînăra marchiză, atît de frumoasă și atît de bună ; dar și ea îl iubea, pe medic, fiindcă o îngrijise cînd fusese bolnavă, fiindcă nu cunoscuse alți bărbați, fiindcă, în fine, numai el putea să o scoată din mizeria aceea. Ei bine, e de necrezut, marchizul Cavalcanti l-a respins, a spus nu, s-a încăpățînat să spună mereu nu, făcînd-o să piardă norocul acela, unic, cum nu se mai găsește, pentru biata lui copilă.

— Ce spui ? ! — exclamă interlocutoarea. E de necrezut !

Sigur, sigur că părea o minciună, dar marchizul Cavalcanti a spus nu. Îi făcuse onoare și plăcere că doctorul Amati îi alesese fata, dar niște străbunici de-ai lui, de mult, de foarte de demult, lăsaseră o hîrtie scrisă în care se spunea că ultima descendentă de sex feminin nu trebuia să se căsătorească, trebuia să moară nemăritată ; și dacă ordinul acesta nu era executat, urma o mare pedeapsă de la Dumnezeu, pentru ea. Cîte lacrimi vărsase *marchesina,* nu se poate ști ; dar tatăl ei a fost foarte dur.

într-atît, încît doctorul Amati, într-o seară în care a avut loc o discuţie foarte aprinsă, pentru a evita orice altă nouă ocazie de mînie şi pentru a-şi scoate din cap ideea aceea, a solicitat o lună de concediu de la spital, i-a părăsit pe bolnavi şi s-a dus în satul lui, la mama lui. Apoi, s-a întors ; dar nu a vrut să mai pună piciorul în palatul Rossi, şi s-a dus să locuiască într-o casă mobilată, în via Chiaia. În palatul Rossi, casa era închisă, cu toate mobilele lui şi cărţile pe care medicul nu le mai citea ; cînd şi cînd, venea guvernanta să facă curăţenie şi după puţin timp pleca ; acum, chiar şi mobilele şi cărţile vor fi luate ; în mai apartamentul va fi gol. Ah, biata *marchesină*, de cîte ori n-a văzut-o portăreasa apărînd în spatele ferestrei de la balcon, din curtea interioară, şi fixîndu-şi ochii, parcă rătăciţi, spre balconul medicului, închis, ermetic închis. Ce durere îţi putea face creatura aceea sfîntă care se mistuia de boală, de melancolie şi de mizerie. Într-adevăr, părea să nu mai existe deloc untdelemn în candelă ; de cîte ori îi vorbeau de copilă, Margherita, slujnica, îşi pleca ochii, pentru a nu lăsa să se vadă că îi venea să plîngă. Dar marchizul nu greşise, gîndindu-se la voinţa strămoşilor lui ; cu pedeapsa dumnezeiască nu te poţi juca !

— Eh, dacă aşa era scris... — observa, aprobînd, interlocutoarea, pe gînduri.

— Scris, scris, fata mea. Voinţa Domnului, ce poţi face !

Interesaţii au început imediat să se îmbulzească pentru a vizita apartamentele disponibile din palatul Rossi ; şi *via crucis* a portăresei care mergea în sus şi în jos pe scări de la zece dimineaţa la patru după-amiază nu se mai termina : ori de cîte ori se prezenta o familie, în faţa odăiţei ei, şi punea întrebările de rigoare, ea clătina din cap, suspina şi se ridica pentru a o însoţi sus, la primul sau al doilea etaj. Mergea înainte, abia urcînd, întorcîndu-se să discute cu aceşti căutători de adăpost cu familiaritatea oamenilor simpli napolitani şi făcea să scîrţîie în broască cheile, atîrnate de cordon, dacă aceia voiau să viziteze casa medicului, pe care o încredinţase portăresei. Mo-

noton; rătăcind prin camerele spaţioase, mobilate puţin sever, în care rămînea austera impresie morală a unui mare om de ştiinţă, de o mare voinţă, şi a tuturor mizeriilor umane care veniseră acolo să-i ceară ajutor, ea lăuda casa şi pe doctorul Amati, renumitul doctor, admirat de întreg oraşul Napoli, şi de toată lumea — cum spunea ea.

— Ah ! — exclamau vizitatorii înmărmuriţi, — şi de ce pleacă de aici ?

În grabă mare, portăreasa spunea că doctorul se căsătorea şi avea nevoie de o casă mai mare, sau că interesele lui s-au concentrat în altă parte, sau că el voia un apartament mai mic, luîndu-şi un cabinet la spital, în sfîrşit o minciună oarecare ; o minciună atît de grăbită şi lipsită de logică, încît vizitatorii, dotaţi cu o mare neîncredere, nu o acceptau deloc şi o întrerupeau :

— Ah, bine ; vom reveni.

Dar nu mai reveneau, impresionaţi puţin neplăcut de aerul solitar şi grav al apartamentului cu prea multe cărţi, cu prea multe aparate de chirurgie şi, în fine, de scaunul care se făcea pat, în piele neagră, pe care se întindea bolnavul, pentru a fi consultat, şi care părea ca un preliminar al unui mormînt ; şi plecau grăbiţi, vorbind încet, speriaţi, înfricoşaţi, chiar mai mult, de absenţa doctorului, temutul şi respectatul Zeu al medicinei. Fugeau şi nu se mai întorceau, cu închipuirea înceţoşată, nedorind deloc să vină şi ei acolo să se întristeze, în mediul acela atît de grav şi apăsător. Portăreasa, în pragul porţii celei mari îi vedea plecînd repede, spre Toledo, unde era mişcare lumină şi veselie, şi în ciuda promisiunilor lor proferate vag, ea înţelegea uşor că nu se vor mai întoarce.

— Nu se poate face nimic, cumătră, — îi spunea ea din cînd în cînd, cu un aer obosit, vecinei, portăreasa de la palatul De Rosa.

Şi nu reuşea să facă nimic nici cu apartamentele pe care le lăsau familiile Fragalà şi Cavalcanti, de parcă vizitatorii ar fi simţit destinul blestemat ce emana din cele două apartamente, unde fuseseră vărsate atîtea lacrimi şi

unde se mai vărsau încă. În casa Fragalà, melancolica şi viteaza Luisella se descotorosise de o mare parte din mobile, frumosul salon roşu era acum aproape golit de mobilele lui de brocat antic, fetiţa dormea în camera părinţilor ei şi viaţa acestora, devenită dintr-o dată meschină, mizeră, se restrînsese în camera de dormit şi sufragerie. Uneori, vizitatorii găseau familia în timpul prînzului, la ora două ; Cesare Fragalà ţinea ochii fixaţi în farfurie, şi mînca automat ; Luisella tăcea, rotunjind cocoloaşe de pîine între degete, şi micuţa Agnesina, cuminte, bună, îşi privea tata şi mama, pe rînd, nefăcînd nici un zgomot cu furculiţa sau cu lingura, pentru a nu-i tulbura ; iar cînd vizitatorii intrau, tatăl de familie pălea, mama îşi pleca ochii; la fiecare vizită amîndoi simţeau că trebuia să plece cît mai curînd din casa aceea şi rana lor era mereu vie, sîngera. Fetiţa îi privea, şi repeta, în şoapte, încet de tot :

— Mamă, mamă...

Vizitatorii, însoţiţi de portăreasă, simţeau că deranjează şi cereau scuze, trecînd în celelalte camere, în timp ce portăreasa vorbea volubil, ca să-i năucească ; cînd ei vedeau salonul şi salonaşul ca şi vestibulul pustii, goale, îşi schimbau priviri bizare, într-atît, încît portăreasa fremăta de nerăbdare, blestemîndu-i în inima ei pe toţi, pe cei ce pleacă din casele lor, pe cei ce le caută şi pe cine îi însoţeşte acolo sus, adică chiar pe ea, care trebuia să aibă soarta asta. Iar vizitatorii puneau întrebarea rituală, cu o oarecare bănuială :

— Dar de ce pleacă de aici ?

Atunci ea se hotăra şi pe tăcute, murmura :

— Au dat faliment...

— Ah, ah... — exclamau, interesaţi, vizitatorii.

Pe scări, coborînd, ea mai oferea şi alte amănunte, explica motivul falimentului, reda bogăţia de pînă atunci şi actuala, foarte strîmtorata, privaţiune de la orice bunuri materiale ; mai vorbea despre curajul sărmanei doamne Luisa, în faţa patimii iremediabile a soţului pentru loterie ; mai adăuga ceva despre bunătatea bietei Agnesina,

care părea să fi înţeles totul, mai ales că se născuse şi crescuse tocmai în perioada nenorocirii. Căutătorii de casă ascultau curioşi, cu emoţie vie, caracteristică meridionalilor ; dar din ceea ce văzuseră, ca şi din ceea ce le mărturisea portăreasa, ei aveau o senzaţie specială de prevestire rea, o fatalitate care se abătuse asupra unei familii bune şi nevinovate, un destin negru care distrusese toate sursele de fericire şi de energie. Ah, vizitatorii acelor case, întorceau încet spatele casei Fragalà, şi palatului Rosi dar rămîneau cu o tristeţe în suflet şi vorbeau între ei despre aceste dezastre umane, implacabile, atît de neprevăzute şi invincibile. Unii atribuiau totul destinului perfid, *o jettatura* [1], alţii ghinionului, alţii filosofau asupra patimilor omeneşti, discutau despre joc, mai ales, repetînd mereu fraza aceea care închide în ea toată indulgenţa, toată iertarea napolitană :

— Domnii mei, să nu acuzăm pe nimeni... nu sîntem în măsură...

În apartamentul marchizului Cavalcanti se pătrundea greu ; adesea, Margherita se opunea să le viziteze casa persoane străine, în ciuda faptului că era ora de vizită. Portăreasa parlamenta, iritîndu-se puţin, ridicînd cîteodată glasul, întrebînd cum s-ar fi putut închiria un apartament, cînd nimeni nu putea să intre ca să-l vadă ; alteori accepta să se întrevadă apartamentul prin uşa întredeschisă. Toţi tăceau, imediat ; şi din vestibulul rece şi gol, pînă la salonul gol şi rece, era atîta frig, şi atît miros de praf vechi stîrnit, încît dezgusta pe oricine. Pe pereţi rămăseseră conturate, în mari pete întunecate, profilurile mobilelor care fuseseră acolo odinioară şi pe care marchizul le vînduse pentru a juca banii la loto ; se vedeau piroanele groase cu cîrlig, de care fuseseră atîrnate, cîndva, tablourile ; un teanc de hîrtii vechi, îngălbenite, zăcea pe jos, într-un colţ al salonului gol ; şi acolo unde fuseseră agăţate draperiile, la uşi şi la balcoane rămăseseră găurile prăfuite, de unde păreau că fuseseră scoase cu violenţă. Nici capela nu mai avea acum nici un sfînt, după ce fusese

[1] Cobe, piază rea ; deochi (n. tr.).

vîndut și *Ecce Homo*, vîndută *Madonna Addolorata* și ramurile — *frasche* — și ornamentațiile și chiar fața de masă fină, brodată cu dantelă veche, iar altarul acela dezgolit avea un lugubru aspect de sacrilegiu. În acest apartament, vizitatorii întîlneau uneori o fată foarte palidă și firavă, îmbrăcată în negru, cu umerii slabi acoperiți cu un șal prăpădit, cu părul lung și negru împletit în două cozi groase care părea că-i face chipul și mai lipsit de vlagă. Ea îi fixa cu ochii ei suferinzi de parcă nu și-ar fi dat seama de ceea ce se întîmplă, și o umbră de durere îi reînsufleţea pentru un minut, cînd înțelegea că trebuia să părăsească acoperișul acela, adăpostul acela. Portăreasa spunea pe șoptite :

— Tînăra marchiză.

Fără a mai adăuga altceva : și apariția aceea era întocmai ca întreaga atmosferă, lăsînd impresia unui dezastru moral iremediabil. Alteori vizitatorii însoțiți de portăreasă și de Margherita, slujnica, soseau în fața unei uși închise. Slujnica ezita un moment : dar la o privire sugestivă a portăresei, se hotăra să bată la ușă :

— Excelență, putem intra ?

— Da, da, — răspundea un glas stins.

Și toți vedeau o mizeră cămăruță de fată tînără, în care înghețai de frig, în care firava creatură îmbrăcată în negru, înfășurată în șalul sărăcăcios, citea pe patul ei șubred, sau se ridica repede de pe genunchierul pe care se ruga. Atunci, intimidați, vizitatorii aruncau o privire rapidă, murmurau vag vreun cuvînt de scuză și plecau, în timp ce fata îi urmărea cu ochii ei negri gînditori și îndureraţi. Pe scări abia îndrăzneau să întrebe : o întrebau pe portăreasă, ca și cum ar fi fost vorba de persoane sau de lucruri moarte :

— Cum se numeau oamenii aceștia ?

— Marchizii Cavalcanti, — spunea portăreasa.

Și vizitatorii plecau, ducînd în sufletul lor impresia adîncă a unor lucruri și a unor ființe stinse.

XIX

IEŞIND DIN CAMERA ADMINISTRAtorului financiar, în anticameră, *don* Crescenzo a avut o ameţeală şi s-a clătinat :

— Vă simţiţi rău ? — întrebă îngrijorat uşierul, care îl cunoştea.

— Nu, nimic ; poate din cauza căldurii bruşte de primăvară — se bîlbîi.

Şi îşi trecu o mînă peste fruntea acoperită de mari broboane de sudoare rece. Totuşi, pentru a-şi arăta un aer dezinvolt, scoase un trabuc şi îl aprinse.

— Merg bine treburile ? — întrebă uşierul pe patronul Sediului de loto, în timp ce acesta îşi aprindea atent chibritul.

— Ei... da, — spuse celălalt, schiţînd un surîs palid.

— Ar trebui să cunoaşteţi numerele sigure, — murmură uşierul, — *don* Crescenzo... am vrea cu toţii să ne alegem cu ceva, în ciuda acestui guvern infam, adăugă abia şoptit.

— Numerele nu le cunoaşte nimeni, nimeni ! — exclamă celălalt, clătinînd din cap şi plecînd.

Dar cînd ajunse la poarta de la intrare şi ieşi în aer liber, avu altă ameţeală, simţindu-şi sîngele cum îi zvîcneşte în urechi, şi n-a lipsit mult să se prăbuşească. A fost nevoit să stea un minut întreg sprijinit de stîlpul de piatră de lîngă poarta Palatului San Giacomo care dă spre Toledo, abia zărind mulţimea care-i trecea pe dinainte, lumea obişnuită de pe strada aceea, sporită de prima zi de primăvară, care scotea afară din casă mai mulţi oameni decît de obicei. Vedea o mulţime vagă, fără contururi precise, şi nimic altceva ; auzea ca un zumzet puternic, fără a distinge nici cuvinte, nici glasuri. Numai în timp ce fuma, cu un gest reflex, vedea întipărit clar în imaginaţie colţul biroului de unde Administratorul îi arătase chipul lui rece şi sever ; şi-i sunau în urechi, cu o

precizie fantastică, cuvintele Administratorului, stridente şi atît de clare, încît îi tulburau auzul. Administratorul fusese cu el foarte dur ; nu mai putea avea nici o înţelegere faţă de proprietarul Sediului de loto, tocmai fiindcă pînă atunci îi arătase prea multă, şi nu voia să pară complice al fraudelor lui. Fraude, a spus şi a repetat, deşi văzuse paloarea mortală care se instalase pe chipul lui *don* Crescenzo, auzind cele trei silabe crude. Cu Statul nu se glumeşte ; Statul nu dă nimic pe credit. În fiecare săptămînă, vărsările de sume ale lui *don* Crescenzo aveau mari lipsuri, şi în fiecare săptămînă trebuia să obţină indulgenţa, răbdarea, Ministerului de finanţe, la Roma, de a aştepta plata, tot mai mare, a datoriei, pe care *don* Crescenzo o avea de achitat Statului ; în fiecare săptămînă ! Dar Statul nu este o bancă să poată acorda amînări ; Statul te lasă să aştepţi, dar nu aşteaptă ! Şi de cîte ori pronunţa cuvîntul Stat, cuvîntul acesta umplea sever şi sonor gura Administratorului şi el încrunta puţin sprîncenele. *Don* Crescenzo asculta cu capul plecat, tresărind, cînd auzea numindu-se acea instituţie misterioasă, căreia trebuie să i se dea tot şi care nu dă nimic, care nu are inimă, care nu are măruntaie şi care nu face decît să întindă mîinile deschise, ca să ia, şi să ducă tot ! Ah, Administratorul fusese chiar foarte categoric, în cruzimea lui ! Voia pentru miercuri vărsarea întregii sume jucate, şi datoria din urmă ; dacă nu, catastrofa era inevitabilă, Statul trecea cauţiunea în proprietatea lui şi îl chema pe *don* Crescenzo la judecată pentru însuşire ilegală a Sediului-loto. La ultimele cuvinte ale Administratorului acesta scoase doar un geamăt.

— Pierzi banii şi intri la închisoare, — încheiase domnul funcţionar.

Don Crescenzo începuse atunci să se roage ; avea soţie şi copii, dacă fusese atît de naiv să dea bani pe credit, jucătorilor, trebuia oare să se ruineze din cauza asta ? Să i se acorde, cel puţin, un termen, i-ar fi constrîns să-i plătească, ar fi restituit Statului pînă la ultimul ban, era un om de onoare, în fine, înşelat, distrus :

— Şi dumneata joci, şi încă pe credit, — spuse cu orgoliu Administratorul.

— Ca să mă refac, excelență...

— Un patron de sediu nu joacă niciodată. Jocul de loterie este o imoralitate, pentru cetățeni...

— Atunci și Statul este imoral ?

— Statul nu poate fi imoral, ține minte. Gîndește-te să plătești, eu nu mai pot face nimic pentru dumneata.

Se mai rugase, hohotind, să nu fie aruncat în închisoare, în fine nu se poate voi moartea unui om, cînd toți sînt oameni, cînd toți sînt creștini ! Dar mai făcuse de cîteva ori aceleași scene Administratorului și reușise să obțină o lună, cincisprezece zile de amînare ; de data asta, însă, funcționarul îl privea atît de glacial, încît *don* Crescenzo înțelese ; de data asta se sfîrșise cu adevărat, trebuia să plătească, sau să ajungă la închisoare. Salută, răsunîndu-i mereu în creier cuvîntul acela *miercuri, miercuri.*

Era adevărat, avea soție tînără și doi copii, o mică familie pe care cu marea generozitate deschisă a inimii napolitane o obișnuise să trăiască în belșug ; trecînd de la un abundent prînz festiv în casă, la o petrecere și mai abundentă la țară, celebrînd cu banchete toate zilele de sărbătoare, răsfățînd-o cu cadouri, cu bijuterii grele din aur, plătind trăsuri închiriate, nutrind mereu dorința discretă de a avea trăsura lui proprie, cumpărînd cercei noi, inele noi, încontinuu, soției, oferindu-i mantile, scînteind de mărgelușe de sticlă neagră pe care le adoră burghezele noastre. Și toate acestea de pe urma rentei Agenției de loterie, făcînd chiar unele speculații pe seama capitalului guvernului, dar fără să joace și el, niciodată, niciodată ! Ah, timpul de odinioară, timp de nevinovăție, de puritate ! Cînd jucase pentru prima dată, el, el care ar fi trebuit să stea departe de lepra aceea, să trăiască fără să se lase contaminat, să trăiască așa cum se trăiește cînd bei otrava fără să mori din ea, în timp ce otrava aceea pe o rană deschisă ucide, — cînd jucase, oare ? Nu-și mai amintea, plutea într-o confuzie totală în care numai cuvîntul *miercuri* se contura clar, cu o luminozitate atît de vie, de părea de foc, gata să-l mistuie.

O confuzie totală, în care nebunia cabaliștilor care se îngrămădeau în sediul lui de joc și ale căror mîini febrile le atingeau pe ale lui, comunicîndu-le febra, ai căror bani agonisiți, cine știe de unde, trecînd din mîinile lor în ale lui, îi transmiteau emoția unei drame, nebunia aceea care ardea sufletul, bătrînilor ca și al tinerilor, săracilor și bogaților, puternicilor și obscurilor, se strecurase în el, prin prezența lor, prin contact, prin mediu, înfiltrîndu-se pretutindeni, emanînd din toate persoanele și încet, încet, răspîndindu-i-se și lui în vene, pătrunzînd în însăși viața lui. Mai întîi, din dragul de cîștig, le deschisese credit cabaliștilor, reținîndu-și un procent din jocurile acestora, în timp ce cerea amînări pentru datoria lui față de guvern ; apoi, cînd amînarea devenise tot mai gravă, și golul tot mai adînc, tot mai adînc, pînă ajunsese un abis, începuse și el să joace, nenorocitul, încercîndu-și norocul, în iluzia că norocul l-ar favoriza, jucînd pe datorie, cu fatala, cu îngrozitoarea iluzie că ar putea cîștiga o sumă mare, imensă. Ah, nenorocitul știa bine, știa că nu se plăteau cîștigurile decît rar ; el cunoștea bine angrenajul teribil în care cîștigurile sînt o raritate aproape imposibilă, sînt probabilitatea infinitezimală, sînt întocmai ca întîlnirea unei planete cu alta, la fiecare două sau trei sute de ani în inflexibilele legi siderale. Știa bine, guvernul cîștigă totdeauna, totdeauna, ia în fiecare an șaisprezece milioane orașului Napoli, numai orașului Napoli, și întregii patrii italiene, șaizeci de milioane ; dar ce conta ? El continua să facă credite cabaliștilor, apărea în adunările lor, participase la sechestrul lui *don* Pasqualino, așa, simplu, orbit și el ; iar luxul burghez al casei lui crescuse, soția lui se îngrășa, devenea roșie și lucioasă de prea multă mîncare, acum era din nou gravidă și purta un capot de atlas crem, plin de dantele, iar mîinile grăsune, încărcate de inele, i se împreunau pe pîntecul rotund, cu mișcarea de pașnică satisfacție, a femeilor liniștite în senzațiile lor. Oh, ce dezastru ; dacă *miercuri* nu ducea banii Administratorului, el, soția lui, copiii, cel ce trebuia să se nască, toți în mizerie și el în închisoare, pierdut, tot, tot pierdut, dacă *miercuri* nu plătea ! Frumosului deținător al Sediului-

loto, cu barba castanie, bine pieptănată şi cu mîinile albe, îi venea acum în minte numai cuvîntul *miercuri*, îi pulsa sînge cald în obrajii livizi, simţindu-şi arzînd pometii ca două puncte de foc.

Se desprinsese de stîlpul de lîngă poarta palatului San Giacomo şi mergea prin mulţime, lăsîndu-se dus de ea, cu un început de ameţeală, care îi venea din obsesia aceleiaşi disperate idei. Ah, trebuia să facă ceva, să obţină într-un fel suma de bani, să o găsească la unul dintre cei ce erau obligaţi să-i restituie, pentru ca *miercuri* să nu fie ruinat, el şi familia lui ! Încotro să se îndrepte acum ? Trebuia să caute bani, asta era tot ce vroia, cu orice preţ ; i-ar fi smuls din măruntaiele datornicilor lui, nu voia să moară el din cauza lor, nu voia să ajungă în închisoarea San Francesco din cauza celor patru ticăloşi care-l aduseseră în starea asta. Bani, bani, era tot ce voia, erau setea lui, foamea lui, sufletul lui care numai asta cerea acum, asta îi cerea şi trupul. Bani ! Ori va muri, asta-i !

Acum, în stare de orice, a început să-şi caute debitorii ; ei îi părăsiră agenţia, aproape toţi, neputînd să reziste cererilor lui insistente de achitare a datoriilor, ducînd în alt Sediu de loto puţinii lor bani, pe care numai printr-o voinţă miraculoasă reuşeau să-i smulgă, Dumnezeu ştie cum, Dumnezeu ştie de unde, şi de frica ameninţărilor lui, făcute pe bună dreptate, îi răpiseră lui orice posibilitate de cîştig, îngraţi, nu numai ticăloşi ! Totuşi, el ştia unde locuia fiecare ; şi voia să ajungă la toţi, să nu-i lase, dacă nu i-ar fi înţeles disperarea ca pe propria lor disperare ; îi va aştepta în casele lor, la porţile lor, pe străzile pe care umblau, le va vorbi, va striga, va plînge, îi va ameninţa cine ştie cum, pînă cînd va smulge suma pe care s-o achite statului, prin acest disperat act dureros. Era chestiune de viaţă şi de moarte, nu va ajunge în nici un caz pe drumuri, să ceară de pomană, el, soţia şi copiii pentru că fusese prea bun, prea slab, prea copilăros ; trebuia să-i salveze, trebuia să-i salveze. Mulţimea îl dusese spre Toledo, în timp ce mintea lui căuta să facă un plan practic, să pună în aplicare această arzătoare voinţă de a se salva, într-o formă sigură şi fericită pentru a-şi atinge

scopul. Să vedem : unde se va duce mai întîi, în acea după-amiază de primăvară : cui îi va adresa primul cuvînt ? Nu trebuia să greşească cu nimic, trebuia să dea o lovitură sigură, altfel... altfel, nu se putea gîndi la un insucces, era o idee la care nu putea rezista ! Acum se oprise, din nou, în Piazza della Carità, fixîndu-şi ochii înceţoşaţi pe statuia lui Carlo Poerio.

Oamenii, trecînd, îl izbeau, din toate părţile, strigătele vînzătorilor şi ale trecătorilor îl supărau, ca un zgomot vag, neclar. Se gîndi un moment să se ducă la marchizul Carlo Cavalcanti, care era unul din cei mai mari datornici ; dar dintre toţi, marchizul era cel care-i inspira cea mai mare milă, în propria lui nenorocire, şi dintre toţi, era cel care cel mai puţin probabil ar fi avut bani. *Don* Crescenzo nu voia să înceapă prin a fi crud cu un nefericit şi nici nu voia să înceapă cu un insucces ; îi era prea mare teamă să nu dea greş, avea prea puţină încredere, în sfîrşit ; la marchizul Cavalcanti s-ar fi dus la urmă.

După, după, în cele din urmă... cel mai sigur dintre debitori era Ninetto Costa, agentul de schimb, cel mai sigur pentru că, cu toată decadenţa lui, găsea mereu bani pe piaţă, unii mai credeau încă în steaua lui norocoasă. Ninetto Costa îi solicitase bani de multe ori, şi i-i restituise, pînă cînd, ultima oară, pentru o sumă mare, se pomenise atît de lipsit, încît de trei săptămîni nu-i mai putea da nici un ban lui *don* Crescenzo ! Ce contează ! Costa era un om cu bani ! Proprietarul Sediului de loterie se îndreptă spre Bursă, ştiind că aceea era ora la care Ninetto trebuia să se afle acolo, în mod sigur. Dar îl căută în zadar, timp de un sfert de oră, printre grupurile bancherilor, ale agenţilor de schimb, ale comercianţilor, ale mediatorilor, care tratau, care discutau, care vociferau ; întrebă două-trei persoane şi fu primit rău, unii îi întoarseră spatele, alţii îi zîmbiră ironic, şi toţi îşi reluară propriile lor treburi, nedîndu-i nici o importanţă lui *don* Crescenzo. El, care cu încrederea bizară a disperaţilor intrase acolo liniştit, încrezător într-un rezultat bun, simţi un foc în stomac. Dar unde era, oare, Ninetto Costa ? Îşi amintea că odată se dusese să-l caute în piaţeta Carolina, unde elegantul agent

avea un mic apartament luxos de tînăr petrecăreț, dar își schimbase casa, de mult, de cînd începuse să decadă ; își mai amintea acum *don* Crescenzo că-l însoțise într-o seară, ieșind din locul de adunare de pe străduța Nardones, la Taverna Penta, într-o foarte mediocră încăpere la Taverna Penta, unde locuia acum Ninetto Costa, lîngă via San Giacomo. Trebuia să-l găsească, fără doar și poate, viu sau mort ; Ninetto îi va da cele o mie și o sută de lire cît îi datora, cel puțin o parte din datoria față de guvern, o mică parte, ce-i drept, dar cel puțin aceea ! Urcă spre Taverna Penta și portăreasa scîrboasă, cînd el a întrebat-o de domnul Ninetto Costa, nu a făcut decît să-l privească, spunîndu-i :

— Etajul patru.

— Dar e acolo ?

— Nu știu, — bolborosi ea.

Răbdător, hotărît să nu se lase descurajat de nimic, el urcă scara aceea îngustă și abruptă, pe ale cărei paliere veneau dinspre ușile caselor glasuri și țipete de copii, discuții de glasuri de familie și zgomote de mașini de cusut, stridente. Pe ușa lui Ninetto Costa, era o carte de vizită veche și ruptă, prinsă cu patru ace. Sună de două ori. Nu veni nimeni, nu se auzi nimic dinăuntru. Sună mai tare, a treia oară ; tot nimic. La a patra, sună cu mai multă putere și atunci se auzi un pas foarte ușor ; apoi tăcere și imobilitate, ca și cum persoana care se apropiase de ușă ar fi pîndit.

— *Don* Ninetto, sînt eu, deschide, știu că ești acasă și nu plec de aici, — spuse cu voce tare patronul Sediului de loto.

Încă o pauză de cîteva minute. Apoi ușa se deschise încet și chipul transformat al agentului apăru. Atît de schimbat ! Toată tinerețea lui, prelungită de viața plină de petreceri și de pomădeli, dispăruse ; avea părul rar la tîmple, care se rărea chiar și pe creștetul capului ; două pungi moi gălbui îi subliniau ochii și mii de zbîrcituri se lăsau în toate direcțiile, schimonosindu-i chipul, iremediabil. Haina cu care era îmbrăcat era mizerabilă, avea gu-

lerul ridicat, de parcă îi era frig, sau voia să-şi ascundă lenjeria.

— Dumneata eşti ? — spuse el, cu un zîmbet palid.

Îl invită pe *don* Crescenzo în salonaş, un salon meschin de casă mobilată, cu pînză roşie şi cu perdelele afumate de fum de ţigară ; i se aşeză în faţă, privindu-l cu nişte ochi pierduţi, din care parcă dispăruse orice expresie.

— Eu sînt ; te-am căutat la Bursă ; nu te-ai dus acolo ? — întrebă *don* Crescenzo, care simţi din nou o mare fierbinţeală în stomac.

— Azi... nu.

— Şi de ce ?

— Aşa...

— Lipseşti de mult !

— De... da, de trei sau patru zile...

— Şi ce faci ? — întrebă nerăbdător *don* Crescenzo.

— Ce fac ? Nimic, — zise celălalt, cu un gest de o simplitate disperantă.

— Ai *pus punct* ?

Ninetto Costa tresări şi închise ochii, de parcă nu ar fi vrut să vadă ceva ; apoi zise :

— Da.

— Ruinat, ruinat ! — strigă, ridicînd braţele la cer, *don* Crescenzo.

Celălalt îşi muşca un colţ de mustaţă, convulsiv.

— Ceva poate totuşi ai păstrat ; cele o mie de lire pe care mi le datorezi, trebuie să le fi păstrat, nu ?

Ninettto Costa îl privi halucinat.

— Dacă nu am aceste o mie de lire pentru marţi seara, intru la închisoare, — strigă deţinătorul loteriei.

Acela îşi plecă fruntea.

— Intru la închisoare şi familia mea rămîne fără pîine. Trebuie să-mi dai cele o mie o sută de lire, înţelegi ? — strigă *don* Crescenzo, pradă unei furii nestăpînite.

— Nu le am.

— Caută-le.

— Nu le voi găsi ; nimeni nu mi le va da.

— Trebuie să le găsești ; nu pot să intru la închisoare pentru dumneata. Caută-le !

— E cu neputință, *don* Crescenzo dragă — spuse agentul de schimb cu lacrimile în ochi.

— Totul e posibil, cînd e vorba de o datorie ca asta, cînd e vorba să salvezi un om cumsecade de la ruină. Te rog, *don* Ninetto, dumneata știi cît e de scumpă onoarea...

— Da, — spuse celălalt, întorcînd privirea în altă parte.

— Te rog, nu mă părăsi ! Te-am servit de cîteva ori și eu, nu-mi arăta atîta ingratitudine !

— Nu am nici un ban și nici nu am de unde să iau...

— Dar nu mai ai un prieten, o rudă ?

— Pe nimeni, pe nimeni ; *am pus punct*, să fie clar.

— Și ce vrei să faci ?

— Mă duc... mă duc la Roma — vorbi agentul, după o ușoară ezitare.

— Ca să faci ce ?

— Cine știe ! Poate voi fi mai norocos...

— Dar dumneata nu trebuie să mă părăsești, trebuie să-mi dai cele o mie și o sută de lire, înainte de a pleca...

— Nu le am ; nu le pot avea ; nu mă crucifica, *don* Crescenzo, nu am un ban.

— Pune-mi o semnătură pe o poliță, la bănci ești cunoscut, îmi vor da banii aceștia...

— Toate poliţele mele sînt protestate...

— Amanetează-ți bijuteriile !

— Le-am vîndut.

— Ceasul...

— L-am vîndut.

— Dar mama dumitale, unchiul dumitale ?

— Unchiul meu îmi va face pomana să dea de mîncare mamei mele. Mama unui falit... înțelegi, totdeauna nu e prea bine primită...

— Falit, pentru ce sumă ?

— Două sute de mii.

— Totul pentru loto, eh ?

— Totul, — spuse cu un gest definitiv Ninetto Costa.

— Dar cum, mă lași, în această ruină ? — întrebă aproape plîngînd *don* Crescenzo. Ce inimă ai ?

— Ce inimă, ce inimă ? — spuse celălalt, cu glas tremurat. O las pe mama care nu are ce mînca, înțelegi ? Mă duc la Roma. Dacă fac rost de bani, îți trimit.

— Cînd te duci ?

— Mîine... da, mîine.

— Și pentru marți îmi trimiți banii ?

— Nu cred, *don* Crescenzo, nu cred, — spuse cu o blîndețe disperată Ninetto Costa.

— *Miercuri,* înțelegi ? Dacă nu, sînt pierdut.

— Eu sînt pierdut de trei zile.

— Oh, Sfîntă Fecioară, Maică Precistă, cine m-a orbit într-atît ? — spunea, plîngînd, deținătorul Sediului de loto.

— Dumneata mă omori... înainte de vreme, — murmură Ninetto Costa.

— Ce spui ?

— Nimic. Dar calmează-te. Totul se va putea aranja treptat-treptat.

— *Miercuri, miercuri !...*

— Poate Guvernul va avea răbdare, găsește un mijloc, scrie ministerului, scrie regelui... eu trebuie să plec...

Și îi arătă o valiză mică, veche, i-o arătă cu un zîmbet pierdut.

— Dar nu-mi poți da chiar nimic ?

— Aș face-o *don* Crescenzo, dar îți jur că nu am un ban. La Roma... apoi... voi vedea...

Dezamăgit, iritat, *don* Crescenzo se ridică să plece, mîniat și îndurerat. Voia să alerge imediat în căutarea celorlalți debitori ai lui, voia să găsească bani, să iasă din casa aceea tristă, din tovărășia aceea tristă a unui om mai

disperat decît el. Voia să plece cu orice preț. Ninetto Costa îl privea cu niște ochi pierduți, păstrînd surîsul palid pe buzele vinete, un surîs absent de persoană devenită indiferentă în fața celor omenești. Totuși, celălalt, mai insistă încă o dată, vag, ca pentru a-și face o datorie de conștiință față de el însuși, părîndu-i-se că nu făcuse destul pentru a obține banii aceia. Dar agentul îi aruncă o privire atît de îndurerată, încît el nu mai spuse nimic.

— Adio, *don* Crescenzo... și iartă-mă...

— Adio, *don* Ninetto... nu mă uita, la Roma...

— Nu te îndoi, — spuse celălalt, cu o voce slabă și stranie.

Își dădură mîinile, fără a și le strînge ; două mîini reci și vlăguite. Automat, Ninetto Costa îl însoți pe *bancher* pînă la ușă, în tăcere ; se priviră un minut, fără a scoate un cuvînt. Apoi ușa se închise cu un sunet atît de bizar, atît de *definitiv*, încît deținătorul Sediului de loto, pe scări, coborînd încet, tresări. Avu chiar un impuls de a se întoarce ; își amintea că Ninetto Costa îi spusese că nu avea un ban și apoi valiza aceea așa de turtită, în care nu era nimic ! Dar gîndul la necazurile lui îl îndepărtă de caritate și de bănuiala unei nenorociri mai mari.

Acum, tot pe jos, pentru a economisi și banii pentru o trăsură, începu să alerge pe via Toledo, ca împins de un pumnal în inimă, pentru a ajunge în strada San Sebastiano, unde locuia bătrînul avocat Marzano, un alt debitor ; și el, ținînd seama de afacerile lui profesionale, dacă nu avea bani să plătească imediat, putea să-i găsească pe piață ; în definitiv îi datora opt sute de lire lui *don* Crescenzo, și i le-ar fi dat, *don* Crescenzo nu l-ar fi lăsat în pace, insistînd pe lîngă el pînă seara. Îi cunoștea bine casa, o casă săracă, ce-i drept, deoarece avocatul Marzano juca toți banii, tot ce cîștiga, ținînd pe lîngă el, pentru șaizeci de lire pe lună, pînă și pe un cîrpaci, un cabalist care scria numerele cu cărbunele, pe o hîrtie. *Don* Crescenzo urcă scările din patru în patru trepte, alergînd, pentru că un glas îi spunea că aici la Marzano avea să găsească banii ; avea o presimțire bună. Totuși, cînd puse mîna pe inelul de fier, care atîrna de sfoara unsă și prea unsă, îl cuprinse

o teroare neașteptată, teama de a nu reuși, teama oribilă care paralizează puterile, teama nenorociților, care își riscă pînă și mijloacele de care depinde viața sau moartea lor. Se desluși un pas tîrșiit și un glas ascuțit, întrebă :

— Cine e ?

— Prieteni, prieteni, — bîlbîi în grabă deținătorul agenției de loto.

Ușa se deschise cu neîncredere și chipul hîd al cizmarului se arătă, pătat tot de roșeala unei spuzeli și ochii urduroși și înroșiți de bețiv îl fixară pe *don* Crescenzo :

— Doriți să-l vedeți pe avocat ? — întrebă, uscîndu-și mîinile umede cu un șorț scîrbos.

— Da.

— Nu vă poate primi.

— Are treabă ?

— E bolnav.

— Bolnav ? Ceva ușor ?

— A avut un atac, domnule.

— Iisuse, — strigă *don* Crescenzo, dînd cu pălăria în pămînt, disperat.

— Din cauza loteriei... da, s-a lipsit mereu de hrană, nu ducea o viață normală, mînca puțin, bea apă... înțelegeți...

— Oh, Doamne, oh, Doamne... — murmura *don* Crescenzo, văitîndu-se.

— E voia Domnului... — murmură cizmarul, scoțînd o bucățică de hîrtie murdară și luînd o porție de tutun gălbui. Voința Domnului, ce vrei să-i faci ! Nu deznădăjduiți, pînă la urmă există o speranță.

— Știu eu de ce sînt disperat ! — strigă *don* Crescenzo.

— Eu ar trebui să mă plîng — adăugă bețivul, — care i-am făcut rost de o sumă de bani, din care mă așteptam să mă țină pînă la sfîrșitul zilelor, și pînă una-alta, din cauza viciului său bestial, moare și mă lasă în mizerie, înțelegeți ? !

— Dar cum a fost ? Cum a fost ? — întrebă *don* Crescenzo, punîndu-şi mîna în păr.

— Aşteptaţi puţin, vin îndată.

Şi se duse dincolo. *Don* Crescenzo privi în jur, năucit de durere. Camera mizerabilă nu avea alte mobile decît cîteva vechi dulapuri de avocat, arhipline de hîrtii prăfuite, o măsuţă cu două scaune, ale căror paie erau pătate peste tot. Pe măsuţă era un pahar, cu două degete de vin albăstriu, vinul gros de Sicilia. Pe jos nu se măturase de o veşnicie : pereţii erau plini de păianjeni ; geamurile ferestrelor erau acoperite de praf şi un miros de murdar, de vechi, de stătut îţi sufoca gîtul.

Aceasta era oare casa avocatului, acela care fusese unul din cei mai mari avocaţi la vremea lui şi care cîştigase mii şi mii de lire, cu profesia lui ! *Don* Crescenzo simţi strîngîndu-i-se inima într-un val de sînge şi mîinile îi îngheţară ; venea aici, în această locuinţă stigmatizată de sărăcie, de ruşine, de moarte să-şi caute cele opt sute de lire ale lui ca să se salveze el ? Oh, ce nebunie, ce nebunie ! nu era mai bine oare să fugă, dat fiind că regăsea peste tot aceleaşi semne ale dezonoarei şi ale mizeriei, pretutindeni ? Dar cizmarul a revenit :

— Ce face ? — întrebă încet *don* Crescenzo.

— A aţipit.

— Doarme ?

— Nu, stă aşa din cauza bolii.

— Ce i-au dat ?

— I-au scos sînge ; şi are o pungă de gheaţă pe cap şi una pe piept.

— Vorbeşte ?

— Nu se înţelege ce spune.

— Nu se poate mişca ?

— Numai pe dreapta.

— Ce spune medicul ?

— Ce să spună ? E vorba de moarte.

— Şi mai revine, medicul ?

— Cine știe ? Nu are cu ce să-l plătească. Am găsit șapte lire și un ceas de nichel, care nu se poate amaneta. Am cheltuit trei lire numai pe gheață ; cînd cele șapte lire se vor termina, ne oprim.

— Dar cum s-a întîmplat ? cum s-a întîmplat ? — întrebă, disperat, *don* Crescenzo.

— Eh, au fost atîtea. A avut cîteva neplăceri, știți, omul tot om rămîne... are nevoie de bani... a căutat să aibă, în toate chipurile.

— Și ce a făcut ? — întrebă celălalt, încremenit.

— Oamenii răi spun că ar fi falsificat hîrtia timbrată, spălînd-o, știți, pe cea scrisă, și apoi ar fi pus-o din nou în circulație. Dar nu cred că a fost adevărat ! Mă lasă în mizerie, a fost ingrat cu mine, dar nu este adevărat ce se spune... nu voi putea crede niciodată. Se pare că oamenii au ajuns pînă la președintele Consiliului Ordinei publice, care l-a chemat... se pare că s-au spus cuvinte grele... în fine, necazuri.

— Oh, bietul de el, bietul om ! — exclamă încet *don* Crescenzo.

— Chemarea președintelui a fost pentru el ceva mortal... ce credeți ? un om de ispravă să se audă insultat, este un lucru de nesuportat... voia să plece, avocatul Marzano, să se ducă în alt oraș, unde este mai multă educație.

— Să plece, la vîrsta lui ? Cu șapte lire în buzunar ?

— Eu l-aș fi însoțit, — murmură modest bețivul cîrpaci. Pentru faptul că țineam la el, mă pregăteam și eu să plec ; cît despre bani... ăsta-i adevăratul motiv al atacului!

— Adică cum ?

— Dumneavoastră știți, *don* Crescenzo, că strădania mea de calcule matematice, cu ajutorul lui Dumnezeu, l-au făcut pe avocat să cîștige mulți bani...

— Da, da, la fiecare trei, patru luni, două numere de loto... — adăugă, sceptic, *don* Crescenzo.

— Vă înșelați, se poate spune că eu l-am blagoslovit și acele mizerabile de șaizeci de lire pe care mi le dădea, pe lună, pentru ca eu să nu mai pun tălpi la pantofi, ci să

fac calcule, nu erau nici măcar a suta parte din ceea ce cîştiga el, pe lună ! Acum mă părăseşte, ingratul, aşa !... e de ajuns să vă spun că ieri i-am dat, simbolic, cîteva numere care trebuia să iasă neapărat şi au ieşit, înţelegeţi ?

— Şi a cîştigat ?

— Nu ; nu le-a înţeles şi a jucat altele, mintea nu-l mai ajuta. Cînd a aflat... l-a lovit apoplexia...

— Dar i-ai spus cu adevărat care erau numerele bune?

— Mă jur pe Dumnezeu ; dar nu le-a înţeles.

— Şi de ce nu le-ai jucat dumneata ?

— Ştiţi bine că noi nu putem juca...

— Ah da, este adevărat...

Tăcură. Cizmarul duse la gură paharul şi bău o înghiţitură de vin.

— Aş vrea să-l văd, — spuse *don* Crescenzo, dintr-o dată.

Intrară în camera unde dormea, săracă şi murdară, ca şi biroul. Avocatul Marzano zăcea pe un mizerabil pat de fier, ridicat pe perne, ale căror feţe erau de un alb foarte dubios ; pe capul încărunţit era pusă o pungă cu gheaţă ; o alta era pe pieptul dezgolit, ca un schelet, şi trupul descărnat, mic, era acoperit cu o pătură cafenie, din acelea care se pun pe spatele cailor. Pe măsuţa de noapte era un pahar de apă, în care înotau o bucată de gheaţă ; mîna dreaptă a muribundului era înfăşurată în panglici negre după flebotomie. Şi toată partea dreaptă, de la faţă pînă la picioare era imobilă, moartă ; în timp ce mîna stîngă tremura, tremura mereu, şi toată partea stîngă a chipului se mişca, uneori, convulsiv. O bîlbîială confuză ieşea de pe buzele avocatului ; şi toată expresia lui de om cumsecade şi bun dispăruse, lăsînd pe chipul acela bătrîn, pe jumătate în ghearele morţii, urmele unei patimi care ajunsese pînă la nerușinare.

— Domnule avocat, domnule avocat ? — chemă *don* Crescenzo, aplecîndu-se asupra patului.

Bolnavul fixă ochii învăluiţi într-o umbră ciudată pe faţa deţinătorului de loto ; dar nici expresia nu se schimbă, nici bîlbîiala nu încetă

— Nu vă recunoaşte, murmură cîrpaciul, trăgînd din ţigară.

Don Crescenzo ieşi imediat din cameră, simţind coşmarul cum îi sufocă inima.

— Îi sînteţi prieten, nu voiţi să-i lăsaţi ceva ? — întrebă cizmarul. Am patru lire, va muri ca un cîine.

Atunci toată durerea stăpînită a lui *don* Crescenzo izbucni.

— Îmi datora opt sute de lire şi sînt ruinat, dacă nu le am pînă *miercuri*. El moare, dar eu trăiesc şi sînt total distrus ! El moare, dar copiii mei vor dormi peste o lună pe treptele unei biserici ! El, cel puţin, moare, dar noi vom supravieţui în disperare, înţelegi !

— Scuzaţi, spuse cizmarul speriat.

— Ruinat, ruinat ! — hohotea celălalt.

— Tăceţi, vă poate auzi ; ce mai puteţi face ?

Şi sorbi ultima înghiţitură de vin albăstrui pe care o lăsase în fundul paharului. *Don* Crescenzo fugi. Acum, cînd şi cînd, simţea că mintea i se rătăceşte şi ca să-şi revină avea nevoie să se gîndească mereu la cuvîntul *miercuri*. Totuşi, instinctiv, cu discreţia celor nefericiţi care merg să-şi întîmpine destinul, urcînd prin Port'Alba se îndreptă spre străduţa Bagnara, unde locuia profesorul Colaneri ; şi Colaneri îi datora bani şi îi promitea din săptămînă în săptămînă, amînîndu-l mereu, cu mîinile goale, sau oferindu-i sume foarte mici. Fostul preot locuia la etajul patru de pe strada Bagnara, într-o casă unde el, o sărmană nefericită călcătoreasă care se apropiase de el şi cu care trăia ca soţ şi soţie, patru copii bolnăvicioşi cu capete mari şi cu picioarele strîmbe, locuiau în două camere, certîndu-se, strigînd, bătîndu-se şi plîngînd toată ziua. El îi ascunsese femeii lui că fusese preot ; iar nenorocita, crezînd că devine o doamnă, acceptase să stea cu el ; şi de şase ani trăia într-o stare de sclavie, mereu gravidă, într-o mizerie indecentă, cu o muncă de servitoare pe care o făcea, şi turma aceea de copii urîţi, plîngăreţi şi continuu înfometaţi, pe care ea se răzbuna, pălmuindu-i, pălmuită la rîndul ei de soţ. O casă infernală, unde tatăl aducea toate grijile tulburi ale jocului nefast, şi al mijloacelor ne-

demne, uneori condamnabile, prin care îşi procura banii ca să-i joace apoi la loto ; de două ori *don* Crescenzo fusese acolo, dar asistase la asemenea scene greţoase, încît fugise năucit, alungat aproape de cuvintele urîte ale călcătoresei şi de plînsetele celor patru demoni. Dar acum, ce importanţă mai aveau toate astea ? Colaneri îi datora mai bine de şapte sute de lire ; dintr-o datorie de nouă sute nu plătise, în trei sau patru luni, decît două sute de lire, chiar mai puţin ; Colaneri, pentru Dumnezeu, nu era un falit ca Ninetto Costa sau apoplectic ca avocatul Marzano ; Colaneri trebuia să plătească.

— Este acasă domnul profesor ?

— Da, domnule, răspunse o bătrînă, care era portăreasă.

Atunci urcă repede şi la uşă veni să-i deschidă călcătoreasa, nepieptănată, cu un şorţ de bucătărie uns tot şi la fel şi bluza de lînică, obrajii supţi, pieptul turtit şi un dinte din faţă lipsă, din care cauză vorbea uşor sîsîit.

— Aş vrea să-l văd pe Colaneri.

— Nu este, spuse ea imediat, lăsîndu-l în afara uşii.

— Este, este, spuse *don* Crescenzo, iritat. De altfel este inutil să negaţi, eu îl aştept pe scară ; trebuie să iasă !

— Atunci intraţi, spuse ea, fără nici o politeţe.

Şi în timp ce *don* Crescenzo intra, un mucos de băiat, hidrocefal, încasă o palmă. Şi în timp ce el aştepta în camera care servea de salon, de birou şi de sufragerie, dincolo, adică în bucătărie, în camera de dormit, şi pînă şi pe palier izbucniră strigătele familiei care se certa. Numai într-un moment de linişte, apăru profesorul, îmbrăcîndu-se cu o haină pătată toată, potrivindu-şi cu o mişcare eclesiastică ochelarii pe nas.

— Vin pentru bani, spuse brutal *don* Crescenzo.

— Nu am, răspunse dur datornicul.

— Nu-mi pasă, mi-i vei da.

— Nu-i am.

— Caută ; vreau cele şapte sute de lire, azi, mîine, înţelegi ?

— Nu le am.

— Amanetează-ţi leafa, fă o datorie !

— Nu mai am leafă.

— Cum ? Nu mai eşti profesor ?

— Nu ; mi-am dat demisia.

— Demisia ?

— Forţat ; m-au acuzat că vînd temele examenelor, şcolarilor.

— Şi nu era adevărat, desigur !

— Da ; dar complotul pentru a mă pierde era bine organizat. Directorul m-a sfătuit să demisionez.

— Aşadar, eşti pe drumuri.

— Pe drumuri.

Numai atunci *don* Crescenzo văzu chipul profesorului palid şi rătăcit. Dar această a treia deziluzie îl exaspera.

— Nu ştiu ce să-ţi fac ; trebuie să-mi dai cele şapte sute de lire.

— Ai cinci lire să-mi împrumuţi ?

— Nu-mi spune poveşti, vreau banii mei. Îi vreau mîine, cel tîrziu, înţelegi ?

— Crescenzo, crucifici un om crucificat.

— Frumoase basme. Eu nu pot să ajung la San Francesco din cauza voastră, care sînteţi toţi asasini ! Mă duc la Ninetto Costa pentru bani şi aflu că e falit, că pleacă la Roma... şi nici un ban... Mă duc la Marzano şi îl găsesc muribund... aici, tu îmi spui că ai ajuns pe drumuri... şi nu ai nici un ban !

— Numai ruină, numai ruină peste tot ! — murmură fostul preot.

— Dar voi mă omorîţi pe mine de viu, nu-i aşa ? Cînd ai avut nevoie de bani, ţi-am dat cu toate mîinile, m-am compromis pentru dumneata... Şi acum toţi vreţi să mă distrugeţi cu familie cu tot. Dar şi tu ai copii, trebuie să te gîndeşti să le dai de mîncare, pentru mîine şi pentru toate zilele ; trebuie să faci ceva ; dar gîndeşte-te şi la mine, gîndeşte-te la copiii mei, gîndeşte-te că sîntem creştini şi noi !

— Știi ce trebuie să fac eu mîine, ca să dau de mîncare copiilor mei ?

— Ce știu eu ? Știu numai că le vei da, știu că ai mei nu trebuie să rămînă nemîncați, în timp ce ai tăi mănîncă...

— Ei bine, ascultă, eu nu mai sînt preot, am fost excomunicat, sînt în afara Bisericii ; acolo, nu aș mai găsi nici o mîntuire ; am avut postul de profesor, bun, sigur, dar l-am pierdut, pentru că aveam prea multă nevoie de bani ; nu-mi cere mărturisiri penibile ; nu-l voi mai avea niciodată postul meu, și nici un altul, acum sînt chiar o persoană suspectă...

— Dar ce-mi pasă mie de necazurile tale ? Le știu, le știu, și nu vor ajuta cu nimic să-mi schimbe mie situația.

— Mai ascultă. Eu nu mai am nici o scăpare ; și cum am adus pe lume niște nefericiți, am datoria să le dau o pîine, cel puțin o pîine. Am jucat la loto pînă și ceea ce le aparținea lor, desigur, cu sau fără voia mea... adevărată nebunie ! Așadar, marea hotărîre a fost luată : totul ori nimic !

— Ce spui ? — întrebă *don* Crescenzo surprins.

— Mîine accept ofertele făcute de Societatea evanghelică și devin preot protestant.

— Oh, Doamne ! — deținătorul Sédiului de loto era uluit la culme.

— Da, — spuse celălalt, de parcă ar fi înghițit ceva cu greutate.

— Și... treci la altă religie ?

— O las... de foame.

— Și, în cealaltă, crezi ?

— Nu, nu cred.

— Și cum îți predicile ?

— Mă voi obișnui... le voi ține...

— Trebuie să renegi totul, nu ?

— Da, să reneg...

— O mare răspundere ?

— Mare.

Vorbeau pe şoptite ; figura cinică a lui Colaneri se descompuse, ca şi cum nu ar fi putut să reziste ideii lepădării de credinţă. Chiar şi *don* Crescenzo, uluit la culme, uitase de necazurile lui cu care venise.

— Renegi, renegi... — spunea mereu.

— Reneg.

— Şi aşa, ai lepădat haina preoţească...

— A renega, este altceva, spuse, încruntat, Colaneri.

— Regreţi foarte mult !

— Foarte mult.

— Şi cu ce te alegi în schimb ?

— Două sute de lire pe lună, într-un tîrg unde mă vor trimite.

— Abia să poţi mînca o pîine.

— Fiecărui copil al meu care va deveni protestant, i se va oferi o mică sumă ; voi putea chiar să mă căsătoresc cu mama lor.

— Dar să laşi religia lui Cristos ! — exclamă *don* Crescenzo, cu oroarea protestantismului care există în toate conştiinţele umile ale napolitanilor.

— Ce vrei să fac ? Altfel mor de foame ! — murmură disperat profesorul Colaneri.

Părea schimbat profund, chiar din punct de vedere moral ; patima jocului îi apărea acum în toată fatalitatea ; vedea ceea ce a comis împotriva lui însuşi, împotriva harului său ; şi simţea o invincibilă repulsie împotriva acelei apostazii. Înfăptuise un păcat, coborîse brutal pînă la vinovăţie, corupîndu-se în ambianţa aceea dezgustătoare ; dar acum cînd se afla în faţa pedepsei, acum tremura, pierzînd orice francheţe, tremura că-şi pierde credinţa, pe Dumnezeul lui, pentru o bucată de pîine.

Don Crescenzo îl privea şi tăcea, încremenit. Îl socotise totdeauna un nemernic, capabil de orice ; şi dacă i-a dat sume mari pe credit, a făcut-o fiindcă presupunea că-i va pune sechestru pe salariu. Dar acum, în această zi supremă, îl vedea umilit, tulburat pînă în adîncul sufletului, zguduit de o spaimă tainică a Divinităţii, pe care o trădase, pe care o călcase în picioare, pe care din nou o insulta prin

apostazia lui. Şi *don* Crescenzo, deşi redus la minte, simţea toată sfîşierea acelei conştiinţe, combătută acum pe ultima baricadă, ajunsă la limita la care răbdarea umană încetează, şi se trăiesc ceasurile cele mai cumplite, cele mai devoratoare ale existenţei. Astfel, nu mai putea îndrăzni să-i spună nimic despre banii lui. Se bîigui :

— Şi soţia ta ce spune ?

— Ar vrea să se opună... dar copiii, copiii !

— Şi bieţii copii nevinovaţi... trebuie ca şi ei să-şi vîndă sufletul diavolului ?

— Sînt nevinovaţi... Domnul vede, va fi drept. Şi dealtfel, de ce m-a pus cu spatele la zid ? Pentru fiecare copil care intră în biserica protestantă îmi dau o sumă de bani...

— Cînd va fi asta ? — întrebă, după o ezitare, *don* Crescenzo.

— Peste o lună ; e nevoie de o lună de instruire, pentru bieţii neprihăniţi.

— Prea tîrziu, murmură celălalt care se gîndea mereu la banii lui.

— Îţi voi da atunci un acont... — spuse, vag, fostul preot.

— Prea tîrziu : sînt pierdut.

— Ce pedeapsă ! ce pedeapsă ! — spuse încet, încet apostatul, ascunzîndu-şi faţa în palme.

— Mă duc, — murmură *don* Crescenzo, copleşit, abătut, într-o stare de prostraţie absolută.

— Fii înţelegător... ai răbdare...

— Cum să fiu înţelegător ? e o pedeapsă, ai spus bine, o mare pedeapsă. Mă duc, adio.

— Adio.

Nu se mai priviră deloc, nu mai schimbară nici un cuvînt, simţindu-se fiecare învins, doborît de grozăvia pedepsei, fără nici o mînie, fără ranchiună, în pierderea oricărei mîndrii şi a oricărei vanităţi pe care o dă pedeapsa divină. Cînd a ajuns pe scară, pe *don* Crescenzo l-a cuprins atîta slăbiciune, încît a trebuit să se aşeze pe o treaptă, rămînînd acolo, stupefiat, nevăzut, neauzind, în amorţeala

morală care survine în urma unor încercări dureroase. Cît a rămas acolo ? În cele din urmă îl treziră paşii cuiva care urca şi care-l atinse, în trecere ; odată trezit, toată spaima atroce îi reapăru insuportabilă. Se grăbi pe scări şi alergînd pe străzi, ca un scos din minţi, împins din urmă ca de o armă aţintită asupră-i şi inflexibilă, ajunse în strada Guantai, la micul hotel al provincialilor, *Villa Borghese*, unde locuia de vreo patru luni doctorul Trifari cu tatăl şi mama lui, veniţi din provincie. Cei doi ţărani simpli ajunseseră, de la tinereţe şi pînă la o vîrstă înaintată, să adune ban cu ban, să cumpere cîteva petece de pămînt, muncind optsprezece ore pe zi, mîncînd pîine neagră şi tare, hrănindu-se cu supa de sfeclă fiartă în apă fără sare, dormind pe o grămadă de paie într-o cameră mare în care se aflau doar patul şi o ladă ; şi toate astea pentru a-şi putea vedea fiul doctor, transmiţîndu-i întreaga vanitate a ţăranului, insuflîndu-i neînfrînata dorinţă de a deveni un domn, un mare domn, superior tuturor domnilor din satul lor, favorizîndu-i astfel, fără ca el să ştie, implacabila patimă a jocului care trebuia, după el, să-l facă dintr-o dată bogat, foarte bogat, astfel încît să-i zdrobească pe toţi cu puterea şi cu luxul lui. Dar în foarte scurt timp, în cîţiva ani, toate afacerile lui profesionale se spulberaseră, deoarece el le-a neglijat sau le-a abandonat ; şi începuse o existenţă de datorii ruşinoase, de expediente, de combinaţii în care el începuse să-şi înşele părinţii şi pînă la urmă ajunsese să ţească o reţea de intrigi şi de încurcături. Tatăl şi mama lui, mîhniţi, în tăcerea sufletului lor ţărănesc care nu cunoaşte exaltări, au vîndut treptat-treptat totul, continuînd să se sacrifice pentru acest copil care era idolul lor, şi pe care îl adorau, considerîndu-l dintr-un aluat mai bun decît al lor ; ajunseseră atît de rău, atît de pedepsiţi în orgoliul lor, încît să aştepte în vechea lor casă ca fiul lor să le trimită de la Napoli douăzeci, sau zece lire, cînd şi cînd, pentru a avea ce mînca. Şi el o făcea, legat de bătrînii aceia ai lui cu o dragoste feroce, născută dintr-un instinct filial şi din recunoştinţă, tremurînd de ruşine şi de durere ori de cîte ori îl avertizau, resemnaţi, că în ciuda vîrstei lor înaintate erau nevoiţi să se întoarcă pe cîmp să lucreze în continuare şi să-şi cîştige existenţa

pentru a nu-i fi lui o povară ; dar şi aceste ajutoare erau reduse, patima jocului îl orbise atît de mult, încît nu era în stare să retragă nici măcar zece-lire din jocuri, pentru a le expedia acelor ţărani nefericiţi ; şi lovitura de graţie a fost cînd în cele din urmă el le-a scris, imperativ, să-şi vîndă şi ultima casă, vechea casă, cu cele cîteva mobile şi obiecte de-bucătărie, să păstreze banii şi să vină la Napoli să locuiască cu el, şi asta fiindcă ar fi cheltuit mai puţin şi ar fi fost mai fericiţi ; o lovitură teribilă, într-atît nefericiţii aceia erau obişnuiţi cu un anume fel de viaţă, devenită patimă, a casei şi a satului, că acum erau speriaţi de însuşi cuvîntul Napoli. Totuşi, cu o sfîşiere tăcută, păstrîndu-şi mîndria, prefăcîndu-se că se vor duce acolo ca să devină domni, la fiul lor devenit domn, la Napoli, s-au supus, au discutat mult asupra preţului vechii case modeste şi a celor patru mobile vechi pe care le aveau încă de la căsătoria lor ; şi, în fine, punînd deoparte, cu grijă, cele cîteva sute de lire într-un săculeţ de pînză, călătorind în clasa a treia, au ajuns la Napoli îngroziţi, nu trişti, dar cufundaţi într-o stare taciturnă care este singura manifestare a mîhnirii ţăranului. Şi au trăit în hotelul acela patru luni, în două camere întunecate, la primul etaj, cu fiul lor care se întorcea la ore foarte tîrzii, uneori, cînd ei se trezeau, fără a face nimic, fără a vorbi, închişi în cameră, privind cu ochii melancolici şi uimiţi, din spatele ferestrelor, toată mulţimea ciudată napolitană care se agită în îngusta şi suprapopulata stradă dei Guantai Nuovi, rămînînd ceasuri întregi în contemplaţia aceea în care se prosteau, incapabili să se plîngă, nemulţumiţi de tot, de patul cu arcuri, de oglinda cu lumina falsă şi verzuie, de mesele mizerabile servite de alţii în camera lor, cu care nu erau obişnuiţi şi care li se păreau un lux nemaiauzit, de servitorii care-şi băteau joc de cei doi ţărani, de spălătoreasă care le aducea înapoi rupte cămăşile lor grosolane şi care îi umplea de injurii, aşa cum fac napolitanii, dacă făceau vreo observaţie.

Din cînd în cînd, învingîndu-şi instinctiva sfială îi spuseseră fiului lor să-i scoată din hotelul acela, să ia o casă mică, în care mama ar fi gătit ea însăşi şi ar mai fi făcut şi alte treburi ; dar el le demonstrase că ar fi avut nevoie

de prea mulţi bani, că va face acest lucru altă dată, cînd va avea o sumă mare pe care o aştepta din zi în zi. Pînă una-alta, banii se duceau ; ori de cîte ori desfăceau, la sfîrşitul săptămînii, săculeţul, aveau o strîngere de inimă : adesea, cînd scoteau banii aceia, vedeau cum ochii fiului lor se luminau în mod neobişnuit, ca de o subită afecţiune ; nu-i căutase însă niciodată, se vedea totuşi că face un efort să nu-i caute. Dar pe zi ce trecea, devenea tot mai nervos, mai furios ; nu mai mînca cu părinţii lui, petrecea nopţile fără a reveni acasă, în hotel, astfel încît în sufletul obtuz al ţăranilor acelora intrase ideea unei mari nenorociri care îi ameninţa. Mama, ceasuri întregi, rotea în mînă mărgelele mătăniilor, pentru ca Dumnezeu să aibă milă de zilele lor, în timp ce tatăl, mai viclean, mai expert, se gîndea că poate vreo femeie seducătoare îl făcea atît de nefericit pe fiul lui.

Dar nu-i spuneau nimic ; chiar şi luxul pe care-l trăiau, lux pentru ei, deşi îl plăteau cu propriii lor bani, li se părea o concesie a fiului lor, o favoare pe care le-o făcea ; şi, fără a înţelege ceva, fără a şti, au început să spere împreună cu el în fericirea aceea care trebuia să le vină de la o zi la alta, şi care i-ar fi făcut, în sfîrşit, domni.

Buzele violete şi uscate ale bătrînei ţărănci se mişcau neîncetat, rostind rugăciuni în mica, meschina, întunecata cameră a hotelului din Guantai Nuovi, în timp ce bătrînul ţăran ieşea în fiecare zi, trecînd mereu pe aceeaşi stradă, adică mergînd în Piazza Municipio şi de acolo de pe dig privind marea înnegrită şi vapoarele din portul comercial, ca şi vasele de război din portul militar, fermecat, uluit, în marele oraş, numai de mare, nu de altceva, neştiind nimic de restul oraşului, înfricoşat poate de zgomotul trăsurilor, de hoţi, revenind încet pe acelaşi drum, spre hotel, privind în jur cu bănuială. Niciodată nu ieşiseră cu fiul lor, niciodată ; ştiind că sînt nişte ţărani, îmbrăcaţi aşa, ei respinseseră totdeauna ideea asta, cînd fără prea mare insistenţă îi invitase să iasă împreună cu el, înţelegînd, deşi nu erau subtili, că nu-i plăcea să se arate cu ei ; el era atît de frumos, atît de domn, cu pardesiul, cu pălăria în formă de cilindru. Dar într-o seară, el se întorsese la hotel mai agitat ca niciodată.

Dintr-o dată, cu o oarecare duritate în glas, așa cum nu le vorbise niciodată, doctorul Trifari le spuse că pentru treburile lui, pentru a deveni bogați, în sfîrșit, avea nevoie de acele ultime puține sute de lire, păstrate de ei cu grijă ; să facă acest ultim sacrificiu, iar el le va restitui totul însutit. Vorbea grăbit, cu ochii plecați, ca și cum prevedea și nu voia să vadă oribila privire rece și dezolată pe care și-au schimbat-o cei doi țărani, loviți drept în inimă, înghețați. Stăteau muți, tatăl și mama, privind în pămînt ; și atunci el, mai iute, respirînd greu, căutînd să-și îndulcească glasul, îi rugă, îi rugă, dacă într-adevăr îl iubeau, să-i dea banii aceia, dacă nu voiau să-l vadă mort. Iar ei, tăcuți, se încurajau, privindu-se unul pe altul ; cu mîinile tremurînde, de bătrîn, tatăl desfăcu săculețul de pînză și scoase toți banii, numărîndu-i încet, cu grijă, reluînd de la capăt cîte o sută de lire, numărînd cu o privire întunecată și cu o mișcare convulsivă a buzei inferioare. Erau patru sute douăzeci de lire, toată averea lor.

Din palid, doctorul se făcuse roșu-roșu și aproape că-i dădură lacrimile ; fără ca cei doi să-l poată împiedica, îngenunchease și-i sărutase mîna bătrînă a mamei și a tatălui lui, mîna bătrînă, înnegrită, încrețită și bătătorită care muncise toată viața din greu. Nici un alt cuvînt nu fusese rostit între ei ; și-apoi el dispăruse. Seara nu se întorsese la hotel ; dar părinții erau obișnuiți cu aceste absențe. Totuși nici în ziua următoare nu venise la masa de amiazi, ceea ce se întîmpla pentru prima oară ; așteptaseră pînă seara, el nu venise, iar țăranca rostogolea mătăniile, una cîte una, reluîndu-le mereu de la capăt ; în cele din urmă, au mîncat o bucată de pîine și două portocale, care se aflau în cameră. Doctorul Trifari nu se întorsese nici în noaptea următoare, și de-abia în după-amiaza celei de a doua zi, sosi o scrisoare adresată domnului Giovanni Trifari, hotelul *Villa Borghese ;* o scrisoare pusă la poștă cu un timbru de zece centime. Ah, ei erau țărani, cu fantezia obtuză și cu inima simplă, nu aveau imaginația prea bogată, nu cugetau decît puțin, erau oameni simpli, se exprimau cu puține cuvinte, tăcuți, dar cînd le-a fost adusă scrisoarea aceea și au recunoscut mult prea cunoscuta și mult prea iubita caligrafie a fiului lor, au început să tremure și unul

şi altul, de parcă i-ar fi cuprins pe amîndoi o neaşteptată, nestăpînită paralizie. De două sau de trei ori, cu ochelarii grosolani tremurînd pe nas, cu glasul tremurat al bătrîneţii şi al emoţiei, cu lentoarea celui ce abia ştie să citească şi trebuie să-şi înfrîneze lacrimile, bătrînul ţăran a recitit scrisoarea cu care fiul lor, înainte de a pleca în America, îi saluta, cu dragoste, ca un adevărat fiu ; auzind conţinutul scrisorii, întipărindu-şi bine în memorie groaznicele şi duioasele cuvinte ale fiului, bătrîna ţărancă săruta mărgelele şiragului de mătănii şi gemea încet. De două ori intrase un servitor din hotel, cu aerul lui sceptic de om obişnuit cu toate vicisitudinile vieţii ; şi i-a întrebat dacă voiau să mănînce, dar ei, uitînd de toate, surzi, orbi, nici măcar nu i-au răspuns. Cînd pe la ora şase, intră *don* Crescenzo, după ce a bătut inutil, i-a găsit pe întuneric, aşezaţi lîngă balconaş, într-o mare tăcere.

— Este acasă domnul doctor ?

Nici unul din ei nu a răspuns, ca şi cum ar fi fost cuprinşi de liniştea morţii.

— Voiam să ştiu dacă este acasă domnul doctor.

— Nu, domnule, — zise bătrînul părinte.

— A plecat ?

— Da.

— Cînd ?

— De mult, murmură bătrînul şi glasul lui fu însoţit de un geamăt al soţiei.

— Şi cînd se întoarce ? — strigă *don* Crescenzo, foarte agitat, într-un acces de furie.

— Nu ştim, nu ştim, — zise bătrînul, dînd din cap.

— Dumneata eşti tatăl lui, trebuie să ştii !

— Nu mi-a spus...

— Dar unde a plecat, unde a plecat ticălosul acela ?

— În America, la *Bonaria* [1].

— Iisuse Cristoase ! — exclamă *don* Crescenzo, prăbuşindu-se pe un scaun.

[1] Buenos-Aires (n. tr.).

Amuțiră cu toții. Mama strîngea cu devoțiune mătăniile. Dar amîndoi păreau atît de sleiți de oboseală încît *don* Crescenzo fu cuprins de disperare, găsind peste tot fel de fel de nenorociri, și mai grave chiar decît a lui. Totuși se agăța de o speranță închipuită ; înainte de toate voia să știe, voia să știe tot, cu sălbatica voluptate a celui ce vrea să guste toată amărăciunea nenorocirii lui. Deci și acesta îi scăpase, și acesta, și banii dați acestuia erau pierduți, pierduți pentru totdeauna.

— Dar cine i-a dat bani să poată pleca ? — strigă exasperat.

— Îi sînteți prieten, dumneavoastră ?

— Da, da, da.

— Adevărat ?

— Adevărat.

— Iată scrisoarea, țineți ; așa veți afla tot.

Atunci el, la lumina slabă a zilei care era pe sfîrșite, citi lunga scrisoare a nenorocitului care, ros de datorii, de patimă, nemaiștiind ce să facă, le scria părinților, luîndu-și rămas bun de la ei, pentru a-și căuta norocul în America. Din cele patru sute de lire își luase trei sute cincizeci pentru a-și plăti un loc la clasa a treia pe un vapor, adăugînd cîteva lire pentru a trăi în primele două sau trei zile odată ajuns la Buenos Aires. Mărturisea totul : toată ruina lui, toată ruina familiei, blestemînd jocul acela, soarta și pe el însuși, înjurînd destinul nefericit și conștiința lui nenorocită.

Trimitea cîteva lire celor doi bieți bătrîni, rugîndu-i să se întoarcă în satul lor, să supraviețuiască așa cum vor putea, pînă ce el le va putea trimite ceva de la Buenos Aires ; să se întoarcă în satul lor, și el nu-i va uita — iar banii le erau suficienți tocmai pentru două locuri de clasa a treia, pînă în satul lor, nu le-ar mai fi rămas nimic nici pentru o pîine — el îi ruga în genunchi să-l ierte, să nu-l blesteme, că nu avusese puterea să se omoare, poate de dragul lor, dar să-l ierte, că-i lăsa așa și în timpul călătoriei lui, fără bagaj, fără bani, aruncat într-un dormitor comun și sufocant al vaporului, să nu-i dea trista hrană a

blestemului. Scrisoarea era plină de duioşie şi de mînie ; insultele adresate bogaţilor, domnilor, guvernului, se alternau cu rugăciunile de iertare, cu scuzele umile. De două ori *don* Crescenzo citi scrisoarea aceea sfîşietoare, scrisă cu sufletul feroce împotriva lui însuşi şi împotriva oamenilor, care se vedea rănit în duioşia vieţii lui. O îndoi automat şi-i privi pe cei doi bătrîni ; i se păru că au o sută de ani, prăbuşiţi de mizerie morală şi de muncă, de vîrstă şi de durere.

— Şi ce faceţi acum ? — întrebă el, după un răstimp.

— Ne întoarcem acasă, — murmură bătrînul. Plecăm mîine cu primul tren.

— Da, da, plecăm — gemu bătrîna ţărancă, fără a ridica privirea.

— Şi ce veţi face acolo ? — adăugă el, vrînd să le adîncească durerea.

— Vom trăi, muncind cu ziua, spuse bătrînul, simplu.

El îi privi din nou şi îi văzu atît de bătrîni, atît de obosiţi, atît de gîrboviţi şi totuşi gata să reînceapă viaţa pentru a avea încă o pîine, să sape pămîntul cu braţele tremurînde, cu capul plecat şi părul alb sub soarele puternic al verii. Şi străpuns de ultima lovitură, simţind în jurul lui cum creşte corul nenorocirilor nu deschise gura în legătură cu banii pentru care venise ; dimpotrivă, încet, atît de mare era mila pentru cei doi bătrîni, îi întrebă :

— Aveţi nevoie de ceva ?

— Nu, nu, mulţumim — spuseră cei doi, cu gestul dezolat al fiinţelor care nu mai aşteaptă nimic.

— Atunci, curaj, curaj...

— Da, da, mulţumim, mai murmurară ei.

Apoi îi părăsi. Era noapte cînd coborî în stradă. Un minut, năucit, îngrozit, se întrebă unde se mai putea duce? Şi din nou, împins de un impuls mecanic, reluă cursa şi traversînd piaţa Toledo, urcă pînă la biserica San Michele, unde se ridica întunecat şi masiv palatul Rossi, fost Cavalcanti. În palatul acela locuiau ultimii lui datornici, cei mai disperaţi dintre toţi, şi pe care-i lăsase la urmă pentru a nu începe cu stîngul, cu un rău-augur. Dar nu găsise

bani nicăieri, la nimeni ; şi acum, printr-o naturală speranţă a nefericiţilor care se revoltă împotriva nefericirii, prin puterea iluziei care nu se stinge niciodată, începea să creadă că Cesare Fragalà şi marchizul Cavalcanti i-ar fi dat într-un fel oarecare o parte din bani, din cer. Cînd intră în apartamentul lui Cesare Fragalà introdus de micuţa Agnesina care venise să-i deschidă uşa, ducînd cu ea o lumînare pe jumătate arsă şi condus prin apartamentul gol şi întunecat el se căi imediat că venise acolo. Soţul, soţia şi fetiţa la o măsuţă, avînd deasupra o faţă de masă mai scurtă decît tăblia, mîncau în tăcere, privind fiecare bucăţică de ficat prăjit pe care şi-o duceau la gură, de teamă să nu lase prea puţin celorlalţi doi ; şi mai ales fetiţa, cu pofta mare de mîncare, a creaturilor sănătoase, măsura îmbucăturile de pîine ca să nu mănînce prea mult. Cesare Fragalà serios, cu zîmbetul obişnuit dispărut pentru totdeauna de pe chipul lui, privea faţa de masă, cu sprîncenele încruntate ; soţia, buna Luisa cu ochii ei mari, frumoşi, pe a cărei frunte strălucise steaua de briliante a mamei fericite, avea aerul modest şi umil, într-o rochie modestă de lînă şi bumbac. În linişte, copila, cu privirea calmă, se uita la vizitator, de parcă ar fi înţeles ceva şi aştepta întrebarea care avea s-o pună, senin, cu răbdarea unui martir. Şi în faţa privirii cuminţi şi gînditoare a fetiţei, *don* Crescenzo simţi că i se leagă limba şi se bîlbîi cu greu :

— Cesarino, venisem pentru treaba aceea...

O flacără aprinse obrajii lui Cesarino Fragalà ; soţia încetă să mai mănînce, iar fetiţa închise ochii, de parcă lovitura i-ar fi fost dată ei.

— E greu să o putem rezolva, Crescenzo ; tu nu ştii în ce încurcături ne aflăm... — spuse slab Cesarino.

— Ştiu, ştiu — zise celălalt, neştiind cum să-şi stăpînească emoţia, — dar eu sînt într-o situaţie şi mai rea decît a ta...

— Nu cred, — murmură melancolic negustorul care de cîteva zile lichidase totul, — nu cred.

— Tu ţi-ai salvat onoarea, Cesarino, dar eu nu mi-o pot salva ! Ce vrei să-ţi spun ? Nu mai pot adăuga nimic...

Şi nemaiputînd să se stăpînească, simţind pe chipul lui privirea miloasă a micuţei Agnesina, începu să plîngă. Un

vînt slab de seară, intrînd de pe un balcon întredeschis, făcea să tremure lumina lămpii cu gaz şi era un grup fantastic de melancolic, acela al soţului, al soţiei, al copilei care adunaţi unul într-altul, nefericiţi la culme, îl priveau pe nefericitul celălalt care plîngea în hohote.

— Nu am putea să-i dăm ceva, Luisa ? — şopti timid Cesarino la urechea soţiei lui, în timp ce celălalt se lamenta vag.

— Cît trebuie să-i dai ? — întrebă Luisa, pe gînduri.

— Cinci sute de lire... era mai mult... i-am plătit o parte...

— Şi este vorba de o datorie de... joc ? — întrebă ea, rece.

— ...Da.

— Ce spunea el, de onoare ?

— El ne-a dat nouă pe datorie, şi dacă nu plăteşte, guvernul îl condamnă la închisoare.

— Are copii ?

— ...Da.

Ea dispăru în camera alăturată. Cei doi bărbaţi se priveau, îndureraţi, în timp ce copila îi privea pe rînd, cînd pe unul cînd pe celălalt, cu ochii ei buni şi încurajatori. După puţin, Luisa se întoarse, ceva şi mai palidă.

— Asta este ultima noastră hîrtie de o sută, — spuse, cu glasul ei armonios. — Rămîne ceva mărunţiş pentru noi ; dar va avea grijă Dumnezeu...

— Va avea grijă Dumnezeu, — repetă copila, luînd hîrtia de o sută din mîinile mamei şi dînd-o lui *don* Crescenzo.

Ah, în momentul acela, în faţa oamenilor acelora care îşi numărau fiecare îmbucătură de pîine şi care se lipsea de ultima sută de lire ca să-l ajute, în momentul acela, sub privirile bune şi triste ale unor creaturi ruinate care-şi păstrau totuşi credinţa, mila, el îşi simţi inima oprindu-se şi se clătină de parcă ar fi fost gata să-şi piardă cunoştinţa. Pentru o clipă, se gîndi să nu le ia ultimii bani, dar i se păreau sacri, trecuţi prin mîinile unei femei sfinte şi în

acelaşi timp ferme, trecuţi prin mînuţele curajoasei şi bunei copile ; spuse, numai, tremurînd :

— Iertaţi-mă, iertaţi-mă...

— Nu face nimic, — spuse îndată Cesarino Fragalà, cu bunătatea lui.

— Aţi fost atît de buni, atît de buni... — murmura, salutîndu-i, privind umil pe cele două femei care suportau atît de nobil nenorocirea aceea. Cesarino îl însoţi pînă la uşă.

— Regret că sînt atît de puţine lire... — îi mai spuse, — nu-ţi vor servi.

— Pentru inima cu care mi le-aţi oferit, preţuiesc sute de mii de lire, — exclamă dureros deţinătorul Sediului de loto. Dar trebuie să dau patru mii şase sute de lire guvernului, şi nu le-am recuperat decît pe acestea...

— Ceilalţi... nu ţi-au dat nimic ?

— Nimic ; o întreagă nenorocire, un dezastru. Mă voi duce acum la marchizul Cavalcanti.

— Nu te duce — spuse Fragalà — dînd din cap, — e inutil.

— Voi încerca...

— Nu mai încerca. Stau mai rău decît noi ; şi în fiecare zi se tem că tînăra marchiză nu va mai rezista. Tatăl ei şi-a pierdut minţile.

— Cine ştie...

— Ascultă-mă pe mine, nu te duce. Te poţi trezi în faţa unei scene neplăcute.

— Scenă neplăcută ?

— Da, tînăra marchiză are convulsii care o fac să scoată strigăte teribile. Ori de cîte ori le auzim, noi ieşim din casă. Strigă mereu : *„mamă, mamă"*. Ţi se sfîşie inima.

— Dar e nebună ?

— Nu ; nu e nebună. Cere ajutor, în timpul convulsiilor. El spune că ea *vede*... Nu te duce, e inutil ; fă orice altceva.

— Mulţumesc, mulţumesc — zise celălalt.

Şi se îmbrăţişară, trişti, emoţionaţi, ca şi cum ar fi făcut-o pentru ultima oară.

Acum, cînd *don* Crescenzo ajunse la poarta cea mare a palatului Rossi, după ce coborîse iute pe scări, de parcă s-ar fi temut să nu audă în spatele lui strigătele sfîşietoare ale tinerei marchize Cavalcanti care murea, cînd se trezi singur, în mulţimea care se ducea şi venea dinspre piaţa Toledo, în seara aceea caldă de primăvară, se gîndi, dintr-o dată, că totul se sfîrşise. Cele o sută de lire pe care plînsul său le smulsese mizeriei familiei Fragalà erau închise în portofelul lui pe care-l puse în buzunarul pardesiului ; în locul acela el simţea o căldură crescîndă, deoarece banii aceia erau într-adevăr ultimul cuvînt al destinului. Nu mai putea găsi nimic de aici înainte : totul fusese spus.

Disperata lui voinţă, emoţia lui tot mai puternică, eforturile din toată ziua aceea, alergînd, vorbind, povestindu-şi necazurile, plîngînd, şi marea groază a ruinei care îi stătea în faţă, nu reuşiseră decît să ia ultima bucăţică de pîine celor mai nevinovaţi dintre debitorii lui ; o sută de lire, nimic, faţă de suma pe care el trebuia să o plătească neapărat *miercuri :* o sută de lire, nimic altceva, decît o picătură de apă în pustiu. Şi simţea bine acest lucru : deoarece epuizase o imensă cantitate de energie şi emoţie, ajungînd să smulgă numai aceste lire din cinstea familiei Fragalà, deoarece se simţea slab, fără viaţă, acela era deci ultimul cuvînt, nu mai erau alţi bani, nu mai existau pentru el, trebuia să se socotească pierdut, pierdut fără nici o speranţă de salvare.

O ceaţă — şi poate erau chiar lacrimile — plutea prin faţa ochilor lui ; şi curentul mulţimii îl ducea spre piaţa Toledo. Se lăsa transportat, simţindu-se în prada destinului, fără forţă de a rezista, ca o frunză uscată smulsă de vîrtej. Nu mai putea face nimic. Chiar nimic ; se sfîrşise totul. Îi mai datora cineva bani, baronul Lamarra, magistratul Calandra, doi sau trei alţii, sume mici, dar el nu se mai gîndea să se ducă la ei, totul era inutil, totul, deoarece oriunde apăruse, adusese cu sine disperarea lui, găsise brazda unui flagel egal cu al său, flagelul jocului care-l făcuse de ruşine, aducîndu-i mizerie şi moarte, lui şi celorlalţi ca el.

Nu îndrăznea să intre nici în casa lui, acum, deşi era tîrziu. Coborîse pe strada Santa Brigida şi pe strada Molo alla Marina, unde locuia într-una din casele înalte şi înguste, în care se pătrunde din străduţele întunecate din Port şi care dau înspre marea puţin întunecată între vamă şi Granili ; şi din via Marina, de-a lungul plajei unde erau ancorate şi lăsate deoparte bărcile şi bărcuţele pescarilor, el privea, printre miile de ferestre, mica fereastră luminată în spatele căreia soţia lui îşi adormea copilul. Dar nu îndrăznea să intre, nu ; totul nu se terminase aşadar ? Soţia lui ar fi citit sentinţa, condamnarea, pe chipul lui, şi el nu rezista la ideea asta. O slăbiciune totală îl reţinea, tot mai mare, zdrobindu-i braţele şi picioarele, în obscuritatea aceea, în liniştea aceea, unde numai trăsurile care-i duceau pe călătorii ce plecau cu trenurile de seară, unde numai tramvaiele, care merg în comunele de la poalele Vezuviului, aduceau din cînd în cînd o notă de vitalitate, în bruna şi larga via Marina. Neputîndu-se ţine pe picioare, se aşezase pe una din băncile de pe lunga şi îngusta Villa del Popolo, grădina oamenilor sărmani razantă cu plaja mării ; şi de acolo, vedea mereu, deşi mai departe, departe ca o stea, fereastra luminată a casei lui. Cum să se ducă acolo, cu ce curaj să-şi ducă lacrimile şi disperarea în mica ambianţă paşnică şi fericită ? Şi pe copilul acela inocent şi pe celălalt care trebuia să se nască, şi pe mama aceea atît de mîndră de soţul ei, de copilul ei, trebuia el, oare, în seara aceea, să-i facă să tremure de durere şi de ruşine ? Ah, acest lucru îi era de nesuportat ! O pedeapsă atît de mare, atît de mare, căzută pe capul tuturor, ca şi cum ar fi fost blestemaţi, distrugînd sănătatea, averea, onoarea, totul !

Şi într-o succesivă viziune, el reînnodă tot firul năpastei aceleia, pornind de la el, revenind la el, plecînd de la disperarea proprie la aceea a altora, privind mereu farul luminos unde îl aştepta familia lui. Şi revăzu chipul palid şi supt al lui Ninetto Costa care pornea precis pe un drum mai lung decît cel spre Roma, lăsînd în urma lui un nume de falit, şi de sinucigaş, mamei lui ; revăzu trupul torturat de apoplexie al avocatului Marzano, buzele bolborosinde şi mizeria atroce, neavînd bani nici măcar pentru a-şi cum-

pără o altă bucată de gheață, în timp ce împotriva lui devenea tot mai gravă o acuzație dezonorantă, care-i condamna bătrînețea ; și profesorul Colaneri, alungat din școli, acuzat că-și vînduse conștiința de dascăl, și după ce-și lepădase veșmîntul preoțesc, constrîns să-și renege religia în care se născuse, pentru care fusese preot ; sau tristețea doctorului Trifari, navigînd pe un vapor de emigranți, fără un ban în buzunar, lipsit de toate, în timp ce bătrînii lui părinți se întorceau, pentru o bucată de pîine, să sape pămîntul înțelenit ; și resemnata dăruire a lui Cesare Fragalà, dăruire cu care se terminase numele mult prea vechei firme și în care era un întreg viitor de mizerie de înfruntat ; și, în fine, deasupra tuturor, boala din cauza căreia se stingea tînăra Cavalcanti, în timp ce tatăl ei nu mai avea o bucată de pîine să-i ducă la gură.

Toți, toți pedepsiți, mari și mici, nobili și plebei, nevinovați și vinovați ; și el împreună cu ei, el și familia lui, pedepsiți în tot ce aveau mai scump, averea, fericirea casei, onoarea. Un șir de nefericiți, în care cei ce plîngeau mai mult erau cei mai nevinovați, în care micile fărădelegi, tinerele fete, femeile ispășeau erorile bărbaților lor, un șir de mizerabili, cărora el le adăuga mintal pe alții pe care-i cunoștea și de care își amintea : baronul Lamarra împotriva căruia soția își menținea acuzația de falsificator și care se întorsese la meseria de antreprenor, sub soarele puternic, pe străzi, pe șantierele de construcție ; și *don* Domenico Mayer, funcționarul ipohondru, care într-o zi de disperare, nemaiputînd suporta teroarea datoriilor, se aruncase de la fereastra etajului patru, murind pe loc ; și magistratul Calandra, cu cei doisprezece copii, văzut atît de rău, încît risca, din șase în șase luni, să intre la închisoare și Gaetano de la fabrica de mănuși care-și omorîse soția, pe Annarella, cu o lovitură de picior în pîntec, în timp ce era gravidă în luna a doua, și nimeni nu știuse nimic, în afară de cei doi copii, care-și urau tatăl, deoarece și pe ei, în fiecare vineri, îi amenința că îi va ucide, dacă nu îi dădeau bani ; și toți, toți, agonizînd și totuși continuînd să trăiască în chingile nevoilor și roșeala rușinii ; în fine și el care își avea familia acolo, în căsuța aceea și care-l aștepta în liniște, în timp ce el nu avea curajul să se întoarcă acolo, simțind că prima veste a nenorocirii lor i-ar fi ars buzele.

O adevărată năpastă, o urgie cutremurătoare ; și anume mîna aceea care se lasă greu asupra păcătosului, a vinovatului, și îl lovește pînă la a șaptea generație ; ba chiar același viciu, aceeași vină, acel joc infam, joc blestemat, care devenea instrument de pedeapsă, împotriva acelora care își făcuseră idolul lor din această vină și din acest viciu ; în aceeași pasiune, ca în toate celelalte, care sînt în afara vieții, în afara realității, în aceeași pasiune, germenele, sămînța penitenței de neînfruntat. Loviți acolo unde păcătuiseră, ba chiar de păcatul lor însuși ! Un lung plîns sfîșietor, cu toți ochii, cu cei mai puri, hohote dezlănțuite din cele mai pure buze ; o mulțime de biete creaturi oneste, care se zbăteau acum între foame și moarte, ispășind erorile altora, dînd vinovaților remușcarea de a fi aruncat persoanele pe care le iubeau cel mai mult, în adîncul prăpastiei.

Nici un salvat, nici unul măcar, dintre cei ce-și dăruiseră viața jocului, jocului infam, jocului nenorocit, devorator de sînge și de bani ; nici măcar el salvat, nici familia lui, și el distrus, ca și copiii lui, care aveau să ajungă, desigur, să întindă mîna.

Ah, prea mare, prea mare, insuportabilă pedeapsă ! Ce făcuse oare, ca să ajungă acolo în stradă, ca un cerșetor care nu îndrăznește să intre în coliba lui, fiindcă nu putuse primi de pomană din partea inimii dure a oamenilor ? Ce făcuse el, ca să ajungă în închisoare, ca un răufăcător, ca soției lui să-i fie rușine că-i aparține lui și ca fiii lui să nu-i mai pomenească numele ? Ah, era prea mult, era prea mult : ce vină comisese oare ?

Doi gardieni trecuseră pe via Marina și întrebară din priviri întunericul băncilor și al grădinii Villa del Popolo; dar umbra era adîncă, paznicii nu l-au văzut pe *don* Crescenzo, întins pe bancă. Dar el, ca printr-o rapidă schimbare de scenă, văzu înaintea ochilor, în Sediul lui de loterie, de pe străduța del Nunzio, serile înfierbîntate de vinerea și aprinsele dimineți de sîmbătă, în care jucătorii se îngrămădeau la cele trei ghișee ale agenției lui, cu ochii scînteietori de speranță și cu mîinile tremurînde de emoție și revăzu tabelele cu numerele mari albastre și roșii, care-i stîrneau pe jucători să aducă alți bani la loto ; revăzu cele o sută de știri ale jurnalelor cabalistice și cuvintele : *Așa*

mă vei vedea ! — Voi fi norocul tău ! — Comoara poporului ! — Cel ce nu dă greș ! — Taina dezvăluită ! — Roata norocului ! — și vizitele frecvente ale acestui *assistito* și înțelegerile fatale cu toți ceilalți cabaliști, frați spiritiști, matematicieni care-i înflăcărau pe jucători cu limbajul lor straniu, cu straniile lor imposturi ; a revăzut săptămînile din preajma sărbătorilor de Crăciun, de Paști, în care jocul devine furios, feroce, într-atît de mare este dorința poporului de a intra în mereu visata *Țară a belșugului* și s-a revăzut pe el, mulțumit de iluziile acelea care se sfîrșeau acum într-o dureroasă deziluzie, mulțumit că mirajul acela îi orbea pe cei slabi, pe proști, pe bolnavi, pe săraci, pe optimiști, pe toți cei ce doreau Țara belșugului mulțumit că toți, toți erau contaminați de același morb și că nici unul nu se mai putea salva ; mulțumit peste măsură cînd, de marile sărbători, creștea ardoarea, și creștea jocul, și creștea procentul lui de cîștig. Văzu totul, lucid, de la propria-i ființă care se apleca să scrie pe registre cifrele blestemate și promisiunile false, pînă la fețele roșii sau decolorate ale jucătorilor, arzînd de patimă. Și își lăsă capul în jos, abătut, simțind că-și meritase pedeapsa, el însuși, familia lui, pînă la a șaptea generație. Jocul la loto era o infamie care ducea la boală, la mizerie, la închisoare, la orice dezonoare, la moarte ; și tocmai el fusese proprietarul unei asemenea agenții infame.

XX

O LINIȘTE ADÎNCĂ DOMNEA DE trei zile în casa marchizului Carlo Cavalcanti ; ușile, unse cu ulei la țîțîni și la broaște, se deschideau și se închideau fără să facă nici un zgomot ; cei doi bătrîni servitori, Giovanni și Margherita, mergeau în vîrful picioarelor, fără să

vorbească, aidoma unor umbre care alunecă pe podea, sau, mai curînd, rămîneau nemişcate, Giovanni aşezat pe singurul scaun de paie care mobila anticamera, Margherita aşezată lîngă patul fetei bolnave, privindu-i chipul stins cufundat într-o toropeală gravă, în toropeala morbidă a unei febre ridicate.

Medicul, un doctor oarecare, chemat în grabă de la farmacia din apropiere, Berriola, spusese, înainte de toate, că orice zgomot producea o impresie dureroasă asupra creierului bolnavei şi, imediat, în casă, dispăruse orice scîrţîit, orice suspin ; nici un cuvînt, nici o respiraţie ; şi aşa bătrînii servitori erau pregătiţi pentru taciturnitate şi pentru nemişcare, înfrînţi parcă de acea ultimă lungă odihnă. Apoi medicul întrebase de doctorul curant ; şi cînd i-au pomenit numele doctorului Amati, le-a spus să-l cheme imediat ; avea nevoie de el. Chipul anxios al marchizului Cavalcanti îngheţase ; şi o expresie de durere, aceeaşi expresie apăruse şi pe chipurile celor doi servitori. Atunci, doctorul, bănuind ceva suspect, misterios, a dat din cap şi a început să o îngrijească singur pe bolnavă, punîndu-i gheaţă pe capul înflăcărat, dîndu-i chinină din două în două ore, ca să vadă dacă îi scade ceva din gradele înalte de febră tifoidă care o ardea, hrănind-o bine, dar fără să obţină nici o îmbunătăţire, fără să reuşească să învingă coma în care intrase tînăra, suscitînd doar un delir ciudat, amestecat cu convulsii nervoase spasmodice. Astfel, la otrăvirea sîngelui, produs de infecţia tifoidă, se adăugau foarte grave tulburări nervoase care complicau boala.

— Ce spuneţi, doctore, ce spuneţi ? — întreba marchizul Cavalcanti, pe palierul scării.

— Dacă ar fi vorba numai de tifos, aş putea să vă dau speranţe ; dar tot sistemul ei nervos este zdruncinat, mi-e teamă de o meningită. Repet, trebuie chemat doctorul Amati, el o cunoaşte pe pacientă.

— Este cu neputinţă, — răspundea, hotărît, marchizul.

— Atunci... — spunea celălalt, luîndu-şi rămas bun.

Şi intrînd din nou în camera fetei, marchizul de Formosa îşi înăsprea şi mai rău orgoliul, împotriva chemării doctorului, care îi persecuta inima paternă. Omul care cucerise inima fetei lui, nu-i va mai intra niciodată în casă,

pentru a-i aduce blestemăţiile lui. Bianca Maria era tînără, era puternică, va învinge singură boala. Şi astfel se încăpăţîna cu hotărîre în trufia lui, revenind la patul bolnavei. Se apleca asupra chipului ei, tot mai lipsit de viaţă şi cu o şoaptă o chema, pe nume, pe fată. Ea zăcea cufundată în amorţeala aceea a tifosului, cu punga de gheaţă pe capul imobil, cu mîinile unite ca pentru o rugăciune, în poziţia obişnuită a bolnavilor de tifos; şi totuşi auzea şoapta aceea. Nu răspundea, nu deschidea ochii, dar cu o foarte uşoară contracţie a muşchilor încrunta sprîncenele, vădind o amărăciune; iar mîna îi făcea un semn continuu, mereu acelaşi, obstinat, deprimat, acela de a-l îndepărta pe tatăl ei. El se apleca în continuare, neliniştit şi jignit, şoptindu-i că era el, tatăl, tatăl ei, că o iubea atît de duios, că voia s-o vadă vindecată, el, singura persoană care o iubea cu adevărat.... dar expresia de plictiseală şi de respingere creştea pe chipul sărmanei bolnave, pacienta, cum spunea doctorul, şi mîna delicată, neliniştită, stăruitoare continua să-l respingă cît mai departe pe marchizul Cavalcanti. Bătrînul îşi reprima cu greu un acces de furie care i se ridica pînă la creier, şi se ducea să se aşeze ceva mai departe, punîndu-şi braţele pe piept, plecîndu-şi capul, resemnîndu-se, umilindu-se. Numai Margherita obţinea un răspuns cînd cerea ceva Bianca Maria, dacă voia să bea din băutura aceea puternică, din vinul de Marsala, un ou bătut şi supă care se dă bolnavilor de tifos, sau dacă voia să schimbe punga cu gheaţă. Fata, fără a deschide ochii, răspundea că da, sau nu, cu mişcarea mîinii ei subţiri; iar marchizul era constrîns, pentru a afla ceva, să întrebe chipul bătrînei servitoare. În anumite momente, disperat de acea înverşunată ostracizare, ieşea din camera Biancăi Maria şi începea să umble prin salon; dar adesea paşii lui agitaţi făceau prea mult zgomot şi în prag apărea chipul neliniştit al Margheritei; el se oprea; ea îi făcea semn să se liniştească, fiindcă zgomotul îi provoca dureri tinerei fete.

— Şi aici, o tulbur? — întreba el fremătînd tot.

Şi deoarece servitoarea Margherita confirma acest lucru, că şi de departe o făcea să sufere pe fată, el, ca să-şi reprime un impuls de mînie, îşi lua pălăria şi ieşea din casă. Atunci apartamentul reintra într-o mare tăcere;

Giovanni moţăia trist în anticameră, în timp ce Margherita se apleca asupra chipului palid şi înfierbîntat al bolnavei, pentru a-i şopti un cuvînt mîngîietor. Făcînd un efort, sărmana fată zîmbea, o clipă ; şi bătrîna servitoare mulţumită, se întorcea la scaunul ei, murmurînd în sine cuvintele unei rugăciuni, fără a-şi lua privirea de la Bianca Maria. Tîrziu, tîrziu, după ce rătăcise pe străzi, obosind de atîta umblet, îmbrăcat prost, cu părul în dezordine, cu toată demnitatea pierdută, de nerecunoscut, marchizul Cavalcanti se întorcea acasă, găsind uşa deschisă, de parcă cei dinăuntru i-ar fi auzit paşii. Margherita venea la el, în umbră, cu pasul unei fantome.

— Ce face ?

— Tot aşa — suspina ea.

— Ce spune medicul ?

— Gheaţă şi chinină. A întrebat din nou de doctorul Amati.

— V-am spus să nu-mi mai pomeniţi de infamul acela ! — exclama marchizul.

— Ssst ! — îi şoptea ea, cu tot respectul.

Şi pleca. Marchizul era cuprins de o neliniştе atît de intensă, încît renăscîndu-i în inimă vechea credinţă, căuta un loc unde să îngenuncheze, să-l roage pe Dumnezeu să-i salveze fata, să-l scape de tortura aceea. Vai, cămăruţa care fusese cîndva capelă, şi unde de atîtea ori, Bianca Maria şi el se rugaseră împreună, acum era pustie ; el, după ce blestemase toţi sfinţii şi pe sfînta Fecioară, după ce comisese sacrilegiul de a-l pedepsi pe *Ecce Homo*, vînduse sfinţii, pe *Sfînta Fecioară* şi pe *Ecce Homo* pentru a juca banii la loto. Nu mai erau sfinţii protectori în casa Cavalcanti, Fecioara şi divinul ei Fiu, îşi retraseseră de acolo ochii îndureraţi de injuriile lui. Nu mai era nimic, nimic, în casa aceea. În ultimele luni, de cînd cu boala tinerei fete, trăiseră din pomeni, adică din anume reduse subsidii, pe care mila unor rude binevoitoare şi nesfîrşita milă a soţiei lui *don* Gennaro Parascandalo, cămătarul, le oferea la rugăminţile şi lacrimile Margheritei şi ale lui Giovanni, cei doi servitori.

Ajunseseră să întindă mîna, acum, marchizii Cavalcanti ! De mai multe săptămîni el nu mai avea bani pentru loto, şi fugea de agenţia de loto a lui *don* Crescenzo, pentru că nu avea să-i restituie multele lire pe care i le datora; dar cînd venea ziua de vineri, deşi ştia că ajunseseră la o cerşetorie privată, deşi ştia că din nou comitea o crimă familială, ajungea să o implore pe Margherita să-i dea două lire, o liră, să se joace. Numai în vinerea aceea, prima, de la boala Biancăi Maria, nu îndrăznise ; era lovit fără remediu, trupul copilei aceleia, întins pe cel ce avea să-i fie poate patul de moarte, capul ei aproape strivit de punga grea cu gheaţă, profilul supt, subţiat parcă de o mînă interioară, sprîncenele care se încruntau numai cînd îi auzea glasul şi mîna aceea, mîna aceea, mai ales, care îl gonea continuu, cu înverşunare, pradă unei mute şi energice groaze ; toate acestea doborîseră ultima energie a bătrîneţii lui.

Bolile bătrînilor pun pe gînduri şi-i întristează pe bătrîni, dar bolile tinerilor îi înspăimîntă ca un fapt împotriva ordinii naturii. Ah, în aceste momente de angoasă, se simţea atît de slab, atît de bătrîn, atît de consumat, organism fără vitalitate, lampă fără gaz ; şi clătinîndu-se, tremurînd, fără să privească măcar spre patul fetei lui, venea să se aşeze la locul lui obişnuit, sleit de puteri ca şi cum acolo ar fi trebuit să-şi aştepte moartea. Un singur lucru a reuşit să-i dea o strălfulgerare de energie, adică o strălfulgerare de ură ; şi era numele acelui mult prea nesuferit doctor, repetat din cînd în cînd de medic, sau repetat de servitorii lui, deşi el le interzicea să o facă. Ea, Bianca Maria, nu-l rostise niciodată. În timpul convulsiilor care fuseseră preludiul acelui tifos, ea delirase mult, strigase, chemîndu-şi mama, *mama, mama,* ca un copil aflat în primejdie, ca un copil care se pierde. Nimic altceva. În zadar, în timpul acelor bîlbîieli şoptite, în bolboroselile confuze, în acele lungi, de neînţeles, vorbe stîlcite, el îşi ascuţise auzul pentru a-şi auzi numele, sau pe acela al infamului doctor, care-i răpise inima fiicei lui ; ea îşi chemase mereu mama, pe nimeni altcineva. Şi el tremura, tremura să-i audă pe buze numele acela, păstrînd încă, în bătrîneţe, în oboseală, în slăbiciunea crescîndă, mînia aceea

surdă, ranchiuna implacabilă. Uneori, cînd delirul lua şi mai mare amploare, şi îl persecuta, el fugea din cameră, astupîndu-şi urechile, temîndu-se mereu să nu audă invocat numele aceluia. Stătea astfel afară şi aştepta, nesigur, foarte agitat.

— Despre ce vorbeşte ? — o întreba pe Margherita, cînd aceasta ieşea din cameră, buimăcită, speriată.

— O vrea pe mamă-sa, — murmura ea, plîngînd în linişte, deoarece chemarea aceea i se părea un semn de moarte.

Şi tifosul îşi încheia prima săptămînă, rezistînd gheţii, rezistînd chininei, menţinîndu-se între patruzeci şi patruzeci şi unu de grade, ca şi cum mercurul termometrului s-ar fi imobilizat pe cifra aceea lugubră, coloana funebră pe care nimic nu reuşea să o micşoreze.

— Cît ? — întreba, cu ochii neliniştiţi, bătrînul părinte pe Margherita, care privea termometrul, pus în contact cu pielea fierbinte a bolnavei.

— Patruzeci — murmura ea, în şoaptă, cu o dezolare infinită.

Cifră implacabilă ! Pentru a micşora fierbinţeala care vlăguia sîngele şi fibrele Biancăi Maria, acum văzînd că pilulele de chinină, în doze mari, nu mai aveau nici un efect binefăcător, îi injectau chinina cu mica şi uşoara siringă de argint. Fără a avea puterea să deschidă ochii, ea se ridica greu, susţinută pe perne, ridicată de braţele Margheritei, şi capul i se clătina, iar părul negru, lipit pe tîmple şi pe gît, picura umiditatea răcelii pe care i-o dădea punga cu gheaţă. Era nevoie să-i susţină şi capul, care-i cădea pe spate sau în faţă ; şi dezgolindu-i bietul braţ înţepat peste tot de acul de argint, o nouă înţepătură, fierbinte, dureroasă, se adăuga celorlalte ; ea tresărea numai uşor, ca şi cum nici o durere nu ar fi fost mai gravă decît somnul acela. Uneori deschidea ochii ; şi îi fixa pe chipul persoanelor de faţă, atît de trişti în expresia lor de oboseală, atît de tulburi în culoare, atît de arizi şi de indiferenţi acum la toate spectacolele umane, încît o privire de-a lor le strîngea inima. Părea că-şi secaseră izvorul la-

crimilor. Cînd tatăl şi Margherita îi vedeau ochii aceia dureroşi, tresăreau.

— Fata mea, fata mea, — spunea bătrînul, întinzîndu-i mîinile.

Şi ea, potrivnică, obosită, îşi lăsa pleoapele, imediat, se cufunda din nou în buimăceala aceea, în care singurele două forme de vitalitate erau respiraţia greoaie şi fierbinţeala. Foarte rar, injecţiile cu chinină reuşeau să-i micşoreze căldura febrei ; era o minimă variaţie, deprimantă. Numai în dimineaţa celei de a zecea zi ea a apărut dintr-o dată mai bine ; era somn în loc de toropeală. Şi în somnul confortant, o sudoare rece i se prelingea pe frunte, iar Margherita i-o ştergea delicat. Sărmana bătrînă urmărea cu grijă orice minut din somnul acela, ca şi cum din el, ea ar fi intuit că ar trebui să depindă viaţa Biancăi Maria ; şi în timp ce se ruga, în gînd, atenţia îi era îndreptată asupra chipului iubit al copilei, slăbit de boală, care părea să dobîndească o nouă vivacitate.

În timp ce odihna binefăcătoare dura astfel, urechea vigilentă a Margheritei auzi un zgomot în apartament. Se ridică şi ieşi afară în vîrful picioarelor : era marchizul de Formosa care se întorcea din oraş şi o întreba din ochi, neliniştit.

— Se odihneşte ; e mai bine ; e mult mai bine, — murmură biata bătrînă, punîndu-şi un deget pe buze, pentru a implora liniştea.

Ochii uscaţi ai tatălui se umplură de lacrimi ; era prima veste bună, în zece zile de nelinişte şi de spaimă. Intră şi el în camera fetei, aşezîndu-se la locul său obişnuit şi privind chipul acela slăbit, pe care marea tensiune nervoasă părea să fi cedat unei stări binefăcătoare. Margherita, pentru a nu tulbura somnul Biancăi Maria, nu îndrăznea să folosească termometrul ca să ştie la ce grad mai ajunsese temperatura, dar inima îi spunea că febra îi scăzuse în mod sigur. Astfel, fără a scoate nimeni un cuvînt : ea rugîndu-se în gînd, iar marchizul Cavalcanti regăsind în adîncul conştiinţei lui înceţoşate o fărîmă de rugăciune, petrecură două ore în supravegherea somnului liniştit al bolnavei. Era, pe înserat, cînd ea deschise ochii, ochii ei mari care stătuseră închişi timp de zece zile, de mîna de

plumb fierbinte a febrei ; şi îndată Margherita se aplecă asupra ei, întrebînd-o :

— Cum vă mai simţiţi ?

Uimirea ei cînd fata, în loc de a-i răspunde cu un semn al mîinii sau al capului, spuse cu un glas slab de tot :

— Mai bine...

Acum şi marchizul Cavalcanti veni iute la pat şi, tremurînd de bucurie repeta :

— Fata mea... fata mea...

— Vreţi ceva ? — întrebă servitoarea, pentru a auzi din nou glasul acela firav, care îi mersese la inimă.

— Nimic ; mi-e mai bine, — murmură bolnava, cu un suspin de uşurare, din pieptul liberat.

Tatăl îi luase o mînă în mîinile lui, privind-o cu duioşie. Şi ea care de zece zile îl gonea, cu privirea şi cu gestul, de astă dată îi zîmbi. A fost o luminare rapidă. El nu mai era în stare să spună altceva, bîlbîind :

— Fata mea, fata mea...

Şi Margherita ieşi din cameră, bucuroasă, ca şi cum tînăra ei stăpînă s-ar fi salvat, salvată pentru totdeauna de oribilul pericol în care zăcuse, timp de zece zile. Marchizul Cavalcanti se aşezase la căpătîiul bolnavei, şi ţinîndu-i mîna subţire în mîinile lui, simţea din cînd în cînd degetele descărnate ale creaturii lui sprijinindu-se puţin pe ale lui, cu o expresie de afectuoasă mîngîiere. De două sau de trei ori, el se aplecase şi o întrebase :

— Vrei ceva ?

Ea nu-i răspunsese nimic, dar îi reapăruse lumina aceea iute de zîmbet. Acum era noapte şi chipurile nu se mai distingeau, cînd la o nouă întrebare a bătrînului părinte, Bianca Maria i-a răspuns :

— Da.

— Ce vrei ? Spune imediat.

— Vreau să vină doctorul, imediat, — spuse ea.

— Te simţi rău ? — întrebă bătrînul, prefăcîndu-se că nu înţelege.

— Nu : vreau pe doctorul Amati.

Tatăl îi lăsă mîna fetei pe cuvertura patului, dar nu răspunse nimic.

— Ai înţeles ? Vreau pe doctorul Amati, — repetă ea, cu glas mai tare, în care fremăta o mare tulburare.

— Nu, fata mea, — răspunse el, căutînd să se înfrîneze, gîndindu-se la boală, gîndindu-se la primejdie.

— Vreau pe doctorul Amati, — spuse ea cu glas puternic, ridicîndu-şi capul de pe pernă cu o mişcare neobişnuită.

Şi părintelui i se păru că ea chiar scrişnise din dinţi, după ce pronunţase, pentru a patra oară, ciudata ei dorinţă.

— Nu e cu putinţă, fata mea, — murmură el, căutînd să-şi stăpînească propria lui mînie clocotitoare.

— Du-te şi cheamă-l pe doctorul Amati, du-te imediat ! — strigă ea, ca o poruncă.

— Eşti nebună ! — strigă la rîndul lui, ridicîndu-se. Nu mă voi duce niciodată.

— Da, da, da, — urlă ea, ridicată pe pernă, cu pumnii strînşi care strîngeau convulsiv cearşaful — te vei duce imediat şi îl vei aduce aici, imediat, pe Amati, vreau să fie acum lîngă mine, totdeauna cu mine, du-te imediat !

— Nu, nu, nu, — urlă el, fără a mai înţelege nimic, — Amati nu va mai pune piciorul niciodată aici, cît trăiesc eu.

Margherita venise în grabă, peste măsură de agitată, disperată din nou, dar şi mai disperată de întorsătura bolii. Îndată ce o văzu venind, Bianca Maria îi strigă :

— Margherita, dacă ţii la mine, du-te şi adu-l aici pe doctorul Amati !

— Îţi interzic, ai înţeles ? — strigă servitoarei bătrînul marchiz, atît de exasperat, încît mîinile îi tremurau, iar ochii îi scăpărau scîntei.

— Vă rog, domnişoară, nu vă agitaţi, ţineţi seama că vorbiţi părintelui dumneavoastră... vă rog, excelenţă, gîndiţi-vă că domnioşara este bolnavă... nu raţionează... — spunea Margherita, plîngînd.

— Nu sînt nebună, îl vreau pe doctorul Amati, — strigă din nou fata, strîngînd pumnii, scrîşnind din dinţi, rotin-

du-şi ochii în cap atît de intens, încît părea că i se vede numai albul scleroticei.

— Oh, sfîntă Fecioară, oh sfîntă Fecioară, — continuă să plîngă Margherita.

— Pentru Dumnezeu, te implor, dacă ţii la mine, du-te şi adu-l aici pe doctorul Amati, hohotea bolnava cu capul pe spate, ridicat apoi brusc, căzînd din nou pe pernă.

— Este nebună, este nebună, — striga bătrînul frenetic.

— Domnule, ieşiţi afară, vă rog, ieşiţi afară, — se ruga Margherita, văzînd că fata îşi fixa ochii, cînd aprinşi de o intensă mînie şi cînd plini de o intensă durere, asupra tatălui ei şi că acest lucru îl făcea şi mai furios.

— Mă duc, mă duc, dar ea nu-l va vedea pe doctorul Amati, — striga el, ieşind afară, simţind că nu se mai poate stăpîni.

Dar din salonul unde îşi dusese furia, auzi un urlet puternic, sfîşietor, ca şi cum bolnavei i s-ar fi strîns carnea cu cleştele ; şi după alte strigăte, mai puţin stridente, dar tot atît de sfîşietoare, atît de tare vibra în ele un vaiet de durere insuportabilă, diverse cuvinte, puternice sau slabe, ajungeau pînă la el confuz. Fata fusese cuprinsă de convulsii ; deodată urletele se potoleau şi atunci, continuînd să tremure, cu o emoţie amestecată cu mînie, milă, teamă, se apropie de camera ei, dar nu intră, chemînd pe servitoare la uşă.

— Ce face ?

— Rău, rău, — răspunse ea, plîngînd liniştit.

— Dar ce spune ?

— Vrea pe doctorul Amati.

— Asta nu, niciodată.

Dialogurile scurte, totuşi, cu toate că bolnava intra, cînd şi cînd, într-o comă adîncă, erau auzite de ea ; şi de două ori, ieşind din toropeala aceea, strigătele puternice izbucniră din nou, cu energia tuturor muşchilor, mai ales în contracţia acelora de la ceafă. Prin strigăte, numele acela, numele acela pe care sărmana creatură îl adorase atît timp în taină, numele acela care fusese pentru ea semnul

salvării, numele acela reapărea acum, mereu, cu înverşunare, în delirul proclamat de sufletul care nu mai cunoştea încătuşări, pronunţat imperios, cu duioşie, cu disperare, cu atîta elan de iubire, încît Margherita şi Giovanni alergau să stăpînească braţele acelei ce delira, şi îşi simţeau inima zdrobită.

Dincolo, afară, de îndată ce bolnava ridica glasul, cînd ţipat, cînd grav, ca să-l invoce pe doctorul Amati, marchizul Cavalcanti tresărea şi fremăta de ura încăpăţînată a bătrînilor care nu ştiu să ierte. În zadar, în zadar, căuta el să se distragă, să nu audă, să nu audă durerea disperată a acelei invocări ; în zadar pleca privirea, astupîndu-şi urechile, fugind în ultima cameră a apartamentului; şi acolo îl ajungea plînsul acela zgomotos, intens, pe care nimic nu reuşea să-l acopere. Devenise un coşmar, şi cu toată distanţa, cu toate uşile închise auzea distinct, clar, cuvintele de iubire şi de durere cu care Bianca Maria îl invoca pe doctorul Amati, cuvintele i se întipăreau în minte, îl izbeau ca un ciocan în creier, ca o persecuţie. Acest lucru continua de o oră şi jumătate, şi ea nu se mai potolea, nu tăcea, găsind o putere nouă, o putere nervoasă, de a chema, a chema, ca şi cum glasul ei, ca şi cum chemarea ei trebuia să treacă prin ziduri, pe străzi, trebuia să ajungă pînă la omul pe care îl voia, pentru a se salva. Ah, ce coşmar, ce coşmar, să audă delirul fiicei lui, care îl alunga de lîngă patul ei şi disperată chema un alt bărbat ! Din cînd în cînd, pentru a face să se termine nebunia aceea de chemare, de invocare, se apropia de uşa camerei şi auzea glasul şoptit al Margheritei care ţinînd-o îmbrăţişată pe stăpîna ei, căuta să o calmeze, în timp ce aceasta continua să dea impresia că nu are urechi de auzit alte glasuri, ca şi cînd ea ar fi trebuit să-l cheme pe doctorul Amati pînă cînd acesta avea să apară în camera ei.

Şi bătrînul tată se îndepărta, furios şi disperat, tremurînd de furie şi tremurînd de neastîmpăr, neştiind ce să mai facă, acum umilit, acum feroce, neînduplecat mereu, păstrîndu-şi ura, neştiind să cedeze, cu sîngele care îi clocotea în vene şi cu o mîhnire fără seamăn care îl sufoca. Dar la un moment dat, auzi sunînd un clopoţel şi intrînd cineva în apartament şi apoi în camera Biancăi Maria.

Formosa rămase nemișcat, stupefiat. Cine intrase oare ? Cînd Margherita apăru în camera în care el se refugiase și îl chemă cu un semn, el o urmă, supus. Lîngă patul bolnavei, ținîndu-i brațele agitate și privind-o în ochi, era medicul curant Morelli, pe care îl chemase sărmana servitoare.

Dar Bianca Maria, și sub puterea mîinilor ferme ale medicului, și sub privirea lui scrutătoare, continua să tremure, capul i se ridica convulsiv de pe pernă, și gîtul i se ridica și-i înțepenea : și apoi capul îi cădea din nou, sfîrșită, cu o continuă ușoară mișcare dintr-o parte într-alta, în timp ce ea neobosită continua să spună, cînd încet, cînd ascuțit :

— Amati... Amati... Amati, îl vreau pe Amati...

— Dar ce are ? — întrebă bătrînul tată, cu mîinile împreunate și cu lacrimile în ochi.

— Cred că a avut o puternică stare de agitație acum două sau trei ore, nu-i așa ?

— Da...

— Din cauza unei spaime, sau al unui zgomot ?

— Nu... nu știu...

— Dar s-a agitat ? A strigat ?

— Da...

— De ce ați lăsat-o în exaltare ? De ce nu i-ați împlinit dorința ? Știați ce primejdie o aștepta pe fata dumneavoastră ?

— Eu nu știu... nu știu nimic... ce vreți să știu ? — strigă bătrînul, întinzînd mîinile, implorînd ca un copil.

— Pericolul meningitei, — spuse medicul cu dinții strînși.

Acum bolnava își întredeschisese ochii ; medicul îi ridică pleoapa să-i vadă pupilele ; ochiul apăru cu privirea fixă, imobil, de parcă s-ar fi imobilizat întreaga ființă.

— Doctore, oare a murit ? — urlă bătrînul, ca înnebunit.

— Paralizie temporară ; este vorba de meningită.

— Și ce trebuie să facem ?

— Ei... vom vedea. Pînă una, alta, vă rog, chemați-l pe doctorul Amati.

Bătrînul îl privi uimit.

— Ce spuneți ?

— Trimiteți pe cineva după doctorul Amati. Nu vedeți că ea vrea să-l vadă ?

— ...e în delir.

— Da, domnule ; dar cînd a cerut să vină, era în deplinătatea cunoștinței ; și chiar și în delir fiind, trebuie să vă supuneți, marchize...

— Să mă supun ?

— Fiica dumneavoastră este într-o stare foarte gravă, e mai bine să îi satisfaceți această dorință.

— În stare gravă ?

— Puteți să o pierdeți de la un ceas la altul ; ea nu are puterea să reziste la meningită.

— Doctore, doctore, nu spuneți asta !...

— Oh, scumpe marchize, vreți să vă spun adevărul ? Și așa sărmana pacientă nu ne poate auzi. Voi v-ați opus să fie chemat doctorul Amati, întîi ; apoi, ați lăsat ca domnișoara să ajungă în această stare de exasperare... nu veți vrea să continuați cu această negare a dorinței ei, fata moare...

— Oh, Dumnezeul... — blestemă marchizul.

— Mă voi duce eu, la Amati...

— ...nu va veni.

— Dar de ce ? Nu era el medicul curant ? Este un om de onoare, este un mare medic.

— ...nu va veni.

— Atunci duceți-vă dumneavoastră marchize.

Acum, în timp ce Cavalcanti făcea un gest de disperare, bolnava s-a trezit și din nou repede, cu dinții strînși, a început să strige :

— Amati... Amati... îl vreau pe Amati...

— Auziți ? — spuse Morelli.

— Dar eu nu pot — strigă Cavalcanti — dar eu l-am izgonit pe omul acela din casa mea, nu am vrut ca fata mea să-l ia de soț, nu mă pot umili în fața lui...

— Bine, bine, dar copila aceasta moare... — spuse medicul, stăpînind cu putere mîinile agitate ale fetei.

— Trimiteți să fie adus aici Amati, vă rog, pentru numele lui Dumnezeu, nu mă părăsiți, chemați-l pe Amati, — gemea bolnava.

— Oh, Doamne ce pedeapsă, ce pedeapsă ! — exclama bătrînul, cu mîinile în păr ; — dar, doctore, faceți ceva, nu o lăsați să moară !

— Amati... Amati... îl vreau pe Amati, spunea ea delirînd, rotind ochii înspăimîntător.

Și prăbușindu-se din nou pe pat, într-o nouă fază de paralizie, unicul lucru viu pentru ea era glasul care îl voia pe Amati, rămas unica idee a rațiunii ei rătăcite, Amati, Amati, Amati.

— Îi voi scrie, — spuse bătrînul, dezolat, ieșind din cameră, în timp ce medicul încerca să pună altă gheață pe capul fierbinte al Biancăi Maria.

Marchizul scria ; dar era insuportabilă indignarea de a trebui să-i cedeze, și cuvintele nu-i ieșeau deloc din pană. Rupse două foi de hîrtie. În cele din urmă reuși să scrie o scrisoare scurtă, în care-l ruga pe doctorul Amati să vină acasă la el, pentru că fiica lui era bolnavă ; nimic altceva. Cînd a trebuit să scrie adresa, a fost gata să rupă pana. Și fără a privi în ochi pe Giovanni îi spuse să alerge după doctor... da, după doctorul Amati. Și bietul de el alergă, în timp ce doctorul Morelli îi dădea pilule de calomel bietei paciente delirante care urla, pentru că durerea de cap devenise de nesuportat, atroce. Tatăl, după ce făcuse primul sacrificiu, simțea că înnebunește la urletele acelea ; și se temea, se temea că începe să urle și el ; să urle ca ea, ca și cum ea i-ar fi comunicat meningita.

Acum că scrisese scrisoarea, împlinind un sacrificiu insuportabil, acum marchizul Cavalcanti începea să dorească din inimă ca doctorul Amati să ajungă cît mai repede ; îi era imposibil să suporte în continuare urletele acelea, gemetele, în care se deslușea un singur nume repetat mereu, mereu. Și acum număra clipele reîntoarcerii lui Giovanni, ațintind urechea, dacă se auzea cumva vreun zgomot de ușă, care să se deschidă ; timpul trecea și bolnava, cu toată gheața, cu tot calomelul, delira, cu

ochii daţi peste cap, pradă fierbinţelii care îi ardea creierii. Iată că uşa se deschide, cineva înaintează spre camera în care marchizul de Formosa îşi adunase disperarea. Era numai Giovanni ; şi părea atît de obosit, atît de bătrîn, atît de trist, încît marchizul tremură, întrebîndu-l :

— Ei bine ?

— Nu vine, doctorul Amati.

— Nu l-ai găsit ?

— Nu l-am găsit acasă, — am aşteptat la poartă ; şi apoi a venit...

— Şi ?

— A citit scrisoarea... şi a spus că este prea ocupat, şi că domnişoara are desigur pe un alt medic bun...

— Nu l-ai... rugat ?

— L-am rugat, excelenţă ; a devenit aspru, a plecat de lîngă mine, murmurînd cîteva cuvinte pe care eu nu le-am înţeles.

— Trebuia să urci după el... să insişti...

— Nu am avut curajul...

— Dar înţelegi că fără el domnişoara moare, nu înţelegi ?

— Înţeleg, excelenţă, dar doctorul m-a tratat rău, eu sînt un biet servitor...

— El are dreptate — spuse bătrînul încet — eu l-am jignit foarte mult...

— Excelenţă, excelenţă, mergeţi dumneavoastră, pe dumneavoastră nu vă va respinge...

— Eşti nebun !...

— De dragul domnişoarei, excelenţă !

— Va refuza să vină, mă va insulta...

— De dragul domnişoarei...

— Nu, nu, e prea mult...

— Dar, excelenţă, aţi spus-o, domnişoara va muri...

— Pleacă de aici — strigă brutal marchizul, alungîndu-l pe servitor.

Rămase singur. Orgoliul lui se revolta puternic la ideea de a se umili în faţa omului pe care-l înjosise ; suferea atroce ; glasul fetei lui care bolborosea cînd în şoaptă, cînd striga ascuţit, chemîndu-l pe Amati, îi dădea senzaţia unei dureri fizice, unui fier roşu care îi ardea carnea.

În el, totuși, cum timpul trecea, cum pericolul fetei creștea, se împlinea o operație de anulare, în care toate revoltele vechi și noi ale mîndriei lui se prăbușeau ; și în locul orgoliului, se adăuga o imensă pietate, o imensă duioșie, o imensă durere. Ceasul trecea, în timp ce el se plimba în sus și în jos, învingînd piedica ultimelor eforturi în care inima lui se pleca și se cobora la pămînt ; și dincolo nu înceta eternul glas al delirantei, care nu știa să spună altceva decît numele lui Antonio Amati. Acum el nu mai tresărea de mînie, furia i se potolise și cînd din nou se prezentă doctorul Morelli, care plecase și revenise, întrebîndu-l, el răspunse :

— Nu a venit ; mă duc eu.

— Îl veți aduce ?

— Îl voi aduce.

Era foarte tîrziu, totuși, cînd a pornit-o, pe jos, pentru a ajunge pe strada Santa Lucia, unde locuia acum doctorul Amati ; era aproape miezul nopții și nu mai erau decît cîțiva întîrziați la ora aceea pe Via Toledo, în blîndețea serii de aprilie. În ciuda bătrîneții, marchizul alerga pe drum, împins de o putere nervoasă, și cînd ajunse la poarta cea mare a palatului în care locuia doctorul Amati, urcă scările în fugă, fără să-i mai răspundă nici portarului, care-l întrebase unde merge.

— Spune-i lui Amati că îl caută marchizul Cavalcanti, — spuse guvernantei care venise să-i deschidă ușa.

— Dar... acum studiază...

— Spune-i, te rog, că e vorba de ceva foarte urgent, — o rugă bătrînul, al cărui orgoliu dispăruse cu totul.

Ea se duse înăuntru, reapăru îndată, făcînd semn marchizului să intre. El traversă două saloane și se pomeni într-un birou, aflat tot în penumbră, unde lumina lămpii se concentra asupra unei mese mari, pe care se aflau împrăștiate multe hîrtii și cărți. Dar doctorul Amati era în picioare, în mijlocul camerei, așteptînd. Cei doi bărbați care se urîseră atît, se priviră, cu aceeași durere care îi unea acum și mila față de nefericita creatură muribundă făcuse să dispară orice ranchiună. Se priviră.

— Ce este ? — întrebă cu glas slab, Amati.

— Moare, — spuse Formosa, făcînd un gest disperat.
— De ce ?
— De meningită.
O paloare pămîntie se răspîndi pe chipul doctorului şi două cute i se formară la buze. Şi nu îndrăzni să-i facă vreo dojană marchizului. Nu o părăsise el însuşi, pe sărmana creatură, căreia îi promisese şi-i jurase că o salvează ? Nu părăsise, din trufie, pe floarea delicată şi bolnavă, lăsînd-o pradă tuturor bolilor fizice şi morale ? Amîndoi erau vinovaţi, amîndoi.
— Să mergem — spuse.
Ieşiră împreună, chemară o trăsură de piaţă, rugară să fie ridicat coşul de parcă ar fi vrut să-şi ascundă fiecare durerea. Nu vorbeau, pe drum. Numai, în timp ce mușca din trabucul lui stins, doctorul Amati, din cînd în cînd, punea o întrebare de ordin medical.
— De cînd are meningită ? Este prima zi ?
— Da ; dar a avut nouă zile de tifos.
— Febră mare ?
— Între patruzeci şi patruzeci şi unu.
— Dureri mari de cap ?
— Atroce.
— Convulsii ?
— Da, uneori.
— Dă ochii peste cap ?
— Da.
— Muşchii cefii sînt contractaţi ?
— Da.
— ...i s-a întîmplat ceva ?
— Da, — spuse umil părintele, aproape hohotind această monosilabă.
— I-au dat calomel ?
— Da.
— Nu a calmat-o ?
— Nu, deloc. Deseori este ca şi paralizată ; dar pentru scurt timp.
— Este vorba chiar de meningită, — murmură medicul, pe gînduri.

Trăsura gonea, gonea cît putea de repede cu un biet cal de noapte. Fiindcă nu mai ajungeau, l-au îmbiat pe vizitiu să se grăbească.

— Delirează ? — întrebă din nou medicul.

— Nu știu... Nu înțeleg dacă este vorba de delir... dar vorbește mereu convulsiv.

— Ce ce spune ?

— Te cheamă pe dumneata...

— Pe mine ?

— Pe dumneata, neîntrerupt.

Ah, inima medicului se zdrobi, auzind acest lucru ! Pe șoptite, bătrînul părinte îl auzi rostind, ca într-o rugăciune de spaimă :

— Doamne Dumnezeule !...

Nu-și mai spuseră nimic. Găsiră ușa deschisă, bătrînul Giovanni îi aștepta la parter, sprijinit de balustradă, privind poarta, nerăbdător să-i vadă venind, totuși sigur că doctorul va veni.

— Ce face ? — întrebă îndată părintele care simțea o continuă nevoie de a fi asigurat.

— Ce să facă... — suspină bătrînul servitor, conducîndu-i, — tot așa.

— Tot mai delirează ? — îl întrebă doctorul.

— Tot.

Intrară încet în camera cea mică a pacientei. Doctorul Morelli plecase cu puțin înainte, lăsînd un bilet pentru doctorul Amati. Dar acesta se duse direct spre patul bolnavei. Glasul acesteia, acum obosită, dar mereu pătimașă, repeta numele lui Amati, dar capul îi era înfundat în perne și ochii întredeschiși. El văzu totul imediat și perturbarea sufletului său pare să fi fost atît de mare, încît nu reuși să-și stăpînească, el, el neînvinsul, expresia chipului. Și ezită un minut, înainte de a răspunde nefericitei delirante care continua să-l cheme pe nume, temîndu-se să nu producă asupra ei o impresie prea puternică ; dar nu putu să reziste la glasul acela slab care îi pătrundea pînă în inimă și îl făcea să se topească de duioșie. Spuse :

— Bianca Maria...

Ce strigăt a primit drept răspuns ! Ea se ridică, cu chipul aprins, pe neașteptate, cu ochii deveniți peste mă-

sură de mari, şi îi aruncă braţele după gît, sprijinindu-şi capul pe pieptul lui, strigînd :

— O iubitul meu, iubitul meu, cît de mult ai întîrziat ! Nu mă mai lăsa singură, nu mă părăsi, de atîta timp te chem, nu mă lăsa.

— Nu te teme, nu te mai las, — murmură el, căutînd să-şi înfrîngă emoţia, mîngîindu-i părul răvăşit şi ciufulit.

— Nu mai pleca, niciodată, niciodată, — strigă ea cu toată pasiunea, luîndu-i capul în braţe — dacă mă părăseşti, eu mor...

— Linişteşte-te, Bianca Maria, linişteşte-te, nu mai vorbi aşa...

— Vreau să-ţi spun, — ridică ea glasul, prinzîndu-se din nou, — fără tine, pentru mine înseamnă moartea. Dar tu nu mă vei lăsa să mor, nu-i aşa, nu mă vei lăsa să mor ?

— Scumpa mea, taci, taci... spuse el, incapabil să se stăpînească, vrînd să desprindă lanţul braţelor ei de după gîtul lui.

— Nu mă îndepărta, nu mă îndepărta, — strigă ea, făcînd gesturi disperate cu capul, — dacă mă goneşti, simt că mor...

— Oh, Bianca Maria, taci, te rog, nu mă ucide — îi spuse bărbatul puternic, devenit cel mai slab şi cel mai nenorocit dintre oameni.

— Mă ia moartea cu ea, e aici în spatele meu, o simt, numai tu mă poţi salva, nu mă lăsa să mor, nu vreau să mor, ai înţeles, nu vreau să mor !

— Nu vei muri, linişteşte-te, scumpa mea, linişteşte-te pentru că altfel te vei îmbolnăvi şi mai rău, rămîn aici lîngă tine, nu mai plec, niciodată, niciodată, nu te las...

— ...şi nu vreau să mor, — încheie ea din nou, calmîndu-se puţin.

Au rămas aşa, cîtva timp. Tatăl era la picioarele patului, sprijinit de spetează cu ochii plecaţi, simţind în orgoliul lui zdrobit, în sufletul lui străpuns, toată povara urgiei pe care Domnul i-o îngreuna, drept pedeapsă pentru lungul lui păcat. Încet, încet, văzînd că fata tăcea, că ochii i se închideau, doctorul Amati încercă să-i pună capul pe pernă ; dar ea îi simţi intenţia, şi în timp ce se lăsa pe spate, îl atrăgea şi pe el şi el trebui să se aplece, deoarece

brațele acelea nu voiau să se desprindă. Rămaseră așa, ea aţipită, el înclinat într-o poziţie dureroasă, atît de îngrozit de boala aceea şi de neputinţa lui, încît nici nu mai ajungea să realizeze senzaţia durerii fizice ; durerea căpăta la el o violenţă atît de mare, încît simţea că explodează, neputînd nici să plîngă, nici să strige, nici să vorbească. Acum, nefericita făptură părea aţipită, dar cînd şi cînd tresărea, şi o expresie de infinită suferinţă i se zugrăvea pe chipul chinuit. Părea că-i trece prin minte o idee sau că aude un zgomot pe care ceilalţi nu-l auzeau, sau că ar avea înaintea ochilor o viziune de coşmar, deoarece pleoapele îi tremurau şi buzele se întindeau pe gingiile palide. Apoi, ea deschise ochii, ca şi cum ar fi fixat zgomotul acela, viziunea aceea, impresia aceea urîtă şi cu un fir de glas pe care numai medicul îl auzi, rosti :

— Iubitul meu !

— Ce dorești ?

— Izgonește-l.

— Pe cine ?

— Pe tata.

Medicul deveni palid şi nu răspunse. Aruncă o privire piezişă bătrînului care stătea nemişcat la picioarele patului, cu ochii plecaţi, concentrat, dureros.

— Te rog, alungă-l, — reluă ea, şoptindu-i la ureche.

— Dar de ce ?

— Aşa ; nu mai vreau să-l văd. Alungă-l. Să se ducă de aici.

— Bianca Maria, dar este tatăl tău !

— Ascultă, ascultă — spuse ea, atrăgîndu-l mai cu putere, pentru ca să-i poată vorbi mai încet.

— E tatăl meu, — murmură apoi, cu o teamă sufocată, cu un regret imens, — dar m-a ucis.

— Nu vorbi aşa, — răspunse el, întorcînd capul în cealaltă parte, ca să nu-şi dezvăluie părerea proprie.

— Îţi spun că mor din cauza lui. Nu delirez, să ştii, sînt cu mintea întreagă, — adăugă ea, dînd ochii peste cap, cu mişcarea infantilă a copiilor muribunzi care fac să moară de durere pe mamele lor.

El dădu din cap, ca şi cum nu ar fi ştiut ce să facă, ce să spună.

— Gonește-l de aici, — spuse ea, insistînd, iritîndu-se, cu furia fatală a celor ce suferă de meningită.

— Eu nu pot, Bianca Maria...

— Dacă nu-l gonești tu, tu, eu mă ridic și îi strig să plece imediat, să nu-mi mai apară niciodată în față, ai înțeles ?

— Așteaptă, — zise el, hotărîndu-se, resemnîndu-se.

Și o lăsă, desprinzîndu-se de ea, lăsîndu-i brațele slăbite pe cuvertură. Ea îl urmă cu privirea, fără a-l scăpa din vedere, ca și cum cu privirea auzea ceea ce doctorul Amati îi spunea tatălui ei cu glas foarte coborît. Doctorul Amati, cu multă delicatețe și cu un tremur de durere care făcea să-i vibreze invincibil glasul, îi explica faptul că meningita este o boală teribilă care arde creierul, care zdruncină nervii, și care îi face să delireze zile întregi pe bieții bolnavi, suferinzi de ea, le provoacă o furie continuă și chiar o dezlănțuire paroxistică ; că biata Bianca Maria era în prada acestui delir, că nu putea suferi pe nimeni în cameră și că dacă el o iubea pe fata lui, dacă nu voia să o facă să ajungă la o exasperare pînă la paroxism, să facă bine să se ducă într-o cameră alăturată...

— Fata mea, v-a spus asta ? — întrebă bătrînul, sfîrșit, cu sprîncenele încruntate.

— Da.

— Nu vrea pe nimeni în camera ei ?

— ...Pe nimeni.

— Dar pe dumneata, da ?

— Pe mine, da.

— Mă gonește, fata mea ? — strigă bătrînul.

— Vă implor, marchize, nu vă enervați, aveți milă de fată, de dumneavoastră, de mine...

— Nu voi pleca, dacă nu mi-o spune ea, înțelegi ?

— Bianca Maria ? — chemă marchizul, apropiindu-se de pat.

Ea îl privi pe tatăl ei cu atîta intensitate, ca și cum i-ar fi răspuns.

— Bianca Maria — strigă exasperatul părinte, — e adevărat că nu mă mai vrei lîngă tine, în camera ta ? Spune-o tu, dacă e adevărat, eu nu-l cred pe omul acesta, trebuie să o spui tu.

— E adevărat — rosti ea, cu glas limpede, privindu-şi tatăl.

El plecă ochii în care îi apărură ultimele lacrimi ale bătrîneţii, aplecă pe piept capul, învins de inflexibila pedeapsă care îi venea din partea delirantei, din partea victimei muribunde. Ieşi, fără să se mai întoarcă. Şi încovoiat, de parcă ar fi avut o sută de ani, singur, tăcut, se retrase în ceea ce fusese cîndva camera sa de studiu, unde mai rămase doar o măsuţă veche şi un scaun. Acolo, adus de spate, cu capul în mîini, fără nici o noţiune de timp şi de lucruri, bătrînul om plin de păcate se înfundă în nemăsurata amărăciune a pedepsei. Din cînd în cînd, slab sau cu putere, ajungea pînă la el glasul Biancăi Maria care îi spunea lui Amati mereu, mereu :

— Nu vreau să mor, nu vreau să mor, salvează-mă, salvează-mă am douăzeci de ani, nu vreau să mor...

Glasul acela, cuvintele acelea disperate, pronunţate în delir, dar care totuşi păreau o tînguire şi un blestem, îi făceau un efect cumplit. Nu mai avea puterea să se ridice, să plece de acasă, singur, să moară ca un cîine pe scările unei biserici, nici să plîngă, nici să regrete. Nu se ridica, pentru a se duce lîngă fata lui care agoniza, deoarece fata lui îl alungase, ţinînd lîngă ea pe unica persoană pe care o iubise.

— Nu vreau să mor, iubitul meu, nu vreau să mor, — vorbea bolnava.

— Ai dreptate, ai dreptate, — se gîndea tatăl, tresărind.

Şi în timp ce orele treceau, el auzea de dincolo paşii doctorului care încerca să-i salveze copila, ordinele grăbite, ieşirea lui Giovanni, un asistent venit urgent. El nu mai avea dreptul să fie de faţă, să ştie ceva ; şi într-adevăr îl uitau acolo, de parcă ar fi murit de ani şi ani, ca şi cum niciodată nu ar fi existat vreun marchiz Carlo Cavalcanti. Nu ar fi fost mai bine pentru el să fie mort, deoarece toţi îl părăsiseră ?

— E drept, e drept, — se gîndea în sinea lui.

El trăgea cu urechea, din cînd în cînd, ca şi cum zgomotele care ajungeau la el ar fi trebuit să-i spună că fata îşi revenea, că medicul îi administra remedii energice, capitale. Dar în afara agitaţiei servitorilor, a asistentului, a

doctorului, nu auzea altceva decît strigătul sfîșietor, continuu :

— Nu vreau să mor, nu vreau să mor, iubirea mea, salvează-mă !

El aţipi, cu capul lui bătrîn sprijinit pe braţe, în zori, auzind în acea uşoară şi scurtă toropeală, tînguirea aceea, strigătul disperat. Giovanni îl trezi, dimineaţă, aducîndu-i o ceaşcă de cafea. Tatăl, alungat din camera fiicei lui, îl întrebă din ochi pe servitor :

— Tot aşa, tot aşa ! — murmură Giovanni, dînd din cap, clătinîndu-se.

— Dar nici Amati nu o salvează ? Nici el ?

— Încearcă ; dar este disperat.

Marchizul Carlo Cavalcanti petrecu trei zile şi trei nopţi în camera aceea, singur, fără să vadă patul, fără să se atingă de puţina mîncare pe care i-o aduceau : cele trei zile şi trei nopţi cît dură agonia fiicei sale, Bianca Maria Cavalcanti. Chipul bătrînului, totdeauna colorat sănătos în ciuda vîrstei, era acum pătat de vinişoare violete ; părul alb era tragic răvăşit. Acum, cînd Giovanni şi Margherita îi apăreau înainte, numai văzîndu-le descurajarea, nu-i mai întreba nimic. Nu auzea oare singur că ea delira mereu, strigînd că la vîrsta aceea nu voia să moară, nu voia, adăugînd exclamaţiile şi rugăminţile cele mai sfîşietoare ? Cei doi servitori nu-i mai spuneau nimic ; auzul i se rafinase într-atît, încît nici un cuvînt delirant nu-i mai scăpa.

Totuşi, însăşi vitalitatea aceea de forţă nervoasă, vocea aceea puternică îl amăgea ca o formă de sănătate şi aproape că în micile intervale de linişte, el îşi dorea să reînceapă delirul. Dar în ziua a treia, dimineaţa, o nouă dureroasă impresie îl trezi din stupoare. Deliranta, cu glas întrerupt, o chema pe mama ei, pe mama ei, îndulcind tonul, rugîndu-şi mama să nu o lase să moară. Cînd şi cînd tăcea ; el privea în jur, îngrozit de clipele acelea neaşteptate de tăcere care se prelungeau, tresărind cînd, din nou, Bianca Maria reîncepea să strige :

— Mamă, nu vreau să mor, nu vreau, nu vreau, mamă dragă !

Pe la ora două după miezul nopții, din a treia zi, așezat la aceeași măsuță, îl cuprinse moleșeala, somnul, în timp ce îi răsuna încă în ureche delirul fetei.

Cît timp a dormit ?

Cînd s-a trezit, liniștea era atît de adîncă, încît el s-a îngrozit. Aștepță, pentru a auzi glasul acela care cerea să nu moară încă. Nimic. Calculă timpul, prin consumul lumînării ; trecuseră poate două ore. O spaimă oribilă îl cuprinse. Nu îndrăznea să se miște. Privi pe sub arcul ușii, văzu chipul alb al Margheritei care îl privea. Înțelese. Totuși, automat, întrebă :

— Ce face *marchesina* ?

— E bine, — spuse slab bătrîna.

— Cînd s-a întîmplat ?

— Acum o oră.

— Nu a... nu a întrebat de mine ?

— Nu, excelență.

El încercă să se ridice. Nu putea. Se gîndi că moartea l-ar putea surprinde și pe el, acolo, pe scaunul acela, imediat, deoarece tinerii de douăzeci de ani mureau înaintea bătrînilor de șaizeci de ani. Acum, venise la el și doctorul Amati. Era de nerecunoscut ; o deznădejde mortală îi distrusese toată energia fizică și morală. Ca unui copil, lacrimi mari îi șiroiau pe obraji. Tăcură, un timp.

— A suferit mult ? — întrebă tatăl.

— Nespus de mult...

— Nu a fost posibil... ?

— Nu, nu a fost posibil, — spuse doctorul, învins, întinzînd brațele, mărturisind astfel cea mai atroce dintre înfrîngerile lui.

Bătrînul, cu chipul acum imobilizat în acea tragică expresie, nu plîngea. Și ca un copil inconsolabil, doctorul Amati îl luă de mînă, îl ridică, îi spuse cu duioșie :

— Veniți să o vedeți.

Se duseră. *Marchesina* di Formosa, Bianca Maria Cavalcanti, zăcea pe patul ei alb, mic, cu capul puțin plecat pe umăr, cu mîinile de ceară cu degetele livide, unite prin lanțul de mătănii. O îmbrăcaseră într-o rochie albă, ușoară, pusă pe trupul ei nespus de firav. Gura vînătă era întredeschisă ; pleoapele pămîntii erau închise. Părea mult mai

mică, era ca o copilă adolescentă. Nu mai avea pe chip decît augusta amprentă a morţii care calmează totul, care cedează la toate ; nu seninătate, ci pace. Din prag, cei doi bărbaţi priveau micul cadavru cu cosiţele lungi negre şi fluente de-a lungul trupului ; nu intrau. Nemişcaţi, amîndoi ţineau ochii fixaţi asupra trupului acela, fără viaţă ; şi doctorul, cu duioşie, repeta ca pentru sine, ca un copil pe care nimic nu-l va mai putea consola :

— Să aducem flori, cît mai multe flori...

Bătrînul nu-l auzea. O privea pe fata lui moartă, şi fără să rostească un cuvînt, fără să scoată un suspin, îşi încovoie trupul său înalt, şi îngenunche în prag, întinzînd braţele, cerînd iertare, ca bătrînul rege Lear cadavrului bunei lui Cordelia.

Lector : MARIA CORDONEANU
Tehnoredactor : MARTA FOIAȘ

Apărut 1984. Bun de tipar 11.X.1984
Coli tipar 27

Comanda nr. 40 153
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
București — Piața Scînteii nr. 1,
Republica Socialistă România

Colecția

ROMANUL DE DRAGOSTE

207

ULTIMELE APARIȚII

201 Emilia Pardo-Bazan • Insolație • Dor
202 Daniil Granin • Tabloul
203 Giovanni Verga • Poveste de dragoste
204 Sarmiza Cretzianu • Cronica Stăicului
205 Ludmila Ghițescu • Enigma unui ametist
206 Honoré de Balzac • Jean-Louis

Romanul, reprezentînd o cronică vie a realității sociale de la sfîrșitul secolului trecut, este concentrat asupra vieții cotidiene a orașului Napoli.

Autoarea romanului, Matilde Serao (1856–1927), este considerată o abilă și perspicace scriitoare veristă, sensibilă la aspectele vieții multiple, diverse și pitorești din jurul ei, ambianță tipică mentalității meridionale italiene, ducînd conștient sau inconștient la un deznodămînt tragic. Exemplul este iubirea castă, pînă la sacrificiul total, a tinerei Bianca Maria, față de doctorul Antonio Amati, fiu de țăran, cinstit, care prin propria-i muncă și voință ajunge un apreciat om de știință, și totuși neputincios în fața stihiilor unor superstiții necruțătoare adînc înrădăcinate în familia ei.

Morala romanului : cîștigul fără muncă nu este decît o iluzie.

Lei 22